ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE
HARATCH - Fondé 1925 - R. C. S. 376.286
Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63
ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք
Mardi 2 JUILLET 1946 Երեքշաբթի 2 ՅՈՒԼԻՍ

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4739–Նոր շրջան թիւ 378 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԹԷ՛ ԿԸ ՅՈՒՍԱՆ, ԹԷ՛ ԿԸ ՎԱԽՆԱՆ

Լոնտոնի թերթերը «իմաստալից» լուր մը կը սահեցնէին անցեալ օր, Երկոտասան կղզիներու հարցին կարգադրութեան առթիւ (Յունաստանի յանձնել)։

Կ'ըսէին թէ այս կարգադրութենէն վերջը, Թուրքերը աւելի յուսալից կ'երեւան Տարտանէլի մասին եւ կը կարծեն թէ խնդիրը պիտի լուծուի արդար եղանակով մը։

Իսկապէս հիմքեր ունի՞ն յուսալու։

Ենթադրութիւններ միայն կարելի է ընել, հիմնուելով կարգ մը երեւոյթներու վրայ։

Այսպէս, անգլեւսաքսոն դիւանագիտական շրջանակներու մէջ վերջերս դիտել կուտային թէ Խ. Միութիւնը նոր յարձակողականի մը ձեռնարկած է Թուրքիոյ դէմ, «տեսնելով որ ձախողած են անոր հետ 25 տարուան զինակցութիւն մը կնքելու փորձերը»։ Այդ առթիւ կ'աւելցնէին թէ Մոսկուա զինուորական համախումբեր կը կատարէ Թրքական սահմանին վրայ։

Այդ համախմբումներուն առթիւ, դարձեալ անգլեւսաքսոն զինուորական շրջանակները կը բացատրէին թէ հաւանական չէ որ Ռուսերը զինուորական գործողութիւններ կատարեն Թուրքիոյ դէմ։ «Որովհետեւ Թուրքիա Անգլիոյ զինակիցն է. հետեւաբար յարձակում մը անոր դէմ՝ պիտի նշանակէր երրորդ համաշխարհային պատերազմ մը Անգլեւսաքսոններու եւ Ռուսերու միջեւ»։

Ուրիշ յատկանշական պարագայ մը։

«Ժուռնալ տը Ժընեւ»ի Ուաշինկթընի թղթակիցը խօսելով հայկական եւ վրացական պահանջներու մասին, դիտել կուտայ.— «Խ. Միութիւնը թէեւ մեծ գօրով մը ցոյց չի տար իր հարեւանին՝ Թուրքիոյ հանդէպ, բայց չուզեր պատերազմի բռնուիլ։ Անոր նպատակն է անգլեւամերիկեան շահերուն սպառնալէ վերջ, զիջումներու փոխարէն գլուխ հանել իր պահանջը Նեղուցներու մասին եւ անգլեւսաքսոն պետութեանց աջակցութիւնն ապահովել, որպէսզի եթէ հնարաւոր ըլլայ ետ առնեն ռուսական հին քաղաքներ՝ Կարսն ու Արտահանը»։

Ասոնք՝ նպաստաւոր պարագաներն են։ Արդ, կը թուի թէ Թուրքերը այնքան ալ միամիտ չեն։

Վերջերս Թրքական կառավարութիւնը Ազգ. Ժողովին կը ներկայացնէր օրինագիծ մը, որով զինուորութեան շրջանը մէկուկէս տարիէն կը բարձրանայ երկու տարուան։ Միեւնոյն ատեն զէնքի տակ կը կանչէր 1925ի եւ 1926ի զօրադասերը։

Այդ օրէն ասդին, Թուրք մամուլը նորէն բռնկած է, ներքին թէ արտաքին ճակատի վրայ։

Օրինակ, նորահաստատ «Դեմոկրատ» կուսակցութիւնը, որուն նախագահն է նախկին վարչապետ Ճէլալ Պայար, ուղղակի կ'ամբաստանուի «իբրեւ օտարին ծառայող։ Տարր մը որ կրնայ օտար միջամտութիւն պատրաստել»։

Այս առթիւ ալ, պայքարին գլուխն անցած է հին աղուէսը, Հիւսէյին Ճահիտ Եալչըն, որ բողոքելով Մոսկուայի անթելին հակաթուրք պայքարին դէմ, կ'եզրակացնէ թէ «Մոսկուայի նպատակն է Թուրքիան բաժան բաժան ընել եւ Թուրքերու մէջէն Ղավամ Սալթանէ մը ստեղծել, որպէսզի Թուրքիան Իրանի վիճակին հասցնեն։ (Թանին, **16** *Մայիս*)։

Նոյն հրապարակագիրը խմբագրական մը գրելով Իսմէթ Ինէօնիւ կողմէ Կարսի մէջ խօսուած «կրակոտ» ճառին առթիւ, դիտել կուտայ.

— «Մէկ տարիէ ի վեր մեզի դէմ մղուած ջլամարտի ընթացքին, ամենամեծ վտանգը որ կը սպառնար մեզի, ներքին փլուզումի մը հաւանականութիւնն էր։ Թուրք ժողովուրդը այս առթիւ բաւականաչափ կորով եւ համբերութիւն ցոյց տուաւ։ Բայց եւ այնպէս, ոչ ջլամարտը վերջացած է, ոչ ալ Թուրքիոյ վրայ տնկուած թշնամի աչքերը գոցուած են։

« ... Մեր արեւելեան նահանգներու մասին եղած խորհրդային պահանջները դեռ միջազգային Հաշտութեան եւ Ապահովութեան ժողովներուն զբաղումի նիւթ չեն դարձած։ Բայց, երբ ուզեն զբաղիլ Միջին եւ Մօտաւոր Արեւելքի խնդիրներով, անոնց տակէն ամէնէն հիմնական տարակարծութեան նիւթ պիտի կազմեն մեր Արեւելեան նահանգներու մասին Ռուսերու սնուցած գաղտնի ձգտումները»։ (27 *Մայիս*)։

Ինչպէս կը տեսնէք, թերն ու դէմը իրար կը հակակշռեն։ Մնացեալը դիւանագիտական գաղտնիք է, եւ կրնայ պարզուիլ, երբ գումարուի բուն Հաշտութեան Խորհրդաժողովը։ Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՈՉ ԻՍԿ ՅԻՍՈՒՆ ՈՍԿԻ

Անգարա որոշ դիւրութիւններ կ'ընծայէ վերջերս, ապացուցանելու համար թէ իսկապէս «դեմոկրատ» են։

Մեր մտերմաւոր թղթակիցը պարբերաբար կը պարզէ այդ կատակերգութեան զանազան երեսները, վաւերական փաստերով։

Ամէն պարագայի մէջ, բաներ մը տեղի կ'ունենան։ Ընդդիմադիրները լեզու ելած են, կարգ մը կոպիտ ճշմարտութիւններ երեւան հանելու համար։ Մինչեւ որ Հալքը նոր հրաման մը արձակէ եւ ամէն մարդ իր պատեանին մէջ քաշուի։

Այսպէս, Ազգ. Ժողովի Յունիս **10**ի նիստին մէջ, ընդդիմադիր երեսփոխան մը, Էմին Սազաք, հետեւեալ «զգայացունց» յայտարարութիւնն ըրաւ.

— «Տնտեսական մեծ տագնապի մը առջեւ կը գտնուինք։ Այս տագնապը տակաւին հինգ տարի կրնայ շարունակուիլ։ *Այս պահուս եթէ գիւղ մը կողոպտենք, յիսուն ոսկի չելլեր»։*

Եւրոպայի ո՞ր հռետորը պիտի կրնար այսքան պերճախօս լեզու մը գործածել, պարզելու համար իր երկրին տնտեսական կացութիւնը։

— Եթէ գիւղ մը կողոպտենք, յիսուն ոսկի անգամ չելլեր։

Ո՞վ գիտէ ներկայ երեսփոխաններէն քանի՛ հոգի սարսուռ մը զգացին այս խոստովանութեան վրայ, յիշելով այն երանելի օրերը, ուր յիսուն ոսկի կրնային կորզել ոչ թէ ամբողջ գիւղէ մը, այլ միայն մէկ շինականէ։

Աղբիւրը կը հոսէր, այն երանելի օրերուն, եւ յետին պէյն ու էֆէնտին կրնային եղ ու մեղր եւ ոսկի գտնել հայկական գիւղերուն մէջ։

Իսկ հիմա՞... Ոչ իսկ յիսուն ոսկի։

Ի՜նչ տխուր տագնապ՝ ջարդարարներուն եւ աւարառուներուն համար։

Կը մնայ հայկական գիւղերն ու դաշտերը փորել եւ գանձ փնտռել։

Զգտնեն ալ, կողոպուտի պապենական բնազդը գոհացուցած կ'ըլլան։

ՎԱՀԷ

Հիւլէական ռումբի փորձերը

Կիրակի գիշեր ժամը 23.30ին (Խաղաղականի մէջ՝ Յուլիս 1ի առտուն) տեղի ունեցան հիւլէական ռումբի փորձերը Պիքինի կղզեխումբին մէջ։ Ռումբը բուն նշանակէտին վրայ պայթած չըլլալով, հետեւեալ արդիւնքը ունեցաւ.— Երկու մարտանաւեր ծովամոյն, մէկ նաւ՝ խրած, հինգ հատ վնասուած, 13 հատ թեթեւապէս զարնուած։ Ընդամէնը 73 նաւեր դիրք բռնած էին։ Ռումբը այն տիպարէն էր որ պայթեցաւ Նակազաքիի վրայ։ Բազմագոյն ամպ մը կը բարձրանար դէպի երկինք, սունկի ձեւով, մինչեւ 17.000 մեթր։ Թղթակիցներու յատկացուած նաւին մէջ որ 29 քիլոմեթր հեռու էր բուն կղզեխումբէն, որոտումը որոշապէս լսուեցաւ երկու վայրկեան յապաղումով, ինչպէս եւ ցնցում մը որ սակայն թեթեւ էր, բաղդատելով հիւլէական ռումբի առաջին փորձերուն հետ։ Երբ նաւը 17 քիլոմեթր մօտեցաւ Պիքինիի, տեսան որ բոլոր արմաւենիները եւ մետաղեայ աշտարակները կանգուն կը մնան։ Ոչ տապալած, ոչ ալ սարսափելի տաքէն հալած էին։ Մէկ ժամ վերջը հրդեհներ նշմարուեցան կղզիին վրայ։ Գիտուններու կարծիքով, պայթումէն յառաջ եկած տաքութիւնը 100 միլիոն աստիճանի կը հասնէր։ Ռումբին արձակումէն քանի մը վայրկեան վերջը Պիքինիի ծովալիճը եւ 73 նշանակէտ-նաւերը կորսուեցան ծուխի եւ ջուրի ահարկու ամպի մը մէջ։

Փորձերէն վերջը, խորհրդային մասնագէտը յայտարարեց.— «Եղածը ա՞յս է», իր յուսախաբութիւնը յայտնելով։

Կը հրաժարին

ՊԱՆԵԼՕ – ՔԱՇԱՆ.— Ստորագրեալս, նախագահ Ֆր. Ազգ. Միութեան (Հ. Ա. Ճ.) մասնաճիւղին եւ տասը անդամ-ընկերներ կը հրաժարինք այդ կազմակերպութենէն, համաձայն Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէի յայտարարութեան։

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

Ե՞ՐԲ ՊԻՏԻ ԳՈՒՄԱՐՈՒԻ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Նոր բանաձեւ Թրիէսթէի մասին

Պ. Պըրնսի վերջնագրին վրայ, Զօրսերու Խորհուրդը շաբաթ օր ամէնէն երկար նիստը գումարեց,— 4ուկէս ժամ։ Նորէն կարելի չեղաւ համաձայնիլ հաշտութեան խորհրդաժողովի գումարման թուականի մասին, բայց ժողովը քանի մը քայլ յառաջ գնաց եւ վերջնական որոշումը յետաձգուեցաւ երէկուան (երկուշաբթի)։ Նոյնիսկ Պ. Մոլոթով հաւանեցաւ որ ճշդուի թուականը, եւ յանձն առաւ քննել Պ. Պիտոյի նոր բանաձեւը Թրիէսթէի մասին։

Ընդհանուր հաշտութեան խորհրդաժողովին համար, Պ. Պըրնս պահանջեց որ հրաւիրագիրները անմիջապէս ուղղուին 21 ազգերուն, Յուլիս 20ի համար։ Այս առթիւ նորէն հասկցուց թէ ինք երբեք տրամադրութիւն չունի ժողովի նստելու, պարզապէս խնդիրները ձգձգելու համար։ Իր կարծիքով, պէտք է խորհրդաժողովը փութացնել համաձայն Փոցտամի որոշման։ Ֆրանսա եւ Անգլիա ձայնակցեցան Պ. Պըրնսի, իսկ Մոլոթով յայտնեց թէ թուականը կրնայ որոշուիլ երկու երեք օրէն, Պ. Պէվին ջանաց համոզել որ թուականը ճշդուի ամէնէն ուշը մինչեւ երեքշաբթի, բայց Պ. Մոլոթով մերժեց պայմանաժամ նշանակել, պնդելով թէ հաշտութեան խորհրդաժողովը չի կրնար հրաւիրուիլ առանց համաձայնելու իտալական, պալքանեան եւ ֆինլանտական դաշնագիրներու հիմնական կէտերուն վրայ, եւ մասնաւորապէս Թրիէսթէի եւ իտալական գաղթավայրերու մասին։

Շաբաթ օրուան նիստին մէջ, ամէնէն կարեւոր խնդիրն էր Պ. Պիտոյի նոր բանաձեւը Թրիէսթէի մասին։ Ֆրանսայի արտաքին նախարարը գրաւոր բանաձեւ մը չներկայացուց, այլ բերանացի բացատրեց իր առաջարկները, որոնք հիմնուած են իր նախորդ բանաձեւին վրայ,— միջազգային կարգուսարք մը հաստատել Թրիէսթէի մասին, տասը տարուան համար։ Իր նոր առաջարկներն են.—

1. Թրիէսթէ եւ շրջակաները պէտք է ինքնավար շրջան մը կազմեն տասը տարուան համար եւ կառավարուին Չորս Մեծ Պետութեանց կողմէ, աջակցութեամբ Իտալիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ։ Հողամասին ամբողջութիւնը պիտի ապահովուի Միացեալ Ազգերու Ապահովութեան Խորհուրդին կողմէ.— 2. Կառավարիչը պիտի նշանակուի համախորհուրդ Իտալիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ հետ։ Եթէ համաձայնութիւն չգոյանայ, պիտի նշանակուի չորս մեծ պետութեանց կողմէ.— 3. Երեսփ. ժողով մը պիտի ընտրուի ընդհանուր եւ գաղտնի քուէարկութեամբ, օրէնքները մշակելու համար.— 4. Կառավարական խորհուրդ մը պիտի նշանակուի Չորս Մեծերուն կողմէ, Իտալիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ հետ, նախագահութեամբ կառավարիչին.— 5. Օրէնսդրական եւ դատական կազմակերպութիւնները պիտի ապահովեն բնակչութեան իրաւունքները լեզուի, դպրոցներու եւ հանրային ծառայութեան մասին.— 6. Ապահովութեան Խորհուրդին Չորս Մեծ Պետութեանց ներկայացուցիչները պիտի կազմեն վերատեսուչ յանձնաժողով մը։ Թրիէսթէի կառավարական խորհուրդը ամէն տարի անոր պիտի ներկայացնէ տեղեկագիր մը.— 7. Տասը տարուան պայմանաժամը լրացած, Չորս Մեծերը նորէն պիտի քննեն Թրիէսթէի կարգուսարքը, նոր առաջարկներ ներկայացնելու համար Միացեալ Ազգերուն։

Պ. Մոլոթով յայտարարեց թէ այս ծրագիրն ալ գոհացում չի տար իրեն, որովհետեւ անոր առժամեայ հանգամանքը պիտի վնասէ Եուկոսլաւիոյ ազգային շահերուն, բայց եւ այնպէս գնահատելով Ֆրանսական պատուիրակութեան ջանքերը, կը հաւանի իբրեւ հիմք ընդունիլ Պ. Պիտոյի բանաձեւը, կարգ մը բարեփոխումներով։ Ինք պիտի նախընտրէր տեւական կարգուսարք մը։ Այս առթիւ յայտնեց թէ Չեխոսլովաքիան ալ պէտք է աջակցի Չորս Մեծերուն, Իտալիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ հետ, որովհետեւ դաշնակից մըն է եւ շահեր ունի Թրիէսթէի մէջ։ Ամերիկեան եւ անգլիական պատուիրակութիւններն ալ յայտնեցին թէ պիտի քննեն Պ. Պիտոյի բանաձեւը, թէեւ իրենց համոզուած է որ Թրիէսթէն Իտալիոյ յանձնուի։

Ժողովը քննեց նաեւ Դանուբի նաւարկութեան խնդիրը, առանց քայլ մը յառաջ երթալու։ Երէկ պիտի քննէին Թրիէսթէի, իտալական գաղթավայրերու եւ հատուցումներու խնդիրները։

ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ ՌՈՒՄԲԻ փորձերուն առթիւ, ամերիկեան կառավարութիւնը մանրամասն տեղեկագիր մը հրատարակեց որուն համաձայն 105.000 հոգի մեռած են Հիրոշիմայի եւ Նակազաքիի մէջ։ Ընդհ. զոհերու թիւն է 199.000։ Զոհերուն 20 — 30 առ հարիւրը մեռած են այրուածքներէ, իսկ վիրաւորուած՝ 50—60 առ հարիւրը։ Այն բոլոր յղի կիները որ ռումբերէն 3000 ոտք հեռու կը գտնուէին, վիժած են։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Յովհաննէս Ամատունի

Ամատունիի մահով հայ հանրային ասպարէզէն կ'անհետանայ փորձառու եւ արժէքաւոր ուժ մը. Հ.Յ.Դաշնակցութիւնը կը կորսնցնէ անձնուէր եւ վաստակաւոր ընկեր մը:

Տարին նոր լրացաւ արդէն, երբ Ֆրէզնոյի մէջ հողին յանձնեցինք մէկ այլ գրչի մշակ, ընկ. Մ. Վերածինը: Արեւի եւ կենսունակութեան Քալիֆորնիան մեզմէ կը խլէ մէկ առ մէկ ընկերներ, որոնց բացը դժուար թէ կարելի ըլլայ գոցել արտասահմանի ներկայ պայմաններուն մէջ:

Ամատունին ճանչցայ Պոլիս: Անցեալ պատերազմէն վերջ միասին եղանք որոշ կուսակցական աշխատանքներու մէջ: Աշխատանքը մեզ մտերմացուց եւ մենք պահեցինք այդ մտերիկ կապը մինչեւ Ամերիկա:

Անցեալ տարի, մի քանի ամսով Քալիֆորնիա այցելութեանս առթիւ, կարելի է ըսել թէ միասին էինք ամէն օր, յաճախ իր բնակարանին մէջ, զոր նոր էր գնած եւ որուն վրայ ունէր մասնաւոր գուրգուրանք մը:

Կը սիրէր իր տունը, ոչ միայն իբրեւ բնակարան իր եւ իր ազնիւ կնոջը, այլ իբրեւ սեփականութիւն, իբր հալալ եւ քրտնաթոր աշխատանքի վաստակ: Անոր մասին խօսելու առեն իր եւ իր կեանքի ընկերոջ խօսքերուն մէջ կը տեսնէի անսահման ինքնագոհացում մը: Այդ տունը գնուած էր ազգային վաստակաւոր գործիչի մը եւ իր կնոջը պտուղի գործարաններու մէջ թափած քրտինքով, ան ալ յառաջացեալ տարիքի մէջ:

— Քառասունէ աւելի երկար տարիներ ազգին համար գործեցի, հանոցի մը տէր չեղայ: Երկու տարուան իմ եւ կնոջս գործարանի աշխատանքովը տունի տէր եղանք: Փառք Աստուծոյ, մեր ծերութեան օրերուն համար երդիք մը ունեցանք:

Աւա՜ղ, կարճատեւ եղան այդ վայելքի օրերը...

Թափառական ու տարագիր Հայեր անցեալ պատերազմէն վերջ ամէն կողմէ կը թափէին Պոլիս: Ասոնց հետ հեզհետէ կը հաւաքուէին «Աղատամարտեան Սերունդ»ի մնացորդները: «Ճակատամարտ»ի շէնքը, Բերա, կեդրոն մըն էր եռուզեռի ու ոգեւորութեան, կարելի է ըսել, երկրորդ Ազգ. Պատրիարքարան մը:

«Ճակատամարտ»ի գլուխը անցած եւ կուսակցութեան առաջնորդ մի քանի ընկերներ իրենց լաւագոյնը կ'ընէին՝ գոհացում տալու համար գաղթական Հայերու բազմապիսի պահանջներուն:

Զինադադարի քանի մը տարուան այդ կարճատեւ շրջանին, Պոլիսը կը գտնուէր Դաշնակիցներու իշխանութեան տակ:

Այդ օրերուն պէտք էր տեսնել ու ճանչնալ Ամատունին: Ան ոչ միայն մեր շրջանի կուսակցական առաջաւոր ընկերներէն էր, այլ եւ ներկայացուցիչն էր կուսակցութեան՝ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան մօտ. ներկայացուցիչ բազմապիսի միջկուսակցական բանակցութեանց, ազգ. ներկայացուցիչ Դաշնակից իշխանութեանց, մանաւանդ անոնց ամէնէն ազդեցիկին՝ Անգլիացիներու մօտ: Վերջապէս, Ամատունին Օրուան Մարդն էր:

Որեւէ աննշան խնդրի համար պատահական հայ անհատի մը դիմումը աննկատ չէր առնուեր իր կողմէն: Համբերատար ու պարզ՝ կ'ունկնդրէր իրեն դիմողը եւ, խնդրին տեղեկանալէ վերջ, իր ունեցած բոլոր միջոցներով կ'աշխատէր գոհացում տալ խնդրարկուին, դիմելով ազգային իշխանութեանց, զրաւման ուժերուն եւ ամենուրեք: Ան այս ձեւով վաստկեցաւ, եւ արդարօրէն, բազմաթիւ անտէր անտիրական ազգակիցներու երախտիքը:

Ազգային Պատրիարքարանն անգամ յաճախ Դաշնակիցներու մօտ իր դիմումները կը կատարէր Ամատունիի միջոցով: Խնամատարական, գաղթականական, որբախնամական հազար ու մէկ կնճռոտ հարցեր կը ներկայացուէին իրեն եւ ինքը մինակը, բնականօրէն կռթնելով կուսակցութեան բարոյական հեղինակութեան վրայ եւ, սակայն, օժտուած իր անհատական բնատուր ձիրքերով, կը ջանար լուծել ամէն հարց կամ հետեւանք տալ բոլոր դիմումներուն:

Քանի՛ քանի՛ գաղթականական եւ որբախնամական խնդիրներ, որոնք լուրջ վէճի առարկայ էին Հայոց եւ Թուրքերու միջեւ, լուծուեցան ի նպաստ Հայերու ողբացեալ Ամատունիի դիմումներուն շնորհիւ:

Պոլսոյ մէջ մենք ունէինք բազմաթիւ պատրաստուած մտաւորականներ, կուսակցական կամ ոչ, տարիներու ընթացքին ազգային գործերու մէջ թրծուած վարչագէտ անձեր եւ, սակայն, Դաշնակից ուժերու մէջ կարգադրութեան կարօտ կարեւոր գործեր, թէ՛ իր պատկանած կուսակցութեան եւ թէ՛ ազգ. իշխանութեանց կողմէ կը յանձնուէին Խարբերդցի Ամատունիին:

Ամատունին խօսակցին վստահութիւն ներշնչող անկեղծ շեշտ մը ունէր իր խօսքերուն մէջ: Կը համոզուէիր, լսելով զինքը, թէ իր խօսածին տէրն է, անկեղծօրէն եւ անշահախնդրօրէն կը հետապնդէ ձեռք առած խնդիրը: Ազգ. իշխանութեան անդամ չէզոք, նոյնիսկ հակադաշնակցական անհատներ, կատարեալ վստահութիւն ունէին անոր վրայ. անոնց հետ խօսելու, վարուելու եւ գործակցելու բնատուր յատկութիւններով օժտուած էր ան:

Զինադադարի օրերուն, Պոլսոյ Միջդաշնակցային իշխանութեան բարդ մեքենականութիւնը, Թուրքերուն փաղաքշիչ ու դիւանագէտ լեզուն, 200.000է աւելի Հայերու յարաբերութեանց համար պէտք ունէին մարդու մը, որ խնդիրները կը հասկնար, ունէր անհրաժեշտ ճկունութիւնը եւ, պահելով հանդերձ սկզբունքի անկախութիւնը, կրնար լուծում գտնել ներկայացած բարդ հարցերուն: Ամատունին յաջողեցաւ: Ըստ իս, Ամատունիի Պոլսոյ մէջ ունեցած այդ գործունէութիւնը, անոր հանրային աշխատանքին փառապսակը կը կազմէ:

Միջկուսակցական բազմաթիւ հարցերու մէջ Ամատունին կ'ըլլար մեր կուսակցութեան ներկայացուցիչը եւ հարցերը կը լուծուէին հանդարտ եւ անաղմուկ, յօգուտ հանուր ազգին: Եթէ լուծումն ալ չստանային, կողմերը մարդավայել կերպով բանակցելէ վերջ, իրարմէ կը բաժնուէին ձեռքի սեղմումներով:

Կ. ԹԱՆՏՐՃԵԱՆ

Հայաստանի Բուժավայրերը

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հայաստանի լաւագոյն բուժավայրերէն մէկն է Ջերմուկը որ Արեւելեան Արփաչայի վերին հովիտին մէջ կը գտնուի, խիստ գեղանկար ձորի մը մէջ, ծովու մակերեւոյթէն 2000 մեթր բարձրութեան վրայ եւ Երեւանի հետ միացած է 205 քիլոմեթր երկարութեամբ խճուղիով:

Ջերմուկի հանքաղբիւրները կը գտնուին գետին երկու ափերը: Հանքային աղբիւրներ կան նաեւ սարահարթի վրայ, ուր կը գտնուի Իսթիսու գիւղը: Աղբիւրները ունին 63 աստիճան ջերմութիւն եւ շատ հարուստ են ածխաթթուով:

Երիկամունքի, լեարդի եւն. հիւանդութիւններու համար այս աղբիւրները օգտակար են. 1932էն ի վեր Հայաստանի Առողջապահական Ցանձնախումբի կատարած հետազօտութիւնները ցոյց տուին որ Ջերմուկը շատ մեծ ապագայ ունի:

Ջերմուկի աղբիւրներու մասին առաջին անգամ 13րդ դարու պատմիչ՝ Ստեփանոս Օրբելեանը կը յիշատակէ՝ ըսելով թէ հանքային աղբիւրներու մօտ կը գտնուէր Ջերմուկ գիւղը: Իր «Սիսական» յայտնի աշխատութեան մէջ կը խօսի նաեւ Ղեւոնդ Ալիշանը, ըսելով թէ « շրջակայ գաւառներէն այդտեղ կուգան շատերը, բուժուելու եւ զբօսնելու համար »:

Հայկական ՍՍՌ նախարարական խորհուրդը 1945ին մասնաւոր որոշումով յանձնարարեց Առողջապահական Ժողովրդական Ցանձնախումբին կազմել Ջերմուկ բուժավայրի գլխաւոր յատակագիծը:

Արդէն սկսած են շինել օթեւան, ջրակայան, պուրակ եւ հանքային աղբիւրներու խողովակներ: Գլխաւոր ծրագրին համաձայն, բուժավայրը 800 մահճակալ պիտի ունենայ որոնց 600ը ապաքինարաններու մէջ եւ 200ը օթեւանողներու համար: Բուժավայրի սահմանագիծին մէջ պիտի ըլլան բուժարան, ճաշարան եւ լողարան 20 խցիկներով: Սարահարթի վրայ կատարուած երկրաբանական. հետախուզական աշխատանքները հանքային ջուրերու նոր պաշարներ մէջտեղ հանեցին:

Հայաստանի Առողջապահական նախարարութեան բուժման ֆիզիքական մեթոտներու եւ օդափոխութեան կաճառը մեծ աշխատանք տարած է վերջին տասը տարիներու ընթացքին, Հայաստանի բուժավայրերու հնարաւորութիւնները պարզելու համար:

Ակադեմական Լ. Յովհաննէսեանի, պրոֆէսէօրներ Ա. Մելիք Ադամեանի, Ռ. Գեանջեցեանի, Ա. Ցակոբեանի, Գ. Մեղրիկեանի, բժիշկներ Դ. Ղեւոնդեանի, Ղ. Մաղաթեանի, Լ. Առաքելեանի, Ա. Տիգրանեանի, Մ. Կամենցեանի, Բեգլարեանի, Վ. Աղիկեանի եւ ուրիշներու ջանքերով եւ գիտական բազմաթիւ արշաւանքներու շնորհիւ արդէն յայտնաբերուած են 150 հանքային աղբիւր եւ ուսումնասիրուած անոնց յատկութիւնները:

Իրենց բուժական յատկութիւններով ուշագրաւ են շարք մը աղբիւրներ, ինչպէս Արարատ հանքային աղբիւրը որ Երեւանէն 48 քիլոմէթր հեռու է: Գլխաւոր ջուրի արտադրութիւնը հաւասար է օրական ութ միլիոն լիտրի: Հանքային ջուրը աւազանի տակէն կաղով դուրս կուգայ, որու բաղադրութեան մէջ կայ բորակածին եւ ածխաթթու: Գլխաւոր աղբիւրին հանքային ջուրը 25 աստիճան ջերմութիւն ունի եւ կը պատկանի ջերմուկներու տիպարին:

Ուշագրաւ են նաեւ «Սատանի կամուրջ» կոչուած հանքային աղբիւրները որոնք յայտնի են նաեւ Տաթեւի հանքային աղբիւրներ անունով: Տաթեւ գիւղէն չորս քիլոմեթր եւ Գորիսէն 20 քիլոմեթր հեռու՝ Զանգեզուրի մէջ կը գտնուին:

Տաթեւ հանքային աղբիւրները ալկալի - կրային-ածխաթթուի տեսակի է, կազի մեծ քանակութեամբ. ջերմութիւնը 25 աստիճան է:

Այս աղբիւրներու մուտքի մօտ կան քարէ հին լողարաններու մնացորդներ: Ջուրը կը բուժէ յօդացաւ եւ մորթի հիւանդութիւններ:

Նմանապէս շահեկան են Ախուրեանի շրջանի Ախուրիկ գիւղի մօտ գտնուող եւ Միկոյեանի եւ Ախտայի շրջաններուն հանքային աղբիւրները:

Բուժուելու եւ կազդուրուելու համար Հայաստանի մէջ կարելի է յիշել Լոռին իր մեղմ կլիմայով: Գիւլագարակի սոճաստանը ծովու մակերեսէն 1599 մեթր բարձրութեան վրայ կը գտնուի, որու տարածութիւնը 115 հեկտար է: Մեծ սոճաստանին մէջ շինուած է 1932ին մանկական ապաքինարան 150 մահճակալով: Սոճաստանը իր հաւասարաչափ ջերմաստիճանով եւ փոքր տատանումներով շատ նպաստաւոր է թոքային հիւանդութիւններու բուժման համար:

Ծաղկաձորը նմանապէս սքանչելի կայան է, երեք կողմէն շրջապատուած անտառապատ լեռներով: Ծովու մակերեսէն 1800 մեթր բարձր է եւ միացած Երեւանի 51 քիլոմեթր երկայնութեամբ կուրանապատ հիանալի խճուղիով: Ծաղկաձորը հինէն ի վեր յայտնի է իբրեւ սքանչելի բուժավայր. ամառը զով է: Մօտակայ անտառին մէջ կան Նարզանի տեսակի բազմաթիւ հանքային աղբիւրներ: Կայ հանգստեան տուն 200 մահճակալով: Ամառը հոս կուգան մանկական խումբեր:

Աբթալանը բուժման եւ կազդուրուելու յարմար վայրերէն մէկն է, ծովէն 1350մեթր բարձրութեան վրայ: Ունի առողջ կլիմայ եւ հարուստ բուսականութիւն: Հոն ալ կայ հանգստեան տուն 150 մահճակալով:

Օր. Ծովինարի ձայնը

Անշուշտ բացականերն էին որ զղջացին Ցունիս 16ին: Օր. Ծովինար Տէր Պետրոսեան ոչ միայն նոր էր մեր շրջանին համար, այլ եւ լիուլի կ'արդարացնէր համբաւը:

Կ'արժէ աւելի մանրամասն խօսիլ իր ձայնին եւ արուեստին մասին:

Երգիչի մը արուեստը ուսումնասիրելու համար նկատի պէտք է ունենալ երկու իրողութիւններ, — 1. Ձայնը, 2. Արուեստը, այսինքն երաժշտական կրթութիւնը:

Ա. — Կանացի ձայները կը բաժնուին դասակարգերու.— 1. Contralto, ամէնէն թաւ ձայնը,— 2. Mezzo-soprano, նուազ թաւ ձայն,— 3. Soprano, կանացի բնական ձայն որ իր կարգին կը բաժնուի. — a) Soprano dramatique, օրինակ Մելիզանդի դերը (Pelléas et Mélisande), b) Soprano demi-caractère, օր. Louiseի դերը, c) Soprano lyrique, օրինակ Mimiի դերը (La Vie de Bohème), d) Soprano léger, օրին. Lakméի դերը:

Ծովինարի ձայնը կը պատկանի այս վերջին դասակարգին, այսինքն «թեթեւ սոփրանօ», որուն Իտալացիները fioriture անունը կուտան: Հազուագիւտ ձայն մըն է: Բազմաթիւ թատերական կտորներ կան, գրուած fioriture ձայներու համար, որոնք այսօր չունին իրենց թարգմանները, որովհետեւ այս ձայնը հեզհետէ կը նուազի:

Օրինակներ — Mozart : « La Flûte Enchantée», գիշերուան թագուհիին դերը, Mozart: «Enlèvement au Serrail», Պլոնտինի դերը, Donizetti : « Lucie de Lammermoor, Gounod : «Mireille», Միրէյլի դերը, Delibes : «Lakmé», Լաքմէի դերը են:

Այս գործերու բեմադրութեան համար թատերապետները կը փնտռեն fioriture երգչուհիներ որոնք գոյութիւն չունին:

Ու կան երգչուհիներ որոնք ամէն գնով fioriture ըլլալու համար ճիգ կ'ընեն եւ կը շինեն իրենց համար «արուեստական» ձայն մը որ տեւական չէ, դիւրաբեկ է, հիւանդագին եւ հակագեղարուեստական:

Ծովինարը պէտք չունի ճիգի: Անոր ձայնը բնականօրէն fioriture է, շատ վեր զետեղուած, որուն ստեղնաշարը կ'երկարի դիւրութեամբ մինչեւ contre-fa, ունենալով հանդերձ միջին ձայներ, որոնց գոյութիւնը հաստատեցինք «Անուշ»ի Sol լաճ տնամերի երգեցողութեամբ

Ու այդ ձայնը համասեռ է, ամբողջ ստեղնաշարի ընթացքին, ջինջ եւ բիւրեղային:

Բ.— Ի՞նչ արուեստով կ'երգէ ան, ի՞նչպէս կ'արժեցնէ իր ձայնը:

Ծովինար շրջանաւարտ է Լիոնի թաղապետական Երաժշտանոցէն: Իր ամբողջ երաժշտական վարժութիւնը կը կայանայ ուրեմն քանի մը տարուան երաժշտական կրթութեան մը մէջ: Խոնարհ պայմաններով, չունենալով նոյնիսկ իր աշխատութեան անհրաժեշտ գործիքը, դաշնակ մը: Աննպաստ պայմաններ կատարեալ երգչուհի մը ըլլալու համար:

Բայց բնականօրէն օժտուած է ան եւ տուաւ յուզումի ճշմարիտ եւ խոր արտայայտութիւն մը Կոմիտաս Վարդապետի «Ծիրանի ծառ» եւ Մանուկ Աբեղեանի «Ձմեռն անցաւ եկաւ գարուն» երգերով:

Ուշ է արդէն անդրադառնալու համար յայտագրին ամէն մէկ երգին: Յոյս ունինք որ Օր. Ծովինար նորէն Փարիզի մէջ զինքը լսելու եւ արժանաւոր կերպով գնահատելու առիթը պիտի տայ:

Այս երաժշտական վայելքը կը պարտինք Օր. Հ. Թորոսեանի, որ, ինչպէս մեր սիրելի երաժշտագէտին, Վարդան Սարգիսեանի երգահանդէսին, այս անգամ ալ անվերապահօրէն տրամադրեց իր արուեստագէտի եւ արուեստասէրի բոլոր աշխատանքը, երգահանդէսին յաջողութեան համար:

ՍՕՍԻ

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«Արեւելքի Տղաքը»

(Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ)

Լերան կողն ի վար, հոսուն, առոյգ աղբերակը, խիճերուն հետ ինալով, եյլելով, կը հասնի միջին պատուանդան, ուր ճամբան կ'երկճղի: Մին՝ ոտնաչափ արահետ մը սեղմուած, միւսը՝ լայնախոր ձոր մը, ուսկից կ'ընթանայ Թեւարաց, մինչեւ ծով, իր հունը գտած:

«Արեւելքի Տղաքը» կ'աւետէ վերջապէս իր հունը գտած աղբիւրի մը ցայտքը, որ կրնայ ընել անդաստանը մեր արձակագիր գրականութեան: Կ. Փօլատեանի ստեղծագործութիւնը կ'արձանագրէ որակի փոփոխութիւն մը, ի նպաստ իրեն ու հայ գրին:

«Արեւելքի Տղաք»ը, այս օտար, փորձանաւոր ափերուն վրայ, ափ մը ուսանողներու բախտանկարն է, սեւ շրջանակի մը մէջ առնուած: Մաքզօրէնի եւ Թէյլըրի համեմատութիւնը, դատարկ դրպանի սարսուռը, հեռաւոր, անշօշափելի հայրենիքը, մառախուղի մէջ կորսուած: Ու դեռ երիտասարդական, գաղանամոռնչ արիւնը: Համադրութիւնը՝ Տառապանքի հնոց մը, անէծքի կայծքարերով բորբոքած ու բռնկած:

— Ինչո՞ւ կ'աշխատինք, ըսէ, Մարտիկ, կը կարծե՞ս թէ պիտի ձգեն քեզ, որ շէնքեր շինես, կամուրջներ, ճամբաներ: Ցետոյ՝ որո՞ւն շէնքերն ու ճամբաները...: Եթէ ըլլայինք մեր հայրենիքին մէջ.... Ահ, Թափառաշրջիկ ազգի մը կտորները:

— Ի՞նչ կ'ուզէք ընել... ըսէք ինծի: Իջնե՞լ փողոց, պղծե՞լ ձեր կոյս ու ջինջ հոգին, այն տեղի ցեխին մէջ: Կը կարծէ՞ք թէ պիտի կրնաք ապրիլ հոն: Զզուանքով պիտի չփախի՞ք կրկին, ապաստանելու համար ձեր հոգեկան աշխարհին մէջ: Կը պատասխանէ միշտ Մարտիկ, որպէս հովուապետը անոնց, զգաստացուցիչ յորդորներով:

Այո, հոգեկան աշխարհ մը, ուրիշ աշխարհի մը մէջ կերտուած, Սուրիահայ անխառն ծեփով ու շաղախով, ամբախարխափ, ամրաշէն, Հայաշէն, որ կը ծառայէ որպէս յենակէտ, անոնց իւրաքանչիւր փորձանաւոր անկումին:

— Մէկ բան միտքդ պահէ, Զէյթունցի մօր զաւակ ես: Հայ վերադարձիր ինծի, Հա՛յ, Հա՛յ, կը հասկնա՞ս, ինծի համար կը մեռնիս այն ատեն, երբ կը մոռնաս այդ:

Ու Երուանդ Թիկունքը կը դարձնէ ծովին, ուր ծովամոյն ըլլալ կը փորձէր, պոռնիկին՝ որ իր կուսութիւնը պիտի աւրէր սիրամոյն:

Պատմութիւնը յուզիչ էր իր անցքերով, դրուագներով ու պատկերներով: Պոռնիկ Մարսէլ՝ Արեւմուտքի սովորական պոհերէն, որ Արեւելքի տղոց կապուած է, քրոջական անբծութեամբ, Տարրագոմի հարսը: Ա. Ահարոնեանի «Կարապի երգ»ը, Գրէպանի մէջ, ուր պոռնիկն ալ ներկայ է: Կամաւոր Սամուէլ: Ու վերջապէս զգայացունց, անակնկալ յայտնութիւն մը... Մարսէլը հարազատ քոյր Մարտիկին... Աստղիկ Սրապեան, կամաւորին Կիլիկեան նահանգի եղեռնապատումով, լուսանկարով մը, եւ յետոյ, նոտարով վաւերացուած:

Վերջին վարագոյրը, որպէս Շէյքսփիրեան ողբերգութիւն, կ'իջնէ Աստղիկի աղիտալուր նամակով, ամէնուն ուղղուած: Այդ էջը սրտառուչ է ու ամէնէն յաջողը, իր ձեւով, խորքով, օրհասականի բարդ ապրումներով: Ինկած աղջկան մը ցաւատանջ ինքնաճանաչումը՝ իր ընտանեկան, առհմիկ ծնունդին, որ կը յայտնուի յանկարծ, մոլորած մոլորակի մը նման, զոր կը մարէ իր իսկ շունչով:

« ... Կը յիշէ՞ք Տարրագոմի հարսը... Համոզուեցայ թէ մէկ ելք կար, միակ պատուաւոր ելքը... մեռցնել Մարսէլը: Մեռցնել իմ մէջ բոզը, ստոր, աղտոտ կինը... որպէսզի հին անուշաբոյր աղջիկը, Աստղիկ կարենար քեզի հետ ըլլալ»: Ու ծառի մը տակ Թոյնին սրուակը պարպած, կը գոչէ — Արմենիա՛, Արմենիա՛...:

Վէպին առաջին մասը կ'ընթանայ սահուն, հոգեբանական բնական վերլուծումներով: Արդէն այդ մասը վերցուած է հեղինակին ուսանողական կեանքէն: Իսկ միջանցքին, երբ իրականը կը փոխանցուի վիպականին, քիչ մը կը տժգունին թէ հոգեյատակ, թէ գործողութիւն: Ամբողջութիւնը հարուստ է միտքի, արիւնով ու ջիղերով, իսկ քիչ մը աղքատ զգեստով — լեզուն: Կարճառօտ, կրկնուած նախադասութիւնները, աւելորդ ու հասարակ կոճակներ են, կռնակին վրայ կարուած: Մինչեւ ծունկերը փջնող գեղածալ պատմուճան մը պիտի փրկէր զայն, նախնական հիւսուածքի մը պատկերէն: Կ. Փօլատեանի մտքերը ճարտար են, անպայման պիտի տայ մեզի յաջորդին, ճոխն ու խնամուածը:

«Արեւելքի Տղաքը» կարելի է դասել «Նահանջը՝ առանց երգի»ին քով, երկուքն ալ սփիւռքի տարահալած, մռայլ կեանքէն առնուած: Սա տարբերութեամբ որ վերջինը իրապաշտօրէն կը քալէ միսին վրայէն, իսկ առաջինը բարձրօրէն հոգիներու մէջէն, իր անբծութեան ապետներով: Դիմագիծը՝ ազգային, առէջները՝ ցեղային ու աւիշը՝ բռնմային:

ՏԻԳՐԱՆ ՓԻՐԱՆԵԱՆ

Մայիս 28ը Եգիպտոսի մէջ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԱԶԳ. ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆՑ

Գահիրէի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ, 28 Մայիս Երեքշաբթի օրը, հանդիսաւորապէս տօնուած է Հայաստանի Անկախութեան 28րդ տարեդարձը: Եկեղեցին լեցուած է մեծ բազմութեամբ մը: Ներկայ եղած են Ազգ. Իշխանութեանց ներկայացուցիչները, ուսուցիչները, աշակերտութիւն եւ բազմաթիւ այլ մտաւորականներ:

Արարողութեան նախագահած է Եգիպտոսի առաջնորդ Մամբրէ արք. Սիրունեան, իր շուրջն ունենալով քահանայ հայրերը: Երգեցողութիւնները եղած են Դպրաց դասին կողմէ: Տեղի ունեցած է գոհաբանական աղօթք եւ Առաջնորդը, շրջապատուած եօթը քահանաներէ, բարձրացած է Խորան եւ կարդացած Հայկ. Հանրապետութեան նուիրուած օրհներգութիւնը, խորապէս յուզելով հաւատացեալ բազմութիւնը: Օրհներգութեան պահուն եկեղեցիին ջահերը լուսավառուած են եւ զանգակները ղօղանջած, հանդիսութեան տալով տօնական մեծ օրերու տպաւորութիւնը:

Դպրաց դասը երգած է Հայաստանի նուիրուած հայրենասիրական երգեր: Ժողովուրդը յուզումով հետեւած է արարողութեանց եւ մեկնած խորին գոհունակութեամբ:

Աղեքսանդրիոյ Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցիին մէջ ալ տեղի ունեցած է գոհաբանական աղօթք Մայիս 28ի անկախութեան տօնին առթիւ: Ներկայ գտնուած են Առաջն. փոխանորդ Պսակ Վրդ. Թումայեան, բոլոր քահանաները, կարեւոր բազմութիւն մը, ինչպէս նաեւ Պօղոսեան Ազգ. վարժարանի եւ Հայկազեան Կրթարանի վերջին դասարաններու ուսանողութիւնը: Ներկայ եղած են նաեւ Ազգ. իշխանութեանց անդամներ, «Կամք»ի, «Յառաջդիմասէր»ի, «Համազգային»ի, Հ. Կ. Խաչի վարչութեան անդամները: Գոհաբանական աղօթքէն վերջ վարդապետը օրուան նշանակութեան մասին ճառ մը խօսելով, ըսած է.—

— «Վեց դարերու ստրկային եւ անբաղձալի կացութենէն վերջը, 1918 Մայիս 28ին մեր ժողովուրդին համար ազատութեան եւ անկախութեան լոյսը ծագեցաւ, անսահման ճիգերու, արցունքներու եւ զոհողութեանց շնորհիւ»:

Խ. Միութեան դիրքը Թուրքիոյ հանդէպ

«Ժուռնալ տը Ժընեւ»ի Ուաշինկթընի թղթակիցը դիտել կուտայ, ճշանակալից գրութեամբ մը որ արտատպուած է Պոլսոյ թուրք թերթերուն մէջ:

— Դեռ մամուլին մէջ չեն պարզուած բուն շարժառիթները այն պահանջներուն, որոնք ներկայացուեցան Թուրքիոյ, Վրաստանի եւ Հայաստանի յատուկ ինը նահանգներու մասին: Եթէ այս պահանջներուն գոհացում տրուի եւ Խ. Ռուսիա ձեռք անցընէ այն հողերը զորս Նախագահ Ուիլսըն խոստացած էր վերականգնուած Հայաստանի մը, ապահոված պիտի ըլլայ հակակշիռը Միջին Արեւելքի կարեւորագոյն առեւտրական ճամբաներէն բան եւ Իրաք: Իրաքի սահմանամերձ երկաթուղին զոր Թուրքերը ծրագրած են կառուցանել դէպի Իրան եւ Իրաք: Իրաքի սահմանամերձ երկաթուղին, հաղորդակցութիւնը պիտի ապահովէ Թուրքիոյ մէջ վերջերս երեւան հանուած Ռամանտաղի նաւթահորերու շրջանին հետ: Այդ շրջանը ինչպէս Անգլիան, նոյնպէս Ամերիկան խստիւ կը շահագրգռէ: Արդարեւ, Ատրպատականի խորհրդային շարժումը հրատապ խնդրի մը առջեւ Թողուց Պաղտատի կառավարութիւնը եւ անոր բաժնեկից Իրաք Փէթրօլիումը: Հիմա կը ջանան փարատել մղձաւանջը Սովիէթներուն պաշտպանութիւնը վայելող Քիւրտիստանի մը որ Իրանի հիւսիսային հողամասէն պիտի երկարի մինչեւ Միջերկրական եւ Պարսից ծոց: Էրզրումէն անդին տարածուող եւ Թուրքիոյ երկաթուղիներուն 80 քիլմ.նոց մէկ մասը պարփակող հողամասը ձեռք անցընելու վերաբերեալ Սովիէթ-վրացական պահանջները խստիւ կը մտատանջեն այս շրջանին մէջ աշխատող անգլեւամերիկեան խմբակները:

Բուն իսկ Ամերիկացիները անտեսական շահեր ունին Սեւ ծովու շրջաններուն մէջ զորս կը պահանջեն Վրացիները: Սովիէթեւհայկական պահանջներուն ակնկալած շահերէն նուազ կարեւոր այս շահերը հետեւեալներն են. —

1.— Տրապիզոն-էրզրում-Իրան երկաթուղին.
2.— Շահագործել Տրապիզոնի նաւահանգիստը:
3.— Սեւ ծովու ափը Կասպից ծովուն կապող Թըրքական երկաթուղիի մը շինութեան նախագիծը:

Ցօդուածագիրը ապա կ'ըսէ որ Ամերիկացիները հրաւիրուած են բարեկարգել Տրապիզոնի նաւահանգիստը: Միւս կողմէ ալ Թուրքիոյ տասնամեայ ծրագիրը կը նախատեսէ Սեւ ծովու շրջանին երկաթուղիները ելեկտրաշարժ դարձնել: Միայն Էրզրումէն Սովիէթ սահմանը երկարող երկաթուղին ելեկտրաշարժ դարձնելու համար 30 միլիոն տոլար պիտի ծախսուի: Երկաթուղիի այս կազմածներուն մեծ մասը Ամերիկայէն ծախու պիտի առնուի:

Նկատելով որ Մոսկուա շատ ճշգրիտ լուր կը ստանայ, չի կրնար անգիտանալ որ այս նոր պահանջները մեծ վնասներու պիտի ենթարկեն ամերիկեւանգլիական խմբակները: Սովիէթները թէեւ մեծ գորով մը չեն տածեր իրենց հարեւանին՝ Թուրքերուն հանդէպ, բայց չեն ուզեր անոնց հետ պատերազմի մտնել: Անոնց գլխաւոր նպատակն է ամերիկեւանգլիական շահերուն պէտք եղած չափով սպառնալէ վերջ, այս պահանջներէն հրաժարելու փոխարէն իրագործել իրենց պահանջը Նեղուցներու մասին եւ անգլեւսաքսոն կառավարութեանց աջակցութիւնը ապահովել, որպէսզի եթէ հնարաւոր ըլլայետ առնեն ռուսական հին քաղաքներ՝ Կարսն ու Արտահանը:

« ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԿԱՐՕՆ »

Այսպէս կը կոչէինք զինքը, ընկերական շրջանակի մէջ, երբ հաւաքարար պտոյտի կ'ելլէինք: Եւ իրօք ալ այդպէս էր: Համեստ նպարավաճառի խանութը, մեր բոլորիս հաւաքավայրը, զոր կը կոչէինք նաեւ, «Կէնճոյենց խորհրդարանը», լեցուն էր գրական, այլ մանաւանդ ընկերային հրապարակութիւններով: Կարօն խանդավառ Դաշնակցական մը ըլլալով, կը հաւատար նաեւ ընկերվարութեան, կ'ընդդիմախօսէր անոնց որ կը ժխտէին անհատական ազատութիւնը: Մերթ ցասումով, մերթ հեգնանքով կ'ըսէր, թէ անոնք Մարքսի «Կապիտալ»ին վրայ յետ գրութեան մը աւելցուցած են:

Երբ 1934ին Մարսէյլ կ'երթայինք, ընկերաբան եւ տեսաբան Մ. Վարանդեանի թաղումին ներկայ ըլլալու, կիրակի առտու, կայարանէն ելած ատեն առաջին գործը եղաւ, Վարանդեանի դէմքը տեսնել: Երբ հանգուցեալին սենեակը բարձրացանք, Կարօն տղու պէս կուլար, «ես իմ հօրս վրայ այսքան չլացի» ըսելով:

Իրեն համար սրբութիւն մըն էր Ազատութեան գաղափարը, եւ կը հաւատար անոր վերջնական յաղթանակին:

Իրեն համար սրբութիւններ էին նաեւ մեր տօները, «Ապրիլեան եղեռնը», «Մայիս 28»ը, տարագիր հայութեան հետ, նաեւ տարագիր այդ զոյգ տօները:

Պատերազմէն շատ առաջ, մենք, Զոմերս, ամէն տարի կանոնաւորապէս եւ վայելուչ հանդիսութեամբ կը տօնէինք Ապրիլեան Սգատօնը: Տարի մըն ալ հրաւիրած էինք, ընկերվարական Marius Moutetն որ այդ օրերուն Ֆրանսական խորհրդարանին մէջ, պաշտպանած էր Ֆրանսահայ շարքերուն շահերը: Հանդէսը երբ արդէն սկսած էր, Ֆրանսացի քանի մը համայնավարներ, որոնք, իրենց արտաքինէն դատելով, «խնկարկած» երեւոյթ մը ունէին,— պատիւ այդ օրուան մեր հերոսներուն — ուզեցին սրահէն ներս մտնել, խօսք առնելու համար, Մարիուս Մութէի դէմ: Ըսինք թէ այստեղ վիճաբանական ժողով չէ, այլ յարգանքի երեկոյ մըն է, մեր մեռելներու համար: Անմիջապէս դուրս ելան: Հանդէսը վերջանալէ ետք, մեր Կարօն, երբ իմացաւ դէպքը, չկրցաւ զսպել իր ցասումը:

Պանդուխտի տարիները որքան կ'երկարին, մեզմէ ի սպառ հեռացողներուն յիշատակը այնքան կը պայծառանայ: Այս քանի մը տողերը իր այնքան սիրելի «Յառաջ»ին մէջ Թող ըլլան ծաղկեփունջ մը, քանի որ մենք, իր ընկերները, տեղափոխութեան դժուարութեանց պատճառով չկրցանք մեր յարգանքի տուրքը տալու, իր վերջնորդ տարելիցին առթիւ: (Թաղուած է Anclure փոքրիկ գիւղը, Marneի նահանգ):

Սիրելի Կարօ, քու յիշատակդ միշտ պիտի ապրի մեզի հետ, որքան ատեն որ կը տեւենք: Դուն մեռար Ֆրանսայի համար, որպէսզի ան տեւէ: Ցիշէ մեր այն բոլոր նահատակները որոնք անկիւն մը իսկ չունեցան, իրենց ոսկորներուն համար, իսկ դուն կը հանգչիս Ֆրանսական փոքրիկ գիւղի մը մէջ: Մխիթարութիւն չէ որ կը փորձեմ, ոչ ալ բաղդատութիւն մը:— Ղ. Ղազարեան

ՀԱՆՐՕԳՈՒՏ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

Պոմոնի (Մարսէյլ) Թաղական Խորհրդի Ատենապետ Տոքթ. Յովհ. Փափազեան լիազօրուած է Պոմոնի նորակառոյց Դպրոց-Սրահի շինութեան ի նպաստ նուիրահաւաքութիւն մը կատարելու, Փարիզի մէջ: Լիայոյս ենք թէ լաւագոյն ընդունելութիւնը պիտի գտնէ իր դիմումներու ընթացքին: Արդարեւ, կ'արժէ քաջալերել այս Թաղական Խորհուրդը որ չորս տարիէ ի վեր լաւագոյն գործը կատարեց եւ որուն Ատենապետը Ազգ. Միութեան առաջին կորիզը կազմած էր:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ԳԵՐՄԱՆՆԵՐՈՒՆ ՎՏԱՐՈՒՄԸ կը շարունակուի: 500.000րդ Գերմանին վտարման առթիւ արարողութիւն մը տեղի ունեցաւ սահմանագլուխին վրայ: Տակաւին աւելի քան մէկ միլիոն Գերմաններ կը մնան Լեհաստանի մէջ: Միւս կողմէ 1.150.000 Լեհեր հայրենիք փոխադրուած են Խ. Միութենէն:

Հազար Հրեաներ ձերբակալուեցան Պաղեստինի մէջ

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ շաբաթ առտու կանուխ, բրիտանական հրամանատարութիւնը անկողիններէն հանելով ձերբակալեց Հրէական Գործակալութեան վարչական մարմնին անդամները: Առաջին անգամ է որ անգլ. իշխանութիւնները այսքան խիստ միջոցներու կը դիմեն, խափանելու համար հրէական գաղտնի կազմակերպութեան, Հականայի գործունէութիւնը: Այս կազմակերպութիւնը 100.000նոց բանակ մը կը պահէ:

Անգլ. զինուորները հետապնդումը սկսան կոխելով Հրէական Գործակալութեան Երուսաղէմի կեդրոնատեղին, ինչպէս եւ Թէլ Ավիվի եւ Հայֆայի հրէական Արհեստակցական Միութեան շէնքերը: Բնակիչները պատշգամներէն կը դիտէին գործողութիւնը, գիշերազգեստով: Միեւնոյն ատեն շրջապատուեցան հրէական գաղութները Գալիլիայի ծովէն (հիւս. Պաղեստին) մինչեւ Երուսաղէմի հարաւակողմը, որոնք Հականայի թաքստոցները կը համարուին: Բնակիչները ստիպուած են տուներէն դուրս չելլել մանաւորապէս Թէլ-Ավիվի մէջ, որ ունի 200.000 բնակիչ: Ճամբաներն ալ բռնուած են:

Կալանաւորներուն մէջ կը գտնուին Մոշէ Շէրթոք, Հրէական Գործակալութեան քաղաքական տնօրէնը, Րաբբի Եէհուտի Ֆիշմէն, նախագահը, Տոքթ. Պէրնար Եոզէֆ, իրաւագէտ խորհրդականը եւն.: Բրիտանական մարզպանը հանդիսաւոր ազդարարութիւն մը ուղղեց, հետեւեալ բովանդակութեամբ.

— «Պարտականութիւն կը համարեմ հանդիսաւորապէս ազդարարել թէ բրիտանական կառավարութիւնը հաստատապէս վճռած է արմատախիլ ոչնչացնել ահաբեկչութիւնը եւ բռնութիւնը: Հակառակ այս ազդարարութեանց, երկար ատենէ ի վեր վարկաբեկումի, գրգռութեան կամ բռնութեան պայքար մը կը մղուի որ սահմանափակուած չէ միայն մէկ հասարակութեան: Հրէական հասարակութեան անդամներ շարք մը բռնութիւններ կատարած են կեանքի եւ գոյքի դէմ, բազմաթիւ զոհեր պատճառելով: Մինչեւ հիմա ձեռք առնուած միջոցները տեղական հանգամանք ունէին եւ գործադրուեցան ամենամեծ համբերութեամբ եւ զգուշութեամբ, այն յոյսով թէ բանականութիւնը եւ հաշտարար ոգին պիտի տիրապետեն եւ երկիրը պիտի փրկուի լայնածաւալ գործողութիւններէ: Միջին Արեւելքի ընդհ. հրամանատարին ղեկավարութեամբ կատարուած գործողութիւնները ուղղուած չեն հրեայ հասարակութեան դէմ, այլ այն սակաւաթիւ անձերուն դէմ որոնք գործօն դեր մը կը կատարեն բռնութեան ներկայ պայքարին մէջ եւ անոնց դէմ որոնք պատասխանատու են այդ պայքարի ղեկավարութեան»:

Վերջին լուրերու համաձայն, հինգ Հրեաներ սպաննուած են: Գործողութիւնները կատարուեցան բազմաթիւ զինուորներով եւ զրահապատ կառքերով որոնք հազարաւոր Հրեաներ հարցաքննութեան կը տանէին Երուսաղէմի, Թէլ-Ավիվի եւ Հայֆայի մէջ: Տասը հազար կը հաշուեն հարցաքննուած Հրեաներուն թիւը, իսկ հազարէն աւելի՝ կալանաւորները, որոնք եբրայական երգեր կ'երգէին: Տեղ տեղ կրաւորական դիմադրութիւն ցոյց տրուեցաւ: Այսպէս, Մասպարոթի մէջ Հրեաները ձերբակալուած ատեն գետին փռուեցան, իսկ կիներ պատուար մը կազմեցին, զինուորներուն ճամբան փակելու համար: Ուրիշ վայրի մը մէջ հրեայ երիտասարդները քարեր շարեցին ճամբուն վրայ, իսկ հազարաւորներ անսաստելով զինուորական հրամանին, փողոց թափեցան: Գործողութեանց կը մասնակցէին նաեւ օդանաւեր եւ հրասայլեր: Հրէական Արհեստակցական Միութեանց բոլոր վարիչները ձերբակալուած են: Երուսաղէմի փողոցները մեռելաքաղաքի մը երեւոյթն ունէին, եւ միայն շրջուն պահակախումբեր կ'երեւան: Անգլ. կառավարութիւնը այս գործողութեանց մասին տեղեկութիւններ հաղորդած է ամերիկեան կառավարութեան:

ՆԻՒՐԸՆՊԷՐԿԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ Յունիս 29ի նիստին մէջ, ամբաստանեալներէն Ֆրիցշէ, Գերմանիոյ քարոզչութեանց նախարարութեան անթելի նախկին տնօրէնը յայտարարեց թէ Տրէզտէնի ռմբակոծութենէն վերջ, որ 40.000 զոհ պատճառեց, Հիթլէր հրամայած էր նոյնքան թիւով անգլիացի, ամերիկացի եւ ռուս օդաչուներ ջարդել, բայց ինք ընդդիմացաւ եւ նոյնիսկ յաջողեցաւ խոստում առնել թէ այդ հրամանը պիտի չգործադրուի: Վերջին ամբաստանեալը, Գորման (Հիթլէրի օգնականը) մեռած ըլլալով, իր փաստաբանը յայտարարեց թէ վկաներ եւ փաստաթուղթեր կը պակսին: Իր վերջին յոյսը, Տիկին Կարտա Քրիսթիան, որ Հիթլէրի քարտուղարն էր մինչեւ անոր մահը եւ վկայութեան կանչուած էր, փախեր է կառախումբ նստած ատեն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՍ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐԸ, որոնք խորհրդային հպատակ արձանագրուելու եւ հայրենիք վերադառնալու իրաւունք ստացած են, Փարիզի «Ռուսքի Նովոսթի» թերթին միջոցաւ իրենց երախտագիտութիւնը կը յայտնեն Ֆրանսայի: «Ան ոչ միայն ապաստան տուաւ մեզի, այլեւ գործօն դեր մը, եթէ ոչ նախաձեռնութիւնն ստանձնեց Ժընեւի համաձայնութեանց պատրաստութեան մէջ որոնք իրաւական հանգամանք մը կուտան տարագիրներուն: Ան առաջին անգամ գործադրեց այդ համաձայնութիւնները եւ ֆրանսական օրէնք դարձուց զանոնք: Անոր շնորհիւ մենք կրցանք ապաստան գտնել եւ մեր ապրուստը ճարել: Տարագիրներն ալ միշտ հաւատարիմ մնացին Ֆրանսայի, շատերը մասնակցեցան պատերազմին: Նոյն հաւատարմութիւնը գրաւման ատեն: Բազմաթիւ Ռուսեր մասնակցեցան Դիմադրական Պայքարին եւ աքսորուեցան»:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ վարչապետը երեսփ. ժողովի բեմէն շնորհակալութիւն յայտնեց Զօրս Մեծերուն որոնք վերադարձուցին Երկոտասան կղզիները: Այս առթիւ հրաւիրեց ժողովուրդը երախտագիտութեամբ յիշել այն յոյն հերոսները որոնց պայքարները եւ զոհողութիւնները յաջողցուցին այս մեծ եւ ուրախառիթ դէպքը: Պ. Ցալտարիս Փարիզ եւ Լոնտոն պիտի այցելէ, մանաւորապէս զբաղելու համար շարք մը տնտեսական եւ քաղաքական խնդիրներով:

ԱՒՍՏՐԻԱ որոշ իրաւասութիւններ ստացաւ Դաշնակիցներէն, երկրին կառավարութեան համար: Վարչապետը այս առթիւ ճառ մը խօսելով, կատարեալ ազատութիւն պահանջեց, ինչպէս եւ իրաւունք՝ մասնակցելու հաշտութեան խորհրդաժողովին:

2.000.000 ԳԵՐՄԱՆՆԵՐ ընդհ. քուէարկութիւն կատարեցին ամերիկեան շրջանին մէջ, զանազան ժողովներ ընտրելու համար Պավարիոյ, Հէսի եւ Վիւրթէմպէրկ – Պատընի մէջ:

44 ԼՐՏԵՍՆԵՐ սկսան դատուիլ Տիժոնի մէջ: Ասոնք լրտեսական լայն ցանց մը կազմած էին պատերազմէն առաջ, ղեկավարութեամբ գերման գործակալներու որոնք յաջողած էին Ֆրանսացի եւ անգլիացի լրտեսներ ալ վարձել: Ամբաստանեալները 70 հոգի են, բայց մէկ մասը փախած է: Քանի մը լրտեսներ յաջողած էին Դիմադրական Ճակատի «Alliance» խումբին մէջ մտնել: Ամբաստանեալներուն մէջ կիներ ալ կան:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ամերիկեան շրջանին մէջ ոստիկանական խումբեր կազմուեցան որոնք զինուորներուն տեղը պիտի բռնեն աստիճանաբար, պահելով 2500 քիլոմեթր սահմանագլուխը: Ուրիշ խումբեր ալ պիտի հսկեն բարեկարգութեան վրայ:

ԱՆԳԱՐԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ հարաւային Թուրքիոյ երկաթուղիներու պաշտօնեաները գործադուլ յայտարարեցին, թոշակի յաւելում պահանջելով: Երկաթուղին չի բանիր Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ միջեւ:

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆ օրէնքը պարտաւորիչ է բոլոր վարձու աշխատաւորներուն համար, Յուլիս 1էն սկսեալ (երկուշաբթի): Բոլորն ալ միեւնոյն տուրքը պիտի վճարեն, մինչեւ 120.000 ֆրանք վաստակի համար: Ժողովրդական Շարժումի երեսփոխանները (M. R. P.) որոշ բարեփոխումներ կը պահանջեն, դիտել տալով թէ օրէնքը այնպիսի յօդուածներ կը պարունակէ որոնք կը սահմանափակեն քաղաքացիներու ազատութիւնը:

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Գերագոյն Խորհուրդը որոշեց աւելցնել ընտանեկան նպաստները եւ նպաստընկալներուն թիւը որ 1.863.000էն պիտի բարձրանայ 3.400.000ի:

ՑԻՐՈՒՑԱՆ ՀԱՅԵՐ

ՊՈՒՐԿ ՍԷՆԹ ԱՆՏԷՕԼ.— Այս մոռցուած գաղութը կը բաղկանայ 29 անձերէ, 8 այր, 9 կին, 6 տղայ եւ 6 աղջիկ: Ամէնքն ալ բարեկեցիկ ընտանիքներ: Պատերազմի ընթացքին այր մարդիկ զինուորագրուեցան եւ յետոյ Դիմադրական Ճակատին մասնակցեցան: Մեծէն մինչեւ պզտիկը հայախօս են, հայրենասէր եւ հիւրասէր, ու կ'ուզեն հայրենիք վերադառնալ, Ապրիք, ցիրուցան Հայեր: Կը ստանան «Յառաջ»ը:— Մանուկ Գույումճեան:

ԵՐԵԿՈՅԹ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ Ֆրանսահայ Համալսարանական Միութեան կողմէ, Լիւթէսիայի սրահին մէջ, ուրբաթ, 5 Յուլիս ժամը 21էն մինչեւ կէս գիշեր: Դասախօսութիւն Տոքթ. Զաքրեանի, նիւթ՝ Հիւլէական ուժը եւ անոր գործածութիւնը: Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Տիկին Այրամճեան, Օր. Իրիս Պիւլպիւլեան, Օր. Իչգալացեան, Օր. Նիզամեան: Մուտքը հրաւիրատոմսերով:

Օր. ԼԻՍԻ ԳՈՐԳԻԿԵԱՆ
Պ. ԳՐԻԳՈՐ ԷՄԻՐԵԱՆ
30 Յունիս 1946 Նշանուած Փարիզ

Մեր բաժանորդներուն

Մեր անվճար բաժնեգիններու գանձումը պարտաւորուած ենք յանձնել փոստի վարչութեան: Մինչ այդ պիտի խնդրէինք որ փակէք ձեր հաշիւները, աւելորդ ձեւակերպութիւններ խնայելու համար մեզի:

Այս առթիւ կրկին եւ ջերմապէս կը խնդրենք որպէսզի առաքման կտրօններուն վրայ նշանակէք ղրկուած գումարին բնոյթը, անկախ առաջ կամ վերջը գրուած նամակներէն:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. ՌԱՖՖԻ խումբի ժողովը այս հինգշաբթի, ժամը 8.30ին, ընկերվարականներու սրահը:

ԻՍԻԻ Զաւարեան կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ ընկերները այս ուրբաթ ժամը 8.30ին, Խրիմեան սրահը:

Հ. Յ. Դ. ՊԱՆԵԷՕ ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, իր Ակումբին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Մուրատ խումբին ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այս չորեքշաբթի ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին (Սէն Մարթէն): Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ Շրջ. վարչութեան տարեկան պարահանդէսը Յուլիս 6ին, Chateau des Fleurs, ժամը 20.30էն մինչեւ լոյս:

ՄԻՒԹԻՒԱԼԻԹԷԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ կիրակի 7 Յուլիս, ժամը 15ին, Խորէն Փափազեան կը ներկայացնէ Փարիզահայ լաւագոյն դերասաններու կազմով մը Բագրատ Այվազեանցի վէպէն թատերգութեան վերածուած

Հայրենիքի դաւաճանները

Հայկական ազգային պատմական տրամ, 1034—1064, 5 արար եւ 1 պատկեր: Տոմսերու համար դիմել՝ ծանօթ վայրերը:

PARIS – CINEMA շաբաթաթերթին մէջ (էջ 9, թիւ 38, 25 Յունիս 1946), Օր. Էքիզեան ընդունուած է գեղեցկութեան մրցումին, «La plus jolie femme du cinéma Français»:

ՎԱԼԱՆՍԻ Մարզական Միութիւնը կը ներկայացնէ Ե. Օտեանի «ՉԱՐՇԸԼԸ ԱՐԹԻՆ ԱՂԱ»ն, ուրբաթ, 5 յուլիս, ժամը 8.45ին, Սալ տէ Ֆէթի մէջ:

ԱՆԻԷՌ ՊՈՒԱՔՈԼՈՄՊԻ Հ. Յ. Դ. ենթակոմիտէն ցաւակցութիւն կը յայտնէ Այրի Տիկին Վարդանեանի եւ պարագաներուն ընկեր Վարդանեանի մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղկեպսակի 500ական ֆրանք կը նուիրէ վեթերաններու ֆոնտին եւ Ֆր. Կապոյտ Խաչին:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e

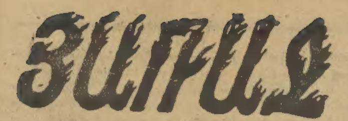

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH · Fondé 1925 · R. C. S. 376.284

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Mercredi 3 JUILLET 1946 Չորեքշաբթի 3 ՅՈՒԼԻՍ

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4740-Նոր շրջան թիւ 379 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — Գին՝ 3 ֆր

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՆԵՐԳԱՂԹԻ ԿԱՐԳՈՎ

Ինչպէս հաղորդած էինք կիրակի օր, Երեւանի անթելով, Սուրիա - Լիբանանի առաջին կարաւանը Պէյրութ հասած եւ դիմաւորուած է մեծ խանդավառութեամբ: Այժմ կը պատրաստուին յաջորդ կարաւանները, որոնց առաքումները պիտի շարունակուին մինչեւ Հոկտեմբեր:

Բարեգործականի վերջին զեկոյցին համաձայն (10 Մայիս), Երեւան կը խորհի այս տարի Սուրիա - Լիբանանէն ընդունիլ 20.000, Իրանէն 30 հազար, Յունաստանէն 2000 հոգի:

Առաջին երկու գաղութներուն մէջ գործի ձեռնարկուած է արդէն: Գալով Յունաստանի, դեռ նոր Աթէնք հասած են ներգաղթի երկու լիազօրները, քաղաքացիներ Գուրգէն Գէորգեան եւ Սերգօ Մանուկեան, տեղին վրայ ուսումնասիրելու համար խնդիրը:

Աթէնքի մեր պաշտօնակիցը, «Ազատ Օր», այս առթիւ դառնօրէն կը դանդատի որ միայն 2000 ընկերներ պիտի կրնան հայրենիք վերադառնալ: Մինչդեռ առաջնորդը եւ էջմիածնի երկու պատգամաւորները հաւաստած էին թէ՝ 8—10.000 Յունահայերու ներգաղթը կարելի է ապահովուած նկատել: Ամէնէն ուշը մինչեւ գարուն: Ու կը բացատրէ.

— «Յունաստանի մէջ ծուարած հայութիւնը, իր մեծ տոկոսովը, անմիջական կորստեան դուռն է հասած. հետեւաբար, փրկարար ձեռքերը նախ պէտք է ուղղուին հոս, դէպի Յունաստան, քան Սուրիա եւ Պարսկաստան, ուր ապաստանած մեր հայրենակիցները երկար տարիներ կարող են դիմագրաւել որ եւ է վտանգ: Ուստի, ներգաղթի լիազօրներուն կ'իյնայ իրենց կարելին փորձել, դիմել առ որ անկ է, եթէ հարկ է զեղչել Սուրիայէն եւ Պարսկաստանէն ներգաղթողներու թիւէն, որպէսզի Յունաստանի համար որոշուած 2000 թիւը բարձրանայ գոնէ 8 — 10.000ի: Այս կերպով միայն կարելի պիտի ըլլայ ոչ միայն Թրակիոյ եւ Մակեդոնիոյ վտանգուած շրջաններու, այլեւ Թեսալիոյ եւ Պելոպոնէսի քաղաքներուն եւ գիւղերուն մէջ ցանուցրիւ, հայկական կեանքէ գրեթէ զուրկ մեր հայրենակցաց բազմութիւններուն փոխադրութիւնը Խորհրդային Հայաստան». (9 Յուն.):

Շատ բան կը բացատրէ այս աղօտ պատկերը: Մանաւանդ երբ նկատի առնենք Յունաստանի քաղաքական եւ տնտեսական կեանքը, որ կատարեալ քաոսի մը վերածուած, շնորհիւ ներքին անհաշտ եւ արիւնալի պայքարներու:

Կացութիւնը ծանր է մանաւանդ Թրակիա - Մակեդոնիա շրջանին մէջ, ուր դասավարութիւններն ու աքսորները խոր մտահոգութիւն կը պատճառեն տարագիր բազմութեանց:

Միւս կողմէ, նոր սերունդին հայեցի դաստիարակութիւնն ալ վտանգուած է: Դեռ վերջերս Տէտէ Աղաճէն (Աղեքսանդրապոլիս) կը հաղորդէին թէ ոչ դպրոց ունին, ոչ եկեղեցի, ոչ ալ որ եւ է Միութիւն:

Իսկ այն քաղաքներուն մէջ ուր դպրոցները բաց կը մնան, տաժանելի պայմաններ դրուած են Կրթական Տեսչութեան կողմէ, կաշկանդելով հին օրէնքներու: Հայերէնի դասաւանդութիւնը ծաղրանկարի մը վերածուած է:

Կացութիւնը բաղդատաբար տանելի է Աթէնքի շրջանին մէջ, ուր կը գործեն դպրոցներն ու զանազան Միութիւններ:

Յունահայ գաղութը միշտ ալ երախտապարտ է հելլէն ժողովուրդին, որ 65—70.000 հայ տարագիրներ տեղաւորեց 1922ին, իր մէկ միլիոն գաղթականներուն հետ:

Այնուհետեւ գաղութը կէս առ կէս կրճատուեցաւ, զանազան դէպքերու բերումով: Իսկ հիմա մթնոլորտը պղտորած է դժբախտաբար, իբրեւ հետեւանք պատերազմի առթիւ ծագած թիւրիմացութեանց:

Անշուշտ այս մանրամասնութիւնները եւ ուրիշ խօսուն փաստեր հաղորդուած են երկու լիազօրներուն:

Արդարեւ, անհրաժեշտ է ոչ միայն աւելցնել յունահայ գաղութին բաժնեչափը, այլեւ փութացնել կարաւաններուն մեկնումը: Մենք վստահ ենք թէ երկու լիազօրներն ալ այս եզրակացութեան յանգած են, իրենց քննութեամբ:

Արտասահմանն ալ պարտականութիւն մը ունի այս առթիւ,— կրկնապատկել իր նիւթական աջակցութիւնը այս երիտասարդ այլ դժբախտ գաղութին: Շ.

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԻՆ ՀԱՄԱՐ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ ԱԼ ԿԸ ԽՕՍԻՆ

Հայկական Դատին համար կազմակերպուած մեծ միթինկը տեղի ունեցաւ երկուշաբթի գիշեր Վակրամի ընդարձակ սրահին մէջ, որուն ճակատը զարդարուած էր Ֆրանսական, հայկական եւ խորհրդային դրօշներով: Սրահին չորս կողմը կախուած էին զանազան նշանախօսքեր, ինչպէս՝ «Հայ ժողովուրդը իր պատմական հայրենիքը կը պահանջէ «Դէպի երկիր, Հայ, արձանագրուեցա՞ր ներգաղթին» եւայլն:

Նախագահը, Պ. Հ. Մարմարեան ֆրանսերէն ճառով մը բացաւ հանդէսը, վեր հանելով Ազգ. Ճակատի կատարած դերը 1941էն ի վեր Ֆրանսայի ազատագրական կռիւներուն մէջ: Թրքահայ Դատի Պաշտպան Յանձնախումբի կազմութեան մասին խօսելով, յայտնեց թէ վերջերս կազմուած է Հայկ. Դատի Ֆրանսացի բարեկամներու կոմիտէ մը, որուն նախագահը, Զօր. Պրէմոն, յայտնի է բոլոր Հայերուն: Անդամներն են Մարսէլ Քաշէն, Լէոն Մուսինաք, Աբբայ Տիւպարլը եւն: Այսօրուան հաւաքոյթին նպատակն է, ըսաւ, կոչ ուղղել հանրային կարծիքին՝ որպէսզի պաշտպանէ Հայկական Դատը: Յետոյ հայերէն քանի մը խօսք ըսաւ, յայտնելու համար թէ բացի Հայկ. Դատէն, Ներգաղթի խնդիր եւս կայ այսօր, որուն մասին պիտի խօսին հայ բանախօսները:

Առաջին բանախօսն էր Պ. Արշակ Ջօպանեան, Թրքահայ Դատի Պաշտպան Յանձնախումբին նախագահը, որ ֆրանսերէն ճառով մը պարզեց Հայկ. Դատին վիճակը անցեալ պատերազմի վերջաւորութեան, երբ մեծ Դաշնակիցները խոստացան անկախութիւն տալ Հայերուն՝ ի վարձ իրենց զոհողութեանց, սակայն 1923ին Լօզանի դաշնագրին մէջ Հայերը բոլորովին մոռցուեցան եւ Մեծերը չգործադրեցին իրենց խոստումները: Երկրորդ համաշխարհային պատերազմին մէջ Հայերը աւելի շատ զոհողութիւն ըրին, քանի որ այս անգամ ունէինք ինքնավար Հայաստան մը Կովկասի մէջ որ տուաւ 300.000 զինուոր եւ 60—70 զօրավար: Ամերիկեան եւ Ֆրանսական բանակներուն մէջ եւս տասնեակ հազարաւոր հայ զինուորներ կային: Մեծ զահիճը, Թալէաթ, որ կ'ուզէր աշխարհի քարտէսէն ջնջել Հայերը, չհասաւ իր նպատակին, քանի որ այսօր Հայերը աւելի քան երբեք կենսունակ են: Երեւանը այսօր 250.000 բնակիչ ունի, հայերէնը պաշտօնական լեզու է: Այսօրուան մեր պահանջն է Հայաստանի սահմաններուն ընդարձակումը՝ մեր պատմական հողերուն միացումով ներկայ Հայաստանին: Երկու խնդիր կայ, առաջինը Կարսի, Արտահանի եւ Սուրմալուի շրջանները որ խորհրդային իշխանութեան կողմէ Թուրքերուն տրուած էին առժամապէս: Այսօր կը պահանջենք անոնց վերադարձը մայր հայրենիքին, երկրորդը՝ Ուիլսընեան սահմանները, որ կը կազմեն Թրքա—Հայաստանի պատմական հողերը: Ասոնց ալ միացումը կը պահանջենք ներկայ Հայաստանին:

Abbé Dubarle, որ Հայերը ճանչցած էր գերման գերանոցներուն մէջ եւ որ խօսք պիտի առնէր միթինկին մէջ, չէր կրցած ներկայ ըլլալ եւ նամակով մը իր համակրանքը կը յայտնէր Հայկ. Դատին:

Յետոյ խօսեցաւ զօր. Ed. Brémond, նախագահ Հայկ. Դատի Ֆրանսացի Բարեկամներու Կոմիտէին, որ յայտնեց թէ այսօրուան հաւաքոյթին նպատակն է արդարութիւն պահանջել աշխարհի Մեծերէն: Թուրքերը կ'ըսեն թէ պահանջուած հողերուն մէջ Հայ չկայ, երբէ՞ն ի վեր ջարդերը արդարութեան չափանիշ կը կազմեն: Հայերը իրաւամբ կը պահանջեն Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան իրենց անդամակցութիւնը: Ֆրանսացիները երբեք պիտի չմոռնան այն ծառայութիւնները զորս Հայերը մատուցին Դաշնակիցներու դատին երկու պատերազմներու ընթացքին: 1914ին ծէմալ փաշան 500.000.000 ֆրանք փոխ առաւ Ֆրանսայէն՝ մեզի դէմ պատերազմ յայտարարելու համար: Յետոյ ըսաւ «այտաթօլմ պուտալալարը» (ապուշները խաբեցի): Հայերը լքուեցան 1923ին, կարեւորութիւն անգամ չտրուեցաւ Ուիլսընի ստորագրութեան: Ձենք ուզեր որ այս անգամ ալ նոյն խաղերը կրկնուին Հայերուն գլխուն:

Պ. Léon Moussinac, գեղարուեստական գրող եւ քննադատ, որ ժամանակին Հայաստան ալ այցելած է, ըսաւ թէ Հայաստան երթալէ առաջ որոշ գաղափար ունէր Հայերու, Հայոց պատմութեան, անոնց համաշխարհային մշակոյթին բերած նպաստին եւայլ քաղաքակրթական արժէքներու մասին:

Բայց ինչ որ աւելի շատ զիս կապեց Հայերուն, հայ գիւղացին էր, «որովհետեւ ես ինքս ալ գիւղացիի զաւակ եմ: Իմացեր էի որ Հայաստանի գիւղերուն մէջ գիւղացիներու գործիքները շատ փոխուած չէին Քսենոփոնի օրերէն ի վեր: Զիս կը գրաւէր նաեւ հայկական գիւղաշխարհը: Երեւանի մէջ այցելեցի երկու թատրոններ, մէկուն մէջ կը խաղային Գոմարշէի «Ֆիկարոյի ամուսնութիւն»ը, միւսին մէջ՝ Մոլիէրի «Տոն Ժուան»ը: Դասախօսութիւն մը տուի Հայաստանի մայրաքաղաքին մէջ, 800 ներկաներ կային, որոնք ինծի չափ ֆրանսերէն գիտէին: Մեծ եղաւ զարմանքս: Շնորհիւ արտասահմանի Հայերու օժանդակութեան, բազմաթիւ նոր գիւղեր շինուեցան մայրաքաղաքին շուրջ: Ջրանցքներ բացուեցան՝ ոռոգումի համար: Ֆրանսացի մտաւորականներու պարտականութիւնն է պաշտպանել հայկական պահանջները: Անհաւատալի եւ անհանդուրժելի բան է՝ որ հայկական Արարատը Թուրքիոյ մաս կազմէ, անիկա Հայաստանի կեդրոնին մէջ պէտք է գտնուի: Հայկ. Դատը՝ քաղաքակրթութեան դատն է, հետեւաբար եւ անիկա չի կրնար չըլլալ Ֆրանսայի Դատը»:

L'Humanitéի տնօրէնը, քաղաքացի Marcel Cachin շնորհակալութիւն յայտնեց նախագահին, որ հրաւիրած ըլլալուն համար Ֆրանս. ընկերվարութեան մեծ վարիչները՝ Ժօռէս, Անաթօլ Ֆրանս, Ֆրանսիս տը Փրէսանսէ, որոնք մինչեւ մեր ուսանողական սենեակները կուգային (այն ատեն 18 տարեկան ուսանող էի), մեր սրտերը թունդ հանելու համար Կարմիր Սուլթանին խժդժութեանց դէմ: Այդ թուականէն անոնք մեզի սիրցուցին հայ ժողովուրդը: 1915ին Հայոց մարտիրոսութիւնը իր գագաթնակէտին հասաւ: Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Ամերիկայի մէջ բողոքներ բարձրացան Ժէօն-Թիւրքերուն դէմ — Քայզէրի եւ Հիթլէրի ձագերը— որոնք համիտական սարսափներն ալ գլեցին անցան: Հոս Ֆրանսայի մէջ բոլոր մտաւորականները ըմբոստացան, Անգլիոյ մէջ պետական մարդիկ հրապարակով ազատութիւն եւ անկախութիւն պահանջեցին հայ ժողովուրդին համար: Ու գտնուեցաւ մարդ մը՝ վեհանձն ու ազատամիտ, որ Հայերուն համար գծեց մեծ Հայաստանի մը սահմանները, սակայն, աւա՜ղ, Ուիլսընի ծրագիրն ալ լքուեցաւ: Հայերուն հանդէպ արդարութիւն գործադրող մէկ պետութիւն միայն կար, ու անիկա անկեղծօրէն կ'ըսեմ, այն ալ Խորհրդ. Միութիւնն էր: Ու երբ այս վերջինը կը պահանջէ ազատագրել Թրքահայաստանը, զայն աշխարհակալ կը կոչեն: Վերջերս Carrefourի մէջ Թղթակից մը (Ֆաժան), որ Անգարա գացած էր, կը գրէ թէ Հայ չէ տեսած: Ցաբերուն օրով Վարշաւա գացող մըն ալ շատ Լեհ պիտի չտեսնէր: Այս անգամ համոզուած եմ որ Ֆրանսան կարելին պիտի ընէ եւ երբեք պիտի չընկրկի ազատութիւն եւ անկախութիւն տալու համար հայ ժողովուրդին:

Բարեգործականի կողմէ խօսեցաւ Պ. Ա. Ձաքրեան (Ֆրանսերէն), որ ըսաւ թէ Թրքահայաստանն ու Կիլիկիան — որ պատմականօրէն Հայերուն կը պատկանին — այսօր պարպուած են Հայերէն եւ Թուրք կառավարութիւնը բանի իսլամներ տեղաւորած է հոն՝ ցանցառ թիւով: Թուրքերը միշտ կեղեքած են Հայերը, նոյնիսկ ներկայիս հանրապետական Թուրքիան կը հալածէ զանոնք: Շեշտեց թէ Հայերը կը պահանջեն իրենց պատմական հողերը: Յետոյ կարդաց 1923ին Պոլսոյ անգլ. դեսպանատան մէկ քարտուղարին իրեն ուղղած մէկ նամակը, Լօզանի դաշնագրին անարդարութեան մասին:

Պ. Ջօպանեան կարդաց անունները այն Ֆրանսացիներուն, որոնք հաւանած են անդամակցիլ Հայկ. Դատի Ֆրանսացի բոլոր Բարեկամներու Կոմիտէին.— Պ. Georges Lecomte, ակադեմական Abbé Louis Mariès, զօր. Brémond, M. Cachin, Florimond Bonte, համալսարանի վերատեսուչ Roussy, Պ. Grousset, Paul du Véou, Henri Bénazet, Emile Buré, Prof. Langevin, Joliot Curie, Léon Moussinac, Jean-Richard-Bloch, Gaston Gauthereau, նախկին ծերակուտական, Charles Brun, Madame Lise Nicolle, Albert Bayet, (Նախագահ Մամուլի Դաշնակցութեան), l'Abbé Dubarle: Ուրիշ Ֆրանսացիներ թէեւ չեն անդամակցած, սակայն իրենց համակրանքը յայտնած են՝ ինչպէս M.R.P.ի նախագահ Maurice Shumann, որուն գրած նամակը կարդաց, եւ Georges Duhamel, որ Figaroի մէջ գրեց իր մտածումները Հայկ. Դատի մասին (Տես կիրակի օրուան «Յառաջ»ը): Փաստաբան Կրիւժոն եւս համակրանքի քանի մը խօսքեր ըրաւ:

Պ. Ջօպանեան կարդաց բանաձեւ մը, որ Ֆրանսայի ամէն կողմը ցրուած 40.000 Հայերու կողմէ ստորագրուած է եւ որ երեքշաբթի օրն իսկ (2 Յուլիս) պիտի ղրկուէր չորս արտաքին նախարարներուն:

(Մնացեալը յաջորդով) — ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

Կը հրաժարին

ԱՌՆՈՒՎԻԼ.— Ստորագրեալս, անդամ Ազգ. Ճակատի տեղական վարչութեան, բողոքելով այդ կազմակերպութեան պառակտիչ գործունէութեան դէմ, հրապարակաւ կը ներկայացնեմ անդամակցի հրաժարականս.— Արփիար Մարտիրոսեան

ԴԷՊԻ ՀԱՐԱՒ, ԴԷՊԻ ԱՐԵՒ...

Երբ մեր օրերու երկրորդ Աշխարհամարտը պայթեցաւ 1939 Սեպտեմբերին, քանի մը օր առաջ արձակուրդով Ալպեաններու եւ Գեյտօն լեռներու կողերուն վրայ կը գտնուէի... Շուտով ձգեցի ու բնակավայրս դարձայ:

Այդ օրէն իվեր, անցած էին աւելի քան եօթ տարիներ, սակայն ես ոտք չէի դրած տակաւին ոչ ինքնաշարժ, ոչ ալ գնացք, մեր քաղաքէն դուրս ելլելու համար:

Եւ, առաջին անգամն ըլլալով, որոշեցի անգամ մը դէպի հարաւ երկննալ, որոշ նպատակով:

Ու գնացք կը նետուիմ, դէպի հարաւ, դէպի Արե՛ւ, դէպի ծո՛վ...:

Ճամբաս սկիզբը կ՚առնէ Ռօնի հովտին նեղ տեղէ մը, որ երթալով պիտի լայննայ, տարածուի չարունակ:

Հազար մտածումներ միտքս կը չարչարեն, ու չեմ կրնար հանգիստ նստիլ: Դուրս կը կախուիմ պատուհանէն ու կը դիտեմ չուրջս, բնութիւնն աչուըներուս մէջ: Կ՚աշխատիմ գլխուս մէջ հաւաքուածները ցրուել:

Կը դիտեմ անյագօրէն մինչեւ հեռուները, Ռօնի հովտին երկու կողմերու գաճաճ լեռները, որոնք կը չրջուին իրարու վրայ: Իրենց տակը կ՚անհետանան բլրակներ, դարատափեր ու հովիտներ: Ռօնը կը քալէ հանդարտ, գնացքը կը սուրայ սուլելով թեթեւ հովի պէս եւ, օրօրուելով ու մենամարտելով երկաթուղիին հետ, ու գիս տանելով դէպի արե՛ւ, դէպի ծո՛վ...:

Առջեւս կ՚ելլեն քոսոտ դեղձենիներ, որոնք կը կարծէի թէ իրարու գլուխ կը քերեն գնացքի վաղքին ընթացքին:

 Որթերը մէկ-մէկ սարփինայ չալկած կոուի՞ կ՚երթան ... :

Ծիրանիները բեղնաւոր, կարուսելի նման կը դառնան արա՛գ ու անդադրում:

Քիչ հեռուն, բարտիներու անտառ մը զինուորական մարզանքի է ելած: Հեռագրաձողերը ե՞տ կը փախչին թէ մենք դէպի առաջ:

Գնացքը կը սողայ, կը վազէ անդադար Ռօնէն անբաժան: Ձախիս ցորենի կանանչ արտեր, դըղխահակ, լեցուն հասկերով: Հեռուները հանդարտ կ՚երեւան, իսկ գնացքին մօտերը կ՚ալեծփի՜ն, չուրջպար կը դառնան արա՛գ, ճկո՛ւն, երբեմն ալ իրարու վրայ դիզուելով...:

Խումբ մը աշխատաւորներ, արեւախանձ դէմքերով ու կուրծքերով, ջղո՛ւտ ու կոչտացած բազուկներով ու ափերով, ճամբայ կուտան մեր գնացքին, մէկդի քաշուած: — Ողջո՛յն ձեզ, բանուոր ընկերներ, բանուոր մըն ալ ես, մրոտ ու փոչոտ գործարանի մը, կ՚երթամ դէպի հարաւ, փըչուր մը արեւի կարօտո՛վ...:

Ժամեր անցած են ու ես տակաւին փակած եմ պատուհանին, կը դիտեմ անկշտում, հեռու՛, հեռո՛ւ մինչեւ աչքերուս հասած, հատած տեղը, ուրկէ անդին երկինքը, ամպերն ու լեռները միաձուլուած են ու սահման մը չինած...:

Ավենիօն: Վար կը ցատկեմ չուտով: Դուրս կ՚ելլեմ ու հասցէս ցոյց կուտամ:

— Սէն Սաթունէ՞ն,— 12 քիլոմեթր...:

Մէկ ժամ ետք կը նետուիմ մարդատար ինքնաշարժը, որ կը դառնայ դէպի աջ ու կը սկսի վազել արագ, սակայն չուտ-չուտ կանգ առնելով...:

Երկու վայրկեանէն փնտռած հասցէս ու անձը կը գտնեմ:

— Բարե՛ւ, Յովնան Մարգարէ՛...:

— Վա՛յ... դուն հո՞ս...: Ի՞նչպէս եղաւ, ի՞նչ փնտռելու...:

— Եղա՛ւ, խելքս փչեց...: Արեւ կը փնտռեմ, դէպի ծո՛վ կ՚երթամ:

— Քանի՞ տարի է, որ իրար չենք տեսած:

— Ես համրանքը մոռցած եմ, դո՛ւն ըսէ:

Ու կ՚անցնին ժամերը արագ. իրիկուն կ՚ըլլայ չուտով, երբ անցեալէն հազիւ «պզտիկ կծիկ» մը քակած ենք տակաւին:

Մթնչաղը կը մօտիկնայ. ընկ. Հօրոլիկն ալ միասին առած կ՚երթանք Թուղթի գործարանին տուները, որ գիւղէն մէկ քիլօմեթր դուրս՝ գործարանին բոլորտիքն են: Հոս կը գտնուին երկվեցեակ մը հայ ընտանիքներ, որոնք բոլորն ալ կ՚աշխատին Թուղթի գործարանը: Կը մտնենք խոնարհ յարկէ մը ներս, ուր սեղանին չուրջ կը գտնեմ հինգ անուչիկ ձագուկներ կրակոտ աչուըներով, որոնք իրարու ետեւէ լոյս տեսած են...:

Մինչեւ կէս գիշեր հարցումներ, հարցումնե՛ր ու պատասխաններ անորոշ...:

— Ե՞րբ պիտի երթանք, ե՞րբ պիտի սկսի ներգաղթը: Մե՛ր փրկութի՛ւնը, մեր բալիկներուն փրկութիւնը, ե՞րբ, ե՞րբ պիտի հասնի այդ ոսկի թուականը, օրը:

Ու բոլորն ալ անհամբե՛ր, սրտատրո՛փ հայրենիքի ճամբուն կը նային, տարիներու կարօտով լեցուած աչուըներով:

Գիչերն անցաւ: Առտուն կը նետուիմ կառքը, դէպի Մարսէյլ: Գնացքին մէջ կը հանդիպիմ պանծալի եւ հերոսներու բոյն՝ Եղեգիացի ազնիւ հայորդիի մը (Գրիգոր Նալպանտեան), ու կը սկսինք խօսիլ Եղեգիայի չուրջ:

Հպարտութեամբ ու խանդաղատանքով կը պատմէ հայ Աքիլլէսին — Մկրտիչ Եօթնեղբայրեանի — ու նաեւ բոլոր հերոսներու մասին: Պատուհանին առջեւ լուռ, մտիկ կ՚ընեմ հերոսներու պատմութեան: Յանկարծ, հեռուն աչքիս կ՚իյնան «սեւ բաներ մը» ամբողջ դաշտին տարածութեամբ: Գրիգորի պատմութեան թելը կը փրթի: Շատ մօտիկցած ենք «սեւ բաներուն», որոնք փռուած ու բռնած են աւելի քան մէկ քիլօմեթր լայնքով ու երկայնքով:

— Ի՞նչ են ասոնք, կը հարցնեմ Գրիգորին:

— Քաղաքակրթութեան տարածիչներ... — կը պատասխանէ պաղարիւն:

— Ո՞ւրկէ եկած են...:

— Նոր Աշխարհէն:

Ու կը նայիմ զարմացած սա հրէշներուն, որոնք քիթ-քթի, հաւասար, մէկ գծի վրայ ու կարգ կարգ կը խորհրդակցին կարծէք, երրորդ՝ Նոր Աշխարհամարտի մը մասին...: Ես, որ պատերազմի ընթացքին բնակած եմ համեստ գիւղաքաղաք մը եւ, տեսած հազարաւոր սաւառնակներու չուն մեր վրայէն..., երբե՛ք չէի տեսած ցիտուէ, կամ առաւելն հարիւրէ աւելի հրասայլեր միասին: Ու հիմա զարմացած կը նայի՛մ սա հազարաւոր հրէշներուն, որոնց միայն դիտելը սարսուռ կը պատճառէ:

— Ասոնք ի՞նչ են որ տակաւին,— կ՚աւելցնէ Գրիգոր, եթէ բոլորը տեսնէիր...: Ասոնք հազիւ մէկ տասներորդ մասը կը կազմեն տարուածներուն, մեկնածներուն...:

Քանի մը վայրկեանէն գնացքը մեր ետեւը կը նետէ այդ հրէշները: Մօտիկցած ենք Մարսէյլին:

Եւ ահա, ծովը կը բացուի, կը փռուի աչքերուս առջեւ: Ծո՛վը, որուն տասներկու տարի էր, որ կարօտն ունէի, ուրիշ չատ մը կարօտներու հետ...: Եւ, որուն վրայէն հայրենիքիս, դեղիս ճամբան կ՚երկարի...:

Երեք օրէ ի վեր ճամբորդութեան մէջ եմ: Կարօտցա՛ծ եմ մեր հրաշեայ «Յառաջ»ը: Այո՛, կարօտցա՛ծ, բարեկամներ: Զի, այս երկար տարիներու տարագրութեան մէջ ան եղած է ու է՛ հիմակ ալ մեր հոգեկան հայրենիքը: Ու կը դիմեմ ուղղակի Ծերիկեանի գրատունը:

— Բարե՛ւ, Ծերիկ, «Յառա՛ջ» տուր ինծի, երեք օրուան «Յառաջ»ս, կ՚ըլլայ առաջին խօսքս, առանց որպիսութիւնը հարցնելու:

— Եթէ քիչ մըն ալ ուշանայիր, այսօրուանն ալ պիտի չգտնէիր, եւ ոչ թէ մէկ-երկու օր առաջուան թիւերը, կը պատասխանէ Ծերիկեան, ցոյց տալով օրուան թիւերը (14 Յունիս):

Աչք մը պտտցնելէ վերջ գրպանս կը դնեմ: Կը մեկնիմ ներկայ քանի մը երիտասարդները: Կը մնանք առանձին:

(Մնացեալը յաջորդով)

Ն. ՇԻՆԱԿԱՆ

Մեր հայրենիքը.- Վասպուրական

Բ.

Արշակունեանց չրջանին Վասպուրականի մէջ զօրաւոր են Ռստանի եւ Աղթամարի (Գաւաչ) Ռշտունիները: Ասոնցմէ Զօրա կ՚ապստամբի Տիրանի (339—350) դէմ, Հայր Մարդպետ Աղթամարը գրաւելով, կը ջարդէ իր սերունդը բացի Մեհընտակ Ռշտունիէ:

Դաւաբէ կը դաւաճանէ, որուն հետեւանքով Պարսիկները պարտութեան կը մատնեն հայկական զօրամաս մը Հերի եւ Զարեւանդի մէջ, կուզան Առեստ (Վանայ ծովուն արեւելքը) եւ սրէ կ՚անցուին Վաչէ Մամիկոնեանի կողմէ:

Արշակ Բ.ի (350—368) օրով Վասակ Մամիկոնեան կը յաղթէ Պարսից Մախազեանի (Ալջաւաղ), Մաղխազանի (Խոյի մօտ), Սագամասի (Տիլման) եւ Բագոս՝ Առեստաւանի մէջ:

Արշակի գերութենէն վերջ Մեհրուժան Արծրունի դաւաճան նախարարը կուղայ Վասպուրական եւ Վանէն կը գերէ 5000 տուն հայ եւ 18.000 տուն հրեայ: 371ի առեններն Պարսիկները կը պարտուին Ձիրաւ, եւ Մեհրուժան կը սպաննուի:

26 Մայիս 451ին Աւարայրի ճակատամարտին մէջ կարեւոր դեր մը կը խաղան Վասպուրականի նախարարները:

Վահան Մամիկոնեանի միանալէ առաջ Յոհան Անձեւացի եւ Ներսեհ Երուանդունի Առեստի մօտ կը յաղթեն պարսկաստր Սեւակ Անձեւացիի եւ Յովհան Մոկացիի:

482ին Մակուի մօտ Ներսեհապատի քով, Վահան Մամիկոնեան կը յաղթէ Պարսից:

571—572 փոքր Վարդան ապստամբելով, Պարսիկները կը ջախջախէ կաղամախեայ դաշտին վրայ (ըստ Սէն Մարթէնի Ուրմիոյ լճին հիւսիսը):

591ին մօտիկ եւ Խոսրով Հայաստանը իրենց միջեւ կը բաժնեն, Բիւզանդացիք կը ստանան Վասպուրականը մինչեւ Առիստ – Հնձաքիարս գիծը:

624—25 Հերակլ Վասպուրական մտնելով Ադիի մօտ 500, եւ Արճէշի մօտ 6000 պարսիկ զօրք սրէ կ՚անցրնէ: Շահը Վարազի կը յաղթէ, Արճէշը կը հրկիզէ:

642—643 Արաբները կրկին կ՚ասպատակեն Վասպուրականը: Թէոդորոս Ռշտունի 600 հոգիով, 3000 Արաբ սրէ կ՚անցնէ Արծափի մօտ:

650ի արաբական արաւէն վերջ, Թէոդորոս Ռշտունի կ՚ընդունի արաբական թեւարկութիւնը (651): Բիւզանդացիք խոշոր բանակով մը կը վերադառնան (652), Թէոդորոս Ռշտունի կապատանի Աղթամար, արաբ զօրք կը բերէ եւ Յոյները դուրս կը նետէ Հայաստանէն:

Աւելի վերջը Մահմէտ կ՚աւերէ Ջերմաձորը (Շատախ), եւ Սմբատ Բագրատունի Գուկանքի մօտ (Ռշտունիք) սրէ կ՚անցընէ արաբական զօրամաս մը (702):

740ին Գրիգոր եւ Դաւիթ Մամիկոնեանները ապստամբելով, կ՚աւերեն Վասպուրականը:

Սահակ եւ Համազասպ Արծրունիները Սիւլէյմանէ պարտուելով կը սպաննուին: Գագիկ Արծրունի Սիւլէյմանը կը գլխատէ: Կ՚որջանայ Նկան ամրոցը, Հերի մօտ կը պարտուի Ռուհէ: Նկանի մէջ կը բռնուի Մուսէ, բանտը կը մեռնի:

Ամր 30.000 հոգիով Խլաթ կուղայ, եւ 15 ապրիլ 775ին Արճէշի մօտ կը յաղթէ Համազասպ Արծրունիի, եւ Հայերը կը հալածէ մինչեւ Տայ գիւղը:

Հարուն էլ Րաչիտի օրով Արաբ էմիրներ կը հաստատուին Արճէշ, Բերկրի, Ամիւկ (Ութմանիկներ) եւ Հեր: Արծրունիք հետզհետէ կը զօրանան Վասպուրականի մէջ:

Աչոտ Արծրունի Արճուճի մօտ կը յաղթէ Ծովափի ամիրայ Ալայի եւ զայն կը հալածէ մինչեւ Բերկրի:

Եուսուֆ ամիրան կը մտնէ Վասպուրական, Աչոտ Արծրունիի մայրը զայն կ՚ողոքէ, պատանիներով կը հեռանայ:

848ին Բագարատ Բագրատունի եւ Աչոտ Արծրունի, պարտութեան կը մատնեն Արաբները Մչոյ մօտ:

850ին կը սկսի Բուղայի արչաւը: Թէեւ իր զօրավարներէն մին կը պարտուի Ածանից ձորի մէջ, սակայն Վասպուրականը կ՚աւերուի, եւ Աչոտ Արծրունի գերի կը բռնուի Նկան ամրոցին մէջ: Գերուած Հայերէն մաս մը կ՚ազատուին Բագրատունիներու բարեխօսութեամբ, մաս մը Վասպուրականցի կտրիճները, որոնցմէ Գէորգ Ակէացի եւ Խոսրով Գարեղեան գերի բռնուելով կը սպաննուին: Աչոտի եղբայրը՝ Գուրգէն Բուղայի զօրամասերէն մէկուն կը յաղթէ Արեան լճի հովտին մէջ, Թուայի մօտ: Բուղա խաբէութեամբ կը բռնէ Գուրգէնը: Միւս Գուրգէն Արծրունի Բարձր Հայքէն գալով կը յաղթէ Բուղայի զօրապետ Բուղելի Որդիքի մօտ: Գրիգոր Արծրունի Ափխազ զօրքով կը մտնէ Վասպուրական, կը համաձայնի Գուրգէնի հետ:

Բուղայի արչաւին կը յաջորդէ խառնակ չըրջան մը: Գուրգէն, Աչոտ Արծրունիի որդին Վահան, կը յաղթուի Ոստանի, Աչոտ Արծրունի Բղրակի մօտ: Սակայն Աչոտ Արծրունի կը յաջողի Ուեթմանիկները դուրս նետել Վարագէ: Գուրգէն Արծրունի եւ Գագիկ Ապումրուան կը գրաւեն Վանը: Դերենիկ կը տիրէ Վասպուրականի, Գուրգէն կը դառնայ ամուսնութեամբ Անձեւացեաց տէր, եւ կը սպաննէ հօկայ Մուչեղ իշխանը: Դերենիկ կը նուաճէ Սզգան, Հանան, Ճախուկը, Սալմաստը, Աւարի դաչտը, Հերի դաչտին մէջ կը չինէ հողաբլուրը, Զարեւանդի մէջ Մողոքար եւ Միջայ բերդերը: Կը յաղթէ Դառնոյ Ոսկեզօտի սարին վրայ Մահմէտի եւ զայն կը հալածէ մինչեւ Բերկրի: Հերի էմիրը դաւով կը սպաննէ Դերենիկը:

Վասպուրականի տէր կը դառնայ Գագիկ Ապումրուան Դերենիկի որդիները Աչոտ Գուրգէն եւ Գագիկ բերդարգել ընելով: Թուխիճակատամարտին մէջ կը դաւաճանէ Սմբատ Ա.ի, որ զայն Վանի մէջ սպաննել կուտայ, երկիրը կը յանձնէ Դերենիկի որդիներուն: Սակայն Աւշին որ պայքարի բռնուած էր Սմբատ Ա.ի դէմ, տեսնելով որ Դերենիկի որդիները չեն ենթարկուիր իրեն, Վասպուրական կը մտնէ եւ կ՚առնէ Վանը ու Ոստանը: Արծրունիները կ՚ապաստանին բերդերու եւ լեռնային չրջաններու մէջ: Աւշին կը մեռնի, իր զօրքը կը քաշուի: Աչոտ Արծրունի Պղուտայի մօտ կը յաղթէ Հասան Արծրունիի, Սեւանի մէջ զայն կը բռնէ եւ կը կուրցնէ:

Իր մահէն վերջ Գագիկ Արծրունի կը դառնայ իշխան, եղբայրը Գուրգէն՝ մարզպան: Այս վերջինը կ՚օգնէ Սմբատ Ա.ի Ափխազներու դէմ, եւ կ՚առնէ Գաւրինը:

Գագիկ Արծրունի կը ճնչէ Մոկքը: Իր զօրավարներէն Թադէոս Շերեփեան Ակէացին Փայտակարանի մօտ սրէ կ՚անցընէ մահմետականապատակներ, եղբայրը հերոսաբար կ՚իյնայ Գիւղիկի կռուին մէջ: Գագիկ Արծրունի կ՚առնէ Ամիւկը ուր որջացած էին Ուեթմանիկները, զորս կը նետէ Վանայ ծովը: Ատրպատականէ բազմաթիւ հրոսակներ կը յարձակին Վասպուրականի վրայ, Ամիւկի վրէժը լուծելու համար, Գերաստայ դաչտին մէջ կը պարտուին Թադէոս Շերեփեանէ:

Սմբատ Ա. Նախիջեւանը կուտայ Սիւնեաց, առանց Արծրունիներու հողային հաստուցում ընելու: Գագիկ Արծրունի սրտմտած կը միանայ Յուսուփի, կը մասնակցի Վաղարշակերտի կռիւներուն, եւ Յուսուփի ձեռնտուութեամբ հիմը կը դնէ Վասպուրականի թագաւորութեան (908):

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԱՆՏՈՆԵԱՆ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

Մահասփիւռ զէնքեր

Հիւլէ–ռումբէն ետք, հիմա ալ հիւլէական կազի մասին կը խօսուի։

Հիւլէական հարցերու մասնագէտ ընկերակցութեան ամերիկացի նախագահը վերջերս ըրած է յայտարարութիւն մը, որուն համաձայն հիւլէական լուծելի կազի կաթիլ մը կրնայ վտանգել խոշոր գործարանի մը բանուորներուն կեանքը։ Այդ կազին համախմբումը կրնայ սպաննել փարսախ մը տարածութեան վրայ գտնուած ամէն կենդանի էակ, ոչ թէ քիմիական հակազդեցութեամբ, այլ գործօն ճառագայթներուն միջոցաւ, որոնք առաջ կուգան հիւլէներու տարանջատումէն։

Ասկէ զատ, հիւլէական կազի մասնիկները ոչ միայն կը մեռցնեն մարդը, այլեւ կրնան մարդկային մարմնին քիմիական տարրերը բնաշրջել առժամեայ ճառագայթարձակ հիւլէներու, որոնք իրենց կարգին կրնան մահ պատճառել։

Հիւլէական կազի արտադրութիւնն ու տեղափոխութիւնը մեծ զգուշութիւն կը պահանջեն, նկատի առնելով անոր վտանգաւոր հանգամանքը։ Նոյն կազը կ'արտաբերուի «մարտկոց» կոչուած խոշոր գործիքներու միջոցաւ, որոնք կ'օգտագործուին հիւլէական հետազօտութեանց մէջ։

«Մարտկոց»ի փոխադրութիւնը թշնամի հողին վրայ կը համապատասխանէ եգիպտական բուրգի մը տեղափոխման ձեռնարկին։

× Միացեալ Նահանգներու մէջ հնարուած է «միքրոպային տուշ» անունով քիմիական գիւտ մը, որ քանի մը երկվայրկեանի մէջ կրնայ ոչնչացնել ընդարձակ տարածութեան մը վրայ գտնուած կեանքի բոլոր արտայայտութիւնները։ Այդ ահաւոր զէնքը իբրեւ փոշի կարելի է ցանել օդանաւերու միջոցաւ քաղաքներու վրայ եւ անմիջապէս մահացնել անոնց բնակչութիւնը, կամ ոչնչացնել ընդարձակ հողամասերու բուսականութիւնը, մինչեւ իսկ փճացնելով գետնին մէջ թաղուած հունտերը։

Միքրոպային տուշը հիւլէ-ռումբէն աւելի մահասփիւռ հանգամանք ունի։

× Ամերիկայի զինուորական իշխանութիւնները երեւան հանած են գոյութիւնը զարմանահրաշ զէնքի մը, որ կրնայ իբրեւ պաշտպանողական գործիք ծառայել, ընդդէմ հիւլէական հրթիռներու կամ հիւլէ-ռումբերով բեռնաւորուած անդրմթնոլորտային օդանաւերուն։ Այդ հակահիւլէական զէնքը կը բաղկանայ հալած ցայտամետաղէ մը, որուն սկզբնական արագութիւնը երկվայրկեանի մը մէջ 8 քիլոմեթրի կը հասնի։ Հետազօտութիւնները թէեւ առ այժմ նախնական վիճակի մը մէջ են եւ լուրջ կատարելագործութեան կը կարօտին, սակայն նկատի առնելով գիւտին կարեւորութիւնը, մեծ խանդավառութիւն առաջ բերած են ռումբերու ձգաբանութեան մասնագէտներու մէջ։ Ամերիկայի Թնդանօթաձիգ զօրագունդերու հրամանատար զօր. Էվէրըթի կարծիքով, քանի մը տարիէն կարելի պիտի ըլլայ կատարելագործել այդ նորանշան գիւտը, եւ ցայտամետաղը իբրեւ հրթիռ հասցնել իր նպատակին Ռատարի միջոցաւ, որու մասին վերջերս խօսեցանք «Յառաջ»ի մէջ։

Հ. ՏԻՐՈՍԿԻ

ԱՌ ՈՐ ԱՆԿ Է

Ֆրանսայի Հայ Գրողներու Ընկերութիւնը, ինչպէս յայտնի է, կազմուած է, առաւելապէս պաշտպանելու համար հայ գրողին բարոյական եւ նիւթական իրաւունքները։ Այս սկզբունքին համաձայն, տեղւոյս հայ թերթերէն մէկուն կողմէ մեզի եղած է դիմում մը, ուր մեր ուշադրութեան յանձնուեցան դէպքեր, որոնք ոչ մէկ կերպով արդարանալի են մամուլի բարոյականի եւ հեղինակի իրաւունքի կրկնակ տեսակէտներով։

Այս նպատակով կազմուած օրինական մարմնի մը չգոյութիւնը պատճառ պէտք չէ դառնայ որ թերթերը՝ իրենց կատարած արտատպումներու պարագային, զանց առնեն աղբիւրի յիշատակութիւնը։ Ասիկա տարրական պարտականութիւն մըն է, որուն համար իսկ կոչ կ'ընենք արտասահմանի հայ մամուլի բոլոր օրկաններուն, յարգել մամուլի ընկալեալ օրէնքները եւ չթերանալ անոնց գործադրութեան մէջ։

Վարչութիւն. նախագահ՝ Ա. Չօպանեան, քարտուղար՝ Ա. Խանտանեան։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԵԹԱՆՈՍ ՏՂԱՑ (վիպակներ)։ Գրեց՝ Մանուկ Պէրպէրեան։ 1945, տպ. Արամ Ստեփանեան, Աղեքսանդրիա։ Գին 50 եգ. դահ.։

ՅՈՒՍԱԲԵՐ, գրական, գեղարուեստական եւ գիտական բաժին։ Բ. տարի, թիւ 11 Յունիս 4։ Ճոխ բովանդակութեամբ (48 էջ)։ Հասցէ.— B. P. 868, Le Caire (Egypte)։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՇՄԱՆԴԱՄՆԵՐԸ

Պատերազմի հաշմանդամները Խ. Հայաստանի մէջ մասնաւոր խնամք կը վայելեն։ Բացի վերակրթութեան դպրոցներէն եւ արհեստանոցներէն, ուր անոնք իրենց նուազած կարողութեանց համապատասխան արհեստներ կը սորվին, կը ստանան նաեւ նիւթական նպաստներ։

Ցարդ իր հաշմանդամներուն Հայաստանը 107 միլիոն րուբլի թոշակ տուած է։ Անոնք բազմաթիւ ուրիշ առաւելութիւններ ալ ունին։ Աշխատողները իրենց նախկին թոշակը ամբողջութեամբ կը ստանան, ըլլայ ճարտարուեստի, ըլլայ երկրագործութեան մէջ։

5573 վիրաւորներ իրենց վերակրթութիւնը աւարտած են եւ իբրեւ տոմարակալ, սինէմայի եւ ձայնասփիւռի մեքենավար կ'աշխատին։ 1136 վիրաւորներ կոլխոզի աշխատաւորներու խումբի ղեկավար, 536՝ ագարակի տնօրէն, 225՝ գիւղական դպրոցի ուսուցիչ, 493 պետական վարչութեանց եւ ձեռնարկութեանց տնօրէն եղած են։ 181 վիրաւորներ ալ կոլխոզի նախագահ ընտրուած են։ Այս տարի 1.800.000 րուբլի պիտի ծախսուի վիրաւորներու վերակրթութեան եւ անոնց գործ հայթայթելու համար։

Վիրաւորներուն տրուած են նաեւ 31.044 զոյգ կօշիկ, 41.572 մէթր կերպաս եւ 150.000է աւելի ամէն տեսակի հագուստներ։ 1945ին կոլխոզները և օգնութեան սնտուկները իրենց կողմէ 510.000 րուբլի նուիրեցին, ինչպէս նաեւ 1530 թօն զանազան ուտելիքներ, 2274 թօն խոտ, 1785 թօն վառելիք եւ զանազան առարկաներ, մասնաւորաբար պատերազմի վիրաւորներուն համար։

ՀԱՅ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐԸ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

«Խորհրդային Գրողներ» հրատարակութեանց շարքին մէջ ուշագրաւ հատոր մըն ալ աւելցած է. — Հայկական Նորավէպեր հաւաքածոն, որու մասին կը խօսի գրական քրոնիկագիր Խէրսօնսկի։

Այս հաւաքածոն կը պարունակէ Արեւմտահայ եւ Արեւելահայ 17 գրողներու 40 պատմուածքներու ռուսերէն թարգմանութիւնը։ Հոն են Գրիգոր Զօհրապ, Յակոբ Պարոնեան, Երուանդ Օտեան, Ռուբէն Զարդարեան, Երուխան, իբրեւ Թրքահայեր։ Արեւելահայ դասականներէն ներկայ են հաւաքածոյին մէջ Յովհ. Թումանեան, Շիրվանզադէ, Նար-Դոս, Դ. Դեմիրճեան, Ստեփան Զօրեան։ Բացի Թումանեանի արձակէն, միւսները թարգմանուած են Խաչատրեանցի կողմէ։

Հայ գրականութեան ամենաբեղուն շրջանն է — կը գրէ Խէրսօնսկին — վերջին տասը տարիները։ Հին սերունդի արձակագիրներուն եւ բանաստեղծներուն հետ իրենց տաղանդով յայտնուեցան նոր Հայաստանի մէջ կազմաւորուած բազմաթիւ երիտասարդ հեղինակներ։

Քննադատը այս առթիւ կը յիշէ Ստեփան Զօրեանի Սպիտակ Քաղաքը, զոր նշանակելի գրական դէպք մը կը նկատէ։ Դերենիկ Դեմիրճեան, որ հռչակաւոր դարձաւ խորհրդային գիւղի կեանքէն քաղած իր նոր վէպերով, հեղինակն է ժողովրդական դաւեշտի մը, Քաջ Նազարին, եւ պատմական մեծ վէպի մը՝ Վարդանանքին, որ Հայոց հերոսական պայքարը կը ներկայացնէ, մղուած Հայաստանի անկախութեան համար։

ԱՐՄԷՆ ԱՐՄԷՆԵԱՆ, ժողովրդական դերասանը, Լէնինականէն յատկապէս Երեւան անցնելով դասախօսութիւն մը տուաւ Մայիս 22ին։ Դասախօսութենէն վերջ խօսք առին Վ. Թէրզիպաշեան, Ս. Մելիքսէթեան եւ Հայ Թատերական ընկերութեան նախագահ՝ ժողովրդական դերասան Գ. Ջանիբէկեան։ Ամէնէն վերջը, ներկաներուն խնդրանքով՝ Արմէնեան, որ նշանաւոր է Մոլիէրի գործերուն իր խաղարկութեամբ, արտասանեց կտոր մը Մոլիէրի «Ագահ»ը թատերախաղէն։

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ecole d'Electricitéի վարժարանը իր 550 աշակերտներուն մէջէն, 26 ճարտարագէտներ տուաւ, որոնց 7րդը Հայ մըն է, Արամ Րէիսեան (22 տարեկան)։ Առեւտրական Սենեակի մեծ սրահին մէջ ներկայ էին 1000—1200 անձեր, ուր նախագահութեան սեղանին շուրջ տեղ գրաւած էին, Պ. Massenet, նահանգապետը, Mr. Traynard, գիտութեան համալսարանին վերատեսուչը, Mr. Dijon, Ecole d'Electricitéի տնօրէնը ինչպէս նաեւ ուրիշ բարձր անձնաւորութիւններ։ Անոնց ներկայութեամբ Արամ Րէիսեան ստացաւ ելեկտրագէտ-ճարտարագէտի վկայականը բուռն ծափերու մէջ։

Արամ անդամ է Հ. Յ. Դ. Պոմոնի Նոր Սերունդի Քրիստափոր խումբին։ — Վարդգէս Տէրտէրեան

Անգործութիւնը Լիբանանի մէջ

Պէյրութէն չէզոք հայրենակից մը կը գրէ Յունիս 22 թուականով.—

... Գալով մեր գաղութին, դարձած է կատարեալ Արշակաւան, ուր ձի նստողը կը քշէ իր ուզած ուղղութեամբ։ Ընդհանուր անորոշութիւն։ Դաշնակից զօրամասերու մեկնումով անգործութիւնը ծայր տուած է եւ մէկ երկու ամիսէն կը հասնի հսկայ համեմատութեան մը, այս փոքրիկ երկրին տալով 45—50 հազարի հասնող անգործներու բանակ մը, ըստ L'Orientի մասնագէտ աշխատակից G. Nagearի։ Տեղական իշխանութեանց հոգերը օրէ օր կ'աւելնան։ Ապրուստի սղութիւնը կը շարունակուի։ Դրամը սկսած է սղել եւ մարդոց գնելու կարողութիւնը իջած է 50 առ հարիւրէն ալ վար, կարգ մը դասակարգերու մէջ։

Շատ բնական է որ այս վիճակէն ամէնէն աւելի ազդուին հայ աշխատաւորները, արհեստաւոր եւ պաշտօնեայ դասակարգը։ Այս իսկ պատճառով շատերը անհամբեր կը սպասեն Ներգաղթին։ Շատերը իրենց գոյքերը ծախեցին, անմիջապէս մեկնելու յոյսով, յետոյ մատնուելու համար անստուգութեան եւ թշուառութեան։

Մթնոլորտը անտանելի դարձած է, գրեթէ անշնչելի։ Հրապարակը լեցուած է ազմուկով. աջ-ձախ կը հայհոյեն, կարծես օդին մէջ կ'ապրին եւ ոչ թէ օտար երկրի մը մէջ։ Առտուն կանուխ արթնցողը դարձեր է խմբագիր եւ... «յառաջդիմասէր»։ Ամէն լուրջ գործ, մտածում, տրամաբանութիւն իրենց համար յետադիմութիւն է։ Երէկ կը հայհոյէին Դաշնակցութեան, այսօր կը հայհոյեն Յ. Օշականի եւ հայ ընտանիքներուն, զանոնք անուանելով նեխութեան բոյն։ Երբ դիտես այս մարդոց անցեալն ու ներկան, անոնց հոգին, եւ կը տեսնես որ առաջնորդողի հովեր առած են, յուսահատութիւն կուգայ վրադ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԻՇՏ ՍԵՒԵՐԵՍ

ՎԻԷՆ.— Սիրելի «Յառաջ», խնդրեմ քանի մը տող տրամադրել, գոնէ մէկ անգամուան համար։ Ինչպէս ամէն տեղ, հոս ալ նոյն սմսեղուկ աշխատանքները պակաս չեն։ Կարգ մը տգէտ եւ կրքոտ մարդիկ գիշեր ցերեկ դաւեր կը մտածեն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը սեւցնելու համար։ Լրատու մը գրած էր թէ Մայիս 28ի տօնակատարութեան առթիւ (2 Յունիս) բազմութիւն չկար։ Նոյն օրը հայ համայնավար մը ինք, կը խոստովանէր թէ երբեք չէինք յուսար այսքան բազմութիւն, մանաւանդ որ մասնաւոր խաչաձեւում մըն ալ եղած էր Պ. Զօպանեանի բանախօսութեամբ ուր հազիւ 50 հոգի կային, մինչ մեր սրահին մէջ ժողովուրդին տեղ չկար։ Ներկայ Ֆրանսացի ընկերվարականները իրենք անգամ ապշեցան որ այդքան բազմութիւն հաւաքուած էր, ու այնքան գեղեցիկ էր կազմակերպուած հանդէսը։ Երկու օր վերջ, Ֆրանսերէն թերթը, La Tribune de Vienne կը հրատարակէր գեղեցիկ յօդուած մը, le 28e Anniversaire de la République Arménienne խորագրով, որ նոյնպէս խառնակիչներուն քունը փախցուցած է։ Համաձայն իրենց սովորութեան, անմիջապէս կը ներկայանան ընկերվարականներու քարտուղարին ըսելու համար թէ այդ տօնը «Փաշական» էր, եւ կազմակերպիչներն ալ Փաշականներ են»։ Բայց գիտակից Ֆրանսացին կը պատասխանէ իրենց.— «Դուք մէկ տարի առաջ մեզ խոստացաք ապացուցանել անոնց Փաշիստ ըլլալը, մինչեւ այսօր չկրցաք մեզի տալ այդ ապացոյցը։ Մենք ձեր համայնավար ըլլալը գիտենք բայց անոնց Փաշիստ ըլլալը չենք գիտեր»։

Կ'արժէ՞ պատասխանել այս դուեհիկ մարդոց։ Ժողովուրդը իր առողջ բնազդով շատոնց պատասխանած է բոլոր դաւերուն։

Փարիզեան շաբաթաթերթի մը մէջ ալ Վիէնի խառնակիչ թղթակիցը ամէն շաբաթ գրգռիչ գրութիւն մը կը ղրկէ, մեր գաղութին խաղաղ կեանքը վրդովելու համար։ Վասպուրականի հերոսամարտի տօնակատարութեան առթիւ բազմութիւն չկայ եղեր։ Խեղճե՛ր։ Դուք բացակայ էիք Վասպուրականի հերոսամարտին տօնակատարութենէն, բացակայ էք բոլոր այն տօներէն ուր հայ ժողովուրդի արիւնը խառնուած է իր ազատագրութեան։ Շարունակեցէք ստել եւ սողալ։ Կարաւանը կը քալէ։

Գարունի

ԱԶԳ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՉԸ

ԼԻՈՆ.— Յունիս 26ին ժողովրդային ազատ քուէարկութենէն ծնունդ առած նորընտիր Հայ Ազգ. եկեղեցական Միութիւնս իր երկրորդ նիստին մէջ ընտրեց դիւանը, որ կը բաղկանայ հետեւեալ անդամներէն.— Պատուոյ նախագահ՝ Պ. Փափազեան Եղիշէ, ատենապետ՝ Կիւլպէնկեան Աղեքսանդր, փոխ ատենապետ՝ Պահատուրեան Ճիպրայէլ, ատենադպիր՝ Մուրատեան Պօղոս, փոխ ատենադպիր Վարժապետեան Յակոբ, գանձապահ՝ Օպօզեան Անդրանիկ, համարակալ՝ Տօնապետեան

Տօնապետ, խորհրդականներ՝ Սողոմոնեան Գարեգին, Հաճի Պօղոսեան Միհրան, Վարդանեան Երուանդ, Քէպապճեան Սուրէն։

Նորընտիր վարչութիւնս համոզուած ըլլալով որ իր վրայ դրուած պարտականութիւնը պատասխանատու եւ ծանր է միանգամայն, իր լաւագոյնը պիտի ընէ որպէսզի գաղութին վստահութիւնը լիովին արդարացնէ եւ աւելի լայն սահմաններու մէջ օգտակար ըլլայ։ Ուստի նորընտիր վարչութիւնս կոչ կ՚ուղղէ Լիոնի եւ շրջակայից հայ գաղութին, որ չզլանայ իր նիւթական եւ բարոյական աջակցութիւնը, դիւրացնելու համար կրթական, եկեղեցական գործերու եւ կարօտեալներու օգնութեան աշխատանքները։— Վարչութիւն

Մեր բաժանորդներուն

Մեր անվճար բաժնեգիններու գանձումը պարտաւորուած ենք յանձնել փոստի վարչութեան։ Մինչ այդ պիտի խնդրէինք որ փակէք ձեր հաշիւները, աւելորդ ձեւակերպութիւններ խնայելու համար մեզի։

Այս առթիւ կրկին եւ ջերմապէս կը խնդրենք որպէսզի առաքման կտրօններուն վրայ նշանակէք դրկուած գումարին քանակը, անկախ առաջ կամ վերջը գրուած նամակներէն։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

L'HUMANITÉԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

L'Humanité երէկուան թիւին մէջ խօսելով Բչ.ի ժողովի մասին, կը գրէ թէ Marcel Cachin նկարագրեց «այս դժբախտ ժողովուրդին գողգոթան, ժողովուրդ մը որ զոհ դարձաւ ահռելի ջարդերու 1895—96ին եւ 1915էն 1918, Հայաստանի Թուրքիոյ կցուած մասին։ «Սեվրի դաշնագիրը, որ ստորագրուած է Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն կողմէ եւ որ պատերազմէն ծնած հայկական հանրապետութեան կը յատկացնէր Էրզրումի, Վանի, Պիթլիսի եւ Տրապզոնի նահանգները, ջնջուեցաւ Լօզանի 1923ի դաշնագրով։ Տարագիր Հայերը, ցիրուցան ի սփիւռս աշխարհի, այսօր Լիւքսէնպուրկի պալատին մէջ հաւաքուած Ձորս Մեծերէն կը պահանջեն անոնց վերադարձը իրենց մայր հայրենիքին։ Մենք չենք մոռնար ժողէսներու եւ Անաթօլ Ֆրանսներու ազնիւ աւանդութիւնները, անոնք ժամանակին պախարակեցին Թուրքերու ոճիրները, յանուն անարգուած մարդկութեան, եւ պահանջեցին որ ամբողջ Հայաստանը վերադարձուի Հայերուն։ Այսօր ալ մեր համայնավարական տեսակէտն է այս»։

ՕՐՈՒԱՆ ԿԱՐԵՒՈՐ ԴԷՊՔԵՐԸ

Տեղի անձկութեան պատճառով, ստորեւ կ՚ամփոփենք օրուան կարեւոր դէպքերը.—

ՉՈՐՍԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ բարենշան նիստ մը գումարեց երկուշաբթի օր։ Պ. Մոլոթով տրամադրութիւն յայտնեց ընդունելու Պ. Պիտոյի բանաձեւը Թրիէսթէի մասին, իբրեւ բանակցութեանց հիմ։ Եթէ այսպէս շարունակուի, Ձորս նախարարները պիտի կրնան քանի մը օրէն յետաձգել իրենց նիստերը, համաձայնելով ընդհանուր հաշտութեան խորհրդաժողովի թուականի մասին որ հաւանաբար պիտի ըլլայ Յուլիս 20—25։ Ինչպէս գրած էինք երէկ, Պիտոյի ծրագրով Թրիէսթէ եւ շրջակաները պիտի վերածուին միջազգային ինքնավար շրջանի մը, Ձորս մեծ պետութեանց վարչութեան տակ, տասը տարուան համար։ Այս առթիւ երկար վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան սահմաններու մասին։ Պ. Մոլոթով շարք մը առաջարկներ եւ քարտէս մը ներկայացուց, բայց Պէվին եւ Պըրնս չընդունեցան։ Ամերիկեան պատուիրակը դիտել տուաւ թէ այդ առաջարկութեամբ Թրիէսթէն պիտի դառնայ կղզի մը շրջապատուած Եուկոսլաւ հողերով։ Պէվին ալ յայտնեց թէ իր կառավարութենէն հրահանգ ստացած է Թրիէսթէի խնդիրը կարգադրել համաձայն Ֆրանսական ծրագրին։ Վիճաբանութեանց ընթացքին Պ. Պիտօ նորէն միջամտեց, նոր անելէ մը առաջքը առնելու համար։

ԾԱՆՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ծագեցան Թրիէսթէի մէջ, երկուշաբթի օր։ Վեց այրեր եւ կին մը սպաննուեցան։ Բանուորական կազմակերպութիւնները գործադուլ հռչակեցին։ Յայտնի չէ թէ ո՛վ արձակեց առաջին գնդակը։ Ամերիկեան զինուորներ հրացաններով ցրուեցին բազմութիւն մը որ կը յարձակէր համայնավարական կեդրոնին վրայ։ Ամերիկացիները օգնութեան կանչելով Անգլիացիները, կրակ բացին օդին մէջ։ Հարիւր անգլիացի զինուորներ քաղաք թափեցան, նախ իբրեւ ոստիկան, յետոյ իբրեւ զինուոր գործելու հրամանով։ Ոստիկանութիւնը ցրուեց բազմութիւն մը որ պաշարած էր «Փրոկրէսօ» տպարանը, ուր սլաւական եւ ձախակողմեան թերթեր կը տպուին։ Պաշտօնական զեկոյց մը կ՚ըսէ թէ չորս դաշնակից սպաներ եւ զինուորներ ծանրապէս վիրաւորուեցան, ձեռնառումբ մը պայթած ըլլալով իրենց նստած կառքին տակ։ Ուրիշ հինգ Դաշնակիցներ ալ վիրաւորուեցան։ Բանթողներուն թիւը 200.000ի կը հասնի։ Բոլոր հաղորդակցութիւնները դադրեցան եւ հանրային շէնքերը փակուեցան։ Խռովութիւնները շարունակուեցան օրն ի բուն եւ գիշերը։ Իտալացի հեծելանուորդները քարկոծուեցան։ Գետինը զամեր զամուած էին անոնց երթեւեկը խափանելու համար։ Այս դէպքին վրայ յարձակում կատարուեցաւ Սլաւներու եւ ձախակողմեան տարրերու վրայ։

ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ ՌՈՒՄԲԻ ՓՈՐՁԵՐՈՒՆ առաջին տեղեկութիւնները հաղորդած էինք երէկ։ Նոր մանրամասնութեանց համաձայն, ռումբին քանդիչ ուժը ապացուցուած է, բայց իր ընթացքէն շեղած եւ շատ բարձրէն արձակուած ըլլալով, պայթումին հետեւանքները սահմանափակ եղած են։ Ամերիկեան հրամանատարը, ծովակալ Պլէնտի գոհ կ՚երեւայ արդիւնքէն։ Ուրիշ մասնագէտներ դիտել կուտան թէ 50—100 ամբաձիգ օդանաւեր նոյնքան վնաս կրնայինպատճառել։ Ռումբին արձակած բոցը հազարաւոր արեւներու ուժն ունէր։ Մասնագէտներ այս փորձէն կը հետեւցնեն թէ մարտանաւերու դերը վերջացած չէ։ Անգլիական մամուլը կիսովին ձախողած կը նկատէ փորձը։ Ուրիշներ կը կարծեն թէ Ամերիկացիները գիտակցաբար սահմանափակած են գործողութիւնները։ Լման արդիւնքը աւելի վերջը պիտի ծանուցուի։ Զոհուած անասունները Ամերիկա փոխադրուեցան քննութեան համար։ Անգլիոյ մէջ հանդիսաւոր աղօթքներ կատարուեցան այս անասուններուն համար, բողոքի ցոյցերով։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՀՐԵԱՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ ձեռք առնուած խստութիւնները կը շարունակուին։ Կալանաւորներուն թիւը 2000ը կ՚անցնի։ Անգլիոյ վարչապետը յայտարարեց երեսփ. ժողովին մէջ թէ բազմաթիւ զինապահեստներ եւ պայթուցիկներ երեւան հանուած են եւ աւելցուց.— «Վերջին դէպքերը մաս կը կազմէին կանխորոշ ծրագրի մը զոր կը վարէ զինուորական ուժեղ կազմակերպութիւն մը, բազմաթիւ ճիւղաւորումներով, ամբողջ երկրին մէջ։ Ամէնէն մեծ ապօրէն զինեալ ուժը Հականան է, որ 70.000 զինուոր ունի, ինչպէս եւ շրջուն փոթորիկ խումբեր, իբր 5000 անդամներով։ Այս ուժերը կազմակերպուած են զինուորական հիմերու վրայ եւ սպառազինուած արդիական զէնքերով։ Կան նաեւ երկու ահաբեկչական կազմակերպութիւններ, Իրկուն Զվայ Լէումի, որ ունի 5—6 հազար անդամներ, քաջավարժ՝ փողոցային կռիւներու եւ խափանարար գործողութեանց համար, եւ Սթէրնի խումբը, որ մասնագէտ է սպանութեանց համար։ Պայքարը սաստկագոյն աստիճանին հասաւ երբ վեց անգլիացի սպաներ առեւանգուեցան եւ ուրիշ երկու հոգի վիրաւորուեցան։ Կալանաւորներէն երեքը դերի են տակաւին։ Այս դէպքերուն հետեւանքով սպաննուած են 16 անգլիացի զինուորներ եւ հինգ ոստիկաններ, իսկ նիւթական վնասը կ՚անցնի չորս միլիոն սթերլինը։ Պարզ է որ այլ եւս չէինք կրնար թոյլատրել մեր իշխանութեան դէմ ուղղուած այս մարտակոչը, առանց հրաժարելու մեր պարտականութենէն»։ Հրեաները վճռած են շարունակել պայքարը։ Հրէական Ազգ. Խորհուրդը բացառիկ նիստ մը գումարելով, բողոքեց այս գործողութեանց դէմ։ Շատ մը այր եւ կին պատուիրակներ կուլային։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՆՊԱՍՏՆԵՐԸ աւելցնելու համար օրինագիծ մը պատրաստած է Աշխատանքի նախարարը որ երէկ նախարարական խորհուրդին ներկայացուց զայն։ Այս օրինագծին համաձայն, 9000 ֆրանք պարգեւ պիտի տրուի իւրաքանչիւր զաւակի ծնունդին համար, կէսը՝ ծնած ատեն, մնացեալը՝ վեց ամիս վերջը։ Ընտանեկան նպաստները պիտի աւելնան 20 առ հարիւր երկու, 50 առ հարիւր երեք, 80 առ հարիւր չորս զաւակներու համար եւն.։ Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարները, Ժուհօ եւ Ֆրանշօն կը պնդեն աշխատավարձքերու եւ թոշակներու 25 առ հարիւր յաւելման վրայ, բոլորովին օրինաւոր գտնելով զայն։

ՓԷԹԷՆԻ փաստաբանները նամակ մը ուղղելով վարչապետին, կը բողոքեն անոր բերդարգելութեան պայմաններուն դէմ։ Միեւնոյն ատեն կը յայտնեն թէ վերաքննութիւն պիտի պահանջեն, «որովհետեւ Նիւրընպէրկի դատավարութիւնները հաստատեցին թէ ո՛րքան արդար եղած էր մառէշալ Փէթէնի դիմադրութեան քաղաքականութիւնը»։ Այս առթիւ դիտել կուտան թէ Փէթէն ինք կը պատրաստէ իր անկողինը, թէ միայն մէկ լրագիր կարդալու իրաւունք ունի, թէ արգիլած են նոյն իսկ խօսիլ պահակի մը չորս եւ հինգ տարեկան զաւակներուն հետ եւն.։

ԲՈԼՈՐ ԹՂԹԱԴՐԱՄՆԵՐԸ օրինաւոր արժէք ունին եւ պէտք է ընդունուին, մինչեւ որ հրապարակէն քաշուին։ Անձնագիր կրնայ պահանջուիլ միայն կասկածելի պարագաներու մէջ։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ամերիկեան շրջանի Սահմանադիր ժողովի ընտրութեանց մէջ ջախջախիչ մեծամասնութիւն շահեցան քրիստոնեայ դեմոկրատները եւ ընկերվարականները։ Երրորդ տեղը կը բռնեն համայնավարները։ Այսպէս, Պավարիոյ մէջ քրիստոնեաները շահած են 1.554.183 քուէ, ընկերվարականները 785.706, համայնավարները145.216։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԷՍԹԱՓՈՅԻ դատավարութեան Բչ. օրուան նիստին մէջ, Օր. Պիտօ, վարչապետին քոյրը, որ Դիմադրական Ճակատին մէջ կը գործէր, նկարագրեց իր կրած չարչարանքները, շատ չափաւոր եւ ազնուական եղանակով մը։ Անգամ մը սեղանի մը վրայ կապած են զինքը, աւելի լաւ ծեծելու համար եւ վեց ամիս խլացած է ձախ ականջը։

ՏԻԺՈՆԻ 44 ԼՐՏԵՍՆԵՐՈՒ դատավարութեան առթիւ, երեւան ելաւ որ ամբաստանեալներէն մէկը պատճառ եղած է 200 հայրենասէրներու մահուան։

ԱՆԳԱՐԱՑԷՆ կը հեռագրեն թէ ընկերային ապահովագրութեան օրէնք մը գործադրել սկսան Յուլիս 1էն, հիւանդութեան եւ արկածներու դէմ։ Օրէնքէն պիտի օգտուին 300.000 բանուորներ, իրենց զաւակներով։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. ՌԱՖՖԻ խումբի ժողովը այս հինգշաբթի, ժամը 8.30ին, ընկերվարականներու սրահը։

ԻՍԻԻ Զաւարեան կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ ընկերները այս ուրբաթ ժամը 8.30ին, Խրիմեան սրահը։

Հ. Յ. Դ. ԳԱՆԵՃՕ ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, իր Ակումբին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Մուրատ խումբին ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այս չորեքշաբթի ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին (Սէն Մարթէն)։ Կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ Շրջ. վարչութեան տարեկան պարահանդէսը Յուլիս 6ին, Chateau des Fleurs, ժամը 20.30էն մինչեւ լոյս։

ՄԻՒԹԻՒԱԼԻԹԷԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ կիրակի 7 Յուլիս, ժամը 15ին, Խորէն Փափազեան կը ներկայացնէ Փարիզահայ լաւագոյն դերասաններու կազմով մը Բագրատ Այվազեանցի վէպէն թատերգութեան վերածուած

Հայրենիքի դաւաճանները

Հայկական ազգային պատմական տրամ, 1034—1064, 5 արար եւ 1 պատկեր։ Տոմսերու համար դիմել՝ ծանօթ վայրերը։

ՎԱԼԱՆՍԻ Մարզական Միութիւնը կը ներկայացնէ Ե. Օտեանի «ՉԱՐՇԸԼԸ ԱՐԹԻՆ ԱՂԱ»ն, ուրբաթ, 5 յուլիս, ժամը 8.45ին, Սալ տէ Ֆէթի մէջ։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԳՐՔԵՐ

ԼՈՒՍԱԲԵՐ Այբբենարան 60 Ֆր., Ա. տարի 80 Ֆրանք, Բ. տարի 100 Ֆր.։ ԼՈՒՍԱՂԲԻՒՐ քերական՝ 30 Ֆր., Քերական – Ընթերցարան՝ 60 Ֆր.։ ԲԱՐԻ ԼՈՅՍ Քերական - Ընթերցարան 60 Ֆր., Ա. տարի 80 Ֆր.։ ՄԵՂՐԱԳԵՏ Տարր. Բ. Փարիզի տպ. 75, ամերիկեան տպ. 100 Ֆր.։ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ Հ. եւ Ջ. Ասատուր՝ նախապատրաստ. գիրք՝ 65 Ֆր.։ ԱՐԱՐԱՏ Ա. տարի 60, Բ. տարի 100, Գ. տարի 150 Ֆրանք։

Դիմել ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ, 51 rue Mr. le Prince, Paris (6), (Chèque - Postal 1278-35), ուր պիտի գտնէք նաեւ արտասահմանէն ստացուած նոր գիրքեր։

ԳՆԴԱԿԻ (ՖՈՒԹՊՈԼ) ՄԵԾ ՄՐՑՈՒՄ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի ու Մարսէյլի ներկայացուցիչ խումբերուն միջեւ, հովանաւորութեամբ Ներգաղթի ընդհ. լիազօր Քաղաքացի Ա. ՀԻՆԱՑԵԿԵԱՆԻ։ Յուլիս 7ին, կիրակի օր ժամը 14ին, Stade F. C. Levallois, Rue Victor Hugo, Asnières.

Հաղորդ. միջոց.— Porte de Clichyէն 140 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Rue Victor Hugo, Gare St. Lazareէն իջնել Bois – Colombes։

Le Gérant : H. AGONEYAN

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH - Fondé 1925 - R. C. S. 376.284

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Jeudi 4 JUILLET 1946 Հինգշաբթի 4 ՅՈՒԼԻՍ

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4741-Նոր շրջան թիւ 380 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 Ֆր.

ԴԵՌ ՉԵՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԾ

Զորսերու Խորհուրդը երեքշաբթի օր նորէն քննեց Թրիէսթէի խնդիրը, առանց վերջնական համաձայնութեան մը յանգելու։ Պ. Մոլոթով, որ սկզբունքով համաձայնութիւն յայտնած էր Ֆրանսական բանաձեւին, առաջարկեց ծրագրուած միջազգային շրջանին ուղղակի հսկողութիւնը յանձնել Զորս Մեծերուն։ Պ. Պ. Պըրնս եւ Պէվին ընդդիմացան այս առաջարկին, պնդելով որ պատասխանատուութիւնը յանձնուի Միացեալ Ազգերու Ապահովութեան Խորհուրդին։ Վիճաբանութիւնները տեւեցին երեք ժամ եւ շարունակուեցան երէկ։ Թէեւ նոր ճեղք մը բացուած էր, բայց լաւատեսներ կը կարծեն թէ ի վերջոյ կարելի պիտի ըլլայ համաձայնութեան մը յանգիլ։

Վիճաբանութեանց ընթացքին, ամերիկեան պատուիրակը յայտարարեց թէ Զորսերու Խորհուրդը պէտք է բաւականանայ ընդունելով Թրիէսթէի շրջանին միջազգայնացման սկզբունքը եւ մանրամասնութիւնները ձգէ ընդհանուր հաշտութեան խորհրդաժողովին որուն պիտի մասնակցին 21 ազգեր։ Իր կարծիքով, պէտք է լսուին Իտալիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ տեսակէտները։ Անգլիական եւ ամերիկեան պատուիրակները դիտել տուին թէ միջազգայնացման սկզբունքը ընդունելով հանդերձ պէտք է ապահովուին Եւրոպայի տնտեսական շահերը։ Անգլիա միջազգայնացման սկզբունքը ընդունած է իբրեւ միջին ճամբայ, ամէն գնով համաձայնութեան մը յանգելու համար, մինչդեռ իր տեսակէտն այն է թէ Թրիէսթէն պէտք է յանձնուի Իտալիոյ։

Թէեւ միջազգայնացման սկզբունքը ընդունուած է չորս նախարարներուն կողմէ, բայց շատ մը խնդիրներ առկախ կը մնան։ Օրինակ, համաձայնութիւն չի տիրեր Ֆրանսական բանաձեւով գծուած սահմաններու մասին։ Վիճելի շրջանին մէջ կը բնակին 4—500.000 Իտալացիներ եւ Եուկոսլաւներ, իսկ Իտալացիները մեծամասնութիւն կը կազմեն բուն Թրիէսթէի մէջ։ Ֆրանսական ծրագրին համաձայն, սահմանագլուխը հիւսիսէն հարաւ պիտի գծուի այնպէս որ Թարվիզօ, Կորիցա եւ Մոնֆալքոնէ մնան իտալական իշխանութեան տակ։ Այս գիծը, որ ամիսներ առաջ ընդունուած էր Անգլեւսաքսոններուն կողմէ, ընդունուեցաւ նաեւ Պ. Մոլոթովի կողմէ։ Ֆրանսական բանաձեւին վրայ հիմնուած կարգադրութիւնը գոհացում չի տար ո եւ է մէկուն, Ոչ Ռուսերը, ոչ Անգլեւսաքսոնները եւ ոչ ալ Իտալացիներն ու Եուկոսլաւները համաձայն են այդ կարգադրութեան. բայց գլխաւոր հոգը այն է որ վերջապէս համաձայնութեան մը յանգին։

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԳԱՏԿԵՐ ...

Քացախ են խմեր օրուան՝ Հերոսները։ Հաստաբակ բոչաներ՝ կարկտան գիտելիքներով եւ գոյն-գոյն շապիկներով։

Բորոտի պէս կը քերուին։ Օրն ի բուն սուտեր կը գլորեն։ Հէքեաթներ կը պատմեն։ Կը մրոտեն։ Կը հայհոյեն։ Կը խեղաթիւրեն։ Կը մատնեն։ Եւ.. մարդ կը ծեծեն։

Իսկ այս բոլորը՝ միշտ ապաւինած օտար ուժերու։ Ինչպէս վայել է գետնաքարշ սողուններու։

Մարսէյլի մէջ կը փորձեն Մայիս 28ը խափանել, խմբովին դիմելով նահանգապետին եւ ոստիկաններ հիւսելով։

Դաւը կը ձախողի։ «Քաջեր»ուն բաժինը կ'ըլլայ պատկերազարդ խայտառակութիւն։ Բարեկարգութեան պաշտօնեաներն անգամ ափ ի բերան կը մնան, այսքան վատութեան առջեւ։

Աթէնքի մէջ, նոյն դաւը կը սարքեն Ազգ. Առաջնորդարանի դէմ։ Այս անգամ կը յաջողին։

Կը յաջողին՝ շնորհիւ խորհրդային եւ թրքական դեսպաններուն միջամտութեան։

«Ազատ Օր»ն է որ կը պատմէ.

— «Մեր առաջնորդարանի յետաձգման մասին հելլէն մամուլին արտայայտութիւններն ու մեկնաբանութիւնները շատ աւելի պերճախօս են։ Գտնուած են մարդիկ, անունով ալ հայ, որոնք խղճի կատարեալ հանդարտութեամբ, արգիլելու համար այս գերազանցապէս ազգ. առաջնորդարանի, դիմած են մեղմով չհասկցող օտար դեսպանատանց, հակաթուրք եւ հակառուս ցոյց մը ներկայացնելով ըլլալիք հաւաքոյթը»։ (5 Յունիս)։

Աւելի բաց կը խօսի յունարէն թերթ մը, «Քաթիմէրինի».

«... Այս խնդրին առնչութեամբ տեղի ունեցած էին, ինչպէս կ'իմանանք, վարչապետին վերջին տեսակցութիւնները ռուսական եւ թրքական դեսպաններուն հետ, որոնք կը հետաքրքրուին Հայերով»։

Միեւնոյն ատեն, հովանաւորութեամբ առաջնորդին, հրապարակաւ կ'ահարկեն հանրածանօթ ջութակահար մը եւ երգչուհի մը, որոնք անցեալ տարի մասնակցեր էին Նոյեմբեր 29ի տօնին։

Անդին, Գահիրէի եւ Աղեքսանդրիոյ եկեղեցիներուն մէջ Մայիս 28ը կը տօնուի մասնակցութեամբ ազգ. իշխանութեանց եւ հովանաւորութեամբ առաջնորդին ու իր փոխանորդին։ Ինչպէս ամէն տարի։

Գահիրէի մէջ, առաջնորդը, շրջապատուած եօթը քահանաներէ, խորան բարձրանալով կը կարդայ Հայկ. Հանրապետութեան նուիրուած օրհներգութիւնը զոր գրած է Թորգոմ արք.։ Աղեքսանդրիոյ Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին մէջ, առաջն. փոխանորդը արարողութիւններէն վերջը, ճառ մը խօսելով կը յայտարարէ.

— «Վեց դարերու ստրկային եւ անբաղձալի կացութենէն վերջ, 1918 Մայիս 28ին մեր ժողովուրդին համար ազատութեան եւ անկախութեան լոյսը ծագեցաւ, անհամար նիզերու, արցունքներու եւ զոհողութեանց շնորհիւ»։

Նոյն առիթով առանձին ալ ժողովրդային հանդէսներ, երկու քաղաքներուն մէջ։ Ինչպէս այստեղ, Փարիզէն մինչեւ յետին շրջանը։

Եւ ահա Կարտանի դէպքը, մօտ երեսուն «քաջեր» վեց պատանիներու եւ անոնց նշանածներուն դէմ։ Ցետոյ խմբովին յարձակում կնոջ մը վրայ որ անկողին կ'իյնայ։ Միշտ օտարներու հետ։

Քաղաքապետին տիկինն անգամ կ'ընդվզի։

Կարտանը այն քաղաքն է ուր, ազատագրութեան փոթորիկներուն ատեն, հայանուն Կայէններ կը սպաննեն Թրքական ջարդերէն ազատած որբ մը, Լեւոն Գեղունի։ Ապա կը խոշտանգեն եւ փողոց փողոց կը քաշքշեն անոր կինը։ Կը կտրեն կը թափեն եւ խմբովին բանտարկել, չարչարել կուտան այրեր ու կիներ, գգուանք պատճառելով տեղացիներուն։

Կը թուի թէ դեռ չեն յագեցած, անտէր լեռնադաշտ մը կարծելով ածխահանքը։

Ուրիշ ի՞նչպէս կը բացատրէք այս վայրենութիւնները։ Ճիշդ այն պահուն երբ «միութի՛ւն, միութի՛ւն» կ'աղաղակեն։ Երբ երդում-պատառ կ'ըլլան հայրենիքին համար, պղտորելով անոնց գաւակներուն արիւնը։

Ո՞ւր կ'ուզեն հասնիլ, այս ընթացքով։

Ս. Հայաստանի վա՞րկը բարձրացնել։

Հէ՛յ վա՛խ Երեւան։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՑՆԾԱՑԷՔ

Հայկական երեկոյթ մը։ Խումբ-խումբ կը պարեն, կ'երգեն, կամ զրոյց կ'ընեն։

— Հայերէն գիտէ՞ք, օրիորդ։

— Ոչ, բայց լաւ թուրքերէն գիտեմ։

— Թուրքերէ՞ն, ո՞ւր սորվեցաք։

— Ծնողքս թրքախօս են, անոնց շնորհիւ սորվեցայ։ Ի՞նչ օգուտ հայերէնէն, քանի որ ծնողքս չեն հասկնար ...

Պոլսոյ «Ժիմհուրիյէթ»ի թղթակիցը աւելի համով-հոտով պատմութիւն մը կը պատմէ, — ի փառս հայ ազգին (6 Յունիս)։

Իր թղթակիցը վերջերս Եգիպտոս այցելած ատեն, դերձակի մը կը հանդիպի, քառասուն տարեկան մարդ մը, փափազեան, «որ, իբրեւ առաւելութիւն, լաւ թուրքերէն գիտէր։ Խանութին բոլոր աշխատաւորները Հայ էին եւ բոլորն ալ թուրքերէնի տեղեակ»։

Փափազեան կը պատմէ թէ Գահիրէ ծնած եւ հոն մեծցած է, տասը տարի ալ Փարիզ ապրած։

— Հապա ո՞ւր սորվեցաք թուրքերէնը։

— Հօրմէս եւ մօրմէս։ Մենք մեր տունին մէջ թուրքերէն կը խօսինք։

Թղթակիցը նոյն պարագան հաստատած է Սուրիոյ մէջ։ Եւ ուրախութեամբ կը յայտարարէ.

— «Արտասահմանի մէջ Հայերը մեծ ջանք կը թափեն թուրքերէնը տարածելու համար... Ասոր փոխարէն Եգիպտոսի մէջ հանդիպեցանք Թուրքերու որոնք թուրքերէն չեն գիտեր, թէեւ հարազատ Թուրքեր են անոնց հայրերն ու մայրերը»։

Թուրքը թուրք ըլլալով իր մայրենի լեզուն մոռցեր է։ Իսկ մերինները զայն կը տարածեն սրտառուչ հաւատարմութեամբ։ Խանութէն սրբարան, սրճարանէն տուն եւ տունէն մինչեւ .... «սիրաբոյն»։— «Ա՜խ, կիւզէլիմ Աննիցա, խո՛ւշս»։

Պատերազմէն առաջ, հինգ դահեկան տուգանք հաստատեր էին Սուրիա-Լիբանանի մէջ, թրքախօսներու համար։

Ինչո՞ւ կէս ճամբան մնաց։

Բայց պէտք չունինք մինչեւ Սուրիա-Լիբանան կամ՝ Եգիպտոս երթալու։

Այստեղ, մեր ականջներով ալ չե՞նք լսեր ամէն օր։ Որ եւ է սրճարանի, նաեւ շատ մը տուներու մէջ։

Հապա թուրքերէն ներկայացումնե՞րը, Փարիզի, Մարսէյլի եւ Լիոնի մէջ, «շարքի»ներով եւ «մանի»ներով։ Նոյնիսկ երիտասարդներու միջոցաւ։

Տեղը չէ՞ յիշեցնել այս պարոններուն — եւ տիկիններուն կամ օրիորդներուն — իրենց նախասիրած լեզուով.— «Այըպնը խիֆեար իտէն հարամզատէ տիր»։

— Բայց մենք Հայու ժամ կ'երթանք։

— Ճիշդ ատոր համար տասն անգամ աւելի մեղաւոր էք։ Մատներով խաչ մը կը հանէք, բերնով սիրտ կը խաչէք ...

ՎԱՀԷ

Վայրենի դէպք մը Կարտանի մէջ

Մարսէյլէն, հեռաձայնով.—

Կիրակի կէս օրէն վերջ երբ Կարտանի Նոր Սերունդի երիտասարդներէն վեց տղաք սրճարան մը նստած էին իրենց նշանածներով, Մարսէյլէն եկող եւ տեղական ուժերով զօրացած երեսունի չափ անօրեններ կը յարձակին տղոց վրայ։

Վեց տղաքը ժամերով կը դիմադրեն քաջութեամբ, ի վերջոյ կը ստիպուին տեղի տալ հինգ անգամ բազմաթիւ հակառակորդներու առջեւ։

Այդ կատղած գայլերէն մաս մը իրենց ատելութեան յագուրդ տուած չըլլալով, կը յարձակին փողոցը իրենց դէմը ելած հայ կնոջ մը վրայ, «Դուն Դաշնակցականի կին ես, քեզ պիտի սատկեցնենք», կ'ըսեն։ Կինը կը պատասխանէ.— «Ոչ միայն Դաշնակցականի կին եմ, այլ եւ Դաշնակցական եմ»։ Ասոր վրայ հերոսները չարաչար կը խոշտանգեն անպաշտպան կինը, որ այժմ անկողին ինկած է։ Յարձակողներէն մէկը բանտարկուած է։

Ոստիկանական տեղեկագիրը բացորոշապէս կը պարզէ այդ վայրենի եւ եղբայրադաւ արարքը, որուն ծալքերը դեռ նոր պիտի բացուին։ Տիկին քաղաքապետուհին, որ ականատես եղած էր դէպքին, իր խորին վրդովումը յայտնած է։

Տանռկացութիւն Պաղեստինի մէջ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐԸ ՈՒԺ ԿՈՒՏԱՆ 100.000 ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ ՆԵՐԳԱՂԹԻՆ

Ճիշդ այն պահուն երբ Մեծն Բրիտանիա արտակարգ միջոցներ ձեռք կ'առնէ, խափանելու համար Պաղեստինի հրեայ յեղափոխականներուն գործունէութիւնը, Մ. Նահանգներու Նախագահը յայտարարեց թէ կառավարութիւնը պատրաստ է ստանձնելու նիւթական եւ դրամական պատասխանատուութիւնը, Եւրոպայէն Պաղեստին փոխադրելու համար 100.000 Հրեաներ։ Այս առթիւ հրատարակուած յայտարարութեան մէջ, նախագահը ցաւ կը յայտնէ Պաղեստինի մէջ ծագած դէպքերուն առթիւ եւ յայտարարած է Հրէական Գործակալութեան ներկայացուցիչներուն թէ անգլ. կառավարութիւնը լուր տուած չէ իր տնօրինութեանց մասին։ Այս առթիւ յոյս կը յայտնէ թէ Պաղեստինի հրեայ վարիչները շուտով պիտի արձակուին եւ կացութիւնը պիտի բարուոքի։ Նախագահը յայտարարեց հրէական պատուիրակութեան մը թէ հրեայ ահաբեկիչներուն ձերբակալումը պիտի չազդէ իր որոշման վրայ, 100.000 Հրեաներու ներգաղթի մասին։ Կը կարծուի թէ Անգլիոյ ձեռք առած արտակարգ միջոցները պիտի ազդեն Մ. Նահանգներու երեսփ. ժողովին վրայ, որ տակաւին չէ վաւերացուցած անգլիական փոխառութիւնը։ Արտաքին նախարարութեան փոխանորդն ալ յայտարարեց թէ Մ. Նահանգները լուր ունեցած չեն Անգլիոյ ձեռք առած միջոցներու մասին։

Նիւ Եորքի Հրեաները հրապարակային ժողով մը գումարեցին, բողոքելու համար Անգլիոյ զինուորական տնօրինութեանց դէմ։ Այս առթիւ Հրեաներու բանուորական Միութիւնը հեռագիր մը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Կը հրաժարին

ՊՈՒՍՕ.— Հայ Ազգ. Ընդհ. Միութիւնը որպէս թէ կազմուած էր համերաշխութեան գետնի վրայ, մինչդեռ կը տանի հակազգային աշխատանք, ջանալով քանդել մեր երիտասարդութեան ազգային ամուր նկարագիրը եւ զգացումները, երկպառակութիւն սերմանելով գաղութներու մէջ։

Վրդովուած՝ այդ անհիմն եւ սուտ պայքարներէն, կը հրաժարինք Միութեան անդամակցութենէն.— Մ. Նաթրեան, Կ. Հալաճեան, Հ. Թաշճեան, Ա. Քէնտիրեան եւ Կ. Տօնէրեան։

«Գ. ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆ»

Պետական թատրոնը Երեւանի մէջ

ԽՄԲ. — Կ'ամփոփենք «Սովետական Հայաստան» ամսագրէն՝ թիւ 6.—

Հայաստանի Ժողովրդական Գործավարներու որոշումով 16 Օգոստ. 1926ին Երեւանի մէջ հիմնուեցաւ Պետական Թատրոնը:

Այս որոշումով հայ թատրոնի բեմայարդարումի զարգացման համար նոր հնարաւորութիւններ կը ստեղծուէին: Հայ դերասանի տարուբեր, անկայուն վիճակին վերջ կը տրուէր:

Երեւանի Առաջին Պետական Թատրոնի դերասանական խումբի կորիզը հանդիսացաւ 1921ին «զաստրոլ»ներու համար Թիֆլիսէն Երեւան եկած Շահումեան դերասանական խումբը:

Այս խումբին մէջ էին դերասանուհիներ Ցասմիկը, հանգուցեալ Արուս Ոսկանեանը, դերասաններ Գ. Աւետեանը, հանգուցեալ Միքայէլ Մանուէլեանը եւ ուրիշներ. այն ատեն դերասանական խումբը բաղկացած էր 27 հոգիէ, իսկ ամբողջութիւնը 57 հոգի էին:

1922 Յունուար 25ին բացուեցաւ Պետական Թատրոնի վայրագոյրը: Ծանդավառութիւնը համակած էր բոլորը՝ դերասաններէն մինչեւ հանդիսականները: Կը ներկայացուէր անմահ Սունդուկեանի գլուխ գործոցը, «Պեպօ»ն: Ներկայացման կը մասնակցէին բեմի բազմավաստակ դերասանները, Սունդուկեանի տիպարներուն առաջին կերտողներ — րէն Վարդուհին, Ցասմիկը, Գէորգ Տէր Դաւթեանը եւ Արշակ Ցարութիւնեանը:

Երեւանի Առաջին Պետական Թատրոնը որ 1937ին վերստին կոչուեցաւ Գ. Սունդուկեան Պետական Թատրոն, ժառանգած էր հայ թատերական արուեստի հարուստ անցեալը, Զմշկեանի, Ադամեանի, Սիրանոյշի, Պետրոսեանի, Աբէլեանի, Փափազեանի դերասանական քանքարներու ստեղծագործական մեծ դպրոցը:

Ռուս մեծ ժողովուրդի արուեստն ու մշակոյթը, որ միշտ իրենց յարատեւ արբերար ներգործութիւնն ունեցած են հայ ժողովուրդի 19րդ եւ 20րդ դարու հոգեւոր կեանքի վրայ, այս անգամ ալ ուղեցոյց հանդիսացաւ Երեւանի Պետական Թատրոնին համար:

Հայաստանի Լուսաւորութեան Ժողովրդական Գործավարը Թատրոնի շարք մը աշխատողները ղրկեց Մոսկուա, մասնագիտական կրթութիւն ստանալու համար: Այդ երիտասարդութեան մէջն էին, ներկայիս Թատրոնի գեղարուեստական ղեկավար եւ տնօրէն, ժողովրդական արուեստագէտ Արմէն Գուլակեանը, գեղարուեստական ուսմունքի վարպետ Սուրէն Քոչարեանը, դերասանուհիներ Վարդուհի Մելքումեանը, Հեղինէ Սեբարը եւ ուրիշներ: Խումբը կը ղեկավարէր հանգուցեալ բեմադիր Ստեփան Քափանակեանը:

Մոսկուայի մէջ կազմակերպուեցաւ սովետական առաջին Դրամատիքական Ստուդիօն, զոր նախապէս կը ղեկավարէր Մոսկուայի նախկին երկրորդ Գեղարուեստական Թատրոնի ականաւոր գործիչներէն մէկը՝ Սուրէն Խաչատուրեանը, յետոյ Մոսկուայի Վախտանգով Թատրոնի ներկայիս գեղարուեստական ղեկավար, ՌՍՖՍՌ ժողովրդական դերասան Ռուբէն Սիմոնովը: Այդ Ստուդիոյի հայ շրջանաւարտները, ինչպէս նաեւ այլ վայրերէ եկած դերասանները, կազմեցին Երեւանի Թատրոնի հիմնական շրջանակը:

Տարուէ տարի կ'աճի Թատրոնի ստեղծագործական խումբը: Հիմա Թատրոնի բեմը կը զարդարեն այնպիսի աչքի զարնող ուժեր, ինչպէս ժողովրդական դերասան Գրիգոր Աւետեանը, Ստալինեան մրցանակի պսակաւորներ, ժողովրդական դերասաններ, Հրաչեայ Ներսէսեանը, Վաղարշ Վաղարշեանը, Աւետ Աւետեանը, ժողովրդական արուեստագէտ բեմադիր Արմէն Գուլակեանը, ժող. արուեստագիտուհիներ Ցասմիկը, Օլգա Գուլազեանը, ժող. արուեստագէտ Գուրգէն Ջանիբէկեանը, Դաւիթ Մալեանը, Ռուզաննա Վարդանեանը, ժող. արուեստագէտ բեմադիր Վավիկ Վարդանեանը, վաստակաւոր արուեստագէտներ՝ Տ. Այվազեանը. Ս. Ասլեանը, Վ. Ստեփանեանը, Օ. Բունիաթեանը, Ց. Աւագեանը, Գ. Գաբրիէլեանը, Մ. Կոստանեանը, դերասանուհիներ Ա. Մկրտումեանը, Վ. Մնլքումեանը, դերասան Աֆրիկեան եւ ուրիշներ:

Մինչեւ իրենց կեանքի վերջին օրերը սովետահայ Թատրոնին ծառայեցին տաղանդաւոր դերասաններ Արուս Ոսկանեանը, Միքայէլ Մանուէլեանը, Սիւզաննա Գարագաշը եւ Համբարձում Խաչանեանը:

1929ին Թատրոնին կից կազմակերպուեցաւ դերասաններ պատրաստելու արուեստանոց (Ստուդիօ) մը: Այս, ինչպէս նաեւ 1944ին կազմակերպուած արուեստանոցներու նպատակն էր ստեղծել Թատրոնի հսկողութեան տակ, անոր ստեղծագործական սկզբունքներով դաստիարակուած մասնագէտներ:

Եթէ ասոր վրայ աւելցնենք երկու տարի առաջ կազմակերպուած Հանրապետութեան Թատերական Կաճառը, կը տեսնենք որ դերասանական մեծ ուժեր պատրաստելու համար ստեղծուած են լայն հնարաւորութիւններ: Սունդուկեանի Պետական Թատրոնի ստեղծագործական կազմը 500 անձէ աւելի է:

Թատրոնի առաջին բեմադիրները հանդիսացան Լեւոն Քալանթարը, յետոյ Բուրջալեանը, Ռուբէն Սիմոնովը եւ ուրիշներ:

1927ին հանդէս եկաւ Արմէն Գուլակեանը, որու առաջին ինքնուրոյն բեմադրութիւնը, «Խաթաբալան» իր վրայ հրաւիրեց հասարակութեան ուշադրութիւնը:

Գ. Սունդուկեան Թատրոնը իր գոյութեան 24 տարիներու ընթացքին, ունեցաւ գեղարուեստական արժէքով բարձր, գաղափարապէս յագեցած բազմաթիւ բեմադրութիւններ, որոնց ստեղծման մէջ, դերասաններու հետ միասին իրենց ստեղծագործական հնարքները գործադրած են նաեւ սովետական բեմադիրները:

Թատրոնի կազմակերպման եւ զարգացման համար հրատապ հարց էր թատերացանկի խնդիրը:

«Պեպօ»ին բեմադրութենէն վերջ, վերականգնեցին ցանկին մէջ դասական բոլոր այն թատերախաղերը, որոնք հայ թատրոնի զարգացման մէջ մեծ դեր կատարած են: Օրինակ «Համլէթ»ը եւ ռուս մեծ գրող Գոգոլի «Ռէվիզոր»ը եւայլն:

Շէյքսփիրի, Շիլլէրի, Իպսէնի, Մոլիէրի, Կոլտոնի, Կորքիի, Օստրովսկիի, Սունդուկեանի, Շիրվանզադէի, Պարոնեանի եւ ուրիշներու հետ միասին սկսան բեմադրել հայ ժամանակակից հեղինակներու գործերը: Թատրոնը հետզհետէ դարձաւ ողբերգութիւններու ստեղծագործման օրրան: Սովետահայ ողբերգակներու առաջին գրածները, ինչպէս Դ. Դեմիրճեանի «Քաջ Նազար»ը, Վաղարշեանի «Օղակում»ը եւայլն առաջին անգամ այս Թատրոնին մէջ ներկայացուեցան:

Հանրապետութեան բոլոր նշանաւոր ողբերգակները աճած, ստեղծագործական փորձ ձեռք բերած են շփուելով Սունդուկեան Թատրոնի ամբողջականութեան հետ (collectif):

Մօտ 12 սովետահայ գրողներու 30է աւելի թատերգութիւններ ներկայացուած են Սունդուկեան Պետական Թատրոնին մէջ: Զանազան ատեններ բեմադրուած են Ա. Գուլակեանի, Գ. Սարեանի, Ն. Զարեանի, Լ. Սաղաթելեանի եւ այս տողերը գրողի (Ա. Արաքսման) եւ ուրիշներու թատերգութիւնները:

Սովետական թատերգութիւնները իրենց հետ թատրոն բերին հասարակական նոր յարաբերութիւններու պատկերը: Ժամանակակից հեղինակներու թատերգութիւններուն մէջ բազմակողմանիօրէն կը պատկերանային սովետական երկրի ամբողջ կեանքը, տնտեսութիւնը, ընտանիքը, դպրոցը: Մեր դերասանները կրցան կերտել սովետական մարդու դիմագիծը, անոր աշխատանքը, ապրումները, պայքարը նոր կրաւակարգի համար:

Թատրոնը որ ստեղծագործական մեծ փորձ ձեռք բերած էր, 1938ին կրցաւ առաջին անգամ հայ բեմի վրայ կերտել Հոկտեմբերեան Մեծ Յեղափոխութեան առաջնորդներու, հայ ժողովուրդի մեծագոյն բարեկամներու Լենինի եւ Ստալինի դիմագծերը (Պողոդինի «Հրացանաւոր Մարդը»): Լենինի նկարը մեծ յաջողութեամբ կրցաւ տալ ժողովրդական արուեստագէտ Վ. Վաղարշեանը: Ընկեր Ստալինի դիմագիծը վառ կերպով մարմնացուցին ժողովրդական արուեստագէտներ Գ. Ջանիբէկեանը եւ Դ. Մալեանը:

Թատրոնի այդ շրջանի լաւագոյն բեմադրութիւններէ է՝ «Լենինը 18թուին» թատերգութիւնը եւ Ա. Գուլակեանի «Մեծ բարեկամութիւնը»:

Սունդուկեան Թատրոնը մեծ դեր կատարեց նաեւ հայրենական պատերազմի տարիներուն՝ բեմադրելով հայրենասիրական, հակաֆաշական բազմաթիւ թատերգութիւններ («Փրօ:էսէօր Մամլոկը», «Ինժիներ (ճարտարագէտ) Սերգէեվ», «Ռուս մարդիկ», «Ֆրոնտ» եւայլն):

Ցիշատակութեան արժանի է, որ Թատրոնը նշանակալից տեղ է յատկացուցած նաեւ եղբայրական հանրապետութիւններու՝ ուքրայնական, վրացական, ադրբէյջանեան եւ ուրիշ ողբերգակներու գործերու բեմադրութեանը:

Թատրոնը 1930ին մասնակցեցաւ ՍՍՌՄ ժողովուրդներու արուեստներու ողիմպիականին, որ տեղի ունեցաւ Մոսկուայի մէջ: Ինչպէս հիմա, նոյնպէս եւ պատերազմի նախօրեակին Մոսկուայի մէջ կազմակերպուած դատարոլային «շըրջում» ներկայացումները մեծ յաջողութեամբ պսակուեցան: Ուրիշ ժամանակներ Թատրոնը «հիւրաբար եկողներու» կողմէ տրուած ներկայացումներ է ունեցած նաեւ Հայաստանէն դուրս, Թիֆլիսի, Ռոստովի, Բագուի, Վրաստանի եւ Ադրբէյջանի որոշ շրջաններու մէջ: Թատրոնը հռչակուեցաւ իբրեւ Միութենական առաջնակարգ թատրոններէն մէկը:

Հայաստանի մէջ սովետական կարգերու հաստատման 25ամեակի տօնակատարութեան օրերուն, Թատրոնը մեծ յաջողութեամբ ցուցադրեց իր կարգ մը լաւագոյն բեմադրութիւնները: Ցոբելեանական ներկայացումներու շարքին մէջ մտան ժամանակակից ողբերգակներու, ինչպէս Ա. Գուլակեանի «Արշալոյսին», Դ. Դեմիրճեանի «Երկիր Հայրենի», Վ. Վաղարշեանի «Վանքաձոր», Լ. Սաղաթելեանի «Կարմիր Մանեակ» թատերգութիւնները: Հայ դասական թատերացանկէն բեմադրուեցան Գ. Սունդուկեանի «Խաթաբալա» կատակերգութիւնը, Շիրվանզադէի «Պատուի համար»ը, Փափազեանի «Ժայռ»ը:

Թատերական արուեստը հաստատուն կերպով մտած է մեր ժողովուրդին կենցաղին մէջ:

Կարգ մը ներկայացումներ տասը տարիէ աւելի է կը պահպանեն իրենց գոյութիւնը եւ Սունդուկեանի Թատրոնին մէջ 100—150 անգամ ներկայացուած են: Հակառակ ատոր, Թատրոնը հանդիսատեսի պակաս չզգար: Դահլիճը միշտ լեփ լեցուն է, դրամարկղը երեկոները շատ յաճախ գոց է, որովհետեւ կանուխէն կը ծախուին ներկայացման տոմսերը: Մեծ սիրով եւ գուրգուրանքով կը դիմաւորեն մեր հանդիսականները դերասանները եւ դերասանուհիները: Իւրաքանչիւր նոր բեմադրութեան ատեն յատկապէս առաջին ներկայացման օրերուն, դահլիճը խանդավառ ցնծութեամբ բեմ կը կանչէ դերասանները, բեմադրողը, նկարիչը, որոնք գեղարուեստական այնքան մեծ հաճոյք կը պատճառեն իրեն:

Ամէն անգամ տեսնելով հանդիսատեսի խանդավառութիւնը, ակամայ սիրտդ կը լեցուի գոհունակութեամբ եւ երախտագիտութեամբ հայ Թատրոնին փառաւոր ներկային համար, որու դրօշը կը պահէ այսօր Սունդուկեան Պետական Թատրոնը եւ հաստատ քայլերով կ'երթայ դէպի նորանոր յաղթանակներ:

Ա. ԱՐԱՔՍՄԱՆ

ԴԷՊԻ ՀԱՐԱՒ, ԴԷՊԻ ԱՐԵՒ...

(Բ. եւ վերջին մաս)

— Ծերի'կ, կը յարեմ կատակով, տասներկու տարի առաջ աւելի ծեր դտած էի քեզ քան հիմակ...:

— Թշնամիդ թող ծերանայ, կը պատասխանէ ծիծաղելով:

Ու մենք հազիւ քանի մը խօսքեր փոխանակած էինք, ահա, յանկարծ դրատան առջեւ կը ցցուի չոր ու ցամաք, ոսկրոտ դէմքով ու բարձրահասակ, չուրջ յիսուն տարեկան, վհուկի° ըսեմ թէ խելագարի տեսքով հայ կին մը, գլուխը ծածկուած վարշամակով մը, ու կը սկսի աղաղակել, կանչուըռտել բարձրաձայն.

— Հանեցէ'ք այդ դրօշակը, վերցուցէ'ք, եթէ ոչ պիտի փրցնեմ, պատռե'մ...: Կարմիր դրօշակը դրէք անոր տեղը... մեր դրօշակը կարմիրն է... արեւի պէս կարմի'ր, աղուոր...:

Թեւերէն մէկը երկարած է դէպի արեւին եւ, երկրորդն ալ բռունցք չինած ու կուրծքին զարնելով կը շարունակէ.

— Մեր դրօշա'կը... տեսէ'ք, արե'ւը...: Հանեցէ'ք, վերցուցէ'ք, կ'ըսեմ այդ դրօշակը...:

Դրատան պատշգամբին ներսիդին հրատարակութիւն մը կ'երեւայ կախուած, որուն վրայ կը գտնուի Եռագոյնը: Խելագար վհուկը ահա անոր ուղղած է ցուցամատը եւ կը սպառնայ:

— Ո°վ է այս, կ'ըսեմ Ծերիկին, յանկարծակիի եկած: Կեանքիս մէջ առաջին անգամն է նման տեսարանի մը կը հանդիպիմ, այն ալ օտար, բազմամարդ ու ամէն գոյնի ու ցեղի քաղաքի մը փողոցին մէջ: Փախո°ւկ է, ինչ է...:

— Հապա ի°նչ է: Կը խրատեն ու հոս կը ղըրկեն...:

Ծերիկեանը առանց տեղէն շարժելու ու պաղարիւնով լսելէ ետք կնոջ բարբաջանքները, կը չախէ եւ կը հեռացնէ դրատան առջեւէն:

×

Գանկիս մէջ, քիչ առաջուան վհուկին կողքին կեցած է երկո°ւ թէ երեք տարու անուշիկ աղջնակ մը...: Ահա գրկած կը համբուրեմ անոր նարնջի պէս թուշիկները...: Կը քալեմ, կը քալեմ արագ ու լայն, ու մէկ շունչով կ'ելլեմ ու կ'անցնեմ Փըլաս տ'Իէնա: Այժմ գտած եմ երկրորդ հանդիպումիս տեղը:

— Ֆրէնկեան ընտանիքը...:

— Ֆիլօրը իմ մամաս է...:

Վեց-եօթ տարու աղջնակ մըն է պատասխանողը ու նաեւ փնտռածիս ճագուկը: Անիկա հիմակ իմ թեւերուս մէջն է... Սակայն, միտքս ու երեւակայութիւնը երեսունըմէկ տարիներ ետ են սահած... Ու յանկարծ, չեմ կրցած զգալ թէ՝ Զաբուկը ի°նչպէս թեւերուս մէջէն ելաւ ու վեր՝ մայրիկին վազեց...: Կը հասնիմ ետեւէն ու դրան մէջ դէմ դէմի կուգանք...

— Նո'ւ... Աղբա'ր, ու կը նետուի ճիտս, «աչքերէդ ճանչցայ նկարիդ վրայէն»:

Երկու հերոս, երկու առիւծասիրտ եղբայրներու («Զաքարին տղաքը՝ Հայկ ու Արմէն»), որոնք չուրջ չորս տարի թշնամիին սարսափ եղած էին, երբեմն լեռներուն մէջ ու երբեմն ալ գիւղերը իջնելով: 1918ի գարնան, անփորձութեա°ն թէ՝ անխոհեմութեան մը պատճառով, գեղին մօտերը պաշարուելով ձորի մը մէջ, հարիւրեակ մը թուրք ու քիւրտ թշնամիներէն (իրենք չորս հոգի եղած են միայն, որոնց մին իրենց հերոսուհի քոյրը՝ Ռեհան), օր մը ամբողջ անհաւասար գոյամարտելէ վերջ կ'իյնան հերոսաբար...:

Ֆիլօրը այդ երկու առիւծներու մեծին՝ Հայկին միակ զաւակն է, որ ազատած է հրաշքով մը, Մեծ Եղեռնէն, ու միակն է գրեթէ այսօր իրենց ամբողջ ընտանիքին իբրեւ մնացորդը: Ֆիլօրը,

Մեծ Եղեռնէն իվեր առաջին անգամն է կը տեսնեմ: Ու կը սկսին մեր պատմութիւնները...: Տասնեակ տարիներով ետ կ'երթանք... եւ ոստոստելով, կու գանք, կը հասնինք մինչեւ ներկան, լեցուն խորունկ դառնութիւններով ու վիշտերով: Ու ան, այսօր համեստ բոյն մը չինած է՝ իր կեանքը կապելով արհեստաւոր ու ազնիւ հայորդիի մը: «Ցեղասութիւն» ըսելով կը բաժնուիմ այս տաքուկ ու տոհմիկ բոյնէն, դարձեալ հանդիպելու խոստումով: Պիտի երթամ մինչեւ Սէնթ–Անթուան, Պուլվար-Օտտօ, Էնփաս Արովեան, Մատրակվիլ:

Ո՜հ, սա ժխո՛րը Մարսիլիոյ...: Աշխատաւորները կախուած են հանրակառքերէն ողկոյզներու հանգոյն:

— Տե՛ղ մըն ալ ինծի՛, վրայիս մի՛ նայիք...: Ես ալ, ընկերնե՛ր, ձեզի պէս աշխատաւոր մըն եմ: Կու գամ շատ հեռուներէն, հայրենակիցներու, բարեկամներու կարօտին համար, Հարաւի արեւի՛ն, ծովի՛ն ու Գեղիս ճամբա՜ն դիտելու համա՛ր...:

Ուրախ օր մը կ'անցընենք Սէնթ Անթուանի հայրենակիցներով: Մեծցած ու երիտասարդ եղած են, տոհմիկ դաստիարակութեամբ մը, սիրելի Պօղոսիկն ու Ցարութիւնը, դպրոց կը յաճախեն դեռ չարաճճի Մարին ու Օհանիկը: Իմ «սիրելի Գեղացի»իս գանկը կը փայլփլայ արդէն արեւի պէս...: Լուսաբեր հարսաս կը գտնեմ առողջ ու կայտառ, իր զուարթութիւնը միշտ ալ պահած է: Ան, իմ Լուսաբեր հարսա՛ս, հայ մօր է՛ն հարազատ տիպարն է: Ա՜հ, եթէ բոլոր հայ մայրերը Լուսաբեր հարսայիս պէս ըլլային...:

Օր մըն ալ Պուլվառ Օտտոյի շրջաններուն համար: Բայց դժբախտաբար, այս շրջանի հայ գաղութը սուգի մէջ կը գտնեմ: Ազնիւ ու սիրուած հայ աշխատաւոր մը նաւահանգիստին, Նազարէթ Գարամանուկեան, Սեբաստիոյ Ենիխան գիւղէն, հայր երեք զաւակներու եւ շուտով չորրորդ մըն ալ գալիք, արկածի մը զոհ կ'երթայ եւ, թաղումը կատարուած էր ճիշդ այդ օրը — 14 Յունիս:

Ճամբուս ընթացքին ո՛ւր որ հանդիպեցայ, ո՛ր համեստ խրճիթէն որ ներս մտայ, տեսայ երեքէն մինչեւ հինգ-վեց ձագուկներ, որոնք բոլորն ալ ժմնած են ու շատեր այլեւս երիտասարդ դարձած ու հայրենիքին կը սպասեն...:

Ահա ուրիշ խլեակ մըն ալ Գեղիս մնացորդներէն: Այս ալ, իրենց ընտանիքին միակ վերապրողն է այսօր: Մեծցուցած է երեք աղուորիկ մանչեր — Համբարձում, Ղազարոս ու Ժիրայր, որոնց առաջին երկուքը մեծցած են ու շատ հնազանդ իրենց ծնողքին, իսկ երրորդը տակաւին երեք տարու է, չա՛ր, բո՛ց ու կրակի կտոր մը...:

Հազիւ կէս օր մը ժամանակ կը գտնեմ պտոյտի համար, «Մեծ Աղբեր»իս եւ «Սիրելի Գեղացի»իս հետ: Պտոյտ մը դէպի Քանըպիէր եւ ծովեզերք: Պատմութիւննե՜ր, տարիներու լայնքին ու երկայնքին տակ փոշոտած...:Սակայն իմ աչքերս կը հալին ծովուն վրայ, կը տարրալուծուին անոր անսահման կապոյտին հետ: Հայրենիքիս, Գեղի՛ս ճամբա՜ն, որ 23 տարի առաջ զիս բերաւ ու կը ցատկենք հանրակառք: Մէկ ժամ ետք Աղհատնի քանի կը նայիմ...: Ժամանակը հասած է, ու կը ցատկենք հանրակառք: Մէկ ժամ ետք Ազգային Տօնին, Մայիս 28ին պիտի երթանք:

Մէյէկ հարսան ճաշ պատրաստած ու սեղանը չոկած է: Ուշացած ենք ու կ'աճապարէ տոհմի'կ Արմենուհին, յայտարարելով միեւնոյն ժամանակ.

— Կէս ժամէն աւելի է որ ժողովուրդը սկսած է երթալ դէպի սրահ մեր շրջաններէն (ժամը 7.30 կ'անցնի այժմ եւ հանդէսը յայտարարուած է ժամը 9ին), եթէ ձեզի մնայ, ոտքի վրայ ալ տեղ պիտի չունենանք...:

Ու կը թողու Արմենուհին առանց ճաշելու, մեզի տեղ բռնելու համար սրահին մէջ:

Կէս ժամ վերջն ալ մենք ճամբայ կ'ելլենք: Առաջին հանրակառքի վերջաւորութիւն Քանըպիէ-րի վրայ: Տասը վայրկեանի ճամբայ մը «11 թի-ւ»երով (սրունք) կը կտրենք արագ: Երկրորդ հանրակառք մը տօնակատարութեան վայրին (Շաթօ Ֆլէօր) շատ մօտիկը կանգ կ'առնէ ու կը ցատկենք վար:

Կրկնադուռով Շաթոյէն,— աւելի քան մէկ ժամէ ի վեր — ժողովուրդը ներս կը սահի գետի պէս: Շաթոյէն ներս, աջին, երկար հասակով ու լայն փորով սրահը: Դրան առջեւ, խուռներամ «Նոր Սերունդ»ի բուռ – բուռ երիտասարդներն ու փունջ - փունջ աղջիկները կը բզզան, անդադար ներս - դուրս ընելով ...:

Ներս կը մտնենք: Ժողովուրդը ծո՜վ է, ալի՛ք, ալի՜ք:

Կեանքիս մէջ — եթէ չհաշուեմ տարագրութեան շրջանը — երկրորդ անգամն է, որ այսպէս հազարաւոր հայ ժողովուրդ մէկտեղ կը տեսնեմ, ու երկուքն ալ Մարսէյլի մէջ:

Առաջինը 1934ին, ողբացեալ ընկեր Մ. Վարանդեանի թաղումին, ուր մասնաւոր դացած էինք խումբ մը ընկերներով, — երկրորդը այսօր: Ու կեցած ոտքի վրայ, կը դիտեմ հազարաւոր բազմութիւնը ու կը խորհրդածեմ.— Սեւ հոգիներով խառնակիչներ, փ՞նչ չահեցաք ձեր զարշելի արարքներով, օրերէ ի վեր...Ահաւասիկ արդիւնքը:

Ժամը ինն է: Ներս կը մտնեն ընկերներ Շ. Միսաքեան եւ Հ. Սամուէլ: Ժողովուրդը զօպանակէ արձակուածի պէս ոտքի կ'ելլէ, կը ծափէ, կը ծփայ, կ'ալեկոծուի: Անուղղակի պատասխան մը եւ ուժով ապտակ մը խառնակիչներուն:

Ու այդ գիշեր, (15 Յունիս) մինչեւ լոյս ժամը 6, Մարսիլիոյ ազատատենչ հայ ժողովուրդը, իր ազգային մեծ տօնով, կ'ուրախանայ, կը խանդավառուի, կ'ոգեւորուի, հայրենիքին կրակը հրահրելով ...:

Ն. ՇԻՆԱԿԱՆ

Հրապարակային ժողով Հայկ. Դատին համար

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ժողովի երկրորդ մասին արդէն մեկնած էին Փրանսացի հիւրերը: Պ. Մարմարեան յայտարարեց թէ Պ. Հինայեկեան հիւանդութեան պատճառով չէ կրցած ներկայ ըլլալ եւ խօսքը տուաւ Պ. Վ. Ցրէնկեանի, որ դրաւոր բանախօսութիւնով մը պարզեց Ներգաղթի համար անհրաժեշտ աշխատանքը, նիւթական թէ բարոյական եւ Բարեգործականին վրայ ծանրացող պարտականութիւնը:

Երկրորդ բանախօսն էր Ներգաղթի Կեդր. Յանձնախումբին նախագահը, Պ. Ա. Դարբինեան, որուն շատ երկար ու անհամ ճառը տեղի տուաւ «կը բաւէ» բացագանչութիւններու: Կոչ ուղղեց որ բարեկեցիկ դասը լայն բանայ քսակին բերանը, օրինակ առնելով Հայաստանի ժողովուրդէն որ երկու ամսուան մէջ 25 միլիոն րուպլի է հանգանակած, այսինքն 500 միլիոն Ֆրանք: (Ազգ. Միութեան քարտուղարը ճշդեց 27 միլիոն րուպլի = 600 միլիոն Ֆրանք, տասապեւլական գումար մը արտասահմանի համար. (սակի տարբերութեամբ): Բարեգործականը փնք հազիւ մէկ միլիոն տոլար հաւաքելու յոյսը ունի, այսինքն 125 միլիոն Ֆր., մէկ հինգերորդը մեր երկրի ժողովուրդին կողմէ տրամադրուածին):

Ազգ. Միութեան քարտուղարը բացատրեց վերջ Խ. Միութեան իմաստուն քաղաքականութիւնը, որով հաշտ ու եղբայրօրէն կ'ապրին Ատրպեճանն ու Հայաստանը, Վրաստանն ու Հայաստանը, ըսաւ թէ ներգաղթի օգտին ներկայացումներ կու տանԱտրպէճանցիները:Եւ վերջացուցկոչ ուղղելով միութեան,— մէկ հայրենիք՝ Սով. Հայաստան, մէկ իշխանութիւն, Սով. Հայաստանի կառավարութիւն:

Ժողովին փակումէն առաջ կարդացուեցան երկու հեռագիրներու պատճէնները, մէկը ուղղած Սթալինի, միւսը՝ Մացակ Պապեանի, յայտնելով գաղութին երախտագիտութիւնը եւ շնորհակալութիւնները:

Այս առթիւ տպագիր թուղթեր ցրուեցան ներգաղթի հանգանակութեան համար:

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

Ո՞վ է Թոսքանինի

Ինչպէս գրած էինք, Իտալացի մեծ երաժշտապետ-խմբավարը, Արթուրօ Թոսքանինի մերժեց Փարիզ գալ Միլանի Սքալայի խումբին հետ, իբրեւ բողոք «Իտալիոյ դէմ կատարուած անիրաւութեան»:

Այդ նուագահանդէսին առթիւ, Շանզ'Էլիզէի Թատրոնին տոմսերը ձեռքէ ձեռք կ'անցնէին անօրինակ գիներով, 3000ի գնուած տոմս մը մինչեւ 30.000ի բարձրացած էր: Արդիւնքը՝ վեց միլիոն Ֆրանք, պիտի յատկացուէր Ֆրանսական Կարմիր Խաչին: Այդպէս էր փափաքած աշխարհահռչակ վարպետը, մերժելով որեւէ գումար ստանալ:

Այս առթիւ տեղական թերթերը զարմանազան պատմութիւններ կը պատմեն իր արտակարգ կարողութեանց մասին, իբրեւ երաժշտագէտ եւ խմբավար:

19 տարեկանին երբ թաւջութակ կը նուագէր Ռիօ տը Ժանէյրոյի Օփերայի նուագախումբին մէջ, եկան խնդրեցին իրմէ փոխարինել ղեկավարը որ յանկարծ հիւանդացած էր «Այտա»յի ներկայացման իրիկունը: Ընկերները մատնանշած էին զինքը թատրոնի տնօրէնին որ նեղը մնացած էր: Թոսքանինիի առաջին չարժումը եղաւ գոցել նօթատետրը եւ անկէ իվեր, դրեթէ 60 տարի, երբեք չէ տեսնուած իր առջեւ որեւէ տետր, միշտ գոց կը վարէ ան աննման յիշողութեամբ մը որ հիացում կը պատճառէ բոլորին: Այդ գիշեր ծնած է մեծ Թոսքանինին: Երբ 1910ին առաջին անգամ Փարիզ եկաւ Օփերայի խումբը վարելու, մեծ դժուարութեանց հանդիպեցաւ իր խստապահանջ ճպոտին պատճառով որ երբեք, ամենափոքր տըկարութիւն մը չի ներեր: Յանկարծ ջութակահարներէն մէկուն դարձաւ եւ դիտել տուաւ թէ կէս նօթ վարէն է նուագած այդ ձայնը:

— Ոչ, վարպետ, ահա տետրակը:

Թոսքանինի աչք մը նետեց տետրակին վրայ որ Գերմանիա տպուած էր եւ գոչեց.

— Տպագրական սխալ մըն է, անտարակոյս, անմիջապէս հեռաձայնեցէք Լայփցիկ:

Պատասխանը եկաւ: Արդարեւ տպագրական սխալ մըն էր:

Թոսքանինի իր ճերմակ մազերուն տակ դիւանագէտի գլուխ մը ունի այժմ. բայց երբեք չէ գիտցած դիւանագիտութեան ինչ ըլլալը: Կատաղի երաժիշտ մըն է որ ոչ ոքի կը խնայէ. պէտք է ամէն ինչ կատարեալ ըլլայ:

Երգիչ արուեստագիտուհիներն ալ շնորհ չեն գտներ իր առջեւ: Անգամ մը Սքալայի ծանօթ երգչուհիներէն մին չէր երգած իր տուած չարժումը: Դիտողութեան առջեւ.

— Բայց ես եմ այստեղ աստղը, բացագանչեց տիկինը:

— Երկնակամարին վրայ հազարաւոր աստղեր կան, պատասխանեց Թոսքանինի, ուրիշ մը ղրկեցէք ինծի:

Իր նշանաբանն է. — Կը վառիմ կամ կը սառիմ, բայց երբեք գաղջ չեմ կրնար ըլլալ:

Կը պատմեն թէ իր ջութակահարներէն մէկուն ջութակին երրորդ թելը փրթած էր ներկայացման սկիզբը: Երաժիշտը խնդրած էր վարպետէն միջոց տալ անցընելու զայն. բայց անօրինակ, աստուածային այդ յիշողութիւնը պատասխանած էր իրեն.

— Մինչեւ առաջին մասին վերջը այդ երրորդ թելին պէտք պիտի չունենաս:

Իր Իտալիայէն հեռանալուն պատճառ ցոյց կուտան Ֆաշական քայլերգին համար պատահած միջադէպը: Նուագահանդէսի մը միջոցին երբ Մուսոլինի կը մտնէր, ամբողջ ժողովուրդը ոտքի կ'ելլէ երգելով Ֆաշական քայլերգը: Թոսքանինի չէր ուզած վարել «Ճիովանէցցա»ն, անճոռնի գտնելով անոր երաժշտութիւնը: Այս առթիւ սպասաւոր մը դրան առջեւ ապտակեց զինքը, ինչ որ պատճառ եղաւ այդ հանճարեղ մարդուն իր հայրենիքէն հեռանալ մինչեւ 1945:

Միլանի Սքալան վերաշինուեցաւ Ամերիկացիներուն օգնութեամբ, 40 միլիոն Ֆրանք ծախքով: Թոսքանինի երբ առաջին անգամ ներս մտաւ սրահէն, ձեռքերը իրար զարկաւ, ստուգելու համար թէ շէնքին հանրածանօթ հնչականութիւնը (աքուստիք) վնասուա՞ծ է վերաշինութենէն: Գոհունակութիւն մը գծուեցաւ դէմքին վրայ եւ ուրախութեամբ հաստատեց.— Նոյնն է:

Թուրինոյի մէջ, ներկայացման մը առթիւ այնքան կատղեցաւ նուագախումբի անդամներէն մէկուն նուագումէն որ պոռաց.— «Ես կը ստատեցնեմ այդպէս նուագող մը»: Յետոյ մոլեգնօրէն յարձակեցաւ մարդուն վրայ, որուն ջութակը կտոր կտոր եղաւ եւ ճակատը վիրաւորուեցաւ:

Անգամ մըն ալ Փուչչինին վռնտած է իր փորձերէն:

Թոսքանինի Լոնտոն պիտի երթար չորեքշաբթի օր, բայց ետ կեցաւ, Զօրսերու ժողովին որոշման հետեւանքով:

« ԽԵՆԹ ՆԱԶԱՐԷԹԸ »

ՄԱՐՍԷՅԼ.— «Յառաջ»ի մէջ տպուած ազդէ մը տեղեկացայ թէ ոչ եւս է Նազարէթ Գարամանուկեանը: Որո՞ւ մտքէն կ'անցնէր որ սիրելի Նազարէթը այսպէս շուտ հրաժեշտ առնէր կեանքէն, դեռ երիտասարդ ու գեղեցիկ յոյսերով տոգորուն, զոհ երթալով չարաղէտ արկածի մը, քարափին մէջ իր աշխատանքի պահուն:

Մահէն հազիւ քանի մը օր առաջ հանդիպեցայ իրեն, գործէն, վերադարձին, եւ մտերմիկ խօսակցութեան մը ընթացքին ոգեկոչեցինք մեր անցեալի քաղցր յիշատակները ու ձեռքի տաք սեղմումներով բաժնուեցանք իրարմէ՝ առանց երբեք գուշակելու թէ մեր այդ տեսակցութիւնը պիտի ըլլար վերջինը: Դժբախտ Նազարէթ...

Փոքր տարիքէն վարժ չարքաշութեան եւ ամէն տեսակ զրկանքներու, անիկա անտրտունջ տոկաց բոլոր դառնութեանց: Որբանոցներէն ժառանգած էր ամուր հայրենասիրութիւն մը եւ միշտ կառչած մնաց հայկական կեանքին: Ինքնաշխատութեամբ խորացուց իր բնականէն ուշիմ մտքին զարգացումը եւ հայրենիքի սրբազան գաղափարով գօտեպնդուած, նետուեցաւ պատնէշին վրայ, պայքարելու համար հայ երիտասարդութեան սպառնացող այլասերման վտանգին դէմ: Զինք կը գտնէինք ամէն տեղ՝ միշտ առաջին դիրքերուն վրայ:

Նախասիրութիւն մը ունէր զինուորականութեան եւ մարմնակրթանքին համար: Օժտուած էր իր պաշտած ասպարէզներուն յատուկ ձիրքերով եւ կարողութիւններով եւ դեռ պատանի՝ կ'երազէր մեկնիլ Հայաստան — ընելով բազմաթիւ դիմումներ որոնք ապարդիւն մնացին դժբախտաբար:

Նազարէթ չյուսահատեցաւ սակայն եւ սպասեց լաւագոյն առիթներու: Մինչ այդ, եռանդով նուիրուեցաւ նոր սերունդին մտային եւ ֆիզիքական կրթութեան եւ հասցուց բազմաթիւ աշակերտներ — որոնց մին այս տողերը գրողը — որոնք երախտագիտութեամբ եւ յարգանքով կը յիշեն իր անունը:

Կարգ մը բթամիտ մարդիկ, որոնց անփութութիւնը անխնայ կը հարուածէր այս վառվռուն հայորդին, չէին վարանած զինք յորջորջելու խենթ: Ողորմելինե՛ր... Այսօր հայ ժողովուրդը աւելի քան երբեք պէտք ունի նման խենթերու, թիավարելու համար իր ուղեկորոյս եւ ալեծուփ նաւը դէպի փրկութեան նաւահանգիստը: Պայծառամիտ եւ լաւ վիճաբանող, հաճոյք կը պատճառէր իր խօսակիցներուն:

Յարգա՜նք իր յիշատակին.— Գր. ՔԷՕՏԻՐԵԱՆ

ուղղեց Անգլիոյ վարչապետին, խստօրէն բողոքելով եղած տնօրինութեանց դէմ եւ պահանջելով դիւրացնել 100.000 Հրեաներու ներգաղթը։

✕ Հայֆայէն կը հեռագրեն թէ ժամատախտի դէպք մը ծագած է թրքական նաւի մը մէջ որ 1100 Հրեաներ կը փոխադրէր Պաղեստին։ Այս գաղթականները 12 օրէ ի վեր կը յածին Միջերկրականի մէջ, Պաղեստին մտնելու համար ապօրէն միջոցներով։ Աւելի քան 50 Հրեաներ որոնք ողջ մնացած էին Գուխընվալտի եւ Պէլզէնի դժոխքներէն եւ գիւղ մը հաստատած էին Գալիլիայի ծովուն հարաւային ափերուն վրայ, «Գուխընվալտ» անունով, ձերբակալուած են բրիտանական իշխանութեանց կողմէ։ Հայֆայի մէջ ձերբակալուեցաւ արուեստագիտուհի մը, Հիլտա Տուլիցկայա, որ Անգլիոյ դէմ ակնարկներ ուղղած էր ժողովրդական երգով մը։ Քսանեւհինգ հրէական գաղութներու մէջ կատարուած խուզարկութեանց առեն դիմադրութիւն տեղի ունեցաւ եւ հարկ եղաւ բռնի ուժի դիմել։ Բազմաթիւ փաստաթուղթեր բռնուած են Երուսաղէմի Հրէական Գործակալութեան կեդրոնին մէջ։ Միայն մէկ վայրի մէջ բռնուած են մեծաքանակ զէնքեր որոնք բաւական էին զինելու 1000 ազատակապաններ եւ իրենց ընտանիքները։ Ստորերկրեայ թաքստոցներու մէջ ի յայտ հանուեցան տասնեակ հազարաւոր փամփուշտներ, ինչպէս եւ գնդացիրներ, հրասանդներ, հրացաններ, ատրճանակներ, ձեռնառումբեր եւ ականներ։ Հրացաններ պահուած էին նոյնիսկ մանկամսուրներու պատերուն մէջ։ Վերջին լուրերու համաձայն, երեք օրուան հետապնդումներու ընթացքին ձերբակալուած են 2959 Հրեաներ, սպաննուած են չորս հոգի, վիրաւորուած՝ 80 հոգի։ Հրէական Գործակալութեան Լոնտոնի ներկայացուցիչը յայտարարեց թէ կացութիւնը ժամէ ժամ կը ծանրանայ Պաղեստինի մէջ։

Օրավարձերու եւ ընտանեկան նպաստներու յաւելումը

Նախարարական խորհուրդը Գշ. օրուան նիստին մէջ հետեւեալ որոշումները տուաւ աշխատավարձերու եւ թոշակներու յաւելման մասին.— 1. Տնտեսական Խորհուրդին կողմէ տրուելիք որոշումները ի զօրու պիտի ըլլան յուլիս 1էն սկսեալ. — 2. Յուլիս 1էն հաշուելով աշխատավարձերը առժամաբար պիտի աւելնան 5 առ հարիւր համեմատութեամբ, անմիջապէս դարման տանելու համար այն աշխատաւորներուն որոնք ամէնէն աննպաստ կացութեան մէջ կը գտնուին եւ նկատի առնելով Յունիս 1էն ի վեր կատարուած յաւելումները.— 3. Ընտանեկան նպաստները պիտի աւելնան 50 առ հարիւր համեմատութեամբ.— 4. Ելմտական նախարարը օրինագիծ մը պիտի ներկայացնէ Ազգ. Ժողովին, 15 առ հարիւր աւելցնելու համար պետական պաշտօնեաներու թոշակները։

Նոյն նիստին մէջ պարենաւորման նախարարին տեղապահը հաղորդեց թէ գետնախնձորը ազատօրէն պիտի ծախուի այսուհետեւ, քիլօն 11.75ի։ Յոյս կայ որ պահածոյ բանջարեղէններու վաճառումն ալ ազատ հռչակուի։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԱՐԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ Յրդ Ազգ. Ժողովին ընտրութիւնները պիտի կատարուին Յուլիս 21ին, ուղղակի եւ միաստիճան քուէարկութեամբ, մինչդեռ մինչեւ հիմա տեղի կ'ունենային երկաստիճան ընտրութեամբ։ Առաջին անգամ ըլլալով, ընտրութեանց պիտի մասնակցին հինգ նոր կուսակցութիւններ, փոխան Հալքի ոչ միակ տիրական կուսակցութեան որ 23 տարիէ ի վեր։ Հինգ ընդդիմադիր հոսանքներուն ամէնէն զօրաւորն է Ճէլալ Պայարի Դեմոկրատ կուսակցութիւնը, որուն ուժ կուտան Սեւ Ծովու եւ Եգէականի առեւտրական քաղաքները, տնտեսական աւելի լայն ազատութիւն եւ աւելի ազատամիտ օրէնքներ պահանջելով։ Միւս չորս հոսանքներէն Ազգ. Վերելքի կուսակցութիւնը, որուն նախագահն է Նուրի Տէմիրաղ, օդանաւի գործարանատէր, որոշ տեղ գրաւած է Պոլսոյ եւ Անատոլուի զանազան շրջաններուն մէջ։ Իր ծրագիրը այնքան ալ պարզ չէ։ Մնացեալ երեք հոսանքները, Ընկերային Դեմոկրատ, Ազատական - Դեմոկրատ եւ Գիւղացիներու եւ Բանուորներու կուսակցութիւնները դեռ չատ հետեւորդներ չունին [illegible] իրենց վարիչներն ալ անծանօթ են քաղաքական շրջանակներու մէջ։ Ընդդիմադիրները [illegible] ալ լաւ կազմակերպուած չեն ինչպէս Հալքը, բայց ամէն միջոց պիտի փորձեն, կարելի եղածին չափ շատ աթոռներ շահելու համար։ Ազգ. Ժողովը կը բաղկանայ 435 անդամներէ։

ԹՐԻԷՍԹԷԻ ԽՌՈՎՈՒԹԵԱՆՑ հետեւանքով վիրաւորուած են 45 հոգի, մեծ մասով Սլաւներ։ Իտալական Ազգ. Ազատագրութեան կոմիտէին գործադուլէն վերջ, Սլովէններու Հակաֆաշական Միութիւնն ալ դադրեցուց աշխատանքները։ Փոխադրութիւնները եւ թղթատարական հաղորդակցութիւնները կանգ առած են։ Քաղաքը հանդարտ է առ այժմ, բայց կը վախցուի նոր խռովութիւններէ, սպաննուած համայնավար բանուորի մը յուղարկաւորութեան առթիւ որուն պիտի մասնակցին 10 — 20.000 բանուորներ։ Դաշնակից զինուորները կը սպասեն կազմ եւ պատրաստ։ Շատ մը խանութներ փակուած են։

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ հանրաքուէին մասնակցած են աւելի քան տասը միլիոն քաղաքացիներ, պատասխանելով հետեւեալ հարցումներուն.— 1. Ծերակոյտը ջնջե՞լ (Վարշաւայի մէջ այո՝ 214.647, ոչ 100,526).— 2. Համաձա՞յն էք ազգայնացման եւ հողային բարենորոգումներու (այո՝ 255.749, ոչ՝ 60.424).— 3. Համաձա՞յն էք Լեհաստանի նոր սահմանագլուխին (այո՝ 302.652, ոչ՝ 15.521)։ Այս առթիւ փոխ - վարչապետը, որ նախագահն է գիւղացիական կուսակցութեան, կը յայտարարէ թէ իր հետեւորդներէն հազարաւորներ ձերբակալուած են եւ թէ 206 հոգի սպաննուած են ահաբեկիչներու կողմէ մայիս 15էն ի վեր։ Քուէարկութեան վերջնական արդիւնքը պիտի ծանուցուի յառաջիկային։

33 ՀՈԳԻ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՆ, 250 հոգի վիրաւորուեցան Ահմէտապատի մէջ (Հնդկաստան), իբրեւ հետեւանք Հնդիկներու եւ Իսլամներու միջեւ ծագած ընդհարումներու։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ամերիկեան շրջանին հրամանատարը ընդհ. ներում շնորհեց 1919 յունուար 1էն վերջը ծնած բոլոր գերման երիտասարդներուն, որոնց թիւը մէկ միլիոնի կը հասնի։ Բացառութիւն կը կազմեն հիթլէրական կուսակցութեան մոլեռանդ հետեւորդները եւ պատերազմի ոճրագործները։

ՏԱՔԸ մէկ անգամէն սաստկացաւ Փարիզի մէջ, մինչեւ 29 աստիճանի հասնելով։ Հազարաւորներ գաւառ կը մեկնին։

ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ ՌՌՒՄԲԻ փորձերուն առթիւ, ամերիկեան կառավարութիւնը գրաքննութիւն հաստատեց։ Կարծիքները կը տարբերին վերջնական արդիւնքի մասին։ Վերջին լուրերու համաձայն, այծերը հետզհետէ կը մեռնին «կամմա» ճառագայթներու ազդեցութեան տակ։ Յաջորդ փորձը տեղի պիտի ունենայ երեք շաբաթէն, աւելի առհարկու։

ՀԱՑԻ ՎԱՃԱՌՈՒՄԸ հաւանաբար ազատ հռչակուի օգոստոսին, որովհետեւ նոր հունձքը շատ յաջող է։

ՏԻԺՈՆԻ 44 ԼՐՏԵՍՆԵՐՈՒ դատավարութեան առթիւ, հարցաքննուեցաւ Ալզասցի Լիէն, որ ամբաստանուած է թէ Դիմադրական ճակատի Alliance խումբին մէջ սողոսկելով, ձերբակալել տուած է անոր 600 անդամները, որոնց 400ը սպաննուած են։ Այս առթիւ պաշտպան փաստաբանները ամբաստանեցին թէ Փարիզի ոստիկանական վերատեսչութեան բարձր պաշտօնատարներէն Իվ Պայէ օգնած է այս լրտեսական ցանցին կազմակերպութեան։

ՏԱՍԸ ՄԻԼԻՈՆ ֆրանք արժող նկար մը, Ֆրակոնարի «Գաթաները» (Les crêpes), որ գողցուած էր 1943ին, գտնուեցաւ Քաաթիէ Լաթէնի մէկ սրճարանին մառանին մէջ։

ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ ՄԻՍԹԷՆԿԷԹԸ որ շատ մը ձմեռներ բոլորած է, եւ որուն սրունքները ոսկի կ'արժեն, ամուսնացաւ իտալացի երիտասարդ երգիչի մը հետ։

ՏՐԱՊԻԶՈՆՑԻՆԵՐՈՒ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ

Յունիս 23ին տեղի ունեցաւ Տրապիզոնի նահանգի Հայր. Միութեան թէյասեղանը։ Վարչութեան հրաւէրին պատասխանել էին բաւական թիւով հայրենակիցներ։ Բացակաները ինչո՞վ կ'արդարանան...

Հանդէսը անցաւ շատ յաջող, ստեղծելով տաք մթնոլորտ մը։ Այս առթիւ յիշեցինք մեր անցեալ կեանքը իր յուզումներով ու յոյսերով։ Բոլոր խօսողները կը շեշտէին այս կարգի հանդիպումներու օգտակարութիւնը, աւելի՛ սերտ կապեր հաստատելու համար հայրենակիցներու միջեւ։ Հանդէսին փայլ տուին շատ մը հայրենակիցներ, իրենց երգերով եւ արտասանութիւններով։ Ցանկալի էր որ վարչութիւնը շարունակէր այսպիսի ձեռնարկները։ Ներկաները հեռացան շատ գոհ ու զուարթ տրամադրութեամբ։— Հայրենակից

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ անցած շաբաթ գիշեր։ Վարչութեան պաշտօնաժամը լրացած ըլլալով, ներկայացուց իր հաշուետւութիւնը եւ հրաժարականը։ Ժողովը ձեռնարկեց ընտրութեան եւ նոր վարչութեան անդամ ընտրուեցան.— Պ. Պ. Հ. Սարգիսեան, Հ. Զարդարեան, Հ. Պէրպէրեան, Մ. Պարսամեան, Զ. Որբունի, Պ. Զարոյեան եւ Տիկ. Աթմաճեան։ Ընդհ. ժողովը միաձայնութեամբ ընկերութեան պատուոյ նախագահ հռչակեց Պ. Արշակ Չօպանեանը։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի երգչախումբին (ղեկավարութեամբ ընկեր Սահակ Յովհաննէսեանի) արձակուրդի առթիւ փակման հանդէսը, շաբաթ, 6 Յուլիս ժամը 8.30ին։

Մեր բաժանորդներուն

Մեր անվճար բաժանորդներու գանձումը պարտաւորուած ենք յանձնել փոստի վարչութեան։ Մինչ այդ պիտի խնդրէինք որ փակէք ձեր հաշիւները, աւելորդ ձեւակերպութիւններ խնայելու համար մեզի։

Այս առթիւ կրկին եւ ջերմապէս կը խնդրենք որպէսզի առաքման կտրօններուն վրայ նշանակէք դրկուած գումարին բնոյթը, անկախ առաջ կամ վերջը գրուած նամակներէն։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. ՌԱՖՖԻ խումբի ժողովը այս հինգշաբթի, ժամը 8.30ին, ընկերվարականներու սրահը։

• ԻՍԻԻ Զաւարեան կոմիտէին ժողովի կը հրաւիրէ ընկերները այս ուրբաթ ժամը 8.30ին, Խրիմեան սրահը։

Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԴԱՆ ենթակոմիտէին ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այս կիրակի կէս օրէ վերջ, ժամը 3ին, Սարսէլի ծանօթ հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Վռամեան ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր խումբերը։ Այս շաբաթ իրիկուն ժամը 7ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Հ. Յ. Դ. ՊԱՆԵԷՕ ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, իր Ակումբին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ Շրջ. վարչութեան տարեկան պարահանդէսը Յուլիս 6ին, Chateau des Fleurs, ժամը 20.30էն մինչեւ լոյս։

ՎԵՐՋԻՆ ԵՐԿՈՒ ԳՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ զոր ամառնային արձակուրդէն առաջ Պ. Չօպանեան պիտի կատարէ Բարեգործականի Մատենադարանին մէջ (11 Square Alboni), տեղի պիտի ունենան Յուլիս 6ի եւ Յուլիս 20ի շաբաթ օրերը, ժամը ճիշդ 5ին։ Նիւթերը՝ Տիկ. ՍԻՊԻԼ եւ Տիկին ԱՆԱՅԻՍ բանաստեղծուհիները։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ.— Մելիքեան եւ Պէյլէրեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ ՏԻԿԻՆ ԷՕԺԷՆ ՄԵԼԻՔԵԱՆի մահուան քառասունքին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի, Յուլիս 6ին, շաբաթ ժամը 9.30-ին Փարիզի Հայոց եկեղեցին։

ՄԻՒԹԻՒԱԼԻԹԷԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ կիրակի 7 Յուլիս, ժամը 15ին, Խորէն Փափազեան կը ներկայացնէ Փարիզահայ լաւագոյն դերասաններու կազմով մը Բագրատ Այվազեանցի վէպէն թատերգութեան վերածուած

Հայրենիքի դաւաճանները

Հայկական ազգային պատմական տրամ, 1034—1064, 5 արար եւ 1 պատկեր։ Տոմսերու համար դիմել՝ ծանօթ վայրերը։

ՎԱԼԱՆՍԻ Մարզական Միութիւնը կը ներկայացնէ Ե. Օտեանի «ՉԱՐՇԸԼԸ ԱՐԹԻՆ ԱՂԱ»ն, ուրբաթ, 5 Յուլիս, ժամը 8.45ին, Սալ տէ Ֆէթ։

ԳՆԴԱԿԻ (ՖՈՒԹՊՈԼ) ՄԵԾ ՄՐՑՈՒՄ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի ու Մարսէյլի ներկայացուցիչ խումբերուն միջեւ, հովանաւորութեամբ Ներգաղթի ընդհ. լիազօր Քաղաքացի Ա. ՀԻՆԱՅԵԿԵԱՆի։ Յուլիս 7ին, կիրակի օր ժամը 14ին, Stade S. O. Charenton, métro Charenton Ecoles.

Հաղորդակցութեան միջոց.— Autobus 104, իջնել Avenue Gambetta։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ.— Կարապետ Գալուստեան (Խարբերդ, Մօրենիկցի), կը գտնուէր Հարաւային Ամերիկա։ Իմացնել քրոջ որդւոյն Թաշճեանի, 31 Avenue de la Figonne, la Rosière, Marseille։ Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել։

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Dameame – 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH - Fondé 1925 - R. C. S 376.284

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Vendredi 5 JUILLET 1946 Ուրբաթ 5 ՅՈՒԼԻՍ

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 18e Année Nº 4742-Նոր շրջան թիւ 381 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ֆր

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԱՒԵԼԻ ԳՈՐԾՕՆ

Հիմա որ դադրեցաւ հրապարակային ժողով-ներու եւ ճաշերու ժխորը, կը կարծենք թէ Թրքա-հայ Դատի Պաշտպան Յանձնախումբը պիտի ամ-փոփէ իր ուժերը, լրջօրէն աշխատանքի ձեռնար-կելու համար:

Ինչպէս կ՚երեւայ, Զօրսերու Խորհուրդը այս-պէս կամ այնպէս պիտի համաձայնի ընդհանուր Հաշտութեան խորհրդաժողովի գումարման մա-սին: Անգլեւսաքսոնները կ՚ուզեն փութացնել զայն, թուականն ալ որոշելով,— Յուլիսին կամ օգոստո-սին: Այս հարցը կրնայ որոշուիլ այսօր - վաղը, երբ վերջանան օրակարգի խնդիրները:

Մեր կարծիքով, եթէ Հայկական Խնդիրը սե-ղանի վրայ պիտի գայ, առաջին պատեհութիւնը Հաշտութեան Խորհրդաժողովն է:

Այդ ժողովին մէջ է որ պիտի քննուին սահմա-նային խնդիրները եւ ուրիշ բազմաթիւ հարցեր,— Տարտանէլ, Միջին Արեւելք, ծովերու եւ ջրուղի-ներու ազատութիւն, գաղթավայրերու եւ տնտե-սական շահաստաններու բաժանում եւն…

Ուրեմն, անհրաժեշտ է ամէն միջոց փորձել եւ պաշար ամբարել: Այլապէս պիտի մատնուինք յիմար կոյսերու վիճակին:

Դժբախտաբար, այն Յանձնախումբը որ կը յաւակնի այս գործը վարել, դարձեր է տեսակ մը ընտանեկան ժողով:

Շաբաթը մէկ անգամ նիստ կը գումարեն, եւ յաճախ բացակաները աւելի մեծ թիւ մը կը կազմեն քան ներկաները: Անդամներ կը հրաժա-րին, եւ անոնց տեղ կ՚առնուին պատահական մար-դիկ, համաձայն վերջին քուէարկութեան ցանկին:

Մէկ խօսքով, միշտ կը փոխուի Յանձնախում-բին դիմագիծը, հետզհետէ աւելի տկարանալով:

Մարդիկ ժողովի կ՚երթան այնպէս ինչպէս ե-թէ Թաղ. Խորհուրդի մը անդամ ըլլային: Շատ մը բաներ գիտնան է որ կ՚որոշէ, միշտ ալ տնավարի: Ինչպէս Ազգ. կոչուած Միութեան բոլոր գործե-րուն մէջ, ընդհանրապէս:

Ստորագրութեանց հաւաքման ձեռնարկն ան-գամ դարձած էր կատարեալ թնճուկ, ՝ չփոթու-թեան մատնելով ամբողջ բազմութիւններ:

Զանազան պատուիրակներ զրկեն են գաւառ, առանց յանձնախումբին գիտութեան, չորս օր պայմանաժամ տալով:

Տակաւին ժամանակը չէ՛ հրապարակաւ յայտ-նելու շարք մը վրիպումներ, որոնք ամէն բանէ ա-ռաջ լրջութեան պակաս կ՚ենթադրեն:

Բայց ժամանակն է հրապարակաւ յիշեցնելու կացութեան պահանջները եւ իրենց պատասխանա-տուութիւնը:

Յանձնախումբը ի վիճակի՞ է դիմաւորելու գալիք պատեհութիւնները:

Խորհա՞ծ է շարժման մէջ դնել բոլոր պիտանի ուժերը, առանց Հրէի եւ հեթանոսի խտրութեան:

Լիովին ուսումնասիրա՞ծ է այն բոլոր բացա-սական երեւոյթները որ կրնան ձգձգել կամ վտան-գել Հայկ. Դատը:

Լուր ունի՞ թէ ի՛նչ կը բանի թշնամին, այս-տեղ եւ այլուր, դուռները փակելու համար:

Լրջօրէն հետեւա՞ծ է Լոնտոնի, Ուաշինկթընի եւ Նիւ Եորքի մէջ կատարուած աշխատանքներուն:

Զօրս պատի մէջ զրոյց ընելով չէ որ պիտի կրնան պատասխանել այս հարցումներուն: Ոչ ալ չորսուկէս կտոր յօդուած ապահովելով:

Իրենց առաջին — եւ կարծենք վերջին — Տե-ղեկատուն (Bulletin) իր կարգին հաստատեց թէ շատ հարեւանցի գաղափար ունին ե՛ւ կացութեան ե՛ւ իրենց պարտականութեանց մասին:

Եթէ նոյն իսկ Հաշտութեան ժողովն ալ բացա-սական դիրք բռնէ, տակաւին կայ Միացեալ Ազ-գերու Կազմակերպութիւնը, ուր կը դիմեն եւ պի-տի դիմեն բոլոր անճարները:

Ըսել կ՚ուզենք թէ կը գտնուին երկար, յարա-տեւ եւ տքնաջան գործունէութեան մը հեռանկա-րին առջեւ:

Լարել բոլոր ուժերը եւ աշխատիլ, քրտինք թափել, փոխանակ զրոյց անելու եւ տխուր խաղեր սրոճալու:

Ա՛յս կը պահանջեն օրուան երկու հիմնական հոգերը,— Հայաստանի սահմաններու ընդարձա-կում եւ Ներգաղթ:

Մէկդի՝ ինքնահաւան մենատիրութեան մար-մաջը, որ չափազանց երկար տեւեց: Քիչ մը հա-մեստութիւն եւ մանաւանդ լրջութիւն:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳԱՑԱ՞Ծ ԷԻՐ

— Այո՛, գացած էի միթինկին: Իրաւ որ աչ-քերս թրջեցան, երբ լսեցի այդ ազնիւ մարդոց սրտաբուխ խօսքերը մեր ժողովուրդին հանդէպ:

Գիտէի որ հի՜ն հի՜ն օրերէն բոլորն ալ կը սի-րեն մեզ իրենց սրտին խորքէն: Բայց…

— Ի՞նչ «բայց»,եղբա՛յր,մենք ալ շատ ապերախտ ժողովուրդ ենք, միշտ դժգոհ բանէ մը: Զար-դարարները Մալթա կը հաւաքեն ու յետոյ իրենց տուները կը ղրկեն, դժգոհ ենք: Պոլսէն կը ձգեն կը հեռանան, մեզ յանձնելով թուրք «բարեխնամ» կառավարութեան գուրգուրանքին, դժգոհ ենք: Իզմիրի հրդեհին եւ ջարդին նկարները կը քաշեն իբրեւ կարեւոր«տօքիւմանն»ներ, նորէն դժգոհ ենք: Սեւրի դաշնագրով քիչ մը կը ժպտինք, յետոյ Լօ-զանի վրայ հասա՛, ըսելով կը տրտնջանք:

Զինուոր կ՚առնեն, դժգոհ ենք: «Ի՜նչ աղուոր կը կռուիք, հաւատարիմ ձեր բնակած երկրին»— նորէն դժգոհ: Հապա նաւե՞րը… Անկէ անվնաս բա՜ն, նորէ՞ն դժգոհ:

— Քաւ լիցի, ե՞րբ ունեցած ենք դժգոհ ըլլա-լու իրաւունքը, աւելի ճան գոհ, մեր աչքերը ջուր կտրած կը սպասենք:

— Ինչի՞ կը սպասես, Հայաստա՞ն երթալու:

— Չէ՛ եղբայր, օր մը չէ օր մը պիտի երթանք անշուշտ, վերջը վերջը մերն է. կը սպասեմ որ Վաննայ լճին ափերուն մօտ սանկ քարիւղի ճանի մը ակ պայթի:

Գիտես ի՞նչ մտածեցի, մեզմէ չեմ պահեր. արդեօք եւրոպական ռումբը այդ հրաշքը չի՞ կըր-նար գործել:Անշուշտ ան ալ խորապէս հայասէր է:

— Մեր գործը անոր չէ մնացած տակաւին: Հոգ մի ըներ, ժողովներ կան, Աստուած պակաս չընէ «Զօրսերու», «Երեքներու»:

— Իմ խելքս «երկուքներու» ժողովին կը հաս-նի միայն, սանկ դէմ դիմաց, ճակատ ճակտի:

ՍՕՍԻ

Վերջապէս խոստովանեցան

Ազգ. Ճակատի թութակները մէկ բերան «սուտ է» պոռացին, երբ հրապարակաւ յայտա-րարեցինք թէ ստայօդ եւ եղբայրադաւ ժուռնալ մը տրուած է Պուշ - տիւ - Ռոնի նահանգապետին, խափանելու համար Մայիս 28ի տօնը:

Թշուառականները կ՚ուզէին այն տպաւորու-թիւնը ձգել թէ նահանգապետը ինքնաբերաբար գործած է, կամ… Փարիզէն ձեռնհաս իշխանու-թենէն հրահանգ ստացած:

Իրենց չար բախտէն, Հ. Ա. Ճ.ի Մարսէյլի օր-կանն է որ կը բանայ վարագոյրը:

Սարէն ձորէն պատմութիւններ պատմելէ վեր-ջը, հայկական եռագոյնը ամէն գնով սեւցնելու եւ Ֆրանսայի հանրային կարծիքը գրգռելու համար, պաշտօնաթերթը կը բացատրէ թէ «Հայկական Ռէ-ժիստանսը չէր կրնար անտարբեր մնալ ու լռել, ու չի լռեց».

— « Ան քաղաքացիական արիութիւնը ունեցաւ դիմել ֆրանսական Ռէզիստանսի ներկայացուցիչը եղող Ազատագրական Կոմիտէին եւ անոր միջոցաւ նահանգապետին: Պարզեց եռագոյնի եւ «Մայիս 20ի տօնի»ի գլխաւոր բանախօսի իսկական գոյնը, եւ նահանգապետը արգիլեց ե՛ւ եռագոյնի պար-զումը ե՛ւ Յառաջի խմբագրի բանախօսութիւնը:

Ահա իրողութիւնը: Այս իրողութիւնը գիտեն շատեր եւ պէտք է գիտնան բոլորը: (Նոր Կեանք, 29 Յունիս):

Դժբախտաբար խոստովանութիւնը կէս մնա-ցած է եւ չըսեր թէ ի՛նչպէս պարզած էին«գլխաւոր բանախօսին իսկական գոյնը», ի հարկին բանտար-կել տալու համար զայն:

Ափսո՛ս որ զրկուեցան նոր գինեձօնէ մը:

Կը հրաժարին

ՎԱԼՊԱՐԷԼ (Մարսէյլ)— Հ. Ա. Ը. Միու-թեան մեր շրջանի երկու տարուան կազմակերպ-չական աշխատանքներէն յոգնած, հակառակ բա-ցարձակ մերժումիս ,Յունիս16ի ընդհ. ժողովական-գամ մը եւս զիս վերընտրելով՝ վարչ. ժողովը իր կարգին ընտրեց մասնաճիւղի նախագահ:

Համակերպեցայ ինծ վստահուած գործը շա-րունակել տարի մը եւս, ու գաղութի Համերաշ-խութիւնը, Համագործակցութիւնը եւ Բարօրու-թիւնըապահովելու համար ուզեցի գործի խառնել, առանց կուսակցական եւ դաւանանքի խտրութեան ամէն մէկը, ըստ կարողութեան:

Դժբախտաբար մեր այս շինիչ կարգադրու-թիւնները անգամ մը եւս հանդիպեցան որոշ տար-րերու բուռն ընդդիմութեան եւ յետադայ պատաս-խանատուութիւններէ խուսափելու համար, հրա-ժարեցայ վարչութենէն:

Միւս կողմէ նկատելով որ Հ. Ա. Ը. Միութիւ-նը շեղելով իր ուղղութենէն, հակառակ քանիցս մեր հրապարակային բողոքներուն (Պատգ. ժողով 10 Յուլիս 1945, «Նոր Կեանք» 24 Նոյեմբեր, 1945, միջ - մասնաճիւղային ժողովներ՝ եւն.) կը շարու-նակէ իր սայթաքումները, կը հրաժարիմ նաեւ Միութենէն:— Աստիկ Աշնեան

«ԹՐԻԷՍԹԻ ԱԶԱՏ ՇՐՋԱՆ»

Իտալական գաղթավայրերու խնդիրն ալ կարգադրուեցաւ

Զօրսերու Խորհուրդը Դշ. օրուան նիստին մէջ յաջողեցաւ լուծել երկու փշոտ խնդիրներ,— 1. Թրիէսթէի եւ 2. Իտալական գաղթավայրերու հար-ցերը: Բայց կարելի չեղաւ համաձայնիլ ընդհա-նուր Հաշտութեան խորհրդաժողովի գումարման մասին: Անգլեւսաքսոնները կը պնդեն փութացնել զայն, եւ կը կարծուի թէ ի վերջոյ կարելի պիտի ըլլայ համաձայնիլ եւ ժողովը հրաւիրել օգոստոսի սկիզբը: Այդ պարագային մինչեւ Սեպտ. 20 կամ հոկտեմբեր պիտի յետաձգուի Միացեալ Ազգերու ընդհ. ժողովին գումարումը, որ ծրագրուած էր Սեպտեմբեր 3ի համար:

Նոյն նիստին մէջ համաձայնութիւն գոյացաւ նաեւ հիւս. Ափրիկէի իտալական գաղթավայրերու մասին: Համաձայն բրիտանական ծրագրին, դաշ-նագրին մէջ պիտի դրուի յօդուած մը որով Իտա-լիա կը հրաժարի իր գերիշխանութենէն: Գաղթա-վայրերը պիտի դտնուին բրիտանական վարչու-թեան տակ, մինչեւ որ վերջնական կարգադրու-թիւն մը ըլլայ Զօրս Մեծերուն կողմէ, Հաշտու-թեան դաշնագրին ստորագրութենէն մէկ տարի վերջը: Անգլիական ծրագիրը կը նախատեսէ հե-տեւեալ կարգադրութիւնները,— 1. Անկախութիւն շնորհել այդ գաղթավայրերուն.— 2. Միացեալ Ազգերու հաւաքական կամ անոնց մէկ անդամին անհատական խնամակալութեան տակ դնել զա-նոնք.— 3. Գաղթավայրերը կցել հարեւան երկիր-ներու: Եթէ Զօրս Մեծերը չհամաձայնին որ եւ է կարգադրութեան, ամբողջ խնդիրը պիտի յանձ-նուի Միացեալ Ազգերու ընդհ. ժողովին քննու-թեան:

Թրիէսթէի մասին գոյացած համաձայնութիւ-նը կը պարունակէ հետեւեալ տրամադրութիւնները.

1.— Ֆրանսական ծրագրով նախատեսուած սահմանագծին արեւելեան շրջանը պիտի ձգուի Եուկոսլաւիոյ եւ Թրիէսթէի Ազատ Շրջանը պիտի կազմուի համաձայն Ֆրանսական ծրագրին սահմա-նագծման.— 2. Այս ազատ շրջանին հողային ամ-բողջութիւնը եւ անկախութիւնը պիտի երաշխա-ւորուի Միացեալ Ազգերու Ապահովութեան Խոր-հուրդին կողմէ:— 3. Անմիջապէս մասնաւոր յանձ-նախումբ մը պիտի կազմուի Զօրս արտաքին նա-խարարներու ներկայացուցիչներէն, խորհրդակցե-լու համար Եուկոսլաւիոյ եւ Իտալիոյ ներկայա-ցուցիչներուն հետ.— 4. Շրջանին վերջնական կարգուսարքը պիտի ենթարկուի Մ. Ա. Կ. Ա-պահովութեան Խորհուրդին հաւանութեան.— 5. Առժամեայ կառավարութեան եւ տեւական կարգ-ուսարքի մը համար յանձնարարութիւններ պիտի ըլլան հաշտութեան խորհրդաժողովին կողմէ, մասնակցութեամբ միւս 21 պետութեանց:— 6. Առժամեայ կառավարութեան եւ տեւական կարգ-ուսարքի խնդիրները պէտք է կարգադրուին հե-տեւեալ սկզբունքներով.— ա) Կառավարիչը պիտի նշանակուի Ապահովութեան Խորհուրդին կողմէ, խորհրդակցելով Եուկոսլաւիոյ եւ Իտալիոյ հետ. — բ) Օրէնսդրական եւ գործադիր իշխանութիւնը պիտի հաստատուի ժողովրդապետական հիմերու վրայ, մէջն ըլլալով ընդհ. քուէարկութիւնը.— գ) Պիտի պաշտպանուին քաղաքացիներու իրաւունք-ները եւ հիմնական ազատութիւնները,— կրօն, լե-զու, մամուլ, դպրոց եւ հանրային ծառայութիւն: — դ) Բոլոր տեղեկագիրները կառավարիչին կող-մէ պիտի ենթարկուին Ապահովութեան Խորհուր-դին քննութեան:

Այժմ առկախ կը մնայ միայն իտալական հա-տուցումներու խնդիրը, որ պիտի կարգադրուի այսօր - վաղը: Այսպէս գետինը հարթուած ըլլա-լով, Զօրսերը կը յուսան փութացնել ընդհ. հաշ-տութեան խորհրդաժողովը:

40 ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔԻ (40 քիլօ) ոսկի, օտար դրամներ եւն. բռնուած են ոստիկանութեան կող-մէ, վեց ամսուան մէջ:

ՍԱՍՏԻԿ ՏԱՔԸ կը շարունակուի Փարիզի մէջ: Շուքին մէջ 35աստիճան:Անձրեւ կը նախատեսուի:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԱՌԱՆՑ ԿԻՐՔԻ

(ՅՈՒՇԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ)

ԽՄԲ.— Ջէզոք եւ ականատես հայրենակից մըն է որ կը խօսի.—

Մայիս 28ի տօնակատարութեանց հանդէսին, ի Մարսէյլ, ըսուեցաւ.

— «Սարդարապատի, Ղարաքիլիսէի, Բաշ-Ապարանի, եւն. կռիւներու ընթացքին, մենք մեր թշնամին, Թուրքը «ծունկի բերինք»:

Կը խորհիմ, որ այս յայտարարութիւնը — ծունկի բերինք — քիչ մը չափազանց էր: Թուրքը մեր ոչինչին դէմ առաւելագոյնը, կազմակերպուած պետութիւն մը եւ բանակ մը ունէր ութերի կազմով Հայուն առջեւ «ծունկի գալու» աստիճանին չէր հասած դեռ, ինչպէս յետագայ դէպքերը ցոյց տուին: Ապա ուրեմն, կարելի էր յայտարարել ո՛չ թէ «ծունկի բերինք», այլ՝ «յուշքի բերինք», թէ՝ Հայը ուժ մըն էր, թէ կրնար իր քանի մը կրամի ծանրութեամբը ազդել նժարին վրայ, թէ Հայը կրնար իր (Թուրքին) յառաջխաղացքը դանդաղեցնել...:

Թուրքը օր առաջ կ՚ուզէր Բագու հասնիլ, իրականացնելու համար համաթուրանականութեան իր ծրագիրները, եւ Քայզէրը կը քաջալերէր զայն, տիրելու համար Բագուի նաւթահորերուն: Որով՝ Թուրք ու գերման համաձայնեցան առժամապէս Հայը գոհացնել: Ճանչնալ Հայաստանի անկախութիւնը: Անցնիլ Բագու: Շրջապատուած պահել Հայաստանը, օրին մէկը զայն խեղդելու համար:

Այսպէս կը պատմեն Մայիս 28ի տօնին հակառակորդները և Հայաստանի անկախութիւնը Թուրքի տուրք նկատելով,՝ այդ գործը կը դաւանին պատեհապաշտութիւն:

Ճի՞շդ է:

.......:

Բայց, ի՞նչ ընէին Հայերը, երբ Թուրքը Կարսը, Արտահանը եւ Պաթումը գրաւելէ վերջ, Պրեսթ-Լիթովսքի դաշնագիրը պատռելով, կը յառաջանար դեռ...:

Ի՞նչ ընէին Հայերը, երբ աշխարհքէն կղզիացած, դատապարտուած էին փշրուելու Թուրքին սմբակներուն տակ:

Ի՞նչ ընէին Հայերը, երբ բոլոր կովկասեան դրացի ազգերը հասկացողութեան եկած Թուրքին հետ, լքեր էին Հայը իր դառն ու դժխեմ ճակատագիրին...:

Ի՞նչ ընէին Հայերը, երբ Պրեսթ-Լիթովսքի դաշնագրին ստորագրող Հիւսիսը կոյր ու խուլ ձեւացած, չըսելու համար անկարող, հեռացեր էր Կովկասէն, իր սեւ բախտին ձգելով մինուճար հայ տարրը...:

— Մենք լքեցինք Կովկասը, բայց, օր մը դարձեալ կը վերագրաւենք զայն:

— Բայց ե՞րբ...

Մինչ այդ՝ Հայը, եւ բացառապէս Հա՛յն էր, որ կը ջարդուէր Գանձակի, Նուխիի, Շամախիի, եւայլն շրջաններու մէջ եւ միայն Բագուն էր, որ առժամապէս կ՚ազատուէր շնորհիւ բուռ մը հայորդիներու եւ որոնց անջատ կազմակերպութիւնը դեռ ժամանակ մը կը դանդաղեցնէր Թուրքին յառաջխաղացքը:

Բագուի եւ Երեւանի հայութեան դիրքերը իբարմէ բոլորովին տարբեր էին: Երեւան չեղոքացուած էր, մինչ Բագու Կասպից ծովուն միջոցաւ կրնար յարաբերութիւնն ու հաղորդակցութիւնը պահել Հիւսիսի հետ:

Բագու կը մնար Կովկասի լիազօր պատուիրակը, Ստեփան Շահումեան, որուն գլխաւորութեամբ, Հայը Մոսկուայի հրահանգներուն հաւատարիմ կը մնար, ունենալով կարեւոր զինուորական ուժ մը, բացառապէս Հայերէ կազմուած, Զօրավար Բագրատունիի գերագոյն հրամանատարութեամբ:

Օ՛, եթէ Բագուի Հայոց Ազգ. Խորհուրդը անսար Նուրի փաշայի յորդորներուն.

— «Դուք անկախ Հայաստանը ունիք, ազատ կը ձգենք ձեզ ձեր զինուորներով ու սպառազինութեամբ անցնիլ Հայաստան: Մեզի արգելք մի ըլլաք եւ մեր ճամբան մի՛ խափանէք, այլապէս, հետեւանքը եւ պատասխանատուութիւնը ձեզի պիտի մնայ...»:

Ու այդ սպառնալիքը իրականացաւ: Բագուն ինկաւ ու 30.000 Հայեր ջարդուեցան:

Զգիտեմ, այս վերյիշումը սարսո՞ւռ թէ խայտանք կ՚առթէ հանգուցեալ Ստեփան Շահումեանի ոսկորներուն եւ այժմ կենդանի խորհրդային իշխանաւորներուն...:

Անցնելով Հայաստան, հոն դէպքերն ու դիրքերը բոլորովին հակոտնեայ էին: Մինչ Բագուն, Կասպից ծովուն միջոցաւ յարաբերութիւն կը պահէր հիւսիսը՝ մեծամասնական Ռուսիոյ հետ եւ հարաւը Իրանին եւ հոն հասած անգլիական բանակին հետ, որոնցմէ կրնար՝ որոշ օժանդակութիւններ ստանալ, ո՛չ իսկ վեց ամիս կրցաւ դիմանալ (1918 Մայիս — Սեպտ. 16):

Իսկ, Հայաստան՝ իր ճղճիմ միջոցներով, առանց արտաքին օժանդակութեան ի՞նչպէս կրնար դիմադրաւել Թուրքիոյ (այնատեն Օսմանեան պետութեան) կանոնաւոր բանակին, որ Սարդարապատի եւ Ղարաքիլիսէի իր կրած ձախողանքէն վերջ, կրնար ուժեղ եւ կազմակերպուած նոր գրոհով մը Երեւանի նահանգը մոխիրի վերածել եւ կովկասահայութիւնը իսպառ բնաջնջել:

Թուրքերը Բագուի մօտերը (Գայլի Դրունք) նոյնպէս ձախողանք մը ունեցան (15 օգոստ. 1918) եւ ամիս մը վերջը միայն նոր եւ ուժգին գրոհով մը յաջողեցան գրաւել Բագուն: Այս տողերը ստորագրողը կենդանի վկան է այդ կրկնակ հերոսամարտերուն:

Եթէ Բագուն 30.000 զոհ տուաւ, անյիշատակ զոհեր, Մեծամասնական Ռուսաստանի համար մոռցուած, արժա՞նի էր պահանջել, որ Երեւանի նահանգին ալ վիճակուէր նոյն սեւ ճակատագիրը: Ինչո՞ւ ջարդուէինք:

Ապա ուրեմն ժամանակաւոր խաղաղութեան շրջան մը անհրաժեշտ էր արարատեան աշխարհին համար: Պէտք էր առիթը օգտագործել եւ ընթացք տալ Թուրքերէ առաջարկուած հաշտութեան դաշնագիրին.

Ապրի՜լ, ժամանակ շահիլ:

Օ՜ ժամանակ, յղի նո՛ր յոյսերով ու նո՛ր անակնկալներով...:

Այս մտահոգութեամբ առաջնորդուած հայ ժողովուրդին առաջնորդող տարրը չէր սխալած:

Շնորհիւ անկախութեան յայտարարութեան և Թուրքիոյ հետ կնքուած խաղաղութեան դաշինքին, **800.000** ՀԱՅԵՐ ՓՐԿՈՒԵՑԱՆ, ՀԱՄԱԽԸՄԲՈՒԵՑԱՆ ԵՒ ՁԵՒԱՑՈՒՑԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ:

Եթէ Ապրիլ 11—24ը սուգի տօնն է անխտիր ամէն Հայու, Մայիս 28ը ա՛յն ցնծատօնն է, երբ մահու եւ կենաց մէջ տատամսող հայ տարրը վերստին ծնաւ Արարատի լանջերուն տակ ու կորիզը կազմեց ա՛յն Հայաստանին, որ այսօր խորհրդային մակդիրը կը կրէ:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ՀԱՅՈՒՆ ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆՆ Է:

Մարսէյլ — Խ. Ն. ՀԱԼԱՃԵԱՆ

Մեր հայրենիքը.- Վասպուրական

(Դ. եւ վերջին մաս)

Գագիկ Սմբատ Ա.ի գերութենէն յետոյ ընթացքը կը փոխէ, եւ անյաջողութեան կը մատնէ Յուսուփի 2 արշաւանքները: Կը գրաւէ Դատինաքի, Մակայի եւ Ուզէոյ բերդերը: Կ՚առնէ Կոտոմը որուն բնակիչները Զուրարեկնե՞րը կը բնաջնջէ: Կը յաղթէ Յուսուփի փոխանորդին Գինոյ բլրան վրայ: Եւ կը մղէ Դելմուկները որոնք Աղբակ արշաւած էին, հաւանօրէն Գուրգէն մարզպանիՄղունիսի մէջ մղած անյաջող կռիւէն յետոյ:

Յուսուփի զօրավարներէն Սբուկ կ՚աւերէ Ճուաշը, Յուսուփ կրկին անձամբ կուգայ Վասպուրական, եւ Գագիկ Թագաւորի ու Ատոմ Անձեւացիի հետ հաշտուելով կը մեկնի:

Ժ. դարու վերջերը Ծաղկոտան Թոնտրակեանին մէջ, երեւան կուգայ կրօնաւորներու եւ նախարարներու դէմ ուղղուած Թոնտրակեան համայնավար շարժումը:

Գագիկի յաջորդները չունին իր քաղաքական տարողութիւնը: Դերենիկ թէեւ կը յաղթէ Հերի էմիրին, սակայն Ապլարիպի դաւաճանութեամբ գերի կ՚իյնայ եւ կ՚ազատուի այս վերջնոյն կողմէ:

Գողթանի էմիրը Ապուտլուփ Բակեարի մէջ կը գերէ Ապլղարիպը:

Աբըլհաճ Ռովտայ Ատրպատականի էմիրը կը մտնէ Վասպուրական, կը մեռնի եւ զօրքը կըցրուի:

1000ին Դաւիթ Կուրապաղատ Ծմբայի մէջ կը յաղթէ Ատրպատականի էմիր Մամլանի, եւ զայն կը հալածէ մինչեւ Նիրճէշ:

Սենեքերիմ Արծրունիի օրովՍէլճուքեան Ա. հեռոսները կը մտնեն Վասպուրական, կը յաղթեն Շապուհ զօրավարի եւ Դաւիթ արքայորդուն:

Սենեքերիմ սարսափելով 1021ին Վասիլի կը զիջի Վասպուրականը, 12 բերդ, 4400 աւան, եւ փոխարէն կը ստանայ Սեբաստիան:Միմիայնմիսկ եւ Աղթամար կը մնան մինչեւ ԺԴ. դար հայ իշխաններու ձեռքը, որոնցմէ նշանաւոր են Մոկաց Ատիճանս գիւղի մօտ հերոսական մահ ստացած Թոռնիկը, Ալուզին որ ազատախումբ հեծելազօրք ունէր եւ Խեռենիկը:

Բիւզանդական շրջանի գլխաւոր դէպքերն են, Վասիլի պարտութիւնը Հերի առջեւ, Արճէշի առումը Կոմնենոսէ, Բերկրիի էմիր Շորիկի յաղթանակը Գանձիի վրայ, բայց Յոյները կը յաջողին Բերկրին հպատակեցնել: Վասպուրականի Խաչիկ իշխանը եւ որդին Իշխանիկ կը սպաննուին կռուելով Թոռնաւանի մէջ, Հերի էմիրէն: Խաչիկի որդիները Հասան եւ Ճնճղուկ իր վրէժը կը լուծեն: Գրիգոր Մագիստրոս վերջնական կերպով կը ջախջախէ Թոնդրակեցիները: 1048ին Սէլճուքները Վասպուրականի վրայով կը մտնեն Հայաստան: 1054ին Բերկրիի եւ Արճէշի վրայով կուգան Մանազկերտ, որուն անյաջող պաշարման վրէժը կը լուծեն Արծկէէ: 1070—71 Ալփ Ասլան Մանազկերտի մօտ կը յաղթէ Յունաց: ԺԲ. դարուն Խլաթի Շահի Արմէնները հետզհետէ զօրանալով հիւսիսային Վասպուրականը կ՚ենթարկեն իրենց: Ելտկուզ Աթաբէկը կը հպատակեցնէ Ամիւկը: Սէլճուքներու տկարացման հետեւանքովՎաչա վրացի եւ հայ զօրքով կ՚ազատագրէ Արճէշի եւ Վարագի շրջանները:

1230ին Ջալալատին կ՚առնէ Խլաթը:

1244ին Մոնկոլները կը տիրեն Վասպուրականի:

1340ին Գարագոյունլուները իրենց կեդրոնատեղին կը դարձնեն Վանը: Լէնկթիմուր 1388ին Վանը գրաւելով, բերդապահները քարավէժ կ՚ընէ: Ռստանի, Բաղէշի, Շատախի եւ Ամիւկի մէջ որջացած Քրտեր կ՚աւերեն Ծղակը, Արճէշը եւ ուրիշ շրջաններ: 1405ին Գարա-Եուսուֆ Վան վերադառնալով կը յաղթէ Լէնկթիմուրի յաջորդներուն, որոնցմէ մին խալամացուցած էր Մակուի հայ բերդատէրը:Գարա-Եուսուֆի որդին Սկանտար (1421-1438) կը սպաննէ Ռստանի տէր Ահմատ Սուլթանը, 1421ին կ՚առնէ Վանը. Սալմաստի մօտ կը յաղթուի Լէնկթիմուրի որդի Շահ Ռուհէ, որ Ագգօյունլու Գարա Օսմանի ընկերակցութեամբ կ՚աւերէ Վասպուրականը: Սկանտար Արծկէի մօտ կը յաղթէ Շահ Ռուհի որդի Ջօնկայի,1431նի կ՚առնէԱրծկէն: Ջօնկա 80.000 հոգիով վերադառնալով Սկանտարը կը փախցնէ Փոքր Հայք: Ջիհանշահի (1437–1467) որդին Ալվանտ կ՚աւերէ Արճէշը: 1460ին Աղթամարի Զաքարիա կաթողիկոսը Ջիհանշահի ներկայանալով, հրաման կը ստանայ վերանորոգել էջմիածնի կաթողիկոսութիւնը:

1470ին Վասպուրականը կ՚անցնի Ագգոյունլուներու ձեռքը: 1502ին Շահ Իսմայիլ Սաֆէվի որ Աղթամար պատանդ մնացած էր, վերջ կուտայ Ագգոյունլու հարստութեան: 1514ին կը պարտուի Եավուզ Սուլթան Սէլիմէ՝ Ջալտրանի մէջ:

1533ին Թուրքերը կը գրաւեն Վանը: 1534ին Շահ Թահմազ զայն կը պաշարէ, 1535ին Թուրքեւպարսիկ դաշնագրով Վասպուրականը կը մնայ Թուրքիոյ:

1603ին Շահ Աբաս կը վերսկսի պատերազմը, որու ընթացքին Վասպուրականը կ՚աւերուի:

Թուրքեւպարսիկ կռիւներուն կը յաջորդեն Ջալալիներու ապստամբութիւնները:

Օսմանեան տիրապետութիւնը ջարդի, թալանի եւ հարստահարութեան դարաշրջան մը կը բանայ՝ Հայերուն, Հեքարիի Նեստորական եւ Եզիտի բնակիչներուն համար (այս վերջիններ Գեորխանիններու ապստամբութեան ընթացքին):

Արմենական, Հնչակեան, Դաշնակցական եւ Ռամկավար կուսակցութիւնները կը սկսին իրենց քաղաքական գործունէութիւնը, հայդուկային խումբեր կը կռուին Թուրք կանոնաւոր ուժերու դէմ:

1896ի կոտորածներու ատեն Վանը եւ Շատախը կը դիմադրեն ջարդարար խուժանին: Բայց 800 հայ մարտիկներ Գարսկաստանի ճամբան, Գարահիսար լերան վրայ, եւ Ս. Բարթուղիմէոսի մօտ հերոսական մահ կը ստանան:

1915ին Շատախը, Վանը (քաղաքամէջ եւ Այգեստան) կը կերտեն իրենց փառաւոր հերոսամարտը, որու ընթացքին կատաղի կռիւներու թատր կը դառնան նաեւ Ալջավազի, Աւանց, Հայոց Ձոր, Կարճկան, Թիմար շրջանները եւ Վարագը: Անդրանիկ Այսուրլուի եւ Սարայի կռիւներէն վերջ, իր փառաւոր մասնակցութիւնը կը բերէ Տիլմանի ճակատամարտին: Ռուսերը եւ հայ կամաւորները Թափարիզի եւ Կօթուրի վրայով կը միանան Վասպուրականի ժողովրդական ուժերուն: Վանը կը դառնայ հայկական անկախ, ինքնօրէն նահանգապետութիւն: Սակայն Մանազկերտի ուղղութեամբ թրքական յարձակողական մը, կը պարտաւորէ Ռուսերը եւ Վասպուրականի 150.000 հայութիւնը նահանջել Այրարատ:

Ռուսերը կը վերադրաւեն Վանը, 25.000 Հայեր կը վերադառնան Վասպուրական: Հայ ժողովրդական ուժեր եւ կամաւորական գնդեր յաջող կերպով կը կատարեն Մոկսի եւ Ջիլանի զտողական գործողութիւնները: Անդրանիկ կ՚առնէ Բաղէշը: Ռուսեւթուրք պատերազմը կը տեղափոխուի Տարօն:

1917ին ռուսական յեղափոխութենէն օգտուելով, Թուրքերը Արճէշի ու Ռստանի յամառ կռիւներէն վերջ, կը վերագրաւեն Վասպուրականը: Ժողովուրդը եւ մարտիկները Կոստիի ղեկավարութեամբ, կը գաղթեն Սալմաստ-Ուրմիա-Միջագետք: Հայերը կը միանան Հեքիարիէ գաղթած Նեստորականներուն եւ միասին կը կերտեն Ատրպատականի հերոսամարտը: Կ՚իյնան Կոստին եւ Մարշիմունը (Ասորիներու պատրիարքը), բայց Հայերը եւ Ասորիները կը ճեղքեն օսմանեան գիծերը, կ՚ազատի ժողովուրդը եւ կը միանայ Միջագետքի անգլիական բանակին:

Անդին, Այրարատեան Դաշտին մէջ ապաստանած Վասպուրականցիները, Սուրմալուի կռիւներէն վերջ խիստ կարեւոր դեր մը կը կատարեն Սարդարապատի յաղթանակի ընթացքին:

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԱՆՏՈՆԵԱՆ

1) Կոստի սպաննուեցաւ Սաին Գալէ: 2) Մար Շիմոն սպաննուեցաւ Սմկոյի մարդոցմէն, անոր մօտ հրաւիրուելէ վերջ:

ՌՈՄԱՆ, (յապաղած) — Կապոյտ Խաչի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացաւ 5000 ֆր.ի նուէր մը Գ. Գ. Լուսեղէնեանէն, իր ամուսնութեան առթիւ սանուհիներու կողմէն տրուած ծաղկեփունջի մը փոխան: Ամուսնութիւնը տեղի ունեցաւ 22 Յունիս 1946ին, Օր. Հ. Սիմիթճեանի հետ (Մարսէյլէն): Երջանկութիւն կը մաղթենք:

Արքայութեան ճամբան

- Ս -

Լայնարձակ սրահին մէկ անկիւնը գրեթէ անշմար՝ սպիտակ սաւաններու մէջ անշարժացած, ու բարձին վրայ ձգուած գլուխի պատկեր մըն էր մնացեր փրմէն, որուն շրթունքները կը շարժէին երբեմն հազիւ լսելի մրմունջով: Երկար օրեր անկողնի ծառայեց ու հալեցաւ պատառ մը ձիւնի պէս: Երեսին ոսկորները մամռապատ քարի նման ցցուեցան, ու աչքերը աննշմար փոսիկներու մէջ փակուեցան ցամքած ակերու նման:

Փոխադրուած անծանօթ աշխարհ մը՝ իր գառանցանքին մէջ հաշիւներու տաղնապով կը տառապէր միայն: Իրեն այցելողները, օտար լեզուով չոր թիւերէ զատ ուրիշ բան չլսեցին բնաւ անոր մագաղաթէ պռկունքներէն:

Ո՞ւր էր տարիներ առաջուան խանդավառ ու լեզուանի, գիւղի տղան: Բոլոր հիւանդտեսները, յուսահատ կը մեկնէին քովէն, ու մահիճէն կախուած, ցուցատախտակին վրայ, ջերմաչափի խոլական անհամաչափ պարը կը շարունակէր: Ու քովի գզրոցին վրայ, կնոջը բերած նարինջները՝ պայթած դնդակներու նման ցամքելով կը սմքէին: Վերջին օրերը ներարկումով շունչը կ'երկարէր, եւ բժիշկը հեռուէն միայն, ակնարկ մը կը նետէր վրան: Դատապարտուած, ոչ ոք կը հետաքրքրուէր այլեւս, կնոջմէն զատ որ պահակ կեցած էր քովը, ու անոր դալուկ շրթներէն արտաբերած թիւերը կր վերլուծէր...: Եւ թերեւս մինակ ատով կր հետաքրքրուէր:

Իր երիտասարդ կինր կարծես մասնաւոր մտահոգութիւն մը ունէր հիւանդը առանձնացնելու: Իր հրահանգով՝ այցելուներուն այլեւս թոյլ չէին տար մօտենալու, վաւերական ազգականներն իսկ՝ սրահի դռնէն հազիւ կրնային դիտելու արտօնուիլ:

Այդպիսով շատերը այլեւս չէին երթար այցի, միայն Թագուկ հարսան յամառօրէն օր չէր փախցներ, եւ յանդգնօրէն՝ Մանուկի անարէն չէր ուզեր բաժնուիլ բոլոր ազգարարութիւններուս պատասխանելով հայերէն.

— Շէ՞դ (սիրուն) աղջիկ ես դո՛ւն: Հարսնիքիդ մազով ջուր կրեմ, ինչ ըլլի՛ օր երթամ տեսնեմ: Ու նարինջ ու պանան սահեցնելով հիւանդապահին գոգնոցն ի վար, պարելու ձեւով կը վազէր Մանուկի մահիճին քովիկը ու կը ջանար հայերէն բառ մը կորզել հիւանդին բերնէն:

— Մատաղ ըլլամ քեզ Մանուկ, ես ի՞նչ պատասխան տամ մօրդ: Աչքերս կուրնային, քեզ այս վիճակով չտեսնէի: Գլուխդ վեր առ, նայէ հեղ մը ինչ կ'ըլլայ: Թագուկ հարսադ իմ նէ: Ո՞ւր է ցաւըդ, ցաւդ տանիմ: Դէհ, ելիր, նորէն տի պարեմ ինտոր հարսնիքիդ պարեցի, «հարսա դրախտին մէջն եմ» կ'ըսէիր նէ՛ էն օրը...:

Ի զուր անցան իր բոլոր սրտհատումները, վերջին անգամ գլխիկոր տուն դարձաւ Թագուկը եւ իբրեւ ամենամօտիկ զարմուհին պարտականութիւն սեպեց «հոգու պարտք»ին մասին մտածել, որ չըլլայ թէ Մանուկը արքայութենէն զրկուի: Կիրակի առտու մը մեծ պատրաստութեան մէջ էր ան: Կորկոտի պտուկին մէջէն հանեց, անցեալ Զատկուան տուն-օրհնէքի նշխարքը ու սեւցած հին խաչի մը հետ ծրարեց ճերմակ կտաւի ծալքերուն մէջ; սեւ լաչակ մը ձգեց գլխուն ու հիւանդանոցի ճամբան ձեռք առաւ...:

Աշխարհի վրայ չկայ վայր մը, ուր դժբախտ մը չգտնուի, չկայ բոպէ մը, որ հոգի մը չմեկնի, բայց մարդիկ աչք ունին ու չեն տեսներ, կը գոցեն իրենց սրտի փեղկերը, մթութեան մէջ կ'աշխատին երջանիկ ըլլալ: Բայց տարբեր էր այս կնոջ հոգին: Ան կեցած մշուշոտ ճամբու եզերքին դեռ կ'ապրէր իր հին գիւղի մեկնող մարդոց հետ:

— Ես ի՞նչ պատասխան տիտամ անոր մօրը, ինտոր տի նայիմ անոր երեսը էնդիոււ աշխարքին մէջ:

Մենք մեծերս բնազդաբար միայն կը զգայինք անոր կսկիծին մեծութիւնը, բայց փոքրիկները խնդալէն կը մարէին անոր ձեւերուն վրայ:

— Հողը դնեմ ձեզ: Գատանքնիդ կարեմ: Արսօր ալ խնդալու օր է՞, չան ցլեր, անտէր մեռնի կայ անգին նէ, ինտոր Հայու ձագ էք, հայ եսքերնիդ չիգայ ձեր:

Մարդ կայ որ քիթով կը յուզուի, Թագուկը սկսած էր քթէն լալ արդէն եւ իր կարմիր պուտերով թաշկինակը ձեռքին մեկնեցաւ, չմոռնալով միանգամայն պատուէր մըն ալ նետել իր ետին.

— Արդա՛ր, հաւերուն կուտը չմոռնաս:

Ամուսինը չէնչող մարդ էր, կարելի՞ էր կուտալը մոռնալ, երբ իր հաւերը աշխարհի հետ չէր փոխեր:

Նախապէս մեր ծննդավայրին մէջ ան չունեւոր մարդ՝ այստեղ ունեցած տնակը – տասը տարուան քրտինքի արդիւնք — տնակը, ի՞նչ կ'ըսեմ, պալատը, իր աչքին դրախտ էր, իր երկու պատառ հողով որ ինքը ագարակ կ'անուանէր:

Կը յիշեմ մեր մանկութիւնը. ես իրմէն պզտիկ, ընկոյզի դողութեան մասնագէտ էր եւ շատ վարպետ ընկոյզ չարփող էր:

Հոս իր ագարակին մէջ ամէն բան յաջողեցաւ հասցնել, բայց ընկոյզի ծառ, չեղաւ ու չեղաւ:

(Մնացեալը յաջորդով) ԽՈՍՐՈՎ ՎՇՏՈՒՆԻ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Մայիս 28ը Կարտանի մէջ

ԿԱՐՏԱՆ, (Յառաջ).— Մենք ալ տօնեցինք «Մայիս 28»ը 23 Յունիս Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժողովրդային տան մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Նիկոլ – Դուման ենթակոմիտէին եւ մասնակցութեամբ էքսի Քեռի խումբին, Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին եւ Հ. Կապոյտ Խաչին: Հանդէսին պատուոյ նախագահն էր քաղաքացի Վիքթոր Սավին, Կարտանի քաղաքապետը: Կը հովանաւորէր Մարսիլիոյ Շրջ. կոմիտէն:

Մարսէյլէն եւ արուարձաններէն առնուազն երկու հարիւր հայրենակիցներ եկած էին մասնաւոր կառքերով: Սրահը ծայրէ ծայր լեցուն էր արդէն ժամը 3ին, երբ հանդէսը սկսաւ հայկական եւ Ֆրանսական քայլերգներով, որոնք ունկնդրուեցան յոտնկայս:

Նախագահ ընկեր Հայրապետ Աւետիսեան հանդէսը բանալով, քանի մը խօսքով բացատրեց տօնին իմաստը, յիշեց 1918ի Մայիսեան կռիւները եւ ազատութեան ճամբուն վրայ ինկած հերոսներու եւ նահատակներու յիշատակին վայրկեան մը յարգանքի հրաւիրեց ներկաները: Յետոյ խօսքը տուաւ Կարտանի ընկերվարական երիտասարդութեան քարտուղար ընկեր Ռոժէ Լէրտայի, որ ընկերվարական կուսակցութեան եղբայրական ողջոյնը բերաւ մեր անկախութեան տօնին: «Ուրախ եմ որ, ըսաւ, մեր բարեկամները առիթը տուին ինծի ներկայ ըլլալու ընկերվարական եւ ժողովրդապետական հաւաքոյթի մը: Հայաստան իր անկախութիւնը գտաւ 1918ին, այսինքն այն օրերուն՝ երբ արեւմուտքի մէջ Ազատութիւնը կը ջախջախէր Բռնակալութիւնը: Հայ ժողովուրդը հին մշակոյթ եւ հին քաղաքակրթութիւն մը ունի. ազատատենչ է, հայրենասէր է, ազատութեան ու ժողովրդապետութեան սկզբունքներու պաշտամունքն ունի: Ընկերվարութիւնը կը ձգտի աշխարհի խաղաղութիւնը հիմնել ոչ թէ երեք կամ չորս մեծերու վիճաբանութեանց, այլ միջազգային ժողովրդապետութեան վրայ, իբրեւ խարիսխ ունենալով «մեծ» ու «պզտիկ» բոլոր ժողովուրդներու համագործակցութիւնը»: Մեր երիտասարդ եւ համակրելի բարեկամը վերջացնելով ըսաւ.— «Միայն այս դնով է որ այլեւս վաղը պիտի չտեսնենք ստեղծումը աշխարհակալութեանց, որոնք պիտի կեղեքեն փոքրիկ ժողովուրդները», ու մաղթանքներ ըրաւ հայ ժողովուրդին համար:

Երգերէ եւ արտասանութիւններէ վերջ, բուռն ծափերու մէջ բեմ հրաւիրուեցաւ ընկեր Հրանտ Սամուէլ, որ յետաձգած էր իր Փարիզ վերադարձը, յատկապէս մեր հանդէսին խօսելու համար: Ընկերը ձաղկեց բոլոր անոնք որ Փարիզէն մինչեւ Մարսէյլ խաչակրութիւն մը սկսած են «Մայիս 28»ի եւ եռագոյնին դէմ: Ըսաւ թէ այս սրբութիւնները հատուածի մը սեփականութիւնը չեն, այլ կը պատկանին ամբողջ հայութեան, ամէն Հայու որ զոհ մը տուած է Ջարդարար ու բռնակալ Թուրքին: Ո՞րն է այն Հայը, որ զոհ մը կամ զոհեր չէ տուած՝ 90ական թուականներէն մինչեւ 1918 եւ մինչեւ 1920 (Կիլիկիա) ու 1922 (Իզմիր): Դարերու ընթացքին — ամբողջ 543 տարի (1375էն մինչեւ 1918) — հայ ժողովուրդը չէ դադրած հետապնդելէ իր անկախութիւնն ու ազատութիւնը: «Մայիս 28» պսակումն էր այդ երկար ժամանակաշրջանի ընթացքին թափուած բոլոր արիւններուն՝ հայութեան բոլոր դասակարգերուն եւ հատուածներուն կողմէ: Կարելի չէ պատմական փաստերը ջնջել պատմութեան էջերէն: «Մայիս 28»ը Հայոց ժամանակակից պատմութեան ամէնէն փայլուն էջն է:

«Այս տարի անկախութեան տարեդարձը կը տօնենքպատմական պահու մը, երբաշխարհի հզօրները մեծ ու փոքր ազգերու ճակատագիրը տնօրինելու համար խորհուրդի են նստած: Սեւրէն 26 տարի վերջ, այսօր դարձեալ պատեհութիւն կը տրուի հայ ժողովուրդին արժեցնելու իր իրաւունքները՝ իր հայրենի սեփական հողերուն վրայ, որոնք ոռոգուած են միլիոնաւոր նահատակներու արիւնով: Երէկ Թուրքը կը ջարդէր մեզ եւ քաղաքակիրթ աշխարհը կ'արգահատէր մեր վրայ, իբրեւ մարտիրոս ժողովուրդ մը: Այսօր, աշխարհասասան երկու պատերազմներէ վերջ, Հայը ցոյց տուաւ իր բազուկին ուժը եւ Դաշնակիցներու յաղթանակին բերաւ իր բաժինը, ատոր վարձքն է որ կը պահանջէ այսօր: Սեւրի դաշնագիրը եւ անկէ բխած Ուիլսընեան սահմանները այսօր երկրի թէ արտասահմանի բովանդակ հայութեան քաղաքական ու հողային պահանջներու հիմը կը կազմեն: Ազգովին լծուած ենք Հայկ. Դատի պաշտպանութեան գործին եւ Ներգաղթին: Այս երկու հիմնական խնդիրներու շուրջ համերաշխութիւնը պահելու համար, ամէն զոհողութեան յանձնառու եղանք մենք: Այսուհետեւ ալ մեր գլխաւոր մտահոգութեան եւ գուրգուրանքին առարկան պիտի դառնան անոնք, հակառակ բոլոր սադրանքներու: Այսօր հանդիսաւորապէս տօնելով մեր անկախութեան տօնը, պիտի գոչենք աշխարհի մեծերու երեսին թէ հասած է այլեւս ժամանակը որ արդարութիւնը գործադրուի հայ ժողովուրդին հանդէպ: Մեր միլիոնաւոր զոհերը իրենց արեան գինը կը պահանջեն: Ու մենք պիտի չդադրեցնենք մեր պայքարը, մինչեւ որ իրականանայ Միացեալ եւ ամբողջական Հայաստանը»:

Ընկեր Հրանտ Սամուէլ յետոյ խօսեցաւ նաեւ ֆրանսերէնէն, ներկայ Ֆրանսացիներուն համար:

Մարսէյլէն, Վալանսէն ու Կարտանէն բազմաթիւ հայ օրիորդներ եւ երիտասարդներ իրենց մասնակցութիւնը բերին գեղարուեստական բաժնին: Յիշենք Վալանսի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդէն ընկեր Զարեհ Գասեանը, որ երգեց հայերէն եւ ֆրանսերէն կտորներ, Մարսէյլէն Օր. Մարի Գասպարեանը (արտասանութիւն) եւ ուրիշներ:

Հանդէսը շարունակուեցաւ մինչեւ գիշերուան ժամը 10 եւ ժողովուրդը չէր ուզեր սրահէն բաժնուիլ: Հեռուէն եկած ընկերները չէին կրնար աւելի երկար մնալ: Անկախութեան տօնը վերջացաւ խանդավառ մթնոլորտի մէջ, խոր տպաւորութիւն ձգելով ներկաներուն, ինչպէս նաեւ մեր հարեւաններուն վրայ, որոնք չէին սպասեր այսքան յաջողութեան: ԹՂԹԱԿԻՑ

ԲԱԼԱՀՈՎՏԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Յունիս 30ին տեղի ունեցաւ Բալահովտի Վերաշինաց Միութեան անդրանիկ դաշտահանդէսը, Սէն Լու Կրան Փէն, Եօթնեղբայրեանի ագարակը:

Առտուան ժամը 7էն սկսեալ բազմութիւնը խուռներամ կը քալէր դէպի դաշտ: Միութեան կարգադիր յանձնախումբը ճիգ չէր խնայած, հանդիսականներուն սեղաններ եւ աթոռներ պատրաստելու համար: Հայրենակիցները ուրախ տրամադրութեամբ իրենք զիրենք մեր ամէնուս սիրելի ծննդավայրին մէջ կը կարծէին: Ժամը 2ին դաշտը լեցուած էր մեծ բազմութեամբ: Օրուան նախագահը, հայրենակից Պետրոս Վանոյեան, անցնելով ձայնասփիւռին առջեւ, շնորհակալութիւն յայտնեց բոլոր հանդիսականներուն, որ եկած էին Միութիւնը քաջալերելու, եւ անմիջապէս բեմ հրաւիրեց հայրենակից եւ երաժիշտ Կարպիս Պօղոսեանը, որուն ղեկավարութեամբ խումբ մը աղջիկներ երգեցին Խ. Հայաստանի քայլերգը: Յետոյ բեմ եկաւ Տիկին Եղսայ Ներսէսեան, եւ իր թրթռուն ձայնով մեներգեց, երկու կտոր ջութակի ընկերակցութեամբ: Արտասանեցին հայրենակից Աւետիս Մասոյեան՝ «Այդ մենք ենք» (Շուշանիկ Կուրղինեանէ), Միհրան Գաբրիէլեան, Եղիկիէլ Սարը Պօղոսեան, փոքրիկն Խոճոյեան «Ողջո՛յն ձեզ, Բալահովիտցիներ», Վարդգէս Թոփալեան «Ես իմ անուշը»: Փոքրիկն Արուսեակ Տէրտէրեան իր սիրասուն ձայնով երգեց «Մեր հայրենիք ալ թշուառ չէ»: Հայրենակից Սիմոն Մահտեսեան քանի մը խօսքով ներկայացուց Միութեանս 14ամեայ գործունէութիւնը: Երկրորդ խօսողն եղաւ հայրենակից Մարտիրոս Դաւիթեան, որ հրաւիրեց որ բոլոր հայրենակիցները համախմբուիլ Միութեան շուրջ եւ զարկ տալ վերաշինութեան:

Յետոյ սկսաւ վաւեշտը, «Բալուի հարսանիքը» որ խիստ ծիծաղաշարժ էր: Զաւեշտէն վերջ սիրունիկ ուլ մը ամերիկեան աճուրդի դրուեցաւ եւ կարճ ժամանակուան մէջ ապահովեց 25.000 ֆր., շահեցաւ հայրենակից Միսաք Ամիրխանեան, նուիրելով 500 ֆրանք եւս.: Վիճակախաղէն շահեցան հետեւեալ թիւերը.— 602 զոյգ մը մը կանանց բրէտէ կօշիկ, 965 նապաստակ մը, 316 մէկ լիտր անուշահոտութիւն, 256 հաւ մը, 337 երեք տուփ կուլուաղ: Ստանալու համար դիմել Միութեան, 57 rue Bernard du Bois, Պ. Արսէն Նորոյեանի սըրճարանը: Խրախուսիչ էր տեսարանը, այնպէս որ հանդիսականները ժամը 9ին չէին ուզեր բաժնուիլ դաշտէն:— Ցուշարար

ՆՈՐՕՐԻՆԱԿ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Ինչպէս ծանուցուած էր, Հրաշագործ Աւագին վրայ բանախօսութիւն մը եղաւ Ժէօկրաֆի սրահին մէջ, կիրակի օր, ներկայութեամբ ստուարաթիւ ֆրանսացի բազմութեան մը:

Պ. Գրիմիթէլ՝ սահուն ֆրանսերէնով ներկայացուց հրաշագործ հայ երիտասարդին կեանքն ու գործերը: Խօսելով թաքուն գիտութիւններու եւ վեցերորդ զգայարանքին անուրանալի իրականութեան մասին, բանախօսը ֆրանսերէնի վերածելով ծանօթացուց նաեւ Աւագի մասին հայկ. մամուլին մէջ երեւցած յայտնութիւնները:

«Յառաջ»ի անունը յիշուեցաւ, բազմաթիւ անգամներ: Հոն ունկնդիրները լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւէին բանախօսութեան:

Պ. Գրիմիթէլ թուելէ վերջ՝ բուժումի հիացուցիչ պարագաներ, յիշեց նաեւ բժշկական վկայութիւններ եւ Կիլիկիոյ կաթողիկոսին հեղինակաւոր ու նպաստաւոր կարծիքը հրաշագործ Աւագի մասին: Վերլուծելով իմաստասիրական եւ կրօնական տեսակէտներ, առենախօսը իր գաղափարը փաստեց օտար հեղինակներու եւ փիլիսոփաներու արտայայտութեամբ:

Դժբախտաբար Հայերը չնչին թիւ մը կը կազմէին ներկաներուն մէջ:

Բանախօսին ֆրանսերէն երկերէն եւ Աւագի նկարներէն բազմաթիւ օրինակներ գնուեցան ունկնդիրներուն կողմէ: Ներկայ մը

Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը կը պնդէ 25 առ. հարիւրի վրայ

Երէկ, հինգշաբթի, բացառիկ նիստ գումարեց Ազգ. Տնտեսական Խորհուրդը որուն կը մասնակցին պետութեան, բանուորներու եւ գործատէրերու ներկայացուցիչները, քննելու համար 25 առ հարիւր յաւելման խնդիրը: Այս առթիւ ճառ մը խօսեցաւ վարչապետը, պարզելով կառավարութեան տեսակէտները: Առաջին ժողովն է այս 1936էն ի վեր, երբ դրամատիրութեան եւ աշխատաւորութեան ներկայացուցիչները վերջ տուին «նստուկ» գործադուլին, Մաթինեօնի համաձայնութեամբ: Ժողովին մասնակցող գլխաւոր կազմակերպութիւններն են.— Կառավարութիւնը, Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը, որ ունի աւելի քան 5 միլիոն անդամ, Քրիստոնեայ Արհեստակցական Միութիւնը, հողագործական կազմակերպութիւններ, Փարիզի, Մարսէյլի, Լիոնի, Պոռտոյի եւ Լիլլի պէս մեծ քաղաքներու քաղաքապետները: Կարգ մը կարեւոր կազմակերպութիւններ մերժած են մասնակցիլ:

Խոր տարակարծութիւններ կը տիրեն այս կազմակերպութեանց միջեւ: Կառավարութիւնը առաջին օրէն իսկ յայտարարած էր թէ յաւելումները պէտք չէ 15 առ հարիւրէն աւելի ըլլան, անելի չմատնելու համար պետական ելմտացոյցը եւ անհատական ձեռնարկները: Գործատէրերը տրամադիր կ'երեւան համակերպելու կառավարութեան որոշման: Քրիստոնեայ Աշխատաւորներու Սէնտիքան ալ մեծ դժուարութիւններ չի պատճառեր, իսկ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը կը պնդէ 25 առ հարիւրի յաւելման վրայ: Կառավարութիւնը դիտել կուտայ թէ ընտանեկան նպաստներու յաւելումը մաս պիտի կազմէ 15 առ հարիւրի յաւելման: Բայց աշխատանքի նախարարը, Պ. Քռուազա (համայնավար) անմիջապէս յայտարարեց թէ ընտանեկան նպաստները կապ չունին այս հարցին հետ: Աշխատանքի Դաշնակցութիւնն ալ, 5 առ հարիւր յաւելման առթիւ, անմիջապէս յայտարարեց թէ յաւելումները պէտք է ըլլան բոլոր դասակարգերուն համար եւ 25 առ հարիւր համեմատութեամբ: Ընդհ. քարտուղարը, Պ. Ժուաչօն յայտարարեց թէ «խելքի դէմ է որ համալսարանի դասախօս մը պակաս շահի քան հասարակ բանուոր մը»:

Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց, որով կը յայտարարէ թէ պէտք է 25 առ հարիւր աւելցնել բոլոր աշխատավարձքերը եւ թոշակները ճարտարագործական եւ հողագործական բանուորներու եւ պետական պաշտօնեաներու համար, այլապէս չի կրնար մասնակցիլ որեւէ խորհրդակցութեան: Կը նշանակէ թէ անելի մը դատապարտուած է Տնտեսական Խորհուրդը, եթէ չընդունի Աշխատանքի Դաշնակցութեան պահանջը կամ միջին ճամբայ մը չգտնէ: Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը կ'ըսէ թէ իր պահանջները մասնակի փորձ մըն են հաւասարեցնելու աշխատավարձքերը գիներու բարձրացման հետ, քանի որ փոքրաքանակի գիները 11 առ հարիւր, իսկ մեծաքանակ վաճառման գիները 18 առ հարիւր աւելցած են միայն մայիսի ընթացքին, իսկ աշխատավարձքերը կը մնան անփոփոխ: Ընդունելով հանդերձ այս պահանջներուն արդարութիւնը, Ռոպէռ Շուման, ելմտական նախարարը, վճռապէս յայտարարեց թէ կառավարութիւնը չի կրնար 15 առ հարիւրէն աւելի յաւելում արտօնել: Աշխատանքի Դաշնակցութեան ուժ կուտան համայնավարները, որոնց մէկ օրկանը՝ Ce Soir առջի օր կը գրէր թէ 25 առ հարիւր յաւելումը ոչ միայն արդար է, այլ եւ իրագործելի, առանց վտանգելու պետական ելեւմուտքը կամ ազգային տնտեսութիւնը»: Այս առթիւ ուրիշ թերթեր դիտել կուտան թէ համայնավարները 25 առ հարիւր յաւելման վրայ կը պնդեն ոչ միայն բանուոր դասակարգին աջակցութիւնն ապահովելու, այլեւ զիջումներ կորզելու համար կառավարութենէն, նոր Սահմանադրութեան առթիւ, որու մասին բոլորովին տարբեր կարծիք ունի Ժողովրդական Շարժումը (M. R. P.):

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ Յանձնաժողովը սկսաւ քննել նախագիծը, որու մասին խոր տարակարծութիւններ կը տիրեն աջերուն եւ ձախերուն միջեւ: Կառավարական կուսակցութիւնը, M.R.P., կ'առաջարկէ.— 1- Նոյնութեամբ ընդունիլ Մարդու Իրաւունքները, համաձայն 1789ի սահմանադրութեան.— 2. Ազգ. ժողովէն զատ, որ պիտի ընտրուի Ֆրանսացի քաղաքացիներէ, ընտրել Հանրապետութեան Խորհուրդ մը, որ պիտի բռնէ նախկին Ծերակոյտին տեղը, ինչպէս եւ Ֆրանսական Միութեան ժողով մը (գաղթավայրեր): Ուրեմն երեք իրաւասու ժողովներ, փոխան միակ Ազգ. ժողովի մը, ինչպէս կ'առաջարկեն համայնավարները: Հանրապետութեան Նախագահը պէտք է ընտրուի այս երեք ժողովներուն կողմէ: Նախագահը ինք պիտի նշանակէ վարչապետը, եւ ոչ թէ Ազգ. ժողովը: Նախագահը իրաւունք ունի լուծելու Ազգ. ժողովը, վարչապետին առաջարկով: Ժողովրդականները կը պահանջեն նաեւ հաստատել տնտեսական եւ ընկերային խորհուրդ մը, դատական գերագոյն խորհուրդ մը եւ վերստուգիչ յանձնաժողով մը, Սահմանադրութեան վրայ հսկելու համար: Ընկերվարականներն ալ միջին բանաձեւ մը պատրաստած են, առանց այնքան յառաջ երթալու: Համայնավարները անդրդուելի:

ՆԻՒՐԸՆՊԷՐԿԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ Յուլիս 3ի նիստին մէջ, Հիթլէրի շարժավարը (շոֆէօր), Էրիխ Քէմփքա, պատմեց թէ վերջին անգամ Առաջնորդին փոխանորդը, Պորմանը տեսած էր 1945 Մայիս 1—2ին, Պերլինի Ֆրիտրիխշթրասէ կայարանին մէջ ուր հարցուցած էր թէ կարելի՞ է փախչիլ մայրաքաղաքէն: Այն հրասայլը որուն քով կեցած էր Պորման, պայթեցաւ Ռուսերու կրակէն եւ ինք վստահ է թէ Պորման սպաննուեցաւ այդ պահուն: Յետոյ վկայեց թէ Հիթլէր մեռած էր Ապրիլ 30ին: Իր մարմինը փաթթուած էր վերմակի մը մէջ եւ քարիւղ թափելով վառեցին: Վերմակը շատ կարճ ըլլալով, Հիթլէրի սրունքները դուրս մնացած էին: «Ես դուրս տարի Հիթլէրի եւ իր կնոջ մարմինները եւ երկուքը մէկ վառեցինք»:— Նոյն օրը մասնաւոր յանձնախումբ մը հարցաքննեց արեւմտեան ճակատի գերման հրամանատարը, մարէշալ Ռունտշթէտ, որ ըսաւ թէ 1940ին Հիթլէր սխալ մը գործեց ամէն գնով անձնատրութեան մղելու համար Ֆրանսան, փոխանակ իր ամբողջ ուժերը կեդրոնացնելու Անգլիոյ դէմ: Պատմեց նաեւ թէ Հիթլէր մասնաւոր ժողով մը գումարած էր 1939 Մայիս 23ին, Կէօրինկի նախագահութեամբ եւ թէ այդ օրէն պատրաստուած էին պատերազմ յայտարարելու, ինչ որ տեղի ունեցաւ երեք ամիս վերջը:

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ զինուորները սահմանաքարեր զետեղեցին Լեհաստանի վրայ, վերջնապէս հաստատելով Քըրզընի գիծը եւ խորհրդային իշխանութեան տակ առնելով Լվովր (Լէմպէրկ) եւ Վիլնօն:

ՀԱՄՊՈՒՐԿԻ ցոյցերուն առթիւ, ուր 4000 Գերմաններ «Գերմանիա ամէն բանէ վեր» եւ «Աստուած պատժէ Անգլիան» երգեր էին, անգլիական զինուորական ատեանը մինչեւ հինգ տարի բանտարկութեան դատապարտեց տասը Գերմաններ:

ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ ՌՈՒՄԲԻ փորձերուն առթիւ Մոսկուայի թերթերը կասկածելի կը գտնեն Մ. Նահանգներուն անկեղծութիւնը: Շատ մը խոզեր եւ մուկեր ողջ մնացած են, հակառակ զարհուրելի տաքին, ուրիշներ հետզհետէ կը մեռնին:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՀԱՄԱՐ հրէական առժամեայ կառավարութիւն մը կազմուած է արտասահմանի մէջ եւ պիտի ջանայ ճանչցուիլ Միացեալ Ազգերու, մասնաւորապէս Խ. Միութեան, Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներուն կողմէ:

Մեծ պարահանդէս

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Շրջ. վարչութեան, (իր առաջին տարեդարձին առթիւ), եւ հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ: Իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն Հ. Յ. Նոր Սերունդի բոլոր խումբերը:

Վաղը Շաբաթ, իրիկուան ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս, Chateau des Fleursի հանրածանօթ սրահին մէջ, Rond Point du Prado: Ժամը 8.30էն 12՝ գեղարուեստական բաժին (երգ, հայկական պար, նուագ, արտասանութիւն, եւայլն): Կը խօսին Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը, M. Marius Bogi, Rédacteur de l'Espoir: 12էն մինչեւ առտու եւրոպական պար, հանրածանօթ առաջնակարգ նուագախումբով: Bertho et son ensemble du Ceylan: Ընտիր խմիչքներ եւ ուտելիքներ մատչելի գիներով:

Մուտք 100 ֆրանք: Հանրակառքերը կը բանին մինչեւ լոյս:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ 14 Յուլիս, Մարսէյլի շրջանի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի մարզիկներուն օրը St. Loupի Stadeը:

ՏԷՍԻՆ.— Ֆր. Բանակի Հայ Ռազմիկներու Միութիւնը հոգեհանգստի մասնաւոր պատարագ մատուցանել կուտայ Ֆրանսական ճակատներուն վրայ մեռած բոլոր հայ զինուորներու յիշատակին, այս կիրակի առաւօտ, Հայոց եկեղեցին: Այս առթիւ, Փարիզէն հրաւիրուած է Արսէն Ա. քահանայ Սիմէոնեանց, պատարագելու համար: Կը հրաւիրուին Տէսինի եւ իր շրջաններուն բոլոր հայ զինուորներն ու ժողովուրդը՝ յարգելու համար յիշատակը մեր բոլոր զոհերուն:— Վարչութիւն

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընկեր ՀՄԱՅԵԱԿ ՈՒԶՈՒՆԵԱՆի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի 800 Ֆր. կը նուիրէ Հ. Յ. Դ. Վէթերաններու Ֆոնտին:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի երգչախումբին (ղեկավարութեամբ ընկեր Սահակ Յովհաննէսեանի) արձակուրդի առթիւ փակման հանդէսը, շաբաթ, 6 Յուլիս ժամը 8.30ին:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻԻ Զաւարեան կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ ընկերները այս ուրբաթ ժամը 8.30ին, Խրիմեան սրահը:

Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԴԱՆ ենթակոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այս կիրակի կէս օրէ վերջ, ժամը 3ին, Սարգէլի ծանօթ հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր խումբերը: Այս չաբաթ իրիկուն ժամը 7ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Հ. Յ. Դ. ՊԱՆԷԽ ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, իր Ակումբին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՍԷՆ-ՇԱՄՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարուժան Կոմիտէի ընկերական ժողովը՝ այս ուրբաթ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ Փարիզի մասնաճիւղի դասախօսութիւնը այս երկուշաբթի ժամը 8.30ին, Studio Caumartin, կը խօսի Պ. Զօպանեան: Նիւթ՝ Հայկ. մատենագրութիւն:

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ Փարիզի մասնաճիւղին պտոյտը այս կիրակի, դէպի Montmorency: Շոգեկառք Gare du Nord, ժամը 7.43, 8.13, 8.43, 9.13 10.13, փոխել Enghien, իջնել Montmorency: Հաւաքավայր Montmorencyի գաղաթը, Monument aux Morts:

ο ο

ՍԵՎՐԻ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ վարժարանի նախկին աշակերտներու ընդհ. ժողովը՝ Studio Caumartin, այս երկուշաբթի 8 յուլիս, ժամը 20.30ին: Օրակարգ՝ Յուլիս 14ի թէյասեղանը:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Խրիմեան դպրոցի ամավերջի հանդէսը այս կիրակի յուլիս 7ին, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին իր դպրոցի սրահին մէջ: Մուտքը ազատ է:

ԼԻՈՆ.— Ֆր. Կ. Խաչի Լիոնի վարչութիւնը՝ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ, իր բոլոր ընկերուհիները, այս կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը՝ 3ին, հայ կաթողիկէ խորհրդարանի շէնքին մէջ, 78 rue Rabelais: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս չաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Ահարոնեան ակումբը: Կարեւոր օրակարգ:

Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ Նոր Սերունդը կազմակերպած է ընկերահամակրական դաշտահանդէս մը, այս կիրակի, առտուան ժամը 9ին, ժամադրավայր՝ Հ. Յ. Դ. Ակումբը:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ.— Այրի Տիկին Կ. Էմէրեան, Տէր եւ Տիկին Գույումճեան, Տէր եւ Տիկին Յ. Թօքատլեան կը ծանուցանեն թէ իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն եւ հօր՝ Պ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԷՄԷՐԵԱՆի մահուան առաջին տարելիցին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի, Փարիզի Հայոց եկեղեցին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ.— Մելիքեան եւ Պէյլէրեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ ՏԻԿԻՆ ԷՕԺԷՆ ՄԵԼԻՔԵԱՆի մահուան քառասունքին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի, Յուլիս 6ին, շաբաթ ժամը 9.30-ին Փարիզի Հայոց եկեղեցին:

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻԻ.— Սթանոյի Հայր. Միութեան դաշտապարահանդէսը՝ այս կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2ին A la Plaineի անտառին, հսկուն լճակի ծառերուն տակ: Եւրոպական եւ Հայկական պարեր, ճոխ պիւֆէ: Մուտքը ազատ է:

ՄԻՒԹԻՒԱԼԻԹԷԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ կիրակի 7 Յուլիս, ժամը 15ին, Խորէն Փափազեան կը ներկայացնէ Փարիզահայ լաւագոյն դերասաններու կազմով մը Բագրատ Այվազեանցի վէպէն թատերգութեան վերածուած

Հայրենիքի դաւաճանները

Հայկական ազգային պատմական տրամ, 1034—1064, 5 արար եւ 1 պատկեր: Տոմսերու համար դիմել՝ ծանօթ վայրերը:

ՎԱԼԱՆՍԻ Մարզական Միութիւնը կը ներկայացնէ Ե. Օտեանի «ՁԱՐ[illegible]ԸԼԸ ԱՐԹԻՆ ԱՂԱ»ն, ուրբաթ, 5 Յուլիս, ժամը 8.45ին, Սալ տէ Ֆէթ:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ է կիրակի օր տեղի ունենալիք Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզ - Մարսէյլ ֆութպոլի մրցումը, դաշտի չգոյութեան պատճառով: Ծախուած տոմսերը իրենց արժէքը կը պահեն յառաջիկային համար:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH - Fondé 1925 - R. C. S 376.284

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Samedi 6 JUILLET 1946 Շաբաթ 6 ՅՈՒԼԻՍ

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4743-Նոր շրջան թիւ 382 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ֆր

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

Թ Ր Ք Ա Պ Ա Տ Ո Ւ Մ

Քանի կը մօտենայ Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովին ընտրութեան թուականը, 21 Յուլիս, այնքան կը սաստկանայ պայքարը՝ հոսանքներուն միջեւ :

Քսաներեք տարիէ ի վեր առաջին անգամ է որ ընդդիմադիր հոսանքներ ալ պիտի մասնակցին :

Փոխուած է նաեւ ընտրական օրէնքը, որ մինչեւ հիմա երկաստիճան էր : Ուրիշ խօսքով, նախ երկրորդ կարգի ընտրողներ կ'ընտրուէին, անոնք ալ իրենց կարգին կ'ընտրէին բուն երեսփոխան-ները, միակ տիրական հոսանքէն, Մ. Քէմալի հիմնած «Հալքը»էն : Վերջին տարիներու ընթացքին քանի մը աթոռներ տրամադրուեցան «անկախ» երեսփոխաններու, պարզապէս իբրեւ էրած սրտի մխիթարանք :

Նոր օրէնքով, ընտրութիւնը պիտի ըլլայ միաստիճան, ուղղակի եւ գաղտնի, ապացուցանելու համար թէ Թուրք ազգն ալ կը վայելէ ժողովրդապետութեան իրաւունքները...

Ուրեմն, պայքար հինգ հոսանքներու միջեւ :

Թուրք թերթերը կը յորդին զարմանազան տեղեկութիւններով եւ մանաւանդ փոխադարձ վարկաբեկումներով :

Լեզուները բացուած են առ այժմ, եւ ամէն օր յայտնութիւններ տեղի կ'ունենան, աննախընթաց համարձակութեամբ :

Հինգ ընդդիմադիր կուսակցութիւններէն իւրաքանչիւրը սլաք մը կ'արձակէ Հալքին դէմ, սուր կամ բութ : Համաձայն իր կարողութեան եւ գաղտնիքներու պաշարին :

Այդ յարձակումները կը հասնին մինչեւ Հանրապետութեան նախագահը, Իսմէթ Ինէօնիւ, որ միեւնոյն ատեն Հալքի նախագահն ըլլալով, բաւական արանկութիւն կը պատճառէ :

Հալքի մարդիկն ալ խօսքի տակ չեն մնար : Օրինակ, նախկին վարչապետ Ճէլալ Պայարի կուսակցութիւնը, «Դեմոկրատ», կ'ամբաստանեն իբրեւ ռուսասէր, որովհետեւ յայտարարած էր թէ պէտք է յեզու զանել Խ. Միութեան հետ : Բայց առանց ափ մը հող տալու, ինչպէս միւսները :

Այս առթիւ, նախկին նախարար մը կը սպառնայ վերահաստատել մամուլի օրէնքին 50րդ յօդուածը, որով կառավարութիւնը կրնար ուզած ատեն փակել թերթ մը : (Այժմ դատարանով միայն կրնան փակել) :

Եւ անհաւասիկ փոթորիկ մը (Թասվիր).

— « Սուլթան Համիտի տապալումէն մինչեւ այսօր այս երկիրը վկայ եղած է՝ անուսարապի տարածող օրէնքներու, որոնք գործադրուած են քմահաճօրէն : Նոյն սպառնալիքն է որ կը կրկնուի այսօր... Տգեղ բան է մէկ կողմէ ժողովուրդը դէպ ի ժողովրդապետութիւն մղել եւ միւս կողմէ սպառնալ անոր... Դժբախտաբար մեծ մասով երեսփոխաններ են որ այսպիսի սպառնալիքներ կը տեղացնեն եւ ազատութեան թշնամիներու գլուխը կը գտնուին : Կրնայ ըլլալ որ անոնք յաջողին փճացնել ափ մը ազատասէրները. բայց պէտք է գիտնան թէ ոչ ոք կրնայ մարել ազատութեան կրակը» :

Եւ ուրիշ բազմաթիւ գոհարներ :

Կը թուի թէ ընդդիմադիրները այնքան ալ վստահութիւն չունին երեսփ. ընտրութեանց ազատութեան մասին :

Դեմոկրատ կուսակցութիւնը — ամէնէն զօրաւորը — տետրակ մը հրատարակեց քաղաքապետական ընտրութեանց առթիւ, բազմաթիւ մերկացումներով.—

Ընտրութիւնները կատարեցին օրինական շրջանէն չորս ամիս առաջ : Շատ մը վայրերու մէջ ընտրական տոմարները սխալ կամ պակասաւոր պատրաստուած են :

Պետութեան նախագահը քննական պաշտօնով ըլլալով, ազդած է ընտրութեանց վրայ :

Հալքի ներկայացուցիչները սպառնացած են Հացի տոմս եւ քարիւղի կտրօն չտալ, եթէ իրենց ի նպաստ չքուէարկեն :

Գոնիայի մէջ գտնուած են ծակ - ծակ քուէտուփեր, ճեղքերը գոցուած են թուղթերով : Նոյն քաղաքին մէջ ոստիկանները հրաման ստացեր են ձեռնակապերով պահականոց տանիլ անոնք որ քուէ չեն տար Հալքի :

Մարաշի մէջ ռուսասէր ներկայացուցեր են Դեմոկրատ կուսակցութիւնը : Շատ մը վայրերու մէջ քուէներ ծախուած են 15էն 150 ոսկիի եւն. :

Մէկ խօսքով, կատարեա՛լ, սանձակոտոր ժողովրդապետութիւն... Շ.

Օ Ր Ը Օ Ր Ի Ն

ԿԸՍԵՆ ՈՒ ԿԸՍԵՆ...

— Տարօրինակ մարդիկ էք դուք, Դաշնակցականներդ : Անվերջ կը քննադատէք Խ. Հայաստանի իշխանութիւնը : Ա'ս ուղղագրութիւն է, ա'ս լեզու է, ա'ս օտարաքաղութիւն է, ա'ս չգիտեմ ինչ է : Եւ յանկարծ տղու մը պէս կը յուզուիք, երբ ռատիօն «Այստեղ՝ Երեւան» կ'ըսէ եւ հայերէն լուրեր կուտայ :

— Այդ մէկն ալ Դաշնակցական առաքինութիւն է : Երբ մարդիկ իրենց արիւնը քամեր են աւելի քան յիսուն տարի, այդ պատառ մը հողը ձեռք ձգելու համար, երբ իրենց կեանքն անցուցեր են սուրի եւ բանտի մէջ, գերագոյն հայրենասիրութեամբ, երբ տարիներ ու տարիներ իրենց անկողինը Հայաստանի չոր հողն է եղեր, իսկ իրենց բարձը՝ Սիփանի կամ Նեմրութի ապառաժները, ի՞նչպէս կրնան անտարբեր լսել համաշխարհային ալիքներու վրայ արձակուած մեր մայրենիքը, հայրենիքի ձայնը ...

Այո՛, գիտեմ հայրենասիրութիւնն ալ ծախու հանուած է հիմա : «Բարեկամներ», «յառաջդիմականներ» ու առանց նման տխրդուներ կը ծփան օդին մէջ ու կ'երթան կը փակին ածեմ - չածեմին օձիքին :

Ի՞նչ փոյթ : Այդ բոլորը կրնա՞ն ջնջել Դաշնակցականին սիրտէն հայրենիքին սէրը եւ ազարտել անոր իտէալը :

— Բայց կ'ըսեն թէ դուք հակառակ էք ներգաղթին :

— Կ'ըսե՛ն... կրնա՞ս փակել բերանները, երբ մարդիկ օրն ի բուն բամբասանք եւ սուտ կը ծամեն ծիւք ծամելու պէս : «Յառաջ»ը տասը խմբագրական գրեց եւ պահանջեց որ նոյնութեամբ արտատպեն, ինչո՞ւ կը վարանին :

— Գաղթականները Մատակասքար եւ Աւստրալիա ղրկել կ'ուզէք եղեր :

— «Դիր գմեզս ի վերայ մեզաց»... Երուսաղէմի մէջ շաբաթաթերթ մը կը հրատարակուի, «Հայ Դիտակ», խմբագրութեամբ նախկին վարդապետի մը : Մարդուն խելքին փչեր եւ բաներ մը զառանցեր է : Խմբագիրն ու թերթը հեռաւոր կապ անգամ չունին Դաշնակցութեան հետ : Իրենք ալ գիտեն, եւ կարդացած են «Հայ Դիտակ»ին պատասխանը : Եւ սակայն, գիտէք առածը. — Calomniez, Calomniez ...

— Ըսե՞ս որ մարդիկ թելը կորսնցուցեր են :

— Եթէ միայն թելն ըլլար ...

ՍՕՍԻ

Ներգաղթի Բ. կարաւանը

Պէյրութէն կը հեռագրեն ֆրանսական գործակալութեան, Յուլիս 4 թուականով — 1500 *Հայեր ճամբայ ելան Հալէպէն դէպի Պէյրութ, ուր նաւ պիտի նստին, Խ. Հայաստան երթալու համար :*

ԽՄԲ.— Ներգաղթի Բ. կարաւանն է այս : Առաջինը, մօտ **2000** հոգի, Պաթում հասած էր Յունիս **28**ին, իսկ Երեւան՝ Յուլիս **2**ին :

Կը հրաժարին

ԱՆԿԷՆ ԼԷ ԲԷՆ (Փարիզ) — Իբրեւ հայ ազատ անհատ եւ պայքարող մը հոգիի եւ մտքի անկախութեան համար, անհանդուրժելի գտնելով ինչ ինչ երեւոյթներ որ տեղի կ'ունենան Հ. Ա. Ը. Միութեան անունով եւ անոր պաշտօնական օրկանին սիւնակներուն մէջ, կը հրաժարիմ Անկէնի մասնաճիւղի նախագահութենէն եւ նոյն Միութեան անդամակցութենէն :

Յարութիւն Ֆրէնկեան

ՍԷՆ ԼՈՒ (Մարսէյլ), 30 Յունիս — Ստորագրեալներս, խումբ մը թաղեցիներ, զգուանքով կը հեռանանք Հ. Ա. Ճ. կամ Ազգ. Միութիւն կոչուած խմբակցութենէն, խստօրէն դատապարտելով անոր եղբայրադաւ արարքները :— Գ. Փիլիկեան, Մ. Նազաշեան, Պ. Յովսէփեան, Բ. Հուրօեան, Ա. Մանուկեան, Գ. Միչօեան, Ս. Յովհաննէսեան, Կ. Սարգիսեան, Վ. Էլգովանեան, Գ. Եղիկեան, Ն. Սարգիսեան, Խ. Յովհաննէսեան (12 *հոգի*) :

Յ. Գ.— Վ. Էլգովանեան 2000 ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ի Յունիս 27 թուակիր խմբագրականին առթիւ, հազարը թերթին, հազարը Հ. Յ. Դ. Վեթերաններու Ֆոնտին :

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԸ ՅՈՒԼԻՍ 29ԻՆ, ՓԱՐԻԶ

Հրաւէր 21 ազգերու

Չորսերու Խորհուրդը վերջապէս յաջողեցաւ լուծել կարգ մը վիճելի խնդիրներ, եւ համաձայնիլ ընդհանուր հաշտութեան խորհրդաժողովի մասին, որ պիտի գումարուի Յուլիս 29ին, Փարիզի մէջ : Հրաւիրագիրները ղրկուեցան երէկ, 21 մեծ ու փոքր պետութեանց :

Թերթերը կը գրեն թէ հինգէն 7.30 ժամ տեւեց հինգշաբթի օրուան ժողովը : Նախ երկար վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ քննելի խնդիրներու նախապատուութեան մասին : Պ. Պիտօ, որ կը նախագահէր եւ որ գնահատելի դեր մը կատարեց հաշտարար մթնոլորտ ստեղծելու համար, նախ իր առանձնասենեակը հրաւիրեց երեք նախարարները, լուսաբանութիւններ տալու համար : Այս խօսակցութիւնը տեւեց մէկ ժամ : Յետոյ որոշուեցաւ նշանակել հաշտութեան խորհրդաժողովին թուականը եւ ընդունուեցաւ Պ. Պիտոյի առաջարկը, Յուլիս 29 : Ապա նախարարները ժողովի նստան քննելու համար Իտալիայէն պահանջուած հատուցումներու խնդիրը : Երկար վիճաբանութիւններէ վերջ, որոշեցին որ Իտալիա 100 միլիոն տոլար (25 միլիոն սթերլին) վճարէ Խ. Միութեան, Պուլկարիոյ, Հունգարիոյ եւ Ռումանիոյ իտալական կալուածներու վաճառումով : Մնացորդը պիտի վճարուի իտալական արտադրութիւններով : Պ. Պէվին առաջարկեց երկու տարի յետաձգել վճարումները, բայց Պ. Մոլոթով մերժեց : Պէվին դիտել տուաւ թէ Իտալիա ի վիճակի չէ անմիջապէս վճարելու հատուցումները, քանի որ Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու նպաստով կ'ապրի : Պըրնս ալ ձայնակցեցաւ այս դիտողութեան, երկու տարի յետաձգում առաջարկելով : Այս առթիւ մասնաւոր խօսակցութիւն մը ունեցան անգլօսաքսոն նախարարները :

Մոսկուայի անթենը երէկ հաղորդեց թէ Չորսերու Խորհուրդը քննելով Իտալիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ սահմանագլուխի եւ Թրիէսթէի խնդիրները, համաձայնութեան յանգեցաւ բոլոր վիճելի կէտերու մասին : Վիճելի կը մնար միայն Իտալիոյ հատուցումներու խնդիրը, որ նոյնպէս կարգադրուեցաւ :

Այժմ օրակարգի վրայ կը մնան Գերմանիոյ արեւմտեան սահմանագլուխի եւ Աւստրիոյ անկախութեան խնդիրները, որոնց լուծումէն վերջը երեք նախարարները իրենց երկիրները պիտի վերադառնան, քիչ մը հանգստանալու համար, հաշտութեան խորհրդաժողովէն առաջ :

Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ գոհունակութիւն պատճառեց գոյացած համաձայնութիւնը : Չորս նախարարները եւ իրենց խորհրդականները իրապէս յոգնած էին երկարատեւ վիճաբանութիւններէն :

25 առ 100 յաւելումի խնդիրը

Տնտեսական Խորհուրդի առաջին նիստին մէջ, վարչապետը երկար ճառ մը խօսեցաւ, չեշտելով 15 առ հարիւրէն աւելի յաւելման վտանգները : Ժողովին կը մասնակցին 150 պատուիրակները աշխատաւորներու, գիւղացիներու արհեստակցական միութեանց, պետական պաշտօնեաներու եւ կառավարութեան : Ժողովին կը նախագահէր Պ. Պիտօ, որ ազդարարեց իր բացման ճառին մէջ.—

— « Կառավարութիւնը անմիջական միջոցներ ձեռք առաւ, աժամապէս : Ծանուցինք թէ յաւելման սահմանը պիտի ըլլայ 15 առ հարիւր : Կառավարութեան մասնակցող կուսակցութիւնները համաձայնեցան այս որոշման : Ըստ բախտի չէր որ նշանակուեցաւ 15 առ հարիւրը, ոչ ալ յամառութեամբ, այլ նկատի առնելով արտադրութեան սակը, արժեգինը, պետական ելեւմուտքին կացութիւնը եւ միջազգային յանձնառութիւններ : Եթէ 15 առ հարիւրի սահմանը անցնինք, այլեւս կարելի չէ աւելցնել աշխատավարձքերը կամ գնելու կարողութիւնը, որովհետեւ հետեւանքը պիտի ըլլայ թղթադրամներու աճում եւ դրամականփլուզում» :

Այս ճառէն վերջը խօսք առաւ Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը, Պ. Լէոն Ժուհօ եւ պնդեց 25 առ հարիւր յաւելման վրայ : «Մենք չենք կրնար սահմանափակուիլ 15 առ հարիւրի շրջանակին մէջ : Մենք ալ նոյն մտահոգութիւններն ունինք ինչ որ կառավարութիւնը : Մեր պահանջները վերջնագրի ձեւ չունին, բայց օրինաւոր է որ աշխատաւորները կարենան արդար փոխարինութիւն ստանալ» : Խօսեցան նաեւ ուրիշ ներկայացուցիչներ, թեր ու դէմ, եւ ի վերջոյ երեք յանձնաժողովներ նշանակուեցան : Առաջինը պիտի քննէ ճարտարագործական, երկրորդը՝ հողագործական գիները եւ աշխատավարձքերը, իսկ երկրորդը՝ մնացեալ խնդիրները : Կը կարծուի թէ կարելի պիտի ըլլայ միջին ճամբայ մը գտնել :

ԹԷՀՐԱՆԷՆ կը հեռագրեն թէ ձերբակալուեցաւ ճարտարագործութեան եւ հանքերու նախարարը, հակապետական գործունէութեան մեղադրանքով :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ԴԻԱԿ»ԻՆ ԱՌԹԱԾ ՍԱՐՍԱՓԸ

Մայիս 28ի տօնակատարութեան դէմ դրուած արգելքը, մանաւորաբար, այդ արգելքը յաջողցնելու համար թափուած ստորին աշխատանքը, անգամ մը եւս ըլլալով եկան հաստատելու թէ՝ որքան բարձր է հմայքը եւ հեղինակութիւնը Հ. Յ. Դաշնակցութեան, ըլլայ ազգային հայկական շրջանակէն ներս թէ դուրս:

Մեր խորաթափանց եւ յստակատես ժողովուրդը Հ. Յ. Դաշնակցութեան հանդէպ իր ունեցած հաւատքին, վստահութեան եւ համակրանքին ապացոյցները բազմիցս տուած է: Նման համաժողովրդական արտայայտութիւն մը պիտի ըլլար նաեւ կիրակիի յետաձգուած փառաշուք հանդիսութիւնը. Ահա թէ ինչո՞ւ մեր մանաւորաբար կարմրակտուց հակառակորդները, իրենց գլուխը ունենալով իր կոչումին եւ դիրքին անարժան վեղարաւոր մը, ամէն դուռ բախեցին, ամէն կերպ աղտոտ միջոցի դիմեցին, զրպարտութիւն, քսութիւն, ահաբեկչութիւն եւ ստութիւն իրար խառնելով, որպէսզի խնայուի իրենց ժողովրդական փառաւոր ապտակը, որ անխուսափելիօրէն իրենց էր վերապահուած: Ամէն օր, մամուլի էջերէն եւ նոյնիսկ պաշտօնական բերաններէ «դիակ»ի վերածուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան հանդէպ տեղի ունենալիք վստահութեան փառայեղ ցոյցը սարսափեցուցած էր զիրենք:

Իրենց հատուածական կուրութիւնը այս իսկական ժողովրդական կազմակերպութեան հանդէպ, նախանձէ դրդուած՝ իրենց ատելութեան մէջ այնքան առաջ գացին մեր հակառակորդները, որ յարգանքի տարրական տուրք մը իսկ զլացան տալ բոլոր այն պաշտելի հերոսներուն, առանց որոնց գոյութիւն չէր ունենար Ս. Հայաստանը, որուն անունով, մանաւորաբար մակդիրով կը սիրեն երդուըննալ միշտ: Շաբաթներէ ի վեր, իրենց մամուլի էջերը, մեր ազատագրութեան իսկական կերտիչներուն հանդէպ անարգական արտայայտութիւններով եւ հայհոյութիւններով լի էին: Ուրանալով 1918ի երկունքը, անգիտանալով մահու եւ կենաց հերակլեան այն պայքարը, որ տարաւ մեր ժողովուրդը Մայիս 28ի նախօրեակին եւ անկէ վերջ, փշրելու համար մեր դարաւոր կապանքները գերութեան եւ հիմը դնելու ազատ եւ անկախ հայկական պետութեան, անոնք ուրացան իրենց Հայու հանգամանքը:

Մենք, այս հայանուն սրբապիղծներէն, ապազգայնացածներէն կը սպասէինք ամէն կարգի ստորնութիւն, դաւաճանութիւն իսկ: Նոյնպէս՝ իր դերին մէջն է Թուրք դեսպանը:

Մեզի աւելի անհաւատալի կը թուի սովիէթ դեսպանին միջամտութիւնը: Ան լաւ պէտք է գիտնայ որ, 1918ի հայկական ազատագրութեան տօնակատարութիւնը չէր կրնար ցոյց մը ըլլալ Սովիէթ Միութեան դէմ, որովհետեւ այդ թուականի դէպքերը, եթէ քննէր իր խորքին մէջ, պիտի գտնէր որ նպաստած են Սովիէթ Միութեան վերակազմութեան:

Իսկապէս, երբ Հոկտեմբերեան յեղափոխութենէն ռուսական ոչ մէկ զօրք չէր մնացած Կովկասի մէջ, միայն հայ տարրն էր որ առանձինն ճակատեցաւ Թուրքեւգերման յառաջացող ուժերուն դէմ, որոնք իրենց պարտութենէն վեց ամիս առաջ Կովկաս եւ Պաքու հասած պիտի ըլլային:

Այո, եթէ հայ կանոնաւոր բանակն ու կամաւորական գունդերը, մէկ կողմէն Կովկասի Թաթարներուն, միւս կողմէ Թուրքիայէն յառաջացող Թուրք եւ գերման ուժերուն դէմ կռուած եւ անոնց մանաւորաբար՝ Երեւան, Թիֆլիզ եւ Բագու մուտքը արգիլած կամ յապաղեցուցած չըլլային, առաջին պատերազմի վախճանը թերեւս բոլորովին տարբեր ըլլար, մանաւանդ Սովիէթներու Կովկաս եւ Թուրքեստան վերադարձը՝ անկարելի: Որովհետեւ Թուրքիոյ, Կովկասի եւ Թիւրքեստանի (Թաշկէնտ-Պուխարա-Խիվա) միլիոնաւոր Թուրքերը միացած, ահաւոր ուժ մը պիտի ներկայացնէին եւ զոր նուաճել գրեթէ անկարելի պիտի ըլլար հետագայի Ռուսիոյ կողմէ:

Ահա Դաշնակիցներու եւ Սովիէթ Միութեան դատին մեծագոյն ծառայութիւնը բերած այս հերոսական դիմադրութեան եւ անկէ յառաջ եկած հայկական անկախութեան թուականի տօնախմբութիւնն է որ կ'արգիլուի... առ ի վարձատրութիւն:

Տեղին է նշել նաեւ որ, այն ատենուան Ռուսիոյ նոր պետերու, Լէնինի եւ Ստալինի հրահանգովն իսկ, Հայերը կատարեալ իրաւունք ստացած էին իրենց ճակատագրին տէր ըլլալու, հետեւաբար եւ յայտարարելու իրենց անկախութիւնը, որ ոչ մէկ կերպով ուղղուած կրնար ըլլալ Ռուսիոյ դէմ:

Պ. Ռոտիոնով զոհը եղաւ հայանուն դաւաճաններու, որոնք եթէ իսկական Հայեր ըլլային, իրենք իրենց թոյլ չպիտի տային ափ առնելու թըրքական եւ սովիէթական դեսպանատանց դռները, հայ ժողովուրդի ազատագրութեան պանծալի տօնակատարութիւնը ներկայացնելով իբրեւ հակաթուրք կամ հակառուս ցոյց:

Կարելի չէ երեւակայել որ մարդիկ կրնան այս աստիճան ստորնանալ, անբարոյանալ իրենց հակադաշնակցական մոլուցքին մէջ: Արգիլելով տօնակատարութիւնը, հայ ժողովուրդը զրկել ջանալով իր աննման հերոսներու, իր ազատութեան վեհողի կերտիչներուն հետ հաղորդուելու հաճոյքէն, մեր սեւսիրտ ուղեկորոյսները աւելի խորացուցին ազատութեան եւ անկախութեան տենչանոր հոգիէն ներս, անարգութեան սիւնին գամել տալով զիրենք: (Ազատ Օր, Աթէնք, 4 Յունիս):

Արքայութեան ճամբան

(Բ. եւ վերջին մաս)

Եթէ ընկոյզի ծառ մըն ալ՝ ունենար, ալ օտարութեան մէջ պիտի չզգար ինքզինք: Իր կեանքի հասուն օրերը պանդխտութեան մէջ մաշած, երկրին կապուած էր ընկոյզի ծառի յիշատակով:

Զուգադիպաբար եկած հոս ինկած էին անոնք, կինն ու զաւակը լեռնէ լեռ, ծովէ ծով, ու ինք հեռաւոր Ամերիկայէն, եկած բոյն դրած էին այս օտար հողին վրայ, ու երջանիկ էին, այնքան երջանիկ որ մարդը՝ հիւանդութեան ու մահուան իսկ չէր հաւատար, «Եղեմը հոս է» կ'ըսէր:

— Ո՞ւր գնաց աս կնիկը, խենթ է, պէ աղբար ամէն հիւանդ եթէ մեռնի՝ ես շատոնց ճիվերս երկնցուցած կ'ըլլայի: Իրաւ ալ շատոնց չըներ որ ինք հիւանդանոցէն փախաւ եկաւ «քէծերը եռացած ջուրով աղիքները մինչեւ հոգին այրեր էին»: Մարդ չե՞նք, կը հիւանդանանք ալ, կ'ապրինք ալ, կը մեռնինք ալ, Նորէն կեանքը կեանք է, կը տրամաբանէր Արգար աւելցնելով՝

— Բողկի պէս առողջ՝ տղայ է. չի խօսիր եղեր, հարկաւ բան մը ունի: Շիտակը ըսելով աստր կնկանը ձեւին չհաւնեցայ, կը յիշես հարսնութիւնը, ամէն տեղը կ'երեւար բարակ լաթերուն տակէն, օտար է հասկցանք, բայց ամէն բան ալ չափ մը ունի: Քեզի բան մը ըսե՞մ, օտարին հետ կարգուողին վիճակը աս է: Չի խօսիր եղեր՝ ինչ կ'ուզես որ խօսի, երբ կարգուելէն ի վեր բանտարկեալի կեանք կը վարէ խեղճ տղան, խանութէն դուրս ելած չունի, հայերէն Զատկէ Զատիկ միայն կը լսէ: Կնիկը ագռաւ մը եղեր թառեր է կուրծքին, խեղճ տղան մեզի հետ հայերէն խօսելու կը քաշուէր: Հայրը ատանկ մարդ չէր, աս տղան որո՞ւ ելաւ: Կնոջը փէշերուն տակէն դուրս չելլեր: Պիտի ըսեմ ալ որ՝ կնիկէն կը վախնայ, ըսենք որ խանութին դրամը կնկանն է, իր հոգին ալ կնիկը չը տուաւ եա: Ծօ խէրն եմ անիծեր աշխարհին, դարի լի', լօ', լօ', լօ', տանտիկնին կլլեցուցինք լօ, լօ: Երգէ պէ, սիրտս կը քերուի, չերգեմ նէ:

Որո՞ւ սիրտը չի քերուիր որ, ա՜խ սա «առօրեայ հոգերէն», ա՜խ տամուկ անձրեւը, ա՜խ սա կիզիչ արեւը. հապա կատուին թափած կաթը, տան եռամսեայ վարձքը, կօշիկիս հինցած կրունկը ու դրացիին առանց բարեւի անցնիլը: Երէկուան անլի ապուրը, ա՜խ երկրին պաղ աղբիւրը, վարժապետին քանի տարի առաջուան ապտակը, առաջին սէրը, պառաւին ժանգոտ ժպիտը, քիչ մնացեր էր ինքնաշարժին տակ իյնայի, ինտոր ալ պատերազմէն ազատեցանք, հացին առաջուան համը, ես հարստութեան աչք չունիմ որ, այնպէս անթիւ մանրուք հաշիւներ ու օրը ուրիշ օրերու պէս իրկուն չըլլար:

Երբ փողոցի ծայրէն երեւցաւ Թագուկ Հարսան մէջքը երկուք եղած անխօս ու չուարուն, կուրծքը ծեծելով երբ տան սեմէն ներս ինկաւ պայթելու համար՝ ճառագայթ մը արեւի սպառող, բամպակի խճէճի կը նմանէր: Պարզ հարցում մը Մանուկի մասին, եւ եղերամայրը բացաւ արցունքի ծորակը, լուսէ զուլաններու պէս փրփրոտ:

— Զօրնայի աշնան փուշերուն պէս, սեւ իջնէր աչքերուս ու չտեսնէի քեզ Մանուկ:

Կուրնամ քու աչքերդ ալ, Զարդար, չխնդաս դացած աշխարհդ, ինտոր թողուցիր մէկ հատիկդ ու գացիր էնդին, չան ու կատուին կեր եղաւ: Մե՛ղք մեր գեղին, մե՛ղք մեր սրբերուն: Մեղա՛յ Աստուած խենթեցեր ես, մեղք ժամու Ս. Մեռոնիդ, մեր պապերու հաւատքին:

— Եկէ՛ք — մայրի՜կ — Նստինք ու լանք, դալար կանանչ արեւին. ինչ սիրտ ըրաւ հողը մտաւ ժառանգ չունի իր ետին:

Զարդար, գլուխդ վեր առնէիր տեսնէիր որդիդ, մուխդ մարի, որ չքէիր օտար անապատները, չհանգչիս տեղդ ոսկորներդ մնան արեւուն ինտո՞ր տէր չեղար մէկ հատիկիդ...

Իսկուհը բանդագուշակի մը պէս մազերը փետտելով մրմուռ կը թափէր չուրջը եւ ներկաները լուռ կը հեկեկային:

Որո՞ւ մտքէն կ'անցնէր թէ Մանուկ իրապէս պիտի մեռնէր, մինչդեռ ան երկու անգամ մեռած էր...:

Մեր մխիթարական յորդորները զուր էին մանաւանդ երբ իմացանք եղելութիւնը, այլեւս մենք մխիթարուելու պէտքն զգացինք:

... Թագուկը ուշ հասած էր: Մանուկի Ֆրանսուհի կարծուած կինը, Յուդայի աղջիկ՝ անոր տանն ու տեղին «օրէնքի գրքով» տիրանալէ վերջ, մերժած էր Թագուկի տարած խաչն ու նշխարքը:

Հրէից Խազնը տասներկու սաղմոսերգուներով, երբ Իսրայէլի տասներկու ցեղերու ներկայացուցիչ — Մանուկի հոգին Եհովայի կալուածներուն մէջ դրկած էր, արքայութեան կեդրոնը:

Մայիս 28ը Մարզուանի մէջ

1918—19ի զինադադարին, տարագրուած եւ ողջ մնացած Հայեր կ'աճապարէին հասնիլ իրենց թալանուած կէս փլատակ տուները, օր առաջ տեղաւորուելու, նոր բոյներ կազմելու համար: Այս բոլորը կը փնտռեմ, պատանի արիւնս կ'եռայ, ալ չեմ կրնար համբերել, կ'ուզեմ օձիքս ազատել Րիզա պէյի ձեռքէն: Այդ օրերուն Թուրքերն ալ իրար անցած են, Իզմիրը գրաւուած է Յոյներուն կողմէ, եւ անոր սուգը կը տօնեն: Լեռներէն իջած դասալիք զինուորներ հերոս դարձած են եւ կը շրջին քաղաքին մէջ, ամբոխավար կանչեր արձակելով: Միւս կողմէ զրոյց կը շրջէր թէ անգլեւհնդիկ զինուորները տեղաւորուած են Սամսոնէն մինչեւ Մարզուան:

Դեռ Թուրքի ծառայ եմ, Հերէկի մէջ (էրպաա): Քաջութիւն կը պակսի օձիքս ազատելու, ժամանակը հասած չեմ տեսներ, տեղացի եկուոր Հայեր զիս չեն ճանչնար որպէսզի կերպով մը օգտակար ըլլան, ճամբայ մը ցոյց տան: Բայց օրէ օր հետաքրքրութիւնս աւելի կ'արթննայ, չուրջս բաներ մը կ'անցնի. կը դառնայ որուն տեղեակ ըլլալու համար պէտք է ականջներս չորս բանամ: Լսեցի թէ Հերէկցի կառապան Յարութիւնը որբեր կը ժողվէ, երկար ճամբորդութիւն կ'ընէ, մինչեւ Սեբաստիա կ'երթայ կուգայ:

Պայծառ առաւօտ մը փախուստ տուի, այգիէն իջայ քաղաք: Ծիրդ խանին դրան առջեւ կեցած էր հայ կօշկակար մը, որ զիս առաջնորդեց ներս: Կառապան Յարութիւն իր ձիերուն կեր կուտար, կը խնամէր: Առանց իմ ով ըլլալս հարցնելու, գրպանէն հանեց տետրակ մը, շուտ մը գրեց անունս, մականունս, որ տեղացի ըլլալս ու պատուիրեց որ լուռ մնամ, զինքը տեսած չըլլամ, այլ քիչ մը եւս համբերեմ:

Շաբաթ մը չանցած, ջորեպանները զիս յանձնեցին Մարզուանի Ամերիկեան գոլէճի որբանոցի տեսչութեան: Նախ մազերս կտրեցին, վրայի քուրջերս եւ «նուախա»ս հանեցին, աղուոր լոգանք մը, նոր զգեստներ: Դարձայ գունտուլիկ տղեկ մը ներկայանալի: Հիմա կը գտնուէի Տօքթ. Ֆայլորի դրասենեակը ուր ենթարկուեցայ կենսագրական հարցաքննութեան մը:

Տարի մը վերջ որբանոցի յառաջադէմ աշակերտներէն տասնըհինգ հոգի ընդունուեցանք Մարզուանի Անաթօլիա գոլէճը: Պոլսահայ բարերարի մը կողմէ գումար մը տրամադրուած էր չքաւոր ընտանիքներու համար, բայց գոլէճին տեսուչը յարմար դատեց յատկացնել ուսման, որուն ծարաւ ունէինք, ապագայ վառ յոյսերով լեցուն...

Գոլէճի հայ ուսանողութիւնը կը հաշուէր 120 մանչեր, 160 իմօտ աղջիկներ, Յոյները 100ի մօտ մանչ եւ աղջիկ, իսկ Թուրքերը հազիւ մէկ տասնեակ: Մեր ուսանողական միութիւնը կը կոչուէր «Շաւարշան», որուն ծրագիր կանոնագիրը զուտ մշակութային էր: Այս Միութեան աշակերտութեան ոգեւորութեան աղբիւրն էր ամէնէն սիրուած Թադէոս Ժամկոչեան:

Թագուկ հարսան իզուր Լուսաւորչի սուրբերուն կ'աղաչէր.

— Ոտքդ պագնեմ, Ս. Սարգիս, քառասուն տարի պազդ բռներ եմ, ետ դարձուր քովդ տար, ի՞նչ կ'ըլլայ, անոր մայրը Զարդարը չե՞ս ճանչնար, միասին ուխտի կուգայինք քեզի, տարիներով ծունկ մաշեցուց Քառասուն Մանկանց ճամբան մինչեւ ունեցաւ աս տղան, տարին երկու մատաղ կ'ընէր, մեղքը չէ՞ր անմեղ գառներուն:

Լուս իջնէ ձեր վրայ Քառասուն Մանկունք (զինուոր) ձեր կէծէկէ սուրերով դուք հասնիք, ի՞նչ կ'ըլլայ, ո՞ւր տեսնուած է Լուսաւորչի որդին Ջհուտի գերեզմանը մտնէ, արքայութենէ զրկուի:

Ու հոգերով կարկտնուած խայտաբղէտ վարագոյրը՝ այդ օրուան վրայ ալ իջաւ:

Դեռ այդ տարին շատ տխուր անցքեր պատահեցան մեր բնակած այդ տան մէջ, բայց ամէնէն ցաւալին Արգարի վիճակն էր, իր հին հիւանդութեան իժը գլուխը ցցեց ու ան զգաստ հոգեվարքով հոգին աւանդեց խունկով ու խաչով ու զոյգ տէրտէրով: Լեզուն սրտին հետ կապուած անոր հետ ալ դադրեցաւ, ըսելով դանդաղ ելեւէջներով.

— Թագուկ, հոգ մի ըներ, ես կը հասնիմ Մանուկին, երկնքի ո՛ր յարկն ալ ըլլայ, ես կ'ազատեմ Հուտիներուն ձեռքէն եւ առօք փառօք կը տանիմ Հազարցիներուն արքայութիւնը: Հարկաւ ճամբայ ցուցնող մը կ'ըլլայ: Աշխարհ թափառեցայ ճամբաս չկորսնցուցի, հոն ալ կը գտնենք իրար, դուն ալ չուշանաս, իրական պարը հոն է որ պիտի պարենք, գեղի ընկոյզին տակը՝ զը... ու հոգին աւելի շուտ աւանդեց, քան իր հնարածերգը, նորանոր «օրուան հոգերու» բեռը հոգւոյ շալակէն վար չառաւ:

Թագուկը այլեւս անվստահութեան նոպայով կը տառապէր, օր մըն ալ թողուց տունն ու տեղը, բռնեց իր թոռներուն ձեռքերէն, ու առաջին կարաւանով մեկնեցաւ Հայաստան, գոնէ իր հոգին փրկելու համար օտարներու ձեռքէն, որովհետեւ արքայութեան ճամբան հոն կը սկսի եւ հոն կը վերջանայ...:

ԽՈՍՐՈՎ ՎՇՏՈՒՆԻ

1920ին ուսանողութիւնը որ հազիւ տարուան մը նոր շրջան էր բոլորած, խանդավառութեամբ կը պատրաստուէր տօնելու Մայիս 28ը, որուն համար բոլորս ստանձնած էինք մէկ մէկ պարտականութիւն, շաբաթ իրիկուն տօնակատարութիւն, կիրակի օր ողոմպիական, մրցանիշի ժապաւէններ ը զարդարուած հայկական եռագոյնով :

Եկաւ օրը, Գոլէճի հսկայ սրահը լեցուած է խուռներամ բազմութեամբ, քաղաքէն եւ շրջաններէն, ուսանող ուսանողուհիներ, իրենց ուսուցչակազմով, որբեր ու որբուհիներ, հրաւիրեալներ, ամերիկեան տնօրինութիւնը իր կազմով: Հայրենիքի փառքը, ազատութեան զոհքը երգելու հպարտութեամբ բեմին վրայ տեղ բռնած են Շաւարշանի վարչութեան անդամները մէջտեղը՝ ուսուցչապետ Թադէոս Ժամկոչեան :

Շաւարշանի վարչութեան կողմէ Աղամեան կը բանայ հանդէսը: Խանդավառ հայրենասէր երիտասարդ մը կ'ըսէ «Նախ յարգանք նահատակներուն, ծանօթ եւ անծանօթ հերոսներուն, որոնք իրենց անկուն կամքով վերջապէս դրին հիմնաքարը մեր այսօրուան Հայաստանին, որուն անկախութեան տօնը կը տօնենք այս նեղ բայց սրտով ու մտածումով լայն շրջապատին մէջ: Խօսքս ձեզի է, որբեր եւ որբուհիներ, այլեւս խոր թախիծը չի պիտի պատէ մեր հոգիները, պիտի ըլլանք ազատ, պիտի ապրինք ազատ, ինչպէս մեր հայրենիքը, որուն տարեդարձը կը տօնենք այսօր»: Ծափեր, անվերջ ծափեր, որոնց կը յաջորդեն հայրենաշունչ երգեր, արտասանութիւններ: Կը յիշեմ որ ինծի ալ բաժին մը ինկած էր Գամառ Գաթիպայի «Հայուն Թուրը»:

Ոգեւորութիւնը իր գագաթնակէտին հասած, ընդհանուր ծափերու մէջ բեմ կը բարձրանայ ամէնուս սիրելի ուսուցչապետ Թադէոս Ժամկոչեան, որ աւա՜ղ, շատ շատերու պէս զոհ գնաց 1922ին Թօփալ Օսմանին կողմէ, ողջ ողջ այրուելով իր տան մէջ, երկու մակամարդ Հայուհիներու հետ ...

« Հայրենակիցներ, այսօր այս խանդավառ ժամուն իմ աչքիս առջեւ կը պատկերանայ Մարզուանի ամբողջ հայ հասարակութիւնը, այն հայրենասէր հասարակութիւնը, որ այլեւս չկայ: Բոլորդ ալ գիտէք, քաշեցիք եւ տանջուեցաք Գողգոթայի խաչը չալկած, անոնք զոհուեցան զոհաբերութիւն խորանին առջեւ եւ այդ զոհաբերութեան խնկամանը կը մնայ լոյս եւ յոյս, կը ճառագայթէ մեր անմահ Մասիսի գագաթէն: Այդ ճառագայթող յոյսը մեր հարենիքն է, որուն անկախութեան տօնը տօնելու պատիւը պարգեւուած է մեզի: Դուք երգեցիք քիչ առաջ Շաւարշանի քայլերգը, ոգեւորուած սրտով, անոր հիմնադիրները Կիւլեանը, Տաղլեանը, ինչպէս Խաչիկ Աղամեանը, Գաղիկ Օզանեանը չկան այլեւս շատ շատերու պէս, բայց կայ մէկ բան, ժառանգութիւն մը, ամէնուս սրտին ու հոգիին գուրգուրանքին առարկայ դարերու մարտնչումէն ծնունդ առած Հայաստանը: Կեցցէ ուրեմն Հայաստան, կեցցէ Մայիս 28ի անկախութիւնը»:

Ու այսօր ես ալ մեկուսացած միս մինակ այս հեռաւոր անկիւնը, սրտիս խորէն տօնելով Մայիս 28ը, բարձրաձայն եւ յուզուած կ'երգեմ ամբողջ էութեամբ «Շաւարշանի հերոսները»: Մանչուկներս Արմէնը, Ազատը, Րաֆֆին ապշահար ինծի կը նային, աւա՜ղ, բան չեն հասկնար, իրենց նայուածքով սիրտս կը տրորեն եւ սակայն ես կ'երգեմ... Երգենք ցրիւ եղած ընկերներ, հոգ չէ թէ ամէն մէկս ըլլանք մէկ մէկ անկիւն, կրկին անպաշտպան :

Շաւարշանի հերոսներուն...

Ալժերիա — ԿԱՐՕՏՈՒՆԻ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՍԵՎՐԱՆ.— Կապոյտ Խաչի Սեվրանի դպրոցին ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցաւ մեծ յաջողութեամբ Յունիս 30ին, «Մասիս»ի սրահին մէջ: Ամէն կողմէ, Փարիզէն եւ արուարձաններէն փութացած էին ներկայ ըլլալ: Սրահը լեցուն էր, 38 երկսեռ աշակերտներ, փոքր եւ չափահասրացին հանդէսը «Բամ Փորոտան»ով եւ «Ծաղկիր ազատ իմ հայրենիք»ով: Յետոյ յաջորդաբար տաղքը արտասանեցին, երգեցին եւ այնքան ճարտար կերպով կատարեցին թատերական սրամիտ եւ ծիծաղաշարժ իրենց դերերը որ ամբողջ հանդիսականներուն հիացման արժանացան: Հինգ ամսուան կարճ տեւողութեան մը մէջ անակնկալ մը կը համարուէր այս յառաջդիմութիւնը: Հայկական տարազով փոքրերու պարերը տեղի ունեցան թէ երգով թէ դաշնակով, ընկերակցութեամբ Օր. Իրմա Զիլինկիրեանի:

Դպրոցական հանդէսէն վերջ, Տիկին Զիլինկիրեան, մասնաճիւղիս դպրոցի ուսուցչուհին պարզեց իր վարած գործին նպատակը եւ Կապոյտ Խաչի գործունէութիւնը ազգապահպանման համար: Այս առթիւ թելադրիչ խօսքերով ծնողքներուն յայտնեց իր խնդակցութիւնները եւ շնորհակալութիւնները: Օր. Ա. Ոսկանեան եւ Օր. Ս. Մինասեան երկու գեղեցիկ ծաղկեկողովներ նուիրեցին ուսուցչուհիին, մին վարչութեան, իսկ միւսը չափահաս երկսեռ աշակերտութեան կողմէ: Յետոյ մասնաճիւղին ատենադպրուհին, Տիկ. Ա. Քէօսէեան ուրախութիւն եւ շնորհակալութիւն յայտնելէ վերջ ներկաներուն, պարզեց հինգ ամսուան ընթացքին երեք հոգինոց ժամանակաւոր վարչութեան գործունէութիւնը որ փայլուն վիճակի մը հասցուց մասնաւորապէս դպրոցը :

Դպրոցական հանդէսի բաժնէն դուրս, երկսեռ չափահասներու կողմէ ներկայացուեցաւ ծիծաղաշարժ զաւեշտ մը, «Հիւանդտես»ը, շատ յաջող կերպով որ նոյնպէս գնահատուեցաւ ներկաներէն : Այս առթիւ հետեւեալ նուիրատուութիւնները եղան ի նպաստ դպրոցին.—Գ.Գ. Ն. Քէօսէեան 500 ֆրանք, Ե. Մանուկեան 500, Տիկին Մ. Պապիկեան 1000, Գ. Բ. Յովհաննէսեան 1000, Վ. Քէօսէեան 100, Թ. Նալպանտեան, Ս. Զպուքճեան, Մ. Խլոեան 500ական ֆրանք, Տիկին Զիլինկիրեան 200, Տիկին Ոմն 100, Ս. Կիւլեան 100, Տիկին Ա. Համամճեան 200, Տիկին Սարաճեան 1000, Տիկին Սանթիկեան, Տիկին Մարիամ Քուլի, Տիկին Մարտիրոսեան 500ական, Գ. Գ. Աթալաքեան 100, Յ. Խասեան 100, Օ. Աչճեան 200, Տիկին Գ. Նազարէթեան 100 ֆրանք:

Նոյնպէս տեղի ունեցաւ վիճակահանութիւն մը որուն համար ընկերուհիներ եւ համակիրներ նուիրած էին 90 կտոր առարկաներ եւ որոնց կէսը միայն տրամադրուած էր այս անգամ: Պարերը տեւեցին մինչեւ կէս գիշեր, ճոխ պիւֆէով մը, պատրաստուած Խաչուհիներու կողմէ: Ընդհ. մուտք գոյացաւ 43.537 ֆրանք, ինչ որ շատ պատուաբեր է Սեվրանի նորակազմ Կապոյտ Խաչին համար :— Թղթակից

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սէն Ժերոմի Հ. Յ. Դ. «Հայաստան» ենթակոմիտէն կազմակերպած էր դաշտահանդէս մը, նուիրուած հայ հերոսներու յիշատակին, որ տեղի ունեցաւ «Chateau Combert»ի մօտ, Պոր Շափիթրի օդասուն պարտէզին մէջ :

Օրեր առաջ Սէն Ժերոմի գաղութը եռուզեռի մէջ էր: Քանի մը դրացիներ իրարու հետ միանալով կը պատրաստէին կարկանդակներ եւ ուրիշ համադամ կերակուրներ: Եւ ահա Յունիս 30ը ախտի օր ու Սէն Ժերոմի մեր հայրենակիցները իրբեւ ուխտաւորներ խումբ խումբ կը դիմէին որոշեալ վայրը :

Ընդարձակ պարտէզին կեդրոնը, բեմի կողքին, մեծ ծառի մը վրայ զետեղուած էին հայ հերոսներու նկարները, հերոսներ՝ մտքի, սրտի եւ բազուկի: Քաղաքի ընկերներն ու հայրենակիցները հանրակառքով, իսկ Սէն Լուի, Պուլվառ Օտտոյի եւ Գոմոնի ընկերները մասնաւոր ինքնաշարժերով եկած էին իրենց յարգանքի տուրքը տալու հայրենիքի ազատութեան համար նահատակուած հերոսներուն :

Բացումը տեղի ունեցաւ «Մարսէյէզ»ով եւ «Ծաղկիր ազատ իմ հայրենիք»ով զոր երգեց Սէն Ժերոմի երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պ. Հ. Համբարձումեանի: Ընկեր Մաղաքիա Արսլանեան բացումը կատարեց Մ. Վարանդեանի « Հայ հերոսները» յօդուածին յառաջաբանով, եւ պատմեց հետաքրքրական դրուագներ հերոսներու կեանքէն թէ ինչպէս Սեբաստացի Մուրատ խումբ մը քաջերով կրցաւ ճեղքել Սեւ ծովը հասնիլ մինչեւ Տրապիզոն, ուր սկսաւ Հայ ծախու առնել, մարդագլուխ ոսկի մը վճարելով: Թէ՝ ինչպէս Քեռին, իր կեանքը զոհեց ազատելու համար տասնը վեց հազար հոգիի կեանքը: Օրիորդ Ալիս Յարութիւնեան զգացումով արտասանեց Ա. Ահարոնեանի «Մասիսը», «Ա՜խ, մենք այնպէս կարօտ ենք ուժի»: «Մասիս, ա՜խ, ջա՜ն Մասիս» վերջաւորութիւնը յուզեց բոլոր հանդիսականները: Սէն Լուի Նոր Սերունդէն Ղազարոսեան եւ Փապուճեան ջութակի վրայ նուագեցին հայկական գեղեցիկ կտորներ: Նոյնպէս Նոր Սերունդէն Օր. Ովսաննա Հիթիթեանի «Երգիր հայրենի» տպաւորիչ արտասանութենէն վերջ, ամփոփ ճառ մը խօսեցաւ Գոմոնի ընկերներէն Յ. Գօզոսեան, «Երբ յիշատակս ալ թառամի, ա՜հ, այն ատեն ես կը մեռնիմ» բնաբանով: Բացատրեց հերոսներու կեանքն ու գործը, յիշեց կրօնական, մտաւորական եւ հայդուկ հերոսները եւ թելադրեց հին սերունդին՝ գոնէ տարին անգամ մը, այս օտարութեան մէջ մեծցող իրենց զաւակներուն ձեռքէն բռնած ուխտի բերել անմահ հերոսներու յիշատակի տօնախմբութեան:

Եւ ահա բեմ կը բարձրանան երկու աղջնակներ, 11—12 տարեկան, Սարթանի դպրոցի աշակերտներ՝ Անթուանէթ Տէմիրճեան եւ Վարդուհի Արսլանեան: Երկուքն ալ Ֆրանսա ծնած, կը տրամախօսեն Սուրն ու Գրիչը, որ կը վերջանայ՝ «Ես գրիչ, հոգիներու մէջ կը դրոշմեմ ազատութեան գաղափարն ու հայրենիքի սէրը, ես կը կրթեմ մարդը»: — Երբ ազատութեան գաղափարը եւ հայրենիքի սէրը դրոշմուած է հոգիներու մէջ, պէտք է ստեղծել հայրենիքն ու պահել, տեւականացնել ազատութիւնը որուն համար պիտի գործեն բազուկները:

Ուրեմն միացնելով մեր երկուքին զօրութիւնը, կոչենք՝ կեցցէ միութիւնը, կեցցէ մեր հայրենիքը :

Ընկեր Սարգիսեանի յաջող արտասանութենէն վերջ, Հ. Համբարձումեան մեներգեց «Կիլիկեան» եւ «Հայաստան»ը: Ընկեր Տ. Թադոյեան կարդաց բաւական երկար ճառ մը, պատկերացնելով հայ ժողովուրդի ստրկական շրջանի կեանքը, բռնի կրօնափոխութիւններն ու թալանները եւ ապա մեր անդրանիկներու մաքառումներով ձեռք բերուած պատմական արդիւնքը, Մայիս 28:

Յայտագրի վերջաւորութեան աճուրդի դրուեցան կարմրած հաւ մը եւ երկու շիշ գինի որ կէս ժամուան մէջ բարձրացաւ 12.500 ֆրանքի: Ծախուեցաւ Պ. Անդրանիկ Քիպրիթճեանի: Երբ երկսեռ զոյգեր սկսան պարել՝ անդին ծառերու տակ երկայն սեղաններու շուրջ կը պարզուէր արեւելքը, ահա Բաբերդը, Սեբաստիան, Խարբերդն ու Կարինը, Բիւթանիան եւ Սիվրիհիսարը, բոլորն ալ իրենց յատուկ ազգային կերակուրներով եւ համեղ աղանդերներով: Պուլվար Օտտոյի Նոր Սերունդէն Սիրուհի Զագաեան իր քնքոյշ ձայնով եւ գեղջուկ հայուհիի արտայայտութեամբ երգեց «Աղջիկ անաստուած»ը, «Հէ՜յ ջան, հէ՜յ ջան»ը: Այս օրիորդը եթէ կարող ձեռքերու տակ մարզուի, կրնայ մեր լաւագոյն երգչուհիներէն ըլլալ: Նոյնպէս փայլեցան քոյր - եղբայր Յարութիւնեանները իրենց երգերով եւ արտասանութիւններով:

Եւրոպական պարերէն վերջ սկսան հայկական պարերն ու յեղափոխական խմբերգներ եւ մեներգներ: Այսպէս խրախճանքը շարունակուեցաւ մինչեւ իրիկուան ժամը տասը: Ապրին «Հայաստան» ենթակոմիտէի անձնուէր ընկերները:— Պարթեւ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 1 Յուլիս.— Մարսէյլի Թեմական երեսփ. ժողովը, իր վերջին նիստին մէջ, 12 Մայիս 1946, իր հրաժարումէն առաջ ընտրած է, նոր երեսփոխաններու ընտրութեան համար, ընտրողական կեդր. յանձնախումբ մը հետեւեալ ազգայիններէ.— Պ. Վ. Սահաթճեան, Բ. Միլտոնեան, Յ. Տէօքմէճեան, Ժ. Տէր Վարդանեան, Ա. Թէքէեան, Կ. Ճանիկեան, Յ. Հացագործեան, Շ. Թաշճեան:

Ընտրողական կեդր. յանձնախումբս, համաձայն, Ս. կաթողիկոսէն եւ Ֆրանսական իշխանութենէն վաւերացուած Ազգ. սահմանադրութեան կանոնագրի տրամադրութեանց, կը ձեռնարկէ ուրեմն կեդրոնի (Մարսէյլ քաղաքի) ընտրութեանց: Եւ որպէսզի որ եւ է թիւրիմացութիւն տեղի չունենայ, անհրաժեշտ նկատեց յիշեցնել Ազգ. Սահմանադրութեան ընտրական կանոնները.—

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ԿԱՆՈՆՆԵՐ.— Յօդ. 67.— Մարսէյլի Թեմին մէջ ընտրելու իրաւունք կը վայելեն, բոլոր այն ազգայինները, որոնք՝ Ա. 21 տարին կը լրացնեն: Բ. տեղւոյս վրայ մէկ տարիէ ի վեր կը բնակին: Գ. Քրէական որեւ է յանցանքով դատապարտուած չեն պետական դատարանի եւ ազգ. մարմիններու կողմէ: Դ. տեղւոյն վրայ Ազգ. տուրքի մասնակցած են կամ կը մասնակցին մէկ տարուան համար :

Յօդ. 68.— Ընտրուելու իրաւունք կրնան ունենալ միայն այն ազգայինները, որոնք ա) 25 տարին լրացուցած են: բ) Ազգ. տուրքի մասնակցած են ու քրէական յանցանքով դատապարտուած չեն: գ) Մարսէյլի համար առնուազն վեց ամիսէ ի վեր բնակութիւն հաստատած են :

Ընտրողական կեդր. յանձնախումբս, ներկայ ընտրութեանց մասնակցող մեր բոլոր ազգայիններու դիւրութիւն եւ հնարաւորութիւն տալու համար, բացած է արձանագրութեանց տոմար մը, Ազգ. Առաջնորդարանի մէջ, 57 rue Tapis-Vert, Ա. յարկ որ բաց պիտի ըլլայ ամէն օր, Յուլիս 9էն մինչեւ Օգոստոս 25: Առաւօտ ժամը 8.30էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 7ը, առանց կէս օրուան դադարի, բացի կիրակի եւ տօն օրերէ :

Հետեւաբար կը հրաւիրենք մեր բոլոր ազգայինները, ա) որ իրենց ինքնութեան թուղթով ներկայանան, Ազգ. Առաջնորդարան եւ արձանագրուին իբրեւ քուէարկու, բ) Ամէն արձանագրուող ազգային ստանայ, ազգ. տուրքի վճարման ընկալագիրը եւ ընտրութեան իրաւունքի թուագրեայ (carte d'électeur) տոմսը:

Կեդրոնի համար ընտրութեանց վերջին պայմանաժամ որոշուած է Օգոստոս 25, կիրակի ժամը երեկոյեան 7: Իսկ քուէարկութեան թուական որոշուած է Սեպտեմբեր 1 կիրակի օր:

Շրջաններու համար առանձին պիտի հաղորդենք իրենց ընտրութեանց թուականը:

Վստահ ենք որ մեր բոլոր ազգայինները ինչպէս միշտ, այս անգամ աւելի եւս գիտակից եւ նախանձախնդիր իրենց ազգային աւանդութեանց պահպանման եւ ազգ. ներքին գործերու համերաշխ եւ արդիւնաւոր ղեկավարման, պիտի փութան որոշեալ թուականին արձանագրուիլ եւ ընտրութեանց մասնակցիլ, իբրեւ պարտականութիւն եւ իրաւունք ամէն գիտակից անհատի:

Դիւան Ընտրողական Կեդր. Յանձնախումբի ատենապետ՝ Վ. Սահաթճեան, Բ. ատենապետ՝ Բ. Միլտոնեան, ատենադպիր՝ Յ. Տէօքմէճեան :

Յ. Գ.— Ներկայ յայտարարութիւնը կը վերաբերի Մարսէյլի արուարձաններէ զատ, հետեւեալ շրջաններուն.— Նիս, Վալանս, Լիոն, Կարտան, Թուլոն, Ավինեոն, Էքս, Լա Սիոթա, Ալժերի, Մարոք, Թունուզ եւ Միլան:

Փոթորիկ Ազգ. Ժողովին մէջ

Մեծ փոթորիկ մը ծագեցաւ Սահմանադիր Ժողովի հինգշաբթի օրուան նիստին մէջ, աջակողմեան երեսփոխան Ֆրետերիք Տիւփոնի ընտրութեան վաւերացման առթիւ։ Համայնավարները երկար ատենէ ի վեր կ'ամբաստանեն այս երեսփոխանը թէ օգնած է Գերմաններուն, ձեռք անցընելու համար Փարիզ քաղաքին գաղթային փայտերը։ Ընտրական յանձնաժողովին տեղեկաբերը, համայնավար Կարսին, յայտարարեց թէ ընտրութիւնը օրինաւոր է, բայց ամբաստանութիւնը կը մնայ. հետեւաբար պէտք է նախ դատական իշխանութիւնը արձակէ իր վճիռը։ «Մենք բարոյական պատճառներով է որ կը պահանջենք չվաւերացնել ընտրութիւնը»։

Ձայներ աջակողմէն.— Ձեզի՞ է մնացեր խօսիլ բարոյականի մասին։

Ձայն մը կեդրոնէն.— Ուրեմն անվաւեր հռչակեցէք փոքրամասնութեան բոլոր երեսփոխանները։

Փոթորիկը անխուսափելի կը համարուէր եւ նախագահը, Պ. Վէնսան Օրիոլ արտակարգ ճիգեր կը թափէր։ Համայնավար երեսփոխան մը տեղէն ցատկեց, սպառնագին։ Աջակողմէն կ'աղաղակէին. — «Դուք արհեստով գրպարտիչներ էք»։ Ամբաստանեալը, Տիւփոն, ինքզինքը պաշտպանելու համար իր կարգին յարձակեցաւ համայնավարներուն վրայ, պախարակելով անոնց դիրքը 1939 Սեպտեմբեր-Հոկտեմբերին։ Այս առթիւ կարդացնախագահ Հերիոյի ուղղուած նամակ մը (1 Հոկտ. 1939) որով համայնավարները կ'ամբաստանէին աշխարհակալ պատերազմին «դրդիչները» եւ կը ջատագովէին Խ. Միութեան խաղաղասիրական քաղաքականութիւնը։ «Ի՞նչ կ'ընէին համայնավարները 1939ին. Գերմանիոյ միջնորդի դերը կը կատարէին անպատիւ հաշտութեան մը համար, եւ ստացան իրենց միջամտութեան գինը,— աւտու մը համայնավար կուսակցութեան մէկ պատուիրակը Կէսթափոյին դիմեց եւ «Իւմանիթէ»ի վերհրատարակութեան արտօնութիւն ստացաւ»։

Այս անգամ աննկարագրելի էր փոթորիկը։ Նախագահը ստիպուեցաւ ընդհատել նիստը։ Քանի վայրկեան վերջը, հակառակ նախագահին հաշտարար յորդորներուն, փոթորիկը վերսկսաւ, Պ. Տիւփոնի նոր մեղադրանքներուն հետեւանքով։ Քիչ մնաց որ կռփամարտ մըն ալ տեղի ունենար։ Ի վերջոյ քուէարկութիւն կատարուելով, 130ի դէմ 341 ձայնով վաւերացուեցաւ Տիւփոնի ընտրութիւնը։ Թեր քուէարկած էին Ժողովրդական Շարժումը եւ ընկերվարականները։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈԼՍՈՅ ԹԵՐԹԵՐԸ կը գրեն թէ ժամուլի յանցանքներու ներման օրէնքին շնորհիւ, ազատ արձակուած են Զ. Պիպէռեան, Թ. Ազատեան եւ Կ. Խուպէսէրեան, որոնք բանտարկուած էին երկար ատենէ ի վեր։ — Նոյն աղբիւրին համաձայն, յունական պատուիրակութեան մը դիմումին վրայ, կառավարութիւնը որոշած է ջնջել «մուզաթա»յի տուրքը, որ ծանր բեռ մը կը կազմէր եկեղեցիներու մատակարարութեան համար։ Միակ «Միւթէվէլլի»ի դրութիւնն ալ պիտի բարեփոխուի։ (Այս անհատները կը նշանակուին կառավարութեան կողմէ եկեղեցիներու եւ դպրոցներու մատակարարութեան համար, փոխան ընտրովի Թաղ. Խորհուրդներու։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ Հրեաները ազատ արձակեցին այն երեք անգլիացի սպաները որ գերի բռնուած էին, իբրեւ պատանդ։ Անգլիացիներն ալ իրենց կարգին ազատ արձակեցին 50 Հրեաներ որոնք վար դրուած էին հարցաքննութեան համար։ Ուրիշ յիսուն հոգի եւս պիտի արձակուին։

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ հետեւեալ միջոցները ձեռք պիտի առնեն, եթէ Անգլեւսաքսոնները փորձեն 100.000 Հրեաներ տեղաւորել Պաղեստինի մէջ.— 1. Իրենց համակրանքը յայտնել Պաղեստինի յեղափոխութեան համար.— 2. Տնտեսական պատիժներ ձեռք առնել Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն դէմ, չեղեալ հռչակելով կնքուած համաձայնութիւնները.— 3. Պահանջել արաբական երկիրներու Հրեաներէն որ ճշդեն իրենց դիրքը Սիոնականութեան հանդէպ.— 4. Իբրեւ ազգ. կառավարութիւն ճանչնալ Պաղեստինի արաբական կոմիտէն։

ՓԻԼԻՓՊԵԱՆ ԿՂԶԻՆԵՐՈՒ անկախութիւնը հռչակուեցաւ Յուլիս 4ին։ Այս առթիւ Հանրապետութեան նախագահը Թրումըն հակարոլչեւիկ ուղերձ մը պարզեց, միեւնոյն ատեն անտեսելով Անգլիան իբրեւ մեծ պետութիւն։ Հանրապետութիւնը իր ճակատագիրը կապած է Մ. Նահանգներուն։

ՖԱՇԱԿԱՆ ԳԱՂՏՆԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐ երեւան հանուեցան Իտալիոյ մէջ։ Առաջին ցանկին մէջ կ'երեւան 600 հոգի։ Ուրիշ ցանկեր ալ պիտի հրատարակուին, համագումար 6000 անուններով։

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ յանձնաժողովը միաձայնութեամբ քուէարկեց երկու ժողովի սկզբունքը։ Առաջինը՝ բուն Ազգ. ժողովն է. երկրորդին մանրամասնութիւնները պիտի ճշդուին յառաջիկային։

Մեծ պարահանդէս

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Շրջ. Վարչութեան, (իր առաջին տարեդարձին առթիւ), եւ հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ։ Իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն Հ. Յ. Նոր Սերունդի բոլոր խումբերը։

Վաղը Շաբաթ, իրիկուան ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս, Chateau des Fleursի հանրածանօթ սրահին մէջ, Rond Point du Prado։ Ժամը 8.30էն 12՝ գեղարուեստական բաժին (երգ, հայկական պար, նուագարտասանութիւն, եւայլն)։ Կը խօսին Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը, M. Marius Bogi, Rédactuer de l'Espoir։ 12էն մինչեւ առտու եւրոպական պար, հանրածանօթ առաջնակարգ նուագախումբով։ Bertho et son ensemble du Ceylan։ Ընտիր խմիչքներ եւ ուտելիքներ մատչելի գիներով։

Մուտք 100 ֆրանք։ Հանրակառքերը կը բանին մինչեւ լոյս։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ. 14 Յուլիս, Մարսէյլի շրջանի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի մարզիկներուն օրը St. Loupի Stadeը։

ՏԷՍԻՆ — Ֆր. Բանակի Հայ Ռազմիկներու Միութիւնը հոգեհանգիստի մասնաւոր պատարագ մատուցանել կուտայ Ֆրանսական ճակատներուն վրայ մեռած բոլոր հայ զինուորներու յիշատակին, այս կիրակի առաւօտ, Հայոց եկեղեցին։ Այս առթիւ, Փարիզէն հրաւիրուած է Արսէն Ա. քահանայ Սիմէօնեանց, պատարագելու համար։ Կը հրաւիրուին Տէսինի եւ իր շրջաններուն բոլոր հայ զինուորներն ու ժողովուրդը՝ յարգելու համար յիշատակը մեր բոլոր զոհերուն։— Վարչութիւն

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի երգչախումբին (ղեկավարութեամբ ընկեր Սահակ Յովհաննէսեանի) արձակուրդի առթիւ փակման հանդէսը, շաբաթ, 6 Յուլիս ժամը 8.30ին։

ՅՈՒԼԻՍ 14ին ժամը 3ին ՍԵՎՐԻ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՊԱՐՏԷԶՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ, 26 Rue Troyon, Sèvres, métro Pont de Sèvres, վարժարանի նախկին աշակերտներու միութիւնը կը կազմակերպէ Բարի գալուստի թէյասեղան մը, ի պատիւ Մխիթարեան Միաբանութեան պատուիրակներու Հայր Սահակ Վ. Տէր Մովսէսեանի, Հ. Խաչատուր Վ. Վրթանէսեանի։ Այս առթիւ բարեկամներ եւ համարակութիւնը հրաւիրուած են այցելելու պրոյը։ Սեղան ապահովելու համար դիմել Պ. Ալէմշահի, 19a rue Caumartin եւ Տուպաղեանի, 30 rue Trévise, Պարսամեանի, 46 rue Richer։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ Գանտիայէն (Կրետէ) Առաքել Աստուրեան բնիկ Ուշագցի, կը փնտռէ ազգականներէն Ուշագցի Կատարինէ Երեմեանն ու իր զաւակները Մկրտիչ եւ Մանուէլ Երեմեան, որոնց Ֆրանսայի մէջ հին հասցէն եղած է 25 Մէզոն տիւ Բրէնթան, Տէսին, Իզէր։ Ասոնց մասին ամէն տեղեկութիւն կը խնդրուի հաղորդել Բարեգործականի կեդրոնին՝ 11, Սքուար Ալպոնի, Փարիզ (16)։

ԿԸ ՓՆՏՌԵՄ ազգականներէս légionnaire Կարապետ Մինասեան, որ կը գտնուէր D. C. R. E. C. P. 1)3 No. 23686 Sidi - Bel - Abbès (Algérie)։ Այժմ կը կարծուի որ Մարսէյլ կը գտնուի։ Ճշգրիտ հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Hagop Topalianի, 57 rue Dunoir, Lyon – Rhône։

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀԱՅԿԱՇԷՆ

9, ՅԱԿՈԲԵԱՆ ԽԱՆ ՉԱՔՄԱՔՃԸԼԱՐ. ՊՈԼԻՍ

Շանթի «Լուսաբերներ»ուն եւ ուրիշ ամէն կարգի պոլսական գիրքերու համար դիմել վերոյիշեալ հասցէին։

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱՆՁՆԱԳԻՐՆԵՐԸ (ինքնութեան թուղթ) տասը տարի պայմանաժամ պիտի ունենան փոխանակ երեքի, համաձայն պաշտօնաթերթին մէջ հրատարակուած օրէնքի մը։ Մանրամասնութիւններ յաջորդով։

ՆԻՒՐԸՆՊԷՐԿԻ ԴԱՏԱՒՈՐՆԵՐԸ ՍՊԱՆՆԵԼՈՒ ծրագիր մը յղացած էին եօթը S. S. լրտեսներ, ինչպէս կը գրէ ամերիկեան բանակին թերթը։ Ծրագիրը պիտի գործադրուէր 1946 փետրուար 6—20, դաշնակից համազգեստներով եւ կեղծ թուղթերով։ Այս յայտնութեան վրայ տամնապատկուեցան պահակները եւ ուրիշ զգուշական միջոցներ ձեռք առնուեցան։— Առջի օրուան նիստին մէջ գերման իրաւագէտ մը փորձեց ապացուցանել թէ միջազգային ատեանը իրաւասու չէ դատելու պատերազմի ոճրագործները։

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՆ, Քաննի մէջ, երեք պատանիներ, 16 տարեկան, որոնք շռայլ կեանք մը կը վարէին, երեք միլիոն ֆրանք դրամ եւ երկու միլիոն ֆրանքի գոհարեղէն գողցած ըլլալով Փարիզի մէջ, իրենց մէկուն մօրեղբօր դրամարկղէն։

12.000 ԿՈԼԽՈԶ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐ պիտի տեղաւորուին Քալինինկրատի մէջ (նախկին Քէօնիկսպէրկ. Փրուսիա), փոխադրուելով խորհրդային զանազան հանրապետութիւններէ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. ՓՈՍՏՈՄ խումբին ժողովը՝ այս կիրակի ժամը 9էն, 50, Rue Cascade։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԴԱՆ ենթակոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այս կիրակի կէս օրէ վերջ, ժամը 3ին, Սարսէլի ծանօթ հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ Փարիզի մասնաճիւղի դասախօսութիւնը այս երկուշաբթի ժամը 8.30ին, Studio Caumartin, կը խօսի Պ. Զօպանեան։ Նիւթ՝ Հայկ. մատենագրութիւն։

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ Փարիզի մասնաճիւղին պտոյտը այս կիրակի, դէպի Montmorency։ Շոգեկառք Gare du Nord, ժամը 7.43, 8.13, 8.43, 9.13 10.13, փոխել Enghien, իջնել Montmorency։ Հաւաքավայր Montmorencyի գագաթը, Monument aux Morts։

o o

ՍԵՎՐԻ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ վարժարանի նախկին աշակերտներու ընդհ. ժողովը՝ Studio Caumartin, այս երկուշաբթի 8 յուլիս, ժամը 20.30ին։ Օրակարգ՝ Յուլիս 14ի թէյասեղանը։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Երեմեան դպրոցի ամավերջի հանդէսը այս կիրակի յուլիս 7ին, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին իր դպրոցի սրահին մէջ։ Մուտքը ազատ է։

ԼԻՈՆ.— Ֆր. Կ. Խաչի Լիոնի վարչութիւնը՝ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ, իր բոլոր ընկերուհիները, այս կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը՝ 3ին, հայ կաթողիկէ խորհրդարանի շէնքին մէջ, 78 rue Rabelais։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ Նոր Սերունդը կազմակերպած է ընկերահամակրական դաշտագնացութիւն մը, այս կիրակի, առտուան ժամը 9ին, ժամադրավայր՝ Հ. Յ. Դ. Ակումբը։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ.— Այրի Տիկին Կ. Էմէրեան, Տէր եւ Տիկին Գույումճեան, Տէր եւ Տիկին Յ. Թօքատլեան կը ծանուցանեն թէ իրենց սիրեցեալամուսնոյն եւ հօր՝ Պ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԷՄԷՐԵԱՆի մահուան առաջին տարելիցին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի, Փարիզի Հայոց եկեղեցին։

ՄԻՒԹԻՒԱԼԻԹԷԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ կիրակի 7 Յուլիս, ժամը 15ին, Խորէն Փալազեան կը ներկայացնէ Փարիզահայ լաւագոյն դերասաններու կազմով մը Բագրատ Այվազեանցի վէպէն թատերգութեան վերածուած

Հայրենիքի դաւաճանները

Հայկական ազգային պատմական տրամ, 1034—1064, 5 արար եւ 1 պատկեր։ Տոմսերու համար դիմել՝ ծանօթ վայրերը։

Տիկ. Արուսեակ Կարապետեան 500 ֆրանք կը նուիրէ Ֆր. Կապոյտ Խաչին, Պ. Արշակ Վարդանեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի։

Ստանալ Յառաջէն։

Տէր եւ Տիկին Յակոբ Նիկողոսեան 500 ֆրանք կը նուիրեն Ֆր. Կապոյտ Խաչին, Տիկին Աղաւնի Պարտաքճեանի մահուան առթիւ (Շավիլ), փոխան ծաղկեպսակի։

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Սեվրանի Մասնաճիւղը իր վերջին դպրոցական հանդէսին հասոյթէն 3000 ֆրանք կը տրամադրէ Պէյրութի «Գնակ մը կերակուր» ձեռնարկին։

ՍԷԹԻՖԷՆ (Ալճերիա) Տիկին Իւպիզեան 500 Ֆր. կը նուիրէ Ֆր. Կ. Խաչի միջոցով Պէյրութի «Գընակ մը կերակուր» ձեռնարկին։Յառաջէն ստանալ։

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Իվրիէն Պ. Սարգիս Գորգիկեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ Պ. Մեղրիկեանի, Պէյրութ։

✕ Պուր Լա Ռէնէն Պ. Վ. Յակոբեան վեցամսեայ «Յառաջ» կը նուիրէ Պ. Բիրան Ոսկերիչեանի, Երուսաղէմ։

Այրի Տիկին Վարդուհի Վարդանեան իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ բոլոր անոնց որոնք անձամբ կամ գրաւոր իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին իր ողբացեալ ամուսնոյն՝ ԱՐՇԱԿ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ մահուան առթիւ։

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Dameme – 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH - Fondé 1925 - R. C. S. 376 244

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Dimanche 7 JUILLET 1946 Կիրակի 7 ՅՈՒԼԻՍ

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4744-Նոր շրջան թիւ 383 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ֆր

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՑԱՂԱՑՍ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

Տպագրական մեքենան անընդհատ կը բանի Փարիզէն մինչեւ Ամերիկա: Մանաւանդ Սուրիա-Լիբանանի, Եգիպտոսի եւ Իրանի մէջ: Ցունահայ բազմաչարչար գաղութն անգամ աշխուժացած է, հակառակ անյաղթելի դժուարութեանց:

Ստոյգ տեղեկութիւններ չունինք միայն Պալքաններէն:

Ամէն շաբաթ նորութիւն մը կը ստանանք, — պարբերական եւ գիրք: Հին հրատարակութեանց նոր տպագրութիւններ, ամբողջական երկեր եւն:

Պէյրութի մէջ, արդէն սկսած են տպել Լեւոն Շանթի Ամբողջական Գործերը, իր յոբելեանին առթիւ: Ամերիկայի մէջ ձեռնարկած են Ա. Ահարոնեանի ամբողջական գործերուն տպագրութեան: Յ. Օշականի յոբելեանն ալ առիթ կ'ընծայէ իր բազմազան գործերուն գոնէ մէկ մասին հրատարակութեան: Ցոբելեարք ձեռագիրներ ունի որոնք հաստափոր հատորներ կրնան կազմել

Գիրքերը կուգան: «Ստացանք» մը կ'արձանագրէնք եւ կ'անցնինք Մինչդեռ տարրական պահանջ մըն է գրախօսականը, որ կը նշանակէ մասնաւոր աշխատակից, լեցուն պաշարով: Ինչպէս միջազգային մամուլին մէջ:

Շատոնց անցած են այն օրերը, երբ առտուն կանուխ արթնցողը գրադատական կը գրէր, փառաբանելով կամ վարկաբեկելով, համաձայն իր խելի պտուկին կամ քմահաճոյքին: Եւ կամ ապրանքի վրայ: Ճղճիմ արհեստ մը որ կը ծառայէր ճաշակները խաթարելու:

Այսպէս եւ գեղարուեստական արտադրութեանց մասին, — Նկարահանդէս, երգահանդէս, թատրոն եւն.:

Հայկական օրագրութիւնը տակաւին չէ հասած այն օրուան, ուր պիտի կրնար մասնաւոր աշխատակիցներ պահել գրախօսականի եւ միւս գեղարուեստական արտադրութեանց համար: Իւրաքանչիւրը իր մասնագիտութեամբ:

«Յառաջ»ը ունի ձեռնհաս աշխատակիցներ: Բայց ժամանակն է որ կը պակսի: Ամէն մէկը անհատական գործի մը կապուած է: Իր հոգերովը կը տապլտկի: Այնպէս որ, կրնայ օգտակար ըլլալ միայն «ի միջի այլոց»:

Շատ քիչ թերթեր բախտաւոր են, այս տեսակէտէն: Որով բազմաթիւ հին ու նոր հրատարակութիւններ կը մնան անծանօթ՝ լայն հասարակութեան համար:

Գիրքերը կը ծախուին, անշուշտ: Բայց, եթէ ուշադրութեամբ հետեւինք, պիտի տեսնէք որ շատեր «ազգասիրաբար» կը գնեն: Ցաճախ էջերն անգամ ձգելով կոյս:

Անոնք որ իրապէս կարդալ եւ օգտուիլ կ'ուզեն, առ հասարակ զրկուած են ամէն հատոր գնելու կարողութենէն:

Ուրեմն, գիրքերը կը մնան «անտէր»: Մեծ մասով՝ իբրեւ «թուղթի փառք»:

Որքան կրցած ենք հետեւիլ, նոր հրատարակութեանց մէջ լայն տեղ կը բռնեն բանաստեղծութիւնները:

Ցառաջդիմութի՞ւն թէ նահանջ կամ տեղքայլ: Ամէն պարագայի մէջ, ոչ այնքան մխիթարական:

Բանաստեղծութիւնը բացառիկ շնորհ մըն է, շատ քիչերուն տրուած: Չի բաւեր տաղաչափութիւն կարդալ եւ յանգեր հիւսել, կամ քայլամոլոր թափառիլ արդէն կոխուած դետիններու վրայ:

Այս մարմաջը տեսակ մը պատրուակ դարձած է, որպէսզի շատեր խուսափին արձակէն, որ ամէն բանէ առաջ կը պահանջէ պաշար, ճաշակ եւ հոսուն, հասուն լեզու: Մէկ բառով՝ աշխատանք:

Երկու երեք սերունդներ աքնեցան եւ գարնանային պայծառութեան մը, թարմութեան մը հասցուցին մեր արեւմտահայ աշխարհաբարը:

Եւ սակայն, եթէ այսպէս շարունակուի, հետեւանքը պիտի ըլլայ լճացում: Մանաւանդ իբրեւ հետեւանք լրագրական անխնամութեան: (Որքան թերթ, այնքան տարբեր լեզու, թափթփած վրայգլուխով):

Արդի աշխարհաբարը յղկուեցաւ, հարստացաւ ոչ միայն դպրոցներու, այլ եւ օրագրութեան մէջ:

Դժբախտաբար, շատ մը խմբագիրներ իրենց սորվածն ալ մոռցեր են: Ոչ մէկ ճիգ՝ լեզուն մշակելու եւ ընդհանուր յայտարարի մը վերածելու: Խմբագրականնէն մինչեւ լուրի մը թարգմանութիւնը կամ հանդէսի մը նկարագրութիւնը:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԱՐԿԱԾՆԵՐ

Անոնք որ խմբագրատուն եւ տպարան չեն մտած, դժուար կրնան ըմբռնել թերթի մը տպագրութեան պայմանները:

Ձեռագիրը կը սրբագրես, գրաշարին — այժմ տողաշար — կը յանձնես: Կը շարէ կը բերէ:

Պէտք է ուշադրութեամբ կարդալ փորձերը, բաղդատելով ձեռագրին հետ: Յետոյ բաղդատել սրբագրութիւնը, նորէն աչք մը նետել եւ մեքենային յանձնել:

Պոլսոյ մէջ, կատարեալ արարողութիւն մըն էր փորձերու սրբագրութիւնը:

Խմբագիր մը կը կարդար, ուրիշ մը ձեռագիրը բռնած կը հետեւէր:

Առաջին սրբագրութենէն վերջը, երրորդ խմբագիր մը կը բաղդատէր փորձերը եւ յետոյ վերջին վար նորէն կը կարդար բոլոր էջերը:

Այս աշխատանքէն վերջ, կրկին բաղդատութիւն եւ ապա մեքենայ:

Եւ սակայն, վրիպակներ միշտ ալ կը սպրդէին:

Այստեղ արարողութիւնը այնքան երկար չի տեւեր: Ամէն ինչ հեւ ի հեւ, քանի որ ձեռքեր եւ լայն միջոցներ կը պակսին:

Խմբագիր եւ տողաշար կարելի ուշադրութիւնը կ'ընծայեն: Բայց, «Թագաւորին աղջիկն անգամ խուլուր մը կ'ունենայ»: Եւ «Յառաջ»ն ալ՝ իր արկածները:

Այսպէս, Ցունիս 28ին հետեւեալ խորագիրը սահած էր. — «1.500.000 միլիոն ժողովուրդ տեղահան»:

Կը հասկնաք անշուշտ, «միլիոն»ը անկոչ հիւր մըն էր, ինչպէս կը պարզուի լուրէն:

Ցուլիս 3ին, խմբագրականի բ. եւ գ. տողերուն մէջ, «Սուրիա-Լիբանանի առաջին կարաւանը Պէյրութ հասած»: Պիտի ըլլայ՝ Պաթում:

Վրիպակներ, նաեւ, պատմական անուններու մէջ (Վասպուրականի նուիրուած գրութիւնը):

Ֆրանսերէն թերթերը աւելի՞ բախտաւոր են, իրենց հարիւրաւոր խմբագիրներով եւ սրբագրիչներով: Ընդհակառակն: Ոչ միայն վրիպակներ, այլ եւ տողեր իրար խառնուած: Բայց, անոնք ալ, մեզի պէս, կ'ապաւինին... ընթերցողներուն ուշիմութեան:

Այլապէս, ամէն օր վրիպակներու ցանկ մըն ալ պիտի հրատարակէին:

Այս առթիւ, ո՞րքան չինիչ պատմութիւններ, լրագրական կեանքէ:

Օրինակ, Վիլհելմ Բ.ի «յիշարձանը», որուն «յ» տառը իյնալով, դարձած էր «իշարձան» եւ որ պատճառ դարձաւ պոլսական թերթի մը փակման, տնօրէնին եւ աւագ խմբագրին բանտարկութեան:

Կը պատահէր որ «Զար»ն ալ «Զար» չարէին, այդ պատմական օրերուն: Եւ ռուսական դեսպանը չունչը կ'առնէր Բապը Ալի

Փա՜ռք տողաշար մեքենային եւ տողաշարին, որոնք բաց դուռ չեն ձգեր այս տեսակ սխալներու համար:

ՎԱՀԷ

Ամերիկեան ազդ մը Հայկական Դատի մասին

Ամերիկեան մեծ օրաթերթը, New York Herald Tribune, պարբերաբար «ազդեր» կը հրատարակէ արաբական, հրէական եւն. դատերու մէջ մասին (ամբողջ մէկ էջ), յիշեցնելով թէ ծանուցում է:

Թերթը Ցուլիս 4ի թիւին մէջ, երկու գոյդ սիւնակ ալ յատկացուցած էր Հայկական Դատին, «Հայկական Իրաւունքներու Ամերիկեան Կոմիտէ»ին ստորագրութեամբ: Ազդին մէջ կ'երեւայ Հայուհի մը, Վարդուհի, «պայծառ խորհրդանշանը Հայաստանի մը — ազատ, երջանիկ եւ ապահով»: Յետոյ քարտէս մը, — 1. Խ. Հայաստանը, 11.000 քառ. մղոն տարածութեամբ, «շատ փոքր ընդունելու համար այն հարիւր հազարաւոր Հայերը որ կ'ուզեն իրենց հայրենիքը վերադառնալ բազմաթիւ երկիրներէ ուր կ'ապրին իբրեւ տարագիրներ. — 2. Ուիլսընեան Հայաստանը (Կարին, Բիթլիս, Վան, Տրապիզոն, ինչպէս եւ Կարս-Արտահան) — 3. Թուրքիոյ մնացեալ մասը:

Պարզելով Հայկ. Հարցին մարդկային կողմը, յայտարարութիւնը կ'ըսէ — «Աշխարհի վրայ ոչ մէկ ժողովուրդ այնքան տառապանք, զրկանք եւ գերութիւն կրած է որքան հայ ժողովուրդը դարերու ընթացքին: Թէ ան ինչպէս պահած է իր քրիստոնէական կրօնը, լեզուն եւ վերջնական ազատութեան յոյսը՝ հրաշք մըն է մեզ բոլորիս համար... Այժմ հայ ժողովուրդը եւ իրենց ներկայացուցիչները կեցած են աշխարհի մեծ պետութեանց առջեւ եւ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան կը ներկայացնեն իրենց դատը: Անոնք կը պահանջեն Հայուն իրաւունքը իր հայրենիքին վրայ, որ սրբագործուած է իր արիւնով, քրտինքով եւ արցունքներով, եւ ծածկուած իրենց մշակոյթի նշանաւոր յիշատակարաններով»: (Հատուած մը ծերակուտական Զարլզ Թոպիի ճառէն):

Ուրիշ հատուած մը, քարտէսին տակ. — «Հայ ժողովուրդին համար արդարութիւնը կը պահանջէ Հայաստանի վերադարձնել Կարսի, Արտահանի, Տրապիզոնի, Էրզրումի, Վանի եւ Բիթլիսի նահանգները, զանոնք կցելով Խ. Հայաստանի, իբրեւ հայրենիք մը բոլոր ցիրուցան Հայերուն որ կ'ուզեն վերադառնալ»:

Եւ վերջապէս, հատուած մը Սան Ֆրանչիսկոյի խորհրդաժողովին ներկայացուած յուշագրէն. — «Արարատ լեռն անգամ, հայ ժողովուրդին հպարտութիւնն ու փառքը եւ իրենց յոյսերուն ու տենչերուն ամէնէն արտայայտիչ խորհրդանշանը հազար տարիէ ի վեր, կը մնայ թրքական իշխանութեան տակ»:

ԶՈՐՍԵՐԸ ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՎԻՃԻՆ

Ուրբաթ օր նոր անհամաձայնութիւն մը ծագեցաւ Զորսերու Խորհուրդին մէջ, հաշտութեան խորհրդաժողովի հրաւիրագիրներու մասին, որ ղրկուած պիտի ըլլային նոյն օրը, Ցուլիս 29ի համար: Զորս նախարարները վիճեցան լման չորս ժամ, առանց որոշումի մը յանգելու: Հետեւաբար հրաւիրագիրները չղրկուեցան եւ օր մըն ալ կորսուեցաւ:

Հրաւէրներուն սեւագրութիւնը մշակուած էր ֆրանսական պատուիրակութեան կողմէ, բայց Պ. Մոլոթով կարգ մը առարկութիւններ ըրաւ: Նախ չուզեց որ Չինաստանն ալ գամոսի հրաւիրող պետութեանց մէջ, յետոյ առաջարկեց կարգադրել եւ հրաւէրներուն հետ ղրկել հաշտութեան խորհրդաժողովին ատենական գործողութեանց եղանակը: Պ. Պ. Պէվին եւ Պըրնս անհրաժեշտ գտան Չինաստանի մասնակցութիւնը եւ ուրիշ դիտողութիւններ ըրին. բայց Պ. Մոլոթով պնդեց թէ ժողովը հրաւիրելու պատասխանատուութիւնը պէտք է ստանձնեն միայն Զորս Մեծերը: Պէվին դիտել տուաւ թէ աշխարհի խաղաղութիւնը կըձգձգուի ձեւակերպութեանց պատճառով, եւ Չինաստանի հանդէպ անարգանք մը նկատեց Մոլոթովի ընթացքը, բայց անօգուտ: Նոյն իսկ Պ. Պիտօ չկրցաւ համոզել Մոլոթովը: Ամէնէն սուր խօսքերը փոխանակուեցան Մոլոթովի եւ Պըրնսի միջեւ: Խորհրդային պատուիրակը ի վերջոյ առաջարկեց ամբողջ խնդիրը յանձնել իրենց փոխանորդներուն եւ զբաղիլ Գերմանիոյ կացութեամբ: Ըսաւ թէ յայտարարութիւն մը պիտի ընէ այդ մասին: Պէվին նորէն պահանջեց որ հրաւէրները անմիջապէս ղրկուին: Ամերիկեան պատուիրակը դիտել տուաւ թէ ինք հինգ-վեց օր առաջ խնդրած էր քննել գերմանական հարցը, բայց Մոլոթով մերժեց: Պըրնս գանգատեցաւ թէ ինք լուր ղրկած էր Զօր. Քլէյի որ Պերլինէն Փարիզ գայ, գերմանական խնդիրը քննելու համար, բայց յետոյ ետ առաւ հրաւէրը, որովհետեւ ոչ ոք կը հաւատար թէ Խ. Միութիւնը այսօր կ'ուզէ խօսիլ գերմանական հարցի մասին:

Տաք ու պաղ վիճաբանութիւններէ վերջ, որոշուեցաւ որ արտաքին նախարարներուն փոխանորդները քննեն հրաւէրներու խմբագրութեան խնդիրը եւ տեղեկագիր մը ներկայացնեն: Եւ նախարարները փրամէ բաժնուեցան անախորժ տպաւորութեամբ:

Նոր փոթորիկ Ազգ. ժողովին մէջ

Նոր փոթորիկ մը պայթեցաւ Սահմանադիր ժողովին ուրբաթ օրուան նիստին մէջ, նախկին վարչապետ Պ. Փոլ Ռէյնոյի ընտրութեան վաւերացման առթիւ: Բուռն վիճաբանութիւններէ վերջ, ընտրութիւնը վաւերացուեցաւ 132ի դէմ 298 ձայնով: Վաւերացման կ'ընդդիմանային համայնավարները, յայտարարելով թէ Ազգ. ժողովին մէջ նստելու արժանի չէ Փոլ Ռէյնօ, քանի որ իրեն փոխանորդ ընտրած էր Փէթէնը, ֆրանսական դիմամադրութեան վերջին վայրկեաններուն: Այս առթիւ կը չեշտէին թէ Փոլ Ռէյնօ 1. «Ներշնչած է այն ոճրապարտ արարքները որոնք կը ձգտէին «տարօրինակ պատերազմը» վերածել հակախորհրդային պատերազմի մը» — 2. Վհատեցուցած եւ պառակտած է Ֆրանսացի ժողովուրդը — 3. Երկիրը յանձնած է հինգերորդ գունդին, ուրեմն եւ թշնամիին:

Ամբաստանեալ երեսփոխանը ինքզինքը պաշտպանեց երկար ճառով մը: Ըսաւ թէ երբ ինք փոխվարչապետ ընտրեց Փէթէնը, գերմանական բանակը կը ճեղքէր ֆրանսական ճակատը եւ թէ անոր անուանումը արժանացաւ ազգին հաւանութեան: Յետոյ պատմեց թէ միեւնոյն ատեն ներքին

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

A CAPPELLA
ԵՐԳԵՑՈՂՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Վերջերս հայ մամուլի մէջ երեւցան թեր ու դէմ քննադատութիւններ, այն համերգին առթիւ որով առաջին անգամ կ'երեւար հանրութեան, Մարսէյլ - Գօմօնի «Քնար» երգչախումբը, համբերատար ու գովելի աշխատանքէ մը ետք։

Մեր ժողովուրդին երաժշտական ճաշակն ազնուացնելու տեսակէտէն առաջին ու անմիջական դեր ունին մանաւանդ մեր երգչախումբերը։ Կոմիտաս Վարդապետ մեզի ժառանգ թողած իր անզուգական երգացանկովը տուաւ ամէնէն համեղ սնունդը՝ զոր մեր ժողովուրդը կը սիրէ եւ որմէ կարող է քաղել իր երաժշտական զարգացման նպաստող կենսահիւթերը։ Իրենց պարզութեան մէջ բարձր են անոնք գեղարուեստական արժէքով, ուղղակի կը խօսին ժողովուրդի սրտին եւ սխորժով կը ճաշակուին հաւասարապէս եւրոպական արուեստին ընտելացած երաժշտասէր ընտրանիին, ինչպէս ժողովրդի ամէնէն խոնարհ դասուն կողմէ։ Ուրեմն դաստիարակչական դեր մը ունին մեր երգչախումբերը։ Անոնք են որ ճամբան պիտի հարթեն ու դեռ եւս խակ մնացած մեր ժողովրդի ճաշակը պիտի առաջնորդեն հետզհետէ հասկնալու եւ վայելելու երաժշտական աւելի բարդ ու լայնաշունչ գործեր, նուագային թէ ձայնական։ Կը հետեւի թէ որքան աւելի շատնան երգչախումբերը մեր մէջ, այնքան աւելի մեծ եւ ընդհանուր նպաստ մը կը բերեն այդ ուղղութեամբ, թէ երգիչներուն եւ թէ զիրենք ունկնդրող հանրութեան համար։

Ահա թէ ինչու հաճոյքով ողջունելի է ամէն ձեռնարկ որ կը ձգտի հայ երգը տարածելու։ Գօմօնի «Քնար» երգչախումբին ու իր ղեկավարին տարած աշխատանքը իբրեւ ճիգ, գնահատելի է եւ արժանի քաջալերութեան։ Ոչ մէկ երգչախումբ կատարեալ կրնայ ըլլալ իր առաջին քայլերուն մէջ։ Նոյնը կրնանք ըսել նաեւ ղեկավարին համար որ իր նախափորձերուն մէջն է դեռ, որուն կը պակսին փորձառութիւնը եւ մասամբ անկէ բխած հեղինակութիւնը։ Բայց այդ պակասները հետզհետէ կր լրացուին եւ ժամանակի ընթացքին քիչ քիչ կը սրբագրուին ։

Մեր մէջ այնքան հազուագիւտ են արուեստի այս ճիւղին մէջ երեւան եկող ուժերը եւ այդ չարչարալից ու փշոտ աշխատանքին լծուած մշակները որ, չիտակ պիտի չըլլար յուսահատեցնել զիրենք մեր խստադատութիւնով։ Պէտք է դնել զիրենք ուղիղ ճամբու վրայ, բարեացակամօրէն մատնանշելով հիմնական թերութիւնները կամ սխալները ։ Քննադատին դերը պէտք է ըլլայ սակայն իր գովեստին մէջն ալ ծայրայեղութեան չերթալ, այդ սխալները սրբագործելու եւ իբր քաջագործութիւն ընդունելու աստիճան, ինչ որ բացասական արդիւնք միայն կրնայ տալ, մէկ կողմէ ղեկավարն ու երգիչները շփացնելով, միւս կողմէ ժողովուրդին ըմբռնումը ծուռ ուղղութեան մէջ դնելով ։

Առանց ուրեմն անդրադառնալու երգուածքի թերացումներուն վրայ, կ'ուզեմ ճշդել միայն այս առթիւ երեւան եկած այդ սխալ դատաստաններէն մէկը, A Cappella երգեցողութեան մասին որ մատնանշուած էր արդէն «Յառաջ»ի մէջ։

Այս անացուածքը ծագում առած է Chapelle (մատուռ)բառէն որ ի սկզբան կը տրուէր մեծ տաճարներու այն բազմաթիւ խորշերուն որոնք զանազան սուրբերու նուիրուած են եւ որոնց մին յատկացուած կ'ըլլար երգչախումբին։ Աւելի վերջ այդ բառով յորջորջուած է նաեւ նոյնինքն երգչախումբը։ Հինէն ի վեր Chapelleները եղած են միայն ձայնական (զուրկ նոյնիսկ երգէոնի ընկերակցութենէ)։ Ատոնց ամենահինը գոյութիւն ունի մինչեւ այսօր (Հռոմ) Chapelle Sixtine անունով եւ աշխարհածանօթ հռչակի տէր։ Համարժէք էր նաեւ Փարիզի Sainte-Chapelleը։ Անուանիներուն մէջ կը դասուին նոյնպէս Պերլինի, Միւնիխի եւ Վիէննայի խումբերը, ինչպէս նաեւ Լոնտոնի King's Chapelը։ Մինչեւ 17րդ դարու սկիզբը հին եկեղեցական երաժշտութիւնը գրուած էր մարդկային ձայներու համար միայն, առանց նուագարանի։ A cappella բառը ծառայած է յետագային ցոյց տալու, ընդհանուր առումով, երաժշտական գրականութեան մէջ այն սեռը որ եկեղեցական ըլլայ թէ աշխարհիկ, կը ներկայացնէ բազմաձայն (պօլիֆօնիկ) երաժշտութիւնը, առանց ամենադոյզն նուագային ընկերակցութեան։

Ներկայիս նուիրագործուած է այս ձեւը եւ ի պատուի է ամէն տեղ։ Կը նկատուի ամէնէն բարձրագոյն ու դժուարինը, կամաւորապէս զրկելով ինքզինք նուագային ո եւ է օժանդակութենէ ուր մարդկային ձայնը իր բարախուն շունչով երեւան կուգայ իր մերկութեան մէջ այնպէս, ինչպէս անդրիի մը գծային գեղեցկութիւնը կրնայ երեւան գալ առանց ոեւէ թեթեւ շղարշի։ Ուեւէ անբիծ ու կատարեալ գեղեցկութիւն պէտք չունի այդ շղարշին, որ կարծես թերութիւն մը ծածկելու պիտի ծառայէր։ Այս յատկութեամբ է որ այսօր գոյութիւն ունին սլաւ ցեղերուն մէջ մանաւանդ, ամէնէն անուանի եւ միջազգային համբաւի տէր խմբերգական փաղանգները որոնց երգացանկը մասնաւորապէս ժողովրդական փօքլօրէն կը քաղէ իր նիւթը։ Բոլոր մեծ «Քօրալ»ները, երկսեռ ըլլան թէ միասեռ, ոչ միայն անիմաստ սովորութիւն չեն համարիր առանց նուագարանի բազմաձայն երգեցողութիւնը, այլ ընդհակառակն ատով իսկ կը պարծենան եւ անով կ'ուզեն կերտել իրենց համբաւն ու իրենց մեծութեան փառքը։

Այս չի նշանակեր սակայն թէ բացարձակապէս արգիլուած է մարդկային ձայներէ կազմուած պօլիֆօնիի մը խառնել նուագարանները։ Ոչ։ Այդ պարագային սակայն պէտք չէ որ երկու փաղանգները իրար կրկնեն նոյնութեամբ, այլ պէտք է որ իրար լրացնեն, իւրաքանչիւրը իր լեզուով ու տարբեր ձեւով։ Աւելի հանգամանօրէն պարզելու համար հարցը, ըսեմ թէ, երաժշտական ձայները իրենք իրենց մէջ կը պարունակեն արբանեակ ձայներ որոնք անջատօրէն չեն լսուիր, բայց իրենց ճոխութեան համեմատ աւելի կամ նուազ հարուստ հնչականութիւն մը կուտան մայր ձայնին, կը տաքցնեն զայն։ Արդ, մարդկային ձայները, իբրեւ ապրող ու շնչող ձայներ, աւելի հարուստ են այդ արբանեակներով քան թէ նուագարաններունը։ Խմբերգի մը մէջ ուրեմն պարզ է որ 8 ձայները, զիլ եւ սուր՝ (soprano եւ mezzo). բարձր ու միջին՝ (alto եւ contralto), սուրկ Ա. եւ Բ.՝ (tenori), բամբ ու թաւ՝ (baryton եւ basse), իրենք իրենց կը բաւեն ստեղծելու համար արբանեակներով մեծահարուստ ձայնական պատկառելի զանգուած մը եւ կը գոհացնեն արտայայտութեան բոլոր պահանջները։ Նուագախումբը, որ արբանեակային աղքատութեան պակասը կր փոխարինէ բազմատեսակ գործիքներու գոյնի այլազանութիւնով եւ իր խօսելու ճարտարութիւնով, կրնայ ընկերանալ երգչախումբին, երբ իր խօսքն ունի ըսելիք տարբեր ձեւով եւ իւրայատուկ պերճախօսութիւնով մը եւ ոչ թէ նոյնութեամբ կրկնելու համար ա՛յն ինչ որ տրուած է ըսել երգչախումբին՝ այս վերջինոյն միջոցներուն յատուկ, աւելի պարզ բայց արդէն կատարեալ լեզուով մը։

Նուագարանային այս ձեւի ձախող ընկերակցութիւնը, գործի ընդհանուր հիւսուածքին կուտայ աղքատութեան մը տպաւորութիւնը, պօլիֆօնիկ արուեստը իջեցնելով իր նախնական շրջանի աստիճանին, երբ տակաւին à l'octave ou à l'unisson կրկնութենէ անդին չէր անցած ան, ու ոչ միայն նպաստ մը չի բերեր երգին, այլ ընդհակառակն տուժել կուտայ անոր, կը վարագուրէ այն գեղեցկութիւնը որ իր լրութեան մէջ պիտի կրնար ցոյց տալ խմբերգը՝ առանձին։

Այս ամէնը տարրական գիտելիքներ են ամէն երաժշտի համար եւ այդ է պատճառը որ մինչեւ այսօր ատոնց դէմ չէ մեղանչած ոչ մէկ ազգի երաժշտագէտ։ Ոչ թէ անոր համար որ չէ խորհած նման կարելիութեան մը մասին, այլ պարզապէս չէ ուզած իյնալ տղայական սխալի մը մէջ որուն կ'ուզեն գոլոմպօսեան գիւտի մը արժէքը տալ այսօր անգիտակցաբար։

Այստեղ չեմ քններ այն հարցը թէ՝ Կոմիտասի երգերը, այնպէս ինչպէս դաշնաւորուած են, պէտք ունի՞ն արդեօք նուագարանային տարբեր ու ինքնուրոյն ընկերակցութեան մը։ Աւելի կը շահի՞ն թէ կը կորսնցնեն։ Բայց չեմ ժխտեր ոեւէ երգահանի իրաւունքը, այդ երգերուն տալու նոր դաշնաւորում մը եւ այդ դաշնաւորման համապատասխան նուագարանային տարբեր ընկերակցութիւն մը։ Կարելի է փորձել։ Իսկ այն ինչ որ տեսանք վերոյիշեալ երգահանդէսին, կը ներկայացնէ սխալ մը որ պէտք չէ կրկնուի մանաւանդ միջազգային բեմերու վրայ, ուր մեր տոհմիկ արուեստը օտարներուն ալ դատաստանին է ենթակայ եւ նման թերացումներու հետեւանքով կրնայ մանուկ թուիլ անոնց աչքին, իր բէէբիէին մէջ ։

Այս կէտն է որ կուզէի յանձնել մեր նորահաս ղեկավար ուժերուն ուշադրութեան։ Ինչ որ ներելի է պատահական թղթակիցներու, չի ներուիր երաժշտի մը։ Իսկ մեր քննադատներուն կը մնայ շրջահայեաց ըլլալ իրենց գովեստին թէ պարսաւին մէջ։ Զգուշանալ յախուռն դատաստաններ ընելէ փափուկ հարցերու մասին, աւելի չշփոթեցնելու համար ժողովուրդին միտքը, որուն բնազդը թէեւ առողջ է բարեբախտաբար, բայց որուն համար մեծ անծանօթ մըն է արդէն արուեստը։ Անոր աչքերը պէտք ունին լոյսի եւ շիտակ ուղեցոյցի։ Այս ոգիով թելադրուած պէտք է մաղթել ի սրտէ յառաջդիմութիւն եւ յաջողութիւն Քնար երգչախումբին, յուսալից ըլլալով իր կատարելիք օգտակար դերի մասին։

Մարսէյլ

ՎԱՐԴԱՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ ԻՐ ՃԱՄԲԻՆ

Սարերից իջաւ գիշերը անափ
Ու փռեց մութի քօղը խաւարտչին ,
Պարտէզի աղօտ լապտերն էր մենակ
Դողդոջ ցոլքերը ցնցուղում գետին :

Երազի նստան միջատ ու զեռուն ,
Լռեցին ամէն երգ ու աղաղակ ,
Մի մոլար թռչուն իր բնից հեռու —
Ինչո՞ւ էր յուզում պարտէզը խաղաղ ···

Եւ ողջ գիշերը թեւածեց անօգ
Խեղդող խաւարում՝ տագնապով համակ ,
Լապտերի լոյսը մնաց միշտ աղօտ ,
Խաւարն անտարբեր՝ ամէն ժամանակ :

Հեռու լեռներին բացուեց առաւօտ ,
Բուրմունք խնկեցին արտ ու ծառաստան ,
Մի թռչուն տեսայ թեւը արիւնոտ՝
Ծաղիկների մէջ ընկած ուժասպառ :

Նա երազում էր գեղուղէշ սօսին ,
Բարիքներով լի բոյնը հարազատ —
Ուր մէջ արդէն մի ժանտատեսիլ
Սեւ օձ էր նստել՝ տուն ու տեղ դարձած ···

ԳՈՐԵԱՆ

Չեխովեան կատակերգութիւն
1896

Ճափոնցի երեք եղբայրներ, երբ ծնողները բրինձի դաշտը աշխատելու էին գնացել, քաշւում են մի սենեակ հարաքիրի խաղալու համար։ Մեծը՝ 15, միջակը՝ 12, փոքրը 10 տարեկան։ Իւրաքանչիւրի ձեռքը մի մի կեռ դաշոյն։

Մեծը.— Առաջ՝ դուք պէտք է հարաքիրի անէք, յետոյ՝ ես. որովհետեւ վախենում եմ որ, ինձնից յետոյ դուք վախենաք ու չանէք։

Փոքրը.— Բայց ես չգիտեմ թէ ինչպէս պէտք է անել. նախ՝ ես տեսնեմ թէ դուք ինչպէս էք անում, որպէսզի ես էլ այդպէս անեմ։

Միջակը. — Մեծ եղբայր, թոյլ տուր նախ ես անեմ, որ փոքր եղբայրս էլ տեսնի։

Մեծը. — Շատ լաւ, արա՛։

Միջակը նստում է ծունկերի վրայ, բաց է անում փորը, երկու ձեռքով սեղմում է դաշոյնի կոթը, խրում է փորը ուժեղ եւ դէպի վեր է քաշում։

Մեծը.— Հիմա տեսա՞ր։ Դէ՜հ նստէ, ուժով խրէ դաշոյնը մինչեւ կոթը եւ դէպի վեր քաշէ։

Փոքրը կատարում է պատուէրը անայլայլ։

Յետոյ՝ մեծը իր կարգին հարաքիրի է անում։

« ԱՐԵՒՄՈՒՏՔ » — 1946

Երբ ծնողները գնացել էին կոլխոզի դաշտը, երեք հայ եղբայրներ ուզում են անել հարաքիրի, որովհետեւ ոչինչ չունեն անելիք ու ձանձրանում են սաստիկ։ Իւրաքանչիւրի ձեռքը մի մի կեռ դաշոյն։Այդ դաշոյնները նուիրել էին իրենց քեռին եւ հօրեղբայրը։

Մեծ եղբայրը, Հոյիդան ասում է միւսներին։ — Սիրով ես՝ առաջինը հարաքիրի կ'անէի, բայց վախենում եմ որ, իմ մահը տեսնելով վախենաք ու չանէք։ Ուստի նախ՝ դուք պէտք է հարաքիրի անէք։

Փոքր եղբայրը՝ Կոմկուս ասում է.— Ես դեռ շատ փոքրիկ եմ, երբեք չեմ տեսել թէ ինչպէս են անում, թո՛ղ միջակ եղբայրս անէ, տեսնեմ, յետոյ՝ էլ ես կ'անեմ։

Միջակ եղբայրը՝ ՌԱԿ ասում է.— Կոմկուսը ճիշտ է ասում, թոյլ տուր նախ ինձ, թող ինքը տեսնի։

Հոյիդա.— Շատ բարի, սկսէ՛։

ՌԱԿը բաց է անում փորը, գալիս է ծնկի, կոխում է դաշոյնը փորը։

Կոմկուսը ուրախ ուրախ ասում է.— Տեսայ, տեսայ թէ ինչպէս արեց ՌԱԿը, ու փորը բաց է անում, նստում է ծնկերի վրայ, սեղմում է երկու ձեռքով կեռ դաշոյնի կոթը, խրում է փորը ու դէպի վեր է քաշում։

Հոյիդան, այս անգամ, հանգիստ սրտով, ինքն էլ, մերկացնում է իրանը, ծնկի է գալիս, սպիտակ մետաքսէ թաշկինակը փաթթում է դաշոյնի կոթին, որպէսզի ձեռքը չսահի, ու դէմ է տալիս փորին։ Այդ միջոցին սենեակի դուռը բացւում է ու ներս է մտնում Մէֆիսթոյի նման մի մարդ, ձեռքը բռնած մի մեծ սուր։

Հոյիդա. — Դու ի՞նչ գործ ունես այստեղ։ Կոլխոզի աշխատանքները վերջացա՞ն։

Լիոնմէն պատասխանում է — Ես էլ՝ անկախ մտածողների կուսակցութեան եմ պատկանում, թէեւ հակառակ էի «կուսակցութիւն» գաղափարին, ինչ կլ արեցի չեղաւ։ Այս անգամ նորից մի նոր կուսակցութիւն ծնաւ։ Արդ՝ որպէսզի հայ ժողովրդի կոկորդին թխմուած ոսկորը վար գայ, ես էլ եկայ հարաքիրի անելու համար։ Գիտեմ որ, ձեզնից յետոյ, ինձ էլ անելիք չի մնայ ու մենակ՝ այս աշխարհը շատ տաղտկալի է։

Միւս օրը՝ Ռատիօ-Մոսկուն. —

Ինքնաքննադատութեան ճանապարհով մեր հերոս ընկերները ինքնասպան եղան։

Ռատիօ - Անգարա.— Օ՛ֆ... ազատուեցանք։

ՌԱՏԻՕ - ՋԷՆՈՎ ՕՀԱՆ. —

Ափսո՜ս ու հազար ափսո՜ս
Ափսո՜ս Դաւիթին,
Ափսո՜ս ու հազար ա՛փսո՜ս
Քուռկիկ Ջալալին ,
Ափսո՜ս ու հազար ափսո՜ս ,
Գնա՜ց մեր Սասնու Թուրք-Կէծակին...

ՏՈՔԹ. Ց. ԿԻԼԻԿԵՑԻ

ՊՈՒՏ 'Մ ԾԻԾԱՂ

Հայկ Նահապետէն սկսիլ

— Ըսի, պէտք է երթալ, ներկայ ըլլալ, ասիկա ուրիշ հաւաքոյթներու չի նմանիր: Մեր իբրեւ ազգ ապրելու կամ ազգերու շարքէն ջնջուելու խնդիրն է: Ազգային Դատի պաշտպանութեան միթինկ :

— Այո՛, պարտականութիւն էր, պէտք էր ներկայ ըլլալ այդ մեծ հաւաքոյթին: Պէտք էր լսել մանաւանդ ոչ - հայ հիւրերուն, հայասէր յարգելի անձնաւորութիւններուն խօսքերը, ի նպաստ մեր Դատին: Շատ լաւ էք ըրեր: Անշուշտ բոլոր խօսողներն ալ կրցան մեր Դատին բնոյթը լաւ կերպով հասկցնել ներկայ օտար հիւրերուն:

— Օտար հիւրե՞րը, իրենց պարտականութիւնը կատարելէ վերջ, բարեբախտաբար մեկնած էին:

— Բարեբախտաբա՞ր, ինչո՞ւ, արդեօք կռի՞ւ տեղի ունեցաւ սրահին մէջ:

— Ո՛չ, ի պատիւ մեր հասարակութեան ըսեմ, որ ան իր պարտականութիւնը շատ աւելի լաւ կը կատարէ, քան թէ գինք «առաջնորդող»ները: Ժողովուրդը լռիկ մնջիկ, չունչը բռնած ունկնդրեց բոլորին: Միայն, անտանելի բան էր այս տաքին.. ինչ որ է, կոճակ ընենք ...

· Ըսէ, բարեկամ, մի վախնար, հոս մեր երկուքէն զատ մարդ չկայ:

— Վախնալու պատճառ մը չունիմ: Ընէյիքս հանրութեան մէջ ալ կրնամ պոռալ: Եղբա՛յր, ե՞րբ սանկ քիչ մը վայելուչ բաներ պիտի սորվինք: Քառորդ դար կ'ընէ, որ Եւրոպայի մէջ կ'ապրինք եւ արեւելքցիութիւնը թօթափած չենք տակաւին: Երկարաբան եւ շատախօս ենք:

— Բայց եւ սակայն Ազգային Դատի պէս կարեւոր խնդիր մը երկու խօսքով կարելի չէ բացատրել, պաշտպանել, մանաւանդ օտար հիւրեր ալ կային հոն, որոնց պէտք է մանրամասնօրէն ծանօթացնել մեր պատմութեան անցքերը, չէ՞:

— Այո՛, պէտք է Հայկ Նահապետէն սկսիլ եթէ ոչ Նոյեան Տապանէն! · կարծեմ այսպէս աւելի խրատացի կ'ըլլայ, քանի որ մեր ազգային Դատը Հայկի եւ Բէլի պատերազմէն կը սկսի...

— Չեմ կարծեր որ մինչեւ հոն եւ գացած ըլլան մեր մշտնջենական հռետորները, մանաւանդ օտար հիւրեր ալ կային:

— Ըսի · «բարեբախտաբար մեկնած էին», եթէ ոչ մարդիկը աղուոր քուն պիտի քաշէին ...

— ???

— Հազարաւոր անգամներ ըսուած - լսուած խօսքեր: Նիւթին հետ ուղղակի կապ չունեցող պատմութիւններ: Ջուանին ծայրը կորսնցուցած վիճակ մը :

— Սա Հայերս, միշտ դժգոհ, յաւիտենական տրտնջացող ազգ ենք:

— Բայց զուարճալի բաներ ալ կային: Այսպէս, իմացանք որ Հայաստանի մէջ հայերէն կը խօսին եղեր, փողոցներու անունները Մեսրոպեան տառերով նշանակուած են եղեր... Այո՛, առոնք լսելով հպարտացանք: Մինչեւ այն ես կը կարծէի թէ՝ Հայաստանի մէջ ալպաներէն կը խօսին, թէ՝ փողոցներու անունները յունական տառերով գրըուած են: Այս ճշմարտութիւնները օտար ներկաներն ալ իմացան եւ ես վստահ եմ, որ անոնք, եթէ փոքրիկ թերահաւատութիւն մըն ալ ունէին մեր դատի արդարութեան վրայ, իրենց կասկածը փարատեցաւ ....

— Բեմի ցուցադրութիւնը անշուշտ որ կարգին էր: Աթոռները իրենց պարոնակեալներով կը փայլէին :

— Քիչ էր մնացեր որ բոլոր ժողովուրդը, բեմին վրայ պատուոյ նախագահութեան մաս կազմէր: Միայն Հայ Բացականերու Ընդհ. Միութիւնը կը պակսէր բեմին վրայէն:

« Հա՛, քիչ կը մնար պիտի մոռնայի: Ամէն ինչ լաւ էր, հասկնալի, մէկ բան միայն անլուծելի մնաց ինծի համար:

« Կազմակերպիչ Միութեան նախագահը, այս մեծ հաւաքոյթը դրած էր պատուոյ նախագահութեանր տակ, հետեւեալ յարգելի անձնաւորութիւններու,—Սպարապետ Ստալինի, Մոլոթովի, Ա. Միկոյեանի, Պօկոմոլովի, Պիտոյի, Թրումընի, Էթլիի, Մացակ Պապեանի, Գրիգոր Ցարութիւնեանի եւ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի:

Արդեօք, այս բոլոր անձնաւորութիւնները լո՞ւր ունի՞ն իրենց տրուած պատուոյ դերէն:

— Եղբայր, միթինկին նախագահը անշուշտ բան մը գիտէ որուն մեր հասարակ ամբոխինխելքը չի հասնիր :

Ասկէ ետքը պէտք չէ դժգոհիլ, որ մենք Հայերս դիւանագէտներ չունինք:

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ, ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան կամ Տունին Բժիշկը: 6րդ տարի թիւ 64 եւ 65 (1946 ապրիլ եւ Մայիս): Խմբագիր՝ Շ. Նարդունի: Տարեկան բաժնեգին 250 Ֆրանք: Ուրիշ երկիրներ 300 եւ 350 Ֆրանք: Հասցէ.— 17 Rue Damesme, Paris.

ՅԱԿՈԲ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ԽՄԲ.— Սով. Հայաստանէն, մեր խոյներէնով. —

Աշխատաւորական յեղափոխութեան բանաստեղծութեան հիմնադիր ՅակոբՅակոբեանի ծնընդեան 80ամեակը լրացաւ: Քսաներորդ դարու հայ գրականութեան պատմութեան մէջ բացառիկ են անոր տեղն ու նշանակութիւնը:

Յակոբեանի ստեղծագործական կեանքը սկսած է 90ական թուականներուն: Յ. Թումանեանի, Ալ. Ծատուրեանի, Ղ. Մանուէլեանի, Աւ. Իսահակեանի, Դ. Դեմիրճեանի հետ միասին անոր առաջին տպագիր բանաստեղծութեան կը հանդիպինք Արասխանեանի «Մուրճ» ամսագրին մէջ:

Իր ժամանակակիցներու հետ հիմնական ընդհանրութիւն ունենալով հանդերձ, Յակոբեան կը տարբերի անոնցմէ սկիզբէն իսկ: Դեռ 90ական թուականներէն, ան հետզհետէ կը հետաքրքրուի հասարակութեան ամէնէն ճնշուած դասակարգին, բանուորութեան վիճակով:

1895ին գրուած «Նամուս ու Ղէյրաթ»ին նիւթը այն նոր խօսքն է որ կը նախանշէ բանաստեղծին յետագայ ինքնուրոյն ուղին հայ բանաստեղծութեան մէջ: Ատիկա գաղափարական - ստեղծագործական այն կայծն է որ կը բռնկցնէ աշխատաւորական յեղափոխութեան բանաստեղծութեան բոցը, ընկերային ու պայքարի նոր փուլին մէջ:

Այս բանաստեղծութեան մարտական յոյզը կը պահէ իր ուժը նաեւ յեղափոխութեան ալիքի տեղատուութեան տարիներուն: Յոռետեսութեան համաճարակը մուտք չունեցաւ Յակոբեանի տրամադրութեան մէջ եւ մնաց յեղափոխութեան արթուն պահակ, առողջ, կայտառ եւ անձնուէր: Ապրեցաւ առաջին յեղափոխութեան ժամանակաւոր պարտութեան ծանրութիւնը, բայց վհատութեան եւ նահանջի ապրում երբեք չունեցաւ: Անոր այդ շրջանի բանաստեղծութեան յետաշրջութեան մռայլ պատկերները լուսաւորուած են «Իններորդ Ալիք»ի բարձրացման, գալիք յաղթանակի հեռանկարներով:

Մարտաշունչ հերոսական քնարերգութեան հետ միասին, այդ շրջանին կը ստեղծէ նաեւ յեղափոխական դիւցազներգական բանաստեղծութիւնը: «Նոր Առաւօտ»ը (1909) եւ «Կարմիր Ալիքներ»ը (1911) առաջին գեղեցիկ էջերն են այս տեսակի բանաստեղծութեան: Յակոբեան իբրեւ 'բանաստեղծ՝ բարձր գնահատութեան է արժանացած ժամանակակից ռուս քննադատութեան յայտնի ներկայացուցիչներու կողմէ: Ա. Լունաչարսկի զայն կը համեմատէ Էմիլ Վերհարնի հետ:

Յակոբեանի «Նոր Առաւօտ»ը Ստ. Շահումեանի եւ Ս. Սպանդարեանի հիացումին եւ բարձր գնահատութեան արժանանալով, քննադատութեան կողմէ բնորոշուեցաւ իբրեւ հայ բանաստեղծութեան նոր առաւօտը:

Սուրէն Սպանդարեանը կ'ըսէ թէ «Նոր Առաւօտ»ը անհատական եւ ընկերային ձգտումներու ընդհարումն է անհատին մէջ: Մասնաւորապէս յաջող եւ գունագեղ են բանաստեղծութեան այն մասերը ուր համադրականձեւով կը նկարագրուին ժամանակակից գործարանները, հանքահորերը, բանուորներու աշխատանքը, անոնց տառապանքը, ուժը եւ յոյսերը: Իսկ Աւ. Իսահակեան իր յուշերուն մէջ կը գրէ «Նոր Առաւօտ»ի մասին թէ Յակոբեան կրցած է գեղարուեստական-քնարական գեղումներով առարկայացնել իր գաղափարներու աշխարհը: Ատիկա ընկերվարական անդրանիկ եւ յաջող բանաստեղծութիւնն է մեր գրականութեան մէջ:

Յակոբեան իր քաղաքական — կուսակցական գործունէութեան ընթացքին՝ հայ գրականութեան ու պատմութեան մէջ նոր շրջան բացաւ: Կանուխէն «կապուած իր մայր հողի հետ», հայրենիքի ու ժողովուրդի հետ, իր սրտին մէջ կրելով ամբոխին լացը, ցաւն ու կսկիծը, Յակոբեան իր բանաստեղծութեան համար ընտրեց «լքուած աշխարհը» ուր վիշտ եւ զրկանք իրար գրկած ելք կը փնտռեն... « Եւ ան ժողովուրդի փնտռած ելքը գտաւ բանուոր դասակարգի ուժին մէջ, աշխատաւորական յեղափոխութեան փրկարար ուժին մէջ եւ մարտական, ոգեշունչ թափով պատկերացուց այդ ելքը »:

Մինչեւ Յակոբեանի երեւան գալը հայ բանաստեղծութեան մէջ տիրապետող գաղափարը ազգային ազատագրական կռուի գաղափարն էր : Յակոբեան այդ գաղափարը չմերժելով, բարձրացուց զայն աշխատաւորութեանառաջնորդութեամբ մղուած յեղափոխական ազատագրական կռուի գաղափարին: Որոնեց «կորած ճշմարտութիւնը» եւ գտաւ բանուոր դասակարգի յեղափոխական պայքարի յաղթանակին մէջ: Հոն տեսաւ «կեանքի անիւը շարժող» վիթխարի ուժը, «կըռւող բանուորը» եւ գրականութեան մէջ բերաւ գործարանային աշխարհի պատկերն ու կռւող բանուորը իր հոգերով ու վշտերով, աշխատանքով ու հերոսական պայքարներով:

Իր « Հաւասարութիւն » բանաստեղծութիւնը (1916–1917) Յակոբեան մեծ գալիքի մասին մարդկութեան հաւատալիքը կ'երգէ եւ կ'ուրուագծէ նորեկ կեանքի գեղեցկութիւնը: Քսաներորդ դարու սկիզբին ռուսական երեք յեղափոխութիւններու բարդ եւ դժուար շրջանին : Յակոբեան բացառիկ, անզուգակշիռ մեծութիւն է: Անոր այդ շրջանի բանաստեղծութիւնը հայ գրականութեան ընկերվարական այգաբացն է, լուսաւորուած յեղափոխութեան մարտադաշտերու հրացոլքով:

Ան կանգնած է նաեւ Հոկտեմբերեան շրջանի պատմութեան մէջ, իբրեւ սովետահայ գրականութեան շէնքի կառուցման որմնադիր, հիմնադիր վարպետ:

Յեղափոխութեան յաղթանակէն վերջ, աշխատաւորութեան հերոսական պայքարի վերթերանը ստեղծագործական նոր եռանդով լեցուած՝ նոր շրջանի կեանքին ու պայքարին արձագանգը տըւաւ, պատկերացնելով այդ մեծ կառուցման հերոսականութիւնը:

Սովետական բանաստեղծութեան առաջին փայլուն էջերն են «Աստուածները խօսեցան», « Բոլշեւիկ է Շիրկանալը », « Վոլխովստրոյ » բանաստեղծութիւնները, որոնք կը խորհրդանշեն դրամատիրութեան լուծէն ազատագրուած ժողովուրդի դիւցազնական ուժը եւ կը դարձնեն խորհրդանշան բոլշեւիկեան կուսակցութեան եւ սովետական կարգերու ստեղծագործող-կազմակերպիչ դերը նոր իրաւակարգի կառուցման մէջ:

Ժողովուրդի տառապանքի երգերէն, բողոքի եւ ցասման երգերէն, կռուի երգերու մէջէն, յաղթանակի երգերու մէջէն դէպի կառուցման բանաստեղծութիւնները, դէպի ներդաշնակ համաձայնութիւնները Վոլխովստրոյի որ կը խորհրդանշէ ճարտարարուեստը, իբրեւ ուղի դէպի ընկերվարութեան աւարտումը,— ահա Յակոբ Յակոբեանի անցած ուղին: Ընկերվարութեան դարաշրջանի սերունդները երախտագիտութեամբ ու հպարտութեամբ կը յիշեն յեղափոխութեան վերթերանը եւ խանդավառ երգիչը որու երգերն ու բանաստեղծութիւնները բանուոր դասակարգի պայքարի ու յաղթանակի եւ ընկերվարութեան կառուցման դիւցազներգութեան առաջին ոգեշունչ էջերն են մեր բանաստեղծութեան մէջ:

ԱՍ. ԱՍԱՏՐԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Լ. ՇԱՆԹԻ ԵՐԿԵՐԸ

Ստացանք Լ. Շանթի երգերու առաջին հաւաքածոն, շքեղ հատոր մը, 370 մեծադիր էջ, Պէյրութի Հայ Ճեմարանի տպարանէն: Կը պարունակէ բազմավաստակ հեղինակին հետեւեալ գեղարուեստական գրութիւնները (1891—1894). —

1.— ՄՆԱՔ ԲԱՐՈՎԻ ԻՐԻԿՈՒՆԸ, յուշագրութիւն: Առաջին խմբագրութիւնը տպուած է Պոլիս, 1891ին, «Հայրենիք» օրագրի մէջ իբրեւ թերթօն:

2.— ԼԵՐԱՆ ԱՂՋԻԿԸ, վիպերգ, գրուած 1892ին եւ առաջին անգամ տպուած Թիֆլիս, «Տարազ» շաբաթաթերթին մէջ :

3.— ԵՐԱԶ ՕՐԵՐ, գիշերօթիկի մը յուշատետրէն, գրուած 1892ին եւ տպուած առաջին անգամ Թիֆլիս, «Մուրճ» ամսագրին մէջ:

4.— ԴՈՒՐՍԵՑԻՆԵՐԸ, վէպ, գրուած 1894ին եւ տպուած Թիֆլիս, «Մուրճ»ի մէջ :

5.— ԵՐԳԵՐ, քնարական քերթուածներու փունջ մը, որոնք գրուած են 1891—1894ին:

Լեւոն Շանթի երկրորդ հատորը մամուլի տակ է արդէն եւ պիտի պարունակէ երեք վէպ ու երեք թատերախաղ: Երրորդ հատորը պիտի յանձնուի մամուլին աշնան եւ բաղկացած պիտի ըլլայ հեղինակին թատերական գլխաւոր երկերէն: Իսկ չորրորդ հատորը ամբողջապէս նուիրուած պիտի ըլլայ հայ գրականութեան ուսումնասիրութեանց :

Այս չորս հատորներուն միանուագ բաժանորդագրութը կը վճարէ 10 տոլար, կամ երկու եւ կէս անգլիական ոսկի կամ քսաներկու լիր. ոսկի:

Բաժանորդագրութենէն դուրս իւրաքանչիւր հատորի գինն է երեք տոլար եւ քսան սէնթ կամ տասներկու շիլին կամ եօթը լիր. ոսկի :

Բաժանորդագրուելու համար դիմել հեղինակին, Հայ Ճեմարանի հասցէով, Rue Wadi Abou Djémil, 127. Beyrouth (Liban):

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹ ՄԸ

Հայ Գրողներու Բարեկամներ Ընկերակցութեան հրաւէրով, 29 Յունիս, շաբաթ կէսօրէ վերջ, ժամը 17ուկէսին, երեսուն գրագէտներ եւ մտաւորականներ Գ. Աճէմեանի ճաշարանը հաւաքուած էին, ողջունելու համար Մատենաշարին 15րդ հատորը, Ռուբէն Սեւակի Բժիշկին գիրէն փրցուած էջերն ու երգուածները: Մտերմական եւ խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ ընկերակցութեան նախագահը եւ գանձապահը, Հ. Թորոսեան եւ Մ. Պարսամեան, բարոյական եւ նիւթական համարատուութիւնն ըրին:Յետոյ ներկաներուն կողմէ զանազան թելադրութիւններ եղան յաջորդ հատորին համար: Առաջարկուեցաւ նկատի ունենալ Սրուանձտեանցի, Տէմիրճիպաշեանի, Տ. Զրաքեանի, Պարոնեանի, Դ. Վարուժանի, Սիամանթոյի եւ ուրիշ հեղինակներու, արեւելահայ եւ արեւմտահայ, գործերուն հրատարակութիւնը: Կարծիքներու փոխանակութենէ մը վերջ, որ տեւեց մինչեւ ժամը ութը, աւանդական սովորութեան համաձայն ամէնուն մէյ մէկ հատոր նուիրուեցաւ, զարդարուած բոլորին ստորագրութիւններով: Ներկաները պատուասիրուեցան թէյով: Ներկայ մը

Նախարար նշանակած էր Ժոռժ Մանտէլը, որ յետոյ սպաննուեցաւ: Մանտէլի անունը յիշուած ատեն երեսփոխանները ոտքի ելան, յարգելու համար անոր յիշատակը: Ռէնօ իր ճառին մէջ հարցուց թէ ինչու զինուորական ատեանի մը չեն յանձներ զինքը, եթէ պատասխանատու է Ֆրանսայի նուաստացման պատերազմի դաշտին վրայ: Վերջապէս մանրամասնօրէն պատմեց իր կատարած գործերը, չէշտելով թէ ինք յամառօրէն մերժեց Փէթէնի յանձնել իր պաշտօնը Պորտոյի մէջ, 1940 Յունիսին: Ալպէռ Լըպրէօն, Հանրապետութեան Նախագահը, առաջարկած էր որ քննէ զինադադարի խնդիրը, բայց ինք ընդդիմացաւ եւ պահանջեց կառավարութիւնը հիւս. Ափրիկէ փոխադրել եւ շարունակել պատերազմը: Փէթէն իշխանութեան գլուխ անցաւ իր հրաժարումէն վերջը: Նախագահը Փէթէնը ընտրած էր այն յոյսով թէ ան պիտի ձախողի զինադադար ստանալու ձեռնարկին մէջ եւ Ռէնօ նորէն պիտի հրաւիրուի նոր կառավարութիւն մը կազմելու. բայց Փէթէն յաջողեցաւ:

Վիճաբանութեանց ընթացքին, համայնավար խմբակցութեան բանբերը, Ֆաժոն, բուռն ճառ մը խօսելով, զարմանք յայտնեց որ ազատագրութենէն 22 ամիս վերջը, պարտութեան պատասխանատուները չեն պատժուած եւ յայտարարեց.— «Երկիրը պարտութեան առաջնորդած ըլլալով, Պ. Ռէնօ պէտք է ընդ միշտ վտարուի Ֆրանսայի հանրային կեանքէն»:

Համայնավարները նոյն ամբաստանութիւնները պիտի ներկայացնեն, երբ քննուի Պ. Տալատիէի ընտրութեան վաւերացման խնդիրը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԵՒԱՆԷՆ կը հաղորդուի Մոսկուայի «Փրավտա»յին.— Սկսան քաղաքիս երկրորդ ջրմուղի կառուցման աշխատանքները: Իր ծաւալով նոր ջրմուղը երկու անգամ պիտի գերազանցէ հինը: Կառուցումը պիտի աւարտի յառաջիկայ տարի: Քաղաքը կը ստանայ հրաշալի՛ ջուր՝ Հայաստանի մայրաքաղաքի շրջակայ լեռներու «Քառասուն Աղբիւրներէն» (Գըրք պուլաք):

36 ՀՐԵԱՆԵՐ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՆ, 40 հոգի ալ վիրաւորուեցան Լեհաստանի Քիլչէ քաղաքին մէջ: Ինը տարեկան տղայ մը հրէանոց առաջնորդելով ամբոխը, շէնք մը մատնանշեց,— «Ահա՛ այս է»: Հոն կը բնակէին 200 Հրեաներ: Երկու ժամ վերջը, 26 Հրեաներ դուրս քաշուելով, սպաննուեցան ատրճանակներով, բիրերով եւ երկաթ ձողերով: Ի վերջոյ զոհերու թիւը հասաւ 76ի, սպաննեալ եւ վիրաւոր:

100.000 ՀՐԵԱՆԵՐ Պաղեստին փոխադրելու ծրագրին առթիւ, Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ անգլ. կառավարութիւնը պիտի ընդդիմանայ, մինչեւ որ Մ. Նահանգները յանձն չառնեն զինուորական աջակցութիւն ընծայել: Լոնտոնի մէջ լըրջօրէն կը վախնան թէ ծրագրուած ներգաղթը տեղի պիտի տայ ծանր անկարգութեանց, ոտքի հանելով ամբողջ արաբական աշխարհը:— Ջէնքի մեծ պահեստ մը երեւան հանուեցաւ Հայֆայի մօտ:

ՆԻՒՐԸՆՊԷՐԿԻ դատավարութեան ուրբաթ օրուան նիստին մէջ, Ռիպպընթրոփի փաստաբանը յայտարարեց թէ Դաշնակիցները իրաւունք չունին դատելու Գերմանները իբրեւ պատերազմի ոճրագործ: Այս առթիւ դիտել տուաւ թէ Փոցտամի համաձայնութեամբ Գերմանիան ճանչցուած է իբրեւ ազգ, հետեւաբար ան պէտք է վարէ այդպիսի դատերը: Ինչպէս միւս պաշտպան փաստաբանները, ան ալ բոլոր մեղքերը ձգեց Հիթլէրի վրայ եւ անպատասխանատու հռչակեց նախկին արտաքին նախարարը: Կէօրինկի փաստաբանն ալ ջանաց արդարացնել իր պաշտպանեալը:

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ յանձնաժողովը 11ի դէմ 27 ձայնով որոշեց որ Հանրապետութեան Նախագահը ընտրուի երկու ժողովներու կողմէ, ինչպէս կը թելադրէր զօր. տը Կօլ, իր վերջին ճառով: Բայց մերժուեցաւ նախագահին իրաւասութիւն տալ երեսփ. ժողովը լուծելու: Համայնավարները կը պնդեն որ միայն Ազգ. գերիշխան ժողովն ընտրէ նախագահը:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ բրիտանական շրջանին հրամանատարութիւնը յայտարարեց թէ վերջացած է անգլիական եւ ռուսական շրջաններու աւելի քան 2.000.000 Գերմաններուն փոխանակութիւնը: Ռուսական շրջանէն անգլիական շրջանը փոխադրուած են 1.700.000 Գերմաններ, իսկ ռուսական շրջանը տեղափոխուած են մօտ 500.000 Գերմաններ: Լեհաստանէն արտաքսուած 850.000 Գերմաններ ալ բրիտանական շրջանը մտած են: Այս թիւը 1.500-000ի պիտի բարձրանայ մինչեւ օգոստոս:

ՀՈՒՆԳԱՐԱԿԱՆ ԹՂԹԱԴՐԱՄԸ առասպելական գումարներու հասած է: Զորեքշաբթի օր տպուեցաւ թղթադրամ մը որ կ'արժէ 100.000.000-000.000.000 փէնկօ: Անգլիականը բարձրացած է 800-000-000.000.000.000 փէնկոյի, տոլարը՝ 200.000.000.000.000.000ի եւ դեռ պիտի բարձրանան: Նախ «միլփէնկօ» (մէկ միլիոն) բառ մը հնարուած էր, դիւրացնելու համար հաշուակալներու եւ խանութպաններու գործը, յետոյ տպեցին «պիլ-փէնկօ» (մէկ միլիառ):

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԷՍԹԱՓՈՅԻ 29 ամբաստանեալներէն 9ին համար մահապատիժ պահանջեց կառավարութեան ներկայացուցիչը:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ վերջին ընտրութեանց առթիւ, 132 հոգի սպաննուած, 38 հոգի վիրաւորուած են, ինչպէս յայտարարեց արտաքին նախարարը: Սպանեալներէն 65ը ոստիկաններ են:

ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ ՌՈՒՄԲԻ երկրորդ փորձը պիտի կատարուի Յուլիս 25ին: Ռումբը պիտի պայթի ծովուն տակը, 17 մեթր խորութեամբ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հաղորդեն թէ անհրաժեշտ պիտոյքներու գիները զեղչուած են 40 առ հարիւր համեմատութեամբ, մեծ ուրախութիւն պատճառելով ժողովուրդին:

ՀԻԹԼԷՐԻ ՓՈԽԱՆՈՐԴԸ, Պորման, որուն մահը կը հաստատէին առջի օր, ողջ է եղեր եւ Զուիցերիա կը գտնուի, համաձայն զրոյցի մը: Իբրեւ թէ քանի մը անգամ ձայնասփիւռ կոչեր ուղղեր է գերման ժողովուրդին, յորդորելով որ «պատրաստուի գալիք դէպքերուն»...

ՎՐԱՍՏԱՆ հասաւ ֆրանսական երիտասարդութեան պատուիրակութիւնը, որ պիտի այցելէ նաեւ Սթալինկրատ:

ԳԵՏՆԱԽՆՁՈՐԻ նոր հունձքը պիտի գերազանցէ նախապատերազմեան արտադրութիւնը: Հաւանական է որ գիները իջնան: Նոյն լաւատեսութիւնը կը տիրէ պտուղներու եւ բանջարեղէններու մասին:

ԱՅՆ ՓԱՐԻԶՑԻՆԵՐԸ որ օդափոխութեան կ'երթան, պէտք չէ վախնան իրենց բնակարաններու բռնագրաւումէն, ինչպէս յայտարարեց ձեռնհաս իշխանութիւնը:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ընտրական պայքարին առթիւ ծանր դէպքեր կը հաղորդէ Պոլսոյ վերջին թղթաբերը: Դատի յանձնուած է Եօզկատի կուսակալը որ ըսած էր թէ «Դեմոկրատ կուսակցութեան նախագահը, Ճէլալ Պայար համայնավար է եւ նիւթական օժանդակութիւն կը ստանայ Խ. Միութենէն»: Մանիսայի մէջ Հալքի անդամ մը ատրճանակով վիրաւորած է Դեմոկրատ կուսակցութեան նախագահը: Պոլսոյ մէջ ալ անկարգութիւններ ծագած են: Ուսանող մը կրակոտ ճառ մը խօսած է Թաքսիմի հրապարակին վրայ, Հալքի դէմ: Բանկալթիի մէջ երկու ճառախօսներ կռփամարտի բռնուած ըլլալով, ձերբակալուած են: Ամէն տեղ քարոզութիւններ կը կատարուին Դեմոկրատ կուսակցութեան դէմ, որ կ'ամբաստանուի իբրեւ համայնավար:

Մեր բաժանորդներուն

Մեր անվճար բաժնեգիններու գանձումը պարտաւորուած ենք յանձնել փոստի վարչութեան: Մինչ այդ պիտի խնդրէինք որ փակէք ձեր հաշիւները, աւելորդ ձեւակերպութիւններ խնայելու համար մեզի:

Այս առթիւ կրկին եւ ջերմապէս կը խնդրենք որպէսզի առաքման կտրօններուն վրայ նշանակէք ղրկուած գումարին բնոյթը, անկախ առաջ կամ վերջը գրուած նամակներէն:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Հայ - Բոյժ

ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիրին Փարիզէն բացակայութեան պատճառով՝ ուշացաւ Հայ – Բոյժի Ապրիլ, Մայիս եւ Յունիս թիւերուն առաքումը: Արդէն լոյս տեսած են Ապրիլի եւ Մայիսի թիւերը, որոնք պիտի ղըրկուին մինչեւ մէկ շաբաթ: Յունիսի եւ Յուլիսի թիւերը պիտի ղրկուին մինչեւ Յուլիսի վերջը:

ՀԱՅ – ԲՈՅԺի նախորդ տարիներու հաւաքածոն սպառած է:

ՅՈՒԼԻՍ 14ին ժամը 3ին ՍԵՎՐԻ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՊԱՐՏԷԶՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ, 26 Rue Troyon, Sèvres, métro Pont de Sèvres, վարժարանի նախկին աշակերտներու միութիւնը կը կազմակերպէ Բարի գալուստի թէյասեղան մը, ի պատիւ Մխիթարեան Միաբանութեան պատուիրակներու Հայր Սահակ Վ. Տէր Մովսէսեանի, Հ. Խաչատուր Վ. Վրթանէսեանի: Այս առթիւ բարեկամներ եւ հասարակութիւնը հրաւիրուած են այցելելու պարտէզը: Սեղան ապահովելու համար դիմել Պ. Ալէմշահի, 19a rue Caumartin եւ Տապաղեանի, 30 rue Trévise, Պարսամեանի, 46 rue Richer:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Օր. ՄԵՌՐՆԻԿ ԱԲԻԿԵԱՆ

Պ. ՅԱԿՈԲ ԳԱԼԻԿԵԱՆ

6-7-1946 Ամուսնացած Քլամար

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ Փարիզի մասնաճիւղի դասախօսութիւնը այս երկուշաբթի ժամը 8.30ին, Studio Caumartin, կը խօսի Պ. Զօպանեան: Նիւթ՝ Հայկ. մատենագրութիւն:

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի դասախօսութիւնը երեքշաբթի 9 Յուլիս ժամը 8.30ին, Նոր Սերունդի սրահին մէջ, 137 rue Paul Bert: Պ. Յ. Վարժապետեան կը խօսի Հայկական Մշակոյթի մասին: Կը հրաւիրուին սանուհիները եւ փափաքողները:

ՊՈՒԼ. ՕՏՏՈՅԻ Ֆ. Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները: 10 Յուլիս, չորեքշաբթի ժամը 8ին: Սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Պատգմ. ժողովի զեկոյց եւ նոր ընտրութիւն

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ՅՈՎՍԷՓ ՅԱԿՈԲԵԱՆ 2000ֆր. կը նուիրեն Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչին, իրենց կնքահօր՝ Պ. Պօղոս Անէմեանի մահուան առթիւ: Ստանալ «Յառաջ»էն:

Ստեպղոսաբար կը փնտռուի Պ. Զպուքճեանի եւ ընտանիքին կողմէ (Պէյրութէն նոր Փարիզ հասած) 5-6 սենեակնոց Pavillon մը որեւէ արուարձանի մէջ. կամ յարկաբաժին մը Փարիզի մէջ: Գրել կամ դիմել՝ 13, rue de la Tour d'Auvergne. Paris (9e).

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ Կարապետ Գալուստեան (Խարբերդ, Մորենիկցի), կը կարծուի Հարաւային Ամերիկա: Իմացնել քրոջ որդւոյն Թաշճեանի, 31 Avenue de la Figonne, la Rosière, Marseille: Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e

Le Gérant : H. AGONEYAN

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH · Fondé 1925
R. C. S 370 256
Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63
ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Mardi 9 JUILLET 1946 Երեքշաբթի 9 ՅՈՒԼԻՍ

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4745-Նոր շրջան թիւ 384 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ֆր

ԶՈՐՍԵՐԸ ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՔԱՇՔՇԵՆ

Զորսերու Խորհուրդը շաբաթ օր ալ չկրցաւ համաձայնիլ Հաշտութեան Խորհրդաժողովի գումարման մասին։ Գ. Մոլոթով պնդեց որ ժողովին կանոնագրի հարցը կարգադրուի, հրաւիրագիրները ղրկելէ առաջ։ Ցայտնեց նաեւ թէ կ'ուզէ խօսիլ Գերմանիոյ մասին։ Վիճաբանութիւնները տեւեցին ժամը 16էն 20.30, եւ ժամանակ չմնաց Գերմանիոյ մասին խօսելու։ Վերջնական որոշումը պիտի տրուէր երէկ, երկուշաբթի։

Գ. Գ. Պէվին, Պըրնս եւ Պիտօ պնդեցին որ Հաշտութեան Խորհրդաժողովը ազատ ըլլայ ինք ճշդելու իր կանոնագիրը եւ ատենական գործողութիւնները եւ քննէ այն խնդիրները որոնք չեն կարգադրուած Զորսերու Խորհուրդին կողմէ։ Այս առթիւ Պէվին յայտարարեց թէ ինք խոստացած է բրիտանական գաղթապետութեանց վարչապետներուն թէ Հաշտութեան Խորհրդաժողովը ինք պատասխանատու պիտի ըլլայ իր կանոնագրին եւ ժողովական ձեւակերպութեանց։ «Ես խօսք տուած եմ դահլիճին, խորհրդարանին եւ գաղթապետութեանց վարչապետներուն, եւ միտք չունիմ ետ առնելու խօսքս»։ Ուրիշ առիթով մը Պէվին ըսաւ, խօսքն ուղղելով Մոլոթովի.— «Դուք նախապէս հաւանեցաք որ Հաշտութեան Խորհրդաժողովը հրաւիրուի Յուլիս 29ին։ Փոխադարձաբար մենք ալ հաւանութիւն յայտնեցինք որ Իտալիա վճարէ ձեր պահանջած հատուցումը։ Հիմա ետ կ'առնէք ձեր խօսքը։ Առաջ կանոնագրի խնդիր չկար» ։

Այդ օրուան նիստին նախագահն էր Մոլոթով, որ առաջարկեց հետեւեալ օրակարգը.— 1. Ճշդել Հաշտութեան Խորհրդաժողովին կանոնագիրը.— 2. Հատուցումներ.— 3. Գերմանական հարց։ Ընդհանուր տպաւորութիւնն այն էր թէ խորհրդային պատուիրակը կ'ուզէ յետաձգել տալ հրաւիրագիրներու առաքումը, մինչեւ որ իր պաշտօնակիցները հաւանին լսել իր յայտարարութիւնը Գերմանիոյ մասին։ Այս առթիւ ալ կծու խօսքեր փոխանակուեցան։ Լոնտոնի մէջ կը կարծեն թէ Մոլոթով նոր հրահանգներ ստացած է Մոսկուայէն, որպէսզի Թրիէսթէի եւ իտալական դաշնագրի մասին կատարած զիջումներուն փոխարէն, վճռապէս մերժէ որ Հաշտութեան Խորհրդաժողովը իրական լսելիք մը ունենայ, այլ պարզապէս « ձգախէժէ կնիքի մը» դերը կատարէ։ Այսինքն ստորագրէ ինչ որ վճռած են Զորս Մեծերը։ Վիճաբանութեանց ատեն Գ. Մոլոթով բազմաթիւ անգամներ գործածեց այս «ձգախէժէ կնիքը», որ միւսներուն գիտուն էր։ Ուրիշ խօսքով, միւս երեք նախարարները համաձայն չեն որ Հաշտութեան Խորհրդաժողովը պարզապէս այդ կրաւորական դերը կատարէ։

Ինչպէս ըսինք, տարնապը պիտի լուծուէր երէկ։ Ինչ կը վերաբերի գերմանական հարցին, Գ. Պիտօ միջին բանաձեւ մը պատրաստած է.— 1. Զորս Մեծերը կարծիքի փոխանակութիւն մը կատարեն գերմանական հարցի մասին.— 2. Այդ խնդիրը չլուծեն այս ժողովին մէջ, այլ յանձնաժողով մը նշանակեն որ քննէ եւ տեղեկագիր մը ներկայացնէ Զորսերու յառաջիկայ ժողովին, տարուան վերջերը։ Եթէ Զորսերը համաձայնին, այն ատեն խնդիրը ներկայացուի Գերմանիոյ համար սարքուած մասնաւոր խորհրդաժողովի մը.— 3. Զորսերը այժմէն հաւանութիւն յայտնեն Սարի մասին եղած փաստական կարգադրութեան, իրաւական լուծումը յետաձգելով մինչեւ գերմանական հարցին վերջնական կարգադրութիւնը։

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԺՈՂՈՎԷ ԺՈՂՈՎ

Վերջապէս որոշուեցաւ ընդհանուր հաշտութեան խորհրդաժողովին թուականը, Յուլիս 29, Փարիզի մէջ ։

Աւելի բախտաւոր պիտի ըլլա՞յ այս ժողովը, բաղդատելով նախընթաց հաւաքոյթներու հետ։ Ուրիշ խօսքով, պիտի յաջողի՞ ամուր հիմերու վրայ դնել խաղաղութիւնը ։

Փշոտ հարցեր, որոնց պատասխանը դիւանագէտները իրենք անգամ չեն կրնար տալ, հակառակ բոլոր լաւատես յայտարարութեանց։

Ապացոյց՝ Զորսերու Խորհուրդին երեք նստաշրջանները, որոնք այնքան տաք ու պաղ շրջաններ բոլորեցին։

Պատերազմի ընթացքին, մարդիկ աւելի դիւրաւ կը համաձայնէին։ Ընդհանրական վտանգ մը կար եւ բոլորին շահը կը պահանջէր նախ ջախջախել թշնամին, յետոյ կատարելու համար ընդհանուր հաշուեյարդարը։

Ուրեմն, պատերազմը շահեցան միացեալ ճակատով։ Բայց երբ անցան ընդհանուր խրախճանքի եւ մեղրալուսնի օրերը, «սեւ մութ ամպեր դիզուան» ճակատին վրայ։

Ամէնէն պարզ, անվնաս համարուած խնդիրներուն մէջ անգամ, յաղթականներէն իւրաքանչիւրը նախ եւ առաջ իր աշխարհակալութեան շահերը կը հետապնդէր։ Եւ ընդհարումները, փոխադարձ մեղադրանքները դարձան անխուսափելի ։

Առաջին ձախողանքը տեղի ունեցաւ Լոնտոնի մէջ, 1945 Սեպտեմբերին։ Երկրորդը՝ Փարիզ, անցեալ ապրիլին։ Փարիզի երկրորդ ժողովն էր որ կրցաւ լուծել օրակարգի հիմնական խնդիրները։ Այն ալ անախորժ մթնոլորտի մը մէջ։

Այս պայմաններուն տակ է որ պիտի գումարուի հաշտութեան խորհրդաժողովը։

Ինչպէս դիտել կուտան տեղական թերթերը, Զորս Մեծերուն միջեւ գոյացած համաձայնութեամբ, խորհրդաժողովը պարզապէս պիտի քննէ անոնց տուած որոշումները։ «Կրնայ իր կարծիքը յայտնել, բարեփոխումներ թելադրել, բայց չի կրնար վերջնական վճիռ արձակել։ Իր կարծիքները պիտի յղուին Զորսերուն, որոնք միայն իրաւասու են հաշտութեան դաշնագիրներ կնքելու»։

Այլապէս վրդովիչ պարագայ մը ։

Ինչպէս կը բացատրէ իրազեկ օրկան մը, այս անգամ հազիւ թէ կը խօսուի ժողովուրդներու ինքնորոշման եւ փոքրամասնութեանց իրաւունքներուն վրայ, որ տեսակ մը նշանախօսք դարձած էր 1919ին ։

Այն ատեն բանաձեւ մը կը հոլովէին,— յարգել ժողովուրդներու կամքը։ Այժմ ամբողջ ժողովուրդներ կը տեղափոխեն այս կամ այն պետութեան կամքով։

— « Ազատութեան եւ մարդկութեան գաղափարները այնպիսի նահանջ մը կատարած են որ նացիական վատթարագոյն մեթոտները կ'ընդունուին իբրեւ հետեւելի օրինակներ»։ (Le Monde).

Սխալ պիտի ըլլար ամէն բան սեւ տեսնել, չարագուշակ եզրակացութիւններով։

Վերջին Աշխարհամարտը ուժասպառ ձգեց բոլորն ալ։ Տարիներ պէտք է անցնին, որպէսզի մարդիկ հանգստանան եւ աշխարհի տնտեսութիւնը վերահաստատուի։ Այն միլիոնաւոր երիտասարդները որ արիւն թափեցին չորս-հինգ տարի, դժուար թէ խանդավառուին նոր պատերազմի մը հեռանկարով ։

Մամուլին պարտականութիւնն է դէպքերն ու երեւոյթները լուսաբանել այնպէս ինչպէս որ են, որպէսզի անոր համեմատ կազմակերպենք մեր աշխատանքը։

Կիսկատար դիտելիքները եւ դունաւոր ակնոցները միշտ ալ տեղի կուտան սայթաքումներու եւ ձախողանքներու։

Նախորդ զինադադարին, երբ ամէնէն վարդագոյն երազները կը հիւսէինք, Փարիզի կիսապաշտօնական օրկանը՝ հանգուցեալ Le Tempsն էր որ «հայկական աշխարհակալութեան» մը առասպելը կը հնարէր, հեգնելով մեր արդար պահանջները ։

Այս անգամ ալ անոր յաջորդը, Le Monde, տարօրինակ լուր մը կը հաղորդէ,— իբրեւ թէ Խ. Միութիւնը «մէկդի դրած է ամէն պահանջ Թուրքիոյ մէջ»։ (Տես քիչ անդին)։

Իր Լոնտոնի թղթակցին տպաւորութիւնն է այս։ Բայց եւ այնպէս, արժանի քննութեան եւ լուրջ ուշադրութեան։ Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

9.860 889 ՀԱՅ

Կովկասահայ բարեկամ մը, «լի ամօֆ», գիշեր ցերեկ պատմութիւն եւ թուանշաններ կը պրպտէ, կ'որոճայ եւ նուռ նիւթեր կը ճարէ։ Նիւթեր որոնք միտք կը սրեն։

Օրինակ մը, շատերու մէջէն։

— Եթէ Մեծն Բրիտանիան 1878 Յունիս 4ին Կիպրոսի դաշնագիրը կնքելով Թուրքիոյ հետ, չփճացնէր 1878 Մարտ 3ի Սան Սթէֆանոյի դաշնագիրը, հետեւաբար եւ 16րդ յօդուածը, զայն վերածելով Պերլինի 61րդ յօդուածին (1878 Յուլիս 13),—

1. Թուրքերը պիտի հարկադրուէին իրապէս բարենորոգումներ կատարել հայկական վեց նահանգներուն մէջ, Ռուսիոյ հսկողութեան տակ։

2. Այն ատեն, այդ նահանգներուն մէջ եղած 1 630.000 Հայերը 69 տարուան մէջ, 1877էն 1946, Կովկասի հայութեան աճման նուազագոյն սակով՝ 2.65 առ հարիւր, այսօր հասած պիտի ըլլային 9.860.889ի։

Կը տեսնէք թէ ո՛րքան մանրակրկիտ հաշիւներ ըրած է, վերի թուանշանին վերջին երեք թիւերն անգամ 890ի չվերածելով ...

Նոյն թծախնդիր հաշիւները՝ թուրք բնակչութեան մասին։

Մեր բարեկամը ողորմելի քանակութեան մը կ'իջեցնէ զայն։ Եւ պարզապէս կը ծիծաղի թրք. վերջին մարդահամարին վրայ, որ 19—20 միլիոն կը հաշուէր իրենց թիւը։

Անշուշտ մեզի համար մխիթարանք մը չէ տկար ցուցնել թշնամին ։

Ո՛րքան յուսախաբութիւններ կրեցինք, այդպիսի միամտութիւններով։

Վերի թուանշանները կը յիշեցնեն «Յառաջ»ի մէկ նշանախօսքը,— Համրանքի պահպանում։ Եւ մանաւանդ՝ ամփոփում։ Համախմբում։

Ըսէք՝ դարձ դէպի հայրենիք ։

Մեր ժողովուրդը շատ բան կորսնցուց, բայց պահեց բազմածնութեան մրցանիշը։ Ոչ միայն հայրենիքին, այլեւ Արտասահմանի մէջ ։

Կը մնայ ամէն ճիգ փորձել, որպէսզի այդ աճումը միայն վիճակագրութեան տոմարներու վրայ չերեւայ ։

Ի՞նչ օգուտ համրանքի աճումէն, եթէ կապերը հետզհետէ պիտի փրթին, բազմապատկելով աշխարհաքաղաքացի Հայերու թիւը ։

ՎԱՀԷ

Ցուշագիր մը Հայկ. Հարցին համար

L'Humanité կը գրէ թէ խումբ մը Ֆրանսացի անձնաւորութիւններ, որոնց մէջ կը գտնուին Albert Bayet, (նախագահ Մամուլի Դաշնակցութեան), Emile Buré (խմբագրապետ «L'Ordre»ի), Marcel Cachin, Georges Lecomte, Pierre Hervé (աշխատակից «Իւմանիթէ»ի), Justin Godart, փրոֆ. Paul Langevin, Jean-Richard Bloch, յուշագիր մը ստորագրած են, ուղղուած՝ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան ներկայացուցիչներուն։ Ստորագրողները սրտագրական կոչ մը կ'ուղղեն որպէսզի Հայկական Հանրապետութեան կցուին Թուրքերու գրաւած հայկական ազգային հողերու գոնէ մէկ մասը, այսինքն Թրքական Հայաստանի այն մասերը որոնք սահմանագծուած են նախագահ Ուիլսընի իրաւարարութեամբ, կցուելու համար հայկական պետութեան ։

Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՆԱՀԱՆՋԷ՞

Le Mondeի Լոնտոնի թղթակիցը պարզելով անգլիական տեսակէտը խորհրդային քաղաքականութեան մասին, կը պատմէ Խ. Միութեան կատարած զիջումները Զորսերու Խորհուրդին մէջ եւ հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ.

— « Խորհրդային քաղաքականութեան այս փոփոխութիւնը Թրիէսթէի մասին կը դիտուի նախընթաց կարգ մը փոփոխութեանց լոյսին տակ. — զիջումներ Ափրիկեան Տրիպոլսոյ եւ Երկոտասան կղզիներու մասին, ձեռնթափութիւն (լքում) բոլոր պահանջներու Յունաստանի եւ Թուրքիոյ մէջ։ Այս նշաններէն կը հետեւցնեն թէ Խ. Միութիւնը նահանջի շարժում մը կը կատարէ արեւել-

Պաղեստին եւ Եգիպտոս

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ Արաբական Գերագոյն Խորհուրդը գաղտնի նիստ մը գումարեց Յուլիս 6ին, պարզելու համար արաբական տեսակէտը 100.000 Հրեաներու ներգաղթի մասին։ Այս առթիւ յայտարարութիւն մը պիտի ուղղուի նախագահ Թրումընի, որ ըսած էր թէ Մ. Նահանգները պատրաստ են նիւթապէս օժանդակելու այդ ներգաղթին։

Պաղեստինի ոստիկանութիւնը լուր առած է թէ «Հրէական Գերագոյն Ատեանը» դնդակահարած է երկու Զինուոր, որոնք վերջերս արձակուած էին չէխական բանակէն եւ ամբաստանուած էին իբրեւ անգլիական լրտես ։

Անգլեւեգիպտական բանակցութիւնները կը վերսկսին այս շաբթու, Գահիրէի մէջ։ Ոստիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած է մասնաւորապէս Գահիրէի եւ Աղեքսանդրիոյ մէջ ։ Այս բանակցութիւններէն կախում ունի ոչ միայն Մեծն Բրիտանիոյ կայսերական պաշտպանութիւնը, այլ եւ Եգիպտոսի դերը՝ արաբական աշխարհի ապահովութեան մէջ։ Թերթերը կը գրեն թէ Եգիպտոս դրամական կորուստներ պիտի ունենայ, ո-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

եան Միջերկրականի մէջ, կենսական դիրք մը բրիտանական կայսրութեան համար կամ — աւելի բացորոշ խօսելու համար — կը լքէ այն իրական, ենթադրեալ կամ կեղծ դիտումները զոր կը սնուցանէր այս շրջանին մէջ»։

ՅԱՌԱՋ.— Կ'արձանագրենք վերապահութեամբ, իբրեւ պարզ տեղեկութիւն։

ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆ
(ՄԱՀՈՒԱՆ 55 ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ)

ԽՄԲ.— Սով. Հայաստանէն, մեր նայերէնով.—

Պարոնեան ծնունդն է 60ականներու Ռուսոնի, Նալպանտեանի, Սվաճեանի սերունդին:

Գաղափարաբանութեան եւ երգիծաբանական հնարքներու եւ հարցերու համանմանութեան շատ եզրեր կան անոնց եւ Պարոնեանի միջեւ: Պարոնեան կատարելութեան հասցուց անոնց երգիծանքը, ուրկէ կը զգացուէր դարաշրջանի վառօդի հոտը: Ազգային ուրոյն, ինքնատիպ մեծութեան տեսակէտէն, Պարոնեան իր արժանի տեղը գրաւեց համաշխարհային երգիծաբանութեան պատմութեան մէջ: Ան մեր ամէնէն ազգային երգիծաբանն է, թէ ձեւով եւ թէ ժողովրդավար բովանդակութեամբ: Անոր մէջ կենդանացած էին անցեալին հանճարեղ երգիծաբաններու վարպետութիւնն ու լաւագոյն յատկութիւնները:

Երգիծաբանութիւնը Պարոնեանի մօտ քաղաքական իմաստով սրուեցաւ, գեղարուեստական կատարելութեան եւ համամարդկային ըմբռնումի հասաւ իբրեւ նոր ժամանակի ժողովրդավար-քաղաքական շարժման պահանջ: Երկու տասնամեակ շարունակ (70—80ական) անոր ծիծաղը իբրեւ Թուր-Կայծակին բարձրացած էր իր ժամանակաշրջանի վրայ եւ լուսաւորած ժողովրդի ազատութեան եւ ապագային ուղին: Այդ տասնամեակներու մէ՛ հանճարեղդեղադէտնէր եւ թէ խօսքի մեծ ապստամբը՝ «խօսքի Ռոպէսփիէռը»: Նալպանտեանի եւ Սվաճեանի յեղափոխական դրօշը ժառանգեց եւ հարկադրեց եւրոպական աշխարհակալներու հետ յոյսերով սեթեւեթողներուն: Հանդէս գալով բռնութեան դէմ, «ժողովուրդը իբրեւ դերի գործածելու, բռնութեամբ ժողովուրդը դիակ դարձնելու» դէմ, մոլեգնեցաւ Սուլթանին դէմ եւ յետադէմ Պոլսոյ հանդէպ եւ ժողովուրդը պայքարի կանչեց «իբրեւ զօրաւոր, հետեւաբար յաղթող ուժ, ճզմելու երեսփոխանաց գլուխը»: «Եթէ դուք վատ էք, մենք քաջ ենք,— գրեց, եթէ դուք ուժ չունիք, մեր բազուկները հզօր են, եթէ դուք ապտակէ մը կը վախնաք, մենք զէնքէ իսկ չենք վախնար...»: Իսկ ազգային հարցի հրահրման առեն (1879—80) ան գրեց՝ «Խեղճութեան վրայ արտասուք թափելն ապացուցանել է թէ արիւն չունինք թափելու»: Այս արիւն թափելու ժողովրդապետական շարժման մէջ կը տեսնէր ազգութեան՝ ժողովուրդի ազատութեան միակ հնարաւոր ուղին, որ Պարոնեանի մօտ առնչութիւն ունէր սլաւական ժողովուրդներու ժողովրդապետական շարժման հետ: Ատոր մէջ կը լուծուէին թէ ազգային ազատագրական պայքարի, թէ ընկերային շարժման պարոնեանական ըմբռնումի հարցերը, կը լուծուէր ոչ միայն օտար, այլ եւ հայրենի բռնութենէն ազատուելու հարցը: Շարժում մը որ յար եւ նման է Նալպանտեանական ժողովրդապետական շարժման սկզբունքներուն: Պարոնեանն ալ այդ շարժման մղիչ ուժը\համարած է «հասարակ ժողովուրդը»: «Հայրենիքը իր ազատութեան յոյսը դրած է գիւղացիութեան բազուկներուն վրայ»: Այս գաղափարը առած է Նալպանտեանի «Երկրագործութենէն» եւ հարազատ է մնացած մինչեւ վերջը:

Հատկանալի է որ Պարոնեանը հայ 60ականներու ժողովրդավար յեղափոխութեան երգիծաբանն է, ինչպէս Շչեդրինը ռուս 60ականներու: Ատով ալ կը պայմանաւորուին թէ մէկուն եւ թէ միւսին երգիծանքը եւ անոր գաղափարական բովանդակութիւնը: «Այն բանը, որու համար պատոփրեցիր, Բրի՛, ո՞վ հաց»,— կը գրէ Պարոնեան հաշուետու ըլլալով այդ 60ականներէ մէկուն՝ Նալպանտեանի մեծ զինակիցին եւ անոր մահէն վերջ ժողովրդավարական շարժման առաջնորդին՝ Սվաճեանին, հանդէս գալով իբրեւ անոր ծրագիրը իրականացնող երգիծաբան.— «Այլ դու, ո՛վ մեծ ի գիտութիւնս մոլութեանց, միշտ աղէկ բաներու կը հրամայես, զոր աններգ սիրտէն գիտնալով, հրաժեշտ տուինք մեր ծուլութեան»..., «թէպէտ եւ ոչ նուազ արտասուօք կը խնդանք մեր ազգին մոլութեանց վրայ...»: Այստեղ երեւան կուգայ ոչ միայն Պարոնեանի քաղաքական ձգտումը իբրեւ յեղափոխական ժողովրդապետութեան երգիծաբան, այլեւ անոր հոմերեան ահեղ ծիծաղի բնոյթը: Ան ծիծաղած է յաճախ արցունքի մէջէն, ծիծաղած է սակայն իր կեանքին մէջ ըլլալով զարմանալի ողբերգակ: Անոր ծիծաղը կը դառնար համամարդկային, դուրս կուգար ազգայնութեան շրջանակներէն եւ կ'ընդգրկէր համեւրոպական կեանքի ու քաղաքակրթութեան շրջանակներն ու համամարդկային հարցերը, դառնալով համաշխարհային երգիծաբանութեան ամէնէն յուրջ ծիծաղներէն մէկը: Նման լրջութեան համար Պարոնեան կը կռուէր «որճարաններու զուարճախօսներու» դէմ: Որքան բարձր էր Պարոնեանի իտէալը, այնքան անոր ծիծաղը կը դառնար թունաւոր եւ հեղնական իր ժամանակին հանդէպ: Հեգնանքով վարած այդ պայքարին մէջ կը համադրուէր ազգայինն ու համամարդկայինը: Եւ այդ պայքարին համար Պարոնեան ընտրած էր Նալպանտեանական շարժման ուղին, իբրեւ իր ժամանակի ամէնէն առաջաւորը, եւ իր թունդոտնետերը կ'ուղղէր հայկական, սուլթանական եւ եւրոպական յետադիմութեան բուն սրտին: Ասկէ ծնունդ առին «Ազգային Ջոջերը» եւ «Ծիծաղ» հոյակապ գործերը, որոնց մէջ Նալպանտեանական պայքարի ձգտումները երեւան եկան իբրեւ զարգացման նոր շրջանի արտայայտութիւն:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՍԱՀԱԿ ԲԱԶԵԱՆ

Խ. Հայաստանը կը դառնայ ճարտարագործական երկիր

Փարիզի խորհրդային դեսպանատան «Վէստի Ռոդինի» (Լուրեր Հայրենիքէն) թերթէն.

Երբ կը խօսիք Հայաստանի տնտեսական կեանքի ղեկավարներէն ո եւ է մէկուն հետ, խօսակիցդ ոգեւորութեամբ կը պատմէ հանրապետութեան արդի վիճակի, անոր յառաջդիմութեան դրաւիչ հեռանկարներու, նոր գործարաններու եւ ելեկտրակայաններու մասին: Այդպէս էր եւ իմ զրոյցս վարչապետի փոխանորդ եւ պետական Ծրագրային յանձնաժողովի նախագահ Ս. Մովսէսեանի հետ:

Երբ խնդրեցի պատմել հին Հայաստանի մասին, զարմացած պատասխանեց.— Օ՛, այդ անցեալ է, աւելի շահեկան է պատմել թէ ինչ կայ այժմ Հայաստանի մէջ եւ ինչ պիտի ըլլայ:

Հայաստանը կատարած է հսկայական թռիչք մը. յետամնաց ծայրագաւառի վիճակէն ան այժմ մտած է ճարտարագործական - գիւղատնտեսական յառաջապահ հանրապետութիւններու շարքը: Խորհրդային իշխանութեան օրով հիմնուած են 120 ճարտարագործական հաստատութիւններ: Հանրապետութեան արտադրութիւնն այժմ 23 անգամ աւելի է քան 1913ին:

Հայաստանը չունի քարիւղ եւ սեւ ածուխ, բայց հարուստ է ճերմակ ածուխով — անոր լեռնային գետերը անսպառ աղբիւր են աժան ելեկտրական ուժի: Հանրապետութեան վերելքն ալ սկսաւ տարածուն ելեկտրացանցի ստեղծումով: Շինուեցան Երեւանի երկու ելեկտրակայանները, յետոյ Լենինականինը, ապա Ձորագետինը եւ վերջապէս Քանաքեռինը: Այժմ 86 անգամ աւելի ելեկտրական ոյժ կ'արտադրուի քան 1913ին:

Ելեկտրական ուժի աժան աղբիւրներուն շնորհիւ յառաջ գնաց հանրապետութեան ճարտարարուեստը: Վերակառուցուեցաւ պղնձի արդիւնաբերութիւնը թէ հանքահորերու եւ թէ զտիչ գործարաններու քանակի յաւելումով: Ստեղծուեցաւ քիմիական ճարտարարուեստը, որ այժմ կը դառնայ ամէնէն կարեւորներէն մէկը: Ցայտնի են արհեստական ձգախէժի գործարանը, ապա կարբիդի, քրոմի եւ այլ գործարանները:

Նշանակալից երեւոյթ է հանրապետութեան ճարտարարուեստի զարգացման տեսակէտէն մետաղամշակման ճիւղի հիմնումը ու ընդարձակումը: Հայաստանը ունի գործիք - մեքենաշինութեան, մոտորանորոգման, երկրագործական մեքենաներու, մեքենաշինութեան եւայլ գործարաններ: Ես եղայ Հայաստանի երկրորդ մեծ քաղաքը, Լենինական: Մինչեւ հոկտեմբերեան յեղափոխութիւն յետամնաց կայարան մըն էր, այժմ ունի 70.000 բնակիչ, ճարտարարուեստի եւ մշակոյթի մեծ կեդրոն է: Այնտեղ է հանրապետութեան հիւսուածեղէնի ճարտարարուեստի գրեթէ ամբողջութիւնը: Լենինականը ունի միջնակարգ ու բարձրագոյն դպրոցներ, իր թատրոնը, քանի մը սինէմաներ, ակումբներ, գրադարաններ եւ պատմական թանգարան:

Նոյնպիսի ճարտարագործական կեդրոն եւ նոր մեծ քաղաք է Կիրովականը (նախկին Ղարաքիլիսէ), ուր շինուած են քիմիական գործարաններ, պղնձաձուլարաններ եւ ուր այժմ կը կառուցանեն շարք մը նոր արդիւնաբերական ձեռնարկներ, որոնք այդ քաղաքին առջեւ կը բանան հզօր զարգացման հեռանկարը:

Բայց այս հեռանկարն ամբողջ հանրապետութեանն է: Նոր հնգամեակին (1946—1950) Հայաստանը հիմնապէս առաջ կը քալէ տնտեսութեան բոլոր ճիւղերուն մէջ: Ճարտարարուեստի արտադրութիւնը 1950ին, համեմատելով 1940ի հետ պիտի աւելնայ 210 առ հարիւր, մինչդեռ ընդհանրապէս Խ. Միութեան մէջ կը նախատեսուի ընդամէնը 48 առ հարիւր: Հայաստանի բացառիկ վերելքը արդիւնք պիտի ըլլայ ելեկտրական ուժի օգտագործումի ընդարձակման: Կը շինուին արդէն երկու նոր ելեկտրակայաններ, որոնց բացումէն վերջ երեք անգամ պիտի աւելնայ ելեկտրական ուժի քանակը: Այդ յաւելման շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ ընդարձակել եղածը եւ հիմնել նոր ծանր ճարտարարուեստական ձեռնարկներ, ինչպէս ալիւմինիոմի, մեքենաշինարարութեան, ձգախէժի, պղնձա - մոլիբդինի եւայլն: Կը շինուին քիմիական նոր գործարաններ, ինքնաշարժի, ձգախէժէ կափարիչներու (շէն), ելեկտրական թելերու, ստուգաչափութեան գործիքներու, ջրանիւներու եւայլն գործարանները: Նոր թափ կը ստանան նաեւ թեթեւ ճարտարարուեստի, հիւսուածեղէնի եւ սննդեղէնի արդիւնաբերութիւնները:

Հիւսուածեղէնի քանակը 1950ին պիտի հասնի 45 միլիոն մեթրի, այսինքն պիտի աւելնայ 68 առ հարիւր, բաղդատելով 1945ի հետ: Կօշիկի արտադրութիւնը պիտի աւելնայ 3, գուլպայինը մէկուկէս, բրինձը երկու անգամ: Քանի մը անգամ աւելի պահածոյ եւ կանկանդակ պիտի արտադրուի: Հայաստանը իր շաքարը պիտի ստանայ այժմ կառուցուող իր առաջին շաքարի գործարանէն:

Մօտիկ անցեալին ես կարեցի անցայ գրեթէ ամբողջ Հայաստանը: Ամէն տեղ ականատես եղայ հսկայական շինարարութեան: Կը շինուին ելեկտրակայաններ եւ երկաթուղի: Երեւանի մէջ օրէ օր կը բարձրանան ուղթ նոր գործարաններու շէնքերը: Նոյն շինարարութիւնը տեսայ նաեւ Լենինականի եւ Կիրովականի մէջ:

Ամէն տեղ լսեցի նոյն յանկերգը,— Մարդ, մա՛րդ, մարդու պակաս ունինք: Հայաստանի մէջ այսօր չես տեսներ մէկ հատիկ անգործ: Բոլորը կ'աշխատին, կ'աշխատին խանդավառութեամբ, կարելի է ըսել աղահութեամբ: Սեւանայ լճին ելեկտրակայանի կառուցման վրայ աշխատող Սուքիաս Սարգսեան կ'ըսէր ինծի.

— Մենք, մօտիկ անցեալի զինուորներս, կարօտն ունինք աշխատանքի, այդ պատճառով կ'աշխատինք եռանդով: Մեր ընկերները որոնք մնացեր էին թիկունքը նոյնպէս կ'աշխատին խանդով, որովհետեւ խաղաղութիւն կ'ուզեն: Մենք զինուորներս նոյնպէս խաղաղութիւն կ'ուզենք: Բայց որպէս զի խաղաղութեան մէջ ապրիս, պէտք է որ ըլլաս զօրաւոր: Ահա կ'աշխատի բանուոր մարդը, որպէսզի աւելի ուժեղ եւ հզօր ըլլայ իր երկիրը:

ՎԻԿՏՈՐ ԲԵԼԻԿՈՎ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

1915ին ընդհանուր հայութեան համար տխուր օրեր էին: Ազգին բոլոր խաւերը, գիւղացին, վաճառականը, պաշտօնեան, գործաւորը, զինուորը իրենց ցաւերն ունէին: Կարծես, կը նախազգային թէ այդ ցաւերէն պիտի ծնէր մեր մայր Հայաստանը: Բայց տագնապը այնքան խոր էր եւ անտանելի, որ, ոչ մէկը լաւատես կ'երեւար:

Թուրքը կը գտնուէր պատերազմի նախօրեակին: Կէօպէնը, Պրեսլաւը խրոխտաբար կը յածէին Վոսփորի ջուրերուն մէջ, եւ Թուրքերը կը կարծէին թէ՝ այդ երկու նաւերով եւ իրենց քանի մը հնոտի մարտանաւերով պիտի կրնային յաղթել ռուսական, ֆրանսական, անգլիական եւ իտալական ուժերուն: Այն ատեն դեռ խօսքը չկար Ամերիկայի եւ Ռումանիոյ: Թուրքերը շլացած էին Գերմանիոյ պատերազմական մեծ պատրաստութիւններէն եւ իրենց աշխարհագրական դիրքէն:

Գերմանական ուժերը սկսած էին կեդրոնանալ Պոլսոյ մէջ, մեծ խանդավառութիւն կար, եւ գերմանական սպայակոյտը հաստատուած էր, Ֆօն տէր Կոլցի ընդհանուր հրամանատարութեան տակ: Ամբողջ Թուրք բանակը կը հաւատար թէ յաղթանակը իրենց կողմն էր: Միւս կողմէ Թուրքերը կը պատրաստուէին իրենց եղեռնական ծրագիրը գործադրելու:

Օր մը լուր տարածուեցաւ թէ 21 յեղափոխական Հայեր կախաղան հաներ էին Պայազիտ հրապարակը: Պոլսոյ հայութիւնը սարսափ զգաց այդ լուրէն: Մահագոյժ մը կը պատրաստուէր:

Որքան գաւառացի Հայեր կային խաներու եւ տուներու մէջ, ծառաներ, սրճագործ, մանրավաճառ, խանութպան ամէնքը ժողվեցին: Աքսորի դուռը բացուած էր անտէր ժողովրդին համար... Լրտեսներ ամէն կարգի, ամէն աստիճանի, ամէն արհեստի մէջ:

Լաւ կը յիշեմ, օր մը, Պէշիկթաշի մէջ, հանգուցեալ Կոմիտաս վարդապետը երաժշտական ցերեկոյթ մը տուաւ: Այնտեղ կային ամէն դասակարգէ անձեր, նաեւ Թուրքեր իբրեւ գնահատող հայկական երաժշտութեան: Անհուն խանդավառութիւն, ծափեր, նոյնիսկ Թուրքերու կողմէ հիացմունքներ, «աֆէրիմ, փափազ էֆէնտի», երբ վերջացաւ երգը.—

Կանչէ՛ կռունկ, կանչէ,— Քանի գարուն է,—
Ղարիպներում սիրտը,— Կուց, կուց արում է...:
Կռունկ ջան, կռունկ ջան... Ա՜խ, սիրտս արում է..

Քանի մը օր վերջը այդ ամբողջ «ղարիպ»ները սպանդանոց կը ղրկուէին, մէջն ըլլալով Կոմիտաս վարդապետը: Պէշիկթաշի մէջ, էմին, Թուրք բանաստեղծ մը կար, որուն մայրը Հայ էր, կ'ըսէին եւ շատ գեղեցիկ աղջիկ մը, որ բռնի կրօնափոխ ըրած էին եւ ամուսնացուցած Թուրքի մը հետ: Կը պատմէին թէ այդ կինը, ամէն Զատկի եւ Ծնունդի օրերուն կուգար, Հայ եկեղեցիի պատերուն մօտ, հինգ տասը վայրկեան կը կենար: Կ'երեւի կը զգար թէ ինքը ժամանակին Հայ էր, եւ կը յիշէր հայկական երգեցողութիւնը: Իր որդին, էմին էֆէնտին, ամէն ջանք թափած էր որպէսզի Կոմիտաս վարդապետը իր բերէ աքսորէն: Օր մը վարդապետը վե-

բաղարձաւ, բայց քիչ վերջը խելագարուեցաւ, եւ մինչեւ մահը մնաց այդպէս։

Այդ օրերուն Ղալաթիոյ ծովափը, նաւերու մէջ լեցուած հայ գաղթականները, կին, աղջիկ, երիտասարդ, ծեր, ամէն տարիքէ կը տանէին պանդանոց մորթելու... Լաց, աղաղակ, պաղատանք, անլսելի կը մնային։

Ինծի համար ալ անչնչելի դարձաւ մթնոլորտը։ Բարեբախտաբար, անցագիրս կանոնաւոր էր։ Իբրեւ օտարահպատակ, դիմեցի Ներքին գործերու նախարարութեան։

Թուրքը արդէն պատերազմի մէջ մտած էր, չափելու իր ուժը, իր փառապա՜նծ, անվեհեր բանակը եւրոպական մեծ պետութեանց հետ ... Ամէն օր, նաւերով լեցուն վիրաւորներ կուգային Տարտանէլէն։ Հիւանդանոցները լեցուած էին զինուորներով, տեղ չէր մնացած, ոչ ալ պարապ անկողին մը։ Թալէաթները եւ Էնվէրները մեծ մեծ գործերու մէջ էին։

Ներքին նախարարութեան դրանը մէջ, Արթին կոչուած մատնիչը, որ յետոյ սպաննուեցաւ, աչքի լոյս դարձած էր Թուրքերուն համար։

Նախարարը, քանի մը հարցումներ ըրաւ ինծի.

— Արդեօ՞ք Թուրքիոյ հանդէպ որոշ մտադրութի՞ւն մը ունիմ։

— Պէյ էֆէնտի, Հայ մը անմիտ ըլլալու է որ Թուրքիոյ դէմ թշնամութիւն խորհի, քանի որ ամենամեծ պետութիւնները բան մը չեն կրնար ընել Թուրքիոյ դէմ...

— Աֆէրիմ էֆէնտի, բէպրիք էտէրիմ սիզի, ըսաւ եւ ստորագրեց անցագիրս։

Հետեւեալ օրն իսկ, Սիրքէճիէն շոգեկառքով մեկնեցայ Ռումանիա, Պուլկարիոյ ճամբով։

Այդ միջոցին Ռումանիա դեռ չէր մտած պատերազմի մէջ։ Հոն միայն տասն եւ հինգ օր մնալու իրաւունք ունէի, որովհետեւ անցագիրս «թրանզիթ» էր։ Կառավարութիւնը խնդրեց որ մեկնիմ երկրէն։ Ես ֆրանսերէն խօսեցայ, եւ բացատրեցի թէ Հայ եմ եւ անկարելի է Թուրքիոյ մէջ մնալ, աքսորներու եւ կոտորածներու պատճառով։

Ռումանացիները Ֆրանսայի շատ համակիր են, ինծ թոյլ տուին որ մնամ։

Օր մը ժողովրդային քուէարկութիւն կատարուեցաւ եւ մեծամասնութիւնը որոշեց միանալ Դաշնակիցներուն։

Գերմանական օդանաւերը սկսան այցելել ամէն օր։ Առտու մը, օդանաւ մը ռումբ մը նետեց, շուկային մէջ խռնուած, անպաշտպան ժողովուրդին վրայ։ 4—500 հոգի սպաննուեցան։ Կիներ, մանուկներ զոհ կ'երթային այդ ոճրագործութեան։ Այդ միջոցին ռուսական բանակը ցոյց տուաւ իր ներկայութիւնը, բայց խանութներու մէջ ալքօլ, ոչ քօլօնեը, եւն. ամէն բան, որ ալքօլով էր պատրաստուած, անհետացաւ հրապարակէն, այդ բանակին հետ միասին։

Պուքրէշը անպաշտպան վիճակի մէջ էր։ Պուլկարիան ջախջախած էր ռումանական բանակը։ Միւս կողմէն ռումանացի զինուորները եւ սպաներ կը զուարճանային պուլվարներու վրայ։

Մէկ խօսքով, անտանելի վիճակ։ Հեռանալու մէկ ճամբայ կար, Ռուսաստանի ճամբան։ Բոլոր սահմանագլուխները գոց էին։ Պէտք էր ամէն գնով մտնել Ռուսաստան։

Վերջին օրը լուրեր տարածուեցաւ թէ Գերմանացիները հինգ վեց ժամ մօտեցեր էին Պուքրէշին։ Վերջին շոգեկառքը մէկ ժամէն պիտի մեկնէր դէպի Կալաց։ Ով որ աւելի ճարպիկ էր, նետուեցաւ շոգեկառքին մէջ, տանիքներուն վրայ, պատուհանները, իրարու վրայ խռնուած։ Անբացատրելի էր տեսարանը... Շատերը դուրս մնացին, տեղ չկար։ Կալաց հասնելով, հետեւեալ օրը անցայ ռուսական սահմանագլուխը եւ քանի մը ժամէն Օտեսա, որ ինծի ծանօթ էր։ Լեզուին լաւ տեղեակ, քիչ վերջը այդ անցքերը մոռցայ։

Եղբայրս հաստատուած էր այնտեղ տարիներէ ի վեր, իբրեւ վաճառական։ Ես ալ կ'օգնէի։

Արդէն սկսած էր ռուսական յեղափոխութիւնը։ Զինուորները, ճակատը թողած, ետ կը դառնային իրենց տուները։ Նիքօլա կայսրը աքսորուած էր, լուրեր կային թէ սպաննուած է ընտանիքին հետ։ Կերենսկին ալ հեռացած էր հրապարակէն։ Մեծամասնական (պոլշեւիկ) եւ փոքրամասնական (մենշեւիկ)ներու վէճը անվերջ կը շարունակուէր քաղաքներու մէջ։ Վերջապէս, մեծամասնականները շահեցան եւ կառավարութիւնը ձեռք առին, աջ - ձախ զարնելով։

Անդին, Փէթլիւրան եւ Տէնիքինը, իրենց բանակներով կ'ուզէին կասեցնել պոլշեւիկները, բայց անօգուտ էր։ Անիշխանութիւնը կը տիրէր ամէն տեղ, ամէն ձեւի տակ։ Ոստիկանութիւն չկար։ Անիշխանական խումբեր, բախտախնդիրներ, զինուած, ռումբերով խանութները կը մտնէին ցերեկ ատեն, եւ աւարի կուտային ամէն բան ընդդիմացողները կը սպաննուէին։

Ժողովուրդը անգործութեան դատապարտուած էր։ Երբեմն քանի մը նպարավաճառներ կը բանային իրենց խանութները, մէկ երկու ժամ։

Սրճարանները լեցուած էին։

(Մնացեալը յաջորդով) ԽԱՆԱՍՈՐՑԻ

Հայերը Պասրայի մէջ

Հայ գաղութը հաւանօրէն իսլամական տիրապետութենէն շատ տարիներ առաջ գոյութիւն ունէր Պասրայի մէջ, քանի որ ան վաճառականութեամբ եւ հաղորդակցութեամբ կապուած էր Պարսկաստանի եւ Հնդկաստանի հետ, երբ Հայեր կը ճամբորդէին Հայաստանէն Միջագետք, Հնդկաստան եւայլն, առեւտրական ծրագիրներով։

Եւ սակայն մեր գաղութը որոշապէս հաստատուեցաւ Պասրայի մէջ 350—400 տարի առաջ։

Ժամանակին քաղաքին ամբողջ առեւտուրը Հայերուն ձեռքը եղած է։ Հայերը մեծ պատիւ եւ համբաւ ունէին Պասրայի մէջ։ Այն ատենները Հայերը մօտ 4000 անձերէ կը բաղկանային։ Ունէին չորս եկեղեցիներ. Ս. Աստուածածին, Ս. Ստեփաննոս եւ երկու ուրիշներ։

Այսօր միայն Ս. Աստուածածինը գոյութիւն ունի։ Հայերը լաւ վարժարաններ ունէին եւ ընտիր հայկական մշակութային սնունդ կը տրուէր աշակերտներուն։ Այն ժամանակները Պասրան Գահիրէի երկու անգամն էր մեծութեամբ եւ Հայերը սովորութիւն ունէին ժուռ գալու առաւօտները եւ երեկոները դէպի հիւսիսային դուռը որ շատ ծաղկեալ էր։

Ժամանակ մը անգլիական հիւպատոսի փոխանորդ, յանձնակատար, գործակատար և թարգման Հայեր եղած են։ Իսկ Հայերուն առեւտրական առագաստանաւերը կը խարսխէին շարան շարան հոլանտական նաւերու կողքին եւ ահա այսպէս Պասրայի բովանդակ վաճառականութեան մականը Հայերուն ձեռքն էր։

Հայերը ուրիշ առեւտուրներէ զատ մարգարտի մեծ վաճառականութիւնն ալ կ'ընէին։ Այդ ատենները, Հայերը որ Հայաստանէն, Թրքաստանէն եւ Պարսկաստանէն եկողներն էին, տարածուեցան ամբողջ Պարսից ծոցը, մինչեւ Հնդկաստան։

1773ին Պասրայի մէջ կը պատահի ամեհի ժանտախտ մը՝ որ տակն ու վրայ կ'ընէ ամէն բան, այնպէս որ Հայերուն մեծագոյն մասը կը կորսուի, նախ քան թէ մէկ համաշխարհային պատերազմը։

Պասրայի հայ համայնքը մօտ 120 անձերէ կը բաղկանար, սակայն այդ պատերազմէն վերջ, բարձրացաւ թիւը, գաղթականութեան բերումով եւ այսօր բովանդակ գաղութը ունի 2000 հոգի։

Պասրայի Հայերուն հնագոյն յիշատակարանը կը կազմէ խաչքար մը 1691 թուականով։ Ս. Աստուածածին եկեղեցին կը գտնուի բուն քաղաքին մէջ որ քանիցս նորոգուեր է եւ վերջին անգամ ըլլալով ասկէ քանի մը տարի առաջ հիմնովին նորոգուեցաւ գաղութին մեծ բարերար եւ հայրենասէր Պ. Սիմոն Մ. Ղարիպեանի ծախքով (2000 անգլ. ոսկի)։

Եկեղեցիին կից է Ղարիպեան վարժարանը, բաւական երկսեռ աշակերտութեամբ։ Կ'աւանդուին հայերէն, արաբերէն եւ անգլիերէն լեզուները։ Իսկ Մարկիլ, որ քանի մը մղոն գետն ի վեր կը գտնուի, կայ հայկական դպրոց մը 200 երկսեռ աշակերտներով։ Հոս ալ կ'աւանդուին հայերէն, արաբերէն եւ անգլիերէն։ Վարժարանի կողքին կը գտնուի Հայկ. Սրահը եւ երկուքն ալ թիւ երկու համաշխարհային պատերազմի միջոցին կառուցուեցան անգլիական բանակի մասնակի օժանդակութեամբ։

Եւրոպական եւ ազգային պարահանդէսներ, ինչպէս եւ դասախօսութիւններ յաճախ տեղի կ'ունենան Հայկ. Սրահին մէջ։ Ընդհ. կեանքը լաւ է եւ օրինակելի։

Վ. Մ.

Ա՛լ կը բաւէ

Յուզումով կարդացի «Յառաջ»ի Յունիս 27 թուակիր խմբագրականը «Անզօր Կատաղութիւն»։ Այս առթիւ, իբրեւ պարզ Հայ զզուանքս կը յայտնեմ բոլոր անոնց որ կը փորձեն «ժուռնալ»ներով արատաւորել պարկեշտ մարդիկ։ Ինծի համար սիրելի են անկաշառ դէմքեր որոնք առանց յետին մտքերու լծուած են տարաբախտ հայութեան, ցիրուցան հայութեան կերպարանք մը տալու։ Ի՞նչ կը նշանակէ այս «ճիհատ»ը...։

Վտարուած եմ Հ. Յ. Դաշնակցութենէն 1932ին, առանձին եմ իմ որբ զաւկիս հետ։ Կրցածիս չափ կը հետեւիմ ազգային շարժումներուն։ Բանւոր մըն եմ, պարզ բանւոր։ Ոչ հանդէս կը տեսնեմ, ոչ համերգ, ոչ դասախօսութիւն։ Զաւակս հայերէնը մոռցած է... բայց Հայ է, կը կարդայ ֆրանսերէն հրատարակութիւններ հայ ժողովուրդի մասին, խնամով կը պահէ եւ հպարտութեամբ կը ցուցնէ օտարներուն։ Կը սիրէ Խ. Հայաստանը։ Պատերազմի միջոցին բարեկամներ խորհուրդ տուին որ պատէն վերցնեմ զինուած հերոսներու նկարները, բայց ոչ՛. հոն են Արամ Մանուկեան, Քրիստափորը, Հնչակեան 21 կախաղաններու խմբանկարը, Թորգոմը, Զօրի եւ Մօսունի վրայ արշաւող մարտախումբը, Վազգէն, Պետօն, Դալի Բաբայի կռուին մասնակցող ֆէտայիները, ինչպէս եւ Սթալինի, Ս. Տէր Գաբրիէլեանի նկարներով Հայաստանի 1932ի լաթակազմ տարեցոյցը։

Առտու մը ժամը 6ին Կէօթափոյի կողմէն անկողինէս արթնցուցին, զաւկիս հետ։ (Մէկ հատիկ զաւակս, 16 տարեկան)։ Չորս գերման զինուորներ սենեակս մտան, տեսան, խուզարկեցին տարին, քանի մը Ֆրանսացիներու հետ։ Երեք ժամ փոսի մը եզերքը շարուած, գնդացիրները մեր կուրծքին ուղղուած։ «Ոչ մի խօսք»։ Հրաշքով մը ազատեցանք։ Օր մը կը պատմեմ զինուորութեան յուշերս ալ, երբ կանոնաւորապէս կը ստանայինք կապոցներ Կապոյտ Խաչէն։

Այժմ խօսքս ձեզի է՛, «յառաջդիմական», «պետական» եւ «ազգային» մրտողներ։ Լաւ է փաստերով հաշուի մտնել քան թէ գռեհկօրէն ասպարէզ նետուիլ։ Ինչպէս կը գրէ «Յառաջ», երբ պարզուի ամէն մէկուն «ցուցակ ծառայութեանց»ը, այն ատեն կրնան հասկնալ թէ որու ճակատն է բարձր ու բաց։

Չորս տարուան զազր ու ստեպղինը բաւական չեղա՞ն խելքի բերելու ձեր մոլեռանդ պայքարը, որ ոչինչ կ'արժէ։ Ֆրանսայի Համայնավար կուսակցութիւնը 75 հազար զոհերու անունով կը խօսի, մենք՝ մէկ ու կէս միլիոն նահատակներու անունով եւ 50 տարուան արիւնալի պայքարներով։ Ինչպէս կ'ըսէ Սիամանթօն, «Բարձրահասակ եւ անյողդողդ մենք կանգնած ենք մեր ահաւոր ցաւին հետ՝ ապագայ սերունդին փոխանցելու մեր ամէնէն հզօր սարսուռները»։

Հնչակեան 21 կախաղաններէն մինչեւ Խ. Հայաստանի քաջարի բանակին համար յարգանք եւ պատիւ կը զգամ եւ սիրտս կ'ուռի։ Ուրախ եմ այն Հայուն համար որ բան մը կ'արտադրէ ցեղին համար, — ոչ թէ «ժուռնալ»։

Վար դրէք ատեցութեան այդ զէնքերը։ Պարկեշտ աշխատանքի պէտք ունի տարագիր հայութեան վիճակը։ Հայրենիքը պէտք ունի բոլորին։ Դէպի գործ, փոխանակ մրտելու։ Ա՛լ կը բաւէ։

Ա. ՇԻՐՈՅԵԱՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի ողիմպիականը Պէյրութի մէջ

15.000է ԱՒԵԼԻ ԲԱԶՄՈՒԹԻՒՆ

Հ.Մ.Ը.Մ.ի ողիմպիական հանդիսութիւնները Յունիս 15ին եւ 16ին Պէյրութի հայութեան համար ցնծութեան եւ ազգային պարծանքի տօներ եղան։ Հալէպէն, Դամասկոսէն, Լաթաքիայէն, Հոմսէն, Պաղեստինէն եւ Լիբանանի զանազան շրջաններէն հազարաւոր սկաուտներ եւ մարզիկներ հասած էին՝ մասնակցելու համար ողիմպիական խաղերուն եւ տողանցքին.

Շաբաթ օր տեղի ունեցան Ֆութպոլի խաղերը։ Հալէպ եւ Պէյրութ մնացին հաւասար 1—1ով։

Իրիկունը 1000 սկաուտներու մասնակցութեամբ ջահագնացութիւն տեղի ունեցաւ Հալէպի Հ.Մ.Ը.Մ.ի 60 հոգինոց նուագախումբին առաջնորդութեամբ։ Ջահագնաց թափօր մեկնեցաւ Հ.Մ.Ը.Մ.ի ակումբէն եւ անցնելով Քլէմանսօ պողոտայէն հասաւ Հանրապետութեան նախագահի տան առջեւ, ուր նուագախումբը հնչեցուց լիբանանեան ազգային քայլերգը։ Նախագահն ու նախարարները պատշգամին վրայ ողջունեցին Հ.Մ.Ը.Մ.ի սկաուտները, որոնց կողմէ արաբերէն ուղերձ մը կարդաց Պ. Մ. Ճամպուլեան։ Յետոյ թափօրը անցնելով Պուրճէն կանոնաւոր շարքերով ուղղուեցաւ Պուրճ Համուտ, արժանանալով ժողովրդական խելայեղ ցոյցերու եւ ծափերու։ Կիրակի օր ժամը 2.30ին սկսան ողիմպիական խաղերը։ 15 հազարէ աւելի բազմութիւն մը լեցուցած էր դաշտը։ Ժամը 5ին սկսան գալ բարձրաստիճան հիւրերը։ Հանրապետութեան նախագահին կողմէ ներկայ էր արտաքին նախարար Պ. Թագլա։ Ներկայ եղան եւ մինչեւ վերջ հետեւեցան հանդիսութեանց ներքին նախարար Պ. Սայիպ Սլամ, պատերազմական նախարար Էմիր Մէճիտ Արսլան, նախկին նախագահ եւ երեսփոխան Պ. Ալֆրէտ Նագգաշ, նախկին վարչապետներ եւ երեսփոխան Պ. Պ. Ապտալլա Եաֆի եւ Սամի Սօհլ, նախկին փոխ-վարչապետ եւ երեսփոխան Ապուշահլա, Լիբանանեան բանակի ընդհ. հրամանատարին կողմէ գնդապետ Լահուտ, Հանրապետութեան նախագահի տղան, Պէյրութի երեսփոխան ընկեր Մովսէս Տէր Գալուստեան, Զաւէն Պատրիարք, Նէճատիներու պետը եւ կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ։

Ժամը 5.30ին սկսաւ տողանցքը, մասնակցութեամբ 1500 սկաուտներու, արենուշներու եւ մարզիկներու։ Խորապէս տպաւորիչ այս տողանցքը ներկաներուն մէջ ստեղծեց խոր յուզում եւ մեծ խանդավառութիւն։ Դաշտը կը թնդար ծափերով։

Տողանցքէն վերջ նուագախումբը հնչեցուց լիբանանեան եւ սուրիական քայլերգները եւ «Յառաջ Նահատակ»ը։ Հսկայ բազմութիւնը, մէկ սիրտ մէկ հոգի՝ իր զգացումները պոռթկաց խելայեղօրէն ծափահարելով Հ.Մ.Ը.Մ.ի քայլերգը։

Այնուհետեւ տեղի ունեցաւ մրցանակաբաշխութիւնը։ Օրուան թագուհին, Տիկ. Թիւֆէնկճեան, շրջապատուած պատուոյ օրիորդներ Գալփաքեանէ, Երամեանէ, Բարթողոմեանէ, Թէրճանեանէ, չքանշաններ յանձնեց Ողիմպիականի յաղթականներուն։ Թագուհին ծանօթանալէ վերջ նախարարներուն, յաճախ անոնց յանձնեց նշանները տալու պատիւը։ Ախոյեան հանդիսացաւ Հալէպի մասնաճիւղը եւ տարաւ բաժակը։

բովհետեւ անգլիական բանակը, որ այժմ կը քաշուի, ամսական մինչեւ 2 միլիոն սթերլին եկամուտ կը բերէր: Վարչապետը կը վախնայ որ խռովութիւններ ծագին, մանաւանդ միլիոնաւոր թշուառ Եգիպտացիներու: Կը վախնայ նաեւ արիւնահեղութենէ, քանի որ բազմաթիւ հակամարտ հոսանքներ կան: Կառավարութենէն դժգոհ են ծայրայեղ ազգայնականները (Վաֆտ) եւ Իսլամական Եղբայրութիւնը որ երկու միլիոն անդամ եւ 25 հազար արդիական զէնքեր ունի: Եւ վերջապէս 150.000 անգլիական զինուորներու ներկայութիւնը ջղագրգռութիւն կը պատճառէ, ճիշդ այն պահուն երբ կը վերսկսին բանակցութիւնները: Վարչապետը մասնաւոր խումբեր կազմած է, խափանելու համար ձեռնարումբով յարձակումներէ: Այս շըրջուն պահակախումբերը իրաւունք ունին ձերբակալութիւններ եւ խուզարկութիւններ կատարելու: Անոնք պիտի հսկեն այն շէնքերուն վրայ ուր Անգլիացիներ կը բնակին: Պաշտօնական եւ գաղտնի ոստիկաններ պիտի պաշտպանեն այն սինէմաները ուր անգլիական եւ ամերիկեան շարժանկարներ կը ցուցադրուին, որովհետեւ Իսլամները հակառակ են օտար շարժանկարներու:

ԽԱՌՆ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՐԻՒՐԱՒՈՐ ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐ Հռոմի Վենետիկեան հրապարակը հաւաքուելով, թշնամական ցոյցեր կատարեցին Դաշնակիցներուն դէմ, հրամանատարութեան շէնքին առջեւ, բողոքելու համար Զորսերու Խորհուրդին որոշումներուն դէմ: Աւելի բազմամարդ ցոյց մը կատարուեցաւ Ժողովրդային Հրապարակին վրայ: Հակառակ 200 իտալացի ոստիկաններու ներկայութեան, ամբոխը քանդեց Դաշնակիցներու նշանատախտակները: Քարեր եւ փայտէ ձողեր նետուեցան կառքերուն վրայ: Ցուցարարները կը պոռային: — «Անկցի Անգլիա, Անկցի՛ Ֆրանսա», ծափահարելով օրուան ճառախօսը, նախկին ռազմիկ մը: Բազմութիւնը յետոյ Ֆրանսական հրամանատարութեան առջեւ երթալով, աուլեց Ֆրանսական դրօշները եւ թքաւ: Ոստիկանութիւնը յաջողեցաւ բարեկարգութիւնը վերահաստատել մէկ ժամէն:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ վարչապետը արտակարգ նիստի հրաւիրեց Խորհրդարանը, բողոքելու համար խորհրդային իշխանութեանց բռնագրաւումներուն դէմ: Խորհրդային հրամանատարութիւնը գրաւած է բազմաթիւ գործարաններ, 5.500.000 սթերլին արժէքով, ի հաշիւ գերմանական հատուցումներու: Հրամանատարութիւնը կ'ազդարարէ թէ խստիւ պիտի պատժուին անոնք որ կը մերժեն տեղեկութիւններ տալ գերմանական ստացուածքներու մասին կամ կ'ընդդիմանան անոնց գրաւման: Ռուսերը արդէն գրաւած են ճարտարարուեստի 75 առ հարիւրը:

ՀՐԵԱՆԵՐԸ ԿԸ ՓԱԽՉԻՆ Լեհաստանէն, Եչ. օրուան դէպքէն ի վեր ուր 38 Հրեաներ սպաննուեցան եւ ուրիշներ վիրաւորուեցան, ծէսական տղու մը սպանութեան հետեւանքով: Կառավարութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առած է, բայց անօգուտ: Թերթերը կը գրեն թէ ամէն օր Հրեաներ կը կողոպտուին եւ կը սպաննուին դուրս հանուելով կառախումբերէն եւ հանրակառքերէն: Միւս կողմէ կառավարութիւնը չարգիլեր Հրեաներու արտագաղթը: Նացիներու վեց տարուան հալածանքներէն եւ ջարդերէն վերջը, Լեհաստանի 3.500.000 Հրեաներուն թիւը իջած է 70.000ի, բայց Խ. Միութենէն եկող 160000 Հրեաներուն մեծ մասը Լեհաստան հասած են:

ՍԵՒ ՑԱՆԿԸ անցած 5880 օտար հաստատութիւններ, որոնց հետ առեւտուր ընել արգիլուած էր, իբրեւ գործակից Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ, այլեւս ազատ պիտի հռչակուին Անգլիոյ եւ Ամերիկայի կողմէ: Այս ցանկը մասնաւորապէս կը վերաբերի Փորթուկալի, Զուիցերիոյ, Շուէտի, Սպանիոյ եւ Թուրքիոյ:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ նախարարը մերժեց յետաձգել ընկերային ապահովագրութեան օրէնքին գործադրութիւնը, խստօրէն քննադատելով Ժողովրդականներու (M.R.P.) բռնած դիրքը եւ յետաշրջական հռչակելով զայն: Նախկին օրէնքով, ապահովագրութեան ենթակայ էին միայն անոնք որ տարեկան մինչեւ 60.000 Ֆր. կը շահէին: Նոր օրէնքով (վաւերացուած՝ 1945 հոկտեմբերին եւ գործադրելի՝ 1946 Յուլիս 1էն) ապահովագրութեան ենթակայ են բոլոր անոնք որ մինչեւ 120.000 Ֆրանք կը շահին: Այս օրէնքը մեծ դժգոհութիւն պատճառեց բարձր թոշակ ստացող պաշտօնեաներու, մանաւանդ ճարտարագէտներու: Նախարարը, Պ. Քռուազա (համայնավար) յայտարարեց թէ գանգատողները չեն ըմբռներ ժամանակի ոգին, եւ թէ բոլոր յառաջադէմ պետութիւնները ընդունած են ընդհանուր ապահովագրութիւնը:

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ բանակցութիւններ կը կատարեն, առեւտրական համաձայնութիւն մը կնքելու համար, մէկ տարուան ընդհատումէ մը վերջը:

ԾԱՆՕԹ ԳՐԱԳԷՏ Ուէլս յօդուածով մը կը հարցնէ թէ Անգլիոյ արքայական գերդաստանը մեղսակից չէ՞ այն նիւթական աջակցութեան, զոր Մուսոլինի կ'ընծայէր Անգլիոյ Ֆաշական կազմակերպութեան, ինչպէս յայտարարուեցաւ երեսփոխանական ժողովին մէջ: «Եթէ ճիշդ է, մեր արքայական գերդաստանն ալ պէտք է հետեւի Սավուայի տան, աքսորի ճամբան բռնելով, եւ Անգլիան ազատ ձգելով վերադառնալու իր հանրապետական վարչաձեւի աւանդութիւնը»:

ԹՐԻԷՍԹԻ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻ կեդր. Կոմիտէն ձերբակալուեցաւ դաշնակից իշխանութեանց կողմէ:

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ ձգուած հողերու իտալացի բնակիչները կը հեռանան խումբ խումբ: Լուրի մը համաձայն, 35 հազար Իտալացիներ ճամբայ ելած են դէպ ի Իտալիա, հակառակ կառավարութեան բոլոր յորդորներուն:

ՆՈՐ ՌՈՒՄԲ ՄԸ ՓՈՐՁԵԼՈՒ համար, Անգլիացիները եւ Ամերիկացիները սկսան ռմբակոծել աշխարհի ամէնէն մեծ ստորերկրեայ թաքստոցները, զոր Գերմանները շինած էին 1942ին, Պրէմէնի եւ Պրէմէնհաֆէնի միջեւ, եւ որոնք ծանրութեամբ եւ բարձրութեամբ կը մրցին Եգիպտոսի բուրգերուն հետ:

ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ ՈՒԺԸ հսկողութեան տակ առնելու համար, Մ. Նահանգները առաջարկեցին միջազգայնացնել իւրանիումի եւ թորիումի արտադրութիւնը եւ ձեւափոխումը:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ մը բացուեցաւ Պուլոնյի անտառին մէջ, այն վայրին վրայ ուր 35 երիտասարդ հայրենասէրներ գնդակահարուած էին Կէսթափոյին կողմէ, Փարիզի ազատագրութենէն քիչ առաջ:— Յիշատակարան մըն ալ՝ նախկին նախարար Ժորժ Մանտէլի համար, որ 1944 Յուլիս 7ին սպաննուած էր Ֆոնթէնէպլոյի անտառին մէջ, Տարնանի հրամանով:

ՊԱՐԵՆԱՒՈՐՄԱՆ ՆՈՐ ՆԱԽԱՐԱՐԸ, Իվ Ֆարժ, կը յուսայ սեւ շուկան ոչնչացնել մինչեւ Ծնունդ:— 150 կրամ խոզի եւ եզան միս պիտի բաժնուի Յուլիս 8էն 14, Յուլիսի B4 (100 կրամ) եւ BB (50 կրամ) կտրոններով, 100 կրամ ալ խոզեղէն՝ B3 կտրոնով:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ ԽԵՂԴՈՒԵՑԱՒ

ՎԻԷՆ, (Ցառաջ).— Գոյժ մը եւս: Անցած Զորեքշաբթի, 3 Յուլիս, 21 տարեկան հայ երիտասարդ մը, Բիւզանդ Մարգարեան, Պ. Կ. Մարգարեանի քեռորդին, կը փորձէ լողալ Ռօնի եզերքը, եւ յանկարծ կը կորսուի անհետ: Երկու օր վերջը միայն կարելի կ'ըլլայ գտնել դիակը: Նոր վերադարձած էր զինուորական ծառայութենէն: Հայրը մեռած էր տարիներ առաջ եւ չորս պզտիկները մնացած էին դժբախտ մօրը վրայ: Ամէնէն մեծն էր խեղճ Բիւզանդը: Տասնեակի մը կը հասնի թիւը հայ տղոց որոնք զոհ կ'երթան Ռօնի ալիքներուն, Վիէնի մէջ, իրենց անզգուշութեան հետեւանքով: Մեր խորին ցաւակցութիւնները այս կսկծալի մահուան առթիւ, իր ընտանիքին եւ բոլոր պարագաներուն:— Պ. Մ.

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԳՐՔԵՐ

ԼՈՒՍԱԲԵՐ Այբբենարան 70 Ֆր., Ա. տարի 80 Ֆրանք, Բ. տարի 100 Ֆր.: ԼՈՒՍԱՂԲԻՒՐ քերական՝ 30 Ֆր., Քերական – Ընթերցարան՝ 60 Ֆր.: ԲԱՐԻ ԼՈՅՍ Քերական - Ընթերցարան 60 Ֆր., Ա. տարի 80 Ֆր.: ՄԵՂՐԱԳԵՏ Տարր. Բ. Փարիզի տպ. 75, ամերիկեան տպ. 100 Ֆր.: ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ Հ. եւ Զ. Աստուր՝ նախապատրաստ. գիրք՝ 65 Ֆր.: Արարատ Ա. տարի 75, Բ. տարի 125, Գ. տարի 200 Ֆրանք:

Դիմել ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ, 51 rue Mr. le Prince, Paris (6), (Chèque - Postal 1278-35), ուր պիտի գտնէք նաեւ արտասահմանէն ստացուած նոր գիրքեր:

Հայ – Բոյժ

ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիրին Փարիզէն բացակայութեան պատճառով՝ ուշացաւ Հայ – Բոյժի Ապրիլ, Մայիս եւ Յունիս թիւերուն առաքումը: Արդէն լոյս տեսած են Ապրիլի եւ Մայիսի թիւերը, որոնք պիտի ղրկուին մինչեւ մէկ շաբաթ: Յունիսի եւ Յուլիսի թիւերը պիտի ղրկուին մինչեւ Յուլիսի վերջը:

ՀԱՅ – ԲՈՅԺի նախորդ տարիներու հաւաքածոն սպառած է:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ.— Կարապետ Գալուստեան (Խարբերդ, Մորենիկցի), կը գտնուէր Հարաւային Ամերիկա: Իմացնել քրոջ որդւոյն Թաշճեանի, 31 Avenue de la Figonne, la Rosière, Marseille: Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

ՃԱՇԱՐԱՆ CHEZ ARTHUR (ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ)

28 Rue Ramponneau, Métro Belleville. Tél. Men. 64-47

Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ կերակուրներ, քիմիք օղի եւ ճոխ ազանդներ: Հինգշաբթի օրերը փակ է:

Մեր բաժանորդներուն

Մեր անվճար բաժանորդներու զանձումը պարտաւորուած ենք յանձնել փոստի վարչութեան: Մինչ այդ պիտի խնդրէինք որ փակէք ձեր հաշիւները, աւելորդ ծախսերէ խուսափելու համար մեզի:

Այս առթիւ կրկին եւ ջերմապէս կը խնդրենք որպէսզի առաքման կտրօններուն վրայ նշանակէք դրկուած գումարին բնոյթը, անկախ առաջ կամ վերջը գրուած նամակներէն:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ խումբի ընդհ. ժողովը՝ այս չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի դասախօսութիւնը երեքշաբթի 9 Յուլիս ժամը 8.30ին, Նոր Սերունդի սրահին մէջ, 137 rue Paul Bert: Պ. Յ. Վարժապետեան կը խօսի Հայկական Մշակոյթի մասին: Կը հրաւիրուին համակիրները եւ փախստականները:

ՊՈՒԼ. ՕՏՏՈՅԻ Ֆ. Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները: 10 Յուլիս, չորեքշաբթի ժամը 8ին: Սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Պատգ. ժողովի զեկոյց եւ նոր ընտրութիւն

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ Բարեգործականի վարչութիւնը հեռագրով կը խնդրէ մեզմէ ծանուցանել թէ հրապարակային ժողով մը սարքուած է Սալ Մազընոյի մէջ, վաղը, չորեքշաբթի, ժամը 21ին, ուր Պ. Խոժէն Փափազեան պիտի պարզէ Բարեգործականի աշխատանքները Ներգաղթի մասին:

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ գրասենեակէն մեզի կը հաղորդեն թէ Փարիզի Քաղաքային Վերաքննիչ Ատեանին կողմէ Յուլիս 3ին արձակուած դատավճիռի մը համաձայն, Լեւոն Պէյ Յակոբեանի հայ ժառանգորդները եւ անուղղակի կերպով Բարեգործականը վերջնապէս շահած են իրենց դատը ընդդէմ Գոստօ հաստատուած Փօլ Կառինոյի, որ Յակոբեանի մահէն երեք տարի վերջ իր ձեռքը ինկած կասկածելի կտակագրի մը վրայ յենլով իբր ընդհանուր ժառանգորդ ներկայացած էր եւ այդ հանգամանքով դատական ձեռնարկներ ըրած էր հայ ժառանգորդներուն եւ Բարեգործականի դէմ: Դատը տեւեց տասը տարի:

Քաղաքային Վերաքննիչ Ատեանը չեղեալ հռչակեց Կառինոյի ունեցած կտակագիրը:

Ստիպողաբար կը փնտռուի Պ. Չպուքճեանի եւ ընտանիքին կողմէ (Պէյրութէն նոր Փարիզ հասած) 5—6 սենեակնոց Pavillon մը որեւէ արուարձանի մէջ: Կամ յարկաբաժին մը Փարիզի մէջ: Գրել կամ դիմել՝ 13, rue de la Tour d'Auvergne, Paris (9e).

Բանուորուհի կ'ուզուի

Թրիքոյի աշխատանոցի մը համար կ'ուզուին մէկ հիւսող, մէկ պօպինէօզ եւ մէկ աշակերտուհի, մեքենայի վրայ աշխատելու համար: Կ'ուզուին նոյնպէս իրենց տան մէջ հիւսող բանուորուհիներ Jauge 10 մեքենայի վրայ: Դիմել 7 rue Froissat, Maison, Rojzmann, Paris:

ՏԷՍԻՆԷՆ Տիկին Անթառամ Գասմաճեան (ծն. Օհանեան) Իզմիր, Մանիսացի կը փնտռէ հօրաքրոջ աղջիկը Մարի Օհանեան որ կը գտնուէր Նիւ Եորք (Ամերիկա) իր երկու եղբայրներով, Կարապետ եւ Վարդան Օհանեաններ: Իմացնել Տիկին Գասմաճեանի, V. Hussianի միջոցաւ, 9 cours Lavoisier, Décines (Isère), France: Կը խնդրուի «Հայրենիք» թերթէն արտատպել:

ՊԵՏԻԿԵԱՆ եւ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ ընտանիքները, իրենց սիրեցեալ մօր Տիկին Սօֆի Պետիկեանի մահուան քառասունքին առթիւ 1000 ֆրանք կը նուիրեն Ֆր. Կապոյտ Խաչի Անկէնի մասնաճիւղին:

ՅՈՒԼԻՍ 14ին ժամը 3ին ՍԵՎՐԻ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՊԱՐՏԷԶՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ, 26 Rue Troyon, Sèvres, métro Pont de Sèvres, վարժարանի նախկին աշակերտներու միութիւնը կը կազմակերպէ Բարի գալուստի թէյասեղան մը, ի պատիւ Մխիթարեան Միաբանութեան պատուիրակներու Հայր Սահակ Վ. Տէր Մովսէսեանի, Հ. Խաչատուր Վ. Վրթանէսեանի: Այս առթիւ բարեկամներ եւ համակրութիւնը հրաւիրուած են այցելելու: Սեղան ապահովելու համար դիմել Պ. Ալէմշահի, 19a rue Caumartin եւ Տապաղեանի, 30 rue Trévise, Գարսամեանի, 46 rue Richer:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH - Fondé 1925 -
R. C. S. 376.284
Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Mercredi 10 JUILLET 1946 Չորեքշաբթի 10 ՅՈՒԼԻՍ

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 18e Année № 4746-Նոր շրջան թիւ 385 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ՝ 3 ֆր

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ ԵՐԲԵՔ

Ստիպուած ենք նորէն արթնութեան հրաւիրել բոլորը, Հայկ. Դատին կացութեան առթիւ:

Ամիսներու աւետաբեր տարփողանքներէն, թելաւոր եւ անթել հաւաստիքներէն վերջ, տեսակ մը խորհրդաւոր լռութիւն: Մանաւանդ այն շրջանակներուն մէջ որ ամէնէն աւելի շահագրգռուած են մեր Դատով:

Որքան գիտենք, մինչեւ հիմա որ եւ է պաշտօնական ձեռնարկ չէ կատարուած: Ոչ ծանուցագիր, ոչ ալ դիւանագիտական բանաձեւ մը: Այլ միայն բաղձանքներ, տենչեր, եւ հիմնաւորում՝ արդար պահանջներու: Կարս - Արտահանի խնդիրն անգամ, որ բուն Հայկ. Դատին լուծումը չէ, կը մնայ նոյնքան անորոշ որքան Տարտանէլի հարցը:

Թերեւս այս է պատճառը որ վերջերս որոշ լաւատեսութիւն կը տիրէ թուրք շրջանակներու մէջ:

Անզարա համբերութեամբ կը սպասէ Հաշտութեան Խորհրդաժողովին եւ մանաւանդ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան ընդհ. ժողովին, որ պիտի գումարուի Սեպտեմբերին կամ Հոկտեմբերին: Եւ կը կարծէ թէ այնտեղ, իբրեւ հաւասարազօր անդամ, պիտի կրնայ տիրաբար պաշտպանել իր շահերը, աջակցութեամբ Մեծն Բրիտանիոյ եւ Մ. Նահանգներուն:

Ան գիտէ որ Միացեալ Ազգերը կը բաղկանան 50 անդամներէ, որոնք որքան ալ այս կամ այն մեծ խմբակցութեան յարած ըլլան, ունին իրենց մասնաւոր տեսակէտները: Մանաւանդ կան փոքր պետութիւնները, որոնք իրենց մորթին վրայ զգացած են օտար լուծին ծանրութիւնը:

Բայց եւ այնպէս, այս պարագաները մխիթարութիւն չեն մեզի համար: Որ եւ է բարենշան երեւոյթ պէտք չէ թուլցնէ մեր գործունէութեան թափը: Ոչ ալ «սպասենք - տեսնենք»ի ծոյլ մոլեռանդութիւնը:

Աւելի քան մէկ տարի է որ հրապարակաւ կ'արծարծուի Հայկ. Դատը, մասնակցութեամբ բոլոր հոսանքներու:

Չենք ուրանար մինչեւ հիմա կատարուած աշխատանքները, դժբախտաբար ոչ համախումբ: Սակայն եւ այնպէս, կը կարծենք թէ ամէնէն աւելի այսօր է որ պէտք ունինք լարելու մեր ուշադրութիւնը եւ բազմապատկելու մեր ճիգերը:

Արդարեւ, կը գտնուինք վճռական, շատ մը տեսակէտներով մութ պայմաններու մէջ: Հարկ է լոյսի ճեղքեր փնտռել, զարնելով ամէն դուռ: Անշուշտ ամէնէն առաջ այն որ իրական յենարան պիտի դառնայ:

Ինչո՞ւ չխորհիլ, օրինակ, մասնաւոր պատուիրակութեան մը առաքման վրայ, լրացուցիչ տեղեկութիւններ ստանալու համար:

Ինչ որ դիւանագիտութիւն կը կոչեն, քստմնելի լաբիւրինթոս մըն է, ուր ճամբան չգիտցողները կամ ուշ մնացողները կը մատնուին դառն յուսախաբութեանց:

Զօրսներու ժողովին առթիւ, անգամ մը եւս երեւան եկաւ թէ մոռցուած չեն հին կամ գաղտնի դիւանագիտութեան ունակութիւնները:

Գաղտնիքներ կան որ թէյասեղաններով կամ ճաշերով չեն լուծուիր:

Աշխատանքներ կան որոնք հերթական ժողովներու չեն սպասեր:

Քրտնիլ, քրտնիլ, ինչպէս կը յիշեցնենք միշտ: Ոչ թէ քաշքշել, արեւելեան երանաւէտ ինքնալուծութեամբ:

Բարեբախտաբար, չեն կրնար գանգատիլ թէ նիւթական միջոցներ կը պակսին:

Երբեք այսքան լայն միջոցներ ունեցած չէին իրենց տրամադրութեան տակ: Փարիզէն մինչեւ Ամերիկա եւ այլուր:

Պակասածը՝ ծրագրեալ, կազմակերպուած աշխատանքն է, որու մասին շատ քիչերը որոշ գաղափար ունին:

Նախորդ զինադադարի ընթացքին ալ աչքի կը զարնէր բազմակողմանի եւ հետեւողական աշխատանքի պակասը:

Մարդիկ աւելի շատ սահմանափակուած էին եւրոպական շրջանակի մէջ: Իրենց գիտելիքներն ալ միօրինակ էին: Յաճախ լուր անգամ չունէին թրքական ճակատի շարժումներէն:

Բան մը պէտք է փոխուի, վերջապէս,

Շ.

Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին շրջաբերականը ներգաղթի մասին

ԽՄԲ.— Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը հետեւեալ շրջաբերականը ղրկած է Եւրոպայի թեմին ժամանակաւոր առաջնորդ Արտաւազդ արք.ի, ինչպէս բոլոր առաջնորդներուն, փետրուար 10 թուականով.—

Առաջին Իմպերիալիստական պատերազմի ընթացքում, ծմանը չտեսնուած հայկական ջարդերի հետեւանքով՝ հայ ժողովուրդի մնացորդները մազապուրծ փախան Թիւրքահայաստանից եւ ապաստան որոնեցին Մերձաւոր Արեւելքի եւ Եւրոպայի այլ եւ այլ վայրերում... Հայաստանը ամայացաւ:

Այն օրից հայ ժողովրդի մի ստուար հատուածը, գաղթականի ցուպը ձեռին, տառապալից կեանք վարելով, թափառում է երկրէ - երկիր, յարմար տեղ որոնելով ժամանակաւորապէս ծուարելու համար: Սակայն միշտ յուսալից՝ թէ երբեւիցէ պիտի դառնայ իր հայրենի երկիրը, սովետ. Հայաստան, յագեցնելու իր կարօտակէզ հոգին:

Սովետական մեծ եւ հզօր պետութիւնը, որ քաղաքականապէս ծնունդ առած օրից, ազնիւ եւ մարդասէր ոգի է ցուցաբերել, փոքր ազգերի եւ պետութիւնների իրաւունքներն է պաշտպանել, անտարբեր չէր կարող մնալ գաղութահայ ժողովրդի տառապալից կեանքը տեսնելով:

Սովետական կեդրոնական իշխանութիւնը՝ Հայաստանի կառավարութեան միջնորդութեան հետեւանքով, տարւոյս Նոյեմբերի 21ին, հրատարակեց մի օրէնք, որով թոյլատրում է գաղութահայ ժողովրդին գալ Խորհրդային Հայաստան, որպէսզի վերջ տրուի նորա տառապալից կեանքին եւ հնարաւորութիւն ստեղծուի, իր եղբայրների հետ միասին, խաղաղ ապրելու, միասին աշխատելու եւ միասին զարգացնելու հայ մշակոյթը:

Գաղութահայութիւնը վաղուց սպասում էր, որ բացուէր իր ներգաղթի ճամբան դէպի Հայաստան: 1941 թուից մեր ստացած գրութիւններն ու պաշտօնական անձանց բանաւոր յայտարարութիւնները այդ են ապացուցանում:

Այսօր՝ երբ ներգաղթի հարցը սրտաբաց ու լայն մասշտաբով է դրուած՝ տեղի հայ հոգեւորականութիւնը բարոյական պարտականութիւն ունի բացատրել իր հօտին հարցի ներկայ վիճակը եւ նորա շտապ կազմակերպման անհրաժեշտութիւնը եւ իր ոգեւորիչ քարոզներով՝ անմար պահել հայ ժողովրդի ոգեւորութիւնը: Նոյն պարտականութիւնը ծանրանում է նաեւ հայ ինտելիգենցիայի եւ մամուլի վրայ:

Սովետական Հայաստանում կազմակերպուած Ներգաղթի Կոմիտէն հրահանգել է տեղերում կազմակերպել կոմիտէներ, որպէսզի ներգաղթը կանոնաւոր, արագ եւ յաջող կատարուի: Ցատկապէս առաջնորդների վերայ սրբազան պարտականութիւն կայ ձեր հեղինակութեամբ, ճարտար լեզուով եւ ազդու խօսքով՝ աջակցելու յիշեալ կոմիտէների յաջող կազմակերպութեան, առաջ քաշելով հեղինակաւոր, գործունեայ եւ ներգաղթի գաղափարին նուիրուած անձանց: Եւ այս առթիւ ձեր կատարած աշխատանքների մասին անմիջապէս զեկուցանել մեզ, որպէսզի գործն ընթացք ստանայ եւ դը ու թեմական պատգամաւորական ժողովը:

Այս գործում ձեզ, իբրեւ խորհրդակից, կարող են մեծապէս օգտակար լինել թեմական խորհուրդն ու թեմական պատգամաւորական ժողովը:

Հայ կառավարութիւնը ըստ ամենայնի ընդառաջում է ներգաղթի յաջող լուծման: Այս նպատակով Հայաստանում կազմակերպուած է ներգաղթի կոմիտէ, որ խորհում է գաղթող ժողովրդի փոխադրութեան, երկրում տեղաւորման դիւրութիւններ տալու եւ նորա ապրուստի մասին հոգալու, որպէսզի եկողները զոհ սրտով, խաղաղ եւ ապահով ապրեն եւ Հայրն յատուկ, քրտնաջան աշխատանքով մասնակցեն տեղի կուլտուրական բարձր տնտեսութեան: Սակայն եւ նոյնքան անհրաժեշտ է Հայ Բարեգործական ընկերութիւնների և ազգային մեկենասների հանդէս գալը, որոնք միշտ էլ սիրով եւ առատաձեռնութեամբ մասնակցել են նման դէպքերում: Ս. Էջմիածինն էլ չի զլանայ իր աջակցութիւնը ներգաղթի սուրբ գործին՝ իր ձեռքն եղած բոլոր միջոցներով:

Աստուածային օրհնութիւնն ենք հայցում սո-

(Լուբերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

վետական կեդրոնական իշխանութեան եւ մանաւանդ ժողովուրդների Հայր Մեծ Սթալինի վերայ, նորա մարդասէր օրէնքի տուչութեան համար: Մաղթենք, որ Տէրը վարձահատոյց լինի փոխարէնը:

Ամենակարողի օրհնութիւնն ենք հայցում սովետական Հայաստանի հանրապետութեան եւ նորա ղեկավարների վերայ, որ զօրացնէ նոցա նոյն հայրենասիրական եւ ժողովրդասիրական եռանդուն ոգով գործելու, ինչպէս ցարդ:

Ամենաբարձեալի օրհնութիւնն ենք հայցում այս մեծ եւ սուրբ գործի վերայ եւ աղօթում ենք ձեր ձեռնարկի յաջողութեան համար:

Ամենակալի աջը թող պահապան եւ հովանի լինի հայ ժողովրդի վերայ, որ նա յաջողութեամբ եւ ապահով դառնայ իր հայրենի երկիրը՝ սովետական Հայաստան եւ իր կարօտակէզ հոգին յագեցնի:

Շնորհք եւ ողորմութիւն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի եղիցի ընդ ձեզ եւ ընդ ամենեսեան. Ամէն:

ԳԷՈՐԳ Զ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ
ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԵՐԳԱՂԹԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

7500 ներգաղթողներ եւս ճամբայ կը հանուին

ԽՄԲ.— Բարեգործականի գրասենեակէն ստացանք հետեւեալ զեկոյցը, որ ղրկուած է Նիւ Եորքէն, Յուլիս 2 թուականով.—

Միութեանս Գահիրէի Կեդր. Յանձնաժողովը հետեւեալ հեռագիրը ուղղած է.— Երկրորդ կարաւանը Պէյրութէն կը մեկնի Յուլիս 8ին: Պարտինք ստանձնել ներգաղթողներու կէսին ճանապարհածախքը, 33000 տոլար: Հեռագրեցէք ձեր որոշումը:

Աթէնքի մասնաճիւղը եւս կը հեռագրէ.—

«Յունիսին Հայաստանէն հասան ներգաղթի ներկայացուցիչները: Զրի չոգենաւ տրամադրելու խնդրանքին պատասխանը Երեւանէն ուշացած ըլլալով, պատուիրակները կը փափաքին ունենալ ձեր հեռագրական արտօնութիւնը շոգենաւ վարձելու եւ 2000 ներգաղթողներ փոխադրելու համար Յուլիս 15էն 30: Կարելի է 2000 հոգի փոխադրող շոգենաւ գտնել 60000 տոլարի փոխարէն»:

Նոյնպէս Փլովտիվի (Ֆիլիպէ, Պուլկարիա) մասնաճիւղէն հետեւեալ հեռագիրը ստացանք.—

«3500 հոգիի ներգաղթը կը սկսի 15 Յուլիսին եւ կը վերջանայ 30ին: Սովետ շոգենաւով մինչեւ Պաթում փոխադրութեան համար 15000 տոլարի պէտք ունինք, մնացեալ ծախքը պիտի հոգացուի տեղին վրայ: Հաճեցէք այդ գումարին համար երաշխաւորութիւն տալ Նիւ Եորքի Սովետ Առեւտր. ներկայացուցիչին, որպէսզի ըստ այնմ Մոսկուա հեռագրէ: Ձեր հեռագրական պատասխանին կը սպասենք»:

Կեդր. Վարչ. Ժողովը իր երէկուան նիստին մէջ որոշեց գոհացում տալ վերոգրեալ պահանջներուն եւ անմիջապէս պէտք եղած կարգադրութիւնները տնօրինեցան:

Հեռագիրները որ ամենուստեք կը տեղան ցոյց կուտան ներգաղթին անմիջականութիւնը եւ վարկերու ստիպողականութիւնը:

Բոլոր հայրենասէրներէն եւ մասնաւորաբար Հայրենակցականներէն կը խնդրենք նկատի ունենալ այս պարագան եւ այլեւս իրենց նախապատուութիւնը տալ ներգաղթի մէկ միլիոն տոլարի հանգանակութեան:

Դէպի հայրենիք, այս է ներգաղթողներուն երազը:

Դէպի մէկ միլիոն տոլարի հիմնադրամը, այս է Հ. Բ. Ը. Միութեան կոչը:— Լեւոն Կիրտան, նախագահ Հանգ. Կեդր. Յանձնախումբի:

ՎԵՐՋԱՊԷՍ ՀԱՄԱՁԱՅՆԵՑԱՆ

Հաշտութեան ժողովը Յուլ. 29ին

Զօրսներու Խորհուրդը երկուշաբթի օր հինգուկէս ժամ վիճելէ վերջ, համաձայնութեան մը յանգեցաւ հաշտութեան խորհրդաժողովի հրաւիրագիրներու մասին: Ժողովը պիտի գումարուի Յուլիս 29ին, ինչպէս որոշուած էր, իսկ հրաւէրները ղրկուեցան երէկ:

Համաձայնութիւնը գոյացաւ հետեւեալ հիման վրայ.— 1. Զօրս հրաւիրող պետութիւնները կարգ մը կանոններ պիտի առաջարկեն խորհրդաժողովի ձեւակերպութեանց մասին.— 2. Զօրս պետութիւնները դժ պիտի տան այդ առաջարկներուն, բայց իրենցմէ ո եւ է մէկը կրնայ ետ առնել իր աջակցութիւնը, ի նպաստ որ եւ է բարեփոխման.— 3. Վերջնական կանոնագիրը պիտի ընդունուի խորհրդաժողովին պարզ մեծամասնութեամբ:

Այս միջին բանաձեւը, զոր առաջարկած էր Պ. Պիտօ, գոհ ձգեց խորհրդային պատուիրակութիւնը: Մանաւանդ որ Պ. Պ. Պըրնս եւ Պէվին բացորո-

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԿԱՐԾԻՔՆԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԻ ՄԱՍԻՆ

Բարեգործականի՝ Լոս Անճելոսի Երիտասարդական մասնաճիւղի մէկ ժողովին մէջ մեր տաղանդաւոր գրագէտ Լեւոն Սիւրմէլեան վերջերս շատ գեղեցիկ ուղերձ մը ըրած էր մեր գաղութի եւ Հայ Դատի մասին։ Այդ ուղերձին մէջ ան յիշած էր խիստ հետաքրքրական խօսակցութիւն մը, զոր ինք ունեցած էր յայտնի ամերիկեան հրապարակախօս Ռէքս Միլլերի հետ։

Ռէքս Միլլեր եղած է Քրիսչըն Սայընս Մոնիթըրի խմբագիր, պատմութեան ուսուցչապետ Հարվըրտ համալսարանի մէջ, Միացեալ Նահանգներու առեւտրական ներկայացուցիչ Աւստրալիոյ մէջ եւ Նիյր Իսթ Րիլիֆի եռանդուն գործակից, իսկ այժմ ալ ռատիոյի վրայ կը խօսի պարբերաբար օրուան լուրերու մասին։ 1917ին ան եղած է Պաղտատ, ուր օգնած է հիմնելու հայկ. որբանոց մը՝ հայկական Եղեռնէն ողջ մնացած մանուկները պատսպարելու համար։ Եւ, ինչ որ մեզ համար ամէնէն կարեւորն է, ան շատ լաւ տեղեակ է Հայկական Հարցին։ Ահա թէ ինչո՛ւ մեծապէս ուշագրաւ եւ արժէքաւոր են իր կարծիքները, զոր ան յայտնած է Լեւոն Սիւրմէլեանին։ Ան ըսած է, ի միջի այլոց.

— « Ես կը խորհիմ թէ ամէնէն մեծ հաւանականութիւնը աւելի լաւ իրաւախոհութեան մը հաստատման Միացեալ Նահանգներու եւ Խորհրդային Միութեան միջեւ կարող է ստեղծուիլ Հայկական Հարցի արդար եւ նպատակայարմար կարգադրութեան միջոցով։ Ամենալաւ կապը Միացեալ Նահանգներու եւ Խորհրդային Միութեան միջեւ կրնայ ըլլալ անոնց ընդհանուր շահագրգռութիւնը հայ ժողովուրդի բարօրութեամբ։ Ողբերգական թիւրիմացութիւնը, որ կայ Ամերիկայի եւ Սովետ Միութեան միջեւ, լաւագոյն կերպով կրնայ վերցուիլ, երբ այս երկու երկիրները միացեալ ուժերով ջանան լուծել Հայաստանի խնդիրը »։

Ռէքս Միլլեր, որ վերջերս ռատիոյի վրայ ալ խօսեցաւ Հայկական Հարցի մասին, կ'ընդունի հայկական հողային պահանջներուն արդարութիւնը։ Ան կը խորհի թէ Հայկական Հարցը պէտք է քննութեան առնուի Մերձաւոր եւ Միջին Արեւելքի խնդիրներէն անջատ եւ թէ Խորհրդային կառավարութիւնը հայկական հողային պահանջներու մասին շատ աւելի պէտք է խօսի, քան կ'ընէ։

Լեւոն Սիւրմէլեանի միջոցով ան տուած է երկու խորհուրդներ Հայերուն, այն է՝

« 1. Դուք պէտք է ջանաք լուսաբանել ամերիկեան ժողովուրդը Հայկական Հարցի մասին՝ արթնցնելով անոր հետաքրքրութիւնը Հայաստանի հանդէպ...

« 2. Դուք պէտք է միացնէք ձեր ջանքերը, ներդաշնակօրէն աշխատիք միասին »։

Ընթերցողը գիտէ, թէ այս երկու խորհուրդներն ալ Դաշնակցական մամուլը բազմաթիւ անգամներ տուած է եւ կուտայ հայ հասարակութեան։ Մեր թերթը չարունակ ըսած է, թէ Հայկական Հարցի լուծման համար առաջնակարգ նշանակութիւն ունի ամերիկեան ժողովուրդի հետաքրքրութիւնը հայութեամբ եւ ծանօթութիւնը հայութեան մասին։ Մեր թերթը չարունակ ըսած է, թէ այդ եւ ուրիշ շատ գործեր լաւագոյն կերպով կրնան գլուխ գալ, եթէ ամերիկահայութիւնը համախմբէ իր բոլոր ուժերը եւ ներդաշնակօրէն գործէ։

Սակայն, դժբախտաբար, հակառակ մեր բոլոր ջանքերուն, ամերիկահայութիւնը տակաւին պառակտուած կը մնայ եւ կը գործէ ջլատուած, աններդաշնակ ուժերով։

Երանի թէ գէթ մեր ամերիկացի բարեկամներու կարծիքները քիչ մը աւելի ազդեցութիւն ունենային հակադաշնակցական խմբակցութիւններու մտայնութեան եւ ընթացքին վրայ։

(Խմբագրական «Հայրենիք»ի, 4 Յունիս)

Երէկ հրատարակեցինք մէկ նոր յօդուածը մեր ամերիկացի լաւագոյն բարեկամներէն մէկուն՝ հրապարակագիր Սփենսըր Տ. Ըրվինի, որ, եթէ կը յիշէ ընթերցողը, ասկէ առաջ ալ քանի մը խիստ համակրական յօդուածներ գրած էր հայկական հողային պահանջներու մասին Cleveland Plain Dealer յայտնի թերթին մէջ։

Հայ Դատին նուիրուած իր վերջին յօդուածին մէջ կային քանի մը ուշագրաւ արտայայտութիւններ, որոնք արժանի են մասնաւոր ուշադրութեան։

Այսպէս, օրինակ, մեր ամերիկացի բարեկամը հաւանական կը նկատէ, որ Խորհրդային ներկայացուցիչները միջազգային քոնֆերանսներու մէջ իրենք չպիտի յարուցանեն Տարտանէլի եւ մանաւանդ Թուրքիոյ արեւելեան նահանգներու խնդիրները, այլ իրենց գործողութիւններով պիտի ստիպեն պետութիւնները զբաղելու այդ խնդիրներով։ Թէեւ, անոր կարծիքով, հիւլէական ու ռաքէթ ռումբերու այս դարուն մէջ հակակշիռ Նեղուցներու կամ հողային փոքրիկ յաւելեալ շրջաններու վրայ չի կրնար փնտռուած ապահովութիւնը տալ, ինչպէս որ Խ. կառավարութիւնը կ'ուզէ ստանալ տիրանալով Տարտանէլին եւ Թրքահայ նահանգներուն, բայց Սփենսըր Տ. Ըրվին այսուհանդերձ միանգամայն արդար կը նկատէ Հայերու հողային պահանջը։

Ոչ նուազ ուշագրաւ է մեր ամերիկացի բարեկամին հետեւեալ հատուածը.—

« Բոլոր Հայերը, որոնք առաջին համաշխարհային պատերազմէն յետոյ աւելի խաղալիք դարձան պետութեանց ձեռքին քան ոեւէ ժողովուրդ Եւրոպայի մէջ երկրորդ համաշխարհային պատերազմի ատեն, կը ձգտին միացնել իրենց հայրենիքը։ Անոնցմէ շատեր շատ ալ գոհ չեն իրենց դիրքէն Խորհրդային Միութեան մէջ, հակառակ իրենց տրուած մշակութային ինքնավարութեան։ Անոնք, իբր ժողովուրդ, կրցան կենդանի մնալ բռնապետական լուծի տակ այնքան երկար ժամանակ, որ բնական է որ պահէին անկախ պետութիւն մը կազմելու իրենց բնածին ձգտումը։ Եւ եթէ անոնք չկրնան հասնիլ այդ նպատակին այս սերունդի օրով, պիտի ձգտին ատոր յաջորդ կամ նոյնիսկ հետեւեալ սերունդներու օրով։ Այսպէս է անոնց ձգտումներու յարատեւութիւնը։ Բայց մինչ այդ՝ ամէն միջոց, որ կրնայ միացնել պատմական Հայաստանը, կ'արդարացնէ իրենց մտքին մէջ եղած նպատակը»։

Սփենսըր Տ. Ըրվին կ'ընդունի թէ Արեւմտեան պետութիւնները կրնան լաւ հիմեր ունենալ ընդդիմանալու Ռուսիոյ ընդարձակման շատ մը շրջաններու մէջ, բայց անոնք չեն կրնար լուրջ առարկութիւններ ընել Հայերու հողային պահանջին դէմ։ Եւ ատիկա հետեւեալ պատճառներով —

ա) Թրքահայաստանի մէջ շատ քիչ կայ կամ բնաւ չկայ կայսերապաշտական ռազմավարութեան խնդիր, ինչպէս որ կայ Իրանի կամ Պալքաններու մէջ։

բ) Թուրքիա, հակառակ իր տուած դաշնագրային խոստումներուն, վերջին պատերազմին մէջ չօգնեց Դաշնակիցներու յաղթանակին.

գ) Բարոյական ծանր պարտականութիւն մը կ'իյնայ Դաշնակիցներուն վրայ լուծելու Հայկական Հարցը, քանի որ առաջին համաշխարհային պատերազմի ատեն եւ յետոյ անոնք խոստացան թրքական լուծէն ազատել Հայոց պատմական բոլոր հողերը։

Ահա թէ ինչու մեր ամերիկացի բարեկամը միանգամայն արդար եւ անհրաժեշտ կը նկատէ, որ Հայաստանին տրուին ոչ միայն Կարսն ու Արտահանը, այլեւ Թուրքիոյ տիրապետութեան տակ այժմ գտնուող Էրզրումը, Պիթլիսը, Վանն ու Տրապիզոնը, մինչեւ Ուիլսընի գծած սահմանը։

(Խմբագրական «Հայրենիք»ի, 5 Յունիս)

ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆ

(ՄԱՀՈՒԱՆ 55 ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Դիմելով երգիծական - կենսագրական նորավէպի եւ երգիծական դիմանկարներու տեսակներուն, Պարոնեան «Ազգային Ջոջեր»ով ստեղծած է ոչ թէ քաղաքի մը պատմութիւնը, այլեւ ամբողջ իրաւակարգի մը գեղարուեստական երգիծական պատմութիւնը։ Պարոնեան երգիծանքը կը համարէր ոչ միայն թունաւոր նետ, որ պէտք էր արձակել մօտիկէն, իրականութիւնը չշպարելով, այլ կը զանազանէր կատակերգութեան եւ երգիծանքի պաշտօնը, ստեղծելով ամբողջ տեսութիւն մը, որու համաձայն ոչ միայն պէտք է արտացոլացնել, այլ եւ հարուածել իրականութիւնը, առանց շպարելու։

Պարոնեան այդ տեսութեան լաւագոյն իրականացնողն էր եւ երգիծաբանութիւնը կատարելութեան ու զարգացման նոր աստիճանի հասցնողը։

Երգիծանքի այդ յատկութեանը Պարոնեան միացուցած էր համաշխարհային երգիծաբանութեան վարպետութիւնը, անոր գեղարուեստական ընդհանրացման ուժը։ Առաջաւոր քաղաքական պայքարն ու գեղարուեստը անոր մօտ միասնաբար արտայայտուեցան։

Երգիծանքի այդ նոյն բնոյթը ստիպեց որ ան հանդէս գայ ոչ թէ վէպերու, այլ երգիծական թերթերու ու ամսագիրներու մէջ որպէսզի կարենար օրը օրին հսկել կեանքի, անոր զարգացման եւ իր ծիծաղով բերել զարգացման շիտակ ճամբու վրայ։ Ատոր շնորհիւ Պարոնեան տեսաւ եւ պատկերացուց քաղքենի (պուրժուա) քաղաքականութեան վնասները, որ մարդը ենթարկած էր տագնապներու, ու մանրացուցած եւ եղծանած։ Ժամացոյցի պէս լարուած է անոր հերոսներու կեանքը, ջղային եւ ջղաձիգ են, արագաշարժ, կը ձգտին դուրս գալ դէպի ազատ, անկաշկանդ կեանքը, դէպի կեանքի բնականոն ուղին, բայց կ'իյնան ծիծաղելի ահաւորութեամբ («Քաղաքավարութեան վնասները»)։ Անոնք Պարոնեանի համակրած խաւի մարդիկն են, բուն ժողովրդական տարրը։

Այդ ահաւորութիւնը հետեւանքն էր այն բանի որ ժամանակն ու ազատ զարգացման բնականոն օրէնքը հակասութեան մէջ էին։ «Բնութիւնը քնացի՛ր կը պոռայ, ժամանակը մի՛ քնանար կ'աղաղակէ»։ Մարդն ու կեանքը կորսնցուցած են կատարեալի, գեղեցիկի եւ վսեմի կերպարանքը։ Անոր պատկերացումով դրամատիրութիւնը մարդկութեան համար դժոխք եղաւ, ոչ թէ փրկութիւն ... ուստի ժխտեց իր ահեղ ծիծաղով եւ յօրինեց իր մեծ հումանիզմը, ընկերային երազաշխարհը (utopie)։ Ահա այդ կեանքի եւ մարդու փրկութեան եւ կատարելութեան գաղափարն էր Պարոնեանի երգիծանքի գաղափարական բովանդակութիւնը եւ կեանքի մէջ անոր ողբերգական ըլլալու պատճառը։ Այդ մարդկութեան պաշտամունքը եւ կենսասիրութիւնն ալ՝ կեանքի ու մարդու պաշտպանութիւնը, կը դարձնէր Պարոնեանը ահաւոր իր ժամանակին հանդէպ, ահ ու սարսափ իր ժամանակիցներուն, իր երգիծաբանութեամբ, իր թերթերով որոնք իրարու կը յաջորդէին։ Պարոնեան կը յաջողէր առօրեայ փաստը բարձրացնել իր դարաշրջանի գեղարուեստական ընդհանրացման մակարդակին, որու շնորհիւ փաստը կը դառնար պատկեր, երեւոյթը կը խորանար երգիծաբանական տիպարի կամ տիպական հանգամանքի մէջ իբրեւ կենցաղային - ընկերային քաղաքական ընդհանրացում, իսկ հեղինակին անհատական զգացումը կը դառնար ընկերային առաջաւոր գաղափարներու ընդհանրացում։ Անոր պատկերներն ու ընդհանրացումները ստեղծագործական մեծ կիրքի ու մեծ ատելութեան հետ միանգամայն կ'արտայայտէին հեղինակին մեծ վիշտը, անոր արտասուքը՝ ծնած՝ մեծ սէրէն։ «Ես լալ ալ գիտեմ», կ'ըսէր ան։ Որովհետեւ կը ծիծաղէր կեանքը եւ մարդը շատ սիրելէն, բայց ժամանակի պատճառով ատոնց հետ հակասութեան մէջ էր եւ անհաշտ, ուստի կը ծաղրէր եւ կը դատապարտէր զանոնք։ Իր սիրոյն մէջ ազգային չէր, եւ ոչ ալ իր վշտին մէջ անձնամոլ, այլ խորապէս ժողովրդային էր, համապարփակ ու համամարդկային էր, աւելի լաւ է ըսել, «Ամէնքը սիրելը ոչ մէկը սիրել կը նշանակէ»։ Մարդկային իր մեծ սիրով ու մեծ մարդու պաշտամունքով (humanisme), Պարոնեան կը յիշեցնէ Վերածնունդի դարաշրջանի հսկաները։

Անոր ստեղծագործութիւնը ամբողջ իրաւակարգի մը կեանքը կը ներկայացնէ։ Դրամատիրական, կղերա-աւատական ընկերութիւնը իր բոլոր կողմերով, իր առօրեայով, առտնին կենցաղով, բովանդակ կեանքով ու տիպերով, եւրոպական քաղաքագիտական աշխարհը իր պետութիւններով, — ջոջերով, դիւանագէտներով, ամբողջ Պոլիսը իր խայտանկար կեանքով, անոր ստեղծագործութեան մէջ պատկերացուած են մեծակերտ ընդհանրացումներով։ Նիւթերու ստեղծագործական բազմազանութեան, հարուստ գաղափարներու, երգիծական հնարամտութիւններու եւ դիւտերու անսպառելի, ծովածաւալ հարստութիւն է այդ ստեղծագործութիւնը։

Պարոնեան սպառեց Պոլիսը, անոր խայտանկար կեանքը եւ պէտք զգաց նոր տիպարներու, եւրոպական տիպարներու, որոնք թէեւ գծագրած էր մասամբ հեգնանքի իր անսանձ երեւակայութեան շնորհիւ, բայց բաղձանք ունեցաւ Եւրոպա մեկնիլ տիպարներ որոնելու։ Սակայն դաժան մահը վրայ հասաւ անոր հանճարին արգասաւորման եւ նոր յղացումներու պահուն, դեռ յիսուն տարին չբոլորած, երբ կը պատրաստուէր եւրոպական կեանքի ու տիպարներու պատկերացումով նոր հսկայ մը դառնալ համաեւրոպական երգիծաբանութեան մէջ։ Մահը մեռցուց զայն ֆիզիքապէս, բայց ան կատարեց իր խոստումը... Մահուան դէմ կռուեցաւ կեանքի եւ մարդու անմահութեան գաղափարով եւ իր ստեղծագործութեան անմահութեամբ յաղթեց։

ՍԱՀԱԿ ԲԱՋԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Քանի մը շաբաթ վերջ, եղբօրս գործին համար պիտի մեկնէի Փեթերսպուրկ, մայրաքաղաքը (այժմ Լէնինկրատ)։ Հազիւ 18 օրէն կրցայ մտնել այդ քաղաքը, (սովորաբար երեք օրուան ճամբայ է երկաթուղիով)։

Այդ շքեղ, հսկայ քաղաքը աւերակ էր դարձեր։ Այդ ձմեռ վառելանիւթ չգտնուելուն պատճառաւ, ժողովուրդը սալայատակներու փայտերը կը վառէր։ Լայն տարածութեան վրայ, ուր որ փայտ կար հանած էին։ Մեծամեծ խանութներու հսկայ ապակիները փշրուած էին եւ իբրեւ փեղկ, հին թիթեղներու ժանգոտ կտորներով ծածկած էին խանութներու լուսամուտները։

Ամէն կողմ թշուառութիւն, անորոշութիւն։ Հսկայ, սիրուն քաղաքը ամայի էր դարձեր...

Վերջապէս, վերադարձայ նորէն Օտեսա, ուր նոյնպէս ռմբակոծութիւն, հրացանաձգութիւն։

Մեծամասնականները միշտ պատերազմի մէջ էին փոքրամասնականներու հետ, Փեթլիւրայի, Տէնիքինի հետ եւ հասեր էին Օտեսա։

Այնտեղ ճաշարան մը կար, «Էրզրում» որուն տէրը քանի մը ամիսէ ի վեր գոցած էր խանութը։ Վարձեցի եւ կրցայ քիչ ժամանակէն այնպիսի լաւ դիրք մը ստեղծել, որ շատեր կը զարմանային։ Թէեւ դժուար էր պարէնաւորումը, բայց ես չէի յուսահատեր։ Գործս յաջող էր եւ շատ դրամ կը շահէի։

Մեծամասնականները լաւ հաստատուած էին Օտեսայի մէջ։ Այդ միջոցին, լուրեր տարածուեցան թէ՝ Կովկասի մէջ ամէն ազգ պէտք է պաշտ-

պանէր իր երկրին սահմանները եւ թէ կառավարութիւնը պատրաստ է ամէն դիւրութիւն ընծայելու, նոյնիսկ շոգենաւեր: Անձամբ ստուգեցի թէ ամէն կամաւորի պիտի յատկացնէին մէկ հրացան (մօզին), պարէն, ձրի շոգենաւ, փամփուշտ եւն.:

Առանց վայրկեան մը կորսնցնելու վերադարձայ ճաշարանս եւ առաջարկեցի իմ պաշտօնեաներուս որ ամէն սեղանները վերցնեն մէկ կողմը դնեն: Այլեւս այդտեղ ճաշարան չէր, այլ զինուորներու կեդրոնը: Բոլոր կամաւորներս այնտեղ կը սպասէինք շոգենաւի մեկնումին:

Մօտաւորապէս 60 հոգի ժողվեցի, ամէնքս մեր մօզին հրացաններով եւ մեր պաշարներով մտանք շոգենաւը եւ Պաթում հասանք:

Կը կարծէինք որ մեզ ուրախութեամբ պիտի ընդունէին, բայց հակառակը եղաւ: Իբրեւ պաշտօնական մարմին երկու հայ պարոններ մեզ ըսին թէ ինչո՞ւ համար էք եկած: Մենք ալ պատասխանեցինք թէ՝ կառավարութիւնն էր ղրկած որ Հայաստանի սահմանները պաշտպանենք. և այդ պատճառով է որ մեզի այս զէնքերը յանձնած են: Խնդրեցինք ամէն միջոց ձեռք առնել, որպէսզի մենք Թիֆլիզ հասնինք:

Այդ գիշերը մեզի յատկացուցին ախոռի նման տեղ մը: Ըստ երեւոյթին, ապրանքի մթերանոց մըն էր պարապ. ոչ միայն պառկելու, այլեւ նստելու համար անգամ տեղ չկար: Ոտքի վրայ մինչեւ առաւօտ կեցանք այնտեղ: Առտուն մեզի ըսին թէ, Երկաթուղին պատրաստ է, կրնանք հոն փոխադրուիլ: Ամէնքս ուրախացանք որ պիտի կրնանք կազդուրուիլ մինչեւ Թիֆլիզ:

Հետեւեալ իրիկունը Թիֆլիզ հասանք եւ զօրանոց մնացինք քանի մը օր: Հարցնող փնտռող չկար: Բարեբախտաբար շատերը միջոց մը ունէին ապրելու քանի մը օր:

Քաղաքը մեռած վիճակ մը ունէր: Ոչ ոստիկան, ոչ զինուոր, ոչ մէկ կառավարող:

Անցան քանի, քանի օրեր: Օր մը կէսօրին մօտ, Երեւանեան հրապարակը, երեք-չորս զինուած Հայեր ամէնուն թուղթերը կը հարցնէին: Հրաման կար որ՝ ամէն Հայ, պէտք էր հայկական հրամանատարութեան ներկայանայ: Մենք արդէն այդ նպատակին համար էինք եկած: Բոլոր կամաւորներով մեզ առաջնորդեցին ռուսական ենթասպաներու վարժարանը՝ զինուորական ծառայութեան համար: Ուրախ էի որ մեր յոգնութիւնը ի դերեւ չելաւ եւ բանի մը պիտի ծառայէր:

Այդ վարժարանը այլեւս հայ սպաներու կայան դարձաւ: Այնտեղ հայ կամաւորները ամէն օր զինուորական վարժութիւններ կ'ընէին եւ արագահարուած հրացաններու փորձառութիւնը կը սորվէին: Վարժ եւ տեղեակ զինուորներ պատրաստելով, Էրզրումի ճակատը կը ղրկէինք:

Մեր զինուորներուն թիւը հասաւ մինչեւ ութ հարիւրի, Զօր. Նազարբէկեանի հրամանատարութեան տակ: Վարժարանի կառավարիչը, հազարապետ Ձորճիէվն էր ռուսախօս, իսկ բժշկապետը, նոյնպէս ռուսախօս, Շահինսարովը:

Այդ միջոցին ռուսական բանակը ցիրուցան եղած էր: Ամէնքը կը դառնային իրենց տուները. երեք տարուան անորոշ պատերազմէն վերջը, ամէն զինուոր յոգնած, կը տառապէր իր ընտանիքին կարօտով: Ռուս զինուորական մթերանոցները բաց էին ադրբէջանեան, վրացական եւ հայկական զինուորներու առջեւ: Ամէնքը կ'երթային այնտեղ, զինուորական պարէնաւորման համար: Ամէն բան կար այնտեղ՝ զինուորական կօշիկ, հագուստ, զէնք, ռազմամթերք, պահածոյ ուտեստներ:

Անդրանիկը Էրզրումի ճակատին վրայ էր իր գունդովը, Թուրք զինուորներու դէմ:

Այդ միջոցին պաղ հովեր փչել սկսան եւ ռուսահայ - Թրքահայ խնդիր մը ծագեցաւ մեր զինուորներուն մէջ: Կ'ըսէին որ Անդրանիկը զինուորական պետ մը չէր եւ չէր աւարտած զինուորական վարժարանը եւն:

Այդ օրերուն չկային ոչ աւելորդ բժիշկներ, եւ ոչ ալ բժշկութենէ հասկցող Հայեր, որպէսզի կարենային օգնել 800 զինուորներուն: Ես բաւական տեղեակ էի բժշկութեան, քանի մը տարիներ յաճախած էի բժշկական վարժարանը, իբրեւ ազատ ուսանող: Ուստի դիմեցի բժշկին, որ քննութենէ անցուց եւ տեսաւ որ կրնամ իր բացակայ եղած ժամանակը բռնել իր տեղը: Միեւնոյն ատեն թարգմանի պաշտօն ունէի:

Այդ օրէն բժիշկին օգնականը եղայ: Դեղերու բանալիները ինծի յանձնեց եւ ուրախ եղաւ որ թէ արհեստին եւ թէ լեզուին ծանօթ ըլլալով իր փոխանորդի դերը պիտի կատարէի:

Ամէն առտու 8—10, երբեմն քսան հիւանդներ կը ներկայանային եւ կը դարմանէինք միասին: Ամբողջ գիշերը, այդ 800 զինուորները խնամելու պաշտօնը ունէի: Երբեմն, գիշերները չէին թողուր որ հանգստանամ: Այդքան բազմութեան մէջ միշտ բան մը կը պատահէր: Դժբախտաբար վարժարանը հետզհետէ կը պարպուէր, իբրեւ հետեւանք ծագած թիւրիմացութեանց:

Օր մըն ալ իմացանք թէ Թուրքերը սահմանն անցած կը քալէին Կարսի եւ Ալեքսանդրապոլի վրայ: Բայց այն կողմերը արդէն ինքնապաշտպանութեան գունդեր հերոսական պատերազմներ կը մղէին, մօտ տասներկու հազար հոգի, Թրքական 40 հազար զինուորներու դէմ, պաշտպանելով Հայաստանի սահմանները: Ահա այն օրերուն էր, որ կը ծնէր այդ երկունքի ցաւերէն, դարերով կարօտեալ եւ մեր զոհերու, մեր քաջերու արիւնով մկրտուած Հայաստանը:

ԽԱՆԱՍՈՐՑԻ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի ողիմպիականը Պէյրութի մէջ

ՆՈՐ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՊԷՅՐՈՒԹ, 17 Յունիս, (Յառաջ) — Այս տարի բացառիկ շուքով կատարուեցաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Լիբանանի, Սուրիոյ, Պաղեստինի եւ Անդր-Յորդանանի միջ-մասնաճիւղային տարեկան մարզահանդէսը: Օրեր առաջ կը հասնէին մարզիկները եւ սկաուտները: Քաղաքը տօնական օրուան մը երեւոյթը առած էր: Գլխաւոր հրապարակներուն վրայ, ամէն վայրկեան կարելի էր հանդիպիլ տասնեակներով կայտառ ու առոյգ երիտասարդներու որոնց կուրծքին վրայ՝ դրոշմուած էր Հ.Մ.Ը.Մ.:

Երկու օրուան համար քաղաքապետական մարզադաշտը Հ. Մ. Ը. Մ.ին է: Ահա առաջին օրը: Շաբաթ 15 Յունիս: Հակառակ այն իրողութեան որ լուր օր մըն է, հակառակ այն բազմապիսի դժուարութիւններուն, հայ երիտասարդ բազմութիւնները եկած են ծափահարելու իրենց սիրելի կազմակերպութիւնը:

Առաջին օրը բացառաբար յատկացուած էր ֆութպոլի: Ժամը 2.30ին դաշտ կ'իջնեն Հալէպ քաղաքի Նոր - Գիւղի մասնաճիւղը եւ Պէյրութի խումբերը: Երկու կողմերը պրկուած ջիղերով կ'աշխատին յաղթանակը շահիլ: Ու ատիկա կը վիճակի Պէյրութին, 3—1:

Ժամը 5ին դաշտ կ'իջնեն Հալէպ եւ Պէյրութ խումբերը: Երկու տարիէ ի վեր միշտ հաւասար մնացած, երկու անպարտելի խումբեր, մին Հալէպի, եւ միւսը Պէյրութի մէջ: Իրենց բոլոր հանդիպումներուն մէջ, միշտ հաւասար մնացած, այս անգամ դաշտ կ'իջնեն, ճակատագրական արդիւնք մը ձեռք ձգելու միտումով: Հազիւ թէ սուլիչի հարուածը տրուած, խումբերը փոխն ի փոխ կը սկսին բուռն յարձակողականի: Ջախջախիչ վտանգաւոր կացութիւն մը կը ստեղծուի Պէյրութի համար, սակայն Հալէպի խումբին բոլոր խոյանքները ի դերեւ կ'ելլեն: Առաջին կիսախաղէն քառորդ ժամ առաջ, ՔՈՐՆԸՐ մը ի նպաստ Պէյրութի, կը վերջանայ դրական արդիւնքով, ու ժողովուրդին խելայեղ ծափահարութիւններուն տակ կը նշանակուի առաջին եւ վերջին նշանակէտը:

Երկրորդ կիսախաղին Հ. Մ. Ը. Մ. Պէյրութ, ստիպուած է պաշտպանողականի դիմել: Խաղը վերջանալու տասը վայրկեան մնացած, Հալէպ կը թափէ իր գերագոյն ճիգը, եւ ի պատիւ իրեն կը յաջողի նշանակել հաւասարութեան կէտը եւ այսպէս կրկին երկու անպարտելի խումբերը կը մնան հաւասար:

Իրիկուան ժամը 9ին տեղի պիտի ունենայ ջահազնացութիւնը: Քիչ է միջոցը, ժամը 7ին արդէն իսկ բազմութիւնը դուրս կուգայ մարզադաշտէն: Հանրապետութեան նախագահ Ն. Վ. Շէյխ Պէշարա Խուրի ստանձնած ըլլալով ողիմպիականի հովանաւորութիւնը, ի պատիւ իրեն տեղի պիտի ունենայ ջահազնացութիւնը: Հանրապետութեան տան առջեւ, անհամար բազմութիւններ արդէն իսկ կը սպասեն: Ահա կը տրուի ազդանշանը, հեռուէն ջահերու գնացք մըն է որ կուգայ: Հալէպի Հ. Մ. Ը. Մ.ի նուագախումբը կը թնդացնէ զօռ քայլերգ մը, ու նաեւ կը թնդան բոլոր սրտերը: Հայկական ամբողջ բանակ մըն է որ կուգայ, հազար սկաուտ, առջեւէն Լիբանանեան ոստիկանութիւնը, շրջապատուած Հ. Մ. Ը. Մ.ական հեծելանուորդներով: Երբ կը հասնին պալատին առջեւ, «կանգ առ»ի հրամանը կը տրուի: Լիբանանեան, սուրիական եւ սկաուտական դրօշներ կը յառաջանան, դէպի դուռ, եւ ահա նախագահը պատշգամ կելլէ, ծափահարելով հայ երիտասարդութիւնը: Ահա Լիբանանեան ազգային քայլերգը, յետոյ սուրիականը եւ սկաուտականը: Պատուի են բոլորը, ու ինքը նախագահը արձանացածվիճակով կ'ունկնդրէ երեք քայլերգները, հակառակ իր յառաջացած տարիքին ու յոգնած վիճակին: Հանրապետութեան նախագահը իր յուզումին հետ հիացումի խօսքեր կ'ուղղէ հայ երիտասարդութեան այս հզօր կազմակերպութեան հասցէին:

Եւ ահա կը շարժի թափօրը: Քիչ անդին Լիբանանի մեծագոյն պետական դէմքերէն եւ նախկին արտաքին նախարար Հանրի Ֆարաօնի պալատըն է, ստիպուած են վայրկեան մը եւս կանգ առնել, ու երիտասարդ պետական մարդը, խօսք առնելով կը փառաբանէ այս երիտասարդ ուժը, ու կ'ըսէ թէ Հայու հզօր ու սքանչելի կարգապահութիւնը ահա աչքերովս կը տեսնեմ:

Երկար է ճանապարհը եւ տաքը անտանելի: Քրտինքի հեղեղ մըն է որ կը հոսի բոլորի վրայ: Սակայն ինչ փոյթ: Պէտք է անցնիլ հայկական թաղամասերէն ներս: Կանգնուած են կամարներ, ու կը սպասեն, տեսնելու ու ծափողջունելու համար:

Նուագախումբի զօռ հնչիւններուն տակ, ջահերու արշաւանք մը, անծայր ու սքանչելի: Քաղաքի գլխաւոր հրապարակէն դէպի կեդրոն, ճամբու երկայնքին, պատշգամներէն, արաբ եղբայրներն են, որ կը ծափահարեն եւ «կեցցէ» կը պոռան:

Ժամ մը վերջը արդէն իսկ հայկական թաղամասերու մուտքն է: Անսահման է խանդավառութիւնը, ու տղաքը կը մոռնան իրենց յոգնութիւնը: Բոլորը նոր եռանդ կը ստանան: Այս անգամ հայկական երգերու զօռ չեշտն է որ տիրապետէ: Ահա հրաշէնի համազարկներ, հրթիռներ ու բացականչութիւններ: Սրտերը կ'ուռին, կարելի չէ դիտել, ու չհպարտանալ այս տողոյմով: Ապագայ հայ սերունդն է որ կ'անցնի, ու ստիպուած են ծափողջունելու: Ու ամէն անոնք որ տարբեր բան կ'ուզեն տեսնել Հ. Մ. Ը. Մ.ի մօտ, կը մոռնեն իրենք զիրենք: Ահա անոնք ձեռքերը կուրծքերուն վրայ ծալլած, ու բերանները բացած, ապշանքով կը դիտեն: Ու անոնք եւս վայրկեանի մը համար, մոռցած են ամէն ինչ ու կը ժպտին, կարծես ամչնալով ծափահարելէ:

× Օրը կիրակի է, եռուզեռը ընդհանուր: Կէսօրէ վերջը քաղաքապետութեան դաշտը: Ամէն կողմ պատրաստութիւններ:

Ժամը 2ին արդէն քաղաքէն եւ կամ հայկական թաղամասերէն ինքնաշարժերու եռուզեռը կը սկսի: Ժամանակէն առաջ անհնարին է նստելու տեղ գտնել, հետեւաբար հազարաւորներ ստիպուած են ոտքի մնալ:

Կը սկսի յայտագրի գործադրութիւնը: Մէկ ժամ վերջը մարզադաշտ կը հասնին տեղ գրաւելու համար, նախ քաղաքապետը, ապա պատերազմական, կրթական, ներքին եւ ամենավերջը արտաքին նախարարը իբրեւ պաշտօն. ներկայացուցիչ հանրապետութեան նախագահին: Կը սկսի Լիբանանեան քայլերգը, ոտքի է ամբողջ ժողովուրդը: Ահա սուրիականը եւ տարագիր երիտասարդութեան քայլերգը, «Յառաջ Նահատակը»:

Խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ կը շարունակուի յայտագրի գործադրութիւնը, արձանագրելով արժանի յաջողութիւններ:

Յայտագրի վերջին մասը տողանցքն է, իբրեւ առաջնորդ ունենալով Հալէպի սքանչելի նուագախումբը: Ահա իրարու ետեւէ, մասնաճիւղ առ մասնաճիւղ, Պէյրութ, Հալէպ, Դամասկոս, Զահլէ, Նոր - Գիւղ, Լաթաքիա, Հօմս, ու Երուսաղէմ:

Անթերի կարգապահութեամբ ու շատ կոկիկ հագուած, հազարէ աւելի մարզիկներու, սկաուտներու, արենուշներու եւ գայլիկներու տողանցքը փառք մըն էր տարագիր այս բազմութիւններուն համար: Հսկայ մարզադաշտի շրջանակը նեղ կուգար թափօրին: Երկրորդ շրջանին դաշտին կեդրոնը կը հաւաքուին ստեղծելով մէկ ճակատի վրայ, հսկայ շարք մը անվերջանալի: Ծափողջոյններու եւ կեցցէներու տարափ մըն էր որ կը թնդացնէր մթնոլորտը: Իրիկուն ուշ ատեն, կը վերջանայ ամէն ինչ, սակայն ժողովուրդը չուզեր բաժնուիլ դաշտէն:

Յունիս 15 եւ 16ը երկու անմոռանալի օրեր եղան Պէյրութի համար: Ժողովրդային խանդավառութեան եւ ցնծութեան օրեր:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅԵՐԸ ԿՐԵՏԷԻ ՄԷՋ

ԻՐԱՔԼԻՈՆ.— Կրետէի մէջ ամէնէն շատ հայութիւնը հոս կայ, մօտաւորապէս 450—500 հոգի: Ի հարկէ, երբ տեղ մը այսքան հայութիւն կայ, պէտք է իր հաւաքական ազգային կեանքը ունենայ, այսինքն, եկեղեցի, դպրոց եւ ազգ. միութիւններ:

Եկեղեցին շատ հին թուականներէն մնացած է, ինչ որ կ'ապացուցանեն տապանաքարերը, իրենց հայերէն փորագրութիւններով, որոնց արժէքը գնահատելով վերջերս տեղական իշխանութիւնները փոխադրած են հնութեանց թանգարանը:

Ազգային կեանքի մէջ ցաւալի երեւոյթներ անպակաս են — բիւզանդական վէճեր — թաղականի եւ քահանայի՝ անիմաստ եւ անվերջանալի խնդիրներ, որոնցմէ ուղղակի տուժողը ժողովուրդն է: Ժողովուրդը, կարծես տեսակ մը քէն ըրած է եկեղեցիին, եւ ոտք չի կոխեր: Այսպէս, կիրակի օրեր; հազիւ կարելի է 5—10 պառաւներ տեսնել հոն. որովհետեւ ամէն անգամ անպակաս են տխուր եւ անվայել երեւոյթներ, նոյնիսկ կռիւներ՝ թաղականութեան եւ քահանային միջեւ:

Երկրորդ եւ ամէնէն ցաւալի պարագան՝ դըպրոցի խնդիրն է, որ 6—7 տարիէ ի վեր փակ կը մնայ, պարզապէս այս երկպառակութիւններու երեսէն: Նոր սերունդը գրեթէ հայերէնի մասին գաղափար չունի եւ բռնած է ուծացումի ճամբան, թաղուելով միջավայրի հոսանքին մէջ: Այս ցաւը բոլորն ալ կ'ընդունին, բայց, գոնէ ի սէր մատաղ սերունդի դաստիարակութեան, իրենց եսէն եւ կիրքէն չեն շեղիր:

Քանիցս դիմուած է ազգ. իշխանութեանց, բայց ոչ մէկ կարգադրութիւն չէ եղած:

ՌԷԹԻՄՆՕ. — Հոս ալ գոյութիւն ունի թաղականութեան խնդիր մը: Այսպէս, 10 տարի ա-

ռաջ Առաջնորդին կողմէ նշանակուած Թաղականութենէն մնացած երեք հոգին, տակաւին կը յամառին՝ իրենք զիրենք յաւիտենական Թաղական համարել:

Տակաւին Ներգաղթի արձանագրութիւն չէ եղած հոս: Բոլորն ալ կը սպասեն պաշտօնական հրահանգին:

Վերջերս վերակազմուած Բարեգործականի մասնաճիւղին եկած շրջաբերական նամակի մը համաձայն, կազմուած է Հանգանակիչ յանձնախումբ մը, համազգային գետնի վրայ:

ՀԱՆԻԱ եւ ՍԻՏԻԱ.— Կրետէի այս երկու քաղաքներուն մէջ շատ ցանցառ թիւով Հայեր կան. հազիւ 15—20ական հոգի, որոնք զրկուած են ազգային ամէն ձեռնարկէ:

ԱՆՑՈՐԴ

չապէս լուսաբանեցին կարգ մը կէտեր: Ամէնէն կարեւորն այն էր թէ իրենք երբեք միտք չունին խորհրդաժողովի երթալ Չորսերու Խորհուրդին տուած որոշումները վեր ի վայր շրջելու համար: Արդարեւ, Գ. Մոլոթով առտուան լիագումար նիստին մէջ վախ յայտնած էր թէ արեւմտեան պետութիւնները կրնան վեր ի վայր շրջել իտալական հատուցումներու եւ Թրիէսթէի միջազգայնացման որոշումները:

Այս կէտերը ճշդուելէ վերջ, Չորս Մեծերը գաղտնի նիստ մը գումարեցին, որուն կը մասնակցէին միայն իրենց թարգմանները եւ որոշեցին հրաւիրագիրները ղրկել երեքշաբթի առտու, միւս 17 պետութեանց: Այդ պետութիւններն են.— Աւստրալիա, Պելժիա, Սպիտակ Ռուսիա, Պրազիլիա, Գանատա, Չինաստան, Չեխոսլովաքիա, Եթովպիա, Յունաստան, Հնդկաստան, Հոլանտա, Նոր Զելանտա, Նորվեկիա, Լեհաստան, Հարաւ. Ափրիկէ, Ուկրայնա, Եուկոսլաւիա: Նախկին թշնամի պետութիւններն են.— Պուլկարիա, Ֆինլանտա, Իտալիա, Հունգարիա, Ռումանիա, որոնք պիտի չհրաւիրուին:

Կանոնագրին վերաբերեալ առաջարկներուն մէջ կը գտնուին նաեւ հետեւեալ տրամադրութիւնները.— 1. Կ'ընդունուի 2)3ի մեծամասնութեան սկզբունքը թէ ընդհանուր յանձնաժողովին եւ թէ բուն խորհրդաժողովին համար: Եթէ այդ մեծամասնութիւնը չգոյանայ յանձնաժողովներուն մէջ, իւրաքանչիւր կարծիք պիտի արձանագրուի տեղեկագրի մը մէջ, որ պիտի ներկայացուի խորհրդաժողովին: Միւս կողմէ, եթէ 2)3ի մեծամասնութիւն գոյանայ, փոքրամասնութիւնը պիտի կրնայ յայտնել իր տեսակէտը: Վերջապէս, կատարեալ ազատութիւն պիտի տրուի խորհրդաժողովին, քննելու եւ ընդունելու համար ուրիշ որ եւ է խնդիր որ կ'առաջարկուի մասնակցող պետութեանց կողմէ:

Չորսերու յաջորդ ժողովը պիտի գումարուի շաբաթ օր: Բոլորին տպաւորութիւնն այն է թէ վերջին խոչընդոտներն ալ հարթուած են շնորհիւ փոխադարձ զիջումներու: Այս առթիւ դիտել կը տրուի թէ Գ. Մոլոթով պնդած է 2)3ի մեծամասնութեան վրայ այն նկատումով որ Խ. Միութիւնը վեց քուէ ունի 21ի վրայ, եւ կը յուսայ ջնջել, կարգ մը խնդիրներու մէջ, իրեն դէմ տրուած որոշումները, բացարձակ մեծամասնութենէն անջատելով երկու ձայներ, մասնաւորապէս Ֆրանսայի եւ Չինաստանի քուէները:

ԻՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ԳՈՐԾԷ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Չորսերու միջեւ գոյացած համաձայնութեամբ, խորհրդաժողովը պիտի գործէ հետեւեալ հիման վրայ.— Առաջին՝ բուն խորհրդաժողովը, որուն պաշտօնը պիտի ըլլայ, Մոսկուայի համաձայնութեամբ (1945 Սեպտեմբեր) քննել Իտալիոյ, Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ, Հունգարիոյ եւ Ֆինլանտայի հաշտութեան դաշնագիրները եւ յանձնարարութիւններ ընել անոնց մասին: Այստեղ է որ որոշումները պիտի տրուին 2)3ի մեծամասնութեամբ.— 2. Պիտի կազմուի ընդհանուր յանձնաժողով մը, բաղկացած իւրաքանչիւր պատուիրակութեան ներկայացուցիչէն: Այստեղ ալ պայման է 2)3ի մեծամասնութիւնը: Յանձնաժողովին իրաւասութիւնները պիտի ճշդուին խորհրդաժողովին մէջ.— Երրորդ՝ պիտի կազմուին հինգ քաղաքական յանձնախումբեր, եւ երկու տնտեսական յանձնախումբեր: Այս վերջիններուն իրաւասութիւնները չեն ճշդուած, սակայն քաղաքական յանձնախումբերը այնպէս մը կազմակերպուած են որ իւրաքանչիւրը պիտի գործէ հինգ պարտուած պետութեանց համար: Իւրաքանչիւր յանձնախումբի մէջ պատուիրակներ պիտի գտնուին այն երկիրներէն որ պատերազմի մէջ էին պարտեալ պարտեալ պետութեանց հետ: Այսպէս, 21 պատուիրակներ պիտի գտնուին իտալական յանձնախումբին մէջ, 11 ռումանական, 12 պուլկարական, 12 հունգարական եւ 10 ֆինլանտական յանձնախումբերուն մէջ: Ֆրանսա, Մ. Նահանգները, Անգլիա եւ Խ. Միութիւնը (Չինաստանը դուրս ձգուած է Մոլոթովի պնդումով) պիտի կրնան քուէարկել միայն իտալական յանձնախումբին մէջ: Պրընս առաջարկեց որ Ֆրանսա աթոռ ունենայ նաեւ միւս չորս յանձնախումբերուն մէջ, բայց Մոլոթով հաւանեցաւ պայմանաւ որ քուէ չտայ:

✕ Հաշտութեան խորհրդաժողովը արդիւնք է դիւանագիտական երկարատեւ բանակցութեանց որոնք սկսան 1945 յուլիս 17ին, երեք Մեծերուն միջեւ: Բանակցութիւնները շարունակուեցան Լոնտոնի մէջ, արտաքին նախարարներուն միջեւ, ճիշդ մէկ տարի առաջ, տեղի տալով ծանր վէճերու եւ ի վերջոյ համաձայնութիւն գոյացաւ հիմնական հարցերու մասին որ կը վերաբերին հինգ պարտեալ պետութեանց: Վերջնական բանաձեւը մշակուեցաւ Մոսկուայի մէջ, 1945 Դեկտ. 16էն 26:

✕ Չորսերու երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ, Մոլոթով մասնաւորապէս պնդեց որ փոքր պետութիւնները իրաւունք չունենան միջամտելու իրենց տուած որոշումներուն: Պէվին եւ Պըրնս ալ պահանջեցին որ ամէն պետութիւն իրաւունք ունենայ ազատօրէն խօսելու: Այս առթիւ ալ կծու խօսքեր փոխանակուեցան:

Խժդժութիւններ եւ դէպքեր գրաւեալ երկիրներու մէջ

Կարմիր բանակը Աւստրիայէն վտարեց 54000 Գերմաններ եւ ուրիշ ոչ-Աւստրիացիներ, շատ կարճ ժամկէտ մը նշանակելով: Առաջին առթիւ դուրս հանուեցան 1600 հոգի, բաց բեռնակառքերով եւ փոխադրուեցան բեռնատար վակոններու մէջ: Աքսորականները պիտի տեղաւորուէին Գերմանիոյ Ֆրանսական շրջանին մէջ: Միւս երեք Դաշնակիցները բողոքեցին այս տեղահանութեան դէմ: Նախապէս արտաքսուած էին 70.000 Գերմաններ: Աւստրիոյ կառավարութիւնը անոնց մեծ մասը վար դրած էր, օգնելու համար հունձքերուն հաւաքման եւ ճարտարագործութեան: Երեք շաբաթ առաջ Մոսկուայի գործակալութիւնը կը հաղորդէր թէ 100.000 հոգի ապօրինաբար կ'ապրին Աւստրիոյ մէջ:

✕ Հունգարիոյ խորհրդային բանակին հրամանատարը, զօր. Սվերտով ծանուցագիր մը ուղղեց հունգարական կառավարութեան, հետեւեալ պահանջները դնելով.—

1.— ուծել հունգար արիներու (սկաուտ) կազմակերպութիւնը եւ կաթոլիկ երիտասարդութիւնը, իբրեւ ֆաշական.— 2. Խորհրդարանական ապահարկութենէ զրկել երկու երեսփոխաններ, որոնց մասին գանգատներ յայտնած են համայնավարները եւ ընկերվարականները.— 3. Վտարել երկու լրագրողներ որոնք ամբաստանուած են իբրեւ հակաբոլշեւիկ.— 4. Կարգապահական միջոցներ ձեռք առնել կաթոլիկ կղերին դէմ որ «յետադիմական» ոգի մը կը մատնէ.— 4. Վերջ տալ կարմիր բանակին դէմ կատարուած մահափորձերուն եւ յարձակումներուն.

Կը կարծուի թէ այս պահանջներուն նպատակն է հրաժարեցնել Հունգարիոյ կառավարութիւնը եւ կազմել տալ ուրիշ մը որ աւելի նպաստաւոր ըլլայ Մոսկուայի:

✕ Նիւրընպէրկի միջազգային ատեանի ֆրանսական պատուիրակութեան անդամներէն հօթը, որոնք պտոյտ մը կը կատարէին Պայրէօթի շրջակաները, յարձակում կրեցին գիւղի մը մէջ, առաջնորդութեամբ գիւղապետին: Յարձակողները երկու Ֆրանսացիներու կառքին վրայ խուժելով, խորտակեցին ապակիները, զինանշանները եւ ուրիշ ամէն բան եւ լուտանքներ տեղացին: Երկու սպաները բռունցքի հարուածներ ստացան, իրենց հագուստները պատառ՝ պատառ եղան: Գերմանները թոյլ չտուին որ երկու զոհերը հեռաձայնեն ամերիկեան ոստիկանութեան: Մէկ ժամ վերջը հասաւ գերման ոստիկանութիւնը, ազատելով երկու Ֆրանսացիները:

✕ Իտալիոյ մէջ ալ ծանր դէպքեր պատահեցան: Փատովայի համալսարանին ուսանողները խարոյկներ վառելով կրակի տուին Դաշնակիցներու կողմէ յեղափոխականներուն յանձնուած բոլոր հջանշանները եւ շնորհակալութեան գիրերը, բողոքելու համար Չորսերու որոշման դէմ, որ Ֆրանսայի կը ձգէր կարգ մը հողամասեր: Հռոմի մէջ անգլիացի զինուորները այնքան նախատինքներ կրեցին որ ի վերջոյ իրենց գօտիները քակեցին եւ ծեծեցին Իտալացիները: Ցուցարարները թքին զինուորներուն երեսը, երբ սինէմայէն դուրս կ'ելլէին: Քառասուն Իտալացիներ յարձակեցան անգլիացի սպայի մը վրայ որ կը պտտէր իտալացի աղջկան մը հետ: Ուրիշ ցուցարարներ քարեր նետեցին կառքի մը վրայ ուր անգլիացի սպաներ կային երկու աղջիկներով: (Յաճախ փողոցին մէջ կը մերկացնեն այս կարգի աղջիկները):

✕ Եուկոսլաւիոյ փոխ-վարչապետը յայտարարեց թէ չեն կրնար ընդունիլ Չորսերու որոշումը Թրիէսթէի միջազգայնացման մասին: Այս քաղաքին մէջ ալ ցոյցեր կատարուեցան, դաշնակից զինուորներուն դէմ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ պատուիրակութիւն մը ղրկելով վարչապետին, հաղորդեց թէ ետ առած է Յուլիս 13ի համար տրուած գործադուլի հրամանը: Բայց աշխատանքները պիտի դադրին Յուլիս 11ին (հինգշաբթի), 24 ժամ, իբրեւ բողոքի ցոյց:

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ծանուցագիրներ ուղղեց անգլիական եւ ամերիկեան կառավարութեանց, բողոքելով անգլեւամերիկեան խառըն յանձնախումբի ծրագրին դէմ եւ պահանջելով որ Պաղեստինի խնդիրը յանձնուի Միացեալ Ազգերու յառաջիկայ ժողովին: Ծանուցագիրը կը բաղկանայ 10.000 բառերէ եւ կը պահանջէ ճանչնալ Արաբներուն բացարձակ իրաւունքը:

ՊԵԼԿՐԱՏԷՆ կը հաղորդեն թէ ընդհ. դատախազը գերագոյն պատիժը (մահ) պահանջեց Միխայլովիչի եւ միւս ամբաստանեալներուն, «յանուն բոլոր անոնց որ իրենց կեանքը զոհեցին հայրենիքին փրկութեան համար»: Այս առթիւ շեշտեց թէ «Միխայլովիչ այսքան երկար պիտի չդիմանար եթէ բարոյական, նիւթական եւ քաղաքական աջակցութիւն ստացած չըլլար դուրսէն»:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Նախագահը կոչ մը ուղղելով երեսփ. ժողովին, յանձնարարեց օր առաջ վաւերացնել անգլիական փոխառութիւնը, որ կը քաշքշուի ամիսներէ ի վեր: Նախագահը կ'ազդարարէ թէ փոխառութեան մերժումը «աղետալի պիտի ըլլայ խաղաղութեան եւ ապահովութեան համար»:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ներքին բարեկարգութեան նախարարը կը ծանուցանէ թէ 200 համայնավարներ յարձակեցան ոստիկանական պահականոցի մը վրայ: Երկու կողմէն ալ սպանեալներ եւ վիրաւորներ կան: Քիլքիսի շրջանին մէջ 50 սպառազէն մարդիկ յարձակեցան ջոկատի մը վրայ, սպաննելով 7 զինուորներ: Երրորդ խումբ մը վերջնագիր ուղղած է կառավարութեան, որպէսզի արձակեն իրենց ընկերները, այլապէս կրակի պիտի տան գիւղը:

ՀԱՅ ՄԱՐԶԻԿ ՄԸ, Փանոս Եազուպեան, որ քանի մը տարիէ ի վեր կը մասնակցի հեծելանիւի մրցումներու, Մանչէսթըր մեկնած է հինգ Ֆրանսացի ընկերներու հետ: Պիտի հանդիպի նաեւ Լոնտոն:

Գ. ՍԵՊՈՒՀ ԿԻՒԼԵԱՆ եռամսեայ «Յառաջ» կը նուիրէ Տիկին Արշալոյս Յարութիւնեանի, (Sommier Château), Chatou (St et O.):

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 49րդ տարեդարձին առթիւ Յուլիսի 28ի կիրակի օրը առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, Շավիլի անտառին մէջ կը տօնուի ընդհանուր «ՀԱՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏ»ի օրը: Կը խնդրուի կազմակերպութիւններէն չխաչաձեւել:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆԻ

Արեւմուտքի տղաքը (վէպ)

215 էջ, գին 150 ֆր.: Հեղինակի հասցէն՝ Poladian, 92, Bd. Gén. Nollet, La Rosière, Marseille:

Նկարազարդուած Բ. Պօտոսեանէ: Կը ծախուի Փարիզ, Հր. Սամուէլ, Գարսամեան եւ Բալուեան գրատուները, Մարսէյլ, Տէրիկեան գրատուն:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e

Le Gérant : H. AGONEYAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

HARATCH · Fondé 1925
R. C. S. 376 284
Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Jeudi 11 JUILLET 1946 Հինգշաբթի 11 ՅՈՒԼԻՍ

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4747–Նոր շրջան թիւ 386 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ֆր

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԻԳԵՐՈՎ

Ներգաղթի առաջին կարաւանը, որ մեկնեցաւ Պէյրութէն, Հայաստան հասած է արդէն: Երկրորդը ճամբայ ելած պիտի ըլլար Յուլիս 8ին:

Ինչպէս կը հաղորդէր երէկուան զեկոյցը, Բարեգործականը ստանձնած է ճանապարհածախսին կէսը, 33.000 տոլար:

Յունաստանի առաջին կարաւանը, 2000 հոգի, պիտի մեկնի Յուլիս 15—20: Այս առթիւ կը յուսան չոգենաւ մը ճարել 60.000 տոլարի:

Պուլկարիայէն 3500 հոգի պիտի փոխադրուին, Յուլիս 15—30: Ծախքը՝ խորհրդային շոգենաւով, 15.000 տոլար:

Զեկոյցը կ'ըսէր թէ այս բոլոր պահանջներուն գոհացում տրուած է: Բայց, նոր վարկեր կը պահանջուին ամէն կողմէ: Ստիպողաբար: Ուրեմն նորէն արտառուչ կոչ մը, ուժ տալու համար մէկ միլիոն տոլարի հանգանակութեան

Տեղեկութիւն չունինք թէ ի՛նչ կրցած են հաւաքել մինչեւ հիմա:

«Հայրենիք»ի Յունիս 9 թիւին մէջ, ընկեր Ս. Վրացեան յօդուած մը նուիրելով այս հարցին, իր ջերմ գնահատութեան հետ կը մատնանշէ կարգ մը թերութիւններ:

Բարեգործականի հեդը. Վարչութիւնը իր կոչին մէջ կը խնդրէր ամէն բան ստորադասել Ներգաղթի հանգանակութեան: Խաչաձեւումներ չկատարել, գոնէ մէկ տարի:

Արդ, «Հայրենիք»ի այդ յօդուածէն կ'իմանանք հետեւեալ հակասութիւնները.—

1.— Բարեգործականի կոչին հետ միաժամանակ հրատարակուեցաւ կոչ մը, որ «Թախանձագին կը խնդրէ կէս միլիոն տոլար Ազգ. Խորհուրդին համար, Հայկ. Դատի գործը վարելու նպատակով»:

2.— Կը շարունակուի Նիւ Եորքի մայր – տաճարին շինութեան համար բացուած հանգանակութիւնը, մէկ միլիոն տոլար:

3.— Հայրենակցականները կը շարունակեն առանձին հանգանակութիւններ կատարել, դարձեալ ներգաղթի համար:

4.— Վերջապէս ուրիշ կազմակերպութիւններ ալ դրամ կը հաւաքեն:

Ինչո՞ւ այս անկանոնութիւնները:

Որովհետեւ, 1. «Ներգաղթի գործին համար չկայ ընդհանուր ծրագիր եւ ընդհանուր ղեկավարութիւն»: 2.— Հանգանակութիւնը դրուած չէ համազգային հիմերու վրայ:

— «... Գործին համազգային եւ տեւական բնոյթ տալու համար ստիպողական անհրաժեշտութիւն մըն է հանգանակութեան գլխաւորումը համազգային մարմնի մը կողմէ՝ ազգային բոլոր խաւերու մասնակցութեամբ: Անտեսել այս պահանջը՝ կը նշանակէ չըմբռնել գործին բացառիկ կարեւորութիւնը, կը նշանակէ առաջնորդուիլ նախապաշարումներով»:

Դժբախտաբար այդ նախապաշարումները, այդ միակողմանի եւ միականի մարզանքները չեն սահմանափակուիր Ամերիկայի մէջ:

Մեր տեղեկութեանց համաձայն, միայն Յունաստանի մէջ է որ հրաւիրուած են բոլոր հոսանքները անխտիր, 50.000 տոլար հաւաքելու համար:

Իսկ այստե՞ղ: Լուր չունինք: Գիտենք, միայն, որ անցեալ շաբթու տպագիր թղթիկներ բաժնուեցան հրապարակային ժողովին մէջ, որպէս զի ամէն մէկը որոշէ իր բաժինը:

Ի՞նչ խօսք որ Ամերիկայէն վերջ, ամէնէն ծանր բաժինը կ'իյնայ մեր գաղութին վրայ: Ոչ միայն Ֆրանսայէն գացողներուն, այլեւ Նուազ բախտաւոր գաղութներու համար:

Կը տեսնէք անշուշտ,— վարկերը հեռագիրներով կը պահանջուին: Եւ ի՛նչ գումարներ...

Քանի որ ներգաղթը զանգուածային պիտի ըլլայ, բաժնուած՝ տարիներու վրայ, կը նշանակէ թէ հանգանակութիւններն ալ տեւական հանգամանք պիտի ունենան:

Ուրեմն, անհրաժեշտ է ամբողջ գործը կազմակերպել համաձայն մասնաւոր ծրագրի մը:

Անշուշտ Երեւանն ալ նոր դիւրութիւններ պիտի ընծայէ, նկատի առնելով ձեռնարկին բացառիկ ծանրութիւնը:

Առաջին կարաւաններուն մեկնումը պէտք է բաւական բան սորվեցուցած ըլլայ, վերաքննելու համար շատ մը կէտեր:

Օրինակ, խսկապէս դժուա՞ր է ձրի նաւեր տրամադրել, կէս առ կէս թեթեւցնելով Արտասահմանի բեռը:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ՍԻՐԵՑԻ, ԵԱՐԻՍ ՏԱՐԱՆ ... »

Խորագիրն անգամ սրբապղծութիւն պիտի համարէք, երբ կարդաք պատմութիւնը:

Ինչպէս կ'երեւայ, Գերմանիոյ ամերիկեան շրջանին հրամանատարութիւնը նոր տագնապի մը մատնուած է:

Երբ առաջին անգամ գրաւեցին երկիրը, զինուորներուն արգիլուեցաւ մտերմանալ Գերմանուհիներու հետ:

Յետոյ աստիճանաբար մեղմացաւ արգելքը: Եւ եանքիները սկսան խայտալ գիշեր - ցերեկ:

Շատ չանցած, այնպիսի երեւոյթներ պարզուեցան որ հրամանատարութիւնը հարկադրուեցաւ կարգ մը խստութիւններ հաստատել:

Օրինակ, զինուորներուն արգիլուեցաւ իրենց սիրային տենչերը արտայայտել հրապարակաւ: Փողոցէ փողոց, աղջիկներու թեւը մտած:

« Ինչ որ տեղի կ'ունենայ գոց դուռներու մէջ, վարագոյրներու ետին, չենք կրնար գիտնալ, բայց դուրսը ... »:

Ի՞նչ պատահեր է այդ օրէն ի վեր: Ահաւասիկ նոր հրաման մը: Առ այժմ Միւնիխի շրջանին համար.—

Զինուորներու կիներն ալ իրաւունք չունին թեւ թեւի պտտելու փողոցներու մէջ, «սիլի-պիլի» ընելու եւ հրապարակաւ համբուրուելու:

Հրամանը կ'ըսէ.— «Արգիլուած են սիրոյ հրապարակային անվայել արտայայտութիւնները տարբեր սեռի անդամներու միջեւ, առանց ազգի խտրութեան»:

Փորձէ՛ք: Ամերիկեան զինուորներն ալ, ինչպէս քաղաքացիները, արտակարգ ազատութիւն կը վայելեն: Ուրեմն, գանգատ եւ բողոք: Այրերէն թէ կիներէն:

Զինուոր մը.— Մեր բարձրաստիճան սպաները երեւակայութիւն չունին, չեն հասկնար մեր կացութիւնը....

Կին մը.— Ո՞վ իրաւունք ունի արգիլելու ինծի եւ ամուսնիս՝ հրապարակաւ համբուրուելու, եթէ ուզենք ...

Միւս կողմէ, գաղտնի ամուսնութիւնները կը շարունակուին ամերիկեան — ինչպէս անգլիական — զինուորներու եւ Գերմանուհիներու միջեւ: Գաղտնի, բայց օրինաւոր:

Երբ սէրը կը հոսի, ո՞ր օրէնքն է որ պիտի կրնայ դիմանալ:

Իսկ բուն տափա՞նքը, եւ անոր հարիւր հազարաւոր զոհե՞րը, պատերազմէն ի վեր: Առանց ազգի խտրութեան: Բոլոր այն երկիրներուն մէջ որ զինուորական գրաւման տակ ինկան:

Այստեղ՝ մազերը ածիլեցին, ազատագրութեան առաջին օրերուն: Իտալիոյ մէջ՝ հրապարակաւ կը մերկացնեն եւ կը խայտառակեն, քաշելով օտար զինուորներու ձեռքէն:

Բայց այս ուրի՜շ պատմութիւն է: Ողբերգութիւն մը աննկարագրելի եւ աննախընթաց:

ՎԱՀԷ

Անհետացած դէմքեր

Մասնաւոր աղբիւրէ մը կ'իմանանք թէ զանազան ժամանակներու մէջ մեռած են հետեւեալ ծանօթ անձնաւորութիւնները.— Յովհ. Քաջազնունի, Սիրական Տիգրանեան (նախագահ Հ. Հ. Խորհրդարանի), Սինեքերիմ Յակոբեան (ազգագրագէտ), Սահակ Թորոսեան (նախկին նախարար), Յովհ. Յակոբեան - Զորթանենց (նախկին խմբագիր «Արեւ»ի, Վանեցի), Սնար (Նարինեան), Դաւիթ Անանուն (ծանօթ հեղինակ), Նարիման Տէր Ղազարեան (հայ մենշեւիկներու վարիչներէն), Միքայէլ Առուստամեան (ճեմարանական), Պարոյր Ստամբոլցեան: Բոլորն ալ Հայաստանի մէջ կամ այլուր:

ՁՐՈՅՑԻ ՄԸ ՀԱՄԱՁԱՅՆ, մօտերս Սուրիա-Լիբանան պիտի գան Ալ. Խաչատրեան, երաժշտագէտ Արամ Խաչատուրեան, բանաստեղծներ Նայիրի Զարեան եւ Սարմէն:

Կը հրաժարին

ԿՐԸՆՈՊԼ.— Համաձայն Հ.Յ.Դ. Արեւմտ. Եւրոպայի Կ. Կոմիտէի յայտարարութեան, բոլոր ընկեր եւ ընկերուհիներս կը հրաժարինք Ազգ. Ճակատի մասնաճիւղէն:

Հ. Յ. Դ. Ենթակոմիտէ

ԲԺ. ՅՈՎՍԷՓ ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆ

Վերջին պահուն խորին ցաւով կ'իմանանք թէ Գշ. գիշեր յանկարծամահ եղած է ընկեր բժ. Յովսէփ Տէր Դաւթեան:

Ողբացեալ ընկերը, 75 տարեկան, երկար ատենէ ի վեր քաշուած էր հանրային կեանքէ, թէեւ երբեմն կը զբաղէր ակնաբուժութեամբ: Ժամանակը կարճ ըլլալով, իր կեանքն ու գործը պիտի ներկայացնենք յաջորդով: Գործօն դեր կատարած է իբրեւ անդամ Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի, Դատական Ատեանի, Վեթ. Ֆոնտի եւ ուրիշ մարմիններու: Ամէն բանէ առաջ գործի մարդ էր, սակաւախօս: Իր ամէնէն բեղուն տարիները անցուցած է Կովկասի եւ Կարինի մէջ: Մեր ցաւակցութիւնները այրի Տիկին Սաթենիկ Տէր Դաւթեանի եւ երկու որդիներուն:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԼՈՒԾԻ ՏԱԿ ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՏԱՐԻ

Խ. Միութիւնը 10 միլիառ տոլար հատուցում կը պահանջէ

Զորսերու Խորհուրդին Գշ. օրուան նիստին մէջ, Պ. Մոլոթով երկար յայտարարութիւն մը կարդաց գերմանական հարցի մասին: Այս առթիւ մասնաւորապէս քննադատեց ամերիկեան ծրագիրը, որ կը թելադրէր 25ամեայ դաշնագիր մը կնքել Զորս մեծ պետութեանց միջեւ, ապահովելու համար Գերմանիոյ զինաթափումը: Խորհրդային պատուիրակը բոլորովին անբաւական գտաւ այդ ծրագիրը, հինգ հիմնական դիտողութիւններ ընելով: Այս առթիւ մեղադրեց թէ Մ. Նահանգները, Մեծն Բրիտանիա եւ Ֆրանսա չեն յարգեր Փոցտամի համաձայնութիւնը եւ ապօրէն գտաւ հատուցումներու (մեքենայ եւն.) առաքման դադարումը ամերիկեան շրջանէն դէպի Խ. Միութիւն:

Մոլոթով նախ շեշտեց թէ ամերիկեան ծրագիրը բաւարար երաշխաւորութիւններ չընծայեր Գերմանիոյ վերազինման դէմ, թէ 25 տարուան պայմանաժամը շատ կարճ է եւ առ նուազն 40 տարուան պէտք է բարձրացնել: Յետոյ ըսաւ թէ դաշնագիրը չի համապատասխաներ Փոցտամի եւ Եալթայի համաձայնութեանց, Գերմանիոյ ապազինման եւ տնտեսական զինաթափութեան մասին: Դաշնագիրը որ եւ է տրամադրութիւն չի պարունակեր Գերմանիան նացիական ազդեցութենէ փրկելու, նախայարձակումը խափանելու եւ ժողովրդավար ուժերը քաջալերելու համար: Յետոյ, դաշնագիրը բան մը չըսեր Խ. Միութեան պահանջած հատուցումներու մասին: Վերջապէս դիտել տուաւ թէ դաշնագիրը կը ձգտի կարճ կապել Գերմանիոյ գրաւման ժամանակաշրջանը:

Խորհրդային պատուիրակը մասնաւորապէս ծանրացաւ հատուցումներուն վրայ, պնդելով թէ Խ. Միութիւնը պէտք է ստանայ տասը միլիոն տոլարի մեքենաներ եւ ապրանքներ: Այս առթիւ յիշեցուց թէ Եալթայի մէջ Մ. Նահանգները համաձայնած էին այս գումարի մասին եւ թէ Խ. Միութիւնը պնդեց անոր վրայ Փոցտամի մէջ: Եզրակացնելով, Պ. Մոլոթով յայտարարեց.

— « Մեզի համար բացորոշ է որ դաշնագրի նախագիծը իր ներկայ ձեւով չի համապատասխաներ ազգերու խաղաղութեան եւ ապահովութեան շահերուն: Նախագիծը կը կարօտի արմատական վերաքննութեան: Իմ դիտողութիւններս կրնան հիմ ծառայել այդ վերաքննութեան »:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

Մոլոթովի յայտարարութեան ընթերցումէն վերջ, որ տեւեց մէկ ժամ, Պ. Պըրնս խօսք առնելով, դիտել տուաւ թէ Պ. Մոլոթով ուշադրութեամբ չէ կարդացած դաշնագրի նախագիծը, որ կը համապատասխանէ 1945 յունիս 5ին Գերմանիոյ զինաթափութեան մասին եղած յայտարարութեան՝ մարէշալ Ժուկովի, զօր. Այզընհաուըրի, մարէշալ Մոնթկոմըրիի եւ զօր. տը Լաթր Թասինյիի կողմէ: Իր կարծիքով, Պ. Մոլոթովի միակ որոշ առարկութիւնը 25 տարուան պայմանաժամի մասին է: Արդ, ինք համաձայն է 40 տարուան բարձրացնելու զայն: Ինչ կը վերաբերի հատուցումներուն, Պ. Պըրնս ըսաւ թէ ամերիկեան շըրջանին հրամանատարութիւնը հրամայեց դադրեցնել առաքումները, որովհետեւ Փոցտամի համաձայնութիւնը կը տրամադրէր որ Գերմանիան համարուի տնտեսական մէկ ամբողջութիւն, մինչդեռ այդպէս չըլլար: Փոցտամի համաձայնութեամբ, հատուցումները պէտք է առնուին այնպիսի ձեւով մը որ Գերմանիա կարենայ ապրիլ առանց արտաքին օգնութեան: Որովհետեւ Գերմանիան տնտեսական մէկ ամբողջութիւն չհամարուեցաւ եւ արտածում – ներածումի մասին համաձայնութիւն չգոյացաւ, Մ. Նահանգները հարկադրուեցան 200 միլիոն տոլար տրամադրել այս տարուան համար, որպէսզի կեանքը ապահովուի Գերմանիոյ ամերիկեան շրջանին մէջ: Հետեւաբար արդար էր ամերիկեան հրամանատարութեան կարգադրութիւնը եւ անհրաժեշտ Մ. Նահանգներու շահերուն տեսակէտով: Մ. Նահանգները 10 միլիառ տոլարի

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԹԱՄԱՆԵԱՆ

(ՄԱՀՈՒԱՆ 10ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ)

ԽՄԲ. — *Սով. Հայաստան* ամսագրէն (1946 փետրուար, թիւ 8), մեր հայերէնով.—

Ասկէ տասը տարի առաջ, 1936 Փետրուար 20ին, 56 տարեկանին, տակաւին ստեղծագործական կարողութեան ծաղկուն շրջանին, մեռաւ սովետահայ արուեստի ամէնէն աչքի զարնող գործիչներէն մէկը՝ Հայաստանի ժողովրդական ճարտարապետ, ակադեմական՝ Ալեքսանդր Թամանեանը: Վաղաժամ մահուան պատճառով, չկրցաւ աւարտել՝ երկար տարիներու ստեղծագործական բեղնաւոր աշխատանքի արդիւնքը հանդիսացող երկու կարեւոր շէնքերու՝ Սովետական Հայաստանի կառավարութեան տան եւ Սպենդիարեանի Օփերայի եւ Պալէթի պետական թատրոնի շէնքի կառուցումը: Շէնքեր որոնք կը հանդիսանան Թամանեանի ստեղծագործական հարուստ գործունէութեան ամէնէն նշանաւոր գործը:

Թամանեանի մեծագոյն արժանիքն այն է, որ ան իր բարձրարուեստ գործերով սկիզբը դրաւ հայ ազգային ճարտարապետութեան նոր վերելքին, մօտենալով ձեւով ազգային, բովանդակութեամբ ընկերվարական ճարտարապետութեան ստեղծումի բարդ եւ միեւնոյն ատեն պատուաբեր հարցի լուծման: Ան համարձակօրէն կամուրջ ձգեց այն մեծ վիհի վրայ որ մեզ կը կապէ գրեթէ 5—6 դար առաջ ընդհատուած մեր շինարար եւ ստեղծագործ ժողովուրդի ճարտարապետական հարուստ ժառանգութեան հետ:

Թամանեան առաջինը եղաւ որ հայ ժողովուրդի նոր ճարտարապետութեան կերտումին ձեռնարկեց, մեր ճարտարապետութեան անսահման հարուստ գանձարանի խոր եւ բազմակողմանի ուսումնասիրութեան հիման վրայ: Ահա թէ ինչու իրաւամբ Թամանեանը կրնանք համարել հայ ճարտարապետութեան՝ նոր, սովետական շրջանի նախահայրը:

«Իմ բոլոր աշխատանքներուն մէջ, կ՚ըսէ Թամանեանը, 1923էն ի վեր, աշխատած եմ օգտագործել անցեալի մշակութային ժառանգութիւնը: Ես ձգտած եմ գտնել այնպիսի ձեւեր որոնք համապատասխանէին Հայաստանի կլիմայական պայմաններուն, անոր բնութեանը եւ արտայայտէին անոր ժողովրդական ստեղծագործութիւնը: Ես աշխատած եմ գտնել այնպիսի լուծումներ, որոնք դրսեւորէին ազգային ճարտարապետական ձեւերու համերաշխութիւնը ընկերվարական բովանդակութեան հետ»:

Իբրեւ մեծ արուեստագէտ՝ Թամանեանը բարձր կը գնահատէր Հայաստանի ճարտարապետական յուշարձանները, որոնք իրենց վրայ կը կրեն մեր տաղանդաւոր նախնիքներու անսպառ ստեղծագործական աւիւնը եւ շինարարական բարձր վարպետութեան գիծերը:

Դաստիարակուած՝ դասական ճարտարապետութեան լաւագոյն աւանդութիւններով, տիրապետելով համաշխարհային ճարտարապետութեան գործերուն, լաւ տեղեակ ճարտարապետական ձեւերուն, Թամանեան ըստ արժանւոյն գնահատեց հայ ճարտարապետական յուշարձաններու ուժն ու թափը: Այդ յուշարձաններու պատկառելի աւերակները մեծ հետաքրքրութիւն յառաջ բերին անոր մէջ: Երերոյքի, Տիկորի, Զուարթնոցի եւ այլ բազմաթիւ յուշարձաններուն մէջ: Թամանեանը կրցաւ տեսնել այն բարձր գիծերը որոնք կը կապեն այդ յուշարձանները դասական աշխարհի՝ Յունաստանի եւ Հռոմի լաւագոյն ճարտարապետական կոթողներու հետ:

Սովետական Հայաստան գալով՝ աւելի քան տասը տարի Թամանեան հանդիսացաւ Հայաստանի Պատմական Յուշարձաններու պահպանման Կոմիտէի Նախագահ, եւ Թորոս Թորամանեանի հետ միասին տարաւ բեղնաւոր աշխատանք՝ մեր յուշարձաններու ուսումնասիրութեան, պահպանութեան եւ վերաշինութեան ուղղութեամբ:

Թամանեանի ստեղծագործական աշխատանքը սերտօրէն կապուած է այդ յուշարձաններու ուսումնասիրութեան հետ: Սակայն ինչպէս յատուկ է մեծ արուեստագէտին, ան իր գործերուն մէջ չէր հաներ պատճէններ անցեալի ձեւերուն, այլ իւրացնելով անոնց հիմնական սկզբունքները կը վերարտադրէր, կը ստեղծէր մեր ժամանակի ոգիին համապատասխանող ձեւեր: Ատով ալ Թամանեանը կրցած է ձեռք բերել մեծ նուաճումներ հայ ազգային ճարտարապետութեան զարգացման մէջ:

Թամանեան ծնած է 1878ին Եկատերինոդար քաղաքը (հիմա Կրասնոդար, Հիւսիս. Կովկաս): Իբրեւ աշակերտ տեղական միջնակարգ դպրոցին մէջ, դեռ մանուկ հասակէն ցոյց տուած է արտակարգ ձիրք նկարչութեան մէջ: Աւարտելով միջնակարգ դպրոցը, 1898ին Թամանեան մրցումի մասնակցելով կ՚ընդունուի Պետերբուրգի գեղարուեստական ճեմարանի ճարտարապետական համալսարանը զոր մեծ յաջողութեամբ կ՚աւարտէ: Ռուսաստանի ականաւոր ճարտարապետներու ղեկավարութեամբ աճած Թամանեանը շնորհիւ իր արտակարգ ընդունակութիւններուն, կարճ ժամանակի մէջ, աչքի կը զարնէ կարգ մը ինքնուրոյն աշխատանքներով: Անոր նախագիծով եւ անմիջական ղեկավարութեամբ շինուեցան Կազանի երկաթուղիի եւ կայարանի շարք մը շէնքերը: Ուշադրութեան արժանի են Թամանեանի նախագիծով կառուցուած Ցարսկոյէ Սելոյի արհեստագործական արդիւնաբերական ցուցահանդէսի տաղաւարները, ուր հեղինակը մեծ վարպետութեամբ վերարտադրած է ռուսական ժողովրդական փայտեայ ճարտարապետութիւնը, ցոյց տալով ժողովրդական մոթիվներու օգտագործման լաւագոյն օրինակը: Սակայն Թամանեանի ամէնէն աչքի զարնող գործը Մոսկուայի մէջ շինուած իշխան Շչերբատովի տունն է, որ, պէտք է համարել ռուսական ոճի լաւագոյն նմոյշներէն եւ որու համար հեղինակին արժանի կերպով կը նուիրուի ոսկի շքանշան: Ճարտարապետական գործունէութեան 10րդ տարին, 1914ին, Թամանեան կ՚արժանանայ ճարտարապետութեան ակադեմականի բարձր կոչման:

Հոկտեմբերեան մեծ յեղափոխութենէն յետոյ, Թամանեան կը գլխաւորէ Գեղարուեստի Ճեմարանը, իբրեւ նախագահ եւ կը հանդիսանայ Ռուսիոյ արուեստագէտներու կարգ մը կազմակերպութիւններու ղեկավարութեան անդամ:

Հայաստանի կառավարութեան հրաւէրով 1923ին, Հայաստան գալով, Թամանեան մեծ խանդավառութեամբ կը ձեռնարկէ իր վերածնած հայրենիքի մայրաքաղաք Երեւանի վերակառուցման աշխատանքներուն: Այդ գործին նուիրեց ինքզինք մինչեւ իր կեանքին վերջին օրերը: Սովետական Հայաստանի մէջ անոր 13 տարիներու աշխատանքը հանդիսացաւ անոր ստեղծագործական կեանքի ամէնէն աւելի աչքի զարնող ժամանակաշրջանը, երբ Թամանեան կրցաւ լրիւ դրսեւորել իր բարձր արուեստի ուրոյն գիծերը:

Հայաստանի մայրաքաղաք Երեւանի յատակագծումը Թամանեանի առաջին աշխատանքներէն է: Անցեալին մէջ Երեւանը կը ներկայացնէր ասիական գաւառական փոքր քաղաք մը, միայարկ տուներով, ծուռ ու մուռ փողոցներով:

Անհրաժեշտ էր հիմնովին վերակառուցանել քաղաքը: Թամանեանի կազմած Երեւանի վերակառուցման յատակագիծը Ժողկոմսովետի կողմէն հաստատուեցաւ 1924ին եւ հիմք հանդիսացաւ Երեւանի յետագայ բեղուն շինարարութեան: 15—20 տարուան ընթացքին, Երեւանը ստացաւ մայրաքաղաքի արժանի տեսք, ընդարձակ պողոտաներով եւ փողոցներով, հրապարակներով եւ պուրակներով: Այս գործին մէջ մեծ ջանք թափեց Թամանեանը, չխնայելով իր ամբողջ գիտելիքները եւ փորձառութիւնը:

Երեւանի մէջ Թամանեանի նախագծով շինուած առաջին շէնքերէն է Զանգու (Հրազդան) գետի գեղատեսիլ ձորին մէջ շինուած առաջին ջրաելեկտրակայանի շէնքը, զոր միեւնոյն ատեն կարելի է համարել Թամանեանի լաւագոյն գործերէն մէկը: Այդ շէնքին համար օգտագործելով հայ ճարտարապետութեան պարզ ձեւերը, հեղինակը կրցած է մասնաւոր վարպետութեամբ մը ներդաշնակել շէնքը շրջակայ հարուստ բնութեան հետ:

Այնուհետեւ կը սկսի Թամանեանի աւելի բեղուն գործունէութեան շրջանը, կարգ մը աւաններու յատակագծում, ուսումնական, բժշկական եւ վարչական շէնքերու նախագծում եւ կառուցում:

Անոր նախագծով շինուած են կարգ մը գեղեցիկ շէնքեր, որոնք կը զարդարեն մայրաքաղաքը:Ատոնք են բժշկական, անասնաբուժական, բազմարուեստեան (պոլիտեկնիկ) եւ ախտաբուժական կաճառներու շէնքերը, Մանկական հիւանդանոց, Աստղադիտարան, Հանրային գրադարանը եւայլն:

Սակայն իր ստեղծագործութեան գագաթնակէտին կը հասնի Թամանեանը գերազանցապէս իր երեք գործերով՝ Երեւանի ջրաելեկտրակայանի շէնքով, Հայաստանի կառավարութեան տունով եւ պետական Օփերայի շէնքով: Այդ գործերով Թամանեանը հանդէս եկաւ իր տաղանդի ամբողջ թափով եւ շինարարական հմտութեամբ:

Կառավարութեան տան ճարտարապետութեան բարձր արտայայտիչ գիծը, անոր հանդիսաւոր եւ հոյաշէն ձեւերը, բազմակողմանիօրէն հարուստ մասերը եւ ամբողջ շէնքի արտակարգ ուրախ տեսքը, իրաւունք կուտան դասելու այդ շէնքը ճարտարապետութեան լաւագոյն երկերու շարքը: Այս շէնքը կը հանդիսանայ առաջին լուրջ նուաճումը Հայաստանի ազգային ճարտարապետութեան վերածնունդի ընթացքին: Հեղինակը մեծ վարպետութիւն ի գործ դրած է ստեղծագործական անվիճելի կարողութեան: Ահա թէ ինչու շէնքի շինութիւնը աւարտելու կապակցութեամբ հեղինակը արժանացաւ Ստալինեան մրցանակի:

Գեղարուեստական նոյնպիսի բարձր մակարդակով է իրականացած Օփերայի թատրոնի շէնքի շինութիւնը: Այնտեղ հեղինակը ներդրած է հետաքրքրական լուծում մը, երկդահլիճ թատրոնի ստեղծումը, ընդհանուր բեմական տնտեսութեան մը շուրջ:

Դասական ամփիթատրոնի տեսակի երկու դահլիճները պարփակուած են ընդհանուր շէնքի մը մէջ, որ մշակուած է հայկական ճարտարապետութեան ձեւերով: Թատրոնի այս նախագիծը 1936ին Փարիզի ցուցահանդէսին մէջ արժանացաւ ոսկի շքանշանի:

Թամանեանի կատարած դերը իր կեանքի 13 տարիներու ընթացքին Սովետական Հայաստանի մէջ, չափազանց նշանակալից է: Մեր ժողովուրդը երախտագիտութեան բարձր զգացումով կը յիշէ անոր անունը:

Թամանեանի անունը կը դասուի հայ ժողովուրդի նշանաւոր ճարտարապետներու՝ Մանուէլի, Տրդատի եւ ուրիշներու շարքը, որոնց մեծատաղանդ ստեղծագործութիւնները կը հանդիսանան մեր ազգային հպարտութեան աղբիւրը:

Վ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

ՆԵՐԳԱՂԹԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ ՍՈՒՐԻԱ-ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

Ա. ԿԱՐԱՒԱՆԻՆ ՄԵԿՆՈՒՄԸ

(Մասնաւոր թղթակցութիւն Յառաջի)

Երէկ, 23 Յունիս, կիրակի, ժամը 16ին, ռումանական Թրանսիլվանիա *շոգենաւով Հայաստան մեկնեցան 1600 հայրենակիցներ, որոնց 400ը 7էն 12 տարեկան տղաք: Համաձայն տրուած բացատրութեանց, այս փոքրիկները պիտի հետեւին արհեստագիտական վարժարաններու, իսկ իրենց ծնողները, որոնք կը մնան Սուրիա եւ Լիբանան, պիտի մեկնին աւելի ուշ:*

Աննախընթաց խանդավառութիւն ստեղծած է մեկնումը Ա. կարաւանին. թէեւ, անպակաս եղած են անհամութիւններ ու տաքարիւն ելոյթներ: Մեկնումէն հինգ օր առաջ միայն լուր տրուած է ներգաղթողներուն, թէ մաս կը կազմեն Ա. կարաւանին, *մինչդեռ՝ Տեղական կոմիտէներու կողմէ քանի մը ամիս առաջ հրատարակուած զեկոյցը կը ճշտէր, թէ մէկ ամիս առաջ ամէն ոք լուր պիտի ունենայ:*

Այս Ա. կարաւանին մաս կը կազմէին Պէյրութէն, Դամասկոսէն եւ Բայապէն (Լիբանան) գաղթողները միայն: Բ. կարաւանը կազմուած կ՚ըլլայ մեծ թիւով Հալէպահայերէ: Հայաստանի Նախարարական Խորհուրդի ներկայացուցիչները՝ Հմայեակ Խաչատուրեան եւ Հմայեակ Յարութիւնեան, հասած են արդէն Հալէպ, ու կը զբաղին անհրաժեշտ կարգադրութիւններով: (ԽՄԲ.— *Կարաւանը Պէյրութ հասած է արդէն, ինչպէս հաղորդեց հեռագիրը*):

Առաջին փորձը ցոյց տուաւ, թէ մեկնումի համար անհրաժեշտ բոլոր ձեւակերպութիւնները կը կատարուին գոհացուցիչ կարգապահութեամբ: Ներգաղթողները երեք օր մնացին Քարանթինայի *մէջ, իրենց գոյքերը հականեխուեցան, ապա Տեղական Կոմիտէներու փոխադրական յանձնախումբերուն կողմէ փոխադրուեցան մինչեւ շոգենաւ: Բոլոր ծախքերը հոգացած է Կոմիտէն: Այս առթիւ շատեր կը գանգատէին թէ շոգենաւային ընկերութիւնը մեծ գումարներ պահանջած է, իբրեւ ճամբու ծախս: Արդարեւ, արժանահաւատ աղբիւրէ կը տեղեկանամ, թէ մարդ գլուխ 100—140 Ս. ոսկի (5000—7400 Փրանք) պահանջուած է: Տեղական Կոմիտէները, անկարող այսքան գումար վճարելու, դիմած են Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանին ուրկէ 47000 սուրիական ոսկի տրամադրուած է իրենց՝ Հայաստանի կոչիկի դործարանի հիմնադրամէն:*

Առաջին կարաւանին մեկնումը տեղի տուաւ զանազան խորհրդածութեանց տեղական մամուլին մէջ: Այդ հրատարակութիւններէն կը հետեւի թէ սուրիական եւ լիբանանեան կառավարութիւնները կ՚ուզեն լուրջ միջոցներ ձեռք առնել, որպէսզի տարիներով չերկարաձգուի այս խնդիրը:

Խ. Միութեան դեսպանը, Պ. Տանիէլ Սոլոտ, հաղորդած ըլլալով թէ տարին 10.000—15.000 հոգի կրնան փոխադրել առայժմ, Դամասկոս եւ Պէյրութ կը նախատեսէ 8—10տարուան շրջան մը, եթէ որոշուած է բոլոր արձանագրուողները փոխադրել Հայաստան: Արդ, այս տեւողութիւնը շատ երկար կը գտնեն, նկատի թէ արտաքին պայմաններու տեսակէտով: Ուրեմն անհրաժեշտ է փութացնել:

Կը տեղեկանամ, թէ Սուրիական բանակի մէջ ծառայող հայ զինուորներ եւ իրենց ընտանիքները որոշած են մնալ Սուրիա:

Սուրիական բազմաթիւ հաստատութիւններ, եւ օտար թէ տեղական ընկերութիւններ, կ՚ուզեն ստուգապէս գիտնալ, թէ իրենց հիմնարկութեանց մէջ աշխատող հայ պաշտօնէութիւնը պիտի մեկնի՞, եւ ե՞րբ: Այս առթիւ, ստեղծուած է շփոթ կացութիւն մը, որովհետեւ՝ արձանագրուած բազմաթիւ հայրենակիցներ, յետ տեսակցութեան պատուիրակներու հետ, չեն արտօնուած մեկնելու Հայաստան, հակառակ անոր որ 4—5 անգամ կանչուած են ներգաղթի գրասենեակները, ու դրական պատասխան ստացած: Այս մասին քանի մը տող յաջորդով:

Մ.

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ

Տարօն - Տուրուբերան

Ա.— ԵՐԿԻՐԸ ԵՒ ԻՐ ԱՌԱՆՁՆԱՏԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ունի 20.000 քռ. քմ. տարածութիւն, աշխարհագրականօրէն կը բաժնուի երեք մասի.—

Ա. Արաքսի վերին հովիտը՝ Խնուս (Մարաղի), Բիւրակնեան եւ Փալանտէօքէն լեռներու միջեւ, ուր կան գեղեցիկ արօտատեղիներ, աղ եւ քարիւղ:

Բ. Արածանիի միջին հովիտը (Հարք, Մանազկերտ, Վարդօ, Տարօն, Սասուն), Մուշ գլխաւոր քաղաքով: Կ'արտադրէ ցորեն, արմտիք, որթատունկ, բամպակ, պտղատու ծառեր, ծխախոտ, բրինձ, մանանայ, արջառ, բեռնատար եւ մարզատար անասուններ: Սասունը հարուստ է անտառներով, ունի նաեւ լեռնակի, երկաթ եւ պղինձ, Մանազկերտի մօտ կայ քարիւղ:

Գ. Վանայ լճի արեւմտեան ափերը, Խլաթ, Դատուան, Բաղէշ քաղաքներով: 1914ին այս հողամասը մէկ մասն էր Բաղէշի նահանգին, ուր Հայերը 180.000 հոգի, կը կազմէին յարաբերական մեծամասնութիւն միւս տարրերուն վրայ, (Քիւրտ, Ասորի, Թուրք, Չէրքէզ, Զազա, Զարիքլի, Գըզըլպաշ, Եզիտի).

Հիւսիսը՝ Բիւրակնեան լեռնաշղթայի Սերմանց գագաթին կողերէն դուրս կուգայ Արաքսը:

Հարքի մէջ կը բարձրանան Պլէճան եւ Խամուր լեռնաշղթաները

Վանայ լճի ափին՝ Սիփան, Նեմրութ, Գրգուռ: Հարաւը հայկական Տաւրոս, Անտոք կատարով, որու ճիւղաւորումներն են Սասունի եւ Խութի լեռները ու Մարաթուկը:

Փոքրիկ ձկնառատ լիճեր են Նեմրութ, Նազիկ եւ Մեծ Լիճ (Խնուսի արեւմուտքը) որ ունի ջրածին հրեղէն ձիերու առասպել: (Սեւանայ Ծովերու ձիերուն նման):

Տարօնէն կ'անցնի Արտաշատ - Տիգրանակերտ պատմական ճանապարհը: Տուրուբերանի մէջ որջացած էին Մամիկոնեանք, Սլկունիք, Ապահունիք, Խութացիք, Սանեանք, Արշամունիք, Մարդեր, Դասնաւորք, Վարաժնունիք, Ապահունիք, Խորխոռունիք, Բզնունիք, Արծրունիք, Մախազեանք, Մանաւազեանք, որոնք Արշակունեաց կուտային 9000 զինուոր:

Քսենոփոնի աղջիկը՝ Աստղիկ դիցուհին իր եղբօր՝ Ջրուանի համար կանգնած է Մոկաց կամ Աստղկան բերդը, Մուշէն մէկուկէս ժամ դէպի արեւելք:

Ջրուանի որդին Տարբան եկած է իր անունը տալ Տարօնի, եւ Մուշէն 3 ժամ դէպի արեւելք գտնուող լեռը անուանած է Սիմ:

Մեր դասական մատենագիրները Տարօնը կը կոչեն Ս. հայրենիք Հայոց, որովհետեւ Հայկ եկած է բնակիլ Հարք:

Տարօնը հեթանոսական կեդրոն է: Քուրմերը ունէին իրենց սեփական զօրքը, հաւաքուած Մուշի շրջակայ գիւղերէն: Վահագն եւ Աստղիկ կը բնակէին Աշտիշատ: Աստղիկ ամէն օր կը լողնար Արածանիի մէջ Գոււ Գուռայ կոչուած վայրը: Վաղարշակ Տարօն կը հաստատէր հնդիկ իշխաններ, որոնք Իննակնեան վայրը (Ս. Կարապետ) կը կանգնէին Գիսանէ եւ Դեմետրէ անդրիներ: Տիրինկատարը նուիրուած էր Անահիտի պաշտամունքին: Հոս ալ կը հաւատային յարալէզներու (Փաւստոս Բուզանդացի):

Վանքերը՝ Ս. Կարապետ, Ս. Ղազար, Մատնավանք, Ամրոոլու Ս. Յովհան, Սասնոյ Ս. Յովհան, Ս.Աղբրիկ, նախկին հեթանոսական մեհեաններ են:

Հարկը Թոնդրակեցւոց կրօնա - համայնավարական խմորման հնոցն էր: Գրիգոր Մագիստրոս տուաւ անոնց վճռական հարուածը:

Տարօնը մշակութային մեծ կեդրոն էր, հայրենիքը Մովսէս Խորենացիի, Ստեփաննոս Տարօնեցիի, Մեսրոպ Մաշտոցի, Յովհաննէս Կոզեռնի եւ Գրիգոր Խլաթեցիի: Ունի երկու պատմական վէպ, Ա. Տարօնի վէպը (Յովհաննէս Մամիկոնեան), որու հերոսներն են Գայլ Վահան, Սմբատ, Վարազ Պալունի, միւս Վահան, Տիրան, որոնք կը ջարդեն Պարսից Խոսրով արքային զօրավարներն ու զօրքը, Քարքէ լերան, Արածանիի, Մեղտիի, Անտոքի, Հոնենկեցի եւ Փանտէկանի մօտ:— Բ. Սասմայ ծռեր, հերոսները Աբամելիք, Սանասար, Դաւիթ, մեծ ու պզտիկ Մհերներ, Խանդութ խանում, Չմշկիկ սուլթանուհի եւ իր աղջիկը (որ կը սպաննէ Դաւիթը), Ձէնով Օհան, Թեւաթորոս եւ Մարամելիք: Մ. Աբեղեան այս վէպերէն քաղած է.— Ա. Ջրապաշտութիւնը: Բ. Ս. Սարգսի նոյնացումը հողմի աստծուն հետ: Գ. Դեւերը որոնց այրը կը մտնէ Դաւիթ զանոնք կը սպաննէ, գանձը կը խլէ: Դ. Գաբրիէլ հրեշտակի նոյնացումը հեթանոսական Գրողին հետ: Ե. Կախարդական եւ դիւթական հաւատալիքներ, բիւրեղացած 40 ճիւղ ծամ կախարդուհիին, իր հաւքին եւ ներաններու համայիլին (յուռութք) մէջ:

Մինչեւ այսօր Մուշի դաշտի Խասգիւղցի Հայուհիներ մեծ հաւատք կ'ընծայեն կախարդութեան եւ հմայութեան:

Խանդութ, Չմշկիկ Սուլթան եւ իր աղջիկը քարեղարեան (մայրական) վերջին շրջանի ամազոններ են, որոնք զէնքի ուժով կը պաշտպանեն կանացի գերակշռութիւնը, նոր իրաւակարգին՝ հայրական իշխանութեան դէմ:

Զէնքը լեռնական բիրտ ժողովրդի ապաւէնն է, մինչ Ուրուզի Իշխարը կը դիմէ խորամանկութեան, իր ամենագեղեցիկ նուիրական ցոփուհիովը կը հմայէ Էնկիտուն, որպէսզի գայ եւ կռուի Կիլկամէշի դէմ:

Մեծ Մհերը Կիլկամէշի նման առիւծասպան է, կրկնութիւնը փոքրիկ Մհերի:

Մ. Աբեղեան ծուռ բառը կը ստուգաբանէ խենթ, խիզախ: Ծուռը՝ ըմբոստ Հայն է, որ ծուռ պիտի մնայ, մինչեւ որ հայ ժողովուրդի կաշկանդուած արեւը (Միհր - Մհեր), յաղթականօրէն դուրս ելանայ Մհերի Դռնէն:

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԱՆՏՈՆԵԱՆ

Կարս եւ Արտահան

Թէհրանի «Դարիա» օրաթերթը կը գրէ Կարս - Արտահանի մասին.—

Խորհրդային Հայաստանի ժողովուրդը մեծ շահագրգռութիւն ցոյց կուտայ Կարսի եւ Արտահանի երկու նահանգներու վերադարձի մասին: Ոչ տեղահանութեան եւ ոչ ալ աքսորի միջոցով, Թուրքերը չկարողացան (երկար տարիներու ընթացքին) խաթարել յիշեալ երկու շրջաններու հայութեան — ազգաբնակչութեան գերակշռող մասի — ազգային դիմագիծը եւ զայն ետ կեցնել, Հայաստանին միանալու տրամադրութեան գործադրութենէն:

Յիշեալ երկու շրջաններն ու Բաթումը Բրեստ Լիտովսկի դաշնագրով Թուրքիոյ յանձնուեցան 1917ին, սակայն յետագային, 1921ին խորհրդային կառավարութիւնը իր սահմաններուն կցեց Բաթումը, Կարսն ու Արտահանը յանձնելով Թուրքերու, եւ հիմա ետ կը պահանջէ:

Իր խօսքն ընդունիլ տալու համար՝ խորհրդային կառավարութիւնը ջերմօրէն կը պաշտպանէ Հայաստանի ժողովուրդի խնդրանքը, կատարելապէս տրամաբանական ու իրաւացի գտնելով անոր փաստերը:

Անշուշտ Կարսի ու Արտահանի խնդրին մէջ խորհրդային կառավարութեան մտադրութիւնները չեն սահմանափակուիր Հայաստանի ազգաբնակութեան խնդրանքով, այլեւ կապուած են այդ երկու շրջաններու կարեւորութեան եւ Կովկասին ու խորհրդային նաւթարդիւնաբերական վայրերու մօտաւորութեան: Ահա թէ ինչու անպաշտպան է այդտեղի Հայերու առաջարկը եւ ինքն ալ ուղղակի կը պահանջէ, որ անոնք կցուին իր հողին:

Նախապատերազմեան շրջանին տեսանք, թէ ուր որ վտանգուած էին Խորհրդային Միութեան կենսական շահերը, Խ. կառավարութիւնը զանազան միջոցներով կը վանէր այդ վտանգը, տուեալ շրջանը ապահովելով ամէն հաւանական յարձակումի դէմ:

Այսպէս օրինակ՝ Լենինկրատ քաղաքն ու Կրոնշտատ կարեւոր նաւահանգիստը թշնամի յարձակումէն ապահովելու նպատակով՝ Խ. Միութիւնը հարկադրուեցաւ պայքարի մտնել Ֆինլանտայի դէմ եւ ձեռք բերել Կարելիայի պարանոցը:

Այժմ ալ Խ. կառավարութեան ուշադրութեան առարկան է պաշտպանութեան յենակներ չունեցող Բաթում կարեւոր նաւահանգիստը, որուն սպառնացող վտանգը կանխելու համար կ'ուզէ իր սահմաններուն կցել վերոյիշեալ երկու շրջանները:

Կարսն ու Արտահանը Կովկասը զերծ ու ապահով կը պահեն արտաքին յարձակումէ:

Խ. Միութեան ուշադրութիւնը գրաւած է այն պարագան, որ 300 քիլոմեթրը չանցնիր Թուրքիոյ ու Կովկասի եւ Թուրքիոյ ու Իրաքի միջեւ եղած տարածութիւնը: Եթէ այդ ճամբուն վրայ ամուր պատնէշ չունենայ, այն ատեն անակնկալ գրոհ մը կրնայ վտանգել խորհրդային կառավարութեան կարեւոր շահերը, որովհետեւ ռազմական արդի միջոցները կ'անտեսեն եւ ժամանակի եւ վայրի հանգամանքը:

Բացի այդ, խորհրդային կառավարութիւնը ձեռք կը բերէ կայան մը ուր խորհրդային նաւերն ու օդանաւերը կրնան գործելու ազատութիւն ունենալ Սեւ Ծովու շրջանին մէջ: Կայան չունենալու պատճառով, Սեւ ծովի հարաւը, բոլորովին սահմանափակ է անոր գործունէութիւնը: Պարզ է ու տրամաբանական, որ խոցելի կէտի մը վրայ ծովային ու օդային կայաններ չունենալը մեծապէս պիտի մտատանջէ շահակից պետութիւն մը:

ՎԵՐԱԴԱՐՁՆԵԼ ՀԱՅԿ. ԵՒ ՅՈՒՆԱԿԱՆ ՀՈՂԵՐԸ

Մ. Նահանգներու ծերակուտականներէն Փ. Ու. Կիրհարթ, նամակ մը ուղղելով Նախագահ Թրումընի, կը խնդրէ որ անիկա քայլ մը առնէ հայկական հողամասերը վերադարձնելու Հայաստանի, ինչպէս նաեւ Յունաստանի վերադարձնելու այն հողամասերը, որոնց բնակչութիւնը կը բաղկանայ մեծ մասով Յոյներէ: Կիրհարթ իր նամակին մէջ, կ'ըսէ.

— «Ես համոզուած եմ, որ այս երկու մեծ հարցերը պէտք է որ լուծուին եւ լուծուին անմիջապէս, եթէ աշխարհի խաղաղութիւնը եւ ապահովութիւնը պիտի հաստատուի: Կը յանձնարարեմ ձեզի անկեղծօրէն, որ լուծումը այս հարցերուն, որոնց վրայ մտածեր եմ երկարօրէն, որդեգրուի իբրեւ գլխաւոր սկզբունք Ամերիկայի արտաքին քաղաքականութեան: Վստահ եմ, թէ ամբողջ աշխարհի մէջ, եթէ գիտցուի թէ ամերիկեան կառավարութեան դիւանագիտութեան նպատակակէտն է, որ Յոյները եւ Հայերը ունենան իրենց ընտրած կառավարութիւնները՝ միանալով իրենց սեփական դրօշին տակ, այս ժողովուրդներուն բաղձանքներուն իրագործումը պիտի չյապաղի երկար ատեն:

Ծերակուտական Կիրհարթ կը թելադրէ որ Էրզրում, Տրապիզոն, Վան ու Բաղէշ անջատուին Թուրքիայէն եւ միացուին Խորհրդային Հայաստանի, «եթէ ոչ աշխարհի խաղաղութիւնը պիտի չպահուի»:

Հ. Ց. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Յունիս 22ին Ժան - Կուժոնի սրահներուն մէջ, տեղի ունեցաւ Հ. Ց. Դ. Նոր Սերունդի պարահանդէսը՝ նախաձեռնութեամբ կեդր. վարչութեան ու մասնակցութեամբ փարիզեան շրջանի մասնաճիւղերու: Ներկայ էր երիտասարդներու հոծ բազմութիւն մը: Ժամը 9ին սկսան եւրոպական պարերը, երիտասարդական խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ: Ժամը 11ին գեղարուեստական բաժինը բացաւ Հ. Ց. Դ. Նոր Սերունդի երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ ընկեր Սահակ Յովհաննէսեանի: Երգուեցան չորս ժողովրդական երգեր, արժանանալով ներկաներու ջերմ ծափերուն: Յետոյ տեղի ունեցան մեներգներ, արտասանութիւններ, բոլորն ալ հայերէն, Նոր Սերունդի ընկեր- ընկերուհիներու կողմէ: Երգեցին ընկերուհիներ Մ. Աճէմեան եւ Լ. Գորգիկեան, արտասանեցին ընկերուհիներ Ալին Մաթէոսեան, Մառի Գորգիկեան եւ ընկեր Միճեան: Արտասանեց նաեւ դերասան Բ. Հապէշեան: Շատ գեղեցիկ անակնկալ մը եղաւ Հ. Ց. Դ. Նոր Սերունդի պարախումբը, ազգային տարազներով ու ժողովրդական պարերով, եւ արժանացաւ ջերմ ծափերու: Յետոյ վերսկսան պարերը տեւելով մինչեւ լոյս: Հանդէսը շատ լաւ կազմակերպուած էր, ու կը տիրէր ուրախ ու իսկապէս հայկական մթնոլորտ: Հանդէսը իր բարոյական մեծ յաջողութեան հետ նիւթապէս ալ կոկիկ գումար մը ապահոված է Նոր Սերունդին:

Լ. Ե. Բ.

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏԸ

ՌՈՄԱՆ, 7 Յուլիս.— Տռոմ նահանգին ամէնէն կարեւոր քաղաքներէն մէկն է Ռոման, նշանաւոր իր կօշիկի գործարաններով: Նաեւ շինիչ հայ բաղուկներու շնորհիւ, փոքր-մեծաքանակ (ռաֆիա) գոյնզգոյն կօշիկներու արտադրութեան կեդրոնն է: Հայ գաղութը մօտաւորապէս 500ի կը հասնի: Ընդհանրապէս բարեկեցիկ վիճակ ունին իրենց սեփական գործերով կամ գործաւորական կեանքով:

Ռաֆիայի այլազան կօշիկներու նորաձեւութեան հետեւող մօտ 70 ընտանիքներու մէջ կայ իսկական արուեստագէտ մը, նկարիչ՝ Փ. Սուրէն Գասապեան: Որբ ծնած եւ իր նախնական ուսումը առած է Քորֆու եւ Պէյրութի Քէլէկեան որբանոցներէն: Անցեալ օր Ռոմանի կառավարական շէնքին յարակից ընդարձակ սրահին մէջ նկարիչ արուեստագէտներու գործերը ցուցադրուեցան: Մուտքը՝ 5 ֆրանք վճարելով փափաքողայ տեսնել արուեստի գեղեցկութիւնները: Տակաւին սրահ չմտած տեղացիներէ կը լսէի «Առմէնիէն»ի մը յաջողութիւնները, նոյնինքն Գասապեան, որուն գործերը ես ալ դիտեցի հիացումով:

Ս. Գասապեանի նկարը շրջապատուած էր մօտ 15 տեսարաններով: Իր բաժինը ամէնէն ընդարձակն էր եւ այցելուներու կայանը: Ամէնուն կողմէ կը լսուէին գնահատանքի խօսքեր: Գասապեան նկարած էր շատ բնական եւ գոյներու կատարեալ ներդաշնակութեամբ: Հայ նկարիչը օժտուած բնածին յատկութեամբ եւ նուրբ ճաշակով կը գրաւէր ցուցահանդէսին առաջին տեղը:

Տաղանդաւոր արուեստագէտներու արտադրութիւնները անշուշտ աւելի պիտի արդիւնաւորուին եւ գնահատուին իրենց ցանկալի հայրենիքին մէջ, որուն կարօտը կը կիզէ ամէն մէկ Հայու սիրտն ու հոգին: — Ա. Խանձեան

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՔԱՌԱՄՆԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆ ԲԱՐՍԵՂ ԿԱՆԱՉԵԱՆԻ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ. (1906—1946): Կենսագրական նօթեր: Կաթողիկոսին օրհնագրով: Գնահատականներ՝ Ն. Աղբալեանէ, Շ. Պէրպէրեանէ: Մանրամասն կենսագրութիւնը գրած է Տիկին Սեդա: Պատկերազարդ: Պէյրութ, 1946:

հատուցումը ընդունած էին Եալթայի մէջ պարզապէս իբրեւ հիմ վիճաբանութեանց: Փոցտամի մէջ, նոյնիսկ Սթալին խոստովանեցաւ թէ այդ գումարը շատ բարձր է, նկատի առնելով գերման տնտեսութեան քայքայումը: Մ. Նահանգները որ եւ է հատուցում չեն պահանջեր իրենց համար, ոչ ալ որ եւ է հողային կցում ինչպէս եղած է արեւելեան Փրուսիոյ մէջ, որուն մեքենական սարքաւորումը չի կրնար հաշուել: Փոցտամի համաձայնութիւնը պէտք է գործադրուի ամբողջութեամբ եւ ոչ թէ մասամբ:

Եզրակացնելով, Պ. Պըրնս բսաւ թէ անցեալ Մայիսին ինք առաջարկած էր որ նախարարները մասնաւոր փոխանորդներ նշանակեն, ուսումնասիրելու համար Գերմանիոյ վերաբերեալ խնդիրները եւ հիմա կը կրկնէ իր առաջարկը, որ կապ չունի ծրագրուած դաշնագրին հետ: Միեւնոյն ատեն առաջարկած էր որ չորս պետութեանց ներկայացուցիչներէն կազմուած յանձնաժողով մը քննէ Գերմանիոյ զինաթափութեան ընթացքը չորս շրջաններուն մէջ: Այս ծրագիրը ջուրը ինկաւ, որովհետեւ Ռուսերը կը պնդէին որ քննութիւնը սահմանափակուի միայն զինուորական գետնի վրայ եւ կը մերժէին տնտեսական զինաթափութեան մասին ալ պրպտումներ կատարել: Եթէ Պ. Մոլոթով լրջօրէն կ'ուզէ որ այդ քննութիւնը կատարուի, իրեն կը մնայ պարզապէս հեռաձայնը ձեռք առնել եւ հրահանգներ տալ Պերլինի իր ներկայացուցիչին:

Այս վիճաբանութեանց առթիւ ալ բաւական կծու խօսքեր փոխանակուեցան:

Հաշտութեան խորհրդաժողովը

Զորսերը վերջնապէս համաձայնած ըլլալով հաշտութեան խորհրդաժողովի գումարման թուականի եւ ձեւակերպութեանց մասին, որոշեցին յանձնարարել որ Միացեալ Ազգերու ընդհ. ժողովը գումարուի Սեպտեմբեր 23ին, փոխանակ 3ի: Այս որոշումը պատասխանած էր Միացեալ Ազգերու ընդհ. քարտուղարին մէկ հարցումին: Նկատելով որ հրաւիրուած 21 ազգերու պատուիրակները Փարիզ պիտի գան Յուլիս 29ին եւ արտաքին նախարարները ներկայ պիտի ըլլան, յետաձգումը անհրաժեշտ էր:

Կը կարծուի թէ հաշտութեան խորհրդաժողովը պիտի տեւէ մէկ ամիս: Ժողովէն վերջը, Զորսերը նորէն պիտի հաւաքուին Փարիզի մէջ, վերջնապէս մշակելու համար հաշտութեան դաշնագիրները: Այժմ Զորսերու սեղանին վրայ կը մնան գերմանական եւ աւստրիական խնդիրները, որոնք երկար չեն կրնար տեւել:

Զորսերու խորհուրդը որոշեց որ հաշտութեան խորհրդաժողովին բացման նախագահէ Ֆրանսայի ներկայացուցիչը, իբրեւ հիւրընկալ պետութիւն: Յետոյ փոխն ի փոխ պիտի նախագահեն մեծ պետութեանց ներկայացուցիչները, երեք օրը անգամ մը, այբուբենական կարգով: Ժողովին վերջնական կանոնագիրը պիտի յանձնուի հրաւիրեալ պետութեանց ղեկավարներուն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ անգլ. բանակը բոլոր քաղաքներէն քաշուելով, պիտի տեղաւորուի Սուէզի ջրանցքին շրջանը, ութ ամսուան միջոցին: Առաջին պարպումը կատարուած է արդէն, Գահիրէի միջնաբերդին յանձնումով: Յետոյ Սուէզի շրջանն ալ պիտի պարպուի եւ անգլ. զինուորները պիտի փոխադրուին Միջին Արեւելքի միւս կայանները, Պաղեստին, Անդրյորդանան, Կիպրոս եւն.: Վերջին վեց ամիսներու ընթացքին Անգլիացիները տեղափոխած են 20.000 զինուորներ Գահիրէէն եւ Աղեքսանդրիայէն:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ Հրէական գործակալութիւնը կոչ մը ուղղեց Հրեաներուն, որպէսզի տոկան եւ համբերեն: Գործակալութիւնը ամէն ճիգ պիտի թափէ պաշտպանելու համար հրէական իրաւունքները:— Անգլիացիները որոշեցին արձակել վերջերս ձերբակալուած Հրեաներուն մեծ մասը, մօտ 2000 հոգի: Վարիչները պիտի դատուին

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ Ֆրանսական շրջանին մէջ մահուան դատապարտուած պատերազմի ոճրագործներու գլխատումը յետաձգուեցաւ, որովհետեւ Պատըն - Պատընի շրջանին պատկանող կիյեօթինը անհետացած է, խորհրդաւոր պարագաներու մէջ:

ՄԻԼԻՈՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՔ ԱՐԺԷՔՈՎ թանկագին գոհարեղէններ, խաչելութեան խորհրդանշաններ, հաղորդութեան սուփեր եւն. գողցուեցան Ռէնսի մայր - եկեղեցիէն: Շատ մը արժէքաւոր գործեր ալ գողցուած կամ փճացած են:

ՊՏՈՒՂՆԵՐՈՒ ԵՒ ԲԱՆՋԱՐԵՂԷՆՆԵՐՈՒ վաճառումը ազատ է Յուլիս 10էն սկսեալ:— Յուլիսի շաքարը պէտք է ստանալ Յուլիս 14էն առաջ: Այդ թուականէն անդին պիտի չունենան Յուլիսի 2 եւ 3 կտրօնները: Օճառի բաշխումը սկսած է:

ՎԵՐՍԱՅԼԻ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԱՏԵԱՆԸ սկսաւ դատել Ժան Պէրթլօն, որ հաղորդակցութեանց նախարար եղած էր Փէթէնի կառավարութեան մէջ: Ամբաստանեալը յայտարարեց թէ «գործակցութիւնը դժբախտ թիւրիմացութիւն մըն էր», եւ թէ ինք աշխատած էր զսպել գերմանական պահանջները, ոչ թէ դիւրացնել:

ՊԵԼԺԻՈՅ դահլիճը հրաժարեցաւ: Ծերակոյտը անվստահութիւն յայտնած էր 78ի դէմ 79 ձայնով: Կը կարծուի թէ նոր դահլիճին կազմութիւնն ալ Պ. Վան Աքէրի պիտի յանձնուի:

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ծրագրին քննութիւնը պիտի սկսի Յուլիս 30ին, նոր հանրաքուէն պիտի կատարուի Սեպտ. 22ին, ընդհանուր ընտրութիւնները՝ Հոկտեմբեր 20ին, համաձայն իրազեկ աղբիւրէ հաղորդուած տեղեկութեանց:

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ընկերվարական խմբակցութիւնը առաջարկեց քննիչ յանձնաժողով մը կազմել, քննելու համար 1933էն 1945 պատահած դէպքերը եւ ճշդելու Ֆրանսայի պարտութեան պատասխանատուութիւնները:

ԱՆԶՆԱՍԻՐԱՆ ԵՂԱՒ Արժանթինի մամուլի ներկայացուցիչներէն Ֆէրնանտօ Օրթիզ Էխակէ, ինքզինքը վար նետելով Շան զ'Էլիզէի մէկ պանդոկին վեցերորդ յարկէն: Միջազգային համբաւ կը վայելէր:

ՑՈՐԵՆԸ 50 առ հարիւր աւելի պիտի ըլլայ, անցեալ տարուան վրայ, գետնախնձորը՝ 300 առ հարիւր աւելի:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ ԿԱՌԱՎԱՐԻՉԸ, Նէվզատ Թաաղան, սպաննուած գտնուեցաւ իր բնակարանին մէջ, գնդակ մը գլխուն: Երկու օր առաջ իբրեւ վկայ ներկայացած էր Տոքթ. Նաճիի սպանութեան դատին առթիւ, որ կը քաշքշուի ամիսներէ ի վեր եւ քաղաքական հանգամանք ունի:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՌԻԹՈՎ

Գահիրէի Արեւ օրաթերթը (ռամկավար) հետեւեալ յայտարարութիւնը հրատարակած է.—

«Ամերիկա հրատարակուող Դաշնակցական Հայրենիք օրաթերթին մէջ խոր վրդովումով կարդացինք թարգմանութիւնը Պ. Արշակ Սաֆրաստեանի յուշագրին՝ որուն բնագիրը ղրկուած է եղեր Մեծն Բրիտանիոյ արտաքին գործոց նախարարին ու պատճէնները Խ. Միութեան եւ Միացեալ Նահանգներու արտաքին գործոց նախարարներուն: Արտօնուած ենք յայտարարելու թէ.

ա) Կուսակցութիւնս հիմնովին կը մերժէ Հայկական Դատին իրաւական էութեան ըմբռնումը այլանդակելու միտող այդ յուշագրին եզրակացութեան ձեւը եւ բովանդակութիւնը:

բ) Պ. Սաֆրաստեան իր անձնական տեսակէտները միայն արձանագրած է հոն:

գ) Պ. Սաֆրաստեան ոչ մէկ օրկանական կապ ունի կուսակցութեան հետ:

ՅԱՌԱՋ.— Յուշագիրը չատոնց տպուած էր ոչ-դաշնակցական թերթերու մէջ:

ԵԴԵՍԱՑԻՆԵՐՈՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ուրֆայի (Եդեսիա) Հայր. Միութիւնս վերակազմուած ըլլալով շրջանի բոլոր հայրենակիցներէն կը խնդրէ ներկայ ըլլալ իր ընդհ. ժողովին 14 յուլիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ, Պ. Գէորգ Եօթնեղբայրեանին բնակարանը, Bd. Nord, թիւ 14, Գոմոն: Կը հրաւիրենք նաեւ Սեւերեկի, Ատըեամանի, Պիրէճիքի, Րում Գալէի հայրենակիցները:

Ուրֆայի հերոսամարտի 31րդ տարեդարձին առթիւ կազմակերպուած է դաշտահանդէս մը, որտեղի պիտի ունենայ 4 Օգոստոս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Սէն Լու, Եօթնեղբայրեանի օդաւոր պարտէզին մէջ: Հանդէսին ներկայ պիտի ըլլան Փարիզէն հրաւիրուած բանախօսներ: Կը խնդրուի նկատի ունենալ սոյն թուականը:

ՅՈՒԼԻՍ 14ին ժամը 3ին ՍԵՎՐԻ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՊԱՐՏԷԶՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ, 26 Rue Troyon, Sèvres, métro Pont de Sèvres, վարժարանի նախկին աշակերտներու միութիւնը կը կազմակերպէ Բարի գալուստի թէյասեղան մը, ի պատիւ Մխիթարեան Միաբանութեան պատուիրակներու Հայր Սահակ Վ. Տէր Մովսէսեանի, Հ. Խաչատուր Վ. Վրթանէսեանի: Այս առթիւ բարեկամներ եւ հասարակութիւնը հրաւիրուած են այցելելու վարժարանը: Սեղան ապահովելու համար դիմել Պ. Ալէմշահի, 19a rue Caumartin եւ Տապաղեանի, 30 rue Trévise, Պարսամեանի, 46 rue Richer:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Կ. ՓՈԼԱՏԵԱՆԻ

Առեւանգի տղաքը (վէպ)

215 էջ, գին 150 Ֆր.: Հեղինակի հասցէն՝ Poladian, 92, Bd. Gén. Nollet, La Rosière, Marseille:

Նկարազարդուած Բ. Պօտոսեանէ: Կը ծախուի Փարիզ, Հր. Սամուէլ, Պարսամեան եւ Բալուեան գրատուները, Մարսէյլ, Ծերիկեան գրատուն:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

Մեր բաժանորդներուն

Մեր անվճար բաժանեգիններու գանձումը պարտաւորուած ենք յանձնել փոստի վարչութեան: Մինչ այդ պիտի խնդրէինք որ փակէք ձեր հաշիւները, աւելորդ ձեւակերպութիւններ խնայելու համար մեզի:

Այս առթիւ կրկին եւ ջերմապէս կը խնդրենք որպէսզի առաքման կտրօններուն վրայ նշանակէք ղրկուած գումարին բնոյթը, անկախ առաջ կամ վերջը գրուած նամակներէն:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆԻ Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները՝ այս ուրբաթ իրիկուն, 137 rue Paul Bertի սրահը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՎԱԼԱՆՍԻ Կապոյտ Խաչի դաշտահանդէսը՝ Յուլիս 21ին, կիրակի: Կը խնդրուի նկատի ունենալ:

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻ.— Սթանոզի Հայր. Միութեան դաշտապարահանդէսը, որ յետաձգուած էր օդին անյարմարութեան պատճառով, տեղի կ'ունենայ այս կիրակի առտուան ժամը 10էն մինչեւ իրիկուն: A la Plaineի անտառին հովուն լճակի ծառերուն տակ: Եւրոպական եւ հայկական պարեր, ճոխ պիւֆէ: Մուտքը ազատ է: Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի:

ԼԻԼԱՅԻ եւ շրջանի դպրոցի ամավերջի հանդէսը՝ այս կիրակի ժամը 3ին, Լիլայի Patronageի սրահին մէջ, rue de l'Avenir, No. 7, métro Mairie des Lilas:

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Իսիի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 1000 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Գալիկեանէ, իրենց տղուն ամուսնութեան առթիւ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ.— Ֆր. Կապոյտ Խաչը եւ Խրիմեան դպրոցը շնորհակալութեամբ ստացած են 500ական Ֆրանք Պ. Համբար Համբարեանէ:

ՎԱԼԱՆՍԻ Կապոյտ Խաչի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է, Պ. Արտաշ Շահինեանի փոքրիկին մկրտութեանը առթիւ եղած նուէրները, համագումար 4000 Ֆրանք:

Հայ - Բոյժ

ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիրին Փարիզէն բացակայութեան պատճառով՝ ուշացաւ Հայ – Բոյժի Ապրիլ, Մայիս եւ Յունիս թիւերուն առաքումը: Արդէն լոյս տեսած են Ապրիլի եւ Մայիսի թիւերը, որոնք պիտի ղրկուին մինչեւ մէկ շաբաթ: Յունիսի եւ Յուլիսի թիւերը պիտի ղրկուին մինչեւ Յուլիսի վերջը:

ՀԱՅ – ԲՈՅԺի նախորդ տարիներու հաւաքածոն սպառած է:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE
HARATCH - Fondé 1925 - R. C. S. 376.286
Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63
ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Vendredi 12 JUILLET 1946 Ուրբաթ 12 ՅՈՒԼԻՍ

ԺԸ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4748-Նոր շրջան թիւ 387 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 ֆր.

ՆԵՐԳԱՂԹԻ Բ. ԿԱՐԱՒԱՆՆ ԱԼ ՄԵԿՆԵՑԱՒ

Երէկ անթելը հաղորդեց թէ ներգաղթի երկրորդ կարաւանը ճամբայ ելած է Պէյրութէն: Կարաւանը կը բաղկանայ 1800 հոգիէ :

ԶԱՐՄԵՐԸ ԿԸ ՔՆՆԵՆ ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Մոլոթով վճռապէս հակառակ Գերմանիոյ անդամահատման

Զօրսերու Խորհուրդը չորեքշաբթի օր քննեց գերմանական հարցը: Այս առթիւ, անգամ մը եւս հաստատուեցաւ թէ չորսն ալ տարբեր տեսակէտներ ունին հիմնական կէտերու մասին: Առաջին անգամ ըլլալով, խորհրդային պատուիրակը բացորոշապէս յայտնեց իր երկրին տեսակէտը եւ վճռապէս ընդդիմացաւ Հռենոսի եւ Ռուրի անջատման, կարճ խօսքով՝ Գերմանիոյ անդամատումին, անոր ճարտարագործական ուժի ոչնչացման եւ զայն հողագործական երկրի մը վերածելու ծրագիրներուն:

Ժողովը սկսաւ Պ. Պիտոյի զեկուցումով: Ֆրանսայի ներկայացուցիչը հետեւեալ ձեւով պարզեց իր երկրին տեսակէտը.— 1. Ամբողջովին զինաթափ ընել Գերմանիան.— 2. Ոչնչացնել նացիականութիւնը եւ զարկ տալ ժողովրդապետութեան, — 3. Հատուցումներ ստանալ այն երկիրներուն համար որոնք չարաչար տուժեցին պատերազմէն: Այս նպատակներուն հասնելու համար, հարկ է նախ ճշդել Գերմանիոյ նոր սահմանները, մեծ պետութեանց քաղաքականութիւնը եւ Գերմանիոյ ապագայ կարգուսարքին հիմնական գիծերը: «Առայժմ կարելի չէ խորհիլ գերման կեդրոնական կառավարութեան մը մասին: Ֆրանսական կառավարութիւնը պատրաստ է քննելու կեդրոնական վարչութեանց խնդիրը, բայց կը կարծէ թէ անհրաժեշտ է մեծ խոհեմութեամբ շարժիլ»: Գերմանիոյ ապագայ կարգուսարքը կարելի է նկատի առնել երբ գրաւումը վերջանայ, բայց պէտք է այժմէն հաստատել անոր պայմանները: Ֆրանսական կառավարութիւնը համոզուած է թէ երկարատեւ գրաւում մը անհրաժեշտ է ձեռնարկին յաջողութեան համար:

Ինչպէս յայտնի է, Ֆրանսա կը պահանջէ անջատել Հռենոսի եւ Ռուրի շրջանները: Պ. Պիտօ յուզեց նաեւ գերմանական ածուխի խնդիրը, պահանջելով լայն բաժին հանել բոլոր դաշնակից պետութեանց համար եւ ոչ թէ միայն տրամադրել Գերմանիոյ ճարտարագործական ուժին վերահաստատման:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Ցետոյ խօսք առաւ Պ. Պէվին, հանդիսաւոր ազդարարութիւն մը ուղղելով իր պաշտօնակիցներուն: Ըսաւ թէ բրիտանական կառավարութիւնը պատրաստ է գործակցելու կատարեալ փոխադարձութեամբ, Գերմանիոյ միւս շրջաններուն հետ: «Սակայն, ցորչափ չկայ փոխադարձութիւն որեւէ շրջանի կամ համաձայնութիւն ամբողջովին գործադրելու Փոցտամի պայմանագիրը, բրիտանական կառավարութիւնը պիտի հարկադրուի Գերմանիոյ անգլիական շրջանը կազմակերպել այնպէս որ նոր բեռներ չիյնան Անգլիոյ հարկատուներուն վրայ»: Այս խօսքերը մասնաւորապէս ուղղուած էին Պ. Մոլոթովի: Իր ազդարարութեամբ, Անգլիոյ ներկայացուցիչը կ'ուզէր ստիպել Խ. Միութիւնը որ միանայ Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն, Գերմանիան կազմակերպելու համար իբրեւ տնտեսական ամբողջութիւն մը, որով կարելի պիտի ըլլայ աւելի արդարօրէն բաշխել այդ երկրին հարստութիւնները: Թէ Պէվին եւ թէ Պըրնս պահանջեցին մասնաւոր յանձնաժողով մը կազմել, քննելու համար Գերմանիոյ կացութիւնը եւ յանձնարարութիւններ ընելու բոլոր գրաւեալ շրջաններու ապագայ կազմակերպութեան, անոնց տնտեսական ամբողջութեան եւ հաշտութեան դաշնագրի պատրաստութեան մասին:

Պ. Պէվին իր ճառին մէջ շեշտեց թէ անհրաժեշտ է որ փարատին Դաշնակիցներուն միջեւ ծագած թիւրիմացութիւնները, այլապէս Գերմանները պիտի քաջալերուին եւ նոր պատեհութիւն մը պիտի փնտռեն նախայարձակման համար: Բոլորն ալ համաձայն են՝ որ Գերմանիան զինաթափ ըլլայ: Մեծն Բրիտանիա մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէ ոչ միայն Նացիականութեան, այլեւ փրուսիական ոգիին ոչնչացման: Այս առթիւ գանգատեցաւ թէ Մ. Նահանգները տարին 200 միլիոնի, Մեծն Բրիտանիան ալ 80 միլիոն սթերլինի բեռի մը տակ ինկած են, պարզապէս անոր համար որ Գերմանիան տնտեսական ամբողջութիւն մը չի համարուիր: Անգլիացի հարկատուն չի կրնար տանիլ այս բեռը: Ակնարկելով Գերմանիոյ համար 40 տարուան դաշնագիր մը կնքելու ծրագրին, որու մասին համաձայն են Պըրնս եւ Մոլոթով, Պ. Պէվին ըսաւ թէ իրաւասու չէ յանձնառութեան

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Թրքական կաթսան կ'եռայ, ընտրական պայքարին առթիւ: Սպառնալիք, ծեծ, բռունցք, ատրճանակ իրարու կը յաջորդեն, քաղաքէ քաղաք:

Վերջին պահուն կազմուած է նոր հոսանք մը եւս, «Թիւրքիյէ Սոսիալիստ Փարթիսի» (Թուրքիոյ Ընկերվարական Կուսակցութիւն), որուն վարչութեան անդամներէն մէկը Հայ մըն է:

Այս արտակարգ եւ խառնիճաղանճ ժխորին մէջ, մեզի համար շահեկան են կարգ մը պարագաներ: Խոստովանութիւններ եւ յայտնութիւններ որոնք անգամ մը եւս կը պարզեն համատարած փտութիւնը եւ ներքին մտահոգութիւնները:

Այսպէս, Պրուսայի գիւղերուն մէջ մարդիկ սկսեր են քարոզութիւններ կատարել, հետեւեալ աւետիսները տալով.— Այսուհետեւ ֆէս եւ փաթթոց պիտի գործածենք: «Մէտրէսէ»ները եւ «Թէքքէ»ները պիտի վերաբացուին եւն.:

Դեմոկրատ կուսակցութիւնը, որ ամէնէն աւելի եռանդ կը ցուցնէ եւ որ իբրեւ համայնավար ամբաստանուած էր, իր կարգին աւետաբեր լուրեր կը տարածէ: Նախագահը, Ճէլալ Պայար, յայտարարած է թէ յաջողած են մասնաճիւղեր բանալ 40 նահանգներու եւ 900 գաւառակներու մէջ:

Իսկ ուրիշ հոսանք մը, Ազգ. Վերելք, հրապարակաւ կը յայտարարէ.— «Դեմոկրատ կուսակցութիւնը Հալքի մէկ դիմակն է եւ հիմնուած՝ անոր դրամով: Դեմոկրատները անընդհատ դրամ կը ստանան Հալքէն եւ երկուքը համախորհուրդ կը գործեն: Կարելի չէ հաւատալ թէ ան անկեղծ ընդդիմադիր մըն է»:

Այս պայքարին առթիւ ալ, թուրք թերթերը չեն մոռնար միջազգային կացութիւնը եւ մանաւանդ Խ. Միութեան դերը:

Ի՛նչ անունով ալ կոչուին նոր հոսանքները, միշտ կը յիշեցնեն թէ երբեք տրամադիր չեն մէկ թիզ հող տալու: Իրարու հետ կը մրցին, հայրենասիրութեան դափնին խլելու համար:

Այս ճակատին վրայ, ամէնէն կոպիտ լեզուն կը գործածէ Իթթիհատի թթու բերանը, Հիւսէյին Ճահիտ Եալչըն, նուիրական պատերազմ յայտարարելով Խ. Միութեան դէմ:

Մոսկուայի անթելը, որ տեւականօրէն կը հետեւի թրքական անցուդարձին, վերջերս հաղորդած էր թէ Հալքը քուէ կը մուրայ փոքրամասնութիւններէն: Այս առթիւ կը յիշէր ոչ-թուրքերու դէմ գործուած հարստահարութիւնները:

Թուրք հրապարակագիրը հազիւ այս ձայները լսած, փրփուր կը տեղայ, ինչպէս հասարակ աւելածու մը:

Նախ կը մերժէ որ եւ է պատասխանատուութիւն, Օսմ. կայսրութեան շրջանին պատահած դէպքերու մասին: «Օսմ. կայսրութեան շրջանին Հալքը ո՞ւր էր որ պատասխանատու ըլլայ կառավարութեան վերագրուած թերութիւններուն»: (Մէկ միլիոն մարդ ջարդեցին, ոչ սպանդ է, ոչ ոճիր է, ոչ ալ յանցանք, այլ պարզապէս թերութիւն: Չէ՞ որ չանսատակ Թալէաթն ալ «կարգ մը անպատեհութիւններ» կը կոչէր այդ աշխարհաաւեր ջարդերը):

Յետոյ «յիմար եւ կոշտ» կ'անուանէ բոլշեւիկները: «Մոսկովի ձայնը հրէշի մը ձայնն է թուրքի մը ականջին»: Եւ կը բաղդատէ ցարական եւ Խորհրդային Ռուսաստանի կոտորածները:

Եւ յանկարծ կը ցատկէ... հայկական ճակատ, առանց բառը արտասանելու: Ու կը յայտարարէ ամենայն ամբարտաւանութեամբ.

— «Մոսկուան Կարսը, Արտահանը եւ Արդուինը ուզեց, մեր գլուխը անդին դարձուցինք: Նեղուցներուն մէջ տեղաւորուիլ ուզեց, մեր գլուխը անդին դարձուցինք: Կառավարութեան վրայ յարձակեցաւ, իբրեւ յետադիմական եւ փաշական ամբաստանելով: Կարեւորութիւն չտուինք: Երբ չկըրցաւ բան մը կորզել մեզմէ, սկսաւ Անգլեւսաքսոններուն սպառնալ: Ուզեց Միջերկրական իջնել եւ տեղաւորուիլ Երկոտասան կղզիներուն մէջ: Դարձեալ պարտուեցաւ: Հիմա միայն մէկ ճամբայ մնաց իրենց բաղձանքներուն տիրանալու համար, — ներսէն փցնել մեզ»: (Թանին, 29 Յունիս):

Այդ կողմէն ալ վախ չունին...

— «Միակ կուսակցութիւն եղած ատեն միաձոյլ եւ հզօր էինք Մոսկովներուն դէմ: Բազմակուսակցական ըլլալէ վերջն ա՛լ աւելի միաձոյլ եւ հզօր պիտի ըլլանք Մոսկովներուն դէմ»:

Մաղթենք որ «Ճիհատ»ը շարունակուի նոյն թափով...

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ԲԺԻՇԿԸ»

Այսպէս կը կոչէինք ողբացեալ Յովսէփ Տէր Դաւթեանը:

Ո՜րքան «Բժիշկներ» Հ. Յ. Դ. պատմութեան մէջ: Բայց Յովսէփը իսկապէս բժիշկ էր, ակնաբոյժ: Եւ վարժ՝ ընդհանուր ախտաճանաչութեան:

Ջոկ էր, ինչպէս Ռոստոմը: Համեստ եւ մտաւանդ սակաւախօս: Ցանախ կ'ըսէի, կատակով.

— Բժիշկը 26 բառ գիտէ...

Հայերէնի պաշարը այնքան ալ վտիտ չէր: Ցանախ կը գրէր, յօդուած կամ զեկուցում:

Բայց, աւելի շատ կը լսէր քան կը խօսէր: Եւ խօսած ատեն ալ, քանի մը բառ կամ նախադասութիւն մը:

Ժողովներու ատեն, երբ խօսք ուզէր, ամէնուն ուշադրութիւնը կը լարուէր:

Ոտքի ելլելն ու նստիլը մէկ վայրկեան իսկ չէր տեւեր: Ըսա՞ծը.

— Ես համաձայն չեմ...

Առաջին անգամ տեսեր էի Կարին, 1912ին: Բիւրոյի անդամ էր, իսկ իր բնակարանը՝ ազգային տուն:

Ո՜րքան յայտնի ու անյայտ դէմքեր՝ Հայաստանի խորերէն,— Մտաւորական, յեղափոխական, հայդուկ, ահաբեկիչ... Ռոստոմ, աննման առաքեալը՝ Բժ. Զաւրիեւ, Վռամեան, Սեպուհ, Վանի Սարգիս (Շամիլ, իր քենեկալը), Սուրէն, կայծակ Առաքել, յաւիտենական յոռետեսը՝ Փիլոս, Գրիգոր Սիւնի (յետոյ գժտուած), ձախ - Դաշնակցական Զուլալը, որ գործակցական ընկերութիւններ կը կազմէր գիւղերու մէջ եւ որ սպաննուեցաւ Սարըղամըշի ճակատին վրայ եւն.:

Սակաւախօս Բժիշկը շատ ալ տաք տպաւորութիւն չէր ըրած իմ վրայ, իր կարճ վճիռներով.

— Չի կարելի էդպէս անել...

Որ եւ է բառ եթէ չհասկնար, դժուար թէ կարենայիր համոզել:

Բարեմիտ էր եւ անյիշաչար, հակառակ իմ ըմբոստ նկրտումներուս:

Բուն մարդը Փարիզի մէջ էր որ ճանչցայ, յանախակի հանդիպումներով:

Դաշնակցութեան «անշարժ» դատաւորն էր, բոլոր ատեաններու մէջ: Սկսելով Գերագոյն Դատարանէն որ կազմուեցաւ հանրապետութեան տապալումէն վերջը:

Ո՛ւր որ դատական խնդիր մը ծագէր, ամենաբարդէն մինչեւ աննշանը, Բժիշկը կա՛մ նախագահ կ'ընտրուէր, կա՛մ տեղեկաբեր: Համբերութեամբ կը պրպտէր, կը հարցաքննէր, եւ զեկուցումը պատրաստ էր:

Ո՜րքան պիտի զարմանար, եթէ կարդար այս տժգոյն տողերը.

—Դէն ձգիր, չարժէ:

Վ.ԱՀԷ

Կը հրաժարին

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ստորագրեալներս, անդամ Ազգ. Ճակատի Գօմոնի մասնաճիւղին, հրապարակաւ կը ներկայացնենք մեր հաւաքական հրաժարականը այդ Միութենէն, համաձայն Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէի Յունիս 24 թուակիր յայտարարութեան:

Թ. Գըլըճեան, Ժ. Տ. Վարդանեան, Յ. Տօլպաշեան, Ցր. Գարաքէհեաեան, Յ. Գօճակէօզեան, Շարոյեան Զ., Ն. Դարբինեան, Խ. Կարապետեան, Ղ. Տէրտէրեան, Գ. Պաղտասարեան:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ստորագրեալս, փոխ-նախագահ եւ անդամ Ազգ. Ճակատի Գօմոնի (Մարսէյլ) վարչութեան, խորապէս վրդովուած անոր պառակտիչ գործունէութենէն, հրապարակաւ կը ներկայացնեմ հրաժարականս թէ՛ վարչութենէն եւ թէ՛ Միութենէն, համաձայն Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէի Յունիս 24 թուակիր յայտարարութեան:

Յ. Նիկողոսեան

ԷՔՍ.— Ստորագրեալներս, անդամ Ազգ. Միութեան, խորապէս վրդովուած անոր պառակտիչ գործունէութենէն, կը հրաժարինք անդամակցութենէ:— Սարգիս Քէնտոյեան, Յակոբ Սարգիսեան, Յարէթ Յովհաննէսեան, Յովհ. Փորթոյեան:

ՅՈՒԼԻՍ 14ի տօնին առթիւ, բանուորներն ալ խուռներամ պիտի մասնակցին թափօրին, նուիրագործելու համար բանակին եւ ազգին միութիւնը: Անշուշտ մեր հայրենակիցներն ալ ներկայ պիտի ըլլան մեծ բազմութեամբ:

ՄԵԾՆ ՏԻԳՐԱՆ ԵՒ ՄԵԾՆ ՆԱՓՈԼԷՈՆ

Մեծն Տիգրան, իր անհատական բացառիկ կամքին ու ռազմա-վարչական կարողութեան շնորհիւ Առաջին դարուն (Ն.Ք.) Կիկերոնի իսկ բերնով յորջորջուեցաւ իբր « Ասիոյ հզօրագոյն Արքան », իսկ Ապպիանոս իր մասին կ'ակնարկէ իբրեւ « Արքայից Արքայ ու ահաւոր Տիգրան », որ կրցաւ յաղթել շուրջի բոլոր պետութեանց եւ վախ պատճառել Հռոմի ու Պարթեւաստանի։

Մեծն Նափոլէոն՝ ԺԹ. դարուն մեծագոյն մարդերէն մին, խոնարհ դասակարգէ կրցաւ բարձրանալ իր կազմած կայսրութեան գահին վրայ։

Երկուքն ալ մեծ անհատականութեան ու խրոխտ կամքի տէր Թագաւորներ, որոնք իրենց հայրենիքներուն պարգեւեցին փառք ու աշխարհակալութիւն։

Մեծն Նափոլէոն ծնաւ Միջերկրականի փոքր կղզիի մը մէջ։ Կարծես իրեն հետ ծնաւ նաեւ Ֆրանսայի նորագոյն փառքը՝ որ չիջած էր Լուի 14րդի մահէն վերջ։ Ներքին ու արտաքին թշնամիները քայքայած էին Ֆրանսայի անդորրութիւնն ու կասեցուցած անոր ռազմական յաջողութիւնները՝ զայն մատնելով անիշխանական վիճակի մը։

Գոնափարթ՝ Քորսիքացի սպան, իր երկաթեայ կամքին ու մեծ կորովին շնորհիւ փրկեց Ֆրանսան ու զայն կրկին անմահացուց տիեզերական պատմութեան մէջ։

Նափոլէոն երբ դեռ 25 տարեկան էր, բազում ճակատներու մէջ հրաշքներ գործեց՝ հռետորական կարողութիւն ալ խառնելով իր ռազմական ձիրքերուն հետ։ Երբ, 1796ին, ան կ'առաջնորդէր իր յոգնած բանակը դէպի Իտալիոյ բարձրաւանդակը, յայտարարեց․

— Զինուորներ, դուք կէս մը անօթի ու կէս մը մերկ էք։ Ինծի հետեւեցէք ու ես ձեզ պիտի առաջնորդեմ աշխարհիս լաւագոյն ոստանները ուր պիտի տիրանաք փառքի, հարստութեան ու համբաւի։

Երկու տարի վերջ, 1798ին, Նափոլէոն նուաճեց Փարաւոններու երկիրը, եւ Բուրգերը ցոյց տալով ըսաւ․

— Զինուորնե՛ր, յառա՛ջ, հոն 40 դարեր ձեզի կը նային։

Ֆրանսական բանակը իսկոյն Ֆրանսայի դրօշը բարձրացուց Եգիպտոսի Մեծ Բուրգին վրայ։

Անցան երկու տարիներ եւս, ու Նափոլէոն անցաւ Ալպեանները ու անմահացաւ Մարէնկոյի ճակատամարտին մէջ։ Աննիբաղի օրերէն ի վեր, Ալպեան լեռները անմատչելի նկատուած էին։ Բայց Նափոլէոն Աննիբաղէն 2000 տարի վերջ գերազանցեց զայն։ Պատմական Ֆրանսան ու կեդրոնական Եւրոպան դարձան Նափոլէոնի փառասիրութեանց առարկայ։ Իր մեծագոյն փառքը եղաւ երբ 1804ին ան ինքզինքը հռչակեց Ֆրանսայի կայսր ու 1805ին « Թագաւոր Իտալիոյ »։

Նափոլէոնի իշխանութեան 11 տարիները լի են ահագնադղորդ պատերազմներով ու ռազմային յաջողութիւններով, որոնցմէ Աուստերլիցի ճակատամարտը (2 դեկտեմբեր, 1805), Եենայի ու Աուէրշթէտի ճակատամարտը (1806), Էյլաւի ու Ֆրիտլանտի (1807) ու Վակրամի (1809) ճակատամարտները՝ դեռ կը նկատուին ռազմային հանճարի գլուխ-գործոցներ։

Ամէն յաջողութիւն, սակայն, ունի իր դառնութիւնները։ 18 Յունիս, 1815ին, Նափոլէոն չիջեցաւ Վաթերլոյի չարաբաստիկ պատերազմին մէջ։ Իր օրով՝ Սպանիա, Իտալիա, Հոլանտա, Գերմանիոյ ու Աւստրիոյ մեծագոյն մասերը, լեհական եւ օքանտինավեան երկիրները հպատակեցան Ֆրանսայի։ Ռուսիա եւս պահ մը իր քմահաճոյքներուն ենթարկուեցաւ, իսկ Անգլիա մտահոգութեան պահեր ունեցաւ։

Նափոլէոնի մայրը եղած էր չորս Թագաւորներու մայր, իսկ Նափոլէոն յաջորդ կը նկատուէր Աղեքսանդրի ու Աննիբաղի ...

X

Դառնանք 19 դարեր ետ, Քրիստոսէ 95 տարիներ առաջ, Հայաստանի գահը բարձրացող Մեծն Տիգրանի։

Տիգրանէն առաջ, Հայաստան սահմանափակ երկու փոքր Թագաւորութիւններու կը բաժնուէր, որոնք հազիւ թօթափած Սելեւկեաններու լուծը՝ կը տառապէին պարթեւական ճնշումին տակ։

Տիգրանին հայրը, Տիգրան Բ. (Մեծն Տիգրանը՝ Գ.ն է որ սխալմամբ երկրորդ կը կարծուի), գերի ինկած էր Պարթեւներու ձեռքը, ու իր հարազատ որդին, ապագային Մեծն Տիգրանը պատանդ ձգած էր պարթեւ ինքնակալին ձեռքը։

Տիգրան Գ. թէեւ մեծցաւ գերութեան մէջ, բայց իր արքունիքին մէջ ծրագրեց ո՛չ միայն տէր դառնալ իր հայրենի գահուն, այլ եւ տիրել բովանդակ Արեւելքի — ու յաջողեցաւ։

95 Թուականին (Ք. ա.) 70 հովիտներ յանձնեց պարթեւ Թագաւորին ու փոխարէն ստացաւ Մեծ Հայքի գահը։ Բայց Տիգրան սովորական մահկանացու մը չէր, այլ օժտուած էր հայրենասիրական վառ զգացումներով, մեծ անհատականութեամբ, խրոխտ կամքով ու ռազմագիտական փառասիրութեամբ։

Հազիւ թէ Մեծն Տիգրան բարձրացաւ Հայաստանի գահը, զօրացուց ու կազմակերպեց հայկական բանակը՝ որ պիտի սատարէր իր ազգային փառքերուն։ Իր առաջին դիւանագիտական կարողութիւնը ցոյց տուաւ երբ գրաւեց Փոքր-Հայքը ու Ծոփաց աշխարհին թագը միացուց իր թագին՝ յաւերժացնելով Միացեալ Հայաստանի մը ծրագիրը։ Այս է պատճառը որ Մեծն Տիգրանի թագը զարդարուած է երկու արծիւներով, որոնք Մեծ ու Փոքր Հայաստաններուն խորհրդանշանն են, իսկ մէջտեղը երեւցած աստղը կը բացատրէ իր Սելեւկեան պետութեան աշխարհակալութիւնը։

Հիւսիսէն Պոնտոսի Միհրդատ Եւպատոր Թագաւորը, որ 22 լեզուներ խօսող փորձառու ռազմագէտ մըն էր, ցանկաց Տիգրանին դաշնակցութեան՝ իբրեւ Արեւելքի ամենախոստմնալից հզօր ինքնակալի մը։

Հարաւէն՝ Սելեւկեանները՝ Տիգրանի գերիշխանութիւնը խնդրեցին։ Ըստ Ապպիանոսի, Տիգրան կէս միլիոն բանակով մը քալեց Սելեւկեան պետութեան դէմ ու գրաւեց Ասորիքը, Փիւնիկէն ու Կիլիկիան։

Հայազգի այս խրոխտ աշխարհակալը դեռ իր պարտականութեանց վերջը գտած չէր․․․։ Ունէր ուրիշ մեծ ծրագիրներ, որպէսզի հաւասարէր Ռամսէսին ու Դարեհին ու գերազանցէր Նաբուգոդոնոսորը։ Տիգրան իր կազմակերպուած բանակով արշաւեց Պարթեւաստանի հզօր թագաւորութեան վրայ, ու ոչ միայն վերագրաւեց իր նախապէս տիրապետած 70 հովիտները, այլեւ մտաւ Պարթեւաստանի ներսերը։ Մարաստան, Ատրպատական, Բաբելոն ու Միջագետք կցուեցան հայկական կայսրութեան։ Եփրատէն մինչեւ Միջերկրական մաս կազմեցին Հայաստանի ու Երուսաղէմէն մինչեւ Կովկասեան լեռներ՝ հպատակեցան Մեծն Տիգրանի։

Վրաստանի ու Աղուանիքի Թագաւորները հպատակեցան Արեւելքի այս նոր հայազգի կայսեր, իսկ Եկբատան ու Մծբին նշանաւոր քաղաքները՝ իր պետութեան երկու կարեւոր զօրանոցները եղան։ Հարաւային աշխարհներու երկու սեգ Թագուհիներ նուաճուեցան հայկական բազուկներով — Սելինէ Թագուհին գլխատուեցաւ իր ապստամբութեան համար, իսկ Աղեքսանդրա Թագուհին վարձատրուեցաւ իր խոնարհութեան համար։

Մեծն Տիգրան, 77 Թուականին, երրորդ արշաւանքով մը գրաւեց Կապադովկիան, ու 12 քաղաքներու կէս միլիոնի մօտ բնակիչները տեղափոխեց իր ձեռակերտ Մայր ոստան ու երկրորդ մայրաքաղաք՝ Տիգրանակերտի մէջ։

Մեծն Տիգրան չլացաւ փառքերու մէջ։ Պոնտոսի Թագաւորը իր աներն էր։ Մարաստանի Թագաւորը իր փեսան էր, ու Մծբինի փոխարքան իր եղբայրն էր՝ Գոռ անուանեալ, իսկ Անտիոքի կարեւոր թագը Տիգրանի գլխուն վրայ կը փողփողար։ Ծոփաց Թագաւոր պսակեց իր կրտսեր որդին՝ համանուն բայց անհնազանդ Տիգրանը, ու այսպէս, իրմէ 1900 տարիներ վերջ Եւրոպայի մէջ գահակալող Նափոլէոնի նման իր ազգականները, եղբայրը ու որդին մէկ մէկ Թագաւոր պսակած էր։

Մեծն Տիգրան ամենայն իրաւամբ հռչակուեցաւ « Թագաւորներու Թագաւոր » ու նոյնիսկ «Աստուած» , որովհետեւ իր դրամներու վրայ կը կարդացուէին յունարէն « Թէու » տառերը որ «Աստուած» կը նշանակէ։ Եօթը գահազուրկ Թագաւորներ պալատականի պաշտօն կը կատարէին, իսկ չորս Թագակիր գերի Թագաւորներ իր թիկնապահներն էին, ու երբ ձիով շրջագայութեան ելլէր իր երկու կողմերէն կը քալէին բոկոտն։ Հայկական կայսրութիւնը ունեցաւ չորս մայրաքաղաքներ՝ Արտաշատ, Տիգրանակերտ, Մծբին ու Անտիոք։

Տիգրան կը ցոլացնէ աննախընթաց ու գերմարդկային անհատականութիւն մը։

Տիգրան յաղթած էր հետեւեալ Թագաւորներուն — Ծոփաց՝ Արտանէս Թագաւորին, Կապադովկիոյ Արիոբարզան Թագաւորին, Սելեւկեան՝ Անտիոքոս, Փիլիպպոս ու Սելինէ Թագակիրներուն, Կորդուաց՝ Զարբիենոս Թագաւորին, Ատրպատականի՝ Միհրդատ Թագաւորին, Կոմագինէի՝ Անտիոքոս Թագաւորին, Մարաստանի՝ Դարեհ Թագաւորին, Արաբներու՝ Արետաս Թագաւորին, Օսրոյէնի՝ Աբգար Թագաւորին, ու Ատիապէնի (անունը անծանօթ) Թագաւորին։

Մեծն Տիգրանի գերիշխանութիւնը ճանչցած էին հետեւեալները — Պարթեւներու՝ Գոտարզ, Սանատրուկ ու Հրատէզ Թագաւորները։ Հրէաստանի՝ Եանիոս Թագաւորը ու Սալոմէ Աղեքսանդրա դիւանագէտ Թագուհին։ Վրաստանի՝ Արտավէս Թագաւորը ու Աղուանից Որոտէս Թագաւորը։ Կը յիշատակուի նաեւ հարաւային արաբ-ցեղապետներու գլխաւորին՝ Հաստատնատինագէսի անունը։ Այս արաբ ցեղապետները թիւով 20 էին, կ'ըսէ Allcroft պատմագիրը։

Բայց․․․ Տիգրան Նափոլէոնին նման ունեցաւ իր դառնութեան պահերը։ Քրիստոսէ առաջ 66 Թուականին Տիգրան դաշնագրով մը Հռոմին ձգեց Մարաստանը, Աղուանքը, Վրաստանը, Միջագետքը, Ասորիքը, Փիւնիկէն, Կիլիկիան, Կապադովկիան ու Կովկասեան աշխարհներուն գերիշխանութիւնը։ Իրեն մնացին Մեծ Հայաստան, Ծոփաց Աշխարհը ու Միջագետք Հայոցը։

Տիգրան, Նափոլէոնի նման աքսորական չեղաւ, այլ փառքերու մէջ մեռաւ, 6 Փետրուար 55 Թուականին (Քրիստոսէ առաջ) ու թաղուեցաւ իբր Արքայից-Արքայ, կայսր ու «Աստուած», մինչ Նափոլէոն 1821ին թաղուեցաւ Ֆրանսայէն հազարաւոր մղոններ հեռու՝ Ս. Հեղինէ կղզիին մէջ։

ՆՈՒՊԱՐ ՄԱՔՍՈՒՏԵԱՆ

ՆԵՐԳԱՂԹԸ ԵՒ ԱՐԱԲ ԹԵՐԹԵՐԸ

«ՇՈՒՏ ԵՐԹԱԼ ԿԱՄ ՄՆԱԼ ՎԵՐՋՆԱՊԷՍ»

(Մասնաւոր թղթակցութիւն Յառաջի)

Կը փութացնեմ քանի մը նմոյշ արաբ մամուլի հրատարակութիւններէն՝ Ներգաղթի եւ յարակից խնդիրներու շուրջ։

Հալէպի Էլ Հաւատէս օրաթերթը կը խորհըրդածէ 16 Յունիսի թիւով.

— « Ո՛չ սուրիական կառավարութիւնը, եւ ո՛չ ալ սուրիացի ժողովուրդը պատասխանատու են Հայերու մէջ տիրող այն մտայնութեան, թէ իրենք գաղթականներ միայն մնացին այս երկրին մէջ։ Անհրաժեշտ է ընդգծել այս պարագան, ու մատնանշել՝ թէ հայ ժողովուրդը իր պետերով, կազմակերպութիւններով եւ կուսակցութիւններով միա՛կ պատասխանատուն է այդ մտայնութեան։

« Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ, իրենց քառորդ դարու կեանքով, Հայերը պահեցին իրենց ցեղային բարձր յատկութիւնները, — լեզու, սովորութիւն, մշակոյթ, կազմակերպութիւններ եւ կուսակցութիւններ։ Ո՛չ մէկ հակում կամ տրամադրութիւն ցոյց տուին Սուրիոյ ամբողջութեանը մէջ ձուլուելու։ Կ'ուզենք շեշտել նաեւ, թէ սուրիական հայրենիքը ո՛չ մէկ բան զլացաւ Հայերուն, ընդառաջ գնաց սուրիահպատակութեան հարցին, ուրախացաւ զանոնք տեսնելով իր առեւտրական կեանքին մէջ, ու չընդվզեցաւ երբեք, երբ հայ մասնագէտներ պաշտօն ստացան պետական հիմնարկութեանց մէջ։ Եթէ մեր հայ եղբայրները տակաւին գաղթական կը զգան իրենքզիրենք, եթէ համոզուած են թէ կարելի չէ թօթափել այդ մակդիրը, թող հրաժարին ժողովուրդի մը մէջ ժողովուրդ մը մնալու հոգեբանութենէն, ու պիտի տեսնեն՝ թէ դիւրաւ կարելի է փրկուիլ այդ մտասեւեռումէն։ Թող հրաժարին նաեւ թուրքերէնէն, ու արաբերէն սորվեցնեն իրենց զաւակներուն։ Այս կերպով, քանի մը տարիէն, միսով-ոսկորով Սուրիացիներ կրնան դառնալ։

Գալով ներգաղթի հարցին, ըսենք՝ թէ Սուրիացիները սիրով կը տրամադրուին անոնց որ կ'ուզեն հաստատուիլ եւ մնալ մեր կողքին, իբրեւ օգտակար տարրեր։ Իսկ եթէ որոշած են դաղթել ու հաստատուիլ իրենց հայրենիքին մէջ, Սուրիացիները լաւագոյն մաղթանքներ միայն ունին իրենց հասցէին։

․․ « Կ'ուզենք, որ մեր հայ եղբայրները գիտնան՝ թէ այս երկրնտրանքին առջեւ որոշում մը տալու պահը նեկա՛ն է միայն։ Գաղթել, կամ մնալ։ Սուրիական կառավարութիւնը ներկայիս ո՛չ մէկ պատճառ ունի արգելք հանդիսանալու Հայերու ներգաղթին։ Բայց, մէկ երկու տարի վերջ, կը կարծենք թէ սուրիական կառավարութիւնը պիտի չքաջալերէ ներգաղթը, եւ ո՛չ ալ պիտի ձգէ զիրենք, որ շարունակեն իրենց կղզիացած ու առանձին կեանքը՝ տարբեր մտայնութեամբ ու օտար բարքերով։ »

Իսկ Պէյրութի Էն-Նահար մեծ օրաթերթը կը խորհրդածէ.

— « Հայութիւնը, անցեալին մէջ զրկանքի եւ թշուառութեան մէջ ապրեցաւ, եւ իր մորթին վըրայ զգաց գաղթականութեան ու տեղահանութեան չարիքները։ Հազիւ իրեն համար կայուն ու տանելի կեանք մը ստեղծած հիւրընկալ երկիրներու մէջ, ահա դէմ յանդիման կը գտնուի ներգաղթի հրաւէրին։ Կասկած չկայ, թէ ո՛եւէ Հայու համար փայփայելի երազ է ներգաղթը՝ դէպի հայրենիք։ Եւ սակայն, կը թուի թէ դժուարութիւններ ալ չեն պակսիր, ու զանազան մտահոգութիւններ կը գրաւեն մեր հայրենակիցներու միտքը։

Մեր մասին, մտահոգ ենք, որ հայրենիքը կրնայ զրկուիլ աշխատունակ տարրէ մը եւ ստեղծագործ ժողովուրդէ մը։ Ո՛չ մէկ վերապահութիւն, այլապէս։ Անշուշտ սուրիական թէ լիբանանեան կառավարութիւններուն կ'իյնայ խորհիլ այս մասին, ու անհրաժեշտ միջոցներ ձեռք առնել, մասնաւորաբար արգիլելու համար ո՛եւէ օտար միջամտութիւն՝ Հայերու ներգաղթի գործին մէջ։ »

Իսկ Պարէ Էլ Շէմէլ կը թելադրէ կառավարութեան՝ գործ հայթայթել հայ անգործներու, նըկատելով որ «թշուառութիւնն է միակ ազդակը անոնց ներգաղթին, այն յոյսով թէ Հայաստանի մէջ պիտի ունենան այդ ապահովութիւնը»։

Մ.

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀ

Պիքինիի փորձերը

Ինչպէս կարդացիք օրը օրին, Յուլիս 1ին, հիւլէական ռումբ փոխադրող ամբաձիգ հսկայ թռչօղանաւը, հարիւր օդանաւերու ընկերակցութեամբ, ճամբայ ելաւ դէպի Պիքինիի անմարդաբնակ կղզին: Նոյն օրը կէս գիշերին ռումբը նետուեցաւ նշանակէտին վրայ, Պիքինի ծովախորշին մէջ, ուր 73 նաւեր իրարմէ հեռու դիրք բռնած էին: Պայթումին հետեւանքով, 17.000 մեթր բարձրութեամբ սունկի ձեւով հրացայտ մուխի հսկայ ամպ մը երկինք բարձրացաւ: Սկզբնական պայթումը շլացուցիչ էր, կարճատեւ եւ նարնջագոյն, քիչ վերջը անոր յաջորդեց նուազ սաստիկ երկրորդ պայթում մը: Տասը վայրկեան վերջ, օդապարիկ մը արձակուեցաւ նշանակէտի սահմանին մէջ, ճշդելու համար օդին կրած ճառագայթագործօն ազդեցութիւնը, մինչ թանձր ծուխի ամպ մը անդադար կը բարձրանար ու կը տարածուէր օդին մէջ: Կէս ժամէն հիւլէական ամպը բոլորովին անհետացաւ:

Պայթումին հետեւանքով երկու մարտանաւեր ծովամոյն եղան եւ 19 նաւեր աւելի կամ նուազ չափով վնասուեցան: Ահարկու պայթումին անակնկալ մէկ երեւոյթը վերապրումն էր արեւադարձային արմաւենիներուն, որոնք որ եւ է վնաս չէին կրած: Մեռած աշտարակներն ալ կանգուն մնացած էին եւ չէին հալած, հակառակ ահռելի տաքութեան: Մասնագէտներու կարծիքով, պայթումէն առաջ եկած ջերմութիւնը 100 միլիոն աստիճանի կը հասնէր:

Հետաքրքրական է գիտնալ թէ զինուորական տեսակէտով ինչ արժէք կը ներկայացնեն Պիքինիի փորձերը: Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ՝ փորձերը կազմակերպուած ըլլալով առանց կարող մասնագէտներու օժանդակութեան, սպասուած արդիւնքը չեն տուած: Միւս կողմէ, ռումբը խուն նշանակէտին վրայ չէ պայթած: Գիտնականներու կարծիքով, օդին մէջ կամ ծովի մակերեսին վրայ հիւլէ ռումբին պայթումը լաւագոյն եղանակը չէ ոչնչացնելու համար նաւերը եւ թէ այդ կերպով կարելի պիտի չըլլայ ընկղմել մեծ ու փոքր մարտանաւերը:

Այս պայմաններու մէջ, կը խորհուի շինել մասնաւոր հիւլէ ռումբեր եւ զանոնք օգտագործել նոր մեթոտի մը համաձայն, որովհետեւ, ինչպէս ըսինք, եղած փորձերը սպասուած արդիւնքը չտուին: Յուլիս 25ին նոր փորձեր պիտի կատարուին, եւ այդ առթիւ հիւլէական ռումբը պիտի պայթեցնեն ծովին տակը, 17 մեթր խորութեան մը մէջ:

Պիքինիիփորձերէն երեք ժամ վերջ մասնագէտներ պաշտպանողական տարազներ հագած, օժտուած ճառագայթագործօն ժամացուցակներով եւ մասնաւոր նաւերու մէջ նստած նշանակէտի սահմանին մէջ խուզարկութիւններ կատարեցին, քննելու համար ծովի ջուրին ստացած ճառագայթագործօն յատկութիւնը: Նկատի առնելով փորձի վայրերուն վտանգաւոր հանգամանքը, առ այժմ անոնց քննութիւնները շօշափելի արդիւնք չեն տուած:

Հ. ՏԻՐՈՍԿԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՁԱԽՈՐԴ ՕՐԵՐԸ ԱՆՑԱՆ...

Ժողովրդական արուեստագէտ Գուրգէն Ջանիբեկեան վերջերս Մոսկուա գացած ըլլալով, տեսեր է ռուս նշանաւոր արուեստագիտուհին, Ալեքսանդրա Ալեքսանդրովնա Եաբլոչկինան եւ Գ. Սունդուկեանի աղջիկը, Թինաթինա Գաբրիէլովնա: Խօսակցութեան ընթացքին, ռուս արուեստագիտուհին պատմեր է.

— « Թէ ինչո՛ւ է հայ ժողովուրդը դիմացկուն... 1914ին առաջին համաշխարհային պատերազմին ես Բարեգործական ընկերութեան նախագահն էի: Կը կազմակերպէինք երեկոյթներ, ներկայացումներ, յօգուտ պատերազմի զոհերու: Այդ գումարներէն մենք բաժին հանեցինք եւ հայ գաղթականներուն որոնք Թուրքիայէն Ռուսաստան ապաստաներ էին, ազատելով իրենց կեանքը թրքական կոտորածներէն: Կը յիշեմ այդ թշուառներու վիճակը, կը յիշեմ եւ չեմ կրնար ծածկել նողկանքս մարդասպաններուն հանդէպ... Ի նշան երախտագիտութեան հայ մտաւորականներու խումբ մը շնորհակալութեան նամակով ինծի նուիրեց ռուսերէն գիրք մը, «Հայաստանի Պոէզիա» վերնագրով: Ես ուշի ուշով ծանօթացայ այդ գրքին բովանդակութեան հետ եւ կրկին համոզուեցայ որ հայ ժողովուրդը իրապէս խոր եւ իմաստուն ժողովուրդ է: Տեսայ որ միայն Սունդուկեանցը չէ, այլ անոր կողքին կան իր արժանի գրչակիցները: Ծանօթացայ Յովհ. Թումանեանի, Աւ. Իսահակեանի, ու շատ շատերու հետ, ծանօթացայ Աշուղ Ջիւանիի անմահ ստեղծագործութեան հետ,— «Ձախորդ օրերը ձմրան նման կուգան ու կ'երթան»: Անոր մէջ տեսայ հայ ժողովուրդի անմահ հոգին, անոր աննկուն կամք, անոր լաւատեսութեամբ լեցուն ապագան: Այդ ստեղծագործութիւններէն շատերը գոց եմ ըրած, բայց դժբախտաբար հիմա շատ քիչ բան կը յիշեմ: «Ձախորդ օրերը» կը յիշեմ, կ'ուզէ՞ք ձեզի համար արտասանեմ»:

Եւ 78 տարեկան արուեստագիտուհին կը սկսի արտասանել, «հնչեղ, ուժեղ ձայնով, ներքին կրակով»: Յետոյ կը շարունակէ.

— «Կը տեսնէ՞ք որքան իմաստուն է եղեր Ջիւանին, ձախորդ օրերը անցան եւ հայ ժողովուրդը այսօր իր երջանկութիւնը կը վայելէ:

Սունդուկեանի աղջկան խնդրանքին վրայ, ռուս արուեստագիտուհին կ'արտասանէ նաեւ Յովհ. Թումանեանի «Մի կաթիլ մեղրը» եւ յետոյ կը պատմէ.

— « Այս իմ սիրած արտասանութիւններէս մէկն է եղած: Վասիլի Իվանիչ Կաչալովը երբ առաջին անգամ լսեց, ուղղակի սիրահարեցաւ Թումանեանի այս ստեղծագործութեան վրայ եւ ուզեց որ ինքն ալ սորվի եւ արտասանէ: Ես խոստացայ ու ըսի թէ այդ միայն ինծի կը պատկանի եւ թոյլ չտուի: Անշուշտ համակերպեցաւ:

ԳԻՏՈՒԹԵԱՆՑ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ պատմութեան Կաճառը հնգամեակի միջոցին պիտի հրատարակէ հայկական վիմագիր արձանագրութիւններ, ձեռագիրներ, յիշատակարաններ եւ պատմական փաստաթուղթեր: Միեւնոյն ատեն պիտի ուսումնասիրուին հայ - ռուսական յարաբերութիւնները, յեղափոխական շարժումները Հայաստանի մէջ, Սովետ. Հայաստանի պատմութիւնը, որուն մէջ առանձին նիւթ մը պիտի կազմէ Հայրենական պատերազմի շրջանը: Պիտի շարունակուին Կարմիր Բլուրի եւ պիտի սկսին Գառնիի պեղումները: Հաստատութեան արուեստի պատմութեան ճիւղը պիտի գրադի հին եւ միջնադարեան շրջանի ինչպէս եւ 19րդ դարու արուեստի պատմութեան հարցերով: Փիլիսոփայական ճիւղը պիտի շարունակէ հայ փիլիսոփայական մտքի ուսումնասիրութիւնը: Ասկէ զատ հայերէնի պիտի թարգմանուին համաշխարհային փիլիսոփայութեան դասական երկերը: Պատմութեան Կաճառին մօտ պիտի հաստատուի աղբիւրագիտութեան եւ սովետահայ շրջանի պատմութեան բաժին:

ՉՈՐՐՈՐԴ ՀՆԳԱՄԵԱԿԻ ծրագրին համաձայն, հանրապետութեան եղջերաւոր անասուններու թիւը 1950ին պէտք է հասնի 670.000ի, ոչխարներունը եւ այծերունը 1680 հազարի, խոզերունը 80 հազարի, ձիերունը՝ 28 հազարի: Բաղդատելով 1945ի հետ, 1950ին դրեթէ պիտի կրկնապատկուի կովերու եւ ոչխարներու կաթի քանակը, 60 առ հարիւր պիտի աւելնայ մսի մթերքը, 40 առ հարիւր պիտի աճի բուրդի քանակը: Այս առաջադրութեամբ, ամէն ջանք պիտի թափուի ապահովելու համար կերի պաշարը:

Տարագիր Հայեր

ՇԹՈՒԹԿԱՐՏԻ ԳԱՂԹԱԿԱՅԱՆԻՆ ՄԷՋ

Վերջերս Գերմանիայէն հասած ճամբորդներ եւ ստացուած թղթակցութիւնները նոր տեղեկութիւններ կուտան հոն գտնուող մեր հայրենակիցներու մասին:

Ինչպէս ծանօթ է ընթերցողներուն, Դաշնակիցներու յաղթանակէն վերջ, Գերմանիա ապաստանած Հայերը մեծ մասամբ համախմբուեցան Վիւրթէմպէրկի շրջանը:UNRRAն իր հոգատարութեան տակ առաւ զանոնք, եւ անցեալ տարուան ամրան զանազան քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ ցրուած հայ գաղթականները համախմբուեցան Շթութկարտ քաղաքին մօտերը, Պատ Քանշթատ արուարձանը, Ցո՛ւնքլէրքազէրնէ կոչուած զօրանոցին մէջ:

Ամենավերջին լուրերու համաձայն, հոն կ'ապրին 1350 Հայեր, ամերիկեան իշխանութեանց հովանիին տակ: Շուրջ 800 Հայեր ալ Շթութկարտ քաղաքին մէջ կամ մօտակայ գիւղերուն մէջ կ'ապրին իրենց սեփական միջոցներով, գաղթակայանին մէջ տեղի չգոյութեան պատճառաւ: Որով այդ շրջանի Հայերուն ընդհանուր թիւը կը հաշուեն 2200 հոգի: Լուր չկայ խորհրդային շրջանի հայ գաղթականներու թիւի մասին:

Շթութկարտի 2200 հայ գաղթականներուն մօտաւորապէս 1200ը Ռուսահայեր են, 700ը Պարսկահայեր եւ 300ը Յունահայեր — բոլորն ալ մեծ մասով Թուրքիա ծնած նախկին Թրքահայեր: Նոյնիսկ անոնք որ ռուսահայ կը կոչուին 1914-18ի պատերազմի ընթացքին եւ աւելի առաջ Թուրքիոյ հայկական նահանգներէն գաղթած Հայեր են, որ հաստատուած էին Ղրիմի շրջանը, Հիւսիսային Կովկաս եւ մինչեւ Ուկրայնա:

Այս Հայերէն հարիւրին 95ը ոչ մէկ հպատակութիւն ունի, «հայմաթլոս» կամ «չթաթընլըս» (անհայրենիք, պետութիւն չունեցող) Հայեր են, հարիւրին 5ը պարսկահպատակներ:

Սեռերու դասակարգումով՝ 1450ը այրեր են, 750ը կիներ: Տարիքի տեսակէտէ, մինչեւ 18 տարեկանները կը հաշուուին 500 անձ, 18—60 տար. 1600 անձ, 60էն վեր՝ հարիւր:

Արհեստներու պատկերը հետեւեալն է.— այրերու հարիւրին 38ը արհեստաւորներ են —դերձակ, կօշկակար, որմնադիր, ատաղձագործ, դարբին, եւայլն հարիւրին 32ը հողագործներ, հարիւրին 14ը ազատ արուեստի մարդիկ, բժիշկ, անասնաբոյժ, ուսուցիչ, գիւղատնտես, զինեգործ եւն., 100ին 3 արհեստագէտներ, մեծ մասամբ շարժավար, մեքենավարներ, հարիւրին 3 ուսանողներ եւ հարիւրին հինգ զանազան:

Ամերիկեան կառավարութիւնը որոշած է յառաջիկայ Օգոստոսին փակել իր գրաւման շրջանին մէջ գտնուած բոլոր գաղթակայանները, ուր ներկայիս պատսպարուած են 750000 ոչ-գերման օտարականներ: UNRRAն սեղմելով իր հոգատարութեան շրջանակը, 100.000 հոգի միայն պիտի պահէ իր խնամքին տակ, մնացեալ 650.000 գաղթականները պիտի ցրուեն:Հայկական գաղթակայանին եւս պաշտօնապէս հաղորդուած է, որ Օգոստոսին պիտի փակուի: Այս որոշումը իրարանցումի մատնած է գաղթակայանի վարչութիւնը ու բնակիչները, որոնք շուարած են թէ ինչ պիտի ընեն քանի մը ամիս վերջ:

Լիբանան եւ Թուրքիա

(Մասնաւոր թղթակցութիւն «Յառաջ»ի)

Լիբանանի հանրապետութեան նախագահը, Պէշարէ Խուրի, վերջերս Թուրքիա այցելելով, արժանացաւ ջերմ ընդունելութեան:

Այս առթիւ, աւելորդ չեմ նկատեր ամփոփել լիբանանեան կարգ մը թերթերու խորհրդածութիւնները, մանաւանդ որ անխուսափելի կը նկատուի Թուրքիա - Սուրիա - Իրաք - Լիբանան—Անդրյորդանան Միութիւն մը, հաւանական մասնակցութեամբ նաեւ Արաբական աշխարհին, եւ հովանաւորութեան տակ Անգլիոյ: Զրոյցներու համաձայն, Իրաքի վարչապետը, Նուրի Սայիտ փաշա եւս, Անգարա մեկնած է — incognito, մասնակցելու համար շփումներուն: Ինչ որ ալ ըսեն ու գրեն, որոշ է՝ թէ նոր ու լայն խմորումներ սկսած են Մերձաւոր Արեւելքի մէջ, եւ զանազան շոնդալից իրադարձութիւններ, որոնք տեղի ունեցան վերջին 2—3 շաբաթներու ընթացքին, (Արաբական Արտակարգ ժողով, Պլուտանի եւ Ինշուսի համդիպումներ, Պաղեստինի Միւֆթի Հաճ Էմին Հիւսէյնիի փախուստը, Խուրի - Քուաթլի տեսակցութիւն, եւայլն) կապ ունին այդ խմորումներուն հետ:

Սուրիա կը հաւատայ, թէ կարելի պիտի դառնայ արաբական երկիրներու եւ մասնաւորաբար իրեն համար առանձնաշնորհներ ձեռք բերել Իսքէնտէրունի մէջ:Դէպքերը պիտի հաստնեան շուտով:

« Սաութ — էլ - Ահրար» լիբանանեան թերթը կը գրէ այս անցուդարձերուն առթիւ.— «Երբեք կասկած չենք ունեցած, թէ անգլիական քաղաքականութիւնն է որ կը վարէ Մերձ. Արեւելքը: Անգլիա մեզմով կը շահագրգռուի 1941էն ի վեր: Այդ թուականին, Զըրչիլ Լիբանանի ' անկախութիւնը հռչակեց, Ֆրանսան դնելով կատարուած իրողութեան առջեւ: Ինչ որ կ'անցնի կը դառնայ մեզ մօտ, Անգլիոյ թելադրանքովն է: Առանց Անգլիացիներուն, Արաբական Դաշնակցութիւնը չէր ստեղծուեր: Ան ստեղծուեցաւ, Սուրիան ու Լիբանանը եւս իր մէջ առնելու, եւ ֆրանսական ազդեցութիւնը ջնջելու համար: Բայց, Անգլիացիները եթէ կրցան Ֆրանսան հեռացնել, տակաւին չեն կրցած փրկուիլ Ռուսիոյ շուքէն: Որով, Լոնտոն կ'աշխատի պատնէշ ծառայեցնել արեւելեան պետութիւնները, խորհրդային ծաւալապաշտութեան ճամբուն վրայ: Ինչասի խորհրդաժողովը առաջին հանգրուանն էր, այս իմաստով: Ներկայիս, Անգլիա կը ձգտի բազմակողմեան դարձնել այդ դաշնակցութիւնը, ու Լիբանանի կը վստահի այդ առաքելութիւնը: Լիբանանի նախագահը Անգարայի մէջ շփումներ պիտի ունենայ այն համաձայնութեան մասին, որ կը նախատեսէ միացնել Սեւ Ծովէն մինչեւ Եէմէն տարածուող բոլոր երկիրները»:

«Իթթիհատ էլ Լուպնանի».—

— « Լիբանան կ'ուզէ հաշտ ապրիլ, եւ լաւագոյն յարաբերութիւններ մշակել բոլոր պետութիւններուն հետ: Հիմա որ Նախագահը մեկնած է Անգարա, կրնանք հարց տալ՝ թէ ո՞րքան ճիշդ է Թուրքիոյ եւ արաբական աշխարհի միացումով դաշնակցութիւն մը կազմելու մեկնութիւնը: Լիբանան իրաւունք ունի հարց տալու՝ թէ ինչ նպատակով նման համաձայնութիւններ պիտի կնքուին: Թուրքիա, յարձակողական եւ պաշտպանողական համաձայնութիւններով կապուած է թէ՛ Անգլիոյ եւ թէ Սաատապատի ուխտը ստորագրող երկիրներու հետ: Ո՞րքան օգտակար պիտի ըլլար մասնակից դառնալ զինուորական դաշինքներու: Մենք փոքր երկիր մըն ենք, որուն դիրքը ցոյց չի տար նման քայլեր առնել: Ոչինչ կրնանք շահիլ այս կարգի համաձայնութիւններէ: Մեր դիրքը կը պահանջէ բացարձակ չէզոքութիւն՝ բոլոր երկիրներու հանդէպ »:

Ա. Ա.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆԵԼԼԻ – ՊԵԼԼԱ, ԻՐ ԱՆՑԵԱԼԸ, ՓՈՑՐ ԱՆՆԱ (երեք նորավէպ Պոլսահայ կեանքէ): Գրեց՝ Վահրամ Տատրեան: Տպ. Կոչնակ, Նիւ Եորք, 1946, գին 2 տոլար: Հասցէ.— C)o Gotchnag ' Press, 42 East 23rd St. New York, 10, N. Y. (U.S.A.):

տակ մտնելու: «Իմ ամբողջ մտահոգութիւնս է չստեղծել այնպիսի կացութիւն մը որ նոր պատերազմի մը պատճառ դառնայ ապագայ սերունդին համար: Ուստի Զօրսմեծերը պէտք չէ հապճեպ որոշումներ տան: Պէտք է այնպէս կարգադրել որ աշխարհը կարենայ երկարատեւ խաղաղութիւն մը վայելել»: Այս առթիւ դիտել տուաւ թէ ինք լուր առած է որ ռազմանիւթեր կը շինուին Գերմանիոյ խորհրդային շրջանին մէջ: Ինք կարեւորութիւն չի տար այդ զրոյցներուն, բայց անոնք ալ կ'ապացուցանեն թէ որքան անհրաժեշտ է քննութիւն մը կատարել բոլոր շրջաններուն մէջ: Հատուցումներու մասին ալ խօսելով, Պ. Պէվին հերքեց թէ որ եւ է համաձայնութիւն գոյացած է որ Խ. Միութիւնը տասը միլիառ տոլար հատուցում ստանայ:

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏԸ

Պ. Մոլոթով իր կառավարութեան տեսակէտները պարզեց երկար ճառով մը: Նախ մէջտեղ դրաւ սկզբունք մը,— պէտք չէ ոչնչացնել Գերմանիան, ոչ ալ զայն վերածել հողագործական պետութեան մը: Հետեւաբար ինք հակառակ է որ Գերմանիան անդամատուի եւ վերածուի ինքնավար պետութեանց, հակառակ է Հռենոսի եւ Ռուրի անջատման, թէեւ կը հաւանի որ չորս պետութեանց ներկայացուցիչներէն կազմուած յանձնախումբ մը հսկողութեան տակ առնէ Ռուրի զինուորական եւ տնտեսական կարողութիւնը: Անգամ մը որ այդ հսկողութիւնը հաստատուի, պատճառ չկայ որ Գերմանիոյ ճարտարարուեստական մակարդակը եւ մանաւորապէս պողպատի արտադրութիւնը չաւելնայ անցեալ մարտին որոշուած սահմանէն անդին:

Շարունակելով իր ճառը, Պ. Մոլոթով ըսաւ որ եթէ հանրաքուէ մը կատարուի եւ գերման ժողովուրդը դաշնակցային պետութիւն պահանջէ, կամ կողմնակից ըլլայ կարգ մը շրջաններու անջատման, պէտք է նկատի առնել այդ վճիռը: «Խաղաղութիւնը ապահովելու համար հաւանական նախայարձակման դէմ, անհրաժեշտ է գլուխ հանել Գերմանիոյ կատարեալ զինաթափումը զինուորական թէ տնտեսական գետնի վրայ: Ամէն պարագայի մէջ, պէտք է Գերմանիան զրկել նորէն նախայարձակ պետութիւն մը դառնալու հնարաւորութենէն»:

Ինչո՞ւ սպաննուեցաւ Անգարայի կուսակալը

Երէկ հաղորդած էինք թէ Անգարայի կուսակալը, Նէվզատ Թանտողան սպաննուած գտնուեր է իր բնակարանին մէջ: Այս առթիւ զանազան ենթադրութիւններ կ'ըլլան.— իրապէս սպաննուա՞ծ է թէ անձնասպան եղած: Բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ այս դէպքը սերտ կապ ունի բժիշկի մը՝ Տոքթ. Նաճիի սպանութեան հետ: (Այս մասին լուսաբանութիւններ տուած էր մեր մասնաւոր թղթակիցը):

Ամիսներ առաջ, Թուրք բժիշկը սպաննուած կը գտնուէր իր բնակարանին մէջ: Քանի մը օր վերջը, ոստիկանութիւնը «կը ձերբակալէր» մարդ մը որ յայտարարած էր թէ ինքն է մարդասպանը: Դատավարութիւնը տեղի ունեցաւ Անգարայի Եղեռնադատ Ատեանին առջեւ եւ խնդիրը պիտի փակէին, երբ հարցապնդումներ եղան Ազգ. Ժողովին մէջ: Հաստատուեցաւ թէ «մարդասպանը» վարձուած էր ոստիկանութեան, կուսակալին եւ ընդհ. դատախազին կողմէ: Մարդը իր վրայ պիտի առնէր սպանութեան պատասխանատուութիւնը, փոխան մեծագումար կաշառքի մը եւ յետոյ պիտի արձակուէր կամ պիտի «փախչէր»:

Իրականին մէջ, բուն մարդասպանն է սպայակոյտի նախագահ Քեազիմ Օրպայի որդին, իսկ սպանութեան շարժառիթը՝ շատ ծանր: Սպաննեալ բժիշկը, Տոքթ. Նաճի իրիկուն մը Անգարայի խորհրդային դեսպանատունը կանչուած ըլլալով, դաւիթին մէջ իր դիմացը կը գտնէր ամենակարող զօրավարին զաւակը, որու մասին երկար ատենէ ի վեր կասկած կար թէ ծառայութիւններ կը մատուցանէ օտար դեսպանատուններու: Ֆոն Փափէնի դրասենեակին ալ ծառայած էր պատերազմի միջոցին:

Այս հանդիպումէն երկու օր վերջը բժիշկը կը սպաննուէր: Անմիջապէս շշնջալից լուրեր տարածուեցան: Անգարայի դատավարութիւնը ընդհատուեցաւ եւ գործը փոխադրուեցաւ գաւառական քաղաք մը, Պոլուի դատարանը: Մինչ այս մինչ այն, կաշառուած մարդասպանը կը քաշքշուէր: Հետզհետէ ետ առաւ իր խոստովանութիւնները եւ պատմեց թէ ոստիկանութեան վերատեսուչը եւ ընդհ. դատախազը Անգարայի կուսակալին գրասենեակը տարին զինքը եւ գլուխ գլխի խօսակցութենէ մը վերջ, խոստում առին թէ իր վրայ պիտի առնէ սպանութեան պատասխանատուութիւնը: Պոլուի դատարանը նոր քննութիւն մը կատարեց, շփոթութեան մատնելով դատաւորները: Անցեալ երկուշաբթի, կաշառուած մարդասպանը կուսակալին հետ դէմ դիմաց հանուելով, ուրացաւ ամէն բան: Յաջորդ օրը կուսակալը սպաննուած կը գտնուէր իր բնակարանին մէջ ...

Ուրիշ մանրամասնութիւններ յաջորդով:

Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէն խորին ցաւով կը ծանուցանէ մահը իր վաստակաւոր ընկերոջ,

ԲԺ. ՅՈՎՍԷՓ ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆԻ

նախկին անդամ Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի, Դատական Գերագոյն Ատեանի, Վեր. Ֆոնտի յանձնախումբին:

Յուղարկաւորութիւնը՝ այսօր, ուրբաթ, ժամը 3.30ին, Շավիլի մատուռին մէջ:

Այրի տիկին Սաթենիկ Տէր Դաւթեան, հարիւրապետ Վասիկ Տէր Դաւթեան, Տօքթ. Ռուբէն Տէր Դաւթեան, Օր. Աննա եւ Ովսաննա Տէր Դաւթեան (Թիֆլիս), Տիկին Գեղիկ Բալաղեան (Երեւան), Արմէն Բարսեղեան, ինչպէս եւ Գարտիզեան, Համամճեան, Մայիլեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն յանկարծակի մահը

ՏՕՔԹ. ՅՈՎՍԷՓ ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆԻ

որ տեղի ունեցաւ Յուլիս 9ի գիշերը:

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի այսօր, ուրբաթ, ժամը 3.30ին, Շավիլի մատուռին մէջ, Rue des Trois Champtiers.

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Gare St. Lazare, Monparnasse եւ autobus 171 Pont de Sèvresէն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏԱԼԱՏԻԷԻ երեսփոխանութեան դէմ բողոքած էին համայնավարները, պահանջելով անվաւեր հռչակել զայն: Ազգ. Ժողովին ընտրական յանձնախումբը 10ի դէմ 22 ձայնով օրինաւոր գտաւ ընտրութիւնը: Բայց եւ այնպէս, վիճաբանութիւն մը պիտի բացուի Ազգ. Ժողովին մէջ: Նախկին վարչապետը ճառ մը պատրաստած է, որ պիտի տեւէ հինգ ժամ եւ ուր մանաւորապէս պիտի ջանայ արդարացնել իր քաղաքականութիւնը Միւնիխի մէջ, ինչպէս եւ համայնավար կուսակցութիւնը ապօրէն հռչակելու եւ անոր երեսփոխանները ձերբակալելու որոշումը:

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ յանձնաժողովը միաձայնութեամբ որոշեց յօդուած մը աւելցնել, որուն համաձայն կարելի չէ Ազգ. Ժողովը լուծել նստաշրջանի առաջին տարին: Որոշեց նաեւ որ լուծումը կրնայ տեղի ունենալ միայն երկու նախարարական տագնապներէ վերջ, երկու տարուան ընթացքին:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ որոշեց զանգուածային ցոյցեր կատարել Յուլիս 15—22 շաբթուն, օրուան աշխատանքէն վերջը, ուժ տալու համար 25 առ հարիւր յաւելման պահանջին, որուն վրայ կը պնդեն միշտ:— Թղթատարական պաշտօնեաները երէկ իրիկուն ժամը 7.15ին խաղաղ ցոյց մը կատարեցին, Թափոր կազմելով եւ պատուիրակութիւն մը ղրկելով ելմտական նախարարութեան:

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՈՒ Թոշակին վրայ հազար Ֆրանքի յաւելում մը կատարելու որոշում տուաւ Ազգ. Ժողովին ելմտական յանձնաժողովը, երկու միլիառ Ֆրանքի վարկ մը քուէարկելով: Ելմտական նախարարը այս առթիւ զեկուցում մը տալով, յայտնեց թէ սովորական ելմտացոյցին բացն է 200 միլիառ Ֆրանք: Ոսկեդրամի պահեստը, որ 796 միլիոն տոլարի իջած է, նուազագոյն երաշխաւորութիւն մը կը կազմէ:

ՊԱՐԵՆԱՒՈՐՄԱՆ ՆՈՐ ՆԱԽԱՐԱՐԸ, Պ. Իվ Ֆարժ, առջի օր առտուն կանուխ Փարիզի Հալը մտնելով, քննութիւններ կատարեց գիներու, ապրանքներու ստացման եւ բաշխումի մասին: Յետոյ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Աշխատանքի Դաշնակցութեան ներկայացուցիչներուն հետ: Նախարարը ազատ հռչակեց գետնախնձորի վաճառումը, փորձի համար:

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԵԱՆ, 10.000 Ֆր. տուգանքի եւ ազգ. անպատուութեան դատապարտուեցաւ Ժան Պէրթլօ, Փէթէնի կառավարութեան հաղորդակցութեանց նախարարը:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ Ֆրանսական շրջանին հրամանատարութիւնը որոշեց չընդունիլ Աւստրիայէն վտարուած Գերմանները, որոնց թիւը 54.000ի կը հասնի: Վիէննայէն կը հեռագրեն թէ խորհրդային հրամանատարութիւնը ետ առած է վտարման հրամանը, իրենց տուները վերադարձնելով անոնք որ կը սպասէին կայարաններուն մէջ:

ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ հանրակառքերը Յուլիս 16էն սկսեալ պիտի բանին մինչեւ գիշերուան ժամը 11.— Մեթրոյի տոմսակները 4 Ֆրանքի, շաբաթական տոմսերը 30 Ֆրանքի բարձրացնելու եւ Ա. կարգերը ջնջելու ծրագիր մը պատրաստուած է, բայց դեռ վերջնական որոշում չէ տրուած:

70 ՏԱՐԵԿԱՆ գիւղացի մը հայր եղեր է չորս քաջառողջ աղջիկներու, Սպահանի մէջ (Իրան): Կինը, արդէն բազմածին, ունի քանի մը մանչեր որոնց երէցը 25 տարեկան է:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ Հրէական գործակալութեան կեդրոնը, որ գրաւուած էր վերջերս, պարպուեցաւ Անգլիացիներուն կողմէ: Ազատ արձակուեցան չորս վարիչներ:

ԻՐԱՆԻ Թերթերը կը գրեն թէ Սթալին Թէհրան պիտի այցելէ Մոլոթովի հետ, հաշտութեան խորհրդաժողովէն վերջը: Կ'արձանագրենք իբրեւ զրոյց:

Մեր բաժանորդներուն

Մեր անվճար բաժնեգիններու գանձումը պարտաւորուած ենք յանձնել փոստի վարչութեան: Մինչ այդ պիտի խնդրէինք որ փակէք ձեր հաշիւները, աւելորդ ձեւակերպութիւններ խնայելու համար մեզի:

Այս առթիւ կրկին եւ ջերմապէս կը խնդրենք որպէսզի առաքման կտրօններուն վրայ նշանակէք ղրկուած գումարին բնոյթը, անկախ առաջ կամ վերջը գրուած նամակներէն:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կամսարի Հայր. Միութեան վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները եւ անդամ արձանագրուիլ փափաքողները այս կիրակի, առտուան ժամը ճիշդ 9ին Պուլվար Տիւկոմիէ, Գար տը Կլօպ:

Յարգանքի երեկոյ

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 80ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Շավիլի «Րաֆֆի» Երիտ. Միութեան կողմէ, 20 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, Շավիլի քաղաքապետարանի սրահը: Կը նախագահէ Պ. Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ, կը խօսի Պ. Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ: Արտասանութիւն եւ ընթերցում Ահարոնեանէն: Գեղարուեստական բաժին, ղեկավարութեամբ Պ. Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ: Մուտքը ազատ է:

ՇԱՎԻԼ.— Ուշադրութիւն: Դաշտային մեծ հանդէս կազմակերպուած Հայ Արիներու (սկաուտ) եւ գայլիկներու խումբերուն կողմէ, Յուլիս 21ին Շավիլի անտառին Պաղ-Աղբիւրին մօտ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ.— Արամ եւ Մարտիրոս Ժամկոչեանները: Կը կարծուի որ Մարսէյլ գտնուին: Իմացնել Aram Poryazianի, 60 rue Racine, Fontenay s)Bois, (Seine):

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ Պ. Գարգեւ Մուրատեան (Սեբաստացի, կը բնակէր Նիս, եղբօրորդին Նկարիչ Աւետիս Մուրատեանի: Իմացնել Պ. Léon Boudakianի c)o Eastern Co. S. A. R. Ghizeh. Le Caire. Egypte:

ՍԷՆ ԼՈՒ (Մարսէյլ).— Տէր եւ Տիկին Նազաշեան, Այրի Տիկին Մարիամ եւ զաւակը՝ Պօղոս Յովսէփեան, իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն, Տէր եւ Տիկին Կ. Յ. Յակոբեաններու եւ Աճէմեան, Հէլվաճեան պարագաներուն, տարաբախտ Պ. ՊՕՂՈՍ ԱՃԷՄԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ԵԴԵՍԻԱՑԻՆԵՐՈՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ուրֆայի (Եդեսիա) Հայր. Միութիւնս վերակազմուած ըլլալով շրջանի բոլոր հայրենակիցներէն կը խնդրէ ներկայ ըլլալ իր ընդհ. ժողովին 14 յուլիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ, Պ. Գէորգ Եօթնեղբայրեանին բնակարանը, Bd. Nord, թիւ 14, Գամոն: Կը հրաւիրենք նաեւ Սեւերեկի, Ատըեամանի, Պիրէճիքի, Ռում Գալէի հայրենակիցները:

Ուշադրութիւն կօշկակարներուն

Ունինք կօշիկի գործարան (Bottier) եւ մեր սեփական խաղախորդարանը (Tannerie) ուր կը շինուին ամէն տեսակ ապրանք: Գոհ կը ձգենք ամէն յաճախորդ: Դիմել Փափազեան վաճառատունը, 223 rue Tolbiac, Paris (13), Tél. Gob. 64—54: Բաց է ամէն օր ժամը 9էն 12 եւ 14էն 18, գոց է ուրբաթ եւ շաբաթ օրերը: Հաղորդակցութիւն՝ métros Tolbiac, Place d'Italie, Glacières:

ՅՈՒՆԱՀԱՅ ՍՐՃԱՐԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

29 rue Peletier, Paris (9), հեռ. **Taitbout 64-48**
Métro Richelieu Drouot կամ Notre Dame de Lorette

Ախորժաբեր եւ զովացուցիչ ըմպելիներ, մատչելի գիներով: Նշանաւոր կիթառիսթ Ժորժ Գոմինէաս (Georges Cominéas). կ'ընդունի, կը նուագէ ու կ'երգէ ի պատիւ իր յաճախորդներուն: Այցելեցէք անգամ մը, մնայուն յաճախորդ դառնալու համար:

ԾԱԽՈՒ Է ԶԱՒԱՐԻ (ՊՈՒԼՂՈՒՐ) ԳՈՐԾԱՐԱՆ ՄԸ, օժտուած ամէն տեսակ մեքենաներով: Ունի տուն, ագարակ՝ 9 հէքթար տարածութեամբ եւ ուրիշ յարմարութիւններ: Դիմել «Յառաջ»ի միջոցաւ:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ CIRCULAIRE ՄԵՔԵՆԱՆԵՐՈՒ կամ ուրիշ հիւսուածեղէնի (Bonnetterie) մեքենաներու վրայ: Դիմել ՄԵԼԻՔԵԱՆԻ, 17 rue des Gravilliers, Paris (3), (métro Arts et Métiers կամ Rambuteau):

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Dameame – 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH - Fondé 1925 R. C. S. 376.284
Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63
ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Samedi 13 JUILLET 1946 Շաբաթ 13 ՅՈՒԼԻՍ

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4749–Նոր շրջան թիւ 388 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ֆր

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՔԻՉ ՄԸՆ ԱԼ ՈՒՐԻՇ «ՁԱՅՆԵՐ»

Յաճախ զրոյցներ փորձած ենք գաւառի թըղթակիցներուն հետ: Հրապարակաւ թէ գլուխ գլխի:

Ընդհանրապէս բանուոր տղաք, անոնք տարիներէ ի վեր կը գրեն «Յառաջ»ի: Հաւաքածոները եթէ թղթատէք, պիտի գտնէք անհամար հում նիւթեր, ցիրուցան բազմութեանց կեանքի եւ գործունէութեան մասին:

Դժբախտաբար, իրենց զբաղումները թոյլ չեն տար յարատեւել կամ աւելի խորանալ:

Ըսել կ'ուզենք թէ՝ թղթակցութեան խնդիրն ալ կապուած է պատահականութեան հետ: Թէեւ, «Յառաջ»ը միշտ ալ բախտաւոր եղած է այս գետնին վրայ, շնորհիւ իր ընկերներու զոհողութեան:

Թերթին վերհրատարակումէն ի վեր, մեծ մասով իրենց աշխատակցութիւնը վերսկսան գաւառի թղթակիցները:

Ո՜րքան դառն գանգատներ, երբ թերթը երկու էջ էր: Թղթակցութիւնները կը դիզուէին, կը շարուէին, բայց խմբագիրը ինքն ալ չէր գիտեր թէ ե՛րբ կարելի պիտի ըլլայ տեղաւորել: Յաճախ կը պատահէր որ 10—15 օր ուշանան:

Հիմա որ ամէն օր չորս էջ ունինք, օրը օրին լոյս կը տեսնեն «Գաւառի Ձայները»: Այլեւս կարգի սպասելու խնդիր չկայ: Թղթակիցները իրենք են որ պիտի փութան ձեռագիր հասցնել...

Դիտած էք անշուշտ — «Ձայները» մեծ մասով կը բաղկանան հանդէսներու, երեկոյթներու եւ ցերեկոյթներու նկարագրութիւններէն: «Խօսեցաւ, երգեց, արտասանեց, խաղաց»:

Մեղադրանք չէ որ կ'ուղղենք: Ամէն տեղ ալ, կեանքը իր պահանջներն ունի:

Արմատախիլ բազմութիւններ են որ կը հեւան, կը տքնին, գլուխները քարին կը զարնեն, հաւաքական կեանք ստեղծելու եւ ազգային ոգին վառ պահելու համար: Մամուլին պարտքն է արձանագրել այդ բոլոր արտայայտութիւնները: Համաձայն իւրաքանչիւր համրանքի կարեւորութեան:

Այս առթիւ, ի՜նչ թախանձագին կոչեր, որպէսզի շատ չկրճատենք, եւ մանաւանդ չաւրենք արտասանողներու, երգողներու, դերակատարներու անունները:

«Անոնք այդ անունները կարդալով, կը քաջալերուին, եւ ուրիշներուն ալ բարի նախանձը կը շարժեն: Ուրեմն, նոր սերունդը, ուրիշ խօսքով՝ ազգապահպանումն է որ կը շահի»:

Այս բոլորը նկատի ունինք: Բայց, թոյլ տուէք որ սրտաբաց պարզենք մէկ-երկու պահանջներ:

Նախ, մի մոռնաք թէ թերթը միայն Փարիզի, Մարսէյլի կամ այսինչ քաղաքին չի պատկանիր:

Անշուշտ ամէնէն առաջ միջավայրին կեանքը պիտի պատկերացնէ: Եւ սակայն, կը պատկանի ամէնուն: Ուրիշ խօսքով, ստիպուած է հաւասարակշռութիւն մը պահել: Եթէ կարելի է երբեմն մէկ-մէկուկէս սիւնակ յատկացնել Մարսէյլի, արդար չէ նոյնը պահանջել, օրինակ, Փոն տը Շէրիւիի համար:

Երկրորդ, ընդհանրապէս կ'երկարին, կը ճապաղին հանդէսներու նկարագրութիւնները: Նոյն միօրինակութիւնը՝ տարիներէ ի վեր:

Հարկ է ճիգ մը փորձել, կարելի եղածին չափ ամփոփել, խտացնել զանոնք: Նոյնիսկ արդիական ձեւի մը վերածել:

Անշուշտ կը հետեւիք սրբագրութեանց, միեւնոյն վրիպումները, երկարաբանութիւնները չկրկնելու համար:

Երրորդ — եւ ամէնէն կարեւորը — որ եւ է գաղութի, յետին համրանքին կեանքը միայն հանդէսներէ, մարզանքներէ եւ պարերէ չի բաղկանար:

Անհրաժեշտ է ուշադրութեամբ հետեւիլ, նաեւ, անոնց ընկերային, տնտեսական, աշխատաւորական կեանքին: Պատկերացնել այդ կեանքին ելեւէջները, տարիներու ընթացքին: Վիճակագրական տեղեկութիւններ քաղել:

Օրինակ, ո՞րքան աշխատաւորներ ինքնապահ դարձած են, սեփական գործեր հաստատելով: Ընդհանրապէս ի՞նչով կը զբաղին — ձեր քաղաքին մէջ — բանուորները եւ բանուորուհիները:

Բազմաթիւ ծաղկոցներ եւ դասընթացքներ բացուեցան ազատագրութենէն վերջը: Ո՞րքան աշակերտներ կը հետեւին այդ ծաղկոցներուն:

Ներգաղթի արձանագրութիւններ կատարուեցան: Ո՞րքան, ձեր քաղաքին կամ գիւղին մէջ են:

Գիտենք որ դիւրին չէ այս աշխատանքը: Բայց եւ այնպէս, պէտք է փորձել: Որքան թոյլ կուտան պարագաները:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՒԱ՞ՏՔ ԹԷ ՔՄԱՅՔ

Սեղանիս վրայ՝ բանաստեղծ Ն. Սարաֆեանի նոր հատորը, «Միջնաբերդ»: Հեղինակին հինգերորդ գործը:

Հազիւ ձեռք առած եւ էջերը կտրած, ուշադրութիւնս գրաւեց ոտանաւոր մը.— «Ապրի՛»:

Խանդ տանք, պատրանք տանք ազգին որ ապրի
Այս յուսաբեկիչ պատրանքներն ի վեր,

Գրչի խա՞ղ: Բայց տաղը կը հիմնաւորուի ինչպէս հանգանակ մը.

Մոռնանք մեծ միտքերն որ կը յուզեն մեզ,
Լքենք հոգեկան բաւիղները բարդ,
Ըլլանք պարզ մեր պարզ ժողովուրդին պէս,
Եւ ոչ թէ լարի վրայ ճախրող գերմարդ:

Օ՜հ, ինչ անուշ, ի՜նչ գեղեցիկ, պիտի ըսէր ուրիշ բանաստեղծ մը: (Կաղլիկ՝ վերջին տողը, կարօտ մշակումի):

Կ'անցնինք օր մը մենք, կ'ապրի ազգը մեր:

Տաղը կը վերջանայ ինչպէս նշանախօսք մը.

Կը հիննան, կ'անցնին մեր միտքերն անգին,
Հաւատքները մե՛ր... Տա՛նք տուրքը բարի՝
Խանդ տանք, պատրանք տանք ազգին որ ապրի:

Կը թուի թէ անկիւնադարձի մը առջեւ կը գտնուի բանաստեղծը, այնքան բարձրաթռիչ սաւառնումներէ վերջ, որ կը յատկանշեն իր նախորդ արտադրութիւնները:

Արդարեւ, աւելի մտերիմ շունչ մը կը ծորի «Միջնաբերդ»ին հինգ նիւթերէն:

Հէքեաթ մըն է առաջինը...

Կար ու չկար, տղայ մը կար, տըղայ մը կաղ, տաղերու խենթ,
Որ կը կարէր ցերեկը կար, հաց մը կ'ուտէր, գիշերը օէր.

Երկրորդը՝ «Սասունցի Դաւիթ»: Որքան կը յիշեմ՝ առաջին երկարաշունչ բանաստեղծութիւնը որ նուիրուած ըլլայ այս նիւթին, արեւմտահայ բանաստեղծի մը կողմէ:

Երրորդը, «Վերջալոյս», կը բաղկանայ զանազան ոտանաւորներէ, որոնց մէկը՝ «Ապրի՛»ն:

Չորրորդը՝ «Պրոմէթէական», դարձեալ անջատ ոտանաւորներ, նոյնքան բարախուն:

Եւ վերջապէս «Ծանօթ դէմքեր», տեսակ մը տաղաչափեալ ծաղրանկար, հարցական խորագիրներով: (Չեմ գիտեր ինչո՛ւ կցեր է այս հատորին):

Գրախօսական չէ որ կը փորձեմ: Թող ուրիշները կատարեն այդ պարտականութիւնը:

Մտքիս կառչեցաւ «Ապրի՛»ն: Անոր հետ ալ՝ հարցում մը՝ — Հաւա՞տք թէ քմայք:

Խանդ տանք, պատրանք տանք ազգին որ ապրի:

Եթէ ամէն մէկ «ուսումնական» քիչ մըն ալ այս շունչով հեւար...

ՎԱՀԷ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ԲԺ. ՅՈՎՍԷՓ ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Երէկ ստացանք հետեւեալ ցաւակցական հեռագիրները, ողբացեալ ընկեր Բժ. Տէր Դաւթեանի մահուան առթիւ.—

Խորապէս կ'ողբանք դառն կորուստը վեթերան Յովսէփի *որ աւելի քան կէս դար ծառայեց հայ ժողովուրդին, իբրեւ աւանդապահը Հ. Յ. Դաշնակցութեան լաւագոյն առաքինութեանց: Ծաղկեպսակ մը դրէք մեր անունով, հետեւեալ արձանագրութեամբ.—«Մեր վաղեմի անբասիր եւ եռանդուն ընկերոջ, մտերիմ աշխատակից Քրիստափորի, Սիմոն Զաւարեանի եւ Ռոստոմի»:*

Հ. Յ. Դ. ԲԻՒՐՕ

ԳԱՀԻՐԷ, 11 Յուլիս.— *Խորապէս կ'ողբանք անդարմանելի կորուստը մեր վեթերան ընկերոջ,* Բժ. Յովսէփ Տէր Դաւթեանի, *որ անխոնջ եռանդով ծառայեց հայրենիքին եւ դրօշակիրը հանդիսացաւ հայ ժողովուրդի տենչերուն:*

Հ. Յ. Դ. ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷ

ԳԱՀԻՐԷ, 11 Յուլիս.— *Խորապէս կ'ողբանք անագորոյն մահը մեծ վաստակաւորին որ ամբողջ կէս դար անձնուիրաբար ծառայեց հայ ժողովուրդին:* — Յուսաբեր, Համազգային ընկերութիւն, Կ. Խաչ, Նաւասարդ Միութիւն, Յառաջդիմասէր ընկ.:

ԱԿԱՆԱՒՈՐ ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐՈՒ ԿՈՉԸ ՀԱՅԿ. ԴԱՏԻՆ ՀԱՄԱՐ

«Ուիլսընեան սահմանները կցել Հայկական պետութեան»

Ինչպէս հաղորդած էինք, խումբ մը ականաւոր Ֆրանսացիներ յուշագիր մը ուղղած են Միացեալ Ազգերու ներկայացուցիչներուն, ի նպաստ Հայկական Դատին: Ահաւասիկ այդ յուշագիրը, որ ամբողջութեամբ հրատարակուած էր երէկուան L'Ordreի մէջ, եւ իբրեւ լուր հաղորդուած ուրիշ թերթերու կողմէ.—

Ստորագրեալները, ամէն հոսանքի պատկանող Ֆրանսացիներ, ժողով գումարելով 1946 Մայիս 15ին, Միացեալ Ազգերու ներկայացուցիչներուն կ'ուղղեն ստիպողական կոչ մը, խնդրելու համար որ ճիշդ այն պահուն երբ հաշտութեան դաշնագիրները պիտի նուիրագործեն հասարակաց յաղթանակին հոգեկան եւ քաղաքական արդիւնքները, հայ ազգին դարաւոր իրաւունքները անգամ մը եւս չզոհուին:

Թուրքիոյ հայ ժողովուրդին ստուարաթիւ մէկ մասին տարագրութեամբ եւ ջարդով էր որ սկսան, 1895էն 1922, այն հրէշային սովորութիւնները որոնց արհաւիրքը Եւրոպան ալ իր կարգին կրցաւ չափել հիթլէրական գրաւման ատեն: Այն պահուն երբ ազատ ժողովուրդները վերջապէս կ'ուզեն Իրաւունքի եւ Արդարութեան տիրապետութիւնը հաստատել, հարկ է եւրոպական հողին վրայ չսահմանափակել բոլորին սպասած հատուցումի գործը, այլ, բուն իսկ Միացեալ Ազգերու պատիւին համար, անոր բարիքը ապահովել նաեւ բարբարոսութեան առաջին զոհին, հայ ժողովուրդին:

Մենք այստեղ կ'ոգեկոչենք յիշատակը Քլէմանսոներու, Կլէտսթոններու եւ Ուիլսըններու, որոնց անդրշիրիմեան ձայնը չէ դադրած հռչակելու իրաւունքը, որովհետեւ կը թուի թէ դիւանագիտական կամ տնտեսական ժամանակաւոր շահերը կ'ուզեն լռութեան դատապարտել զայն: Հայ ժողովուրդը կենդանի իրականութիւն մըն է, եւ ոչ թէ հնագիտական յիշատակ մը, ինչպէս կը փըսփսան դիւրին չքմեղանքներ: Հայկական Հանրապետութեան հողին վրայ, Ֆրանսայի եւ Ամերիկայի մէջ, անոր զաւակները, ինչպէս 1914ին, բոլորը միեւնոյն խոյանքով զինուորագրուեցան Ազատութեան դրօշներուն տակ:

Կարելի չէ մոռնալ նախորդ պատերազմին ատեն հայ ժողովուրդին եղած հանդիսաւոր խոստումները որոնք յետոյ Լոզանի խորհրդաժողովին մէջ, բոլորովին ոտնակոխ եղան, լքում մը որ, աւա՜ղ, երբեք երջանկաբեր չեղաւ իր հեղինակներուն համար:

Այստեղ կայ միջազգային բարոյականի խնդիր մը որուն լուծումը կրնայ չափանիշ ծառայել ապագայ դարերուն, դատելու համար ներկայիս ձեռնարկուած դիւանագիտական գործը: Ներելի չէ, իրաւունքի այսքան բացայայտ կէտի մը վրայ, բռնել զուտ պատեհապաշտութեան դիրքեր, համաձայն վայրկեանի դիւանագիտական «կլիմային», որովհետեւ իրաւունքը երբեք չի քնանար:

Հայ ժողովուրդը պարզապէս կը պահանջէ նուիրագործել իրեն տրուած խրախոյսները, գործադրել իրեն եղած խոստումները, խրախոյսներ եւ խոստումներ որոնց հաւատաց երբեմն կատարեալ վստահութեամբ, եւ այդ վստահութիւնը 1915—1920ի ջարդերուն ատեն, կազմակերպուած Գերմանիոյ մեղսակցութեամբ, իրեն արժեց իր զաւակներուն աւելի քան մէկ միլիոնին կորուստը: Դառն բան պիտի ըլլար եթէ այդպիսի զոհողութիւն մը այսօր պատրուակ ծառայէր վերջնապէս դրժելու համար եղած յանձնառութիւնները:

Թոյլ տուէք աւելցնել.— Ներկայ յայտարարութիւնն ստորագրողները սկզբունքի որ եւ է թշնամութիւն չեն սնուցաներ Թուրք ցեղին հանդէպ: Մեր կարծիքով, Թուրք ժողովուրդին շահն ալ կը պահանջէ որ հայկական հարցը կարգադրուի արդարութեամբ: Միայն այն ատեն, մարելով մըրցակցութեանց վառարան մը որ միշտ կը սպառնայ բռնկիլ Մօտաւոր Արեւելքի մէջ, վերջապէս այդ շրջաններուն մէջ պիտի հաստատուի ճշմարիտ խաղաղութիւն մը, երաշխիքը ցեղերու հաշտութեան:

Ասոր համար, անկախ՝ որ եւ է կամ դաւանական կարծիքէ, կայ միայն մէկ պարկեշտ եւ գործ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Կը հրաժարին

ՏԷՍԻՆ.— *Համաձայն Հ. Յ. Դ. Արեւմ. Եւր. Կեդր. Կոմիտէի հրահանգին եւ նկատի ունենալով Հ. Ա. Ճակատի մղած անվայել պայքարն ու բըռնած թշնամական ուղղութիւնը մեր կուսակցութեան հանդէպ՝ իր մամուլով, թէ գործնական գետնի վրայ, ինչ որ կը հակասէ ընդհանուր համերաշխութեան գործին, կը յայտարարենք թէ՝ մեր այն ընկերները որոնք մինչեւ այսօր կ'անդամակցէին «Ճակատ»ին, կը հրաժարին այդ կազմակերպութենէն:*

Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷ

ՄԱՅԻՍ 28Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՄԷՋ

Հայաստանի անկախութիւնը՝ Մայիս 28ի 28րդ տարեդարձը տօնուած է մեծ շուքով Երուսաղէմի մէջ, որուն նախաձեռնողը եւ կազմակերպողը եղած է Հայ Կրթ. Զաւարեան Միութիւնը Y.M.C.A.ի ընդարձակ հանդիսասրահին մէջ: Ընկ. Յովհ. Զաքարեան բացումը կատարելով ըսած է.— *«Քանի մը շաբաթ առաջ, հաւաքուած էինք այս սրահին մէջ, Ապրիլ 24ի Մեծ Եղեռնի տարեդարձը յուշատօնելու եւ մեր յարգանքն ու անխախտ հաւատքը անգամ մը եւս յայտնելու մեր մէկ միլիոն նահատակներու երազին ու գործին հանդէպ: Այսօր կը տօնենք իբրեւ տրամաբանական վախճան այդ անպատմելի Եղեռնին, մեր անկախութեան 28րդ տարեդարձը»: Թռուցիկ ակնարկով մը ընկերը յետոյ շարունակեց բացատրել Մայիս 28ի իմաստը ու անոր ծնունդ տուող պատմական դէպքերը եւ յոյս յայտնեց, որ այս անգամ, երբ աշխարհին քարտէսը կը գծուի արդարութիւնը պիտի գործադրուի, եւ հայութիւնը տէր պիտի դառնայ իր դարաւոր եւ արդար իրաւունքին, առանց նոր յուսախաբութեանց եւ հիասթափումի: Անդրադարձաւ Նոյեմբեր 29ին, որ, ըսաւ, ուրիշ բան չէ, բայց եթէ իրաւակարգի մը փոփոխութեան թուականը, որ կարելի է տօնել իբր այդ միայն:*

Օրուան բանախօսը՝ ընկ. Գուրգէն Մխիթարեան ըսաւ.

— « Այսօր կը տօնենք Հայաստանի Անկախութեան 28րդ տարեդարձը: Եղելութիւն մը, որ բոլորովին տարբեր ու անզուգական է իր ձեւին մէջ: Եղելութիւն մը, որ ոչ անցեալին, ո՛չ ներկային, այլ ապագային՛ն եղած է: Ան կը մոռցնէ, կը մեղմացնէ, կ՚անուշցնէ դարերու մեր զրկանքը, ցաւը, տառապանքն ու փլուզումը եւ կը բարձրացնէ մեզ մինչեւ յաղթանակ:

Հազիւ ամիս մը կ՚ընէ, երբ տօնեցինք Ապրիլ 24ը, այն թուականը, որուն մէջ կը մարմնաւորուի Հայոց պատմութեան վերջին վեց դարերու տառապանքին գագաթնակէտը, ուր մեր ժողովուրդին կէսը, մտաւորականէն մինչեւ մշակը, նորածինէն մինչեւ ծերերը, այր թէ կին, խլուեցան մեր հողերէն եւ ամենավայրագ ու գազանային միջոցներով մեծաւ մասամբ բնաջնջուեցան եւ մաս մըն ալ աշխարհի չորս ծագերուն ցրուեցաւ: Եղելութիւն մըն է սա, որ ո՛չ մէկ ժողովուրդի չէ վիճակուած: Այսպիսի դէպք ո՛չ մէկ պատմութիւն չէ արձանագրած: Իսկ այսօր, մենք դարձեալ թուականի մր առջեւ ենք—Մայիս 28:

Մայիս 28ով նոր պատմութիւն մը կը ստեղծուի, նոր թուական մը, զոր պատմագէտներ չեն կրնար եղծել եւ ջնջել, որքան ալ այդպէս փափաքողներ ըլլան: Մայիս 28ը հայ ժողովուրդի պատմութեան ձայնն է, ապրումներուն արտայայտութիւնը, ազատութեան պոռթկումն է: Ան՝ ժողովուրդը՝ վեց դար շարունակ ջարդուեցաւ, տարագրուեցաւ, տառապեցաւ, հալածուեցաւ եւ ամէն նեղութիւն եւ չարչարանք, զոր մարդ կր կրէ մարդէն ու գազանէն, ան կրեց, բայց ան տոկաց ու մնաց: Այն օրերուն, երբ հայ հողին մէկ մեծ մասը խեղդուած էր արիւնի մէջ, գիւղեր ու քաղաքներ երբ դարձած էին աւերակ ու ամայի, միւս մասին մէջ Հայը կռուեցաւ եւ իր բոլորանուէր ճիգերով պարզեց Եռագոյնը: Մայիս 28ը՝ այսպէս ջարդուած,փշրուած երակներէ կերտուած ազատութիւն մըն է:

Կ՚ըսեն թէ՝ Մայիս 28ը մեր դարաւոր թշնամիին նուէրն էր մեզի: Ահաւասիկ ամենադժբախտ Հայերը: Եթէ այդպիսիներ մէկ վայրկեան հայ ըլլային եւ յիշէին Ղարաքիլիսէի, Սարդարապատի եւ Բաշ Ապարանի ճակատագրական պայքարները, ուր բովանդակ հայ ժողովուրդը կեանքի եւ մահուան պայքար կը մղէր « մահ կամ ազատութիւն » նշանաբանով, երբ սահմանին վրայ էր մեր դարաւոր թշնամին, որ տակաւին քիչ առաջ Ապրիլ 24ը տուած էր մեզի, այդպիսիներ, վստահ եմ, պիտի չհամարձակէին նոյնիսկ մտածել թէ Մայիս 28ը նուէր էր մեր թշնամիէն ընծայուած: Ո՛չ, Մայիս 28ը մեր բոլորին ոգիին եւ պատմութեան հարազատ դէպք մըն է, որ կատարուեցաւ մե՛ր պարտադրանքին տակ:

Ունեցած ենք մեր մտքի ազատութեան պայքարի հերոսը յանձին Ս. Մեսրոպի: Կը տօնենք ամէն տարի Վարդանանցը, ոչ միայն իր կրօնական արժէքին համար, այլեւ իրմով մեր հոգեկան եւ իմացական ազատութիւնը դնելու պայքարին համար: Հայ յեղափոխութիւնը մեր ժողովուրդին ազատութիւն եւ հայրենիք տալու ձգտումն ունէր ու իր այդ ձգտումը յաջողեցաւ պսակել Մայիս 28ով:

Ֆրանսացիք ունին իրենց ազատագրութեան թուականը՝ Յուլիս 14, զոր փնտոիր բոլորը կը տօնեն, առանց նկատի առնելու եկող գացող վարչակարգերը: Ամերիկացիները կը տօնեն իրենցը՝ Յուլիս 4ին, իսկ Յոյները՝ կը տօնեն Մարտ 24ին: Սակայն Մայիս 28ը պարզ ազատագրութեան տօն մը չէ: Ան՝ շարունակական պայքարներով եւ երկարատեւ հաւատքով ձեռք բերուած թուական մըն է: Ան մեր ժողովուրդին երեւակայութեան մէջ էր: Հայ պետականութիւն բառը անցած էր պատմութեան մէջ. մեր հայրենիքը դարձած էր պարզ աշխարհագրական ծանօթութիւն մը, Մայիս 28ն էր, որ զայն դարձուց ազատ ու անկախ, տուաւ մեզի պետութիւն, ազգ. կառավարութիւն, հայկական բանակ, մշակութային կազմակերպութիւններ եւ այն բոլորը, որ ազգ մը կ՚ունենայ իր ազատ ու անկախ հայրենիքին մէջ:

Մեր պատմութեան մէջ նոր նշանակէտ մը եւս կ՚աւելնայ Նոյեմբեր 29ով, որ եղած է Հայաստանի Հանրապետութեան վարչակարգին փոփոխման թուականը: Ոմանք կը տօնեն զայն, ուրանալու համար Մայիսի 28ը: Ահաւասիկ դժբախտ պարադայ մը եւս հայ կեանքին մէջ: Նոյեմբեր 29ը եկաւ ու հզօրացուց, ամրապնդեց ինչ որ կար Մայիս 28ով: Նոյեմբեր 29ը չէր գոյանար առանց Մայիս 28ի ծնունդին: Պատերազմի սկիզբէն իսկ մենք դադրեցուցած ենք պայքարը: Հայը ներքին պայքար պէտք չէ ունենայ:

Հայ ժողովուրդը այսօր դարձեալ կը հետապնդէ իր արդար Դատը: Ունինք մեր միակ նշանախօսքը՝ Միացեալ, Ամբողջական Հայաստան, ու կը քալենք դէպի այդ նշանակէտը: Ուրիշներ ուրացան զայն, հալածեցին մեզ, սակայն, բարեբախտաբար, այսօր բոլորն ալ մեզի հետ են, լաւապէս համոզուած հայ ժողովուրդի միակ նշանախօսքէն ու կր պահանջեն մեզի հետ ամբողջական Հայաստանի ստեղծումը: Կը պահանջեն յեցած Սեվրի դաշնագրին, որուն առջեւ մեր դարաւոր թշնամին ալ խոնարհած էր:

Շարունակելով իր խօսքը, ընկեր բանախօսը անդրադարձաւ կաթողիկոսական ընտրութեան եւ այդ առթիւ Մեծերուն մէջ տեղի ունեցած գեղեցիկ մրցակցութեան՝ հեռաւոր Ամերիկաներէ մեր պատգամաւորները օր առաջ Էջմիածին հասցնելու համար, մասնաւոր օդանաւերով: « Առաջին անգամն է որ, կ՚ըսէ ընկերը, մեր պատմութեան մէջ նման դէպք մը կը պատահի: Նոյնիսկ պապական պատմութեան մէջ նման առիթ եւ դէպք չէ պատահած: Սա նշանակութիւն մը ունի: Մենք կռուեցանք Դաշնակիցներու կողքին, պայքարեցանք եւ հարիւր հազարնոց մարտիկներու ամբողջական արիւնը թափեցինք՝ հերոսաբար ու հաւատքով, եւ իրաւունք ունինք պահանջելու մեր հողերը ոչ միայն յեցած դաշնագրերու վրայ եւ մէկ միլիոնի անունով, այլեւ իբրեւ յաղթական մէկ ժողովուրդ, որ եղած է միշտ ժողովրդավար պետութեանց կողքին: Պիտի հաւատանք մեր ապագային: Հայը միշտ ապագան դիտած է:

Յ. ՕՇԱԿԱՆ ԱԼ ԿԸ ԽՕՍԻ

Հաւաքոյթին փակումը կատարել առաջարկուեցաւ Պ. Յ. Օշականի :

— «Ինչո՞ւ կր պարտադրէք, որ անպայման խօսիմ: Ձեր լսելու մարմաջով սրտերը արդէն իսկ լսեցին բարեկամս, որ խօսեցաւ, բերաւ այն ամբողջ տագնապանքը, խելքէ մտքէ հեռու, անպատմելի ապրումները, զոր ունեցաւ մեր ժողովուրդը: Իր պայծառ հայրենասիրութեամբը ինձմէ աւելին ըրաւ բարեկամս: Երբ կը խօսէր, ապրեցայ իմ պատանութիւնս, Պոլիսը, ամբողջ մեր ժողովուրդին հոգեվիճակը, մեր սուգը, մեր զոհերը...: Իրաւ այս ժողովուրդին հաւատքը չէ պակսած նոյնպէս եւ իմ մէջ: Գտնուած եմ այս ժողովուրդին ամէն խաւերուն մէջ: Զարկի դուռը հայ տան մը, երբ թուրք ոստիկանութիւնը կը հետապնդէր զիս, ինձ ալ մէկ միլիոնին վիճակակից դարձնելու համար: Ու դուռը բացուեցաւ: Ես անծանօթ մըն էի տնեցիներուն, սակայն Հայ մըն էի: Պաշտպանեցին զիս որքան ատեն որ պէտք էր՝ մահու կենաց այդ սեւ օրերուն: Իսկ Հայը գիտէր այդ բոլորը ու չէր պլանար իր կարողութիւններուն վերջին պուտն իսկ: Ու ահա, երբ արդիւնք մեր զոհողութեան մեծ ոգիին, հայոց հայրենիքը կանգուն է, ուր մեր ուժն ու գեղեցկութիւնը կը ծաղկին :

Ցաւով է, որ կը տեսնեմ առաջաւորութեան խնդիրներ կը յարուցուին մեր մէջ: Պատահական, անպատասխանատու մարդիկ կ՚աշխատին խաթարել, աւրել մեր մէջ ինչ որ կերտուած է մեր միլիոնին ձայնովը: Անոնց ձախողութիւնը անխուսափելի է :

Այսօր հայրենիքի դռները բաց են բոլոր իր զաւակներուն համար: Ժողովուրդ Հայոց, հոն է ձեր ապագան ու պատգամը: Հոն իր բոլոր զաւակները երթալու իրաւունք ունին: Երկիրը անոնց համար է, որոնց հայրերը անոր վրայ արիւն թափեցին: Ու ձերն է, քանի մենք զայն կատարած ենք լիովին: Ու բաց հայրենիքը մեր բոլորին համար է:

« Նաւը Լերան Վրայ» խորհրդանիշ է, հէքեաթ չէ: Պէտք է երթալ ու զարգացնել այդ երկիրը, քարերը մարդու վերածելով, իսկ հողերը՝ հացի:

Որոտընդոստ ծափերու տարափին տակ Պ. Օշական վերջացուց իր խօսքը :

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆՈՐ ԳԱՐՈՒՆ (*բանաստեղծութիւններ*) : *Գրեց՝ Վահրամ Սօֆեան: Գին՝ 3 տոլար: Հեղինակին հասցէն.—* Vahram Sofian, 1482 Armadale Avenue, Los Angeles 42, Cal. (U. S. A.) :

Դիւանագիտութիւնը 130 տարի առաջ եւ հիմա

Ամերիկեան թերթ մը կը գրէ.—

Մարդու պայքարը տեւական խաղաղութիւն մը հաստատելու համար հետզհետէ բարդացած է դալարատանջ աշխարհի մը մէջ որ յառաջդիմած է — եւ կամ առնուազն փոխուած է — փոշոտ կառքերու օրերէն մինչեւ հիւլէական դարու ծագումը: Արդեօ՞ք միջազգային դիւանագիտութիւնը հաւասար քայլ առա՞ծ է: Վիճելի խնդիր է:

Զօրսերու Խորհուրդը հիմ ծառայեց լայն վիճաբանութեան մը այս խնդրի մասին: Վերջին չորս ամիսներու ընթացքին, անոնց խորհրդակցութիւնները արտակարգ կերպով նկարագեղ բաղդատութիւն մը կ՚ընծայեն դիւանագիտութեան հաշտութեան ճիգերուն հետ, այն թուականէն ի վեր որ Միացեալ Նահանգները, այս ազգերուն մէջ ամէնէն ուժեղը, շահեցաւ իր անկախութիւնը:

Փարիզի ժողովին հետ բաղդատութեան համար ամէնէն շատ յիշուած պարագան Վիէննայի խորհրդաժողովն է, 130 տարի առաջ:

Ներկայ օրերու դիւանագէտներն ալ կ՚ընդունին թէ Վիէննայի պատգամաւորները 50 տարուան խաղաղութիւն մը տուին Եւրոպայի, եւ կը տարակուսին թէ Միացեալ Նահանգներու, Մեծն Բրիտանիոյ, Խ. Միութեան եւ Ֆրանսայի նախարարները կարենան յաջողիլ այդքանի: Բայց անոնք դիտել կուտան թէ այսօր Եւրոպայի խնդիրները տասն անգամ աւելի մեծ, եւ տասն անգամ աւելի բարդ են: Կը պնդեն թէ Վիէննայի ներկայացուցիչները միայն քաղաքական խնդիրներու հետ գործ ունէին, եւ թէ Փարիզի նախարարները տնտեսական լուծումներու յաւելեալ բեռն ունին:

Սթոքհոլմի «Սվէնսքա Տակպլատըթ» թերթի Փարիզի թղթակիցը Պ. Աուրըն կը գրէ այս առթիւ.— « Քանի մը տարբերութիւններ ակներեւ են: Վիէննայի մէջ միմիայն եւրոպական կառավարութիւններն էին որ կը ներկայացնէին: Բայց նմանութիւններն ալ պէտք չէ անտեսուին: Այն ատեն ալ, ինչպէս հիմա, կը ճգնէին Եւրոպայի փլատակները մաքրել եւ նոր Եւրոպա մը շինել: Այն ատեն ալ, ինչպէս հիմա, կը խորհէին կարգ կանոն վերահաստատել դիկտատորի մը փլող կայսրութեան մէջ: Վիէննայի ներկայացուցիչները 50 տարուան խաղաղութիւն տուին, մինչդեռ Վերսայլի մէջ սոսր կէսը տուին: Վիէննայի վարչագէտները առաւելութիւն մը ունէին որ 1946ի նախարարները չունին: Անոնք բոլորն ալ միեւնոյն քաղաքակրթութեան արդիւնքն էին: Հասարակաց լեզու մը ունէին: Կը վիճէին առանց թարգմանի, մինչ թարգմանը դանդաղ եւ ծանր մթնոլորտ մր կը ստեղծէ:

Ալեքսանդր Ա., Մեթերնիխ եւ անոնց հետ բանակցող ընկերները տիրացած էին Ֆրանսերէնի, որ այն թուականի դիւանագիտական լեզուն էր: Տարօրինակ հեգնութիւն մըն է որ 130 տարի վերջ, երբ ձայնասփիւռը, օդանաւը եւ զանազան ուրիշ տեսակի հաղորդակցութիւնները աշխարհը իր նախկին մեծութենէն կոտորակի մը վերածած են, Զօրս Մեծ Նախարարներէն եւ ոչ մէկը տիրացած է ուրիշ լեզուի մը, բացի իր սեփական լեզուէն:

Վիէննայի մէջ ամէն բան կը հասկցուէր մէկ վայրկեանէն, Փարիզի մէջ ամէն բան պէտք է կրկնուի, եւ երբեմն ալ երեք լեզուով պէտք է կրկնուի: Այսպիսի բան մը կարելի էր սպասել խաւարակուռ Ափրիկէի ցեղապետներէն, բայց ասոնք աշխարհի ամէնէն մեծ պետութիւններուն նախարարներն են:

Վիէննայի մէջ եւրոպական մշակոյթը հասարակաց էր բոլոր բանագնացներուն, անոնք քաղաքակրթութեան միեւնոյն ըմբռնումները ունէին:

Վիէննայի խորհրդաժողովին մէջ պատգամաւորները կասկածանքով կը նայէին իրարու: Աւստրիական գաղտնի սպասարկութիւնը, այն ատենուան Եւրոպայի ամէնէն ազդեցիկը, լրտեսութեան այնպիսի դրութիւն մը ունէր որ արդի շարժանկարի դրողին երեւակայութիւնը պիտի գրգռէր: Ամէն կարեւոր անձնաւորութեան կը հետեւէին շուքի պէս: Նամակները կը բացուէին եւ նետուած թուղթերու պարունակութիւնը ուշադրութեամբ կը քննուէր: Այսուհանդերձ խորհրդաժողովը արժանաւոր երեւոյթ մը ունէր:

Եւրոպական քաղաքակրթութեան ծէսերուն խստիւ կը հետեւէին: Անհամար էին ընդունելութիւնները, ճաշերը, պարահանդէսները: Արտաքնապէս կարծես թէ խորհրդաժողովը պարէն եւ ժպիտէն զատ ուրիշ բան չունէր ընելիք: Եւ սակայն պատգամաւորները աշխատեցան, որու արդիւնքը եղաւ Եւրոպայի կէս դարու խաղաղութիւնը »:

Փարիզի ժողովին մէջ հակառակն է, ուր ընկերային կողմը նուազագոյնին վերածուած է: Պատգամաւորներէն շատեր իրարու հանդէպ թշնամի բանակի տպաւորութիւն ձգած են: Անգամ մը Փարիզ քաղաքը շքեղ ճաշ մը տուաւ, նախարարները չգացին եւ դեսպանները ներկայացուցին զանոնք: Պ. Աուրըն կր նկատէ որ ոչ մէկ առիթով չտեսնուեցաւ որ Ռուսերը ճաշեն ուրիշ պատգամաւորներու հետ հանրային ճաշարանի մը մէջ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՔԱՂԱՔԱՑԻ M. BOGIի ՃԱՌԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Ե. Դ. Նոր Սերունդի Մարսէյլի Շրջ. Վարչութիւնը, Յուլիս 6ին սարքած էր երեկոյթ-պարահանդէս մը որ տեղի ունեցաւ Շաթօ տէ Ֆլէօրի մեծ սրահին մէջ: Ներկաներու բաւական հոծ բազմութիւն մը ժամանակէն առաջ փութացած էր հանդիսասրահը, քաջալերելու համար մեր Նոր Սերունդի անդամ երիտասարդներն ու երիտասարդուհիները :

Բացումը կատարուեցաւ Նոր Սերունդի երգչախումբին կողմէ «Մշակ Բանուոր»ով եւ «Մարսէյյէզ»ով: Օրուան նախագահը, ընկ. Խաչիկ Գալուստեան, իր բացման խօսքին մէջ, Նոր Սերունդի Շրջ. Վարչութեան կողմէ թուեց այն դաստիարակչական եւ մարզական աշխատանքները որոնք կատարուած են Նոր Սերունդի նախաձեռնութեամբ: Մէկ տարուան մէջ, Նոր Սերունդը մեր ազգային կեանքին կապելու համար կազմակերպուած են շարք մը դասախօսութիւններ, հանդէսներ, դաշտագնացութիւններ, եւ մարզական մըրցումներ, որոնց հետեւած են բազմաթիւ երիտասարդներ եւ երիտասարդուհիներ: Մէկ տարուան աշխատանքին արդիւնքը գոհացուցիչ ըլլալով, Նոր Սերունդը աւելի վստահութեամբ եւ հաւատքով կը նայի ապագային: Ընկեր Գալուստեանի տեղեկատուութիւնը արժանացաւ հանդիսականներու ջերմ ծափերուն եւ գնահատանքին:

Գեղարուեստական բաժնի մէջ իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Օր. Մառի Եղգովանեան (արտասանութիւն), Նշան Քէօսէեան (մեներգ), Կարապետ Միլօեան (ջութակ): Ընկեր Վ. Տէր-տէրեանի կողմէ եղած զուարճախօսութիւնները մեծ ծիծաղ յառաջ բերին ներկաներու մէջ:

Ապա, որոտընդոստ ծափերու մէջ, բեմ եկաւ մեր ընկերվարական բարեկամը, քաղաքացի Marius Bogi որ իր հայանպաստ գրութիւններով ծանօթ է «Յառաջ»ի ընթերցողներուն: Bogi նախ հաղորդեց ընկերվարական կուսակցութեան ողջոյնները ներկաներուն, ապա անցնելով իր ճառին, ըսաւ թէ Հայերը օտարներ չեն Ֆրանսայի համար, այլ եղբայրներ Ֆրանսացի ժողովուրդին, ազատութեան եւ արդարութեան հայրենիքին՝ Ֆրանսայի մէջ: Դուք ձեզ հետ բերիք, ձեր տարագրի պզտիկ ծրարին մէջ, ձեր բազուկին եւ մտքին ուժը: Անդրադառնալով «Մայիս 28»ի առթիւ եղած ծանօթ մասնութեան, ըսաւ թէ «մենք որ վարժուած ենք հանդուրժելու բոլոր արարքները ուրիշներուն, մտիկ ընելու բոլոր թեր ու դէմ խօսքերը, չենք հանդուրժեր որ անոնք արգելք հանդիսանան մեր ձեռնարկներուն եւ մեր խօսքին: Ազատութեան եւ արդարութեան երկիր Ֆրանսայի մէջ բոլորն ալ ազատ են իրենց կարծիքներուն եւ ձեռնարկներուն մէջ: Հայերդ կրնաք վստահ ըլլալ մեր աջակցութեան վրայ: Ընկերվարական Ժոռէսը, Փրէսանսէն Հայկ. Դատի եւ հայժողովուրդի լաւագոյն պաշտպաններն էին Ֆրանսական խորհրդարանի եւ հրապարակային բեմերու վրայ: Հայ ժողովուրդը իր երախտագիտութեան տուրքը վճարեց 1915ին, մերժելով Թուրքերու խոստումները, եւ կանգնելով Դաշնակիցներու կողքին: 18 ամիսներէ ի վեր է որ կը հետաքրքրուիմ ձեր խնդիրներով եւ ձեր պատմութիւնով, բայց արդէն բաւական բան գիտեմ ձեր ժողովուրդին եւ պատմութեան մասին: 1939ին բազմաթիւ Հայեր զինուորագրուեցան Ֆրանսական բանակին մէջ: Շատեր զոհ ինկան թշնամիին ձեռքը, իսկ հոս մնացողներն ալ, գրաւման շրջանին կրեցին բարոյական եւ ֆիզիքական ծանր հետեւանքները: Կը գնահատենք հայ գաղութին ջանքերը, որուն համար կայ երկու հայրենիք, Ֆրանսա եւ Հայաստանը: Մարդ չի կրնար ձեր սրտէն հանել ձեր պապերու երկիրը, Հայաստանը: Չորս Մեծերը որ ժողովի նստած են այս պահուս, պէտք է որ արդար լուծում մը տան ձեր այս Դատին »:

Հ. Ե. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէին կողմէ խօսեցաւ ընկեր Տ. Թաղոյեան, որ նախ շնորհակալութիւն յայտնելով Ֆրանսական ընկերվարական կուսակցութեան եւ օրուան բանախօսին՝ Պ. Bogiի, ըսաւ թէ այսօր Ֆրանսահայութիւնը ականատես է ուրախալի երեւոյթի մը, որովհետեւ այստեղ ծնած եւ հասակ նետած սերունդը սկսած է հետաքրքրուիլ հայկական կեանքով: Հին սերունդը, իր դերը կատարելով ասպարէզը ձգած միջին սերունդին: Շատ չանցած միջին սերունդն ալ հետզհետէ իր տեղը պիտի տայ այսօրուան նոր սերունդին: Ուստի նոր սերունդը պէտք է պատրաստ ըլլայ իր պարտականութիւնները ստանձնելու համար: Ապա հրաւիրեց բոլոր ծնողները անխտիր որ իրենց զաւակները անդամագրեն Հ. Ե. Դ. Նոր Սերունդին, եթէ կը փափաքին որ անոնք ըլլան գիտակից եւ պարտաճանաչ Հայեր :

Արտասանեցին փոքրիկն Փիլիպպոս Պօյաճեան, Սարգիս Սարգիսեան եւ Պ. Ուշտունի: Նոր Սերունդէն ընկեր Մ. Ղազարեան ջութակի վրայ նուագեց ընկերակցութեամբ Օր. Նիզամեանի: Ընկեր Ա. Յակոբ ըրաւ զուարճախօսութիւն մը, արժանանալով կրկնութեան: Մեներգեց Օր. Սրբուհի Զաքարեան: Երգէոնի վրայ նուագեց Կայծակ Նարեան: Մեներգեց Օր. Զուարթ Սարոյեան :

Կէս գիշերէն վերջ սկսան եւրոպական պարերը տեւելով մինչեւ լոյս: Հանդիսականները հաճելի ժամանց մը անցուցին :

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, 7 Յուլիս ընկերվարական կուսակցութիւնը համախմբում մը կազմակերպած էր Վալապրի անտառին մէջ (Կարտանի եւ Էքսի ճամբուն վրայ): Հինգ հազարէ աւելի բազմութիւն մը հաւաքուած էր նշանակուած վայրը: Հ. Ե. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ալ մասնաւոր հրաւէր ստացած ըլլալով, ներկայ էր բազմաթիւ ընկերներով եւ հայրենակիցներով: Եղան զանազան խաղեր եւ անակնկալներ: Խօսեցաւ նախկին ելմտական նախարարը, Պ. Անտրէ Ֆիլիփ, ծանրանալով Ֆրանսական հանրային կարծիքը յուզող ներքին եւ արտաքին խնդիրներու վրայ: Իրիկունը ուշ ատեն մեր հայրենակիցները վերադարձան իրենց տեղերը, ուրախ եւ հաճելի ժամանց մը ունենալով: Եղան նաեւ հայկական պարեր : ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

ՏԷՍԻՆ, 8 Յուլիս. — Ֆրանսական բանակի Հայ Ռազմիկներու Միութիւնը հոգեհանգստեան պատարագ մը կարգադրած էր, յարգելու համար յիշատակը Ֆրանսական բոլոր ճակատներու վրայ ինկած հայ զինուորներուն: Այս առթիւ հրաւիրուած էր Փարիզէն Արսէն ա. քահանայ Սիմէոնեանց :

Միութիւնը, միշտ չեզոք եւ անկախ, որ իր շուրջը համախմբած է բոլոր հայ ռազմիկները, պաշտօնական հրաւէր ուղղած էր բոլոր կազմակերպութեանց. Հրաւէրին սիրով պատասխանած էին բոլորը, բացի Հ.Ա.Ը.Միութենէն եւ «Պետական» Կ. Խաչէն:

Յուլիս 7ի կիրակի առտուն, Ռազմիկներու Միութեան ժրաջան վարչութիւնը գործի վրայ էր եւ ժողովուրդը խուռներամ լեցուած էր եկեղեցին, ինչ որ աննախընթաց էր Տէսինի մէջ: Եկեղեցւոյ մէջտեղը պատրաստուած էր մահարձան մը, ծածկուած սեւով եւ թարմ ծաղիկներով զոր բերած էին հրաւիրուած Միութիւնները: Մահարձանին վրայ զինուորական գտակ մը, իսկ երկու կողմերը Ռազմիկներու Միութեան եւ Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան զոյգ Եռագոյները (Ֆրանսական եւ հայկական) որոնք իրենց պաշտօնական դրօշներն են: Դրօշակիրներ էին՝ Պ. Պ. Յովսէփ Պետրոսեան եւ Մանուկ Գրիգորեան: Եկեղեցւոյ պատւոյ դասի տեղը գրաւած էին հետեւեալ լիազօրուած ներկայացուցիչները՝ Պ. Պ. Մովսէս Կարապետեան՝ (Հ. Ե. Դ.), Սարգիս Առաքելեան (Հ. Մ. Ը. Մ.), Վահան Հիւսեան (Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութիւն), Պօղոս Թորիկեան (Լիոնի ռազմիկներ), Վահրամ Սէֆէրեան (Տէսինի Ռազմիկներու նախագահ), Տիկին Հռիփսիմէ Գրիգորեան (Կապոյտ Խաչ), ինչպէս եւ ռազմադաշտին վրայ ինկած ամէնուս սիրելի Կարպիս Տէր Պօղոսեանի սգաւոր եղբայրը՝ Պօղոս Տէր Պօղոսեան եւ իր տիկինը:

Դպրաց երկսեռ դասի ղեկավարութեան համար Լիոնէն հրաւիրուած էր փոխ-դպրապետ՝ Պ. Գ. Բաղտասարեան, որ կրցաւ կատարեալ ներդաշնակութեամբ վարել խումբը (Տէր եւ Տիկին Ե. Հաբէլեան, Պ. Ե. Հալէպեան, Տիկիններ՝ Գ. Փափազեան, Տէսինի ուսուցչուհին, Ա. Վարդանեան, Լիոնէն, Մ. Կարապետեան, Ա. Պօյաճեան եւ ուրիշներ): Տէսինի գաղութը իր եկեղեցւոյ հիմնարկութենէն ի վեր այսքան ներդաշնակ արարողութիւն չէր տեսած, շնորհիւ պատարագիչ քահանային հմտութեան եւ արժանիքին:

Պատարագէն վերջը, տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան արարողութիւնը, մահարձանին վրայ, դրօշակներու եւ ժողովրդի ներկայութեան : Շատեր կուլային: — Ռազմիկ

Փարիզի ժողովին համար կ'ըսէ թէ ամէն բան գորշ, բիրտ եւ անհրապոյր է: Եւ կ'եզրակացնէ, հոգ չէ թէ մեր օրերու մեծ պետութեանց ներկայացուցիչները բիրտ կերպով արտայայտուէին, թէ՛ գիտութիւն ունենան կամ ոչ, թէ՛ մշակոյթով եւ դաստիարակութեամբ նման կամ տարբեր աշխարհներու պատկանին,— դիւանագիտական արուեստը փոխուած է:

Ալեքսանդր ցարը չէր ուզեր որ եւ է մէկուն առաջնորդութիւնը: Անոր արտաքին նախարարը, Նէսըլրոտը, աւելի անոր քարտուղարն էր: Մեթերնիխը ինք իր տէրն էր: Ֆրանց Եօզէֆ կայսրը բոլորովին անոր ազդեցութեան տակն էր: Մեծն Բրիտանիոյ Քէսլրիկը ժողովին հասաւ ընդհանուր հրահանգներով եւ լայն իրաւասութիւններով: Հաղորդակցութեան նախնական պայմանները հեռաւորութիւնները կը մեծցնէին: Պէտք էր որ դիւանագէտները ուշ հասնող որոշումները տեղին վրայ տային: Այս պայմաններուն տակ ազգերու աչքին, այդ անձնաւորութիւնները մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէին:

Հեռաձայնը, ձայնասփիւռը, հեռագիրը եւ օդանաւը կեդրոնացուցին արտաքին քաղաքականութեան ուղղութիւնը: Ամէն բառ եւ գործ հիմնուած է երկրէն հասած տեւական հրահանգի մը վրայ: Այս պարագային դիւանագէտը կրնայ փայլուն, հաճելի կամ ամբողջովին անգոյն մէկը ըլլալ: Հոգ չէ :

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՎԻԷՆ, (Յառաջ) — Հ. Մ. Ը. Մ.ի կազմը, մէկ տարուան մէջ իրապէս հրաշքներ գործեց: Հակառակութիւն, անտարբերութիւն, մարզադաշտի չգոյութեան մտահոգութիւն, անհրաժեշտ գոյքերու սղութիւն եւ նախնական շրջանի մը անյաջողութիւնները իբրեւ սեւ ու մութ ամպեր եկան անցան : Այսօր, մէկ տարի վերջ, Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ը իր սկաուտական երկու խումբերէն զատ ունի իր գնդակախաղի երկու խումբերը իրենց ամբողջական կազմածներով եւ սեփական գեղեցիկ դաշտ մը, շրջապատուած բարտիներով:

Կիրակի, 7 Յուլիս, կատարուեցաւ դաշտին հանդիսաւոր բացումը, որուն կնքահայրութիւնը ստանձնած էր Պ. Օննիկ Ագպըլըզեան: Այս առթիւ կազմակերպուած էր «Թուռնուա» մը որուն կը մասնակցէին Հ.Մ.Ը.Մ.ի Լիոն-Տէսին երկու խումբերը, Սէն-Շամոնի «Մասիս» Հայ Մարզականը եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի տեղական Ա. խումբը: Երեք մրցումներն ալ, յաջորդաբար շատ կանոնաւոր անցան, թէեւ պաղ օդը քիչ մը աննպաստ էր հանդիսատեսներուն համար: Առաջին առթիւ, իրարու դէմ խաղացին Լիոն-Տէսինի Ա. Խումբը եւ Վիէնի Ա. խումբը: Յաղթական ելաւ Լիոն-Տէսին 2—0ով: Երկրորդ մրցումը տեղի ունեցաւ Լիոն-Տէսինի Բ. խումբին եւ Սէն-Շամոնի խումբին միջեւ, յաղթական ելաւ Սէն-Շամոն 2—0ով: Եւ վերջապէս, երրորդ խաղին, իրարու դէմ մրցեցան երկու յաղթականները՝ Սէն Շամոն եւ Լիոն Տէսին: Այս երկու խումբերը գեղեցիկ խաղարկութիւն մը ցոյց տուին: Յայտնի կը տեսնուէր որ երկու կողմերն ալ վճռականութիւն մը ունէին վերջնական յաղթանակը տանիլ եւ այդպէս տիրանալ բաժակին: Բայց, վերջ ի վերջոյ աւելի բախտաւոր գտնուեցաւ Սէն Շամոնի խումբը, երեք նշանակէտով մէկի դիմաց (3—1) յաղթեց Լիոն-Տէսինի Ա. խումբին եւ ստացաւ իբրեւ վերջնական յաղթականի վարձատրութիւն՝ գեղեցիկ բաժակ մը :

Ուշ ատեն, մրցումներէն վերջ, տեղի ունեցաւ նաեւ սկաուտական երդման արարողութիւն մը եւ աստիճաններու բաշխում, Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչական կազմի եւ խումբ մը հին սկաուտներու ներկայութեան: Խմբապետ Հ. Զաքարեան եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ընդհ. քարտուղարը խօսք առին ըսելու թէ ինչ կը սպասէ մեր հայրենիքը իր զաւակներէն, եւ ի մասնաւորի սկաուտներէն, եւ թէ ինչ պարտականութիւններ կը ստանձնէ հայ սկաուտը, երբ հանդիսաւոր կերպով կ'երդնու եւ կը խոստանայ հաւատարիմ մնալ իր դաւանանքին :

Իբրեւ թղթակից «Յառաջ»ի, հարկ կը տեսնեմ նաեւ յիշելու որ անցնող Յունիս 15ին, Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ի ընդհ. անդամական ժողովը տեղի ունեցաւ Սէն-Մարթէն նոր սրահին մէջ: Հին վարչութեան նիւթական եւ բարոյական համարատուութենէն վերջ, ըստ օրակարգի ծեծուեցան զանազան կարեւոր խնդիրներ եւ ապա ձեռնարկուեցաւ նոր վարչութեան մը ընտրութեան 9 անդամներէ բաղկացած: Ընտրուեցան Պ. Պ. Տ. Փափազեան, Ս. Գալուստեան, Մ. Փափազեան, Ե. Մաթոսեան, Հ. Կ. Տէրմոյեան, Ա. Թադէոսեան, Գ. Պարոնեան, Կ. Զարդարեան եւ Լ. Տօնապետեան :

Իսկ Յունիս 16ին, կիրակի քաղաքիս ընդհ. մարզական ընկերակցութեանց միութիւնը տօղանցք մը կազմակերպած էր: Հ. Մ. Ը. Մ.ը, անդամ մը Միութեան, մասնակցեցաւ երկու խումբերով: Սկաուտները իրենց դրօշակով, իսկ գնդակախաղի Ա. խումբը մարզական տարազով եւ գնդակով, տեղացիներուն հիացում կը պատճառէին, իսկ մեզի հպարտութիւն:

Յունիս 23ին (կիրակի) Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ը հրաւիրած էր Մարսիլիոյ Հ. Մ. Ը. Մ.ը բարեկամական խաղի մը: Հիւրերը առաջնորդութեամբ Պ. Պ. Հ. Աթթարեանի եւ Լեւոն Մնացականեանի հասան Վիէն շաբաթ իրիկուն (22 յունիս): Այդ առթիւ, գեղեցիկ երեկոյթ մը սարքուած էր Պ. Խ. Պետրոսեանի սրճարանին մէջ ի պատիւ քոյր միութեան մարզիկներուն եւ անոնց ընկերացող բարեկամներուն :

Յաջորդ օրը, կիրակի, անձրեւոտ օդով մը տեղի ունեցաւ բարեկամական մրցումը: Ամէն կողմէ հետաքրքիրներ եւ խաղասէրներ փութացած էին գալու եւ քաջալերելու մեր մարզիկները: Ճիշդ ժամանակին, երկու խումբերը, մաքուր եւ կոկիկ հագուած դաշտ մտան, շարուեցան մէկ գծի վրայ, ողջոյնի քանի մը խօսքեր, ձեռքի սեղմումներ, փունջ մը ծաղիկի եւ յիշատակի դրօշի մը փոխանակութենէն վերջ, ներկաներու խանդավառ ծափերու տակ սկսաւ խաղը, դատաւորութեամբ Պ. Լ. Մնացականեանի:

Հիւրերը վարպետ եւ խոհեմ խաղարկութեամբ, ցոյց տուին թէ ճարպիկութիւն, եւ թէ տոկունութիւն: Ամբողջ մրցումի ընթացքին, անպատճառ շահելու դիտաւորութիւնը կարծես թէ չունէին, ոչ մէկ անկանոնութիւն եւ կամ կոշտ վերաբերում : Նմանապէս զգոյշ խաղարկութիւն մը կատարեցին մեր տղաքը, որոնք առաջին անգամ ըլլալով կը գտնուէին իրապէս վարպետ խաղացողներու դիմաց: Խաղը վերջացաւ Մարսիլիոյ Հ. Մ. Ը. Մ.ի յաղթանակով 5—1: Թղթակից 1946

նական լուծում,— Երեւանի հայկական հանրապետութեան կցել գոնէ մէկ մասը հայ ժողովուրդի ազգային ժառանգութեան, որ կը գտնուի Թրքական գրաւման տակ, այսինքն Թրքական Հայաստանի այն շրջանները որ սահմանագծուած են Նախագահ Ուիլսընի իրաւարարական վճիռով, միացնելու համար հայկական պետութեան»:

ԽՄԲ.— Ստորագրութիւնները՝ յաջորդով:

Վերջին պահուն Թրքահայ Դատի Պաշտպան Կեդր. Յանձնախումբէն ստացանք պատճէնը այս գրութեան, ինչպէս եւ այն յուշագիրը որ ներկայացուած է Չորս արտաքին նախարարներուն, **40.000** Հայերու ստորագրութեամբ: Նոյնպէս յաջորդով:

Չորսերը նորէն կը քննեն գերմանական խնդիրը

Չորսերու Խորհուրդը հինգշաբթի օր կրկին զբաղեցաւ գերմանական հարցով: Առաջին առթիւ խօսք առաւ Մ. Նահանգներու ներկայացուցիչը, շեշտելով թէ անհրաժեշտ է տնտեսական ամբողջութիւն մը համարել Գերմանիան: Ետոյ պարզելով Մ. Նահանգներու ընդհանուր քաղաքականութիւնը Գերմանիոյ հանդէպ, ըսաւ թէ սխալ է երկարաձգել Գերմանիոյ զանգուածային գրաւումը եւ թէ հարկ է գրաւման բանակներուն տեղ հաստատել հսկողութեան եւ ապահովութեան սակաւաթիւ ուժեր, երկար ժամանակաշրջանի մը համար: Իր կարծիքով, եթէ ներկայ վիճակը շարունակուի, Գերմանները իրենց դժուարութիւնները պիտի վերագրեն ոչ թէ պատերազմին որուն պատասխանատու են, այլ գրաւման ծանրութեան:

Պ. Պէվին նորէն յիշեցուց թէ անհրաժեշտ է գծել Գերմանիոյ ապագայ սահմանները: Ետոյ բողոքեց ռուսական այն մեղադրանքներուն դէմ, թէ Անգլիացիները թոյլ կուտան որ գերման զինուորական կազմակերպութիւններ շարունակեն գործել իրենց գրաւած շրջանին մէջ: «Մենք ծածկելիք բան չունինք»: Պէվին իր կարգին մեղադրանքներ ուղղեց Մոլոթովի՝ դիտել տալով թէ «երկաթեայ վարագոյր մը» հաստատած են իրենց գրաւած շրջանին մէջ: Ետոյ տրամադրութիւն յայտնեց ուժ տալու Ֆրանսայի պահանջներուն՝ Սարի շրջանին վարչութեան մասին, պայմանաւ որ միաժամանակ կարգադրուի այդ հարցը՝ գերմանական միւս խնդիրներուն հետ: Պըրնս ալ համաձայն է որ Սարի շրջանին վարչութիւնը Գերմանիոյ ապագայ կեդր. կառավարութեան չյանձնուի, այլ Ֆրանսայի տրուի, սպասելով Գերմանիոյ արեւմտեան սահմաններուն վերջնական ճշդումին: Պէվին նորէն պահանջեց հաւասարապէս բաշխել Գերմանիոյ հարստութիւնները, եւ աւելցածը տրամադրել այն շրջաններուն որ բաց ունին: Մոլոթով պատասխանեց թէ այդ ծրագիրը կը հակասէ Փոցտամի համաձայնութեան: Ասոր վրայ Պէվին յայտարարեց թէ Մեծն Բրիտանիա պիտի հարկադրուի առանձին կազմակերպել իր շրջանը եւ Ռուրի ածխահանքերուն արտադրումը, որպէսզի Գերմանիոյ գրաւումը այլեւս բեռ մը չըլլայ իրեն համար: «Անգլիա տոլարներու պէտք ունի Գերմանները կերակրելու համար եւ չի կրնար իր գըրպանէն ճարել այդ տոլարները»: Մոլոթով նորէն յիշեցուց հատուցումներու խնդիրը (10 միլիառ տոլար) եւ միւսները պատասխանեցին թէ Խ. Միութիւնը արդէն ստացած է աւելի քան 13 միլիառ տոլարի մեքենաներ եւն. իր գրաւած շրջաններուն մէջ:

Չորսերու Խորհուրդը պիտի վերջանայ այսօր, շաբաթ:

Ֆրանսայի Նախարարական Խորհուրդը առջի օր նիստ գումարելով, միաձայնութեամբ որոշեց անխախտ պահել իր որոշումը Գերմանիոյ մասին (անջատում Հռենոսի եւ Ռուրի շրջաններուն): Ինչպէս գրած էինք երէկ, Մոլոթով հակառակ է այս ծրագրին, ինչ որ դառն տպաւորութիւն գործեց Ֆրանսայի մէջ, միեւնոյն ատեն անախորժ կացութեան մը մատնելով Ֆրանսայի համայնավարները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐՄՏԻՔԻ ՀՈՒՆՁՔԸ ՇԱՏ ԱՌԱՏ պիտի ըլլայ այս տարի ոչ միայն Ֆրանսայի, այլեւ Խ. Միութեան, Մ. Նահանգներուն եւ կեդրոնական Եւրոպայի մէջ: Մոսկուայի անթելը առջի օր աւետաբեր լուրեր հաղորդեց, միեւնոյն ատեն դիտել տալով թէ UNRRAն իբրեւ քաղաքական զէնք կը գործածէ պարենաւորումը, ճնշում բանեցնելու համար կարօտ ժողովուրդներու վրայ:

ՏԱՍԸ ՏԱՐԻ ազգային անպատուութեան դատապարտուեցաւ Մ. Փոլ Շառպէն, Փէթէնի կառավարութեան պարենաւորման նախարարը:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ բրիտանական նաւատորմը կը սպրդէ իր խարիսխները, փակելով զանազան հաստատութիւններ:— Հազար հոգի ձերբակալուեցան Գահիրէի եւ Աղեքսանդրիոյ մէջ, խափանելու համար գործադուլ մը սարքուած էր իբրեւ սուգ, Աղեքսանդրիոյ ռմբակոծման տարեդարձին առթիւ (11 Յուլիս 1882, անգլ. նաւատորմին կողմէ):

ՄԵՐ ԶՈՅԳ ՀԱՆԴԻՍՆԵՐԸ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ.— Հ. Ե. Դ. Նոր Սերունդի երգչախումբի հանդէսը տեղի ունեցաւ անցեալ շաբաթ իրիկուն, Խրիմեան սրահին մէջ: Ժամը 9ուկէսին ընկեր Սահակ Յովհաննէսեան, որ երգչախումբի ղեկավարն է, հանդէսը բացաւ եւ ծանրացաւ մանաւանդ նոր սերունդի այլասերման դէմ պայքարելու անհրաժեշտութեան վրայ: Ետոյ սկսան շարք մը խմբերգներ եւ մեներգներ զոր սորված են չորս ամսուան ընթացքին,— «Մաղկիր ազատ իմ հայրենիք», «Արեւը կայնել է», «Ես քեզ տեսայ», «Ալագեազ բարձր սար ա» եւն.:

Հանդէսը փակուեցաւ ժամը 11ուկէսին: Նոր շրջանը պիտի սկսի աշնան:

✕ Յաջորդ օրը, կիրակի կէս օրէ վերջ տեղի ունեցաւ նոյն սրահին մէջ Խրիմեան դպրոցի աշակերտներու ամավերջի հանդէսը: Յայտագիրը շատ ճոխ էր, շնորհիւ ուսուցչուհիներ Տիկին Ա. Խաչիկեանի եւ Տիկին Ե. Քիւթնէրեանի թափած ջանքերուն: Սրահը ամբողջութեամբ լեցուած էր: Մանուկները կը սպասէին անհամբեր եւ ահա բեմը բացուելով սկսան երգել եւ արտասանել հայերէն: Ուրախ էին թէ մանուկները եւ թէ ծնողները: Որ մէկը յիշել: Հոգաբարձութեան կողմէ խօսեցաւ ընկեր Ղ. Դանիէլեան եւ ըսաւ թէ տարեշրջանին կարելին եղած է որպէսզի դպրոցը աւելի լաւ ընթացք մը ունենայ: Կը յուսանք թէ ծնողները գոհացուցիչ պիտի գտնեն կատարուած աշխատանքը եւ յառաջիկայ տարի աւելի լաւ պիտի ըլլայ: Հ. Բ. Ը. Մ. կողմէ խօսեցաւ Պ. Օ. Թադէոսեան, շեշտելով նոր սերունդին հայեցի դաստիարակման անհրաժեշտութիւնը: Ներկայացուեցաւ մեծ աշակերտներուն կողմէ «Թելքի պակասը քսակի վնաս է»: Գեղջկական տարազով պարեցին երեք պար որոնք արժանացան ծափերու: Դպրոցը պիտի շարունակուի մինչեւ Յուլիսի վերջ:— Լրատու

Ոստիկանութիւնը գրաւեց կարգ մը թերթեր որոնք գրգռիչ կոչեր հրատարակած էին այս առթիւ:

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ Փարիզի Կէսթափոյին հրամանատարը, զօր. Օպէրկ: Վճիռը տուին Անգլիացիները, մանաւորապէս պատասխանատու համարելով գերման զօրավարը 60 անգլիացի օդաչուներու գնդակահարութեան համար: Տիժոնի 44 լրտեսներուն համար մահապատիժ պահանջեց կառավարութեան ներկայացուցիչը:

ՌՈՒՍԵՐԸ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ՎՐԱՅ խարիսխ մը ճարելու համար, կը բանակցին Եուկոսլաւիոյ եւ Ալպանիոյ հետ, համաձայն Յունաստանի վարչապետին յայտարարութեան: Կ'ըսուի թէ պիտի պահանջեն Վալոնան (Ալպանիա):— Բարեկամութեան եւ փոխադարձ օգնութեան դաշնագիր մը ստորագրուեցաւ Եուկոսլաւիոյ եւ Ալպանիոյ միջեւ:

ԾԱՆՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ծագեցան Թրիէսթէի մէջ, ուր տասը օրէ ի վեր կը շարունակուին կռիւները եւ գործադուլները: Եչ. օր հազարաւոր բանթողներ քաղաք թափելով փակել տուին խանութները եւ գործարանները: Շատեր վիրաւորուեցան: Կէս օրին ոչ մէկ բաց խանութ մնացած էր եւ հանրակառքի երթեւեկը դադրեցաւ: Իտալացիներն ալ յարձակումներ կատարեցին: Սլովէն յուցարարները, որոնց թիւը կը հաշուեն 20.000, կտրեցին ելեկտրական հոսանքը եւ տեղ-տեղ քանդեցին երկաթուղին:

ՄԻԽԱՅԼՈՎԻՉ, Եուկոսլաւիոյ պատերազմական նախարարը, որ շաբաթներէ ի վեր կը դատուի իբրեւ հայրենադաւ, առջի օր հինգ ժամ խօսեցաւ, պաշտպանելու համար իր դատը: Յայտարարեց թէ ինք միշտ ատած է Գերմանացիները եւ բարեկամ եղած է Խ. Միութեան: Պատմեց թէ 1941 Նոյեմբերին Գերմաններուն ներկայացաւ ձեռնառումբեր դրած գրպանը, որպէսզի անոնց վրայ նետէ, եթէ փորձէին ձերբակալել: «Ետագային, եթէ կռիւէն քաշուեցայ, պատճառն այն է որ ոչ դրամ ունէի, ոչ ուտելիք, ոչ ալ հագուստ»: Այս առթիւ կարդաց Հիթլէրի մէկ նամակը ուղղուած Մուսոլինիի, հետեւեալ բովանդակութեամբ.— «Միխայլովիչ Առանցքին ամէնէն կատաղի թշնամին է. յարմար ժամուն կը սպասէ, մեր վրայ յարձակելու համար»:

ՅՈՒԼԻՍ 14Ի ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ, խրախճանքները կը սկսին այս գիշեր, աւանդական պարերով: Ամբողջ քաղաքը պիտի դրօշազարդուի եւ շքեղ լուսավառութիւններ պիտի կատարուին, հրախաղութիւններով: Հազարաւոր Հայեր ալ պիտի մասնակցին տօնակատարութեանց:

ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ ՌՈՒՄԲԻՆ փորձերը շատ յաջող անցած են, համաձայն մասնագէտներու խորհուրդի տեղեկագրին: Փորձերուն ծախքը՝ 100.000.000 տոլար: Պայթումին հետեւանքով խորտակուած է բուստի կղզին յատակը.

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ 47.000 Հրեաները իրենց տուները վերադարձած են, բայց անգործութեան դատապարտուած: Գործիքներ եւն. կը պահանջեն, աշխատանք ճարելու համար:

ՊԱՐԵՆԱՒՈՐՄԱՆ Նախարարը պիտի վերահաստատէ միսի ազատ վաճառումը, եթէ մսավաճառները հաւանին 120—130ի ծախել: Ամէնէն աւելի մտահոգութիւն կը պատճառեն միսը, կաթը եւ գինին: Կը խորհուի ջնջել Հալերու միջնորդները (mandataires):

Յարգանքի երեկոյ

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 80ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Շավիլի «Րաֆֆի» Երիտ. Միութեան կողմէ, 20 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, Շավիլի քաղաքապետարանի սրահը: Կը նախագահէ Պ. Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ, կը խօսի Պ. Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ: Արտասանութիւն եւ ընթերցում Ահարոնեանէն: Գեղարուեստական բաժին, ղեկավարութեամբ Պ. Մ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի: Մուտքը ազատ է:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ. (Մարսէյլ).— Այրի Տիկին Գալեան եւ զաւակները, Օհանեան ընտանիքները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որ անձամբ, նամակով եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին ՅԱԿՈԲ ԳԱԼԵԱՆԻ (Սեբաստիո, Ուլաշ գիւղացի) մահուան առթիւ: Մասնաւոր շնորհակալութիւն Պ. Մանուկ Աւետիսեանի իր խօսած դամբանականին համար:

14 ՅՈՒԼԻՍ, ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏ, ԿԻԼԻԿԵՑԻՆԵՐՈՒ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ, Սէնի վրայ (Herblay): Ամէն հայրենակից սիրով կը հրաւիրուի: Ժամադրութիւն.— Salle d'Attente 36, Կառ Սէն Լազար: Կառախումբի ժամեր 9.27և10.10: (Ճաշ եւ խմիչք միասին բերել):

ՇԱՎԻԼ.— Ուշադրութիւն: Դաշտային մեծ հանդէս կազմակերպուած Հայ Արիներու (սկաուտ) եւ գայլիկներու խումբերուն կողմէ, Յուլիս 21ին Շավիլի անտառին Պաղ-Աղբիւրին մօտ:

Ուշադրութի՛ւն կօշկակարներուն

Ունինք կօշիկի գործարան (Bottier) եւ մեր սեփական խաղախորդարանը (Tannerie) ուր կը շինուին ամէն տեսակ ապրանք: Գոհ կը ձգենք ամէն յաճախորդ: Դիմել Փափազեան վաճառատունը, 223 rue Tolbiac, Paris (13), Tél. Gob. 64—54: Բաց է ամէն օր ժամը 9էն 12 եւ 14էն 18, գոց է ուրբաթ եւ շաբաթ օրերը: Հաղորդակցութիւն՝ métros Tolbiac, Place d'Italie, Glacières:

ԴԵՐՁԱԿԻ մը համար արհեստէն լաւ տեղեակ գործաւոր մը կ'ուզուի: Լաւ վարձատրութիւն: Դիմել Mr. A. Alozian, 212 rue R. Losserand (Anc. rue Vanves), métro Porte de Vanves:

ՅՈՒԼԻՍ 14ին ժամը 3ին ՍԵՎՐԻ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՊԱՐՏԷԶՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ, 26 Rue Troyon, Sèvres, métro Pont de Sèvres, վարժարանի նախկին աշակերտներու միութիւնը կը կազմակերպէ Բարի գալուստի թէյասեղան մը, ի պատիւ Մխիթարեան Միաբանութեան պատուիրակներու Հայր Սահակ Վ. Տէր Մովսէսեանի, Հ. Խաչատուր Վ. Վրթանէսեանի: Այս առթիւ բարեկամներ եւ հասարակութիւնը հրաւիրուած են այցելելու դպրոցը: Սեղան ապահովելու համար դիմել Պ. Ալէմշահի, 19a rue Caumartin եւ Տապաղեանի, 30 rue Trévise, Պարսամեանի, 46 rue Richer:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՃԱՇԱՐԱՆ

Տնօրէններ ԳԼԷՄԱՆ ԵՒ ԳՕՓԱՐԱՆԵԱՆ

6 rue Maubeuge, Paris (9), Métro Cadet, Notre Dame de Lorette: Tél. TRU. 85-47

Առաջնակարգ օղի եւ ամէն տեսակ ըմպելիներ, ընտիր ապանդեր, պոլսական կերակուրներ եւ անուշեղէն: Ընդարձակ եւ օդաւէտ սրահ: Ամէն երեկոյ ժամը 7էն սկսեալ Քէմանչիստ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ, ուտի ՍԱՅՕՆՍ եւ երգիչ ԱՐԹԱՔԻ կը նուագեն եւ կ'երգեն հայկական եւ արեւելեան երգեր: Գոց է Չորեքշաբթի օրերը:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ CIRCULAIRE ՄԵՔԵՆԱՆԵՐՈՒ կամ ուրիշ հիւսուածեղէնի (Bonnetterie) մեքենաներու վրայ: Դիմել ՄԵԼԻՔԵԱՆի, 17 rue des Gravilliers, Paris (3), (métro Arts et Métiers կամ Rambuteau):

ՅՈՒՆԱՀԱՅ ՍՐՃԱՐԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

29 rue Peletier, Paris (9), հեռ. **Taitbout 64-48**

Métro Richelieu Drouot կամ Notre Dame de Lorette

Ախորժաբեր եւ զովացուցիչ ըմպելիներ, մատչելի գիներով: Նշանաւոր կիթառահար ժորժ Գոմինէաս (Georges Cominéas) կ'ընդունի, կը նուագէ ու կ'երգէ ի պատիւ իր յաճախորդներուն: Այցելեցէք անգամ մը, մնայուն յաճախորդ դառնալու համար:

ԾԱԽՈՒ Է ՋԱՒԱՐԻ (ՊՈՒԼՂՈՒՐ) ԳՈՐԾԱՐԱՆ ՄԸ, օժտուած ամէն տեսակ մեքենաներով: Ունի տուն, ագարակ՝ 9 հեկթար տարածութեամբ եւ ուրիշ յարմարութիւններ: Դիմել «Յառաջ»ի միջոցաւ:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Dameme – 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH • Fondé 1925 • R. C. S. 376.284
Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Dameme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63
Բաժն. Տար. 750, Եամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Dimanche 14 JUILLET 1946 Կիրակի 14 ՅՈՒԼԻՍ

ԺԸ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4750-Նոր շրջան թիւ 389 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ֆր

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԵՐԲ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ԱԶԱՏ Է

Աւելի քան քսան տարի է որ կը բնակինք այս երկիրը, բաժնելով անոր անուշն ու լեղին:

Այդ երկար ժամանակաշրջանի ընթացքին, բազմաթիւ նորութիւններ սորվեցանք: Մօտէն ճանչցանք երկիրն ու ժողովուրդը: Անոր առաւելութիւններն ու տկարութիւնները:

1921—22ին, երբ հայկական առաջին կարաւանները կը հասնէին, Ֆրանսան դեռ նոր սկսած էր շնչել, ահաւոր պատերազմի մը ցնցումներէն վերջ: Սպանդ մը ուր կորսնցուցած էր իր զաւակներուն մէկուկէս միլիոնը: Ինչպէս մենք՝ աւելի քան մէկ միլիոն:

Աստիճանաբար, երկիրը ոտքի կանգնեցաւ, յետոյ նորէն մտնելու համար զանազան ճգնաժամութեանց, մինչեւ 1939 Սեպտ.ի պատերազմը:

Մնացեալը երէկուան պատմութիւն է, կատարուած՝ մեր աչքերուն առջեւ:

Ամէնէն աւելի այս բոլոր վերիվայրումներուն, ինչպէս բարենշան, բախտաւոր պարագաներուն մէջ էր որ կրցանք սերտել Ֆրանսայի ժողովուրդին հիմնական գիծերը:

Գլխաւորը՝ ազատութեան ոգին: *Բնական տենչ մը, Թուիչք մը, որուն ուժգնութեան առջեւ անզօր են բոլոր խոչընդոտներն ու սպառնալիքները:*

Այդ ճշմարտութիւնը վերջին անգամ տեսանք գրաւման շրջանին, երբ երկիրը արցունք եւ արիւն կը քամէր:

Օտար լուծի առաջին տարին հազիւ բոլորած, արդէն կը սկսէր ստորերկրեայ աշխատանքը, յեղափոխական, դիմադրական ցանցեր կազմելու համար: Միացեալ ճակատ:

Մինչեւ 1944, ըմբոստ խմբակները արդէն վերածուեր էին վաշտերու: Կատարեալ զօրաշարժ, քաղաքէ քաղաք եւ լեռնէ լեռ: «Մաքիզ»ն դարձած էր մղձաւանջ գրաւման ուժերուն, ինչպէս Վիշիի կառավարութեան համար:

Եւ առտու մը պոռթկաց ժողովուրդը, աջակցութեամբ Դաշնակից ուժերու: Ազատութի՛ւն:

Երկու տարի է անցեր այդ օրէն ի վեր, եւ ահաւասիկ ժողովուրդը նորէն կը պարէ: Յուլիս 14: Տարեդարձը պատմական յեղափոխութեան, բայց մանաւանդ ազատութեան:

Անոնք որ Ֆրանսան չեն ճանչնար, կը զարմանան տեսնելով միլիոնաւոր այրեր եւ կիներ փողոց թափած, երկրին մէկ ծայրէն միւսը: Կը պարեն, կը պարե՜ն երեք օր ու գիշեր: Մինչեւ լոյս, յագեցնելու համար ազատութեան ծարաւը:

Պաշտօնական տօներէն, զօրահանդէսներէն աւելի, այս ժողովրդային խրախճանքներն են որ կ'արտայայտեն ազատութեան ոգին:

Փողոցներն ու հրապարակները դարձած են շարժուն խորհրդանշան: «Մենք չենք ուզեր ազատ կամքի բռնութիւն...»:

Շարժումը այնքան բնական է ու ինքնաբեր, որ օտարներն ալ ակամայ կը խառնուին բազմութիւններուն եւ թափօրներուն: Դժուար թէ աւելի ծաւալուն, յորդահոսան յաջողութիւն մը ունենար յատկապէս ծրագրուած տօնահանդէս մը:

Ծնծաոօն, բառին բովանդակ իմաստով:

Եւ արդար է այս անսահման խանդավառութիւնը: Մանաւանդ հիմա, քանի որ Ֆրանսան անդունդին ափը հասած էր դեռ երէկ: Ցաւութիւն, աննախընթաց փլուզումէ մը վերջ:

Ազատութեան շունչն է որ կը ծփայ փողոցէ փողոց: Օդին մէջ եւ ուրիշ ամէն տեղ: Ազատութիւն՝ մտքի, խօսքի, աշխատանքի, շարժումի: Ազատութիւն՝ իր ճակատագիրը վարելու տիրաբար: Ազատութիւն եւ ժողովրդապետութիւն, բոլոր հոսանքներու միակամ գործակցութեամբ:

Եթէ պարբերաբար ցնցումներ կը պատահին այս երկրին մէջ, դարձեալ նոյն տենդն է շարժառիթը,— ազատութիւն կամքի եւ մտքի:

Ահա, օրինակ, նոր Սահմանադրութեան երկունքը, որ այնքան ելեւէջներ ունեցաւ:

Աջն ու ձախը կը ճակատին յամառօրէն, յանուն ազատութեան: Անշուշտ ժամանակի ոգին ազդած է բոլոր հոսանքներուն վրայ, եւ կարելի չէ կառչիլ քարացած աւանդութիւններու:

Եւ սակայն, բոլորը կը մնան հաւատարիմ Յուլիս 14ի նշանախօսքերուն:

Կը ջանան իրականացնել զանոնք, խրատուելով նախընթաց փորձերէն:

Ազգերու կեանքն ալ անընդհատ հոլովում է: Վախնալու պատճառ ունին անոնք որ ազատ չեն:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՑՍ ԱԼ ՈՒՐԻՇ ԵՂԱՆԱԿ

Բանաստեղծութեանց հատոր մը եւս, այս անգամ Ամերիկայէն: Շքեղ եւ ինքնատիպ տպագրութեամբ: Հաստակը կարճ, լայնքը երկար: Ալպոմի ձեւով: Անունը՝ *Նոր Գարուն*, հեղինակը՝ Վահրամ Սոփեան, որ ունի ուրիշ երկու հատորներ,— *Քիչ մը Երկինք* (1931), «Լոյս եւ Ստուեր» (1939):

Բազմազան են նիւթերը, եւ ընդհանրապէս առօրեայ կեանքէն քաղուած,— *Կիրակի*, *Դաշտահանդէս*, *Հիւրը*, *Լեռնարշաւ*, *Գոմը* (որո՞ւ միտքէն կ'անցնէր), *Ջրերգ*, *Վիշտ Թթենւոյ*, *Հոգեհանգիստ*, *Գարթեւ ու Մաշտոց*, *Եկեղեցին*, *Սրտի դողեր Մտքի Շողեր*, *Դուռը*, *Կատուն*, *Ծովախտ* եւայլն:

Անշուշտ գրադատ մը պիտի գտնուի, վերլուծելու համար այս հատորը:

Հեզասահ լեզու, սակայն բանաստեղծական սարսուռը՝ տժգոյն: Ցեստ մը ձայնաւոր արձակ:

Թերթեւս կը սխալիմ, հազիւ թղթատած ըլլալով:

Ու նորէն երգ մը,— ամենավերջինը, «Բանաստեղծ», որ մտածել կուտայ.

Մենք բանաստեղծ՝ կը հիւսենք երգ.
Մեր սիրտն է բաց եւ հոգին մերկ.
Ոչ շահ, ոչ փառք, ոչինչի տէր,
Ինչո՞ւ կ'երգենք՝ մենք չենք գիտեր:

Դժբախտաբար երկրորդ տունը կը փճացնէ մնացեալին տպաւորութիւնը.

Ինչպէս գլնչու՝ ծրնած տնանկ,
Որպէս քերթող՝ մեծցած սրնանկ,
Կը սնանինք քամելով քար,—
Մենք չենք երգեր շահու համար:

Արդեօք ամերիկեան ազդեցութի՞ւնն է որ շարել կուտայ այս արձակուեստ տողերը:

Ինծի համար, տասն անգամ աւելի նախընտրելի էր «Ջրերգը», բուն իսկ բանաստեղծը պատկերացնելու համար.

Ակունքն եմ ես բազմերակ,— Ես առուակ եմ երգերու,— Ջինջ տաղերու աղբերակ,— Քայլերգներու գետ հուժկու:

..Կը բարձրանամ որպէս ամպ՝ — Եւ կ'որոտամ ծագէ ծագ,— Դղրդելով յաղթերդ բամբ, — Եւ շանթելով կեռ կայծակ:

Ամէն պարագայի մէջ, պարզ տպաւորութիւն մըն է որ կ'արձանագրեմ:

ՎԱՀԷ

EN FAVEUR DES ARMÉNIENS

ԽՄԲ.— Ստորեւ՝ ցանկը այն ֆրանսացի անձնաւորութեանց որ ստորագրած են Միացեալ Ազգերու ներկայացուցիչներուն ուղղուած յուշագիրը (տես երէկուան *Յառաջը*):

Général Edouard BREMONT, Commandant Vicomte BENOIT d'AZY, Emille BURÉ, Directeur de l'Ordre, Albert BAYET, Professeur à la Sorbonne, Charles BRUN, Agrégé de l'Université, Général Pierre CHARDIGNY, Père Louis MARIÈS, S. J., Professeur à l'Institut Catholique de Paris, MarcelCACHIN, Membre de l'Assemblée Nationale Constituante, Edouard SABLIER, Homme de Lettres, Paul BOYER, Administrateur honoraire de l'Ecole des Langues Orientales, Henry BENAZET, Hommes de Lettres, Georges LECOMTE, de l'Académie Française, Président de la Sté des Gens de Lettres de France, Henry MAZEL, Homme de Lettres, Léon MOUSSINAC, Homme de lettres, Directeur de l'Ecole Nationale des Arts Décoratifs, Père DUBARLE' Professeur à l'Institut Catholique, Pierre' HERVÉ, Membre de l'Assemblée Nationale Constituante, Justin GODART, Ancien Ministre, Paul LANGEVIN, Professeur au Collège de France, Jean-Richard BLOCH, Hommes de Lettres, Directeur de à CE SOIR 4, ROUSSY, Membre le l'Institut, Maurice GUYOT, Secrétaire Général de la Fondation VICTOR HUGO, Marcel PRENANT, Professeur à la Sorbonne, E. AUBEL, Professeur à la Sorbonne, Max GELOSO, Directeur de Laboratoire, chargé d'un cours à la Sorbonne, EVANS, Assistant à la Faculté des Sciences, Paul JOB, Professeur à la Sorbonne, BARDET, Directeur de Laboratoire à l'Institut d'Hydrologie, Mlle QUINTIN, Chef de travaux à la Sorbonne, René AUDUBERT, Professeur au Conservatoire National des Arts et Métiers et à la Sorbonne, R. MARQUIS, Maître des Conférences honoraire de la Faculté des Sciences de Paris, Edmond BAUER, Professeur à la Sorbonne, Pierre GIRARD, Directeur de l'Institut de Biologie, Ch. MAUGUIN, Professeur à la Sorbonne, René WURMSER, Professeur à la Sorbonne, J. E. MAGROU, Chef de service à l'Institut Pasteur.

ՆՈՐ ՅՈՒՇԱԳԻՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԻ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.— Ահաւասիկ այն յուշագիրը որ Թրքահայ Դատի Յանձնախումբին միջոցաւ ներկայացուած է Զօրսերու խորհուրդին, 40.000 Հայերու ստորագրութեամբ.—

Ստորագրեալքս, Ֆրանսայի զանազան շրջաններուն մէջ ապաստանած Հայեր, համաձայն՝ միահամուռ զգացմանը Խորհրդային Հայաստանի Հանրապետութեան եւ Կովկասի միւս հանրապետութեանց մէջ ապրող մեր հայրենակիցներուն, ինչպէս եւ անոնց որ ապաստանած են Եւրոպայի, Ափրիկէի եւ Ամերիկայի այլեւայլ երկիրներու մէջ, կը խնդրենք անգամ մը եւս Ձեր Վսեմութենէն, ինչպէ՛ս եւ Փարիզի Խորհրդաժողովին ձեր պաշտօնակիցներէն, որ հաճիք այդ Խորհրդաժողովի օրակարգին մէջ մտցնել մեր ազգային դատը եւ անոր տալ այն արդար լուծումը զոր երկար ատենէ ի վեր կը պահանջեն բոլոր ազատասէր ազգերու սիրտ ունեցող մարդիկը:

Դուք գիտէք թէ ի՛նչ խանդավառ եւ կարեւոր գործակցութիւն բերաւ մեր ժողովուրդը, երկու համաշխարհային պատերազմներու ընթացքին, այն մեծ ազգերուն որոնք Բռնապետութեան ուժերուն դէմ կռուեցան խաղաղութեան եւ ազատութեան յաղթանակին համար., եւ անշուշտ չէք մոռցած աննախընթաց զոհաբերութիւնները զոր ան իր քաջասիրտ վերաբերմունքին հետեւանքով կրեց: 1914—18ի պատերազմի միջոցին, ռուսական բանակի 200.000 հայ զինուորներէն զատ, տասնեակ հազարաւոր հայ կամաւորներ արիաբար կռուեցան Կովկասի ռուս զօրագունդերուն, ինչպէս եւ Ֆրանսական կառավարութեան կազմակերպած Օտար Լեգէոնին եւ Արեւելեան Լեգէոնին մէջ, մինչդեռ Թուրքերը, Գերմանիոյ դաշնակից, մէկ կամ երկու տարիով յապաղեցուցին Ազատութեան պաշտպաններուն յաղթանակը: Եւ ամէն մարդ գիտէ նաեւ թէ ինչ բարբարոս եղանակով Թուրք կառավարութիւնը, գերման կառավարութեան մեղսակցութեամբ, քստմնելի ծրագիրը յղացաւ ու գործադրեց Օսմանեան Կայսրութեան բովանդակ հայ ազգաբնակութեան բնաջնջման՝ կոտորածներով ու տեղահանութիւններով, հակամարդկային վիթխարի Եղեռն, ուր կորան մեր հայրենակիցներէն մէկուկէս միլիոն հոգի: 1939 — 45ի պատերազմին ատեն, 300.000 հայ զինուորներ եւ 60է աւելի հայ զօրավարներ հերոսաբար կռուեցան խորհրդային բանակներու շարքերուն մէջ, եւ կովկասեան զօրագունդերու շքանշան ստացող մարտիկներու ցուցակներուն մէջ, բազմաթիւ են Հայերը որոնցմէ շատեր արժանացած են նաեւ «Խորհրդային Միութեան Հերոս» տիտղոսին:

Ֆրանսական եւ ամերիկեան բանակներուն մէջ կը գտնուէին տասնեակ հազարաւոր հայ զինուորներ, որոնց մէկ մեծ մասը յիշատակութիւններ ու պատերազմական խաչեր ստացան: Ու Ֆրանսայի «Դիմադրական» շարժման մէջ, հայ երիտասարդութիւնը կարեւոր բաժին մը ունեցաւ, ուշագրաւ հանդիսացաւ հերոսական դէմքերու եւ մարտիրոսներու ամբողջ խումբ մը երեւան բերելով:

Մեր ամբողջ ժողովուրդը կը յուսայ թէ մեր ազգային Դատը, զոր 1923ին Դաշնակից ղեկավարները Լօզանի խորհրդաժողովին մէջ լքեցին, այս անգամ պիտի ստանայ վեհօդի լուծում մը, որով պիտի գործադրուին հանդիսաւոր խոստումները զոր Դաշնակից Ազգերու Պետերն ըրին մեր ժողովուրդին, եւ հայկական խնդրոյն միակ արդար ու կարելի լուծումը՝ ներկայ պահուս՝ կը կայանայ ազատագրմանը մէջ Կարսի, Արտահանի, Սուրմալուի գաւառակներուն, ինչպէս եւ Թրքական Հայաստանի այն շրջաններուն զոր նախագահ Ուիլսըն 1920ին սահմանագծեց Հայ Պետութեան մաս կազմելու համար: Թուրք լուծէն ազատելով այդ հողերը, որ 4000 տարիէ ի վեր հայ ժողովուրդին քրտինքովն ու արիւնովը թաթաւուած են, եւ զանոնք կցելով շատ անձուկ հողամասին Խորհրդային Հայաստանի Հանրապետութեան, որ այսօր միակ կենդանի երաշխիքն է մեր հինաւուրց ժողովուրդին եւ մեր ազգային մշակոյթին գոյութեան, Միացեալ Ազգերու վարիչները կարելի պիտի դարձնէին հայրենիք ներգաղթը զանազան օտար երկիրներ ապաստանած հարիւր հազարաւոր Հայերու որոնք կը ցանկան երթալ ապրիլ եւ աշխատիլ իրենց պապենական բնավայրին նուիրականհողին վրայ: Կը յուսանք որ Միացեալ Ազգերու Պետերը պիտի հաճին իրենց յաղթանակին գեղեցկութեան փայլն աւելցնել զուտ արդարութեան այս արարքով զոր կը պահանջեն Իրաւունքի պաշտամունքն ունեցող մեծ ազգերու բոլոր խղճի տէր մարդիկը:

Կը հրաժարի

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ստորագրեալս անդամ Հ. Ա. Ճակատին, քար դրած սրտիս վրայ, ամբողջ 19 ամիս համբերեցի յանուն համագործակցութեան, ի սէր հայրենիքի եւ հայ ժողովուրդին, բայց այսօր, այլեւս անկարելի ըլլալով համբերել այդ անուղղայ մարդոց պառակտիչ գործունէութեան, հրապարակաւ կուտամ անդառնալի հրաժարականս նոյն խմբակցութենէն: Ընկերներս կը վերապահեմ յարմար առիթին:

Արամ Արմաղանեան

«ԻՐԱՒ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ»Ը

Ց. Օշական նոր գործածութիւն մը տուաւ վերջերս «իրաւ» բառին, «իրաւ բանաստեղծ», «իրաւ բանաստեղծութիւն»։ Այսինքն իրական, վաւերական՝ ինչպէս կ'ըսէր արդէն երբ ՚պարզ լեզուով կը խօսէր եւ չէր գործածեր բառերու սօսինձը որ կը փակչի ընթերցողին երեւակայու- թեան, կը փաթթուի անոր առաձգական ու ման- ուածապատ թելերով, ուժաթափ ու յուսախաբ ը- նելու համար զայն ի՛ վերջոյ ։ (Սկիզբէն կը տես- նենք իր մէջ լեզուն կոտրելու ճիգ մը, որ սակայն ինքնատպութենէն անցաւ ախտագին խրթնու- թեան։ Ուսումնասիրելի երեւոյթ մը)։

Մեծ տաղանդ մըն է Օշական եւ կը հիանանք իր վերելքին վրայ։ Գիւղէն կուգար, երիտասարդ՝ դաս մը տալու համար բոլոր համալսարանականնե- րուն ու գրական յարգուած քուրմերուն ։ Մեծ ա- լիք մը։ Իրեն կը պարտինք մեր կեղծ կուռքերուն տապալումը եւ մեր գրական հորիզոններուն ըն- դարձակումը։ Իր կնիքը զարկաւ մարդոց եւ անոնք դարձան արժէքներ։ Եւ այդ վաւերացումը նկատ- ուեցաւ անհրաժեշտ ճանչցուելու համար իբրեւ գրող։ «Օշականն ըսաւ...»։ Ու շատեր երազեցին ... կ'երազեն, մուրացին ու կը մուրան այդ հաս- տատումը։ Հիմա իսկ, ան իր շուքին տակ առած է Սփիւռքը։ Ես արդար կը գտնեմ ծերի մը այդ տի- րապետութիւնը եւ օգտակար երբ հին, պառաւ եւ փետրաթափ եւ նոր սերունդին հետ անհաշտ ագ- ռաւներ կը կռկռան տակաւին, վերահաստատելու համար իրենց տափակութիւնները։ Իր խօսքերը ունին պատգամներու զօրութիւնը։ Ի՞նչ պիտի ըլ- լար ան, եթէ իր տաղանդին համապատասխան մեծ զարգացում մը առած ըլլար եւ տարբեր ժողովուր- դի մը պատկանէր։ Կրկին։ Որովհետեւ Օշական անոնցմէ չէ որ կը կուրնան, կը տափակնան ու կ'անբանանան զարգացումէն եւ ան շատ աւելի ա- զատ կերպով պիտի տարածէր ինքզինքը, եթէ չհասկցուելու վախը չունենար ։

Բայց այս բացառիկ տաղանդը, զոր պիտի ուզէի փորձել օր մը կշռել իր անսահման առաւե- լութիւններովն ու թերութիւններովը, իմ իսկ կարողութիւնս չափած ըլլալու համար, այս ա- հարկու եւ անսպառ տաղանդը, որուն ոչ մէկ գրիչ կը յանդգնի մօտենալ, չունեցաւ մտքի խոր թա- փանցում մը բանաստեղծութեան աշխարհին մէջ։ Զընկերացուց մտածումը իր անվրէպ բնազդին ու ճաշակին։ Իր դատողութիւնները ըրաւ ան երբեմն նոյնիսկ առանց հասորը բանալու։ Հռտահու- թեամբ։ Եւ ձգեց մեր վրայ երբեմն ծախուած բանի մը տպաւորութիւնը։ Բայց Օշականը չէ որ կը հետապնդեմ։ Դառնանք իր «իրաւ» բառին։

Շահեկան է նիւթը, որովհետեւ մեր գոյու- թեան ամէնէն կարեւոր ու գեղեցիկ բաներէն մէկն է «իրաւ» ըլլալու համար մեր մղած պայքարը, զոր, ընդլայնելով, պիտի կրնանք ընդհանրացնել ամբողջ մարդկութեան, քանի որ քաղաքակրթու- թիւն ու մշակոյթ կը ձգտին իրականացնել մար- դը։ Ու բարդ՝ որովհետեւ քաղաքակրթութիւն ու մշակոյթ իրենց արգելքները կը բերեն իրենց հետ, իրենց թոյնը հակադդելով նոյնիսկ իրարու, ինչ- պէս իրական տաղանդը կը բերէ իր հետ իր ողբեր- գութեան պատճառները եւ իր լինելութիւնը ղըժ- ուարացնող խաւարը։ Կարեւոր՝ որովհետեւ կ'ապ- րինք կեղծ ու խորամանկ եւ մեր էութիւնը կը մը- նայ մեզի անծանօթ մինչեւ գերեզման։

Օշական այս նիւթով չէ որ կը հետաքրքրուի երբ կը գործածէ իր «իրաւ» բառը։ Իր նպատակն է միայն բնորոշել ճշմարիտ բանաստեղծը։ Եւ զայն կը ճանչնայ երբ ան կը համապատասխանէ իր ըմ- բռնումին ու ճաշակին եւ կը յուզէ զինքը։ Ան նկատի չունի «Իրաւ» բառին տարողութիւնը։ Եւ չի հարցներ թէ ստեղծագործութիւնը ճշմա- րիտ արտայայտութիւնն է ստեղծագործ հոգիին։ Առանց խորանալու, ան կը դատէ միայն արտա- դրութիւնը։ Իրմէ հեռու ու անջատ է հետեւաբար մեր այս պեղումը։ Ան թելադրողն է միայն։ Օշա- կան կը գրաղի արտաքինով եւ ատով իսկ կ'ունե- նայ երբեմն վրիպումներ։ Ան կը հիանայ երբեմն անճարարի մը առջեւ որ գլխարկէն կը հանէ ծա- ղիկներ եւ ծաղիկներ (դես Կ'ուզէ՞ք...), բայց բոլորն ալ թուղթէ, որոնք գունագեղ, չմորեցու- ցիչ՝ ճշմարիտ կը թուին իրեն։ Ան կը հիանայ ար- տայայտութեան յաջողութեամբը։ Ու իրաւ կ'ըսէ շատ անգամ բաներու որոնք կեղծ, բայց յաջող են։ Իրը չէ մեղքը։ Արուեստը սուտ մըն է յաճախ։ Քիչերն են որ կ'արտայայտեն անկեղծութեամբ այն ինչ որ ըսել կ'ուզեն եւ այն ինչ որ են։ Քի- չերը՝ որ յանդուգն են, տոկուն ու լայն թոքեր ունին սուզուելու համար եւ տաղանդ։ Այլապէս կը դառնան խոստովանութեան ու փոխունքի աղ- բաման մը, վիժած մը, որուն «իրաւութիւնը» արժէք մը չի ներկայացներ եւ որուն առջեւ, յու- զուելու տեղ, կը ծիծաղինք նոյնիսկ անգութ ծի- ծաղով մը։

Քանի մը բառ եւս՝ ըսելու համար թէ որքան մակերեսային ու յարաբերական է ժամանակին հետ արտաքին այս դատումը «իրաւ բանաստեղ- ծին», քանի որ ամէն սերունդ ճշմարտութիւնը կը տեսնէ իր պայմաններուն մէջէն, իր զարգաց-

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՔՈ ԱՆՈՒՆԸ

Քո անունը շրթերիս բիւր աշխարհներ ես անցայ,
Արքայական ու վսեմ քո անունը իմ սրտում,
Կարօտակէզ իմ հոգում դու յաւերժող ծիածան,
Քո անունով բախտաւոր՝ եղայ հպարտ ու խնդուն:

Ռազմի ահեղ արիւնոտ ուղիներում հեռաւոր,
Ես քայլեցի անմռունչ, ես քայլեցի անտրտում,
Անպարտելի եւ անառ, ամենայաղթ, զօրաւոր,
Անմահ էի՝ քո պայծառ, սուրբ անունն իմ սրտում:

Թէ տխրութեան մի սեւ ամպ պատէր կամարն իմ հոգու,
Դու մայրական քո ձեռքով ձգում էիր ինձ հեռուից
Աստանդական վրանում, այն հեռաւոր ճամբէքում,
Քոնն էի ես եւ քեզ հետ, միշտ անբաժան քեզանից:

Իսկ թէ կրակն իմ հանգչէր, մարէր լոյսն իմ աչքում,
Թէ քնկնէի ես խոցուած եւ մոխրանար սիրտն իմ
Կեանք կ'առնէի ես նորից մշտահոլով աշխարհում
Քանի կաս դու, ապրում ես, դու իմ սրտի մտերիմ:

Ես քո անունն իմ սրտում արհաւիրքներ սանձեցի,
Ռոխն ընկաւ գլխատուած, շողաց խաղաղ առաւօտ,
Յաղթանակի արեւով արշալոյսներ բացեցի
Քո կախարդող երկնքում, որ դու լինես բախտաւոր:

Այն հեռաւոր ափերից հիմա դարձել եմ ես տուն,
Ես զինուորդ քո ջահել, որ լոկ շիւղն եմ քո մեծ տան,
Եւ քո անունն է կրկին կարօտավառ իմ սրտում,
Իմ յաւերժող հայրենիք, Սովետական Հայաստան:

ԳՈՒՐԳԷՆ ԲՈՐԵԱՆ

ման չափով եւ ըմբռնումով, մանաւանդ մեր մէջ, երբ կը պակսի արժէքներու Պանթէոնը։ Տեսանք, կարգ մը «իրաւ»ներ, որոնց մէջ նաեւ ինքը, Օշա- կանը, կ'ուրացուին մեր երկրին մէջ եւ քանի մը կեղծեր կը դառնան «իրաւ»։

Բայց այս բառը առիթ կուտայ ինծի տա- ղանդները երկու դասակարգի բաժնելու։ Կեղծ ու իրաւ։ Փօլ Վալէրի, տաղանդ։ Գօքթօ, տաղանդ։ Առաջինը «իրաւ», սակայն՝ եւ երկրորդը կեղծ։ (Մերիններն զգայուն են ու կը գուրգուրան իրենց համբաւին վրայ, զանց կ'առնեմ իրենց անուննե- րը)։ Առաջինը կ'ըսէ այն ինչ որ ըսել կ'ուզէ, կը ներկայանայ իր հոգիին մանրակրկիտ հարազա- տութեամբը, խորացումով, զտումով։ Երկրորդը մեծ աճպարար մը՝ որ կը խաղայ հրթիռներու հետ մեծ թէքնիքով մը, տալով կեղծ խորացում- ներ։ Առաջինը կրնայ տեւել։ Երկրորդը, ըլլալով հանդերձ մեծ տաղանդ մը, դատապարտուած է մոռացութեան։ Երկուքն ալ իրենց համակիրներն ու ատողները ունին։

Բայց մակերեսային պիտի ըլլար այս դատումն ալ։ Երբեմն շատ աւելի իրական է մարդը իր ծըպ- տումին մէջ։ Դիմակով ու հագուստով, որոնք չեն համապատասխաներ մեզի ծանօթ իր էութեան, արտայայտութիւնը կը դառնայ հոգիին խորերէն եկող ճշմարտութեան մը։ Երբեմն երազը աւելի իրական է քան ընթացիկ իրականութիւնը։ Իր տուեալները կուգան ենթաշխարհէ մը զոր առօր- եայ իրականութիւնը կը ծածկէ իր տակ։ Ու տա- ռապանքէն զուրկ չեն այս ճամբէն քալողները։ Բայց թեթեւ են միշտ, ու շատ անգամ զոհը՝ կեղծ տեսողութեան մը։ Կը սիրեմ այն որ պաղ դատումով մը կը պարպէ իր էութիւնը, գլխաւոր նպատակը արուեստին։ Կը պարպէ կերտելու հա- մար ինքզինքը՝ իր արուեստէն անջատ։ Մարդը։ Կը դատէ, կը կշռէ, կը զտէ մինչեւ որ գտնէ «ի- րաւը»։ Մնացեալը Բեգասի գինով խոյանք մըն է յաճախ, վիպական։ Ոսկին պէտք է ժողվել իր ձի- ուն սմբակներուն տակէն՝ շատ անգամ ցեխերու հետ խառնուած, աւաղին հետ...։

Կան անշուշտ կեղծ բայց տաղանդաւոր բանա- ստեղծներ որ մանրակրկիտ կերպով, չափելով ու կշռելով կուտան իրենց կեղծիքը, վարպետու- թեամբ, բայց զուրկ խորացումէն որ կը պահանջէ հրաժարում մը բոլոր այդ աճպարարութիւննե- րէն։ Եւ ընդհակառակն, «իրաւ»ներ կան, որ ա- ռանց հաշիւի կը մսխեն իրենց հարստութիւնը։ Ոչ մէկը եւ ոչ միւսը։ Լաւագոյնը այն է որ այդ վարպետութեան կը միացնէ պեղուած խորութիւն մը։ Այլ խօսքով սրտի եւ մտքի հաւասարակշռու- թիւն մը, բան մը որ իրականացումը պիտի ըլլար նաեւ մարդկութեան եւ լրացումը մշակոյթին որ սիրտ է միայն եւ քաղաքակրթութիւն, որ միտք է լոկ, զարգացում։ Անկեղծութեամբ։ Որքան տը- խուր է հրապարակի վրայ եղած մեր գրական խառնիճաղանճը, ուր կը կեղծուին, կը կապկուին մտածում եւ յուզում։

Այս սահմաններուն մէջ է որ պէտք է տես- նենք զուտ բանաստեղծութիւնը, այսինքն խոր, հարազատ, «իրաւ», Օշականի բառով։

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ԴՐՈՒԱԳՆԵՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՕՐԵՐԷՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Ցուրտ՜, շա՜տ ցուրտ՝ եղերական «դիպուած» մը պատահեցաւ լեռներու կատարը, մեզմէ մէկ սերունդ առաջ ....։

Մարդիկ ու չուներ, ծաւալուն օձի պէս միա- ձոյլ՝ իրենց թունաւոր ժանիքը դէպի բարձունք- ները տնկած, սողալով ու դաւադիր, պաշարեցին լեռներու ազատութիւնը հալածական, ու վճռեցին մերկացնել ծաղկող գեղեցկութիւնը, աստուա- ծամերձ եղնիկներու ղարակերտ տաճարին...։

Ինկաւ պահնորդ եղջերուն, անհաւասար մա- քառումով, իր ըմբոստ եղջիւրները խրելէ վերջ զինք հալածողներու սրտին մէջ ։

Ինկան եւ բազմաթիւ ուրիշներ, որոնցմէ շա- տեր, մօտն ըլլալով յաւիտենականութեան, Աստը- ծու գահը զարդարեցին։ Ողջ մնացողները խլուե- ցան՝ վաճառանոցներու մէջ դարանակալ սպասող գնորդներէ՝ իրենց ցուցապարտէզներու փառքին համար ։

Նախճիրը կատարեալ էր, ու հեղեղուած արիւ- նը անո՜ւշ, անո՜ւշ, հրէշածին չրթունքներու հա- մար ։

Ցաւի մրրիկ մը գալարուելով սար ու անտառ, ձոր ու ծմակ, հալ ու մաշ տարածուեցաւ արիւնա- ղանդ, ծովէ ծով, երկրէ երկիր, մինչեւ հեռաւոր բեւեռները աշխարհի ։

Անսահման եղաւ տառապանքը աքսորանքին ։ Հեկեկացին անոնք, քնացած խղճի պարտէզներուն մէջ, փշաթելերէն վիրաւոր կուրծքերով։ Լացով բեղնաւորուեցան իրենց հայեացքը, ուղղելով մշու- շապա՜տ ըղձանքին...։

Եւ ահա, օր մըն ալ, երկու որբեր՝ երկու՝ հո- րիզոններէ մեկնած, հրաշքով մը իրար կը գտնեն տարիներ վերջ՝ հասարակաց պողոտայի մը վրայ։

×

Թշնամին՝ սալայատակներէն մաշած իր մոյ- կերը քանի մը անգամ փոխած էր արդէն, եւ իր ներկայութիւնը սկսած էր սովորական դառնալ այլեւս ։

Ժողովուրդը, խառնուած զինուորներու հետ՝ իրիկուան դեգերումի պահեր ստեղծած էր, խառն ի խուռն, տօնավաճառի մթնոլորտով։ Օրուան ճնշիչ հոգին ննթակայ, համբերող ու համակեր- պող ։

Եկւորներն ու տեղացիները սկսած էին իրար դիտել կողմնակի։ Բորբոսած կիրքն ու ատելու- թիւնը, Չրփոսի ազազուն թաւային կանանչու- թեան մը փոխուած էր։ Նիհար ու հիւծած ժպտի մը նման։ Մարդիկ սկսած էին իրար հոտուըտալ, վերապրումի գոհունակութեամբ։ Ինչպէս մաղ- կուած անձրեւէն, մարգագետնի նորածիլ խոտերը լոդմանքի հաճոյքով կ'ապրին ։

Այսպիսի խաղաղ իրկուն մը, մայթին վրայ՝ ան- համար բազմութեան մէջ, երկու մարդկային խա- չաձեւ քայլեր յանկարծ կանգ կ'առնեն ։ Ինչպէս շատերու կը պատահի, «միակերպ մտածումի» հե- տեւանքով, ճամբուն վրայ պարը կը շարունակուի աջ – ձախ ճօճուելու ենթարկուելով, մինչեւ որ ստիպուինք ծիծաղով մը օղակը քակել ու մեկնիլ՝ անբացատրելի զգացումով մը համակուելով, ա- ռանց սակայն վերլուծելու բնութեան դաղտնիքը ։

Բայց այս երկու մարդիկը օտարներ են, օտար երկրի մէջ կերպարանափոխուած տարբեր կեղե- ներով ։

Մէկը զինուորական մըն է գրաւման բանա- կէն։ Սլացիկ հասակով եւ արծիւի հայեացքով մտամոլոր՝ հպարտ ինքնամոռացութեամբ ։

Միւսը, բանուոր մը, նկուն եւ մտատանջ, խորասուզուած, անողնայար։

Քայլերը կանգ կ'առնեն աներեւոյթ ուժէ մը կաշկանդուած ։

Վկայուած ազնիւ ձիերու պէս, իրար կը հոտ- ուըտան։ «Բնազդը» թեւ կ'առնէ, կ'ընդարձակուի։ Անհամար յիշատակներ իրենց անցեալի ժապաւէնը կը քակեն զապանակի մը պէս ընդոստ։ Ժամանա- կը կանգ կ'առնէ մինչեւ որ նահանջի տեւողութիւ- նը լրանայ ։

Ձեռքերը կ'երկարին, ժատներէն ցնցող ուժ մը կը հեղու, արիւնը կը սկսի եռալ, ձայն տալ.

Գուրգէ՛ն... — Զաւէ՛ն...

Ցանկարծ անոնց համար ամբողջ քաղաքը կը շողիանայ, կ'անհետանայ իր բնակիչներով։Իրենք կը վերանան օդին մէջ թռիչքով մը ահռելի արա- գութեամբ։ Տարիները կը քակուին ինչպէս խարխա- խի մը պարանը, երկարելով դէպի հունը իրենց անցեալին։

Գիրկընդխառնուած են այժմ, աններդաշնակ միաձոյլ արձանի մը պէս։ Անցորդները իրենց կը նային։ Ոմանք կանգ կ'առնեն, ամէ մարդ իր հո- գիին մակարդակով կը դատէ։ Բայց այս «անխու- հեմ» տղաքը մոռցած են թէ իրենք կը գտնուին օ- տար երկրի մը բազմածաւալ հրապարակը։

— «Գուրգէն, միթէ կարելի՞ է, ոչ, չեմ կըր- նար հաւատալ թէ՝ մենք կրնայինք իրար տեսնել այսքան տարիներ վերջ»։ Այս հայրենի բառերը ա- նոր կոկորդէն կը գլորէին շղթայակապ գերիներու պէս այլափոխուած, անդամահերձ ։

Բայց վերյիշումի զգացումը կը բաւէր վանկե-

ՊՈՒՏ Ս ՇԻՇԱՂ

«Անէ-կօսէ»ի մրցանակը

Կրնայ նանգի՛ստ քուն քաշել հայ բախտաւոր ժողովուրդը: Բանակ մը փաստաբաններ ունի՝ իր շահերը պաշտպանելու համար:

×

— Մի՜ քննադատէ՛ք, եղբայր, կը բաւէ որքան քաշքշեցիք սա ուղղագրութեան խնդիրը: Խորհ. Հայաստանի մէջ բան մը գիտեն անշուշտ, որ փոփոխութեան ենթարկած են զայն: Ի՞նչ վնաս կու գայ «յաջողը»՝ «հաջող», «յաւէտ»ը՝ «հավետ», «յառաջդիմութիւն»ը՝ «հառաջդիմություն» գրելէն: «Հաւկիթի մէջ մազ փնտռել» կ՚ըսեն ասոր:

— Կարծեմ այդ նիւթը կոճակ ըրած են առայժմ: Ոչ-յառաջդիմականները նախկին ուղղագրութիւնը կը գործածեն, «հառաջդիմական»ներն ալ թող նորը գործածեն: «Հաջողություն» կը մաղթենք բոլորին:

— Բայց սա հակառակորդ թերթերը ինչո՞ւ առանց «խորհրդային» մակդիրի կը գրեն Հայաստանը: Պարզապէս խնդիր հանելու համար է, չէ՞:

— Այդպէս բան չկայ կարծեմ, բայց ո՞ր երկրի մէջ կը գործածուի այդ ձեւը, օրինակ հոս Ֆրանսայի մէջ, լսա՞ծ էք երբեք, որ «հանրապետական Ֆրանսա» կամ Անգլիոյ մէջ՝ «Թագաւորական Անգլիա» ըսեն եւ գրեն շարունակ: Ֆրանսան՝ Ֆրանսա է, Անգլիան ալ Անգլիա: Եթէ «Թագաւորական Հայաստան» մըն ալ գոյութիւն ունենար, այն ատեն՝ երկու Հայաստանները իրարմէ տարբերելու համար, «խորհրդային» մակդիրը կը կցէինք երկրորդին:

— Այս ըսածներդ փաստաբանութիւն են: «Խորհ. Հայաստան» պիտի ըսուի ու պիտի գրուի, այսպէս է վայելուչը:

— Արդէն այդպէս ալ կ՚ընեն բոլորը: Եթէ այս երկու խնդիրներուն համար է, որ «Հակահայաստան» կ՚որակեն, ասոր ալ «հաւկիթի մէջ ուռմբ փնտռել» կըսեն:

— Հապա ներգա՞ղթը: Ինչո՞ւ կը հակառակին: Ես քեզ սիրելուս համար եւ իբր անկախ մարդ կը խօսիմ քեզի այս բաները:

— «Ներգաղթի դէմ» ո եւ է բան կարդացա՞ծ էք ո եւ է թերթի մէջ, Ես չեմ հանդիպած այդ տեսակ գրութեան մը:

— Ժամանա՞կ ունիմ հայերէն թերթ կարդալու, օրական հազիւ Ֆրանսերէն թերթ մը աչքէ կ՚անցընեմ: Մեր դրացին կը կարդայ եւ կը պատմէ ինծի, սո՞ւտ պիտի խօսի: Ազնիւ եւ զաւակներու տէր աշխատաւոր մըն է: Ընտանեօք արձանագրուած է ներգաղթի:

Արդէն, խելքը գլուխը մարդը, առանց կարդալու ալ կրնայ հասկնալ: Կը զգաս որ բաներ մը կ՚անցնին, այսինքն թէ... ինչպէ՛ս ըսեմ որ հասկնաք...

— Ներողութիւն, դուք արձանագրուա՞ծ էք ներգաղթին:

— Դուն ինծի մի՛ նայիր, ես հոգով — սրտով Հայաստանի հետ եմ: Երբ ատենը գայ, բան մը կ՚ընենք: Մէկ կողմ ձգէ հիմա իմ գաղթելու խնդիրս, պէտք է որ հակառակորդները փոխեն իրենց ընթացքը, խղճմտօրէն հետեւին Խոր. Հայաստանէն եկած հրահանգներուն:

— Հայաստանը կարեւորութիւն խսկ չի տար գաղութահայութեան սաէ - կօսէներուն: Վստահ եղիր, որ Ան լուր ալ չունի այդ քսի — փսի վէճերէն, անոնք հոս պճռթկուած բաներ են: Հոն, կառավարութիւնը ահագին գործ ունի: Երկիրը շինարարական տենդագին աշխատանքի լծուած է, որուն մաս կը կազմէ եւ Ներգաղթը:

— Վերջապէս բարեկամ, իմ խելքս այդ բաներուն չի հասնիր, պէտք է զգոյշ ըլլալ: Վազ անցնելու են սա Ապրիլեան տօնի, 28 Մայիսի կամ ուղղագրական խնդիրի պէս տղայական անցած-գացած բաներէն, որոնք վէճի եւ ծախքի դուռ կը բանան: Շատ խելացի բան կ՚ըլլայ, եթէ հակառակորդ թերթերը գոցեն իրենց դուռները: Եթէ ըսելիքներ ունին, թող գրեն «Հայաստանասէր» թերթերուն մէջ: Այս կերպով թէ թուղթի խնայողութիւն կ՚ըլլայ, թէ ժամանակ կը շահին կարդալու - սորվելու: Միեւնոյն ատեն կ՚ազատին բաժանորդներու քմահաճոյքէն: Վէճն ու անմիաբանութիւնն ալ կը վերնայ մէջտեղէն: Ամենախելացի միջոցը աս չէ՞:

— Առաջարկիդ այս վերջի մասը բաւական տրամաբանական է: Եւ արդէնզարմատ մեղացնծայ անոր մէջն է կարծեմ: Եթէ ինծի մնայ, համերաշխութեան առաջին մրցանակը ձեզի կուտամ...

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

րով, պարզ դիմադծի ծալքերով, վերակոչելու տառապանքի այն երկար տարիները: Միասին քաշած, ու միասին յոյսի փարած, մինչեւ այն օրը, երբ բիրտ ձեռքեր զիրենք նետած էին տարբեր ուղղութեամբ:

Գուրգէն որբանոցներու մէջ մաշելէ վերջ՝ բարեգութ եւ Աստծու սպասարկող Ամերիկացիներու կողմէ ծախուած էր ագարակատէրերու, այս երկրին հեռաւոր մէկ գաւառին մէջ: Իր զինուորի ներկուած վերարկուն կը վկայէր թէ հրաշքով մը ազատած էր գերութենէ, ու այժմ անճար ու անգործ կը դեգերէր այս անծանօթ քաղաքին մէջ, լաւ օրերու յոյսով:

Իսկ Զաւէ՞նը:

Անոնք վերջին անգամ իրարմէ բաժնուած էին Հալէպի գաղթակայանէն: Ո՞ւր գացած էր, ով տարած էր զինքը: Շատ երկար պիտի ըլլար պատմութիւնը:

— Ո՛չ, Գուրգէն նախընտրելի է որ դուն գաս, ահաւասիկ հասցէս, ես ծանօթ չեմ տեղին, եկուր, վաղը ազատ եմ, եւ բոլորը կ՚իմանաս:

Կրկին կը գրկախառնուէին եւ կը բաժնուէին:

Գուրգէն հազիւ ժամանակ կ՚ունենայ անդրադառնալու իր «սխալին», երբ քանի մը քայլ անդին անկիւն մը երկու հուժկու մարդիկ զինք կը կաշկանդեն ու ձեռնակապ, կը տանին հեռաւոր նկուղ մը:

Նկուղը՝ բոլոր երկիրներու ծանօթ, ինչ իրաւակարգերով ալ կառավարուի: Նոյն սարսափելի վայրն է: Դատավարութեան մը ընթացքին լսած եմ բացարձակ ճշմարտութիւն մը դատապարտեալ խոշտանգիչի մը բերնէն: Ան իր տմարդի «գործը» արդարացնելու համար կը պոռար. — «Աշխարհի վրայ չկայ ոստիկանութիւն առանց ծեծի ու չարչարանքի: Ուրեմն ինչ որ ես ըրած եմ արդարութեան աշխատանքը դիւրացնելու համար է եւ արտօնուած օրինականութիւն է»:

... Գիշերուան մէջ բանտին ու դրացի չունեցը, երկար կաղկանձիւնով յեցուցին միջոցը, մինչեւ լուսինը ծածկուեցաւ սեւ ամպերու մէջ, երբ արդէն Գուրգէն շնչահեղձ լռած էր իր փոսին մէջ՝ մտրակուած մերկ ոտքերը խածոտելով:

Դեռ լուսարձակին գործի մեկնող բանուորները ի զո՜ւր ուզեցին գիտնալ թէ՝ ինչ տեսակ անասուն էր աղաղակողը, որովհետեւ ոչ մէկ մարդկային արարած կրնար այնպէս այլակերպ ձայներ հանել, ոչ իսկ բոլոր գազանները միասին:

Այնքան անգութ են մարդիկ տկարին հանդէպ որ աստուածընծայ ներդաշնակ նուագ մը կ՚այլափոխեն հրէշային գործիքի մը որմէ կ՚արտադրուի տառապանքի, անարգուած անզօր կատաղութեան անանուն զարհուրանքի մը խլացուցիչ խենթեցնող աղաղակը:

Ո՞վ լեցուց վարձկաններու աղտոտ սրտին մէջ այսքան թոյն, անբաղդատելի անգթութիւն, անասնային կիրք, որ առանց խղճահարութեան հանդիպած անծանօթը կրնան չարչարել, իրենց ստեղծած «դիւանրավ» նոյնիսկ մահացնել: Հոգ չէ թէ՝ անմեղ մը ըլլայ, հոգ չէ ցնդաբանութիւններ ըլլան վերագրումները, շատ անգամ ստեղծուած իրենց կողմէ ենթադրութիւններով.

Պատեհապաշտ վարձկաններ՝ արդարութեան պալատներուն պատերուն տակ չորցած արիւնները լզող, եւ այս ամէնը կտոր մը հացի համար:

Ո՛րչափ կ՚ուզէի գիտնալ թէ՝ ի՞նչ կը զգան դահիճները սատկելու իրենց վերջին վայրկեանին: Ես տեսած եմ խղճահար «հոգեդարձով» մեռնողներ, այս ոճրագործները անոնց չա՞փ ալ յանցաւոր չեն արդեօք, Աստուծոյ եւ մարդոց առջեւ:

Այսպէս քանի մը օրեր անցուց Գուրգէն եւ ինչո՞ւ...: Որովհետեւ զինք դատողները դատաւորներ չէին, անոնց սրտին մէջ ոսկեզօծ թունաւոր ծաղիկ մը կ՚աճէր ուրիշներու տառապանքներէն սնունդ առնելով:

Գուրգէն իր ինքնապաշտպանութեան բոլոր միջոցները ի զուր ի գործ դնելով կ՚ուզէր, արդարանալ, կրկնելով.

— Ես հպարտութեամբ ծառայած եմ իմ «երկրորդհայրենիքիս», վերջին վայրկեանինդժուարաւ բաժնուելով իմ սիրական արագահարուածէս: Ահաւասիկ զինուորական մատեանս իբր փա՛ստ, ի՞նչպէս կ՚ուզէք որ մաս կազմեմ «հինգերորդ գունդին»: Թշնամի սպայ կարծուածը հայ որբուկ ընկեր մըն էր, որուն հետ մտերմացած էի աքսորի նահատակութեան ճամբուն վրայ:

Ան ալ իր պարտականութիւնը, «արեան տուրքը» վճարելու համար զինուորագրուած է իր ապրած երկրին մէջ, օրէնքին հպատակելով:

Ո՞վ է յանցաւորը որ մենք ցրուած ենք աշխարհի չորս հովերուն, եւ պատերազմի բոլոր ճակատներուն վրայ, իրարու դէմ:

Մեզի համար «կողմ» գոյութիւն չունի, ո՞վ ստեղծեց այդ վիճակը: Ոչ մէկ շահ ունինք մենք բոլոր կողմերէն:

Ոչ մէկ փաստ օգուտ ունեցաւ եւ երկար չարչարանքէ վերջ, ան ինկաւ իր վերապին մէկ անկիւնը, անյոյս ու մահամերձ: Ոչ իսկ դոյլերով թափուած պաղ ջուրը սթափեցուց զինք: Վախճանը անխուսափելի էր, եթէ Զաւէն վերջին վայրկեանին օգնութեան հասնելով չազատէր.

Աւարտելով հանդիպումի այս չարաղէտ փակագիծը...:

ԽՈՍՐՈՎ ՎՇՏՈՒՆԻ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԻՋՆԱԲԵՐԴ (Հրաժեշտ, Սասունցի Դաւիթ, Վերջալոյս, Պրոմէթէական, ծանօթ դէմքեր. 1940 — 1946): Գրեց Նիկողոս Սարաֆեան, Փարիզ, 1946: Գին՝ 200 ֆրանք: Հասցէ — N. Sarafian, 20 Ave. du Petit Parc, Vincennes (Seine):

Յուշեր Բ. Կանաչեանի կեանքէն

ԽՄԲ. — Բ. Կանաչեանի քառասնամեայ յոբելեանին առթիւ, տետրակ մը հրատարակուած է, որուն մէջ տեղանդաւոր երաժշտագէտին կեանքը կը ներկայացնէ մեր աշխատակիցը, Տիկին Սեդա, վառվռուն պատկերներով: Ստորեւ խառուած մը (ուրիշներ ալ, յաջորդաբար). —

ՀԱՅ ԵՐԳԱՀԱՆԸ ԵՒ ՔՐՏԱԿԱՆ ԵՐԳԸ — Ճապաղ-Ջուրի մէջ Ճաֆէր փաշայի բանակը կանգ կ՚առնէ: Մի՞թէ կարելի էր նուագելով եւ դասեր տալով բաւարար նկատել հայ զինուորին պարտաւորութիւնը թուրք բանակին մէջ: Բարսեղ Կանաչեան, դոյլ մը ձեռքը, ջուր կը կրէ երբ հերթը ի՛րն է: Այդ երթուդարձին, օր մը, պատահաբար կը լսէ երգի մը ձայնը: Կը հետաքրքրուի, կը մօտենայ:

Խումբ մը Քիւրտեր տան կտուրին նստած կ՚երգեն: Մէկը նախ կ՚երգէ, միւսները կը կրկնեն: Այնքան հաճելի անակնկալ մը կ՚ըլլայ այդ յայտնութիւնը, որ ալ յաճախ երաժիշտ զինուորը կը փնտռէ ամէն կողմ քիւրտ երգն ու երգիչները:

Կարճ կը տեւէ, սակայն, այս երանութիւնն ալ: Քանի մը ամիս վերջ Կանաչեանն ալ կ՚աքսորուի Տիգրանակերտ ուրիշ հայ զինուորներու կարգին:

ՏԻԳՐԱՆ ՄԵԾ ԵՒ ՀԱՅ ԱՔՍՈՐԱԿԱՆԸ — Իրեն յատուկ փիլիսոփայութեամբ՝ Բարսեղ Կանաչեան կը շրջագայի Հայոց պատմական, կիսափուլ պարիսպներով քաղաքին մէջ, ծանօթներ կը փնտռէ, նոր բարեկամներ կը գտնէ: Կ՚աշխատի հայ բժիշկի մը քով (Օննիկ Թաշճեան՝ այժմ Եգիպտոս), ուրիշ հայ բժիշկի մըն ալ տունը կը հիւրասիրուի (Հայկունիի թոռը՝ Արմենակ Գոյաճեան՝ այժմ վախճանած): Քաղաքը զրկուած է իր բնիկներէն. իսկ աքսորեալներուն համար անգութ պատմութեան մը երեսէն կործանած պատերը ոչ մէկ հետաքրքրութիւն ունին: Աւօրեան տխո՛ւր է բախտի հեգնոտ ժպիտին տակ:

Հոս Չրդ բանակին հրամանատարն է Մուսթաֆա Քէմալ Փաշան: ... Ու կը պատահի որ երեկոյ մը զինուորական նուագահանդէսի մը պահուն, ջութակահար մը կը փնտռեն:

Ապագային Սուլթաններ եւ Խալիֆաներ տապալող «Մեծ Մարդը» այնքան կը հաւնի երիտասարդ աքսորեալ-զինուորի նուագին, որ իր մօտը կը կանչէ եւ կ՚ուզէ որ թուրքերէն եղանակներ նուագէ: Ստոյկեան համբերութեամբ բախտի խաղերը տանող Կանաչեան կը շարունակէ քրտերէն եղանակներ նուագել, Ճապաղ-Ջուրի քիւրտ դեղջուկներուն երգը արուեստագէտ մարդու մը ճպոտին տակ անդիմադրելի հմայք կը ստանայ: Մուսթաֆա Քէմալ փաշան կը հրամայէ որ փոխեն ցնցոտիներու վերածուած զինուորական հագուստը եւ կարելի եղածին չափով ազատ ձգեն այդ տաղանդաւոր տղան:

Արդէն, առանց զբաղումի են գրեթէ բոլոր հայ զինուորները: Անոնք կը կրեն թուրք բանակին համազգեստը: Ա՛յդչափ: Կանաչեան կը նուագէ իրեն համար, ուրիշներու համար, հրամանատարին համար, եւ... որսի կ՚երթայ: Ու այդպէս կ՚անցնին պատերազմի օրերը:

Այդ երկու տարուան զինուորական անգործութեան մէջ է որ ան առիթ կ՚ունենայ լսելու եւ նօթագրելու մէկ քանի քրտական եղանակներ եւս:

Քիւրտ ծանօթ պէկերէն Էքրէմ Ճէմալ, կը փափաքի որ Կանաչեան մէկ քանի քրտերէն եղանակներ նօթագրէ, որով, իր մօտ կը կանչէ դաւալ (գիւղական սրինգ) նուագող Քիւրտ մը: Գեղջուկը կ՚երգէ. Կանաչեան կը նօթագրէ, յետոյ իր կարգին կ՚երգէ: Քիւրտը կը մնայ ապշած:

— «Այս մարդը քրտերէն գիտէ՞:»

— «Ո՛չ», կը պատասխանէ փաշան:

— «Ուրեմն ինչպէս կրնայ այդքան արագ սորվիլ եւ երգել իմ երգս: Ուրիշ մը փորձենք»:

Կրկին Կանաչեան կը նօթագրէ եւ բոպէին կ՚երգէ:

— «Փաշա, այս մարդը քրտերէն գիտէ»: Կը պնդէ ան, մերժելով այլեւս երգել: Կասկածոտ միտքը Քիւրտին սկսած է աշխատիլ: Արդեօք այս Հայը իր տեղը պիտի չանցնի՞ ու նսեմացնէ «գիւղին երգիչ»ի մինչեւ այդ առանձին վայելած համբաւը: Փաշան դրամ խոստանալով կը յաջողի երրորդ երգ մըն ալ երգել տալ, բայց անկէ վերջ իսկոյն կը մեկնի Քիւրտը, մերժելով շարունակել այս «սատանի խաղ»ը:

Քրտական եղանակներու նօթագրումը անշուշտ մեծ նշանակութիւն պիտի ունենար Կանաչեանի երաժշտական կեանքին համար, բայց մալարիան կ՚ընդմիջէ ամէն աշխատութիւն:

Պատահական կարճ հանդիպում մը Թումաճանեանին հետ, որ նոյնպէս Տիգրանակերտ աքսորուած է այդ օրերուն, Կանաչեան արձակուրդով կը ղրկուի Հալէպ:

ՑԱՐԵԱԼ ՎԵՀՕՐԷՆ ԴԱՄԲԱՆԷՆ ԽՆԻԱՐ: — Հազիւ երկու շաբաթ անցած է եւ ահա Դաշնակից յաղթական բանակները կը ճեղքեն Գաղեստինեան ճակատը, կը խուժեն Սուրիա, Հալէպ: Անոնց ետեւէն, անոնց հետքերուն՝ հայ աքսորականներու բազմութիւն մը հեւ ի հեւ կը հասնի Հալէպ: Հայ «քար կտրող» զինուորները կը կտրեն բահն ու բրիչը, դարերու յամառութեամբ՝ անգամ մըն ալ

կը վառէն կոպիտ ձեռքերէ մարած ջահը «լուսաւորեալ» ազգին։

Կանաչեանի ղեկավարութեամբ անմիջապէս երգչախումբ մը կը կազմուի։ Քանի մը ազգային երգեր բազմաձայնի կը վերածէ ան, իրեն յատուկ տաղանդով. նաեւ Կոմիտասի «Սօնա եարը»։ Երկու ամիս։ Խումբը պատրաստ է տալու ազգային վերածնունդի առաջին համերգը։

Ցնցոտիներու մէջ, Թուրք համազգեստով, երիտասարդ խմբավարը կը յառաջանայ բեմ. այդ միջոցին, ներկայ բարեկամ մը անոր Թեւէն կը քաշէ, իր բաճկոնը հանելով անոր կը հագցնէ որ դէթ քիչ մը ներկայանալի ըլլան բարձրաստիճան ունկնդիրներու առջեւ։ Նե՛ղ է այդ բաճկոնը, Թեւերը կարճ, բայց ի՞նչ փոյթ։

Անա Համերգն Հայկական.— Հանդէսը հովանաւորած է Ն. Վ. Ֆէյսալը եւ անոր շուրջն են դաշնակից զինուորականներ, արաբ ընտրանին։ Հո՛ն է նաեւ ինքը, հայ ժողովուրդը։

Քար – կտրող, գաղթական, հալածուած, պատռած համազգեստներով տղաք են այս աքանչելի՛ երգերուն աքանչելի՛ երգիչները։ Փոխ առած բաճկոնով, հիւծած երաժիշտ մըն է, Ռոյմպէս զինուոր, երգչախումբին ղեկավարը։

Դաշնակից բարձրաստիճան սպաներ կը մնան ապշած։ «Քաջարի՛» զինուոր, եւ արուեստագէտ ժողովուրդ։ Սահմանին միւս կողմը դեռ կը լսուին Թուրք հրացաններուն զարկերը։

«Ուրիշ ազգեր 500 տարի պիտի առնէին այս տեսակ վերածնունդի մը համար»։Բարձրաձայն կը մտածէ մէկը, նայելով իր շուրջի գաղթական ժողովուրդին։

« Յառաջ Նախատակ Ցեղին Անմահներ ».— Այնքան մե՜ծ է յաջողութիւնը համերգին ու այնքան հսկա՜յ անոր ստեղծած ոգեւորութիւնը, որ «Գործաւոր զինուորներու վաշտ»էն ազատագրուած տղաքը կ՚ուզէն յօրինել քայլերգ մը, ամբողջ ցեղի մը հոգին, անոր տարօրինակ պատմութիւնը, աննուաճ ոգին ,լուսեղ ապագան ցոլարձակող քայլերգ մը։

Օր մը, Թէյասեղանի մը պահուն, խօսակցութիւնը կրկին կը դառնայ այդ հոգեկան պահանջին։ Քանի մը սրբազան խենթեր են սեղանին շուրջ նստողները։ Մէկը յանկարծ կը ներշնչուի եւ կը պոռայ. « Յառա՜ջ »։

— « Յառա՜ջ, Նահատակ ցեղին անմահներ », — կ՚արտասանէ, դեռ քանի մը ամիս առաջ «ճամբայ – շինող» բանտատեղծ Կառավարենցը։ Ու որպէսզի չմոռնայ, Թուղթի մը վրայ կը գրէ այդ տողը։ Մէկը Թուղթը կ՚անցընէ սեղանին միւս ծայրը նստած՝ Բարսեղ Կանաչեանին, որ իսկոյն եղանակ մը կը նօթագրէ նոյն Թուղթին վրայ իսկ։ Երբ նօթագրուած Թուղթը կը հասնի բանաստեղծին, ան արդէն մեծ ներշնչումով կ՚արտասանէր երկրորդ տողը.

— « Վեց դարու անմոռ վրէժի գրահներ։ »

Այդ երեկոյ իսկ կազմուած էր ազատագրուած հայ զինուորներու, կամաւոր բանակի երգը, որ նոյնպէս ե՛րգը պիտի ըլլար մեր Արմաշական որբերուն, Զինադադարէն մինչեւ մեր օրերու սերունդ՝ բոլոր արիներուն եւ արենոյշներուն։ Երիտասարդներու քայլերգը, մեծագոյն նշանաբանի մը առընթեր։ — Բարձրացի՛ր – Բարձրացո՛ւր։

Երբ Հալէպի երկրորդ համերգին երգչախումբը կ՚երգէ « Յառաջ Նահատակը », կոհականման կը բարձրանայ ժողովուրդին ոգեւորութիւնը։ Օտարներն իսկ կը վարակուէին այդ հսկա՛յ խանդավառութենէն, երբ Հայերը երգելով կը մեկնէին սրահէն։

Ազատագրուած Սուրիոյ սահմաններէն անդին ալ ընդմիշտ դադրած էր Թուրք զէնքերու շաչիւնը։

ՍԵՋԱ

Ձորսերու ժողովը վերջացաւ

Ձորսերու Խորհուրդը իր վերջին նիստը գումարեց ուրբաթ օր, առանց որոշ եզրակացութեան մը յանգելու Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ մասին։ Յաջորդ ժողովը պիտի գումարուի Նոյեմբերին։ Անկէ առաջ պիտի գումարուի Հաշտութեան Խորհրդաժողովը, Յուլիս 29ին, մասնակցութեամբ 21 ազգերու։ Այս առթիւ նորէն դէմ դիմաց պիտի ըլլեն չորս արտաքին նախարարները։

Ձորս շաբթուան տքնութիւններէն վերջ, Ձորսերու Խորհուրդը յաջողեցաւ դէշ - աղէկ պատրաստել Իտալիոյ, Հունգարիոյ, Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ եւ Ֆինլանտայի դաշնագիրները որոնք պիտի ներկայացուին Յուլիս 29ի խորհրդաժողովին։ Ուրբաթ օրուան նիստին մէջ, Պ. Պիտօ զիջում մը կատարեց, ընդունելով ամերիկեան առաջարկը՝ Գերմանիոյ կեդրոնական վարչութեան մասին, բացի Սարի շրջանէն, պայմանաւ որ ապագային ազատօրէն քննեն Հռենոսի եւ Ռուրի խնդիրը։ Այս զիջումն ալ չօգնեց խնդիրը լուծելու։ Պ. Մոլոթով յայտարարեց Թէ ժամանակի կը կարօտի, խնդիրը ուսումնասիրելու համար։ Յետոյ, դիտել տուաւ Թէ Փոցտամի համաձայնութեան մէջ նախատեսուած չէր Գերմանիոյ կեդրոնական վարչութիւններէն դուրս ձգել Սարի շրջանը։ Այսպէս նորէն ջուրն ինկաւ Գերմանիան տնտեսական մէկ ամբողջութեան վերածելու խնդիրը, որուն վրայ կը պնդեն Անգլօսաքսոնները։ Իրազեկներու կարծիքով, այս վերջինները տնտեսական մէկ միաւորի պիտի վերածեն իրենց գրաւած շրջանները, առանց սպասելու Մոսկուայի վերջնական պատասխանին։

Աւստրիոյ խնդիրն ալ առկախ մնաց։ Մոլոթով հակառակ չէ որ այդ երկրին հաշտութեան դաշնագիրն ալ պատրաստուի,բայց կը պահանջէ նախ լուծել Աւստրիոյ 437.000 օտար տարագիրներու խնդիրը։ Իր կարծիքով, բոլորն ալ անվստահելի տարրեր են եւ «ծանր վտանգ մը կը կազմեն ոչ միայն Աւստրիոյ ներքին կացութեան, այլեւ դրացի երկիրներու համար»։ Ուստի կը պահանջէ պարպել զանոնք։ Անգլօսաքսոնները կ՚ըսեն Թէ այդ խնդիրը պէտք չէ կապել հաշտութեան դաշնագրին հետ։

Ժողովը համաձայնեցաւ մէկ հարցի մասին,— մասնաւոր յանձնաժողով մը կազմել, Գերմանիոյ ածուխի արտադրութիւնը աւելցնելու համար, որպէսզի ազատագրուած երկիրները աւելի լաւ բաժին ստանան։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԱՍԻՆ անգլօ-ամերիկեան բանակցութիւնները սկսան ուրբաթ օր, կատարեալ գաղտնապահութեամբ։ Իրազեկներու կարծիքով, Անգլիա պիտի պնդէ որ Մ. Նահանգները զինուորական ուժ ալ տրամադրեն, խնդիրը կարգադրելու համար։— Անգլ. տեղեկագիր մը կ՚ըսէ Թէ Պաղեստինի Հրէական Գործակալութեան վարիչները կը գործակցին հրէական գաղտնի կազմակերպութեան՝ Հականայի հետ։— Անգլ. բոլոր զինուորները զէնքով պիտի պտտին այսուհետեւ։

ՁԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻԱ մէկ միլիառ անգլ. ոսկի հատուցում պիտի պահանջէ Գերմանիայէն։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆԸ եթէ չվաւերացնենք, Եւրոպան Ռուսիոյ տիրապետութեան տակ կրնայ իյնալ,— ազդարարեց կառավարութեան ներկայացուցիչը, Մ. Նահանգներու երեսփ. ժողովին մէջ։ Ընդդիմադիրները կը պահանջեն որ Անգլիա նաւակայաններ տրամադրէ, իբրեւ փոխարինութիւն։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ամերիկեան շրջանի հրամանատարութեան մէկ տեղեկագրին համաձայն, զինուորներուն 50 առ հարիւրը կամ հազարին 500ը վարակուած են վեներական ախտերէ։ Տեղեկագիրը կ՚ըսէ Թէ վարակեալներու Թիւը ամենաբարձր կէտին հասած է պատերազմին սկիզբէն ի վեր եւ հաւանաբար ամենաբարձրն է Ամերիկայի զինուորական պատմութեան մէջ։

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՀՐԵԱՆԵՐՈՒՆ դէմ սարքուած ջարդի մը առթիւ, Լեհաստանի հոգեւոր պետը, կարտինալ Հլոնտ, շրջաբերական մը ուղղեց որով ջարդը կը վերագրէ աւելի շատ քաղաքական քան ցեղային շարժառիթներու։ Միեւնոյն ատեն կը մեղադրէ Հրեաները Թէ վտանգաւոր վէճեր կը յարուցանեն, փորձելով համայնավարական կարգեր հաստատել։ Հրեաներու փախուստը կը շարունակուի։

ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐՆԵՐ սպաննեցին տեղակալ մը, Ֆրանսի Սերմին, երկու գնդակ պարպելով գլխուն, ամայի վայրի մը մէջ (Սէն է Ուազի նահանգ)։ Իբրեւ մատնիչ ամբաստանուած էին տեղակալը, որ երկար ատեն մասնակցած է Դիմադրական Ճակատին։ Օր մը կը ձերբակալուի Կէսթափոյին կողմէ, բայց յետոյ ազատ կ՚արձակուի։ Արձակումէն գրեթէ անմիջապէս վերջը 30 ըմբոստներ ձերբակալուելով կը գնդակահարուին։

ՅՈՒԼԻՍ 14Ի ՁՕՐԱՀԱՆԴԷՍԻՆ (այսօր) պիտի մասնակցին 12.000 զինուորներ եւ 2200 բանուորներ՝ սպառազինութեանց գործարաններէն։ Ձորսերու Խորհուրդին անդամներն ալ ներկայ պիտի ըլլան։ Ձըրչիլ պիտի մասնակցի Ֆրանսայի ազգ. տօնին, Մէցի մէջ։

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԴԻՄԱԴՐԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ համագումարը, որ տեղի կ՚ունենայ Փարիզի մէջ, առջի օր բանաձեւ մը քուէարկեց, որուն համաձայն պիտի ջանան պայքարիլ ամէն տեղ, ապահովելու համար Ֆաշականութեան ոչնչացումը եւ ժողովրդապետութեան հաստատումը բոլոր երկիրներու մէջ։ Մասնաւորապէս պիտի աշխատին Գերմանիան ազատել նացիական ազդեցութենէ, խորտակել Ֆրանքոյի կառավարութիւնը։

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ գինը 4.98էն 5.86ի բարձրացած է Յուլիս 1էն սկսեալ, բոլոր տուրքերը մէջը ըլլալով։ Հաւանական է որ կազին գինն ալ բարձրանայ 52 առ հարիւր։

ՍԵՒ ՇՈՒԿԱՆ խորտակելու համար, Փարիզի ոստիկանութիւնը կոչեր կ՚ուղղէ անթելով եւ թերթերով, որպէսզի յայտնեն անունները եւ հասցէները այն փոքրաքանակ խանութպաններուն որոնք որոշուած գինէն աւելի սուղ կը ծախեն։

16.000 ՀՈԳԻ ներկայ եղան 12 Գերմաններու կախաղանին, Տանցիկի մէջ։

ՅԱՌԱՋԻ յաջորդ Թիւը լոյս կը տեսնէ Չորեքշաբթի, Յուլիս 14ի տօնին առթիւ։

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ կաթոլիկ արիներու (սկաուտ) եւ երիտասարդներու 80 կազմակերպութիւններ լուծուեցան Մոսկուայի պահանջին վրայ։

ԱՇԽԱՏԱՎԱՐՁՔԵՐՈՒ 15 առ հարիւր յաւելուման հետեւանքով գիները 6—8 առ հարիւր պիտի բարձրանան, ինչպէս յայտարարեցին գործատէրերու ներկայացուցիչները Տնտեսական Խորհուրդին մէջ։ Օրինակ, 350 Ֆրանքի ծախուած շապիկ մը պիտի արժէ 370 Ֆրանք եւն.։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. ԵԳԻՊՏԱՑԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս չորեքշաբթի ժամը 8.30ին, ընկերվարականներու սրահը, 9 rue Victor Massé։

ԼԻՈՆԻ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի դասախօսութիւնը, երեքշաբթի 16 Յուլիս, իրիկուան ժամը 8.30ին Նոր Սերունդին սրահին մէջ, 137 rue Paul Bert: Նիւթ՝ «Սիամանթոյի կենսագրութիւնն ու գրական գործունէութիւնը։ Դասախօս՝ Կ. Խրաեան։ Կը հրաւիրուին սանուհիներ եւ փափաքողներ։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Dameame – 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

HARATCH - Fondé 1925 - R. C. S 376.284
Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63
Բաժն. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք
Mercredi 17 JUILLET 1946 Չորեքշաբթի 17 ՅՈՒԼԻՍ
ԺԸ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4751-Նոր շրջան թիւ 390 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — Գին՝ 3 ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԶՈՐՍԵՐԸ՝ ԶԱՐԽԱՓԱՆ...

Յաջողեցա՞ն թէ ձախողեցան Չորս Մեծերը, իրենց վերջին ժողովին մէջ որ վերջացաւ ուրբաթ:

Կարծիքները խորապէս կը տարբերին:

Օրինակ՝ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը շատ գոհ կ'երեւայ ձեռք բերուած արդիւնքէն: Մանաւանդ անոր համար որ, վերջապէս կարելի եղաւ համաձայնութեան մը յանգիլ:

Արդարեւ, չորս անգամ է որ տաժանելի փորձեր կը կատարուին, անցեալ Սեպտեմբերէն ի վեր: Այս անգամ կարելի եղաւ կարճ - երկար համաձայնիլ հինգ «արբանեակ», պարտեալ պետութեանց հաշտութեան դաշնագիրներու մասին: Օրակարգի գլխաւոր խնդիրն ալ այս էր:

Ետքոյ, կարելի եղաւ ճշդել ընդհանուր հաշտութեան խորհրդաժողովին թուականը, Յուլ. 29:

Ու վերջապէս, միջին բանաձեւ մը գտնուեցաւ ամէնէն փշոտ հարցին՝ Թրիէսթէի մասին:

Ինչպէս յայտնի է, Պ. Մոլոթով կը պահանջէր իր զինակցին՝ Եուկոսլաւիոյ յանձնել այդ շրջանը: Իսկ Անգլօսաքսոնները կողմնակից էին Իտալիոյ վերադարձնելու, նկատի առնելով ազգագրական պայմանները: Անշուշտ երկու կողմերն ալ կ'առաջնորդուէին իրենց աշխարհակալութեան շահերէն, այս կամ այն բանաձեւը առաջարկած ատեն:

Ի վերջոյ ընդունուեցաւ ֆրանսական բանաձեւը, — միջին ճամբայ մը որ գոնէ տասը տարուան համար կը փակէ վէճը:

Այս բանաձեւը ոչ մէկուն գոհացում կուտար: Բայց եթէ մերժուէր, հետեւանքը պիտի ըլլար վտանգաւոր անստուգութիւն մը, որուն ելքը դժուար է գուշակել:

Պ. Պիտօ ալ կը խոստովանի որ եթէ այս կարգադրութիւնը ձախողէր, հետեւանքը պիտի ըլլար [illegible] մը որ ոչ մէկուն համար ցանկալի էր: Կարելի չէ խաղաղութիւն հաստատել մոգական գաւազանով մը»:

Ծանօթ են բանաձեւին տրամադրութիւնները.—

Թրիէսթէի երկրամասը պիտի կազմէ ազատ եւ ինքնավար շրջան մը, որ պիտի կառավարուի 21 ազգերու կողմէ մշակուած սահմանադրութեամբ մը, ընդհ. հովանաւ Միացեալ Ազգերու Ապահովութեան Խորհուրդին: Ինքնավար շրջանը պիտի ունենայ երեսփ. ժողով մը, եւ որովհետեւ Իտալացիները մեծամասնութիւն կը կազմեն, կրնան տիրապետել, որոշ չափով:

Կը մնայ հաշտութեան խորհրդաժողովին վաւերացումը, որ ապահով կը համարուի: Դժուար թէ ժողովը կարենայ փոփոխել Չորսերու Խորհուրդին որոշումները:

Այս բարենշան իրողութեանց դիմաց, անլոյծ մնացին իտալական գաղթավայրերու խնդիրը եւ մանաւանդ գերմանական հարցը:

Առաջինը յետաձգուեցաւ մէկ տարի, միայն Երկոտասան կղզիներու հարցին լուծումով — յանձնել Յունաստանի:

Ինչ կը վերաբերի երկրորդ խնդրին, որ վերջին պահուն սեղանի վրայ դրուեցաւ, Չորսերը բաժնուեցան երեք - չորս ձայներու: Մասնաւորապէս Պ. Մոլոթովի յայտարարութիւնը դառն յուսախաբութիւն պատճառեց Ֆրանսայի:

Խորհրդային պատուիրակը ոչ միայն կը մերժէր Գերմանիոյ անդամատումը, ընդդիմանալով Հռենոսի եւ Ռուրի շրջաններուն անջատման, այլեւ դիտել կուտար թէ Փոցտամի մէջ երբեք որոշած չէին Սարի շրջանը դնել ֆրանս. իշխանութեան տակ:

Այս առթիւ, Փարիզի թերթերը իրենց խորին վրդովումը յայտնելով, կը զարմանան որ Մոսկուա համաձայն կ'երեւայ Գերմանիոյ քաղաքական միութեան, բայց միւս կողմէ կ'ընդդիմանայ անոր տնտեսական միութեան: Ուրիշ խօսքով, կ'ուզէ իր հակեցած եղանակով կառավարել իր գրաւած շրջանը: Ասոր դիմաց, Անգլօսաքսոններն ալ կը սպառնան անջատօրէն կազմակերպել իրենց գրաւած շրջանները:

Զարը խափանելու համար էր որ, չորս նախարարները ի վերջոյ որոշեցին մասնագէտներու քննութեան յանձնել հարցը, իրենց տարբեր տեսակէտներով: Հաշտութեան խորհրդաժողովէն վերջ, յառաջիկայ Նոյեմբերին, օրակարգի առաջին խնդիրը պիտի կազմէ այս թնճուկը:

Աշխարհը այնքան կարօտ է խաղաղութեան, որ յետաձգումները, շատ մը բաներ անուշի կապելու քաղաքականութիւնն անգամ կը համարուի բարիք:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՄԻՍ ՎԵՐՈՆԻՔԱ ՏԱՆՔԷՇՈՆ»

Նորէն Ամերիկացիները, իրենց զինուորներուն սիրային նրգերով ու... վէրքերով:

Գերմանիոյ ամերիկեան շրջանին հրամանատարութիւնը պաշտօնապէս հաղորդեց թէ կարգ մը վայրերու մէջ զինուորները վարակուած են սեռային ախտերէ, 50 առ հարիւր համեմատութեամբ:

Այս թիւն ալ հետզհետէ կը բարձրանայ, հակառակ երեք ամիս առաջ հաստատուած խստութեանց: Զինուորական իշխանութիւնը կը խոստովանի թէ հաւանաբար ամենաբարձր թիւն է այս, Մ. Նահանգներու զինուորական պատմութեան մէջ:

Յունիս 16ին միջին թիւն էր 264 հիւանդ հազարի վրայ, — 53 առ հարիւր յաւելում եւրոպական պատերազմին սկիզբէն ի վեր: «Բայց, կարգ մը շրջաններու մէջ յաւելումը 2 անգամ աւելի է»:

Դարմա՞նը: Ծաղրանկար մը... ամերիկեան բանակի թերթին «Ս[illegible]ս էնտ Սթրայփս»ի մէջ:

Պատկերը կը ներկայացնէ մարմնեղ Գերմանուհի մը, շրջազգեստին վրայ կեռ խաչ բանուած: Տակը՝ «Միս Վերոնիքա Տանքէշոն», երկու ամերիկացի զինուորներով:

Ի՞նչ կը նշանակէ: Երկու բառերուն սկզբնատառերը, V. D. կը նշանակեն վեներական հիւանդութիւններ, անգլերէն:

Պատկերին տակ՝ զինուորը կ'ըսէ յիսնապետին.— Կ'ուզէի որ հանդիպէի Գերմանիոյ ամէնէն անուշ աղջկան, Վերոնիքա Տանքէշոնի»:

Կը հասկնաք իմաստը:

Ծաղրանկարը ոչ միայն թերթին մէջ տպուած, այլեւ պատերը փակցուած էր, իբրեւ պերճախօս ազդարարութիւն:

Զինուորական իշխանութիւնը անմիջապէս արգիլեց, հետեւեալ պատճառաբանութեամբ.—

1. Ծաղրանկարը ցեղային աւելորդ խնդիրներ կը յարուցանէ հիւանդութեան մը առթիւ որ ցեղային պատուար չի ճանչնար.—

2. Ուղղուած է բոլոր գերման կիներուն եւ աղջիկներուն դէմ, իբրեւ արմատը սեռային ախտերու, ինչ որ արդար չէ:

Այս արդարամտութիւնը օր մը տեղ պիտի ունենա՞յ քաղաքականութեան մէջ ալ: Գոնէ Մեծերու պատիւը եւ ժողովուրդներու կեանքը փրկելու համար:

ՎԱՀԷ

Կը հրաժարին

ՇԱՎԻԼ.— Զզուած՝ իր հակազգային գործունէութենէն եւ ամիսներէ ի վեր արդէն մեկուսացած, այս անգամ, համաձայն Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէի հրահանգին, միանգամ ընդ միշտ կը հրաժարինք ինքնակոչ Հ. Ա. Ը. Միութենէն:

Գր. Կիւլեան, Մովսէս Տէմիրճեան, Պաղտիկ Քիւլչէեան, Արմենակ Պետեան:

ՍԷՆ ԷԹԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անտոք ենթակոմիտէն, համաձայն Կեդր. Կոմիտէի յայտարարութեան, միաձայնութեամբ որոշեց հրաժարիլ Ազգ. Ճակատ կոչուած պառակտիչ կազմակերպութենէն, կեդրոնացնելով իր ուժերը Հայկ. Դատի, Ներգաղթի եւ Նոր Սերունդի փրկութեան կենսական աշխատանքներուն վրայ:

Հ. Յ. Դ. Անտոք Ենթակոմիտէ

107 ՀՈԳԻ վիրաւորուեցան Փարիզի հիւսիսային շրջանին մէջ, Էրմոն - Օպոնի կայարանին մէջ, իբրեւ հետեւանք երկու կառախումբերու ընդհարման: Մէկը ածուխ բեռցած էր, միւսը ճամբորդներ կը փոխադրէր: 64 վիրաւորներ հանուեցան ջարդուփշուր վակոններու տակէն:

ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ ՌՈՒՄԲԻ փորձերէն երկու շաբաթ վերջը, խոզերը, այծերը եւ ուրիշ անասուններ խումբ խումբ կը մեռնին, ճանճերու պէս: Ուրեմն զինուորներն ալ այդպէս պիտի մեռնէին:

ԹԷՀՐԱՆԷՆ կը հեռագրեն թէ Անգլօ-իրանեան քարիւղի ընկերութեան 100.000 բանուորները գործադուլ հռչակեցին: Կառավարութիւնը զօրք ղրկեց Ահվազի շրջանը (Խուժիստան):

25 ԱՌ ՀԱՐԻՒՐ ՅԱՒԵԼՄԱՆ մասին համաձայնութիւն մը հաւանական կը համարուի կառավարութեան եւ Աշխատ. Դաշնակցութեան միջեւ:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԷՍԹԱՓՈՑԻՆ անդամներէն 11ը մահուան դատապարտուեցան, 18 հոգի ալ զանազան պատիժներու:

ՅՈՒԼԻՍ 14Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Յուլիս 14ը արտակարգ խանդավառութեամբ տօնուեցաւ ամբողջ Ֆրանսայի եւ մասնաւորապէս Փարիզի մէջ: Դժբախտաբար շաբաթ իրիկուան փոթորիկը եւ տեղատարափ անձրեւը խանգարեցին ժողովրդական խրախճանքներն ու պարերը: Կիրակի եւ երկուշաբթի ալ օդը գով էր, խառնուկ արեւով մը: Մինչդեռ ուրիշ տարիներ անտանելի տաքը երբեմն պատճառ կ'ըլլար յետաձգելու զօրահանդէսը:

Երկրորդ տօնակատարութիւնն էր այս, ազատագրութենէն ի վեր: Նորութիւն ըլլալով, այս տարի 2200 բանուորներ ալ կը մասնակցէին պաշտօնական զօրահանդէսին, իբրեւ ներկայացուցիչները սպառազինութեանց գործարաններու: Կիրակի առտուան պաշտօն. արարողութեանց ներկայ էին վարչապետը բոլոր նախարարներով, օտար ներկայացուցիչները, եւ անհամար բազմութիւն: Զօրահանդէսէն վերջը վարչապետը ջերմապէս շնորհաւորեց զինուորները եւ բանուորները, որոնց մասնակցութիւնը կը կազմէր խորհրդանշանը ազգին եւ բանակին միութեան:

Կէս օրէն վերջը տեղի ունեցաւ ժողովրդային թափօրը, Պասթիյէն մինչեւ Ռէփիւպլիքի հրապարակը: Թափօրին կը մասնակցէին ընկերվարական, համայնավար եւն. կուսակցութեանց եւ թերթերու ներկայացուցիչները եւ անհամար պատուիրակութիւններ բանուորական, արհեստակցական, երիտասարդական եւն. կազմակերպութիւններէ, իրենց յատուկ նշանատախտակներով: Մասնաւորապէս աչքի կը զարնէր Դիմադրական Ճակատը, ֆրանսացի եւ օտար պատուիրակութիւններով: Հայերն ալ կը մասնակցէին մասնաւոր պատուիրակութեամբ մը:

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱ

Տօնակատարութեան առթիւ, սիրալիր ճառ մը խօսեցաւ Մ. Նահանգներու նախագահը, որուն պատասխանեց վարչապետը, Պ. Պիտօ: Մէցի մէջ տօնակատարութեան կը մասնակցէր Անգլիոյ նախկին վարչապետը, որ ճառ մը խօսելով, շեշտեց.

— «Մենք պէտք ունինք զօրաւոր Ֆրանսայի մը: Միացեալ ժողովուրդ մը եղէք: Թող ոչ մէկ վէճ բաժնէ Ֆրանսան եւ Անգլիան: Ֆրանսան, որ յաղթանակով պսակուեցաւ եւ փառքով լուսաւորուեցաւ, արիւն քամեց այս պատերազմին մէջ: Մեծն Բրիտանիան ալ ահագին զոհողութիւններ կրեց, բայց ի վնաս աւելի հարուստ մարմնի մը եւ աւելի բազմաթիւ ժողովուրդի մը: Բայց եւ այնպէս դիւրին էր խափանել այս երկրորդ փորձութիւնը, կը բաւէր յարգել դաշնագիրները եւ փոփոխութիւններ կատարել միայն համախորհուրդ: Երկրորդ պատերազմը նուազ արիւնալի եղաւ, բայց աւելի զարհուրելի եւ յուսահատական՝ Ֆրանսայի համար»:

Եզրակացնելով, Չըրչիլ ըսաւ թէ ինք լման 40 տարի Ֆրանսայի հետ քալեց եւ մէջտեղ դրաւ երկու նշանախօսքեր — «Նախ՝ Եւրոպան, զոր առանձնաշնորհեալ կլիմայ մը դարձուցած է բարձր քաղաքակրթութեան մը օրրանը եւ արեւմտեան քաղաքակրթութեանց ապաւէնը: Երկու անգամ այդ Եւրոպան քիչ մնաց որ կործանէր, եւ երկու անգամ փրկուեցաւ ինքն իր գլխուն, Ամերիկայէն օգնութեան հասած զօրավարներու եւ հերոսական Ռուսաստանի միջոցաւ: Պէտք է որ այլեւս վերջ գտնէ այս պատմութիւնը: Ուստի, առաջին նշանախօսքը պէտք է ըլլայ «Եւրոպան»: Երկրորդը՝ Ֆրանսա, իր քաղաքակրթութեամբ և հմայքով հարուստ, իր աւանդութիւններով եւ ուժով զօրաւոր Ֆրանսան: Մենք պէտք ունինք զօրաւոր Ֆրանսայի մը»:

Պ. Չըրչիլ Լիւքսէմպուրկի երեսփ. ժողովին մէջ ալ ճառ մը խօսելով, անհրաժեշտ գտաւ որ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւնը օժտուի զինուորական անսահման ուժով մը բոլոր նախայարձակներուն դէմ: Ետքոյ Փարիզ եկաւ: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ նախկին վարչապետը պիտի ջանայ հարթել Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն միջեւ ծագած թիւրիմացութիւնները՝ գերմանական հարցի մասին:

Անգլիական փոխառութիւնը վաւերացուեցաւ

Մ. Նահանգներու երեսփ. ժողովը ամիսներով քաշքշելէ վերջ, Յուլիս 13ին վաւերացուց անգլիական փոխառութիւնը, 3.750.000.000 տոլար կամ 937.500.000 սթերլին, 155ի դէմ 219 ձայնով: Նախագահ Թրումըն 26 տարբեր գրիչներով ստորագրեց պայմանագրութիւնները:

Վիճաբանութեանց ընթացքին, որոնք 14 ժամ տեւեցին, մերժուեցան բոլոր փոփոխութիւնները, — գումարը կրճատել, փոխարինութիւններ կամ երաշխիքներ, պահանջել եւն.: Ատենապետը ժողովը բանալով, անձնապէս խնդրեց վաւերացնել, ազդարարելով — «Կը գտնուինք սոսկալի եւ վտանգաւոր կացութեան մը առջեւ»: Երեսփոխան մը քննադատելով Անգլիոյ քաղաքականութիւնը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԴԻՒԱՆԱՑ ԴԱՇՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

Համաշխարհային 2րդ պատերազմին Թուրքիա դաւաճանեց Դաշնակիցներուն բազմաթիւ անգամներ. —

1.— Պատերազմի տեւողութեան Թուրքիա Ա-ռանցքի Պետութեանց լրտեսական բոյն դարձաւ։

2.— Թուրքիա թոյլ տուաւ որ գերման ընդ-ծովեայ մը Սեւծովեան թրքական ջուրերուն մէջ ընկղմէ ռուս փոխադրանաւ մը։

3.— Թուրքիա ապաստան տուաւ Սեւաստո-փոլէն փախած գերման զինուորներուն եւ ընդու-նեց զանոնք Սամսոնի մէջ։

4.— Թուրքիա գերման մանր ռազմանաւերը Սեւ ծովէն փախցուց դէպի Միջերկրական։

5.— Թուրքիա, Էնկիւրիէն, սուտ ըլլալը գիտ-նալով հանդերձ, Հայերու դէմ զրպարտիչ ընթացք մը բռնեց, սուտ հեռագիրներ տարածեց Ապրիլ 10, 1941ին, 9 Յունուար 1943ին, մինչ Թուրքիա նա-ցիներու ծառան էր այդ ժամանակ։

6.— «Վարլըգ Վէրկիսի»ի պատրուակին տակ Թուրքիա կողոպտեց Հայերը եւ ոչ-Թուրքերը եւ տարագրեց աւելի քան 50.000 անձեր։

7.— Համաշխարհային Բ. պատերազմի տեւո-ղութեան թրքական չորս թերթեր՝ Սոն Փօսթա, Ուլուս, Ճումհուրիէթ եւ Թասվիր նացի պրոպա-գանդ մղեցին եւ միշտ նացի մնացին։ Միւս թեր-թերը կեղծ դեմոկրասի խաղացին։ Դերասաններու նման կանխաւ դերերը բաժնած էին իրենց մէջ։

8.— Եօնուս Նատիի նման ջարդարար իթթի-հատական եւ նացի ըմբռնումներով քէմալական մը, դաշնակիցներ մէջ էր մինչեւ որ Դաշնակիցներ տարիներ յետոյ ճնշումով բռնի դուրս նետեցին զայն, նման արտաքին նախարար Մէնէմէնճիօղլու-ին։ Այս վերջինը Իսմէթ յետոյ Փարիզի դեսպան նշանակեց, խնդալով Դաշնակիցներու քթին։

Թուրք Արտաքին նախարարը Մոնթրէօյի Դաշ-նագրին հակառակ ըլլալով, գերման ռազմանաւեր փախցուցած էր Նեղուցներէն դուրս դէպի Միջերկ-րական։ Մէնէմէնճիօղլու Թուրքիա այցելող եւ Թուրքերու գովքն ընող Վ. Ուիլքիի կողմէ անգամ «սինիքըլ» ածականով որակուած է։

9.— Չըրչիլ, տեսնելով թրքական դաւաճա-նութիւնները, յայտարարեց 1944 Մայիսին.

«Այ էմ սիք էնտ թայըրտ ավ Թըրքի» (Թուր-քիան գիս հիւանդ ըրաւ)։

Առաջին Համաշխարհային պատերազմէն յե-տոյ, Ֆրէնքլին Պուլյոններու Ֆրանսան չոյեց ջար-դարար Թուրքը, ապագային «տնտեսապէս օգտա-գործելու համար Թուրքիան»։ —

1938ին Ֆրանսան յանձնեց Ալեքսանտրէթի Սանճաքը, ուղղակի եւ կամ բրիտանական պա-հանջի վրայ, Թուրքիոյ, իբր կանխիկ գին՝ զի-նակցութեան մը։ Բայց Ֆրանսա ալաթուրքա պա-տասխան մը ստացաւ իր ըրածին փոխարէն յաւի-տենապէս ապերախտ Թուրքէն, հետեւեալ կեր-պով. —

Երբ գերման բանակները արշաւեցին Ֆրան-սայի վրայ, Անգարա գտնուող ֆրանսական դես-պան, Ռընէ Մասիլի դիմեց թուրք կառավարու-թեան եւ խնդրեց Թուրքիայէն, որ իբր զինակից պատերազմ յայտարարէ Գերմանիոյ դէմ, քանի որ Ֆրանսա յարձակման ենթարկուած է եւ տագ-նապալի վիճակի մէջ կը գտնուի։ Թուրք կառա-վարութիւնը դեսպան Ռընէ Մասիլիին դիմումին վրայ նոյնիսկ իր մատը չշարժեց։ Ընդհակառակն, 1939ին Թուրքիա, 8 ամսուան մէջ Գերմանիոյ յանձ-նեց 103.606 թոն քրոմ, օգնելով Գերմանիոյ պող-պատի արտադրութեան։ Քրոմը հայթայթուած էր Քրուփի պատերազմական գործարաններուն, որոնց շինած թնդանօթները (թրքական քրոմով) սպաննե-ցին հարիւր հազարաւոր Ֆրանսացիներ 1940ին եւ հարիւր հազարաւոր Ռուսեր՝ 1941, 1942ին։

Թուրքիոյ քրոմի արտադրութեան քանակը, ըստ վաւերական աղբիւրներու, հետեւեալն է. —

1929ին՝ 16.178 թոն, 1932ին՝ 55.196, 1933ին՝ 119.944, 1935ին՝ 150.514, 1936ին՝ 163.880, 1937ին՝ 192.508, 1938ին՝ 213.630, 1939ին՝ 191.644, 1940ին՝ 110.000, 1942ին՝ 130.053, 1943ին՝ 100.000, 1944ին՝ 100.000 թոն։

Քրոմի այս արտադրութեան կարեւոր մասը յանձնուած էր Գերմանիոյ։

Անգլիացիներ հեռատես գտնուեցան եւ Ֆրան-սայի հետ միասին Թուրքիոյ վարկ բացին 1940 Յունուարին 43.500.000 անգլիական ոսկիի (217 միլիոն 500.000 տոլար)։ Այդ գումարին 25.000.000 անգլ. ոսկիի (125.000.000 տոլար) ռազմամթերք պիտի ծախէին Թուրքիոյ։ Այդ վարկին 60 0/0ը Անգլիոյ հաշւոյն եւ 40 0/0ը Ֆրանսայի հաշւոյն էր։ Իսկ 15.000.000 անգլ. ոսկիի (75.000.000 տո-լար), ոսկեղրամ Յունուար 29, 1940ին Սուրիոյ վրայով մասնաւոր շոգեկառքով մը բերուեցաւ Թուրքիա։ Այդ ոսկեղրամը պիտի ծառայէր կա-յունացնելու թրքական թղթադրամը, որ մեծ ան-կում կրած էր։

Թուրքիա, հակառակ զինակցութիւն ունենա-լուն Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ հետ, դաւաճանեց ա-նոնց եւ օգնեց Գերմանիոյ հայթայթելով անոր քրոմ։ Միայն 1939ին Թուրքիա Գերմանիոյ տուաւ 103.606 թոն՝ քրոմ։ Թուրքիա հայթայթեց գերման պողպատի արտադրութեան պահանջած քրոմին 30 0/0ը։ Գերմանիա կ'արտադրէր 24 միլիոն թոն պողպատ տարեկան եւ քրոմը կենսական էր այդ պողպատը ժանգէ զերծ պահելու եւ աւելցնելու անոր դիմացկունութիւնը։

Թուրքիա դաւաճանեց մասնաւորապէս Ռու-սիոյ, երբ 1941 Յունիս 17ին նացի Գերմանիոյ հետ կնքեց բարեկամութեան եւ ոչ-յարձակման դաշնագիր մը, որմէ օգտուեցաւ Գերմանիա եւ այդ համաձայնութենէն հինգ օր վերջ Գերմանիա յարձակեցաւ Խորհրդային Միութեան վրայ։ Սա-կայն Թուրքիա ասով ալ չգոհացաւ։ Թուրքիա Նեղուցները փակեց Ռուսիոյ առջեւ եւ ատկէ օգ-տուեցաւ Գերմանիան, քանի որ Ամերիկա եւ Անգ-լիա Լէնտ-Լիզով իրենց օգնութիւնները ըրին Սու-էզ-Կարմիր Ծով, Պարսից Ծոց երկար ճամբով եւ ոչ թէ Թուրքիոյ վրայով կամ Նեղուցներէն։ Ռուսիոյ զրկուած օժանդակութիւնները, հեռաւոր ճամբաներով, երկարաձգեցին պատերազմը, ո-րուն պատճառներէն մին էր Թուրքիոյ Նեղուցնե-րու փակումը։ (Հակառակ անոր որ, Անգլիա զի-նակից էր Ռուսիոյ եւ Թուրքիա զինակից էր Անգ-լիոյ դաշնագրով)։ Պատերազմի երկարելով աւե-լի թիւով Ռուսեր եւ Ամերիկացիներ մեռան։

Թուրքիա, հակառակ անոր, որ Անգլիոյ եւ Ամերիկայի հետ համաձայնութիւն ունէր եւ իր քրոմը պիտի չտար Գերմանիոյ եւ Դաշնակիցներ յանձն առին չաւերել Թուրքիան Գերմանիոյ նման, սակայն Թուրքիա 1941 Սեպտեմբեր 18ին Գերմա-նիայէն եկած Տոքթ. Քլոտիուսի հետ համաձայ-նութիւն կնքեց քրոմ յանձնելու Գերմանիոյ տագ-նապալի տարիներուն՝ 1943 եւ 1944ին։ Այդ հա-մաձայնագիրը ստորագրուած է Հոկտեմբեր 9, 1941ին։

Թուրքիա պարէնաւորեց Գերմանիան, քրոմէ զատ, հայթայթելով անոր բամպակ, մոհայիր (այծի մազ), ձէթ, բուրդ, եգիպտացորեն, պղինձ, պողպատ, մանկանէզ, իւղեր եւ հում նիւթեր։

Իսկ Գերմանները Թուրքիոյ տուին՝ թնդանօթ-ներ, դաշտային թնդանօթներ, արագաձգութիւն-ներ, ծանր մեքենաներ, վայրաշարժեր, մեքենայի մասեր լուսանկարչական գործիքներ, Ֆիլմեր, քի-միական նիւթեր, դեղեր եւ ներկեր։

ՀԱՅԿԱԶՆ Գ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

Նորէ՞ն հալածանք

(Մասնաւոր թղթակցութիւն Յառաջի)

Սիրելի Յառաջ, — Կ'ընդունինք բոլորս ալ, թէ Ներգաղթի շուրջ ստեղծուած համազգային խանդավառութիւնը հայ սրտի ո՛ր անկիւնէն կը թելադրուի։ Կը գիտակցինք նոյնպէս, թէ Հայկ. Դատի առտիճանական իրագործումի ճամբուն վը-րայ, Ներգաղթը որքա՛ն դրական ու հաստատուն երեւոյթ է։ Կը գիտակցինք, աւելի քան, թէ ինչ-քա՛ն փափուկ հարց է ան, իր էութեամբ թէ յա-րաբերական տարողութեամբ։ Եւ, ի վերջոյ, կը հաւատանք, թէ մեծագոյն ուշադրութեամբ պէտք է շարժիլ, ընդհանուր թափը հաւասարակշռուած զգացումներով ու տրամաբանական ժուժկալու-թեամբ տանելու համար։

Այս բոլոր մտածումները այնքա՛ն խորունկ տեղ շինած են մեր մէջ, որ ներսէն կամ արտա-քին թերացումներու միայն անդրադարձանք ցարդ, ու զգուշացանք սիրտ ցաւցնող թէ միտք պղտո-րող ներքին թերացումներու մատնանշումէն։ Հի-մա սակայն, երբ մեկնած են Ա. եւ Բ. կարաւան-ները, թոյլ տուէք որ պատմեմ կսկծալի դէպք մը.

Երկու օր առաջ, նստեր էի «Արեւելք»ի խըմ-բագրատունը։ Ներս մտաւ Դամասկոսէն բարեկամ մը, — երբեմն՝ ուսուցիչ, այժմ հրապարակի մարդ։ Ներկաներ ծանօթացուցին մեզ իրարու։ Շուտով տաքցանք, շուտով բացաւ իր սիրտը։ Ո-րոշ է, որ կուգար ցաւը լալու։ Ըսաւ, թէ Նախկին չարքային մըն էր, եւ թէ իր «ձախ» գաղափար-ներուն պատճառաւ հեռացած էր գործօն կուսակ-ցութենէ, միշտ բարեկամ եւ համակիր իր հին ընկերներուն։ Քանի մը ամիս առաջ, երբ Ներ-գաղթի արձանագրութիւնները կը սկսին, խան-դավառութեամբ կը դիմէ Տեղական Կոմիտէին։ Կ'արձանագրեն։ Կուգան պատուիրակները, — Հը-մայեակ Յարութիւնեան, Հմայեակ Խաչատուրեան եւ ընկ.։ Ա. կարաւանով ներգաղթողներու ցան-կերը կը սկսին լեցուիլ։

— «Զիս ալ կանչեցին, կը շարունակէ։ Ու-րախութեամբ վազեցի։ Սենեակին մէջ, Հմայեակ Յարութիւնեան մէկիկ մէկիկ ներս կը կանչէր ներգաղթողները, կը խօսակցէր մէկ երկու վայր-կեան, ու կը թողուր որ մեկնին։ Ուշադրութիւն գրաւեց, որ 10—15 տարու, նոյնիսկ աւելի փոքր տղաք, ներս կը կանչուին առանց իրենց ծնողքին ու պաշտպանին, ու հարցափորձուելէ յետոյ՝ կը նամբուին։ Կարգը եկաւ ինծի։ Քաղցրալեզու եւ բարեկիրթ, պատուիրակը տեղ ցոյց տուաւ։ Նըս-տայ։ Հանդորդական մարդ կը թուէր իր անուշ խօ-սակցութեամբ։ Հետաքրքրուեցաւ գործովս, ըն-տանեկան կացութեամբս, ներքին կեանքովս ալ, ու յոյս տուաւ՝ թէ պիտի մեկնիմ Ա. կարաւանով։ Մեկնումի վայրկեանիս, խնդրեց՝ որ կրկին գամ տեսնել զինք, մէկ օր վերջ։ Կը ցատկէի ուրա-խութենէս։ Մէկ ոտքս հայրենիք էր։

Որոշեալ օրը, որոշեալ ժամուն, եկայ կրկին տեսնելու հայրենի պատուիրակը։ Դարձեալ անուշ բաներ, ու հարցումներ քիչ մը ամէն բանի մա-սին։ Պատասխանեցի ա՛յն չափով, որչափով որ ի վիճակի էի։ Մեկնումի վայրկեանիս միայն անդ-րադարձայ, որ Հ. Յարութիւնեան պէտք չու-նէր ի վերջոյ այսքան տարածուելու։ Հարցուց՝ թէ Գ. Լազեանի «Հայկ. Դատը եւ միջազգային վաւերագիրներ» հատորը ունի՞մ։ Վայրկենական մտածեցի, թէ Դամասկոսի մէջ ես միայն ունէի այդ գիրքը։ Պատուիրակը ուրկէ՞ իմացած էր այս պարագան։ — Սիրով բերեմ, ըսի։ Բերի ո-րոշեալ ժամուն։ Կրկին ալորապտոյտ բազմաթիւ հարցումներէ վերջ, լըջացաւ իր շեշտը ու ըսաւ բառ առ բառ.

— «Պ. Ք., իմացանք որ դուք Դաշնակցա-կան պարտիայի մաս էք կազմել ժամանակին։ Ինչո՞ւ կարո՞ղ էք դատապարտել նրան հրապարա-կաւ, հայրենիք մեկնելուց առաջ։ Մենք չենք կա-րող ըմբռնել, որ մարդ կարող է մնալ՝ մեր եւ ա-նոնց միջեւ, չեզոք գետնի վրայ։ Կամ կը մնաք անոնց հետ, եւ կամ միանգամընդմիշտ դիրք կը բռնէք անոնց դէմ։ Իսկ առօք համար, անհրաժեշտ է որ հրապարակաւ դատապարտէք անոնց ընթաց-քը, որպէս հակահայաստանեան եւ հակախորհրդ-դային՝ մինչեւ այսօր»։

Զարհուրած էի, փշրուած էի։ Կմկմացի. — «Բայց Պ. Յարութիւնեան, երբ ես կ'որոշեմ հայ-րենիք վերադառնալ, ինքնաբերաբար կը դադրիմ մաս կազմելէ, նոյնիսկ հեռուէ հեռու, այդ կու-սակցութեան։ Ես շարքային մըն ալ չեմ, ու սխալ է ձեզի տրուած տեղեկութիւնը»։ Չկրցայ համոզել։ Հիասթափութիւնս վերածուած էր զայրոյթի։ Մեկնեցայ տուն, այնքա՛ն յոյսերէ վերջ, ձեռնու-նայն։

Քանի մը օր վերջ, Յունիս 16ի կիրակի օրը տեղի ունեցաւ հրապարակային հաւաքոյթ մը, ուր 4000—5000 Ս. ոսկի հաւաքուեցաւ, ի նպաստ ներգաղթողներու Հանգանակութիւնի Ֆոնտին։ Պատուիրակ Հմայեակ Յարութիւնեան, հրապա-րակաւ կը պոռար բարձրախօսին առջեւ.

— «Հայրենիքը բացած է իր դուռները՝ մեր զաւակներուն առջեւ։ Առանց դասակարգային եւ այլ խտրութեանց, ամէն ոք ազատ է դառնալու երկիր, հայրենի հողի վրայ արժեցնելու իր ըն-դունակութիւնները»։

Մեկնութիւնները աւելորդ են։

Մ.

Մոռցուած հերոս մը, ընկեր Մինաս

1941 Օգոստոս 28ին Շամի մէջ մեռաւ քաջորդի մը, ընկեր Մինաս Տէրվիշեան։ Ծնած էր 1895ին Բազմաշէնի մէջ (Խարբերդ)։ Հազիւ հինգ ամսուան, 96ի ջարդերուն հայրը կը սպաննուի Թուրքերու կողմէ։ Շատ չանցած կը մեռնի նաեւ մայրը։ Մինասը կը մնայ որբ ու կը յանձնուի իր հօրեղբօր խնամքին։ Պատանի հասակին կը մտնէ Հ.Յ.Դ. Պատանեկան Միութեան շարքերը, հա-կառակ անոր որ իր բոլոր ազգականները, ու նաեւ զինքը խնամող հօրեղբայրը կը պատկանէին ու-րիշ հոսանքներու։

Կանուխէն իսկ իր անունը տարածուած էր նա-եւ շրջանի գիւղերուն մէջ։ 1912ին Օսմ. Խորհըր-դարանի ընտրութիւններու առթիւ Դաշնակցու-թեան յաղթանակը ապահովելու համար մեծ աշ-խատանք կը տանի։ 1913ին կը մեկնի Ամերիկա իր ազգականներու մօտ։ Հազիւ, երկու տարի անցած, կը սկսին հայկական ջարդերը։ Երիտասարդ Մի-նասին երակներուն մէջ արիւնը կ'եռայ։ Հ.Յ.Դ. Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէի կողմէ երիտասարդ ընկերներ կը հրաւիրուին զինուորական մարզան-քի։ Առաջիններէն մէկը կ'ըլլայ Մինասը։ Երբ կը սկսին կամաւորական շարժումները, առաջին կա-րաւանով կը մեկնի Ամերիկայէն Ֆրանսա, յետոյ Կիպրոս, միանալով Հայկական Լեգէոնին։ Ութ ամսուան մարզանքներէ վերջ կը մեկնի Արարայի ճակատը, ֆրանսական եւ հայկական բանակներու հետ։ 1918 Սեպտեմբեր 19ին, ինչպէս կը գրէ իր զինակիցներէն մէկը Մինաս կը մասնակցի Ա-րարայի նշանաւոր ճակատամարտին ու մինչեւ վերջը կը մնայ յառաջապահ դիրքերուն մէջ, ցոյց տալով իր հերոսական ոգին։ Մեծապէս կը գնա-հատուի ու կը վարձատրուի։ Այդ ճակատամարտի յաղթանակէն վերջ կը մտնէ Կիլիկիա, քանի մը ընկերներու հետ մեծ քաջագործութիւններ կը կատարեն, մաքրագործելով քանի մը հայակեր հրէշներ։

Դարձեալ իր զինակիցն է որ կը պատմէ ամէ-նէն խիզախ դէպքը զոր Մինաս կատարեց Նիյիկիոյ մէջ,—Քանի մը ընկերներու հետզհետէ սպաննե-ցինք ջարդարար երեւելի Թուրք մը որ կոտորել տուած էր հազարաւոր Հայեր։ Մեր յառաջապահն էր Մինասը»։ Ես որքան գիտեմ այդ հայակեր հրէ-շին արծաթեայ դգալը, որուն վրայ իր անունը փորագրուած է, մինչեւ այսօր ալ կը մնայ Մինա-սին տիկնոջ մօտ։ Այս դէպքին վրայ խստիւ կը հետապնդուի Մինաս ֆրանսական եւ անգլիական զինուորական իշխանութեանց կողմէ։ Կ'անցնի

Սուրիա ու անմիջապէս կը ներկայանայ Հալէպի Ազգ. իշխանութեանց, գործ պահանջելով իրեն կը յանձնուի հայ բեկորներ հաւաքելու գործը: Մինաս ամիսներով կը պտտի Արաբներու եւ Քիւրտերու գիւղերը եւ կը հաւաքէ աւելի քան 240 որբեր: Ով որ կը մերժէր յանձնել իր պահած Հայը, կ՚արժանանար Մինասի գնդակին:

Նոյն ազգասիրական գործը կը շարունակէ նաեւ Ուրֆայի շրջանի մէջ. բոլոր անոնք որ այդ թուականներուն Ուրֆա գտնուած են, շատ լաւ կը ճանչնան զինքը: Բաց ի հայ բեկորներ հաւաքելու գործէն, Ուրֆայի մէջ ալ կը մաքրագործէ քանի մը հայակեր Թուրքեր: Երբ Ֆրանսական վերջին զինուորները կը քաշուին Ուրֆայէն, Մինաս ալ հարիւրաւոր աքսորական Հայերու հետ կուգայ Խարբերդ 1919ին, ծածկելով իր բուն անունը: Բայց իր խրոխտ կեցուածքը, կրակոտ աչքերը եւ անգլիական սրճագոյն կերպասէ հագուստը շուտով կը գրաւեն Թուրքերու ուշադրութիւնը: Երբեք չեմ մոռնար, աշխարհէն կտրուած կ՚ապրէի Քիւրտերու մէջ, ուրիշ քանի մը հայ որբերու հետ: Իրիկուն մը երբ դաշտէն տուն կը վերադառնայի, առաջին հանդիպող Քիւրտը արհամարհանքով ըսաւ.

— Ձեր գիւղացի Փէտայի մը եկած է, ձեզ կը փնտռէ:

Ես, առանց պատասխանելու, շարունակեցի ճամբաս: Երբ հասայ այն տունը ուր կը ծառայէի, հոն ալ լսեցի նոյն խօսքերը: Քիչ վերջը դուրս ելայ տունէն միւս Հայերը տեսնելու եւ լուր մը առնելու Փէտայիին մասին: Տեսայ Մինասը կեցած Քիւրտի մը դրան առջեւ... Համարձակութիւն չունեցայ խօսելու իրեն հետ. Նախ որ շատ հայերէն չէի կրնար խօսիլ եւ յետոյ՝ կը քաշուէի Քիւրտերէն: Բայց ինք մօտեցաւ ինծի, ժպիտը երեսին համբուրեց գլուխս ու ըսաւ. — «Եկայ ձեզ տեսնելու, պէտք է որ դուք բոլորդ ալ ձեր տեղերը վերադառնաք, այլեւս վախ չկայ, դուք հայ էք եւ Հայ պիտի մնաք»:

Ժամանակ մը գիւղ մնալէ վերջ, գնաց Վերի Թաղաք որպէս հսկիչ հազարաւոր որբերու վրայ, որոնք կը խնամուէին Ամերիկացիներու կողմէ: Մինասին անունը շուտով կը տարածուի Խարբերդի մէջ վերապրող Հայերու մէջ: Օր մը քիւրտ պէկ մը իր հետեւորդներով կուգայ եւ կը պաշարէ որբանոցը, կը սպառնայ կրակի տալ ամբողջը, եթէ իրեն չյանձնեն այն հայ հարսը որ իր քովէն փախած եկած է որբանոցը: Իրարանցում ամէն կողմ: Որբանոցի պաշտօնեաները կ՚որոշեն յանձնել հարսը, փրկելու համար միւսները: Մինաս երբ կ՚իմանայ այդ որոշումը, բուռն կերպով կ՚ընդդիմանայ: Իր հետ առնելով Գ. Սոկրատը, որ նոյնպէս մեծ հայրենասէր մըն էր, կը նետուին որբանոցի պարիսպներուն տակ, տասնոց ատրճանակները բռնած եւ վճռապէս կը յայտարարեն քիւրտ պէկին. — Մեր դիակները ինչպէս առաջ դուք այստեղէն հայ կին մը չէք կրնար տանիլ: Կը սկսի հրացանաձգութիւնը: Երբ քիւրտ պէկը կը տեսնէ որ սուղի պիտի նստի, կը ձգէ կը հեռանայ:

Քէմալական շարժումը ծայր տուած էր: Թոփալ Օսմանի չէթաները ահուսարսափ կը տարածէին արեւելեան նահանգներուն մէջ: Աւազակութիւն եւ կողոպուտ ամէն տեղ: Իրիկուն մը Մինաս լեռնային նեղ ճամբով մը Վերի Թաղաքէն Մեզրէ կ՚իջնէ: Ցանկարծ իր դէմը կը ցցուի քէմալական աւազակ մը, նստած իր ձիուն վրայ: Երբ կը տեսնէ Մինասը, հրացանը վեր կ՚առնէ ու կը հրամայէ, առանց այլ եւ այլի հանել իր վրայի անգլիական սրճագոյն հագուստը եւ յանձնել իրեն: Մինաս առանց տարակուութեան կը հանէ բաճկոնը եւ կը սկսի քակել տաբատին կոճակները: Դէմը կեցող աւազակը յափշտակուած իր աւարէն, տարբեր կը դիտէ իր զոհը: Մինաս, որ սովորաբար ատրճանակը կը պահէր տաբատին առջեւի գրպանին մէջ, կայծակի արագութեամբ քանի մը հարուածներ կը պարպէ եւ գետին կը փռէ աւազակը, եւ «Իմ մայրս լալու տեղ, թող քու մայրդ լայ», ըսելով կը շարունակէ ճամբան:

Յաջորդ օրը բազմաթիւ ձերբակալութիւններ տեղի ունեցան Հայերու եւ հակաքէմալական Թուրքերու մէջ: Բայց անօգուտ: Թէեւ Մինաս չձերբակալուեցաւ այդ օրը, բայց օր մը, 1921ին, ինկաւ Մեզրէի բանտը: Թուրք ոճրագործ աւազակները, որոնք երկար տարիներու բանտարկութեան դատապարտուած էին, կ՚որոշեն մէջտեղէն վերցնել Մինասը: Օրին մէկը, Թուրք մը կը մօտենայ իրեն եւ կը խնդրէ ընկերանալ երթալու մինչեւ իր խցիկը, կարդալու համար հայերէն նամակ մը զոր իր հայ կինը գրած է իրեն: Մինաս միամտաբար կ՚ընկերանայ Թուրքին, որ զինքը թակարդը ձգելէ վերջ, կը սպասէ իր ընկերներուն, ըսելով թէ նամակը սնտուկին մէջն է, բայց բանալին իր ընկերոջ մօտ է: Ցանկարծ ներս կը խուժեն եօթը Թուրքեր եւ կը յարձակին Մինասի վրայ: Բարեբախտաբար ահապարանքի գալով կը մոռնան դուռը գոցել: Այդ միջոցին՝ առիւծ կտրած Մինասը [illegible]ելով եօթը Թուրք արիւնարբու գազանները, զօրութեան աղաղակներով ինքզինքը դուրս կը նետէ: Բաւական վէրքեր ստացած էր, բայց շուտով լաւացաւ:

Բարեկամներու ջանքերով եւ կաշառքի շնորհիւ ազատեցաւ բանտէն, ու այլեւս դարձաւ փախստական, չերեւալու համար Թուրքերու աչքին: Շարունակ զինուած կը պտտէր: Օր մը կը ներկայանայ 96ի Ջարդերուն իր հայրը սպաննող Թուրքին: Տեսնելով անոր խոր ծերութիւնը, կ՚ըսէ. — Եկած եմ հօրս վրէժը լուծելու, բայց կը խնայեմ քեզի, քանի որ այլեւս անպէտ ես»: Թուրքը տեսնելով Մինասին վեհանձնութիւնը, կը սկսի լալ եւ զղջում յայտնել:

1922ին աշնան երբ Հայերը սկսան քաշուիլ դէպի Սուրիա, Մինասն ալ զինուած, Ուրֆացի Յակոբ անունով երիտասարդի մը հետ մեկնեցաւ: Ուրֆա հասած ատեն, անխոհեմաբար շուկայ կ՚ելլէ պտոյտ մը կատարելու համար եւ ձերբակալուելով ոստիկանատուն կ՚առաջնորդուի: Այդ միջոցին վրան էին իր անբաժան զէնքը եւ կամաւորական թուղթերը: Նկատելով որ անկարելի պիտի ըլլայ ազատուիլ այդ պայմաններուն մէջ, ամէն ինչ աչք առնելով կը փախչի հարցաքննութեան տարուած ատեն: Խումբ մը ոստիկաններ կը հետապնդեն զինքը. կը մտնէ հայկական աւերակ տուները եւ կը յաջողի պահել իր զէնքը եւ կամաւորական թուղթերը, ու կրկին ետ կուգայ, կը յանձնուի ոստիկաններուն, որոնք զինքը կը տանին ուղղակի դատարան: Որքան ալ կ՚ուզէ ինքնութիւնը ծածկել, անօգուտ: Շատ լաւ կը ճանչնան զինքը եւ երեսին կուտան իր կատարած սպանութիւնները: Ամիսներով բանտ ու բանտէն դատարան, անհելի չարչարանքներու կ՚ենթարկեն, 500 փայտի հարուածներ, եղունգները փետել, մինչեւ որ կը յաջողին թուղթ մը ստորագրել տալ թէ ինքն է հեղինակը բազմաթիւ սպանութիւններու, Դաշնակցեններու Ուրֆա եղած ժամանակ:

Յետոյ չղթայակապ խումբ մը ոստիկաններով կը ղրկուի Տիգրանակերտ, Անկախութեան Ատեանին: Մինչ այդ Խարբերդէն իրեն ընկերացողները հեռագրած էին Խարբերդ Մինասին ձերբակալուիլը ու Տիգրանակերտ ղրկուիլը: Այդ օրերուն տակաւին Խարբերդ գտնուող Հայերու մէջ մեծ յուզում պատճառեց իր ձերբակալութիւնը: Բաւական գումարներ հաւաքեցին եւ Թուրք պաշտօնեաներ կաշառելով կրցան փաստաթուղթեր առնել Խարբերդի կառավարութենէն, ըսելով թէ Մինասը միշտ ալ եղած է Խարբերդ, ոչ Ամերիկա է գացած եւ ոչ ալ կամաւոր է եղած: Այս թուղթերը Խարբերդէն Տիգրանակերտ ղրկուեցան մասնաւոր մարդոց միջոցաւ: Խարբերդցի հազարապետ մը, որ իր պաշտօնով Տիգրանակերտ կը գտնուէր, իրեն յանձնուած փաստաթուղթերով կը ներկայանայ Անկախութեան Ատեանին, ու կը պարզէ խնդիրը: Մինչ այդ Մինասին դատավարութիւնը վերջացած էր կախաղանի պատիժով: Իր չորս հայ ընկերներէն երկուքը արդէն կախուած էին:

Այսպիսով Մինասը տարիէն աւելի բանտերու նկուղներու մէջ մաշելէ վերջ կ՚արձակուի բանտէն ու կը ղրկուի «Ամէլէ Թապուրին», իբրեւ զինուորական փախստական: Քանի մը ամիս ալ հոն մաշելէ վերջ, կը յաջողի փախչիլ եւ վերջնապէս հասնիլ Հալէպ: Երբ Հալէպ հասնելու լուրը առինք, գացինք զինքը տեսնելու: Այդ խրոխտ ու պատկառելի երիտասարդը հալած ու մաշած էր. երկար սեւ մօրուք մը մարմինին վրայ մնացած. հագուստները պատառ-պատառ էին եղած, բայց երբեք յուսահատած չէր: Քանի մը ամիս վերջը, արդէն յայտնի դէմք էր Հալէպի մէջ Խարբերդցի Մինասը: Շուտով ծանօթացաւ խմբապետ Մուրատին (Ցրօնքցի) որուն հետ յաճախ կը տեսնէինք կուսակցական եւ ազգային գործերու մէջ: Ժամանակ մըն ալ Սուրիոյ մէջ ապրելէ վերջ եկաւ Ֆրանսա, ուր եւ մեռաւ, իր ետին ձգելով հինգ անչափահաս զաւակներ եւ այրին, Տիկին Հայկանուշը, որ սրտին մէջ վառ կը պահէ իր ամուսինին անցեալը ու ձագուկները կը դաստիարակէ այնպէս ինչպէս որ կտակած է իր պաշտելի ամուսինը:

Իմ կարողութենէն վեր է լիովին պատկերացնել այս հերոսին կեանքն ու գործը: Այսքանը՝ իբրեւ ծաղկեփունջ, մահուան հնգամեակին առթիւ:

Գ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

X

Հեռու եւ անյայտ մի խրամատում
Արիւն եմ թափել ես մի առաւօտ ,
Երբ հայրենական մարտն էր որոտում ,
Երբ յաղթանակն էր ծնւում փառաւոր :

Քանի օրեր են գլորուել հերթով ,
Քանի գարուն է եկել ու անցել ,
Այն խրամատը զուգուել է խոտով
Եւ արծաթաջուր առու է դարձել :

Եւ գուցէ հիմա, գարնան այս պահին,
Կաքաւների պէս սիրահար մի զոյգ
Նստած այն առուի զմրուխտեայ ափին
Սիրոյ երազ են հիւսում շիւղ առ շիւղ :

Հոսում է առուն եւ յուշն իմ անդորր
Սուզուել է նրա ջրերում վարար ,
Բայց ես հպարտ եմ, որ արեան գնով
Փրկել եմ ափն այդ այն զոյգի համար :

ՀՐԱՉԵԱՅ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Կաթողիկոսին հրահանգը Հիւս. Ամերիկայի ժողովուրդին

ԽՄԲ.— Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը հետեւեալ հրահանգը ուղղած է Հիւս.Ամերիկայի Առաջնորդ Տիրան Եպիսկոպոսի, վերջ տալու համար տարիներէ ի վեր տիրող պառակտումներուն. (12 Մարտ 1946). —

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻԻ ՄԻԱՍՆԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒՄԻ ՄԱՍԻՆ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀԱՅՈՑ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԹԵՄԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ԳԵՐԱՊԱՏԻՒ Տ. ՏԻՐԱՆ ՍՐԲԱԶԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ, ԽՆԴԱԼ Ի ՏԷՐ

Հիւսիսային Ամերիկայի Արեւելեան Թեմի հայկական մի հատուածի վարչական բաժանումը Մայր Եկեղեցւոյ վաղուց ի վեր, մեր մտահոգութեան առարկան եղել է, որ եւ նկատի առնուած է Հայրապետական Անդրանիկ Կոնդակի մէջ, ուր նոցա միութեան յորդոր եւ հրաւէր է տրուած հետեւեալ ձեւակերպութեամբ. «Աստանոր կամիմք եւ զպառակտեալ վիճակ եկեղեցւոյս մերոյ ի Միացեալ Նահանգս, որ ցաւ է Մեզ եւ համայն ողջամիտ Հայոց: Գտանէր տամք որոց անկ է, լուծանել զամենայն անջատ կազմակերպութիւնս, որք չեն հաստատեալ Հայրապետական իշխանութեամբ, պարտ է նոցա ըստ հոգեւորին եւ ըստ վարչականին ենթակայ լինել Առաջնորդին Տ. Տիրան նորապսակ Եպիսկոպոսին, իսկ քահանայից՝ խոստանալ հնազանդութիւն կատարեալ, որպէս վիճակաւոր Առաջնորդին իւրեանց, վերահաստատելով զմիութիւն պառակտեալ հօտին:

Զկարգաւորութիւն գործոյս յանձնեմք ի կատար ածել Տ. Տիրան Եպիսկոպոսի հոգեւոր զաւկի Մերում, ըստ մտաց Կոնդակին:

Ցուչ առնեմք ժողովրդականաց Մերոց, թէ որպիսի չարեաց աղբերք են այդպիսի երկպառակութիւնք ընդ յարկաւ եկեղեցւոյ՝ յորոց պարտ է զգուշանալ առ ի շինութիւն եւ ի պահպանութիւն Մայր Եկեղեցւոյ»:

Հայ եկեղեցու միասնականութեան եւ հայ ժողովրդի միութեան եւ համերաշխութեան գաղափարները պատանեկութեան հասակից եղել են Մեր իղձերը եւ ղեկավար սկզբունքները կեանքի մէջ: Այս համոզմունքին բերել են մեզ հեռաւոր եւ մերձաւոր պատմութեան փաստերը: Էջմիածնի բռնած դիրքը՝ հանդէպ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսական Աթոռի Մեզնից առաջ եւ Մեր օրով՝ հաստատում են Մեր ասածները:

Զափազանց մխիթարական էր Մեզ համար տեսնել այդ գաղափարներով ներշնչուած Ազգային Եկեղեցական Ժողովի բոլոր Պատգամաւորներին, որ արտայայտուեցաւ ժողովական որոշումներում, եւ որ անշուշտ պիտի արտայայտուի նաեւ կեանքի մէջ: Նոյնքան մխիթարական է Մեզ համար Ամերիկահայութեան բաժանեալ հատուածի Կեդրոնական Վարչութեան Ատենապետ՝ Արամ Նալպանտեանի եւ Քարտուղար՝ Հայկազն Գ. Ղազարեանի 1945 Թուի Ազգային-Եկեղեցական Ժողովին ուղղած գրութեան մէջ եւ յատկապէս նորա վերջաբանում կարդալ եւ չեշտուած տեսնել նոյն գաղափարների կարեւորութիւնը, մանաւանդ տուեալ մոմենտում:

Այս բոլորից յետոյ պարզ է՝ որ հարցը լուծուած պիտի համարել, քանի որ յիշեալ հատուածը պատրաստակամութիւն ունի միանալու Մայր Եկեղեցուն եւ Հայ Եկեղեցու Բարձրագոյն Իշխանութիւնը սիրով ընդառաջում է նորա ցանկութեան եւ ուրախ է ընդունելու նորան եւ տեսնելու Հայութեան Ազգային եւ Եկեղեցական Լրութեան մէջ: Ուստի այսու յանձնարարում ենք Գերապատուութեանդ, Անդրանիկ Կոնդակի իմաստին համաձայն հրաւիրել Ձեզ մօտ բաժանեալ հատուածի Կեդրոնական Վարչութեան Ատենապետին եւ Քարտուղարին եւ առաջարկել.— Պաշտօնական եղանակով լուծել իրենց անջատ բոլոր կազմակերպութիւնները, առաջարկելով նոցա ճանաչել Ամերիկահայոց Արեւելեան Թեմի Հայրապետահաստատ նոր եկեղեցական կանոնադրութիւնը եւ ըստ նմ ենթարկուել եւ կապ հաստատել Հայրապետահաստատ Առաջնորդի եւ Կեդրոնական Վարչութեան հետ: Իսկ քահանաներից խոստում առնել ճանաչելու եւ ենթարկուելու Թեմակալ Առաջնորդին եւ Կեդրոնական Վարչութեան:

Վերոյիշեալ ակտի կատարման մասին զեկուցանել Մեզ արձանագրութեան առաքմամբ:

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ չորրորդ հնգամեակին առթիւ, առողջապահական ճակատին վրայ եւս մեծ աշխատանքներ պիտի կատարուին: 1950ին 212.140 բժիշկներ — այս տարուան կրկին — պիտի աշխատին բժշկական հաստատութեանց մէջ: Զինուորական բժիշկներու թիւը պիտի ըլլայ աւելի երկու միլիոն: Թշնամին ոչնչացուցած է 6000 հիւանդանոցներ, 33.000 բուժարաններ, 976 ապաքինարաններ, 656 հանգստեան տուներ եւ 60 դեղագործական հաստատութիւններ:

Պառլեմանի մէջ, բանուոր մը առաջարկեց որ կըրնար ձախողեցնել փոխառութիւնը։ Բանուորը մերժուեցաւ 19ի դէմ 108 ձայնով։ Ուրիշ մը առաջարկեց 312.500.000 սթերլինի զեղչել վարկը։ Նոյնպէս մերժուեցաւ։ Երրորդ մը առաջարկեց իբրեւ երաշխաւորութիւն պահանջել բրիտանական քարիւղ Միջին Արեւելքէն, բուրդ, բամբակ Հարաւ. Ափրիկէի ոսկեհանքերու անգլ. արժեթուղթերէն, գրաւական՝ ապահովագրական ընկերութեանց եկամուտներէն եւն.։ Նոյնպէս մերժուեցաւ։ Անոնք որ համաձայն էին վաւերացման, դիտել կուտային թէ մերժումը պատճառ պիտի ըլլայ որ աշխարհի առաջնորդութիւնը Մ. Միութեան ձեռքն անցնի, փոխանակ Անգլօսաքսոններու։

Մասնագէտներու կարծիքով, այս մեծագումար փոխառութիւնը պիտի նպաստէ ոչ միայն Անգլիոյ տնտեսական վերելքին, այլեւ ընդհանուր աշխարհի առեւտուրին։

Ժողովին 435 անդամներէն միայն 109ը բացակայ էին, մինչդեռ կը կարծուէր թէ աւելի մեծ թիւ մը պիտի բացակայի։ Ծերակոյտը շատոնց վաւերացուցած է փոխառութիւնը։

Տարագիր Ռուսերու խնդիրը

Ինչպէս հաղորդած էինք, Խ. Միութիւնը հաւանութիւն յայտնած է որ նախկին ցարական հպատակ Ռուսերը խորհրդային հպատակ դառնան, դիմում կատարելով որոշեալ պայմանաժամուն։

Թերթերը կը գրեն թէ 30—40.000 տարագիր կամ սպիտակ Ռուսեր չահագրգռուած են այս հարցով։ Անշուշտ բոլորն ալ ուրախութեամբ կ'ողջունեն իրենց հայրենիքին վերջին յաղթանակները եւ կ'ուզեն վերադառնալ, բայց վարանողներ ալ կան, անձնական եւ տնտեսական պատճառներով, թէեւ ստիպուած չեն անպատճառ վերադառնալու։ Le Monde կը գրէ թէ Ֆրանսական կառավարութիւնը կը խորհի նոր կանոնագիր մը մշակել այն Ռուսերուն համար որ խորհրդային հպատակ դառնալով կ'ուզեն այստեղ բնակիլ։ Շատ մը Ռուսեր կը մտածեն թէ ի՛նչ սակով պիտի փոխանակուին իրենց խնայած գումարները, եթէ ուզեն վերադառնալ եւ միասին տանիլ զանոնք։ Ընտանեկան պարագաներն ալ վարանումի կը պատճառեն։ Օրինակ, սպանիական սահմանագլուխին մօտ, գիւղի մը մէջ տունտեղ են եղած նախկին Խազախներ, բոլորն ալ Ֆրանսուհիներու հետ ամուսնացած։ Կ'ուզեն գիտնալ թէ պիտի կրնա՞ն միասին փոխադրել իրենց կիները, եթէ որոշեն վերադառնալ։

Ընտրապայքար Թուրքիոյ մէջ

Պոլսէն կը հեռագրեն ամերիկեան գործակալութեան, Յուլիս 15 թուականով.— Լուրերու համաձայն, բռնութիւնները եւ ահուսարսափը կը սաստկանան ընտրական պայքարին առթիւ։ Աւելի քան 10.000.000 հոգի պիտի քուէարկեն Յուլիս 21ին։ Հանրապետութեան հաստատումէն ի վեր — 23 տարի — առաջին անգամ է որ ընդդիմադիր հոսանքներ պիտի ճակատին Հալքի դէմ։ Ոչ ոք կը նախատեսէ թէ Իսմէթ Ինէօնիւի կառավարութիւնը պիտի տապալի, բայց կը յուսացուի թէ ընդդիմադիրները կարեւոր թիւ մը պիտի կազմեն նոր Ազգ. ժողովին մէջ։

Յարաճուն բռնութեանց լուրեր կը հասնին Իզմիրէն մինչեւ Պրուսա եւ Անատոլուի յայն տարածութեանց վրայ։ Ընդդիմադիր «Վաթան» կը գրէ թէ ոստիկանները կը ծեծեն Անատոլուի գիւղացիները, այն պատճառով որ անոնք կ'աղաղակեն.— «Այլեւս չենք կրնար հանդուրժել այս տառապանքներուն»։ Բայց կառավարական «Թանին»ը կը պատասխանէ թէ ընդդիմադիրները «գրպարտիչ քարոզութիւններ կը կատարեն»։ Եւ կ'աւելցնէ.— «Այս ոչինչ է պիտոյ մարդիկը կը ջանան տապալել կառավարութիւնը։ Անոնք ընտրական պայքար չէ որ կը մղեն, այլ անիշխանութեան մթնոլորտ մը կը ստեղծեն»։

Ամէնէն զօրաւոր ընդդիմութիւնը կը ցուցնէ նախորդ վարչապետ Ճէլալ Պայարի Դեմոկրատ կուսակցութիւնը, որուն հետեւորդները կը յուսան աւելի քան հարիւր աթոռ շահիլ 460ի վրայ։ Այս հոսանքին ուժ կուտան մասնաւորապէս առեւտրական տարրերը եւ միջին դասակարգը։ Ազգ. Վերելքի կուսակցութիւնը, որուն նախագահը՝ Նուրի Տէմիրաղ, պարզ գիւղացի մըն էր եւ Թուրքիոյ ամէնէն հարուստ գործարանատէրներէն մէկն է այսօր, կը յուսայ երեք աթոռ շահիլ։ Կան ուրիշ մանր — մունր հոսանքներ ալ։

Կառավարութեան ամէնէն մեծ հոգերէն մէկն է մառէշալ Ֆէվզի Չաքմաք, սպայակոյտին նախկին նախագահը, որ յայտարարեց թէ ընտրութեանց պիտի ներկայանայ իբրեւ անկախ թեկնածու։ Դեմոկրատ կուսակցութիւնը անմիջապէս իր աջակցութիւնն ընծայեց մառէշալին որ մեծ յարգանք կը վայելէ եւ որ Աթաթիւրքի հետ կռուած էր Սուլթանութեան դէմ։ Իրազեկներու կարծիքով, եթէ ընդդիմադիրները յաջողին մեծամասնութիւն շահիլ Ազգ. ժողովին մէջ, Ֆէվզի Չաքմաք հանրապետութեան նախագահ պիտի ընտրուի, իսկ Ճէլալ Պայար վարչապետ։ Ընդդիմադիրները կը զանգատին թէ կառավարութիւնը թոյլ չի տար որ իրենք ալ քարոզութիւններ կատարեն անթէլով։

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Հալքի Պոլսոյ թեկնածուներուն մէջ կը գտնուին Վահրամ Կեսար, Փափա Էֆթիմ եւն.։ Կառավարական երեսփոխան մը ըսեր է.— «Դեմոկրատները թշնամիին միանալով երկիրը ծախել կ'ուզեն, պիտի ճզմենք զանոնք»։ Գիւղապետ մըն ալ կը սպառնայ աքսորել այն գիւղացիները որ քուէ չեն տար Հալքին։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ Եուկոսլաւիոյ նախկին պատերազմական նախարարը, զօր. Միխայլովիչ, որ ամբաստանուած էր թէ հրոսախումբեր կազմելով կ'օգնէր Գերմաններուն եւ Իտալացիներուն ընդդէմ մառէշալ Թիթոյի։ Իրեն հետ դըդատկահարութեան դատապարտուեցան ուրիշ տասը ամբաստանեալներ։ Ութ ժամ միջոց տրուեցաւ, աղերսագիր տալու համար, թէեւ յոյս չկայ որ ներում շնորհուի։ Մնացեալ 14 ամբաստանեալներն ալ բանտարկութեան պատիժներ ստացան, ամէնէն թեթեւը՝ 72 տարեկան նախարար մը, 18 ամիս։ Մահավճիռը արձակուած ատեն դատասրահը լոյսերու մէջ ողողուեցաւ։ Ընթերցումը տեւեց երկու ժամ, ունկնդիրներու ծափերուն մէջ։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ մէջ ձերբակալուեցան 80 համայնավարներ կամ կասկածելիներ, լուր առնուած ըլլալով թէ ցոյցեր պիտի կատարեն, անգլեւեգիպտական բանակցութիւնները խափանելու համար։ Վարչապետ Սըտքի փաշա յայտարարեց թէ համաձայն է անգլեւեգիպտական պաշտպանութեան յանձնախումբ մը կազմելու եւ թէ կը յուսայ որ բանակցութիւնները պիտի յաջողին եւ շուտով նոր դաշնագիր մը պիտի կնքուի։

150 ԿՐԱՄ ԽՈԶԻ ՄԻՍ պիտի բաժնուի Յուլիս 15էն 21, Յուլիսի B6 (100 կրամ) եւ BC (50 կ.) կտրոններով։ Գիները՝ քիլօն 280 ֆրանք (ժամպօն սալէ կամ ֆիւմէ), 187 ֆրանք (ժամպօն եփեւէն), 162 ֆր. 50 (ժամպօն առջեւէն)։ Պահածոյ խոզեղէն՝ 100 կրամ, Յուլիսի B5 կտրոնով, ձիու միս՝ 100 կրամ, Յուլիսի CA կտրոնով։

ՀՈՒՆԳԱՐԱԿԱՆ փէնկօն ջնջուեցաւ, այլեւս անարժէք դարձած ըլլալով։ Տոլարը բարձրացած էր 500 եւ 18 զէրոյի։ Առժամեայ թղթադրամ մը պիտի գործածուի, մինչեւ օգոստոս 1, երբ շրջաբերութեան պիտի հանուի նոր դրամը։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 11 Յուլիս.— Սիրելի «Յառաջ», Պոլսոյ թերթի մը մէջ, Ս. Դ. Հնչակ. Վարդմարմին անուան տակ հերքում մը մեր Մայիս 28ի «Պարկեշտ վկայութիւն մը» գրութեան առթիւ։ Թող անոնք «հերքեն» եւ մենք հաստատենք, այդ ազգային նուիրական տօնակատարութեան օրը։ Մենք անոր համար ենթարկուեցանք շղթայակապ չարչարանքներու եւ տառապանքներու, անցնելով մահու եւ կենաց օրեր Պոլսոյ ծանօթ «փոլիս միւտիւրիէթին» եւ հրաշքով ազատելով այսօր կը գոչենք «փառք յարութեան քո, Տէր»։

1914—15 տարիներուն մեր Պէշիկթաշի Ս. Դ. «Կարծակ» խումբը կը գործէր հրապարակային բանախօսութիւններ սարքելով ուր հրաւիրուած էին 21 կախաղաններու փոհերէն Վանիկը, Գեղամը եւ ուր կը նախագահէին Պ. Պ. Իչքալացեան եւ Ս. Քարեան, որոնք այժմ Փարիզ կը գտնուին։ Անոնք չե՞ն յիշեր մեր ժողովները։ Այս օրուան այդ վկայութիւնը տուողները «որպէս թէ քանի մը Հնչակեաններ» չեն, այլ նախկին մնացորդները

Ս. Դ. Հ. Կայծակ խումբի

ԴԵՐՁԱԿԻ մը համար արհեստէն լաւ տեղեակ գործաւոր մը կ'ուզուի։ Լաւ վարձատրութիւն։ Դիմել Mr. A. Alozian, 212 rue R. Losserand (Anc. rue Vanves), métro Porte de Vanves:

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ Երեւանի գլխաւոր վարչութիւնը՝ իր վերջին նամակին մէջ, քիմիական աշխատանոցի վերաբերեալ շարք մը դեղերու, բժշկական կարգ մը գործիքներու եւ գիրքերու անհրաժեշտութիւնը կը շեշտէ։ Հետեւաբար, Պետ. Հայ Կարմիր Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը կոչ կ'ուղղէ գաւառի իր գործակիցներուն, ինչպէս եւ Հայաստանի առողջապահութեամբ շահագրգռուող բոլոր անհատներուն եւ կազմակերպութիւններուն, իրենց կարելին ի գործ դնել, գոհացում տալու համար մեր սիրելի հայրենիքին առողջապահական պահանջներուն։ (Դիւան)

ԿԵՍԱՐԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ Վերաշինաց Հայր. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին բացման ցերեկոյթը՝ Յուլիս 21ին, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30էն մինչեւ 7, նախագահութեամբ զօրավար Թորգոմի։ Ներկայ հայրենակիցները պիտի ընտրեն նոր վարչութիւն։ Գեղարուեստական բաժին, քովնտի սրահին մէջ արեւելեան նուագ, զովացուցիչ պիւֆէ, մատչելի գիներով։ Salle de Photographie, 51 rue de Clichy, Paris (9), métro Trinité ou Clichy:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Dameame – 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

Յարգանքի երեկոյ

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 80ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Շավիլի «Րաֆֆի» Երիտ. Միութեան կողմէ, 20 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, Շավիլի քաղաքապետարանի սրահը։ Կը նախագահէ Պ. Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ, կը խօսի Պ. Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ։ Արտասանութիւն եւ ընթերցում Ահարոնեանէն։ Գեղարուեստական բաժին, ղեկավարութեամբ Պ. Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ։ Մուտքը ազատ է։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. ԵԳԻՊՏԱՑԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս չորեքշաբթի ժամը 8.30ին, ընկերվարականներու սրահը, 9 rue Victor Massé :

ԻՍՍԻԻ ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ անդամուհիները այս շաբաթ, ժամը 8.30ին, Խրիմեան դպրոցը։ Օրակարգ օգափոխութեան կայանի խնդիր։ Ներկայ կ'ըլլայ Տիկին Ա. Թադէոսեան։

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ Փարիզի մասնաճիւղին ընկերական հաւաքոյթը, տարեշրջանի փակման առթիւ, երկուշաբթի, 21 Յուլիս, ժամը 20.30ին, Studio Caumartin:

Ս. ԷԹԻԷՆԻ Ազգ. վարժարանի տարեվերջի քննութիւնները այս չորեքշաբթի եւ ուրբաթ իրիկուն, ժամը 7.30ին, եկեղեցւոյ սրահին մէջ։

ԲԺ. Յ. ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆի մահուան առթիւ ընկեր Խաչիկ Մկրտիչեան 1000 ֆրանք կը նուիրէ Վեթերաններու ֆոնտին, փոխան ծաղկեպսակի։

ՇԱՎԻԼԻ Հ. Յ. Դ. Արդութեան խումբի եւ Նոր Սերունդի «Անդրանիկ» խումբի ընկեր - ընկերուհիները խորին վիշտով կը սգան մահը մեր սիրելի վեթերան ընկերոջ՝ ԲԺ. ՅՈՎՍԷՍ ԴԱՒԹԵԱՆի եւ իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ընկերուհի Սաթենիկին եւ զաւակներուն։

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ.— Ֆր. Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Հայկազ Աստուրեանէ 500 ֆրանք, իր երկրորդ զաւկին՝ Ալէն - Գլօտի ծննդեան առթիւ։

Ուշադրութի՛ւն կօշկակարներու

Ունինք կօշիկի գործարան (Bottier) եւ մեր սեփական խաղախորդարանը (Tannerie) ուր կը շինուին ամէն տեսակ ապրանք։ Գոհ կը ձգենք ամէն յաճախորդ։ Դիմել Փափազեան վաճառատունը, 223 rue Tolbiac, Paris (13), Tél. Gob. 64—54։ Բաց է ամէն օր ժամը 9էն 12 եւ 14էն 18, գոց է ուրբաթ եւ շաբաթ օրերը։ Հաղորդակցութիւն՝ métros Tolbiac, Place d'Italie, Glacières։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ երիտասարդ տղայ մը որ փափաքի դերձակութիւն սորվիլ։ Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. Գորգիկեանի, 31 Route de Choisy, Ivry s) Seine։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ԿԱՌԱՏՈՒՆ

(Sté. Garage Rue Berlioz - NICE)

Կը ծախենք, կը գնենք, կը փոխանակենք նոր եւ գործածուած կառքեր։ Ունինք էսանս, իւղ եւ ելեկտրականութեան պիտոյք եւն.։ Բաց է ամբողջ գիշերը։ 20, rue Berlioz, tél. 857.31, Նիս։

ՄԱՐՍԷՅԼ – ՍԷՆ ԼՈՒ Ֆր. Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը կը ներկայացնէ ՍՕՍ ԵՒ ՎԱՐԴԻԹԵՐը, Յուլիս 20ին, շաբաթ ժամը 8.30ին, Սալ Մազընոյի մէջ, 88 rue d'Aubagne:

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Ֆրանսայի շրջանի 6րդ պատգ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ 20 Յուլիս, շաբաթ օր ժամը 3ին։ Պատգամաւորներու հաւաքավայրն է հայրենակից Գրիգոր Մկրտիչեանի սրճարանը, 61 rue Rabelais, Lyon: Կը հրաւիրուին բոլոր հին ու նոր մասնաճիւղերու, եւ Փարիզեան շրջանի Խարբերդցիներու ներկայացուցիչները։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԱՐԶԱԿԱՆ Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 500 ֆրանք Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղէն, իր ներկայացումին առթիւ, փոխան պատուոյ տոմսի։

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԱՐԶԱԿԱՆ Միութեան դաշտահանդէսը՝ Օգոստոս 4ին։ Կը խնդրուի չխաչաձեւել։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

ՃԱՇԱՐԱՆ CHEZ ARTHUR (ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ)

28 Rue Ramponneau, Métro Belleville. Tél. Men. 64-47

Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ կերակուրներ, ընտիր օղի եւ [illegible]։ Հինգշաբթի օրերը փակ է։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

HARATCH - Fondé 1925 -
R. C. S. 376.284
Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Jeudi 18 JUILLET 1946 Հինգշաբթի 18 ՅՈՒԼԻՍ

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4752–Նոր շրջան թիւ 391 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

Արձակուրդներուն հետ, կը փակուին ժողովներն ու դասախօսութիւններն ալ, իրենց տեղը տալով դաշտային պտոյտներու ։

Յաճախ ազդեր կ'երեւան, երիտասարդական եւ մարզական Միութեանց կողմէ ։

Մեր Նոր Սերունդի Փարիզի մասնաճիւղը արդէն սարքեց երկու դաշտային պտոյտներ։ Մարսէյլն ալ ունեցաւ եւ դեռ կ'ունենայ իր դաշտագնացութիւնները, աւելի մեծ բազմութեամբ ։

Այս պտոյտները շատ աւելի դիւրին են գաւառի քան Փարիզի մէջ, հակառակ հաղորդակցութեան միջոցներու բազմազանութեան։

Նպատա՞կը,— ոչ միայն մաքուր օդ շնչել եւ մարզանքներ կատարել, այլ եւ աւելի սերտ կապեր հաստատել անդամներու միջեւ։ Տեսակ մը դպրոցական արձակուրդ ։

Այս խմբական պտոյտները միեւնոյն ատեն կը ծառայեն դաստիարակելու երիտասարդութիւնը ։ Անշուշտ եթէ կազմակերպուին համաձայն կանխորոշ ծրագրի մը ։

Պարզ է որ մարդիկ աւելի ազատ եւ սրտաբաց կ'արտայայտուին բաց դաշտի մէջ, լերան մը ստորոտը կամ վտակի մը ափը։

Իսկ երիտասարդութեան համար, այդ պատեհութիւնը շատ աւելի թանկագին է, արտայայտուելու, մարզուելու համար։

Անոնք այդ առթիւ կ'երգեն ու կ'արտասանեն։ Կը պարեն եւ մարզանքներ կը կատարեն։

Այդ բոլորին հետ, կրնան սարքել նաեւ ասուլիսներ եւ վիճաբանութիւններ, որոշ նիւթերու մասին ։

Կրնան բանաստեղծութիւն մը, գրական կամ պատմական հատուած մը, յօդուած մը կարդալ եւ վերլուծել։ Անշուշտ հասուն տարրեր կը գտնուին, բացատրելու համար ինչ որ վեր կը մնայ իրենց կարողութենէն ։

Այս բացօթեայ վարժութիւնները մեծապէս կը նպաստեն ճոխացնելու իրենց գիտելիքները, այլ մանաւանդ արտայայտուելու յատկութիւնները։

Գոց սրահի մը մէջ, մեծերը, չափահասներն անգամ յաճախ կը շուարին, կը թոթովեն։ Ո՞ւր կը մնան նորահասները։

Բաց դաշտը լայն ասպարէզ մըն է։ Ոչ բծախնդիր ձեւակերպութիւններ կը պահանջէ, ոչ ալ ատենախօսական վարժութիւն ։

Պատմական շրջաններու մէջ, ամբողջ սերունդներ դաստիարակուած, եփած են այս եղանակով։ Մեր օրերուն ալ, պետութիւններ եւ համբային կազմակերպութիւններ, ընկերակցութիւններ միշտ կ'օգտագործեն դաշտային պտոյտները ։

Սահմանափա՞կ են մեր միջոցները։ Ոչինչ ։ Երբ ուզածդ չես կրնար ընել, կրցածդ փորձէ ։ Կարեւորը՝ կամքն է ։

Ուրիշ առաւելութիւն մը ։

Փարիզի մէջ, թաղերէ հաւաքուած խումբեր, իրար կը ճանչնան, շնորհիւ պարբերական հանդիպումներու։ Գաւառի մէջ՝ հարեւան քաղաքներու խումբերը իրարու մօտ գալով, փոխադարձաբար կ'օգտուին ։

Այս կարգի պտոյտները նորութիւն չեն մարզական Միութեանց համար։ Բայց անոնք որոշ մրցումներու համար է որ կը տեղափոխուին։ Հետեւաբար, չեն կրնար ժամանակ տրամադրել ուրիշ ձեռնարկներու ։

Վերջերս Կրընոպլէն Կապոյտ Խաչի Սամուհիներու պարախումբը գնաց Լիոն, մեծ ոգեւորութիւն ստեղծելով։ Սէն-Շամոնի, Սէնթ-Էթիէնի, Վիէնի եւ Տէսինի միջեւ ալ յաճախ հանդիպումներ տեղի կ'ունենան, զանազան ձեւերով ։

Ո՞ւր էր որ կարելի ըլլար շրջուն երգչախումբ մը ճամբայ հանել Փարիզէն գաւառ։ Կամ քաղաքէ քաղաք ։

Եւրոպա կը գտնուինք եւ պէտք է վարժուինք շատ մը նորութեանց, որքան թոյլ կուտան մեր նիւթական միջոցները ։

Գաղտնիք չէ որ հարիւր հազարներ կը մսխուին, անպէտ, յաճախ անճոռնի ժամանցներու համար ։

Ո՞վ հաշուեց «խումար»ի եւ «փոքէր»ի սեղաններու վրայ չքացած տասնեակ հազարնոցները, արեւելեան մոլութեանց բոլոր գիտելիքներով...

Ճաշակներն ալ պիտի չազնուանա՞ն վերջապէս, երբ այնքան չտեսութեամբ կ'իւրացնենք պղոտաներու նորաձեւութիւնները, ծիծաղելի դառնալու աստիճան ։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԱՐԶՊԵՏԸ

Նոր ստացայ Ղազար Չարըգի գիրքը, «Մարզպետը,— «Լուսաւոր էջեր 1914—1918 շրջանէն »։ Տպ. Պէյրութ ։

Առաջին մեծ պատերազմէն վերջը, ո՞րքան յուշեր — հատորնե՞ր — հրատարակուեցան շատերու մասին։ Յաճախ շռայլաբանութիւններ։ Իսկ այս համեստ այլ գործօն յեղափոխականին վրայ՝ քանի մը խարբւանցի պատմութիւններ։

Երկրորդ պատերազմէն առաջ, Մարզպետի հայրենակիցները ձեռնարկեր էին հատոր մը հրատարակելու Ամերիկայի մէջ, ինծմէ ալ յուշեր ուզելով ։

Չեմ գիտեր ի՛նչ վիճակի մէջ է այդ ձեռնարկը։ Եւ ահաւասիկ Ղազար Չարըգի գիրքը։ Հատորիկ մը՝ լեցուն անտիպ մանրամասնութիւններով ։ Իսկապէս «Լուսաւոր էջեր»։

Մարզպետի անունը այսօր իսկ սարսուռ կ'ազդէ ինծի, միտքս բերելով եղերական շրջան մը, 1915-16:

Յուշ մը՝ այդ օրերէն։

Բուն անունով՝ Ղազարոս Ղազարոսեան, Կեսարիոյ Թոմարզա գիւղէն, Մարզպետ ձերբակալուելով Կեսարիա աքսորուած, յետոյ Պոլիս փոխադրուած էր, իբրեւ օտարահպատակ։ Եւ նորէն աքսորուած Գոնիա։ Հոն, պահակին քնացած պահուն, կը յաջողի փախչիլ։

Քիչ վերջը, կարելի եղաւ կապ հաստատել եւ մասնաւոր պաշտօն մը յանձնել իրեն ։

Մարզպետը արդէն դարձած էր հրեայ Պոխոր էֆէնտի, աւելի վերջը դառնալու համար... Հաճի Հիւսէյին էֆէնտի, Հալէպի մէջ ։

Ի՛նչ թանկագին նամակներ եւ մանաւանդ ականատեսի տեղեկագիր մը՝ Կեսարիոյ բանտային չարչարանքներու մասին, ուր զարհուրելի մանրամասնութիւններով կը նկարագրէր Հնչակեան Մուրատի (Համբ. Պոյաճեան) կախաղանը, կիսամեռ վիճակի մէջ։

Առտու մը, այլեւս յուսահատած՝ Հայկ. Դատէն, կ'առաջարկէր հետեւեալ ծրագիրը.— Բանակցիլ Նիքոլա Նիքոլայեւիչ մեծ-դուքսին հետ եւ Հայաստանի փոխարքայութիւնը առաջարկել, որպէսզի... ստիպուին գրաւել եւ պահել արեւելեան նահանգները ։

Որքան եփուն յեղափոխական, նոյնքան միամիտ քաղաքագէտ էր մեր բարի, անմոռանալի՜ Ղազարոսը...

ՎԱՀԷ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ երկրորդ որդին, Վիթթորիօ, որ հսկողութեան տակ էր, փախչելով Սպանիա ապաստաներ է, ինչպէս կը հաղորդէ իտալական գործակալութիւնը ։

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ 43 S.S.ներ, Տախաուի ամերիկեան զինուորական ատեանին կողմէ, ամբաստանուած ըլլալով թէ սպաննած են 900 ամերիկացի զինուորներ եւ պելժիացի քաղաքացիներ, Ռունտշթէտի վերջին յարձակողականին ատեն, 1944ի ձմեռը ։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ կառավարութիւնը կը շարունակէ հետապնդել համայնավարները։ Առջի օր նոր ձերբակալութիւններ կատարուեցան Աղեքսանդրիոյ մէջ, 51ի հասցնելով կալանաւորներուն թիւը։ Կասկածելիներէն մէկը ականաւոր Յոյնի մը զաւակն է։ Խուզարկութիւն մը կատարուեցաւ Յունաստանի նախկին նախարարներէն Ռուսոսի բնակարանին մէջ։— Անծանօթներ կրակ բացին անգլիացի զօր. Քըմինկսի վրայ, Գահիրէի մէջ։— Իրաքի կառավարութիւնն ալ հետապնդումներ կը կատարէ համայնավարներուն դէմ ։

ԱՆԳԼԻԱՑԻՆԵՐՈՒ ԴԷՄ նոր ցոյցեր տեղի ունեցան Տորթմունտի մէջ, Գերմանի մը ձերբակալութեան առթիւ։ Երկու հարիւր հոգի քարկոծելով անգլիացի ոստիկանները, ազատեցին կալանաւորը։ Այս կարգի դէպքերը հետզհետէ յաճախադէպ կը դառնան ։

17 ՀՈԳԻ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՆ եւ 150 հոգի վիրաւորուեցան Իրանի Անգլօ-իրանեան քարիւղի ընկերութեան գործադուլին առթիւ ։

3.200.000 ՖՐԱՆՔ գողցան երկու զինեալ դաւադիրներ, յարձակելով Պանք տը Ֆրանս եւ տ'Իթալիի գանձապահին եւ փոխանորդին վրայ, Փոն Նէօֆ փողոցին մէջ։

ԱՀՈՒՍԱՐՍԱՓԸ ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՅ ՄԷՋ

Ութ ժամ կռիւ գնդացիրներով

Սելանիկէն կը հեռագրեն Յուլիս 16 թուականով.— Բազմաթիւ զինուորներ եւ ոստիկաններ գրեթէ պատերազմի բռնուած են Հիւսիսային Յունաստանի մէջ, խափանելու համար «քաղաքացիականկռիւը», ինչպէս կը կոչէ Մակեդոնիոյ կուսակալը, զօր. Նիքոլա Քոթաս։ Տրուած լուրերուն համաձայն, 100—150 հոգինոց հրոսախումբեր հրասանդներով եւ գնդացիրներով յարձակած են շատ մը պահականոցներու վրայ։ Բարեկարգութեան նախարարութիւնը այսօր հաղորդեց թէ հրոսախումբ մը որ համայնավարական կը համարուի, յարձակեցաւ ոստիկան-զինուորներու կայանի մը վրայ Էլասոնայի շրջանին մէջ,— երրորդ անգամ՝ մէկ շաբթուան ընթացքին — հրասանդներով եւ ծանր գնդացիրներով ։ Նախարարութիւնը կ'ըսէ թէ եօթը ոստիկան-զինուորներէն երկուքը անհետացած են յարձակումէն վերջ, իսկ երկուքը վիրաւորուած։ Պահականոցը կրակի տրուած է։ Նոյն աղբիւրին համաձայն բժիշկ մը եւ վարժապետ մը առեւանգուած են եւ ութ ժամ կռուելէ վերջ ոստիկան-զինուորները անձնատուր եղած են, իրենց ռազմամթերքը սպառած ըլլալով։

Զօր. Կոստանդին Վանթիրիս, Մակեդոնիոյ Բ. զօրաբանակին հրամանատարը, կը յայտարարէ թէ այս բռնութիւնը երկրորդ շրջանն է կատարեալ յեղափոխութեան մը։ Երրորդ շրջանը պիտի ըլլայ իրական պատերազմի յայտարարութիւն հաստատուած իշխանութեան դէմ ։

Համաձայն զօր. Քոթասի յայտարարութեան, կառավարութիւնը բռնած է օրէնքէ դուրս հռչակուած Էլասի բանակին չորս գունդերու վերակազմութեան բոլոր ծրագիրները, Սելանիկի մէջ։ Համայնավարական հրոսախումբերը կը գործեն լեռնային թաքստոցներէ, Հիւսիսային Յունաստանի տորտուբորտ շրջաններուն մէջ եւ խումբերուն վարիչները կը փոխուին ամէն յարձակման ատեն։ Բուն ղեկավարները եւ իրենց փոխանորդները լեռներուն մէջ կը մնան եւ կը ծրագրեն յարձակումները, համաձայն զօր. Վանթիրիսի յայտարարութեան։ Անոնց կը միանան ուրիշ համայնավարներ գիւղերէն, իրենց զէնքերը պահելով դաշտերու մէջ, մինչեւ որ յարձակման հրաման տրուի։ Հիւսիսային Յունաստանի մէջ գրեթէ ամէն քաղաք եւ գիւղ յարձակում կրած է, բաց ի անոնցմէ որ կը գտնուին համայնավարներու տիրապետութեան տակ։ Մինչեւ անցեալ քանի մը շաբաթները յարձակումները սահմանափակուած էին գիւղերու վրայ, բայց վերջերս յարանուն արշաւներ կը կատարուին ոստիկանական պահականոցներու եւ զինուորական կայաններու վրայ։ Քանի մը օր առաջ Խալքիսի մէջ (Սելանիկ) սպաննուեցան 23 սպաներ եւ զինուորներ, օրն ի բուն կռուելէ վերջ։

Ընդհարումներ պատահած են նաեւ Քոջանայի, Կրեվէնայի, Ֆլորինայի, Քոմոթինիի (Կիւմիւլճինա), Վէրիայի եւ Արտէայի շրջաններուն մէջ։ Միւս կողմէ միապետական հրոսախումբ մը յարձակած է Լասփի գիւղին վրայ (Կեդր. Յունաստան)։ Երկու հոգի սպաննուած եւ 20 հոգի վիրաւորուած են։ Կառավարութիւնը մասնաւոր օրէնք մը հրատարակեց վերջերս, պատժելու համար «պետութեան թշնամիները»։ Այս օրէնքին տրամադրութեամբ երկու հոգի այսօր գնդակահարուեցան Սելանիկի մէջ, ամբաստանուած ըլլալով թէ զէնք եւ պաշար ճարած են համայնավարական հրոսախումբերուն ։

Ամերիկեան մեղադրանքներ Խ. Միութեան դէմ

Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը, Պ. Պըրնս, առջի օր ձայնասփիւռ ճառ մը խօսելով, տեղեկութիւններ հաղորդեց Չորսերու Խորհուրդին աշխատութեանց մասին։ Նախարարը գոհ կ'երեւայ արդիւնքէն, ինչպէս բացատրած էինք երէկ, բայց եւ այնպէս չծածկեց բացասական երեւոյթներն ալ։ Ահաւասիկ իր յայտարարութեան հիմնական մասերը։

— «Ամէնէն աւելի իտալական դաշնագրին առթիւ էր որ պայքարը բուռն եղաւ, մասնաւորապէս Թրիէսթէի շրջանի մասին։ Ռուսերը կը պնդէին որ նախապատուութիւն տրուի Եուկոսլաւիոյ քան Իտալիոյ, քանի որ այս վերջինը մաս կը կազմէր Առանցքին, մինչդեռ Եուկոսլաւիա միշտ կռուեցաւ Դաշնակիցներուն միանալով։ Երկու կողմերէն ոչ մէկը տեղի տալ կ'ուզէր. միւս կողմէ Ռուսերը կը մերժէին հաշտութեան խորհրդաժողովին ձգել հարցին կարգադրութիւնը։ Վէճի բռնուեցանք հարցի մը մասին որ շատ աւելի ծանրակշիռ հանգամանք ունէր քան շատեր կ'ենթադրեն։ Կրնայինք անջատ հաշտութիւն կնքել Իտալիոյ հետ, անոր ձգելով Թրիէսթէն. բայց այդ դաշնագիրը պիտի չընդունուէր Խ. Միութեան եւ Եուկոսլաւիոյ կող—

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԴԻՒԱՆԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

1939ին Թուրքիոյ Գերմանիոյ տուած նիւթեղէնները ծառայեցին Գերմանիոյ յաղթանակնե-րուն, խորտակեցին Ֆրանսան եւ գերման բանակները հասցուցին մինչեւ Ստալինկրատ 1941 եւ 1942ին։ Հակառակ անոր որ Թուրքիա, անյագօրէն սաանալով հանդերձ վարկ, ռազմամթերք, եւ դրամ Դաշնակիցներէն, չարունակած էր տալ իր օժանդակութիւնը Գերմանիոյ 1943ին եւ 1944ի առաջին կիսուն, հայթայթումներ ընելով անոր։ Երբ Թուրքիա այդ 17 ամիսներուն կ'օժանդակէր Գերմանիոյ, Ամերիկացիները իրենց արիւնը կը թափէին Խաղաղականի այրեցեալ կղզիներուն մէջ եւ կամ Աթթու կամ Քիսքա սառուցեալ կղզիներուն մէջ եւ այլ վայրեր՝ Թունուզի դաշտերուն մէջ, Մարէթ Գիծին առջեւ կամ Քասէրինի Անցքի գերման ծուղակին մէջ եւ ապա Սիկիլիոյ եւ Հարաւային Իտալիոյ զանազան մասերուն մէջ, եւ 1944ի առաջին կիսուն՝ Խաղաղականի Կեդրոնական կղզիներուն մէջ, իսկ Ռուսերը գետի նման արիւն կը թափէին Տնեպրը եւ Տնիեսթրը գետերուն միջեւ եւ այդ արեան հեղեղին դիմաց Թուրքիա քրոմով եւ նիւթեղէններով կ'օժանդակէր Գերմանիոյ։

Թուրքիա գաղափարներով եւ սրտով Դաշնակիցներուն հետ չէր։ Դրամի ուժով, աւելի ճիշտը կաշառքով 1940, 1941 և 1942ին քրոմ չտուաւ Գերմանիոյ եւ յանձնեց այդ երեք տարիներու քրոմը Դաշնակիցներուն։ Եւ սակայն, Թուրքիա ուրիշ կարեւոր նիւթեղէններով օգնեց Գերմանիոյ։ Ան 1939ին եւ անկէ առաջ արդէն տուած էր մեծ քանակութեամբ նիւթեղէններ եւ քրոմ։ 1941 Սեպտ. 29ին անգլիական դեսպան Հիւկէսըն և ամերիկեան դեսպան Ճան Ց. Ն. Մէք Մըրի (դեսպան Շթայնհարթի նախորդը), ամէն ջանք թափեցին որ Թուրքիա քրոմ չտար Գերմանիոյ եւ Լէնտ-Լիսով, անոնք (Դաշնակիցները) զէնք տուին Թուրքիոյ։ Ըստ Չըրչիլի 1944 Մայիս 25ի յայտարարութեան, Բրիտանիա եւ Ամերիկա միմիայն 1943ին Թուրքիոյ յանձնած են 20 միլիոն անգլ. ոսկիի (100 միլիոն տոլար) զէնքեր։ Եւ, հակառակ ատոր սակայն, Թուրքիա 1943ին Գերմանիոյ յանձնած էր 65.000 թոն քրոմ, Գերմանիոյ ամբողջ պէտքին 30 0/0ը։

Ճիշդ է, որ 1940, 1941, 1942ին Թուրքիա Գերմանիոյ քրոմ չտուաւ, բայց միայն 1939ին տուած էր 103.606 թոն քրոմ որ պիտի բաւէր 1940, 1941 եւ 1942ի պողպատի արտադրութեանց։ Ատկէ զատ արդէն 1941 եւ 1942ին, Գերմանները ձեռքի տակ առած էին Եուկօսլաւիան, մասնաւորապէս Յոյնիան եւ Ցունաստանը, որոնք ունէին քրոմի հանքեր։ Կարեւոր էին Եուկօսլաւիոյ Սքոփլիէի (Ակիւպ) շրջանի քրոմի հանքերը։ Բայց երբ Գերմանիա Ստալինկրատի պարտութեան նախօրեակին, 1942 Սեպտ.-Նոյեմբերին նեղութեան մէջ էր, Թուրքիա Գերմանիոյ օգնութեան հասաւ քրոմով 1943ին, ամբողջ տարին եւ 1944ի առաջին հինգ ամիսներուն, մինչեւ Յունիս 1944, Զօր. Այզընհաուըրի մեծ յարձակումը, այսինքն երբ անգլօ-ամերիկեան բանակները ոտք կոխեցին Ֆրանսա եւ Գերմանիոյ պարտութիւնը որոշ կ'երեւէր։

1943 Օգոստոսին գերման բանակը կը նահանջէր եւ ռուսական յարձակողականը կը շարունակուէր։ Թուրքիա կը շարունակէր օգնել Գերմանիոյ նեղ օրերուն քրոմով եւ նիւթեղէններով, մինչեւ որ, վերջապէս Անգլիոյ և Ռուսիոյ համբերութիւնը հատաւ եւ Ռուսիա ազդարարեց Թուրքիոյ 1944 Ապրիլ 21ին, իսկ Անգլիոյ Խորհրդարանին մէջ Տնտեսական նախարարութեան ներկայացուցիչ Տինկըլ Մ. Ֆուտ յայտնեց, որ Թուրքիա աւելցուցած է քրոմի առաքումը դէպի Գերմանիա, քանի որ ան ստացած էր արդէն 47.000 թոն քրոմ։

1944ի առաջին երկու ամիսներուն Գերմանիա ստացած էր 14.000 թոն քրոմ, մինչ Միացեալ Ազգերը (Դաշնակիցները) Թուրքիայէն ստացած էին միայն 1.870 թոն քրոմ։ Մինչդեռ այդ ամիսներուն ճիշդ հակառակն ըլլալով Անգլիա եւ Ամերիկա դեռ կ'ակնկալէին որ 1944 Փետրուար կամ Մարտին Թուրքիա պատերազմ պիտի յայտարարէր Գերմանիոյ դէմ, ինչ որ չըրաւ։

Չըրչիլ յանդիմանեց Թուրքիան եւ ըսաւ, թէ «զէնք պիտի չուղարկուի այլեւս Թուրքիոյ»։ Եւ Լոնտոնի դեսպան Ֆէթհի պէյը անարգուած ետ գնաց։ Իսկ Անգարայի անգլիական դեսպան Հիւկէսըն 1944 Ապրիլ 14ին հետեւեալ ծանր բառերով դիտողութիւն ըրաւ.

— «Թուրքիա այժմ պէտք է ընտրէ թէ Դաշնակիցներուն բարեկա՞մ է թէ թշնամի և այդ նկատի պիտի առնուի հաշտութիւն կնքուած ժամանակ»։

Այս անգամ կատակ չէր։ Դաշնակիցները կ'աւերէին Գերմանիան, կարող էին աւերել նաեւ Թուրքիան։ Եթէ այս զօրաւոր ճնշումները չըլլային, Թուրքիա տակաւին Գերմանիոյ պիտի յանձնէր 180.000 թոն քրոմ, եւ Գերմանները վճարած էին ապրանքով 170.000 թոն քրոմի համար։ Թուրքիա 1940էն 1945 օգնեց Գերմանիոյ, հակառակ առնոր որ ամերիկեան դեսպան Շթայնհարթ կամ «Եունայթըտ Քինկտըմ Քոմէրշըլ Քորփորէյշըն»ը, կամ բրիտանական դեսպանը, կամ առեւտրական եւ զինուորական պատուիրակութիւնները դրամի ուժով շատ ջանացին որ դադրեցնել տան Թուրքիոյ օժանդակութիւնը Գերմանիոյ, բայց ձախողեցան 1943—1944ին։ Թուրքիան իր կրցածը ըրաւ Գերմանիոյ համար։ Այժմ հաշուեյարդարի ժամը մօտեցած է։ Պէտք է տեսնուի Թուրքիոյ հաշիւը, եթէ պետութիւնները իրենց պաշտպանած սկզբունքներուն հաւատարիմ են։

«Դաշնակիցները պատերազմը շահած են՝ առանց Թուրքիոյ օժանդակութեան», քանի որ Թուրքիա դրժած էր իր զինակցութիւնը, ինչպէս որ Չըրչիլ յայտարարեց եւ աւելցուց որ «խաղաղութեան սեղանին առջեւ Թուրքիոյ դիրքը զօրաւոր պիտի չըլլայ»։

ՀԱՅԿԱԶՆ Գ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

Աւի մը հող...

ԱՐԱՄ ՇՏՈՑԵԱՆԻՆ

Երկու լեռնաշղթաներ, բազմաթիւ ուսերով ու գագաթներով, ոլորուն ու մոլորուն, կ'երկարին, կ'երթան որքան որ նայուածքը կը զօրէ։

Մէկուն վրայէն, ամէն առտու արշալոյսը կու գայ, կ'ողջունէ՛ իր զով ու պաղ շաղերովը։

Երկրորդէն, ամէն իրիկուան վերջալոյսը կը դիտուի անկշտում, որ իբրեւ հալած ոսկեգոյն հեղուկ՝ խիտ, երկար ու նուրբ շողերով լուսամփոփ մը չինած կ'ըլլայ անոր ուսերէն մէկուն վրայ։

Տափարակ ու լայն, աչքերուդ զօրութեանը չափ տարածութիւն։ Այգիներ ու պարտէզներ՝ կանանչ ու պտղալի։ Ցորենի դաշտեր ու մարգեր անդադար։

Գիւղեր ու գիւղակներ։ Ագարակներ մինակուկ, ցրուած ամէն դի։ Սպիտակ ու սիրելի տնակներ կանանչութիւններուն մէջը թաղուած, պահուըտած։

Ամէն ինչ ու իր սեփականութիւն.— տուն ու այգի, դաշտ ու արօտ, լեռ ու անտառ, դար ու դարատափ։ Չկայ ծառ մը, ճիւղ մը որ սեփականութիւն եղած չըլլայ։

Մենք ալ դեղ ու գեղուանք ունէինք մեր հայրենիքին մէջ։ Մեր լեռները, անտառներն ու արօտատեղիները ամբողջ գիւղին, համայնքին կը պատկանէին։ Նոյնիսկ պտղատու ծառեր ունէինք՝ բոլորին պատկանող։ Ու ամէնէն շատ, մանաւորապէս, չունեցողը կ'ուտէր ու կ'օգտուէր այդ «խէյրէթ»ներէն ....։

Հոս՝ այս երկրին մէջ, մէկ հատիկ ծառ ու ճիւղ կամ թփիկ մը չես կրնար գտնել, որ սեփականութիւն եղած չըլլայ։ Լեռներն ու արօտատեղինե՞րն ալ անհատ տէրեր ունին, Աստուած իմ։

Մեր հայրենիքին, մեր գեղերուն մէջ երբեմն եկուորներ կ'ունենայինք, որոնք անտառներ ու թուփեր քանդելով այգի, արտեր ու տունկըշինէին առանց հատուցումի։Կը դառնային այդ գեղացի ու համայնքին ալ անդամը։ Հաւասար իրաւունք կ'ունենային հաւաքական բոլոր ստացուածքներէն — արօտատեղիներէն ու անտառներէն։

×

Երեք օր է, որ կը չրջինք, կը դառնանք այս լայն տարածութեան վրայ։ Գեղէ գեղ ու ագարակէ ագարակ։ Աւի մը հողի, «մաղ մը տեղ» ծածքի՝ հիւղակի մը կարօտով։ Գեղի ու հողի զաւակ, տարիներ չարունակ անհարազատ գործարանային կեանքը տարի ու մաշեցայ մեքենաներուն տակ։ Գործատէրը քանի՛ - քանի մեքենաներ փոխեց գործէն ու բազուկներէս մաշելէ ետք, այս քսանըերեք տարուան ընթացքին։ Սակա՛յն ես՝ «ետ նետուած» չեմ տակաւին, բոլորովին անգործածելի դառնալով, ինչպէս մեքենաները։

Ոչ գործարանին աշխատանքը լրացաւ եւ, ոչ ալ գործատիրոջ դրամը....։ Համոզուած եմ հիմա, որ ասիկա վերջ չունի։ Հայրենիքին ճամբան ալ հեռու է տակաւին, որուն նայելով աչքերս ջուր կտրեցան։

Ու հիմակ, վճռած եմ գէթ քանի մը տարուան համար, մինչեւ հայրենիքին ճամբուն երեւնալը, մեր պապենական արդար ու մաքուր արհեստին վերադառնալ։ Իյնալ հողին գիրկը։ Օտարութեան մէջ թուլցած, մաշած ու տկարացած բազուկներով ափ մը հող հերկել, փրթուճ մը հաց ճարելու, կեանքը քարշ տալու համար։

Սակայն ո՞ւր փնտռտուք։ Չկայ ու չկայ ափ մը պարապ հող ինծի տրամադրուելու համար։

Կը կենամ գիւղերուն եզերքները։ Կանգ կ'առնեմ մինակուկ տուներուն առջեւը։ Կը նայիմ ու կը նայիմ սրտի ճմլումով ու մորմոքով։ Կը յիշեմ մեր երէկը.— հարիւրութսուն լծվար հող։ Քառասուն «մաղտեղ» տուն, որ ամբողջ թաղ մը կը կազմէր։ Հարիւրաւոր մեծ ու փոքր եզջիւրաւոր անասուններ ու դեռ ինչեր ու ինչեր։ Այսօր այդ բոլորէն զուրկ եմ ու բան մը չունիմ։ Ոչ ծառ մը եւ ոչ ալ ճիւղ մը։ Ոչ ափ մը հող ու ոչ ալ «խրնճիկ» մը (գոմին հովիներուն բնակած բաժինը)։ Դարձած եմ կատարեալ ընչազուրկ ....։

— Տես, Արթին, կ'ըսեմ ընկերոջս, նայէ սա պզտիկ տնակին։ Ան՝ ամայի ու լքուած կ'երեւի։ Տե՛ս, պարտէզը խեղդուած է խոտերէն։ Անոնց բարձրութիւնը գետնայարկին դուռները նոյնիսկ դոցած է։ Գտիր այս տանը տէրը ու վարձէ ինծի համար։ Ես կ'աշխատիմ ու կը չէնցնեմ հոս՝ մէկ տարին չըրացած։ Հոս լաւ է, Արթին, այս մինակուկ տունն ու պարտէզը կը բաւէ ինծի՝ պահելու համար հաւ, բադ ու ճագար։ Չե՞մ կրնար պահել նաեւ մէկ - երկու այծ՝ թանխս ու թացանիս համար։ Կը ցանեմ պարտէզը՝ սլիկ (կանանչ լուբիա) ու լոլիկ։ Գետնախնձոր ու զանազան բանջարեղէններ։ Կը գտնեմ ուրիշ կտոր մըն ալ հող։ Կը ցանեմ կորի մը ցորեն ու գարի ինծի համար։ Նոյնքան մըն ալ հաճար ու վարսակ՝ հաւերուս ու բադերուս։ Ծագարներուս առատ խոտ կայ։ Ահա ամբողջ ծրագիրս։

Հաւատա, հոս ինծի կը բաւէ։ Փնտռէ ու գտիր այս լքուած, մինակուկ տան տէրը։ Աչնան կը դաղթեմ կուգամ։ Գարնան երգելով կը փորեմ։ Կը ցանեմ ու կը քաղհանեմ ուրախութեամբ։

Թէեւ հոս ալ օտար ու պանդուխտ պիտի մընամ, բայց հոս լաւ է։ Հողին գիրկը, էն շատ սիրած սիրուհիիս գիրկը պիտի ըլլամ ու աշխատիմ, որուն երկար տարիներէ ի վեր կարօտը կը քաշեմ։

Ու տակաւին, — կ'աւելցնեմ յուզուած — ամէն օր ցայգաբացին շաղերով ու զովերով բացուող արշալոյսը կը դիտեմ ու կը թարմանամ։ Ամէն առտու, հեռու երեւցող լեռնաշղթային վրայէն ծագող արեգակին հայրենի գեղս կը հարցնեմ ...։ Ու ամէն իրիկուն ալ, երբ յոգնած ու դադրած կը նստիմ որթերով հիւսուած սա արիշին տակ, կը դիտեմ վերջալոյսը ազուոր։ Կը նայիմ իրեն, կը նայիմ իր շողերուն կարմիր ու դեղին։ Կը դիտեմ հրեղէն գունդին մարմրիլն ու խեղդուիլը, անհետանալը սա դիմացի լերան, ու երկինքին միացած կէտին վրայէն ...։

Ն. ՇԻՆԱԿԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԹԷՀՐԱՆԷՆ

Մի թանկագին կորուստ

Մեր հանրային կեանքը, դժբախտաբար, հարուստ չէ կին գործիչներով, հետեւաբար, երբ կորցնում ենք այդ հազուագիւտ դէմքերից մէկին, չենք կարող չողբալ եւ չարձանագրել հայ մամուլի մէջ։

Այդպիսի մի կին գործիչ էր Տիկին Մարթա Դաւթեանը, որ իր մահկանացուն կնքեց Մայիս 22ին, կարճատեւ եւ ծանր հիւանդութիւնից յետոյ։ Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Մայիս 24ին, մեծ բազմութեամբ, բաղկացած Հայերից, Ռուսերից եւ Պարսիկներից։ Դագաղը ծածկուած էր բազմաթիւ ծաղկեպսակներով եւ ծաղկեփունջերով։ Անհուն վշտի էր մատնուած տիկնոջ ամուսինը, հանրածանօթ բժիշկ Մարտին Դաւթեանը, որ իր կեանքի անփոխարինելի ընկերոջ մահով կատարելապէս որբացաւ... Զաւակ չունի։

Գաղափար տալու համար մեր այդ կորուստի մասին, արժէ ամփոփել Պ. Յովսէփ Թադէոսեանի դամբանականը. —

« Ողբացեալ Տիկին Մարթան ամենից առաջ օժտուած էր գորովագութ սրտով։ Ուր որ տեսնում էր վիշտ ու տառապանք եւ թշուառութիւն, շտապում էր օգնութեան ձեռք կարկառել՝ նիւթական ու բարոյական։ Եւ այդ անում էր անաղմուկ, համեստութեամբ ու ջերմութեամբ։ Անհնարին է թուել մէկ առ մէկ Տիկ. Մարթայի այս կարգի առաքինի գործերը, բայց չեմ կարող չյիշել մի դէպք, որին ես եղայ պատահական վկայ եւ որ տեղի ունեցաւ վերջերս։

Մայր Հայրենիք էին մեկնում մի խումբ երիտասարդներ, որոնց մէջ կար մէկը, որ ամենից զրկուածն էր։ Եւ ահա՛ Տիկ. Մարթան շտապեց օգնութեան եւ թէ իր անձնական առատաձեռն նուիրատուութեամբ եւ թէ իր մօտիկ ծանօթ-բարեկամներից մի քանիսի օժանդակութեամբ ճանապարհ դրեց այդ շնորհալի երիտասարդը, լիուլի ապահովելով անհրաժեշտ կարիքները։

Տիկին Մարթան հասկանում էր մանուկների ծիծաղն ու քրքիջը, երեխաների աշխոյժ ու կայտառ խաղերն ու զրոյցը։ Տիկնոջ ջերմ զուրգուրանքները, խառնուելով իրար ու ներդաշնակուելով, ստեղծում էին մի նախանձելի մթնոլորտ։

Ամենից առաջ նրա մէջ վառ էր ստեղծագործական ոգին, գրական-գեղարուեստական տաղանդը։ Այս մարզում էլ նա դուրս չեկաւ իր բնատուր համեստութեան սահմաններից եւ մնաց ինքնամփոփ իր ապրումների, իր մտածումների մէջ, որ արտայայտում էր իր բանաստեղծութիւններով։ Մտերիմների սահմանափակ շրջանակում էր, որ նա երբեմն հանդէս էր գալիս ու կարդում կամ արտասանում իր բանաստեղծութիւնները։ Ես մէկն եմ եղել դրանցից, որ բախտ եմ ունեցել լսելու ու կարդալու նրա մի շարք բանաստեղծութիւնները, որոնք այնքա՜ն յուզիչ են իրենց խոր եւ անկեղծ զգացումներով եւ ապրումներով, այնքա՜ն հարուստ իրենց բովանդակութեամբ։ Նրա քնարը խօսում էր ո՛չ միայն հեղինակի ներքին աշխարհից, այլ եւ արձանագրում էր ընկերային կեանքի այն բոլոր երեւոյթները, որոնք յուզում

էին նրա միտքն ու հոգին: Նա երբեք էլ հրատարակութեան չտուեց իր բանաստեղծութիւնները, որոնց հաւաքածոն կարող է կազմել մի ստուար հատոր: Նա զիջելով միայն իր մերձաւորների յորդորներին, հրատարակութեան տուեց տեղական ժամուլի օրգաններում իր մի քանի բանաստեղծութիւնների հայերէն թարգմանութիւնները, այն էլ գրական կեղծ անուով (Էմդէ):

Անհնարին է, ի միջի այլոց, առանց խոր յուզմունքի կարդալ այն բանաստեղծութիւնը, որի մէջ նա հրաժեշտ է տալիս կեանքին, կարծես, վաղ պայծառատեսութեամբ զգալով ու գուշակելով իր մօտալուտ մահը...

Բանաստեղծական այս շնորհին նա միացրել էր նաեւ իր սէրը դէպի բեմը: Մի քանի անգամ հանդէս է եկել հայ բեմի վրայ եւ ամէն անգամ էլ մեծ յաջողութեամբ արժանացել ընդհանուրի գնահատանքին.

Աւելացրէք նրա այս քանքարներին եւ նրա արտասանութեան բացառիկ շնորհը, եւ դուք կը համոզուէք թէ որպիսի՛ հարուստ կեանք մարեցաւ ժամանակից առաջ, պատճառելով մեզ բոլորիս անհուն վիշտ...

Որպէսզի միայն խօսքով դրուատած չլինենք նրա այս ընդունակութիւնն ու արժանիքը, յիշեցընեմ ձեզ մի անմոռանալի եւ ուշագրաւ դէպք:

Տարիներ առաջ մեզ հիւր էր հնդիկ մեծանուն բանաստեղծ Ռաբինդրանատ Թագորը: Մեր հայ համայնքը ի պատիւ նրան կազմակերպել էր Հայկ. Ակումբում չքեղ ճաշ: Տիկին Մարթան արտասանեց հայերէն թարգմանութեամբ Թագորի բանաստեղծութիւններից մի քանի կտոր: Տպաւորութիւնն այնքան ուժեղ էր, որ Թագորը ասաց.

— « Ես հայերէն չգիտեմ, բայց տիկինը այնքա՜ն գեղեցիկ արտասանեց, որ ես հասկացայ թէ իմ բանաստեղծութիւններից ո՞ր կտորներն է նա արտասանում »:

Սա մի գնահատանք էր աշխարհահռչակ բանաստեղծի բերանից ելած, որին շատ քիչերը կարող են արժանանալ:

Նա դեռ շատ անելիքներ ունէր, շատ բան ունէր տալու իր ընդունակութիւններից, բայց անողոք ճակատագիրը կտրեց նրա կեանքի թելը այնքան վաղաժամ, այնքան դաժանօրէն... Տիկին Մարթան թողել է մեզ բարի եւ գեղեցիկ յիշատակ, թողել է մի վեհ աւանդ,— մոռանալ մեր անձը եւ յիշել աշխարհի բոլոր թշուառներին եւ, նեցուկ հանդիսանալով նրանց, իմաստաւորել կեանքը ուր ամէնքս ժամանակաւոր հիւրեր ենք:

Այս դամբանականից վերջ, Գ. Արտաշէս Յովսէփեանը կարդաց իր թարգմանութեամբ ռուսերէն բնագրից այն բանաստեղծութիւնը, զոր Տիկ. Մարթան գրել էր իր մահուան մասին, նախատեսելով զայն:

ՑՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐ

Ահա այդ բանաստեղծութիւնը. —

×

Կեանքից հեռացայ ես դանդաղ ու լուռ,—
Ինչպէս աշնայնի ծաղկունքը տխուր...
Անցեալում կային եւատ, ընդվզում,
Անցեալում եւ կար թռիչք երազուն...
Դու տխուր ես. ուշ է՛, աւա՜ղ...
Եւ այլեւս զո՛ւր, անիմաստ...
Ձեան փաթիլները թափւում են, թափւում.—
Նրանք վերստին չեն բարձրանայ վեր...
Գազաններ, մարդիկ նրանց կոխոտում,
Արեւն ստիպում հողի մէջ թաղուել...
Դէպ յաւերժութիւն օրերս են սահում,
Անզօր եմ նրանց վազքը խափանել...
Վաղ թէ ուշ, պիտի անէանամ ես
Ծաղկունքով զուգուած, մայր հողի գրկում...
ԷՄԴԷ

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 9000 ՖՐԱՆՔ ՆՈՒԷՐ ՀԱՐՄՆԻՔԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ.— Յուլիս 8ին Լիոնի Chalet du Parc Tête d'Or-ի չքեղ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Կապոյտ Խաչի սանուհիներու վարչութեան անդամներէն Օր. Եւփիմէ Համալեանի ամուսնութիւնը ընդ Պ. Գրիգոր Գարաօղլանեանի: Ընտրեալ բազմութեան մը ներկայութեամբ սանուհիներու նախագահ Օր. Վեհանուշ Ղազարեան կարդաց պատշաճ ուղերձ մը, եւ Միութեան կողմէ նուիրեց գեղեցիկ առարկայ մը, որուն փոխարէն ջերմ ծափերու մէջ եղան հետեւեալ նուէրները.— Պ. Պ. Եղիշէ Փափազեան 2000, Երուանդ Համալեան 1500, Կարապետ Համալեան 1000, Յակոբ Գափլանեան 1000, Յովհաննէս Պօստանեան հազար, Գրիգոր Գարաօղլանեան հազար, Տիկին Մայրանուշ Համալեան հազար, Թէրզեան 500, Տիկին Ռամելա Պօղիկեան 300, ընդհ. գումար 9300 Ֆրանք: Սանուհիներէն Օր. Մարի Ժան Աբրահամեան մեծ ոգեւորութեամբ երգեց «Տըլէ եամմն» եւ «Անուշ գարունը», երկարատեւ ծափեր խլելով:

Կապոյտ Խաչի եւ սանուհիներու վարչութիւնները քաջալերական այս ձեւէն զգածուելով, կրկին երջանկութիւն կը մաղթեն իրենց սիրեցեալ ընկերուհիին եւ կը փափաքին որ նոյն ոգեւորութեամբ շարունակէ Միութեան նուիրական աշխատանքը Լիոնի մէջ եւս:— Ներկայ մը

Բժիշկ Յ. Տէր-Դաւթեան
(ԹԱՂՈՒՄԸ ԵՒ ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆԸ)

12 Յուլիս ուրբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին Շավիլի մատուռին մէջ տեղի ունեցաւ ողբացեալ ընկեր բժիշկ Յովսէփ Տէր Դաւթեանի յուղարկաւորութիւնը: Ներկայ էին մեծ թիւով ընկերներ ու զանազան հոսանքներու եւ դասակարգերու պատկանող հայրենակիցներ, Փարիզէն ու արուարձաններէն: Ծաղկեպսակներ ղրկած էին Հ. Յ. Դաշնակցութեան Բիւրոն, Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէն, Շավիլի ընկերները, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը, Շավիլի հայ գաղութը, ընտանիքը եւ ուրիշներ: Դագաղին վրայ ծածկուած էր հայկական եռագոյնը:

Կրօնական արարողութենէն վերջ դամբանական խօսեցաւ Արսէն Ա. քահ. Սիմէոնեանց՝ վեր հանելով հանգուցեալին արժանիքները իբրեւ մարդ եւ հանրային գործիչ:

Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէին եւ Հ. Յ. Դ. Վեթերաններու Ֆոնտի Յանձնախումբին կողմէ յարգանքի խօսքըրաւ ընկեր Հրանտ - Սամուէլ, որ նախ յիշեց անունները այն վեթերան ընկերներուն, որոնք վերջին տարիներու ընթացքին անդարձ հեռացան մեզմէ: Յետոյ տուաւ ողբացեալ բժիշկին կեանքին գլխաւոր գիծերը.—

Ծնած էր 1870ին Թիֆլիզի մէջ: Մեծ հայրը քահանայ էր, Տէր Դաւիթ, իսկ հայրը՝ բժիշկ: Պզտիկ տարիքէն կորսնցուցած ըլլալով հայրը, որ ծանօթ դէմք մըն էր Կովկասի մայրաքաղաքին մէջ, կառավարութիւնը ինք ստանձնած էր Յովսէփի կրթութեան հոգը: Երբ աւարտեց Թիֆլիզի ռուսական Ա. գիմնազիայի դասընթացքը, կառավարական ծախքով ղրկուեցաւ Մոսկուա, ուր բժշկութիւն ուսաւ եւ դարձաւ Թիֆլիզ: 1900ին եկաւ Փարիզ, ուր մնաց մէկ տարի՝ կատարելագործուելու համար ակնաբուժութեան մէջ, զոր ընտրած էր իբրեւ մասնագիտութիւն:

Գիմնազիայի ուսանող եղած ատեն յարած էր ռուս յեղափոխական — ընկերվարական կուսակցութեան, որ կը պայքարէր ցարական բռնակալ վարչաձեւին դէմ եւ ժողովուրդներու ազատութիւնը կը քարոզէր: Տէր Դաւթեան քանիցս բանտարկուեցաւ իբրեւ յեղափոխական եւ ճաշակեց ցարական բանտերու դառնութիւնները շատ երիտասարդ տարիքի մէջ: Այդ շրջանին նոյն քաղաքական կուսակցութեան (Նարոտնիա Վոլիա) կը պատկանէին նաեւ Հ. Յ. Դ. հիմնադիրները, Քրիստափոր, Զաւարեան եւայլն: Ռուս յեղափոխականներու ազդեցութենէն ազատուելով, այդ օրերու առաջամարտիկ հայ ուսանողները գծեցին իրենց համար ազգային գործունէութեան ուղի մը, որ ի վերջոյ նկաւ բիւրեղացաւ «Թրքահայ Դատ»ին շուրջ: Կազմուեցաւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, որուն շարքերուն մէջ մտաւ Տէր Դաւթեան շատ կանուխէն, տոգորուած հայրենասիրական ջերմ զգացումներով: Իր արժանիքներուն շնորհիւ, կուսակցութեան մէջ կարեւոր դիրքեր գրաւեց եւ 35 տարեկանին մրդէն Հ. Յ. Դ. Արեւելեան Բիւրոյի անդամ էր: Հայ - թաթարական կռիւներէն վերջ, ցարական կառավարութիւնը կրկին ձերբակալեց զինքը եւ բանտարկեց Մետեխի ցամոը, ուր երկար չմնաց, կողմնակի միջոցներով ազատեցաւ եւ 1908-ին անցաւ Կարին, ողբացեալ Եղիշէ Թօփչեանի մօտ: Բարձր Հայքի մայրաքաղաքին մէջ մնաց երկար ատեն եւ շնորհիւ ատոր ազատեցաւ 1911—12-ին ցարական կառավարութեան կողմէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ կատարուած հալածանքներէն: 1911ին Էրզրումի մէջ ամուսնացաւ Օր. Սաթենիկ Գարտիզեանի հետ, Ադրիանապոլսեցի, որ իբր ուսուցչուհի կը պաշտօնավարէր հոն եւ գաղափարի ընկերուհի մըն էր: Մեծ պատերազմին անցաւ Կովկաս եւ հոն նուիրուեցաւ ազգային ու կուսակցական գործունէութեան: Հայաստանի Հանրապետութեան հռչակումէն վերջ Խորհրդարանի անդամ ընտրուեցաւ: Խորհրդայնացումէն վերջ, նոր իշխանութեանց հալածանքին ենթարկուեցաւ եւ բանտին մէջ կացնահար սպաննուելու վտանգին ենթակայ էր Համազասպի եւ ընկերներուն պէս, երբ ժողովրդական տարերային շարժումին շնորհիւ ազատուեցաւ: Յետոյ անցաւ Զանգեզուրի վրայով Պարսկաստան: Յայտնի է իր գործունէութիւնը իբրեւ նախագահ Հ. Յ. Դ. Դատական Գերագոյն Մարմնի Պարսկաստան, Սուրիա ու Ֆրանսա: 1924ին Փարիզի մէջ դարձեալ տարի մը հետեւեցաւ Բժշկական Համալսարանի դասընթացքին՝ ուսումնասիրելու համար ակնաբուժութեան մէջ ձեռք բերուած նոր յառաջդիմութիւնները եւ հոս նուիրուեցաւ մէկ կողմէ բժշկութեան, միւս կողմէ ազգային, հանրային գործերու: Մեծ զոհողութիւններ ըրաւ, բարձրագոյն կրթութիւն տալու համար իր երկու զաւակներուն, որոնցմէ մէկը՝ Վասիլ, վկայուած իբրեւ ճարտարագէտ — օդաչու եւ իբրեւ վարդապետ իրաւագիտութեան, հարիւրապետ է այսօր Ֆրանսական բանակին մէջ, իսկ Ռուբիկ, հետեւելով իր հօր եւ մեծ հօր ասպարէզին, դարձած է բժիշկ: Այնպէս որ երբ այսօր բժ. Տ. Դաւթեան իր աչքերը կը գոցէ յաւիտենութեան, իր ազգին եւ ընտանիքին լաւագոյնս ծառայած ըլլալու գոհունակութիւնն ունի: Հանգուցեալը բժիշկն էր Ֆր. Կապոյտ Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի բուժարանին, նուիրուած էր իր ասպարէզին, կը վազէր բոլոր հիւանդներու մօտ, հակառակ իր յառաջացեալ տարիքին եւ խարխուլ առողջութեան, ձրի կը դարմանէր աղքատները:

Բժիշկը մէկն էր Դաշնակցականի այն տիպարներէն, որ իբրեւ իսկական յեղափոխական՝ գործի մարդ են: Խօսելու ստաղանդով չէր օժտուած, ինչպէս ուրիշ գործիչներ, ոչ կը խօսէր եւ ոչ ալ կը սիրէր որ իր վրայ խօսէին: Իր գործունէութեան մասին ոչ ոք տեղեակ էր, կը գործէր լուռ մնջիկ, վերջին ծայր գաղտնապահ: Ցարական եւ թրքական բռնակալութեանց շրջանին կուսակցութիւնը իրեն վստահած էր բազմաթիւ պատասխանատու գործեր, մանաւորապէս գործադրութիւնը կարգ մը յեղափոխական ծրագիրներու, որ ամէն բանէ առաջ կատարեալ գաղտնապահութիւն եւ վստահութիւն կը պահանջէին: Ինքն էր կապը կուսակցութեան Գերագոյն մարմնին եւ երկիր գացող եկող գործիչներուն միջեւ: Իրաւաբանութիւն չէր ուսած, սակայն կուսակցութեան Գերագոյն Դատարանին նախագահն էր, շնորհիւ իր անաչառ եւ անշահախնդիր նկարագրին, որ հանրային ու ազգային շահը վեր կը դասէր ամէն բանէ: Կուսակցութեան մէջ ամէն բան էր ինք: Գաղտնիք չկար իրեն համար: Կուսակցական բոլոր ժողովներու դուռները բաց էին իր առջեւ, շարքային սովորական ժողովներէն մինչեւ Կեդր. Կոմիտէի եւ Բիւրոյի գոնփակ նիստերը:

Վերջացնելով, ընկեր Հրանտ Սամուէլ ըսաւ թէ իր մահով Հ. Յ. Դ. կը կորսնցնէ իր հին, հաւատաւոր, վեթերան մէկ ընկերը, որ մինչեւ վերջին շունչը հաւատարիմ մնաց իր ուխտին, իսկ հայ ժողովուրդը՝ իր լաւագոյն զաւակներէն մէկը: Իր յիշատակը միշտ կենդանի պիտի պահենք մեր սրտերուն մէջ:

Մատուռէն ելլելէ վերջ, յուղարկաւորութեան թափօրը ուղղուեցաւ դէպի Շավիլի գերեզմանատունը, ուր կը հանգչին իշխան Յովսէփ Արղութեանց եւ իշխանուհի Սաթենիկ: Հոն կրօնական արարողութենէն վերջ մարմինը ամփոփուեցաւ ընտանեկան դամբարանին մէջ:

Շավիլի Ֆրանսական ընկերվարական կուսակցութեան կողմէ պատուիրակութիւն մը եկած էր՝ իր յարգանքի վերջին տուրքը տալու համար վեթերան ընկերոջ: Պատուիրակութիւնը հետեւեցաւ դագաղին՝ մինչեւ գերեզմանատուն:

× Բժիշկ Յովսէփ Տէր Դաւթեանի մահը տեղի ունեցած է կառախումբին մէջ, Պէքոնի եւ Քուրպըվուայի միջեւ, 9 Յուլիս երեքշաբթի գիշեր ժամը 10.30ին, սակայն ո եւ է մէկը չէ հասկցած մեռնիլը: Շավիլի կառախումբը առնելու համար, ստիպուած ըլլալով վար իջնել Սէն Քլուի մէջ, Բժիշկը, որուն կ'ընկերանար իր կինը՝ Տիկին Սաթենիկ, վար առնուած է պատգարակով մը կայարանի պաշտօնէութեան կողմէ: Զինքը խնամելու համար կանչուած բժիշկը կը հաստատէ թէ Տէր Դաւթեան մեռած էր արդէն 25 վայրկեան առաջ: Հիւանդանոց - կառքով մը տուն կը փոխադրեն զինք գիշերը ուշ ատեն:

ԱՐՄԷՆ

Բժիշկ Տէր-Դաւթեան

Գնում են ու գնում... Կարծես թէ ձայնակցել են իրար հետ, շտապում են մեզնից բաժանուել, դժգոհ են մեզանից...

Գնում են հիները, անվեհեր յեղափոխականները, վեթերանները... Դժգո՜հ են: Եւ ինչպէս դժգոհ չլինեն. իրենց սեփական երկրից դուրս, օտարութեան մէջ, խաղաղ, բայց խորթ պայմաններում Եւրոպայի, ուր 25 երկար տարիների ընթացքում փաստօրէն կտրուած են եղել մեր իրականութեան յատուկ յեղափոխական պայմաններից, ներքին կուսակցական բեղնաւոր կեանքից, կենդանի ապրումներից, լի ընկերական սիրով ու անսահման յարգանքով իրար հանդէպ...

Նրանք 30 տարուայ ընթացքում ստեղծել են ու կազմակերպել, կռուել են ու ապստամբութիւնների եւ յեղափոխական շարժումների բոցերով անցել: Հսկայական զոհեր՝ մտաւորական ընկերների, հեղինակաւոր ռազմիկների, շարքային ֆեդայիների...

Բայց այդ բոլորը գործի մէջ, իր պաշտած երկրի սահմաններում, իր հարազատ ժողովրդի մէջ, նրա համար եւ նրա հետ միասին... Իսկ այստե՞ղ... Ծանր ու միապաղաղ, անհարազատ, անբովանդակ, հեռու իրարից, յաճախ մոռացուած...

Աբրահամից յետոյ, Բժիշկը — Յովսէփ Տէր-Դաւթեանը — հին, վաստակաւոր կուսակցական, լի անսահման համեստութեամբ, չափազանց սակաւախօս, իր կուսակցական հեղինակութեան հակառակ, զարմանալի կարգապահ: Բիւրոյի անդամ երկար տարիների ընթացքում, Գերագոյն Դատական Ատեանի անդամ 9րդ Ընդհ. Ժողովից ընտրուած, Հայաստանի Խորհրդարանի անդամ եւ մշտապէս գնահատուած հեղինակութիւն կուսակցութեան գործօն եւ լայն խաւերի կողմից...

Հակառակ իր տնտեսական ծանր կացութեան,

Բժիշկը յաճախ, եթէ ոչ միշտ, օգնութեան ձեռք է մեկնել իր մերձակից բարեկամին, կուսակցական ընկերոջ, պաշտպանել է նրան բարոյապէս ու նիւթապէս, մանաւանդ իր փորձուած բժշկական խորհուրդներով ու անմիջական օժանդակութեամբ։

Անցեալ դարու 70—80 թուականներից արդէն արքունական գիմնազիոնի աշակերտ Թիֆլիսում, 90ական թուականներին Մոսկուայի համալսարանի ուսանող ու հետագայում բժիշկ։ Նոյն ժամանակաշրջանում հանդիպում է կուսակցութեան հիմնադիրների հետ՝ Քրիստափորի, Զաւարեանի եւ Ռոստոմի, անմիջական մասնակցութիւն է ցոյց տալիս կուսակցական աշխատանքներին եւ այնուհետեւ միշտ մնում է պատասխանատու դիրքերի վրայ։ Անսահման զոհաբերութեան ընդունակ՝ յեղափոխական լայն խաւերի կողմից նա միշտ սէր ու յարգանք էր վայելում, իսկ անվստահելի, շահասէր ու նենգամիտ կուսակցական տարրերին սարսափ էր պատճառում, որպէս կուսակցութեան մնայուն Գերագոյն Ատեանի անդամ։

Մետեխի բանտ ու քաղաքական տարագրի անհարազատ կեանք ցարական րէժիմի շրջանում — բանտ եւ հալածանք սովետական իշխանութեան կողմից...

Ժողովրդավար, սահմանադրական պետութեան մթնոլորտում Յ. Տէր-Դաւթեանը կարող էր վաստակաւոր մասնագէտի, վարպետի համբաւը վայելել եւ լայն խաւերի ուշադրութիւնը գրաւել, իբրեւ լաւագոյն բժիշկ ու առանձնապէս բարեխիղճ գործիչ...

Շատ քիչերին է յաջողուել խղճի պատուաւոր անունը վաստակել։

Հ. Յ. Դաշնակցութեան խիղճն էր Բժիշկ Տէր Դաւթեանը վերջին երեք-չորս տասնեակ տարիների ընթացքում, մեր կուսակցական կեանքի թէ լայն շրջանում եւ թէ տարագրութեան տաժանելի պայմաններում...

Մ. ՄԱԿԱՐԵԱՆ

մէ, թերեւս ալ ուրիշներու կողմէ։ Եթէ անջատ հաշտութիւն մը կնքած ըլլայինք, խորհրդային եւ եուկոսլաւ կառավարութիւնները անշուշտ պիտի պահանջէին որ Իտալիա իրենց հետ ալ բանակցի տարբեր ուղղութեամբ, այսինքն Թրիէսթէն Եուկոսլաւիոյ ձգելով։.. Դիւրին է նախատեսել թէ ի՛նչ դժուարութիւններ պիտի ծագէին, եթէ Իտալիան մերժէր։ Եթէ նոյնիսկ մեզմէ ոչ մէկը փորձած չըլլար անջատ դաշնագիր կնքել, զինաթափ Իտալիան պիտի չկրնար պահել Թրիէսթէն, առանց մեր զօրքին պաշտպանութեան։ Ուրեմն Թրիէսթէի շրջանը Միացեալ Ազգերու վարչութեան յանձնելով, լաւագոյն միջոցը գտած եղանք ընդհարում մը խափանելու եւ տագնապը մեղմացնելու»։

Պ. Պըրնս յետոյ խօսելով գերմանական հարցի մասին, ըսաւ թէ ամերիկեան զինուորական իշխանութիւնները այս շաբթու իսկ պիտի փորձեն գործակցութիւն հաստատել միւս երեք պետութեանց ներկայացուցիչներուն հետ, հետեւեալ վարչական խնդիրներու մասին,— ելեւմուտք, փոխադրութիւն, հաղորդակցութիւններ, առեւտուր եւ ճարտարարուեստ։ Երկուքէն մէկը, կա՛մ տնտեսական գործակցութիւն մը պիտի հաստատենք չորս գրաւեալ շրջաններուն միջեւ, եւ կամ պիտի ճշդենք Փոցտամի համաձայնութեան բռնաբարման պատասխանատուութիւնը։ Գերմանիան կը գտնուի թղթադրամի անման եւ տնտեսական անդամալուծման վտանգին տակ։ Այս կացութիւնը չի կրնար աւելի երկար տեւել։ Մեծն Բրիտանիա, Մ. Նահանգները եւ Ֆրանսա առաջարկեցին վարչական միակ մեքենայ մը հաստատել Գերմանիոյ համար։ Միայն Խ. Միութիւնն էր որ արգելք հանդիսացաւ անմիջական յառաջդիմութեան»։

Պ. Պըրնս քանիցս Խ. Միութիւնը պատասխանատու հռչակեց տագնապալի հարցերու մասին,— Գերմանիոյ զինաթափութիւնը, անոր տնտեսութեան կեդրոնացումը, Աւստրիոյ դաշնագիրը եւն։ Բացէ ի բաց չեշտելով Խ. Միութեան եւ արեւմտեան պետութեանց միջեւ ծագած խզումը Գերմանիոյ զինաթափութեան մասին, հարցուց թէ «գերման զինապաշտութիւնը նորէ՞ն դեր մը պիտի խաղայ Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ, նոր պատեհութիւն մը շահելով պառակտելու եւ տիրապետելու։ Պէտք է բացորոշ պատասխան մը տալ այս հարցումին. որովհետեւ ամէն երկդիմութիւն ուրիշ բանի պիտի չծառայէ եթէ ոչ սաստկացնելու այն լարուած եւ բռնադատեալ վիճակը զոր բարեմիտ մարդիկ կ՚ուզեն մեղմացնել ամբողջ աշխարհի մէջ։ Ռուսերը տարակոյսի մատնեցին անոնք որ կ՚ուզեն իրենց բարեկամներն ըլլալ»։

Քննադատելով հանդերձ Խ. Միութեան դիրքը, Պ. Պըրնս յոյս յայտնեց թէ յարաբերութիւնները պիտի բարւոքին։ «Ես այն համոզումին եկայ թէ Ռուսերուն համար դժուար է մեզ հասկնալ, ինչպէս մեզի համար ալ դժուար է հասկնալ զանոնք։ Նոյնիսկ այն տպաւորութիւնն ունեցայ թէ Ռուսերը հարկադրուած են անմիջապէս տեղի չտալու, որովհետեւ կրնայինք կարծել թէ տկար են։ Բայց եւ այնպէս օր մը պիտի գայ որ բանակցութիւնները պէտք է ելքի մը յանգին։ Պատերազմը այնպիսի վէրքեր ձգեց որ պէտք է դարմանենք։ Մենք չենք հաւատար վրէժխնդրութեան վրայ հիմնուած խաղաղութեան մը։ Մենք կը հաւատանք արդարութեան, գթութեան եւ ներողամտութեան։ Աղօթենք որ Աստուած խաղաղութիւն տայ աշխարհի»։

ԲԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ Արաբական կոմիտէն սաստկացնելով հրէական ապրանքներու դէմ բացուած պայքարը, որոշեց ամէն տնտեսական, մշակութային եւ ընկերային յարաբերութիւն խզել Հրեաներուն հետ։ Տեղական կոմիտէներ պիտի կազմուին Պաղեստինի բոլոր քաղաքներուն մէջ, պայքարը վարելու համար։— Պաղեստինի հրէական Ազգ. Խորհուրդը որոշեց ընդհ. գործադուլ հռչակել, բողոքելու համար 1600 ազգակիցներու արգելափակման դէմ։ Ճաշարանները եւ գրասարաններն անգամ պիտի փակուին։

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ երեք յանձնաժողովները առջի օր վարչապետին ներկայանալով, պարզեցին իրենց տեսակէտները աշխատավարձերու եւ թոշակներու յաւելման մասին։ Պ. Պիտօ նորէն յիշեցուց թէ կառավարութիւնը հաստատ կը մնայ իր որոշման վրայ, ուրիշ խօսքով, յաւելումները պէտք չէ անցնին 15 առ հարիւրը։— Աշխատանքի Դաշնակցութեան ծրագրած բանուորական ցոյցերը, որ պիտի սկսէին երեքշաբթի գիշեր, յետաձգուեցան առ այժմ։

ՄԻՍԻ ՏԱԳՆԱՊԸ լուծելու համար, պարէնաւորման նախարարը կը խորհի երկու տեսակ վաճառում հաստատել,— 150 կրամ՝ սահմանուած գնով (քիլօն 80—160 ֆրանք, համաձայն տեսակին), նոյնքան ալ ազատ վաճառելի։ Այս ձեւը փորձուած է Լիոնի մէջ, ուր ազատ վաճառումը կը հասնի 100—200 ֆրանքի, որ աժան է, բաղդատելով սեւ շուկայի գիներուն հետ։— Թերթերը կը գրեն թէ պահածոյ միսի պահեստն ալ սպառած է։ Մսավաճառները կ՚առաջարկեն ազատ ձգել թարմ միսի վաճառումը։ Այն ատեն գինը պիտի ըլլան 150—170 ֆրանք։ Բանակցութիւնները կը շարունակուին։

ՋՕՐ. ՄԻԽԱՅԼՈՎԻՉԻ եւ միւս տասը մահապարտներու վերաքննութեան աղերսագիրը մերժուած ըլլալով, բոլորը միասին պիտի գնդակահարուէին երէկ առտու։ Վերջին պահուն Եուկոսլաւիոյ թագաւորը թախանձագին կոչ մը ուղղած էր Անգլիոյ թագաւորին, նախագահ Թրումընի եւ Պ. Պիտոյի, որպէսզի բարեխօսեն։

ԴԵՐԱԳՈՅՆ ՍՏԵԱՆԸ սկսաւ դատել Իւպէռ Լակարտէլը, որ աշխատանքի նախարար եղած է Փէթէնի կառավարութեան մէջ։ Ամբաստանագիրը կ՚ըսէ թէ Լակարտէլ տառապէս գործադրած է գերմանական պահանջները, պատճառ դառնալով 719.000 աշխատաւորներու աքսորին։ Գերմանները 1.415.000 աշխատաւորներ պահանջած են չորս անգամով, իրենց գործարաններուն մէջ բանեցնելու համար։ Ամբաստանեալը, որ 72 տարեկան է եւ հիւանդկախ, ամէն պատասխանատուութիւն կը ձգէ արտադրութեանց նախարարին՝ Պիշըլոնի վրայ։ Լակարտէլ փայլուն անցեալ մը ունեցած է, իբրեւ ընկերվարական տեսաբան։ Բարեկամն էր Կէտի, Ժոռէսի եւ ուրիշ մեծ դէմքերու եւ 1905ին Փարիզի մէջ պահած է Լէնինը եւ Պենէշը։

. ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ հրէական ջարդերուն առթիւ գաղտնապէս գնդակահարուեցան 9 հոգի։

ՏԷՍԻՆ.— Մեր խորին ցաւակցութիւնները վեթերան ընկեր Բժիշկ Յ. ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ, Տիկին Սաթենիկ Տէր Դաւթեանի, զաւակներուն եւ բոլոր ազգականներուն։— Հ. Յ. Դ. Կոմիտէ, Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի մասնաճիւղ։

ՏԷՍԻՆ.— Խորին ցաւակցութիւններ ընկերուհի Ս. Տէր Դաւթեանի եւ զաւակներուն, իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Բժ. Յ. ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆի կըսկծալի մահուան առթիւ։— Ֆր. Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղ։

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ է Կեսարիոյ Հայր. Միութեան ցերեկոյթը։

ՎԱՂԱՄԵՌԻԿ ԿԱՏԱՐԻՆԷ ՏԷՐ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆի մահուան քառասունքին առթիւ հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն պիտի կատարուի Շավիլի մատրան մէջ, այս կիրակի։ Կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշատակը յարգողները։

Կարդացի՞ք ՄԻՋՆԱԲԵՐԴԸ

Ն. Սարաֆեանի բանաստեղծութեանց նոր հատորը։ Գին՝ 200 ֆրանք։ Հասցէ.— 20 Avenue du Petit Parc, Vincennes, (Seine)։

Օր. ԱՆԺԷԼ ՔԷՇԻՇԵԱՆ
Ընկեր ԳՐԻԳՈՐ ՃԵՐՄԱԿԵԱՆ
14 Յուլիս, 1946 Ամուսնացած Փարիզ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ Փարիզի մասնաճիւղին ընկերական հաւաքոյթը, տարեշրջանի փակման առթիւ, երկուշաբթի, 21 Յուլիս, ժամը 20.30ին, Studio Caumartin։

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի Իսիի դարմանատունը պիտի շարունակէ հիւանդներ ընդունիլ ամէն հինգշաբթի։ Հանգուցեալ Տօքթ. Դաւթեանի զաւակը՝ Տօքթ. Ռուբէն սիրով կը ստանձնէ իր հօր այնքան սիրած գործը։

ԿՈՒԶՈՒԻ երիտասարդ տղայ մը որ փափաքի դերձակութիւն սորվիլ։ Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. Գորգիկեանի, 31 Route de Choisy, Ivry s) Seine։

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

Հօրը՝ Պ. Գուշակեանի մահէն վերջ՝ (զոհ այս պատերազմին), մայրը՝ Տիկին Հռիփսիմէ Գուշակեան քաջաբար կը լծուի աղջկանը, Օր. Մատլէն Գուշակեանի դաստիարակութեան։

Աղջնակը, հազիւ 14 տարեկան, յաջողութեամբ կը ստանայ սէրթիֆիքա տ'էթիւտը։ Յետոյ բարձրագոյն վարժարան մտնելու համար, Պէլվիլի 22 դպրոցներուն մէջ կ'արժանանայ առաջին մրցանակի։

Պ. ԵՐՈՒԱՆԴ Համալեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ Տիկին Եփիմէ Գարաօղլանեանի, Rue Paul – Bert 40, Lyon։

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ, Յուլիս 21ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցւոյ մէջ պիտի կարդացուի Ամ. Հայոց կաթողիկոսի անդրանիկ կոնդակը, իսկ Յուլիս 28ի Վարդավառի կիրակին պիտի կարդացուի Կաթողիկոսին հայ ժողովուրդի բոլոր խաւերուն ուղղած առաջին օրհնութեան կոնդակը։ Հայ հասարակութիւնը կը հրաւիրուի ներկայ ըլլալ։

ՎԱԼԱՆՍԻ Կապոյտ Խաչի դաշտահանդէսը Յուլիս 21ին, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, «Baume des Bois»ի գեղատեսիլ անտառին մէջ որ բացառաբար տրամադրուած է Կապոյտ Խաչին համար։ Գեղարուեստական ճոխ բաժին, հայկական ու եւրոպական պարեր նուագի ընկերակցութեամբ, գոհացում տալու համար պարասէր երկսեռ երիտասարդներուն։ Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։ Անձրեւի պարագային պատսպարանը ապահովուած է։

ԴԵՐՁԱԿԻ մը համար արհեստին լաւ տեղեակ գործաւոր մը կ՚ուզուի։ Լաւ վարձատրութիւն։ Դիմել Mr. A. Alozian, 212 rue R. Losserand (Anc. rue Vanves), métro Porte de Vanves։

ՄԱՐՍԷՅԼ – ՍԷՆ ԼՈՒ Ֆր. Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը կը ներկայացնէ ՍՕՍ ԵՒ ՎԱՐԴԻԹԵՐԸ, Յուլիս 20ին, շաբաթ ժամը 8.30ին, Սալ Մաջընոյի մէջ, 88 rue d'Aubagne։

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Dameame – 15e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH • Fondé 1925 R. C. S 376.294

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Vendredi 19 JUILLET 1946 Ուրբաթ 19 ՅՈՒԼԻՍ

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4753-Նոր շրջան թիւ 392 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՄՈՒԹ ԽԱՂԵՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

Վերջերս քանի մը անգամ առիթ ունեցանք մատնանշելու կարգ մը խորհրդաւոր շարժումներ եւ խմորումներ, Մօտաւոր Արեւելքի մէջ:

Կը թուի թէ հեռանկարը շատ աւելի մութ է, քան կ'ենթադրուէր, առաջին շշուկներուն վրայ:

Տեղական թերթ մը, France-Soir, երէկուան թիւով հրատարակած էր շատ կարեւոր թղթակցութիւն մը, Անգարայէն, հետեւեալ խորագիրներուն տակ.—

« Անգլիոյ բարեացակամ աջակցութեամբ, Թուրքիա արեւելեան խմբակցութիւն մը կը պատրաստէ, որ նորէն իր ազդեցութեան տակ պիտի առնէ իր նախկին կայսրութեան ժառանգորդ պետութիւնները »:

Թերթին մասնաւոր թղթակիցը, Jean Desse, բաւական իրազեկ անձնաւորութիւն մը կ'երեւայ: Ամէն պարագայի մէջ, շահեկան են իր տեղեկութիւնները: Եւ խելքի մօտ: Մանաւանդ որ, կը հաստատեն նախապէս շրջած զրոյցները, ինչպէս եւ մեր մասնաւոր թղթակցին տեսութիւնները:

Պ. Ժան Տէս նախ կը նկարագրէ Իրաքի խնամակալին եւ նախկին վարչապետ Սայիտ Նուրի փաշայի պտած արտակարգ ընդունելութիւնը Անգարայի մէջ, 1945 Սեպտեմբերին: Այս առթիւ կը յիշէ թէ խնամակալին հայրը եւ մեծ հայրը 1916ին ապստամբած էին Սուլթանին դէմ, փութացնելով Օսմ. կայսրութեան անկումը: Իսկ Նուրի փաշա, որ այժմ Իրաքի ծերակոյտին նախագահն է, քսան տարի առաջ մահուան դատապարտուած էր Թուրքերու կողմէ, իբրեւ դաւաճան:

Արդ, Նուրի փաշա վերջերս նորէն այցելեց Անգարա, ընկերակցութեամբ 12 հոգինոց պատուիրակութեան մը որուն մէջ կը գտնուէին անգլիացի «մասնագէտներ», եւ մնաց քսան օր: Այն ատեն իր խօսքերէն այնպէս կը հետեւէր թէ գինակցութեան դաշնագիր մը պիտի կնքուի Թուրքիոյ եւ Իրաքի միջեւ:

Թուրքերը անմիջապէս հերքեցին այս անզգուշապահութիւնը: Արդարեւ, պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէր թէ պարզապէս համաձայնութիւններ կնքուած են մշակոյթի, հաղորդակցութեանց, Եփրատի եւ Տիգրիսի շրջանին ոռոգման եւ այլ երկրորդական հարցերու մասին: «Խնդիրներ որոնց մասին կարելի էր համաձայնիլ 24 ժամէն, առանց մինչեւ Անգարա բերելու ծերակոյտի նախագահ մը որ միեւնոյն ատեն զօրավար է:

Ուրեմն, պաշտօնական զեկոյցը կը ծածկէր բուն ճշմարտութիւնը, որ հետզհետէ պիտի յայտնուի:

Հազիւ երեք ամիս անցած, —դեռ վերջերս— Լիբանանի հանրապետութեան նախագահը կ'այցելէր Անգարա, ընկերակցութեամբ վարչապետին, ազգ. պաշտպանութեան նախարարին եւ արտաքին գործերու յանձնաժողովի նախագահին: Այս այցելութիւնն ալ հռչակուեցաւ իբրեւ «քաղաքավարական», բայց շատ չանցած պատուիրակութեան անդամներէն մէկը բերնէն փախցուց թէ «քաղաքական խօսակցութիւններ տեղի ունեցան» եւ թէ շրջանային համաձայնութիւններ կնքուած են կամ պիտի կնքուին Միջին Արեւելքի կարգ մը պետութեանց եւ Թուրքիոյ միջեւ:

Ֆրանսացի թղթակցին տեղեկութեանց համաձայն, Անդրյորդանանի թագաւորն ալ կը պատրաստուի Անգարա այցելելու, եւ հաւանաբար անոր ետեւէն ալ՝ Սուրիոյ նախագահը, բազմանդամ շքախումբով մը:

Բրիտանական դիւանագիտութիւնը մտահոգ է ոչ միայն արաբական աշխարհին եւ մասնաւորապէս Եգիպտոսի եւ Սէուտի Արաբիոյ յարաճուն գերակշռութենէն, այլ եւ Խ. Միութեան գործունէութեան աշխուժացումէն: Հարիւրամեայ պատմութիւն, որ դարձեալ հրատապ հանգամանք ստացած է, պատերազմի դադարումէն ի վեր:

Մասնաւորապէս Զօրսերու Խորհուրդին երկու նստաշրջաններուն ատեն, տեսանք թէ Մոսկուան որքան յամառութեամբ կը ձգտէր խարիսխներ ճարել եթէ ոչ Միջերկրականի մէջ, գոնէ հօն տանող ճամբաներուն վրայ:

Ամերիկացի հռչակաւոր հրապարակագիրը, Ուօլթըր Լիփմէն, ուշագրաւ դիտողութիւն մը կ'ընէ իր վերջին գրութեամբ,— «Խ. Միութիւնը չի կրնար դուրս ձգուիլ Միջերկրականէն: Պ. Պըրնս պարզապէս ուշացուց անոր մուտքը, իր վերջին յաջողութեամբ »:

Կ'արժէ աւելի ընդլայնել այս նիւթը: Շ.

UN APPEL
EN FAVEUR DES ARMENIENS

ԽՄԲ.— Այս այն կոչն է զոր խումբ մը ֆրանսացի մտաւորականներ ուղղեցին Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան եւ որուն հայերէն թարգմանութիւնը հրատարակեր էինք շաբաթ, իսկ ստորագրութիւնները՝ կիրակի օր. —

Les Français de toute opinion, soussignés, réunis le 15 mai 1946, adressent aux représentants des Nations Unies un pressant appel pour demander qu'à l'heure où les traités de paix vont sanctionner les résultats spirituels et politiques de la victoire commune, les droits séculaires de la nation arménienne ne soient pas, une fois de plus sacrifiés.

C'est par la déportation et le massacre d'une grande partie des populations arméniennes de Turquie qu'ont commencées, de 1895 à 1922, les monstreuses pratiques dont l'Europe, à son tour, pendant l'occupation hitlérienne, a pu mesurer l'horreur. Au moment où les peuples libres veulent enfin fonder le règne du Droit et de la Justice, il importe de ne pas limiter au sol européen l'œuvre de réparation attendue de tous, mais, pour l'honneur même des Nations Unies, d'en faire bénéficier aussi la première victime de la barbarie : le peuple arménien.

Nous en appelons ici au souvenir des Clémanceau des Gladstone et des Wilson, dont la voix d'outretombe n'a pas cessé de dire le droit parce que les intérêts diplomatiques ou économiques momentanés paraissent vouloir la réduire au silence. Le peuple arménien est une réalité vivante, et non, comme sembleraient l'insinuer des excuses trop faciles, un souvenir archéologique. Sur le sol de la république arménienne, comme en France et en Amérique, ses fils, de même, d'ailleurs, qu'en 1914, se sont tous rangés d'un même élan sous les drapeaux de la Liberté.

On ne saurait oublier les promesses solennelles faites lors de la précédente guerre au peuple arménien et qui ont ensuite, à la Conférence de Lausanne, été complètement foulées aux pieds, abandon qui, hélas ! n'a guère porté bonheur à ses auteurs.

Il s'agit ici d'une question de moralité internationale dont la solution risque de servir de critérium aux siècles futurs pour juger l'œuvre diplomatique présentement entreprise. Il n'est pas permis d'avoir, sur un point de droit aussi évident, des attitudes de pure opportunité suivant le « climat » diplomatique du moment, car le droit ne se prescrit ni ne se met en sommeil.

Le peuple arménien demande simplement la sanction des encouragements qui lui ont été donnés, l'exécution des promesses qui lui ont été faites, promesses et encouragements auxquels il a cru naguère avec une confiance qui, lors des massacres de 1915-1920, organisés avec la complicité de l'Allemagne, lui a valu de perdre plus d'un million de ses fils. Il serait amer qu'un tel sacrifice servît aujourd'hui de prétexte pour violer définitivement les engagements souscrits.

Qu'on nous permette de l'ajouter : les signataires du présent manifeste ne nourrissent aucune hostilité de principe contre la race turque. Le peuple turc aurait, à notre avis, tout intérêt à voir le problème arménien réglé dans le sens de la justice. Alors seulement, et tandis que s'éteindrait un foyer de compétitions qui risque toujours de rallumer l'incendie dans le Proche-Orient, on verrait enfin s'établir dans ces régions une paix véritable, gage de la réconciliation des races.

Il n'est, pour cela, et en dehors de toute opinion politique ou confessionnelle, qu'une solution honnête et pratique : le rattachement à la république arménienne d'Erivan d'une partie au moins du patrimoine national arménien occupé par les Turcs, c'est-à-dire des régions de l'Arménie turque délimitées par la sentence arbitrale du président Wilson pour faire partie de l'Etat arménien.

(Signé par un groupe de personnalités françaises).

Կը հրաժարին

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ստորագրեալս, փոխ նախագահ Հայ Ազգ. Ճակատի Սէնթ Մարկրիթի մասնաճիւղին, եւ երեք ընկերներ մեր անդառնալի հրաժարականը կը ներկայացնենք սոյն խմբակցութենէն, համաձայն Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէի 24 Յունիս թուակիր յայտարարութեան:— Անիսբէկեան Կիրակոս, Մուրատեան Վարդան, Կարապետեան Խսսրով, Տօնապետեան Կարապետ:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ստորագրեալներս, անդամ Սէնթ Անթուանի, Գամփանեը Փէրիէի Ազգ. Ճակատի, կը հրաժարինք թէ վարչութենէն և թէ Միութենէն, համաձայն Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէի Յունիս 24 թուակիր յայտարարութեան:— Արամ Շտոյեան, Երանոս Մօքոսեան

ՀԱԼԱԾԱՆՔՆԵՐ ՓՈՐՁԵՐ
ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հեռագրեն Յուլիս 17 թուականով.— Ձախի կողմէ (ձախակողմեան) Նշանակուած պատուիրակութիւն մը այսօր երեսփ. ժողովի նախագահին յանձնեց ծրագիր մը, «գոցելու համար աջ եւ ձախ հոսանքներուն միջեւ բացուած փոսը»: Ծրագիրը կը տրամադրէ.— 1. Ընդհ. ներում շնորհել.— 2. Հաւասար իրաւունքներ տալ ձախերուն:

× Անպաշտօն լուրերու համաձայն, 30—40 հազար անգլիացի զինուորներ կը գտնուին Յունաստանի մէջ: Շատ մը զօրամասեր տեղաւորուած են Սելանիկի շրջանը, իսկ փոքրաթիւ խումբեր՝ հիւսիսային Յունաստանի ռազմագիտական ճամբաներուն վրայ, մասնաւորապէս լեռներու մէջ: Այս զինուորները չեն մասնակցիր Մակեդոնիոյ ըմբոստներուն դէմ կատարուած գործողութեանց, ներքին խնդիր մը համարելով զայն: Արեւմտեան Մակեդոնիոյ կուսակալը կը յայտարարէ թէ իր շրջանին մէջ գործող հրոսախումբերէն շատերը զօրացած են Եուկոսլաւիոյ սահմանէն հասած համայնավարներով:

× Յունաստանի վարչապետը, Պ. Ցալտարիս, ունկնդրութեան ընդունելով փարիզեան մամուլի ներկայացուցիչները, շահեկան տեղեկութիւններ հաղորդեց երկրին կացութեան մասին: Այս առթիւ յիշեց նաեւ Յունաստանի պահանջները,— Հիւսիսային Եպիրոս (Ալպանիա), հատուցումներ՝ այդ երկրէն, սահմանագլուխի սրբագրութիւն Պուլկարիոյ կողմէն, Սելանիկի հիւսիսային կողմը եւ Ռոտոփ լեռներուն մէջ, որովհետեւ Պուլկարիոյ շնորհիւ էր որ Գերմանները կրցան Յունաստան արշաւել: Ինչ կը վերաբերի Իտալիոյ, խնդիրը կարգադրուած է, քանի որ Յունաստանի կը վերադարձուին Երկոտասան կղզիները: Գալով ներքին կացութեան, Ցալտարիս ըսաւ՝

— Եթէ համայնավարները չըլլային, ամէն բան շատ լաւ պիտի երթար: Ճիշդ է որ անոնք հազիւ ժողովուրդին հարիւրին 10ը կը ներկայացնեն: Ես չեմ որ չեմ հասկնար համայնավարները, այլ անոնք են որ չեն հասկնար զիս: Մենք կ'ուզենք պահել բիւզանդական աւանդութիւնը: Բիւզանդիոն կայսրեր ունեցաւ, մենք թագաւոր մը կ'ուզենք: Այսպէս պիտի ապահովուի քաղաքական տեւականութիւնը»:

Երկու կարեւոր դատեր
եւ բռնի աշխատանքի խնդիրը

Գերագոյն Ատեանը առջի օր ցկեանս թիապարտութեան, ազգային անպատուութեան եւ գոյքերու գրաւման դատապարտեց Պ. Իւպէռ Լակարտէլը, որ աշխատանքի նախարար եղած էր Փէթէնի կառավարութեան մէջ: Դատավարութեան վերջին օրը ամբաստանեալին դէմ վկայեց Պ. Փօշան, բռնի աշխատանքի զոհերու Դաշնակցութեան նախագահը, որ յայտարարեց.

— «Իմ բերնովս կ'արտայայտուին 719.000 երիտասարդներ որոնք բռնի աշխատանքի ղրկուեցան Գերմանիա: Հարկ է արտայայտել պարտաւորիչ աշխատանքէն ծագած թշուառութիւնները եւ լսելի դարձնել 20—25 տարեկան Ֆրանսացի երիտասարդներու ձայնը, երիտասարդներ որոնք երկար ատեն ենթարկուեցան բռնի աշխատանքի, ինչպէս եւ ձայնը անհամար հիւանդներու: Կոչ եղած էր երիտասարդներու խանդավառութեան, ազատելու համար գերիները, աշխատանքի երթալով անոնց փոխարէն (relève). Այս առթիւ հրատարակուած շրջաբերականները ամբաստանեալին ստորագրութիւնը կը կրեն: Տարագիրներէն 50.000 հոգի աւելի վերջը արգելափակուեցան կեդրոնացման կայաններու մէջ եւ այսօր մեր Դաշնակցութիւնը 60.000 մեռեալներ կը հաշուէ, իբրեւ հետեւանք խոշտանգումներու, ամբակոծութեանց կամ հիւանդութեանց »:

Քանի մը նպաստաւոր վկայութիւններէ վերջ, ընդհ. դատախազը չափաւոր ճառ մը խօսեցաւ. բայց երդուեալները արձակեցին ամենախիստ պատիժը, նկատի առնելով հանդերձ ամբաստանեալին տարիքը: Իւմանիթէ կը գրէ թէ «դատաճանը արժանի էր մահուան»:

× Գերագոյն Ատեանը սկսաւ դատել Պ. Ամէտէ Պիւսիէռը, որ ոստիկանութեան վերատեսուչ եղած էր 1942 մայիսէն մինչեւ 1944 օգոստոս, այսինքն մինչեւ Փարիզի ազատագրումը: Ամբաստանագիրը կը պարունակէ հետեւեալ մեղադրանքները,— 3200 Դիմադրականներ ձերբակալուած, 16.553 հոգի կալանաւորուած՝ իբրեւ արտայայտիչները «հակազգային զգացումներու», 2342 հոգի արգելափակուած, 4249 Հրեաներ ձերբակալուած, 13462 Գերմաններուն յանձնուած (ա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ Ա. ԽՈՒՄԲԸ

Ֆր. Կապոյտ Խաչի օդափոխութեան կայանի առաջին խումբը մեկնեցաւ Յուլիս 17ին St. Michel s)Orge (Մօնլէրի) եւ կը մնայ մինչեւ Օգոստոս 8: Երկրորդ խումբը պիտի մեկնի Օգոստոս 9ին եւ պիտի մնայ մինչեւ Օգոստոսի վերջը:

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԿՈՆԴԱԿԸ

ԽՄԲ.— Ստորեւ՝ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին անդրանիկ կոնդակը, որ այս կիրակի պիտի կարդացուի Փարիզի Հայոց եկեղեցին.—

ԳԷՈՐԳ ԾԱՌԱՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ, ՈՂՈՐՄՈՒԹԵԱՄԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԵՒ ԿԱՄՕՔՆ ԱԶԳԻՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊԵՏ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ, ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՆԱԽԱՄԵԾԱՐ ԱԹՈՌՈՅ ԱՅՐԱՐԱՏԵԱՆ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՍՐԲՈՅ ԷՋՄԻԱԾՆԻ

Համայն հոգեւոր դասուն եւ ամենայն ժողովրդեան նուիրէ ողջոյն հայրական եւ Օրհնութիւն Հայրապետական :

Մեր այս անդրանիկ օրհնութեան կոնդակով յայտնում ենք Խորհրդային Հայաստանի եւ Խորհրդային Միութեան, ինչպէս եւ Սփիւռքի համայն հայ ժողովրդին՝ թէ 1945 Թուի Յունիսի 22ին, Ս. Էջմիածնի Լուսաւորչահիմն Մայր Տաճարում, Տանն Կիլիկիոյ Շնորհազարդ Տ. Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի նախագահութեամբ գումարուած ազգային եկեղեցական ժողովը ընտրեց մեզ Ս. Լուսաւորչի Հայրապետական աթոռի գահակալ՝ ժողովին ներկայ եղող 111 պատգամաւորների միաձայն հաւանութեամբ: Նոյն ամսի 24ին ընդունեցինք Հայրապետական Օծումն՝ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ ծէսի եւ աւանդութեան համաձայն, հինգ եպիսկոպոսների եւ հանդիսադիր Տանն Կիլիկիոյ Շնորհազարդ Տ. Գարեգին կաթողիկոսի ձեռքով:

Հայ եկեղեցու հնաւանդ սովորութեան եւ կանոնների թելադրութեամբ, նախքան Օծումս, ծունր դրի Իջման սեղանի առաջ եւ ուխտեցի ցմահ հաւատարիմ մնալ Հայ. Եկեղեցուն, անխախտ պահպանել նրա կանոնները, դաւանանքն ու աւանդութիւնները՝ եւ անձնուիրութեամբ ծառայել հայ ժողովրդին եւ հայրենիքին:

Ամենայն Հայոց հայրապետի կոչումս, ազգային եկեղեցական ժողովի կատարեալ վստահութիւնը եւ հաւատացեալ հօտիս ուկեխառ ակնկալութիւնները խորապէս յուզում են սիրտս եւ ճընշում հոգիս՝ զգացնելով ինձ պարտականութեանս ու պատասխանատուութեանս ծանրութիւնը:

Սարսուռ եմ զգում յիշելով ծանր պարտականութիւնները եւ բազմապիսի հոգերը, որ Ամենայն Հայոց Հայրապետի ուսերին է բարձած եւ խորհում եմ, պիտի կարողանա՞մ արդեօք, ծերութեանս հասակում ,խղճի մտօք կատարել պարտքս, պիտի յաջողուի՞ արդեօք ինձ՝ ներքնապէս ու արտաքնապէս հիմնովին վերանորոգել հայ հնադարեան թանկարժէք կոթողը՝ Ս. Էջմիածնի Մայր Տաճարը :

Պիտի կարողանա՞մ արդեօք նորաբաց հոգեւոր Ճեմարանը իր բարձրութեան հասցնել՝ մատակարարելով հայ եկեղեցուն արժանաւոր հովիւներ:

Պիտի կարողանա՞մ արդեօք, որպէս անկ է, կազմակերպել Խորհրդային Հայաստանի, Խորհրդային Միութեան եւ մանաւանդ Սփիւռքի Հայոց թեմերը, որ հայ ժողովուրդը հոգեպէս մխիթարուած լինի, տնտեսական ծանր պայմանների դիմանայ եւ՝ օտար աշխարհներում, կուլտուրապէս բարձր ժողովուրդների մէջ ապրելով չլուծուի ու չանէանայ: Պիտի կարողանա՞մ արդեօք եկեղեցական միասնականութեան հետ զօրացնել ու պահպանել նաեւ համազգային միութիւնը, որոնք զօրեղ գրաւականներ են մեր ազգի համերաշխ ապրելուն, զօրանալուն եւ զարգանալուն :

Պիտի տեսնե՞մ արդեօք օտարութեան մէջ ցաք ու ցրիւ ընկած հայութիւնը համախմբուած իր հայրենի երկրում՝ Խորհրդային Հայաստանի իշխանութեան ներքոյ, որ աչքս խաղաղ գոցեմ, հոգւոս ու մարմնիս հանգիստ տամ եւ հայ ժողովրդի ողորմիս լսեմ :

Այս խոհերի մէջ՝ յիշում եմ Գեթսեմանի պարտէզում, ներքին հոգեկան մաքառումների եւ ծանր ապրումների ենթակայ, աղօթող Փրկչի խօսքերը՝ «Հոգիս յօժար է, բայց մարմինս տկար», սակայն նա Աստուծոյ օգնութեան ապաւինած, նորա հոգով կազդուրուած, յաղթահարում է իր մարմնի թուլութեան եւ սիրով տանում իր խաչը: Այո, այդ հոգին է հաւատոյ հոգին, դէպի ազգն ու եկեղեցին տածածս սիրոյ հոգին եւ կոչմանս ու պարտքիս գիտակցութեան հոգին, որ պիտի կազդուրէ նաեւ իմ թոյլ ոյժերս, զօրացնէ ինձ ու պահպանէ անէ Տիրոջս, Եկեղեցւոս եւ Հայրենիքիս հանդէպ:

Իր մարմնի թուլութեան յաղթանակող Փրկիչն է, որ այժմ կանգնած է աչքիս առաջ եւ հոգւոս մէջ նկարուած եւ ձայնում է՝ Փրկչի լուծը քաղցր է եւ նորա բեռը թեթեւ: Նա է, որ թելադրում է ապաւինել Տիեզերքի Արարչի օգնութեան, որ տնօրինում է մարդկանց բախտը, որ աջակցում է բարու եւ ճշմարտի յաղթանակին: Նա է, որ թելադրում է նաեւ ապաւինել հայ միասնական Եկեղեցուն եւ ժողովրդին, յուսալ նորա խանդավառ ոգեւորութեան եւ համերաշխ գործունէութեան, վըստահել նրա ոգեւորիչ խօսքերին եւ խոստումներին, որոնց կամքով տառնձնել եմ այս պատասխանատու պաշտօնը: Եւ վերջապէս յուսադրում է ինձ այն գիտակցութիւնը թէ՝ մենակ չեմ, այլ ունիմ լծակից վստահելի աթոռակիցներ եւ վստահելի աջակիցներ՝ ի դէմս Սրբազան առաջնորդների եւ բարեշնորհ քահանայութեան, որոնք կոչուած են նոյն գաղափարին ծառայելու եւ նոյն պատասխանատուութեանենթակայ և կատարեալվստահութիւն են ներշնչում իրենց համերաշխ գործունէութեամբ, որ հաւատ եւ յոյս է տալիս մեզ՝ մեր ապագայ խոշոր ձեռնարկների յաջողութեանը:

Եղբայրական սիրոյ ողջոյնս քեզ՝ Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսիդ, Տիրաւանդ ողջոյնս, միաբանական ուխտիդ եւ Հայրապետական օրհնութիւնս սիրեցեալ հօտիդ: Հոգիս հրճւում է տեսնելով հայ եկեղեցական աթոռների համերաշխ դիրքը եւ սիրոյ շաղկապը Մայր Աթոռի հետ, որ մեր օրով անշուշտ առաւել եւս պիտի զօրանայ, որով ազգի կողմից ուսերիս բարձած քաղցր, բայց ծանր լուծը պիտի թեթեւանայ եւ դիւրանայ կոչմանս հետ կապուած պարտքիս կատարումը :

Ցաւ է ինձ, որ Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսական Աթոռը զրկուած է իր պատմական տեղերից, որ այնքան հարուստ են հայ ժողովրդի կուլտուրական եւ պատմական յուշարձաններով, որոնց հետ անքակտելիօրէն կապուած է Կիլիկիոյ հայ ժողովուրդը: Սակայն մխիթարական է, որ այդ տարագիր եւ աստանդական Աթոռը այսօր դառնում է կայուն եւ հաստատուն: Առաւել եւս ուրախ եմ, որ այդ Աթոռը բազմել է մեր հոգեկից հարազատ եղբայր՝ Տանն Կիլիկիոյ Շնորհազարդ Գարեգին Ա. Կաթողիկոսը, մեզ հետ միասին սնած ու դաստիարակուած Ս. Էջմիածնի Հոգեւոր Ճեմարանում : Երջանկայիշատակ Գէորգ Դ.ի եւ Հայոց Հայրիկի ազգասիրական, հայրենասիրական եւ կրօնասիրական զգացմունքներով ներշնչուած, նոցա զգայուն եւ քնքոյշ հոգու արտայայտութիւնները տեսած ու վայելած, մեզ հետ անշուշտ պիտի պայքարի եկեղեցական եւ ազգային միասնականութեան եւ համերաշխ գործունէութեան գաղափարները կեանքի մէջ իրացնելու եւ նոցա իրաւական բնոյթ տալու համար, որոնց սկիզբը դրուեցաւ Ազգային եկեղեցական ժողովում : (1)

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ

Յեղափոխական Տարօնը եւ 1915—16ի պատերազմը

Տարիներով հայ իրականութեան մէջ մեծ դեր կատարելէ վերջ, Տարօն, Սուլթան Սիւլէյման Գանունիի օրով ենթարկուեցաւ Օսմանեան կայսրութեան: Ըստ Կարապետ վարդապետ Եսաեանի, ԺԸ. դարու սկիզբը, Տարօնը կը կառավարէր Հասան անուն տէրէպէյի մը, որ կը նստէր Մուշ:

Տիարպէքիրի Մլանցի աշիրէթը, 10.000 տուն, դէպի Բիւրակնեան լեռները խոյլաղ ելլելէ առաջ եւ վերադարձին երկիցս յարձակեցաւ Հաշտեանքի Կէմիք գիւղին վրայ եւ մեծ կոտորածով ետ մղուեցաւ: Յաջորդ տարիները քրտական ասպատակութիւնները սաստկացած ըլլալով, Կէմիքի եւ Աւրանի Հայերը 7000 հոգինոց զինեալ ոյժ մը կազմեցին, ղեկավարութեամբ Կէմիքցի Աղեքսանդրի եւ Աւրանցի Տօնիկի ու որդին Սարգիսի: Աղեքսանդրի բացակայութեան Քիւրտերը եկան Կէմիք, հարկ պահանջելու: Հայերը զանոնք գանակոծելով վռնտեցին: Այս անպատուութիւնը չմարսելով, Մլանցիները յարձակեցան Կէմիքի վրայ, Աղեքսանդրը 500 հոգիով զանոնք ետ մղեց : Ալատին եւ Հայկերտ գիւղերով Հայերը խմբուեցան Աւրան: Քիւրտերը երկրորդ յարձակում մը կատարեցին Կէմիքի վրայ. Մուշի Հասան իշխանը 6000 հոգիով կ'օգնէր իրենց: Սարգիս 3000 հոգիով փութաց Կէմիքի օգնութեան, թշնամին երկու կրակի մէջ մնալով կրեց ծանր կորուստներ, բայց Աղեքսանդր ինկած ըլլալով, Սարգիս Կէմիքի հայութիւնը բերաւ Աւրան: Ապա հօրմէն զաղտնի ինկաւ Հասանի վրայ որ բանակած էր Հայկերտ: Կռուի ընթացքին սպաննուեցաւ:

Տօնիկ իր ազգականը՝ Ումրշատը զօրապետ կարգեց եւ 400 հոգիով Ալատին գիւղի մօտ, Հասանը եւ Քիւրտերը ջախջախելով փախցուց մինչեւ Արածանի:

Ապահունեաց չէյխը եւ Մըմանցի Քիւրտերը, որոնք իրենք զիրենք Մամիկոնեան սերունդը կը համարէին, եւ ամէն տարի մեծ վնասներ կուտային միւս Քիւրտերուն, հաշտեցուցին հակառակորդ կողմերը:

1877ի ռուսեւթրքական պատերազմը առիթ տուաւ Քիւրտերուն աւերել Տարօնը: Զօրեղ դիմադրութեան հանդիպեցան Մատնավանքի մէջ: Ռուսերը գրաւեցին Մուշը, բայց հաշտութեան հետեւանքով մեկնեցան, միասին տանելով Տարօնի հայութեան մէկ մասը:

Ապա նոր կռիւներ ծագեցան Հայերու եւ Քիւրտերու միջեւ: Ըստ նոյն հեղինակին Հայոց ղեկավարներն էին Սիսակ եւ Գուրգէն:

ԺԹ. դարուն յեղափոխական շարժումները առացան կազմակերպուած բնոյթ: Հայդուկային խումբերու տեղական ղեկավարներէն նշանաւոր են Արաբօ, Գէորգ Մալօեան (սպաննուած Ցրօնք), Աղբիւր Սերոբ, Գէորգ Չաւուշ, Հրայր, որոնք բոլորն ալ ինկան զէն ի ձեռին:

1893ին Սասուն ետ մղեց քրտական յարձակում մը:

1894ին Քիւրտերը, Մրկեմուզան մարզադետին բանակած Թուրք զինուորներու օգնութեամբ, յարձակեցան Սասունի վրայ: Շէնըք եւ Սեմալ գիւղերը նահանջեցին Կէլիէկիւզան, որ երեք շաբաթ դիմադրեց: Կռիւներ մղուեցան Աղբիկ, Տալւորիկ, Սասանի կամուրջ, Իշխու ձոր, եւ մանաւանդ Անտոքի վրայ: Շէնըկցի ռէս Գրրգօն ինկաւ թրքական դիծերը ճեղքելէ վերջ: Սասուն ճնշուեցաւ: 1904ին Հրայրի շուրջ համախմբուած էին Սասունի մէջ, Կովկասէն եկած հայդուկային խումբեր: Հրայր հակառակ էր ապստամբութեան: Արտասահման գնաց եւ վերադարձին ժողով գումարեց տեղական իշխաններուն հետ, որոնք հակառակ զէնքի պակասին նպատակայարմար գտան ապստամբիլ, իրենց ապահովութենէն դերիվեր նկատելով ազգային շահը, եւ յուսալով թէ այդ ապստամբութեան շնորհիւ Եւրոպան պիտի միջամտէ եւ Թրքահայ ժողովուրդի վիճակը պիտի բարւոքի:

Հրայր բռնեց ամէնէն վտանգաւոր կէտը, այսինքն Շէնըքի եւ Սեմալի տիրապետող բարձունքները, որոնք կը փակէին Մուշէն եկող զինւորի ճամբան: Հոն սպաննուեցաւ եւ ղեկավարութիւնն անցաւ Անդրանիկի եւ Գէորգ Ջավուշի, որոնք սակայն չկրնալով տեղական սահմանափակ միջոցներով երկար դիմադրութիւն մը ցոյց տալ, քաշուեցան Առաքելոց վանքը, ուր Անդրանիկ ճեղքեց թշնամի դիծերը ձիւներու մէջէն եւ անցաւ Վասպուրական :

1915ին Թուրքերը եկած համարեցին հայութիւնը բնաջնջելու ժամանակը: Պայմանները նըպաստաւոր էին իրենց համար: Սակայն ռուսական յառաջխաղացումը, կամաւորական գունդերը, տեղական սահմանափակ միջոցներով ինքնապաշտպանութիւնը փրկեցին 80000է աւելի Տարօնցիներ:

Սասունը զէնքի փարեցաւ Միջոյի եւ Կորիւնի ղեկավարութեան տակ: Անտոքի եւ Քանի մէջ կատաղի կռիւներ մղուեցան: Սասուն ապաստանած էին նաեւ Մուշի Դաշտի ժողովուրդէն շատերը, որոնք ամբողջ մէկ տարի, մինչեւ 1916ի գարունը, այսինքն Ռուսերու կողմէ Մուշի գրաւումը, կուրծք տուին Թուրք կանոնաւոր զօրքին եւ շրջակայ զօրեղ քրտութեան: Ունեցան ծանր կորուստներ, բայց մարտիկները եւ ժողովուրդին մէկ մասը փրկուեցան: Իջան իրենց լեռներէն հըպարտ եւ աննուաճ Սասունցիները, ամէն բանէ առաջ զէնք կը պահանջէին, կռիւը շարունակելու համար: Բայց քաղաքը ինկաւ հերոսի մահով, Թնդանօթի ռումբերու տակ: 200 հոգիով օրհասական պայքար մղեց Կոտոյի Հաճին: Ս. Կարապետի վանքը ապաստանող Հայերը երկար դիմադրութենէ մը վերջ, ապաստանեցան Ս. Կարապետի անտառը եւ փրկուեցան:

Բուլանըքի եւ Մանազկերտի 34.000 հայութիւնը ազատեցաւ Ռուսերու կողմէ: Այդ շրջանէն միայն երկու գիւղեր յարձակում կրած էին: Անոնք ամբացան Եփրատի մէկ կղզեակին մէջ եւ ետ մղեցին Թուրքերը: Հասրաթի եւ Մարտիրոսի ղեկավարութեամբ Ջխուրի Հայերը, ճահիճներու մէջ ապաստանած՝ դիմադրեցին եւ ազատեցան մինչեւ Մանիկ յառաջացած Խազախներու կողմէ:

Խոյթ - Բռնաշէնէն եւ Մոտկանէն ազատուեցան 11.000 հոգի: Տիգրանակերտի կողմէն 500, Երզընկա - Տերսիմ գծով 20.000, Բաղէշի հարաւը Մեսրոպ Միրզախ յարձակումով մը ազատեց Սպարկերտի 4000 հայութիւնը: Սասունէն միայն մարտիկներէն 2400 հոգի, առանց հաշուելու ժողովուրդը: Անդրանիկ Պիթլիսի մէջ՝ 500 եւ Համազասպ Խիզանի շրջանէն ազատեց նոյնքան: Եթէ աւելցնենք լեռ ու սար ապաստանող Հայերը, որոնք ռուսական գրաւման հետեւանքով կրցան ազատիլ, կ'ունենանք լայն կերպով վերոյիշեալ թիւը:

Թուրքեւռուս պատերազմը Տարօնի մէջ.— Ռուսերը 1915ին առին Մանազկերտը եւ Բուլանըքը, զօրավար Նազարբէկեան մտաւ Խլաթ: Հայ կամաւորներ հասան Դատուան, եւ խազախ զօրամաս մը յառաջացաւ մինչեւ Մանիկ: Յուլիսին թրքական խիզախ հակայարձակում մը Ռուսերը վանեց Մանազկերտէ:

1916 Յունուար—Փետրուարին Ռուսերը եւ Դրօի գունդը արագօրէն յառաջացան Տարօն: Խընուս, Վարդս, Մուշ, Սասուն ազատագրուեցան : Համազասպ հասաւ Բաղէշի Կիւզէլ Տէրէն: Անդրանիկ Պիթլիզ սուր հարաւը դանուած թրքական դիրքերը գրաւելէ վերջ, նահանջող թշնամի բանակին կրունկէն մտաւ Բաղէշ: Անմիջապէս գործի ձեռնարկեցին տեղական Հայերէ կազմուած հետախուզական ջոկատներ, պատժելով անհանդարտ թշնամի գիւղեր (Զրիկ, եւն.), բայց Քօսուրի արշաւը անցաւ անյաջող, քանի մը ապստամբ գիւղեր ընկճելէ վերջ, 40 ընտիր մարտիկներ պաշարուելով սպաննուեցան:

Հայ կամաւորական գունդերը մեծ տոկունութիւն ցոյց տուին Կարբի, Էշրէֆի, Խաչայի, Խանի եւ Խիզանի կռիւներուն ընթացքին:

1916 Յուլիսին Ռուսերը յարձակեցան Անտոք եւ Թարխունչ լեռներու ստորոտը դիրք բռնած եւ Տարտանէքէ բերուած ընտիր Թուրք զինուորներու

«Մեր Բժիշկը»

Ձիշդ քանի տարի է ծանօթացած եմ իրեն: Կրնամ ըսել թէ մտերմացած ալ ենք իրարու, սակայն այսօր երբ իր մահուան առթիւ, իբր յարգանքի արտայայտութիւն, գրելու հարկին տակ կը գտնուիմ, քանի բառ չեմ կրնար գտնել, իր մասին խօսելու համար:

Ազնիւ մարդ էր մեր Բժ. Յ. Տէր Դաւթեանը, բառին իսկական իմաստով, որով եւ ազնիւ հայ եւ բնականաբար ազնիւ Դաշնակցական: Ջափազանց ընկերասէր էր: Մեր, «Արղութեան» խումբի ընկերներէն ամէն մէկս, մեր ընտանիքի անդամներով, լայն տեղ ունէինք իր բարի սրտին մէջ: Կը հետաքրքրուէր բոլորիս ընտանեկան ներքին կեանքով եւ եթէ ո եւ է մէկր նոյնիսկ աննշան հիւանդութիւն մը կամ որ եւ է դժբախտութիւն մը ունենար, առաջին հասնողներէն մէկը անպատճառ մեր Բժիշկը կ'ըլլար: Մեզ՝ իր կրտսեր ընկերները ամչցնելու աստիճան կարգապահ էր ընկերական, կուսակցական գործին մէջ: Մեր խումբին քանի տարուան կեանքին մէջ, շատ քիչ անգամ ժողովներէ բացակայ եղած է, եւ ասիկա մինչեւ մեր վերջին ժողովը: Լաւ կը յիշեմ, ժողովէն վերադարձին, մինչեւ իրեն բնակարանը երեք անգամ հանգչելու ստիպուեցաւ: Իր յառաջացած տարիքը բնաւ արգելք չեղաւ որ մօտէն հետաքրքրուի ու անտեսէ ազգային կուսակցական գործերը:

Իմ վերջին տեսակցութիւնս իրեն հետ կարծեմ անցեալ թէ նախանցեալ հինգշաբթի իրիկուն մըն էր: Գործէն կը վերադառնայի, ինք ալ Իսիի դարմանատունէն կուգար: Ցոգնած էր, ըստ մեր սովորութեան կեցանք ճամբու վրայ: Ինք սկսաւ իր հարցումները տեղական գործերու մասին, հետաքրքրուեցաւ մեր «Նոր Սերունդ»ով, մանրամասն հարցումներ ըրաւ ու գոհ մնաց տուած տեղեկութիւններէս,

— Գիտե՞ս, բժիշկ, ըսի, եթէ այդ երիտասարդ տղաքներուն եւաղջիկներուն միջոցաւ քիչ մր ատեն եւս կարենանք պահպանել մեր հայ ընտանիքը օտարամուտ տարրերէ, այդ մեծ շահ պիտի ըլլայ մեզի համար:

— Այո, այո, ըսաւ աշխուժութեամբ, այդ շատ լաւ կ'ըլլայ, միայն թէ, եթէ յաջողուի»: Եւ յանկարծ տխուր ամպ մը իր դէմքին վրայ, անմիջապէս փոխեց խօսքը ու ժպիտով մը — « Ջերոնք ի՞նչպէս են, հարցուց:— Լաւ ենք, Բժիշկ ըսի, եւ ալ կատակի դարձնելով: Կ'ապրինք, էլի: Հասկցայ որ քիչ մը շատ խօսեր էի:

Դժբախտ, սիրելի Բժիշկ:

Ընկեր Ցակոբ Աբէլեանն է որ վերջին անգամ, երկուշաբթի առաւօտ (Ցուլիս 8) տեսած էր զինքը դարձեալ ոտքի վրայ: Հարցումներ ըրեր է միշտ «Նոր Սերունդ»ի մասին, տեղեկութիւն առեր է անոնց Թանգարան այցելութենէն, եւ ունեցած տպաւորութիւններէն, իր խորին վրդովումը յայտներ է նախկին ընկերոջ մը «Մայիս 28»ի ազգային տօնին դէմ գրած մէկ յօդուածին մասին եւ, ո՛վ դարմանք, ըսեր է թէ պիտի գրէ անոր դէմ: Ո՜րքան խոր պէտք է եղած ըլլայ իր վրդովումը, մեր Բժիշկը որոշեր է գրել: Մէկ օր վերջը, Ցուլիս 9ի երեքշաբթի իրիկունը, բարեկամի մը տունէն վերադարձին, կառախումբին մէջ իսկ, մեր սիրելի Բժիշկը, այնպէս խաղաղ կերպով յաւիտենապէս կը փակէ իր աչքերը, երթալ միանալու համար, գործի ու գաղափարի իր միւս ընկերներուն, մեր անմահներու փաղանգին:

Բի՛ւր յարգանք իր յիշատակին:

Գ. ԿԻՒԼԵԱՆ

վրայ: Սասունցիները Անտոք բարձրանալով դաւնոնք Թիկունքէն զարկին: Թուրքերը փախան Խուրի: Ապա Ճապաղջուր - Ս. Կարապետ ուղղութեամբ յարձակելով վերագրաւեցին Մուշը, Զարպահարը եւ Խլաթը: Օգոստոսին Ռուսերը վերադարձան Մուշ, Խլաթ եւ Քօսուր լեռներուն վրայ:

1917ի ռուսական յեղափոխութիւնը վերիվայր հրջեց կացութիւնը: Մինչեւ 1918 Փետր. 27 Թրք. կրկնապատիկ ուժեր եւ մղուեցան: Բայց Էրզըրումի անկումը պատճառ եղաւ, որ Տարօնը պաշտպանող ուժերը նահանջի հրաման ստանան: Ճամբան չարաչար պարտութեան մատնեցին Ս. Յովհաննու վանքի մօտ ճամբան փակող թշնամին:

Տարօնցին լեցուեցաւ Այրարատ, տուաւ Անդրանիկի ուժերուն մէկ կարեւոր մասը: Կռուեցաւ Զանգեզուր, Թալին, Արագած, Աշտարակ, Աղուտի Վաղուտի, Տէրքէնտ, Զարուզ, Հեքերլու, Ջղնիի ձոր, Խօսրովա, Զամուշ Բասան, Սարդարապատ, Ղարաքիլիսէ, ինչպէս շատ իրաւամբ դիտել կուտայ Գ. Կարօ Սասունի, իր գրքին մէջ («Տաճկահայաստանը ռուսական գրաւման տակ»):

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԱՆՏՈՆԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

HONGROIS DE LA RÉSISTANCE, par André Lazare. Préface de Vercors. Edition du Bateau Livre, 5 rue Alphonse - de - Neuville, Paris. Prix 50 francs:

Ընկերոջ մը յիշատակին

Ընտանեկան հոգերու եւ կեանքի դառն հարկադրանքին տակ, մօտ երեք տարիէ ի վեր, քաշուած Փարիզի յետին մէկ թաղամասին մէջ, շատերու կարգին մոռցած էի՝ կարծես նաեւ զինք եւ ահա գոյժը «Յառաջ»ի մէջ.— Ընկեր Հմայեակ Ուզունեանը ոչ եւս է:

Ողբացեալ ընկերոջ հետ գաղափարական ջերմ կապերով կապուած էի 1925էն ի վեր: Արդարեւ 1925 Մայիսին Վիէն հաստատուելով կը մտնէի Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերը, որ այդ օրերուն կը հաշուէր մօտ 20 ընկերներ, մեծ մասով տարեցներ: Ինծի հետ կային երկու նորագիրներ եւս: Մեր երեքին կնքահայրութիւնը վիճակուեցաւ ողբացեալ ընկերոջ, որուն հետ միասին յետագային 2—3 տարի կոմիտէի անդամ ըլլալու պատիւն ունեցայ:

Եթէ չեմ սխալիր, 1928ին Հմայեակը նուէր ունեցաւ Կապոյտ Խաչին, որով Կոմիտէն մնաց մեզի (աւելի երիտասարդներուն) եւ երբ տարուան վերջը մենք մեր հրաժարականին հետ, մեր գործունէութեան տեղեկագիրը կը ներկայացնէինք, յայտնելով 4—5 անպարտաճանաչ եւ թոյլ ընկերներու վտարումը, ընկեր Ուզունեանը վրդովուած խօսք կ'առնէր եւ կը մեղադրէր Կոմիտէն հետեւեալ բառերով.— «Կոմիտէն կարծես թէ հպարտութիւն մը կը զգայ քանի մը ընկերներու վտարումով, պատճառ ցոյց տալով անոնց թուլութիւնը, մինչ իր ամենակարեւոր գործը պիտի ըլլար այդ թոյլերէն նախ լաւ Հայեր եւ ապա նոյնքան լաւ Դաշնակցականներ պատրաստել»: Ահա թէ՝ ինչպէս կ'ըմբռնէր մեր ողբացեալ ընկերը Կոմիտէի մը պարտականութիւնը, այսինքն զոհել ժամանակը, իր անձնական գործը եւ զբաղիլ յաճախ այդպիսի թոյլ ընկերներով, որովհետեւ գիտակիցները պէտք չունին թելադրանքի, իրենց պարտականութիւնը կատարելու համար, այլ միւսները կը կարօտին ոչ միայն մասնաւոր հոգածութեան, այլեւ ջերմ աշխատանքի:

Իր հետ միասին (իր թելադրանքով) մօտ երկու տարի վարեցի մեր սիրելի «Յառաջ»ին եւ «Դրօշակ»ի հաստավաճառութեան գործը, ինք Փոնթ Էվէքի, իսկ ես Էսթրէզէնի մէջ: Այս պատճառով մեր տեսակցութիւնը կը դառնար յաճախակի եւ կը զգայի թէ՝ ինչ ջերմ սիրով կապուած էր Դաշնակցական մամուլին, անոր մէջ տեսնելով մեր գաղափարներու տարածումը:

Սխալած չեմ ըլլար եթէ ըսեմ թէ Վիէնի մեր կազմին մինչեւ հիմա ալ լաւագոյններէն մէկը ըլլալուն մէջ, մեր ողբացեալ ընկերը անկասկած ունեցաւ իր մասնաւոր դերը:

Այս քանի մը տողերը թող համեստ ծաղկեփունջ մը ըլլան, սիրելի Հմայեակ, ընկերոջ մը կողմէ որ իր առանձնութեանը մէջ միշտ ալ պիտի յիշէ քեզ եւ Վիէնի Հ. Յ. Դ. առաջին կազմի ընկերները որոնց մէկ մասը, աւաղ, քեզ պէս օտար հողին յանձնեցինք: — Ս. Ա. Սելբէկեան

Երուանդ Շահազիզի ծննդեան 90ամեակը

ԽՄԲ.— Սով. Հայաստան ամսագրի [redacted] Յունուար 1ի թիւէն, մեր հայերէնով.—

Յունուար 13ին լրացաւ բանասիրական գիտութիւններու Տոքթ. Երուանդ Յովակիմ Շահազիզի ծննդեան 90ամեակը:

Ծնած է 1856 յունուար 13ին Աշտարակի մէջ: Նախնական կրթութիւնը ստացած է Երեւանի գաւառական դպրոցը եւ 1870ին իր հօրեղբօր՝ Սմբատ Շահազիզի ջանքերով կ'ընդունուի Մոսկուայի Լազարեան Ճեմարանը զոր աւարտելէ վերջ, ուսումը շարունակելով կ'աւարտէ Լիկէոնի մէջ 1882ին: Այդ թուականին ալ պաշտօնի կը կանչուի Նոր Նախիջեւանի մէջ թեմական դպրոցին մէջ նախ իբրեւ ուսուցիչ, ուր կ'աշխատի 35 տարի, յետոյ իբրեւ տեսուչի օգնական եւ տեսուչ:

Մանկավարժական աշխատանքին զուգընթաց Շահազիզը 80ական թուականներէն սկսեալ կը զբաղի գրական եւ գիտական աշխատանքներով, մասնաւորապէս կը հետաքրքրուի Միքայէլ Նալպանդեանի, Ռափայէլ Պատկանեանի, Մկրտիչ Էմինի ստեղծագործութիւններով ինչպէս նաեւ հայ ժողովուրդի պատմութեամբ:

«Հանդէս գրականական եւ պատմական», «Լումայ», «Տարազ» պարբերաթերթերու մէջ կը հրատարակէ կարգ մը կարեւոր եւ հմտալից աշխատութիւններ «Երգ եւ Դրդ դարերու Հայոց մտաւոր կեանքը» (1894), Միքայէլ Ղազարեան Նալպանտեան (1897), Մկրտիչ Յովսէփեան Էմին (1900): Մեր վանքերն ու նրանց դերը Հայ կեանքում (1901), Նոր Նախիջեւանը եւ Նոր Նախիջեւանցիք (1903), Խորէն Արքեպիսկոպոս Գալֆաեանը եւ Նալպանտեանի «Ախտմիքը» (1903), «Գաբրիէլ Պատկանեան» (1910):

Այս նոր գործերը աչքի կը զարնեն իրենց փաստական առատ նիւթով, գիտական ճշդութեամբ եւ հանրամատչելի հիւթեղ շարադրութեամբ: Ուշադրաւ տեղ կը բռնէ Միքայէլ Նալպանտեանի ընդարձակ կենսագրութիւնը, որու մասին Ն. Ցա. Մառը գրած է «Կատարեալ գոհար մըն է»:

1927ին լոյս կը տեսնէ «Գաբրիէլ Սունդուկեան» աշխատութիւնը:

Մինչեւ 1930 կը վարէ Երեւանի գրական թանգարանի վարիչի պաշտօնը: Անոր ջանքերով թանգարանը կը հարստանայ հայ գրականութեան պատմութեան վերաբերեալ մեծարժէք դիւանաթուղթերով (archives) եւ բազմաթիւ կարեւոր փաստաթուղթերով:

Երեւանի մէջ Շահազիզը կը շարունակէ իր պրպտումները Միքայէլ Նալպանտեանի, Գաբրիէլ Սունդուկեանի, Պատկանեանի, Խաչատուր Աբովեանի դիւանաթուղթերուն մէջ եւ բազմաթիւ արժէքաւոր նիւթեր մէջտեղ կը բերէ:

1931ին լոյս կը տեսնէ ծրագրան գիտնականին «Հին Երեւանը» ընդարձակ ու փաստալից աշխատութիւնը, որ կը պարունակէ Երեւան քաղաքի պատմութիւնը շատ հին անցեալէն մինչեւ մեր ժամանակները:

1932ին հրատարակեց «Դիւան Միքայէլ Նալպանտեանի» հատորը որ կը պարունակէ Նալպանտեանի բազմաթիւ անտիպ նամակները, գրութիւններ, մեծ մասամբ գրուած բանտէն: Հեղինակը այս ամբողջ նիւթերը ընթերցողին ներկայացուցած է բազմաթիւ արժէքաւոր ծանօթագրութիւններով, դիտողութիւններով:

Երուանդ Շահազիզի գիտական գործունէութեան ամէնէն բեղնաւոր շրջանը հանդիսացաւ վերջին տասնամեակը, երբ պատրաստեց մէկը միւսէն աւելի կարեւոր եւ արժէքաւոր նոր գործեր, ինչպէս «Դիւան Խաչատուր Աբովեանի»որու առաջին հատորը լոյս տեսաւ 1940ին, իսկ երկրորդը պատրաստ տպագրութեան: Տպագրութեան համար պատրաստ է նաեւ «Դիւան Ռաֆայէլ Պատկանեանի» հատորը: 1944ին լոյս տեսաւ անոր «Սմբատ Շահազիզի կեանքը», իսկ 1946ին «Խաչատուր Աբովեանի կեանքը»:

Երուանդ Շահազիզի ձեռագիր գործերուն մէջն են «Աշտարակ» ստուար աշխատութիւնը եւ «Ջէրքէզահայերու» պատմութիւնը:

Սովետական Հայաստանի գիտական եւ հրատարակչական հիմնարկները (Հայկական ՍՍՌ Գիտութիւններու կաճառ, Պետական հրատարակչութիւն եւայլն) Շահազիզի համար ապահոված էին ստեղծագործելու նպաստաւոր պայմաններ:

Գ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՅՈՒԼԻՍ 14 ԷՐ... PONT LAFAYETTE

ԼԻՈՆ, 14 Յուլիս.— Է՛ր երբեմն...: 1944 Օգոստոսին, Ֆրանսայի բռնագրաւման շղթան սկսած էր քակուիլ օղակ առ օղակ: Գիւղեր ու քաղաքներ կ'ազատագրուէին իրարու ետեւէ: Դաշնակիցներու չանթահարիչ արշաւին առջեւ, Կէօթէի հայրենիքին բանակներուն նահանջը վերածուած էր կատարեալ աղէտի: Կասկած չկար այլեւս որ հինգ տարուան մարդկային գազանամարտը իր վերջալոյսը կ'ապրէր: Ռումբերու կրակովը շիկացած հորիզոնէն, աւետաբեր մօգեր կը յայտնէին արդէն մօտալուտ ծնունդը երանաւէտ խաղաղութեան: Փարիզ ազատագրուած էր արդէն: Ու Լիոնցիները անհամբեր կը սպասէին Դիմադրութեան մայրաքաղաքին ազատագրումին:

1944 Սեպտեմբեր 2ի արեւածագին, քաղաքին մէկ ծայրէն միւսը աղաղակ մը տարածուեցաւ չանթասլաց — «Ոչ մէկ Գերմանացի Լիոնի մէջ»: Ցանկարծ ահաւոր պայթիւն մը որ կը սարսէր քաղաքը երկրաշարժի մը նման: Ուժանակ մըն էր որ կը պայթէր: Անոր յաջորդեցին ուրիշներ նոյնքան եւ աւելի ուժգնութեամբ, տասնեւհինգ անգամ:

Քիչ վերջ տիրող վերջնական անդորրութեան մէջ, իր ազատութիւնը վերագտնող Լիոնցին անհուն բերկրանքին հետ զգաց մեծ դառնութիւն մը.— Լիոնի բոլոր կամուրջները քանդուած էին: Զոյգ գետերու եւ զոյգ բլուրներու քաղաքը զարնուած էր սրտէն: Ան պատերազմի մեծ վիրաւոր մըն էր: Լիոնի կամուրջնե՛րը, իր պարծանքը, որ Ռոնի եւ Սոնի հանդիպակաց ափերն ի վար երկարնատարած ծառուղիներով պճնազարդ վայելչութիւն մը կուտան մետաքսեղէններու թագուհիին, առով իսկ կարենալ մրցելով Լոյս Քաղաքին հետ: Փարիզի համար նոյնը չեն կամուրջները, ան ունի իր հրաշագործ փապուղին .(métro):

Քաղաքը դատապարտուած էր կատարեալ անշարժութեան: Հնագոյն կամուրջը, Guillotière, քանի մը ժամուան մէջ բաւական վերանորոգուեցան ամերիկեան բանակի ամրաշէն վաշտինկողմէ: Տարօրինակ ու աննախընթաց տեսարան մը կը պարզուէր առաջին օրերուն դէպի այդ կամուրջը տանող ճամբաներու վրայ: Ամէն տեսակ ինքնաշարժ կառքեր, անձնական, զինուորական, բեռնատար, եւ... մեռելաբարձ, գրոհի կը տրուէին գետին մէկ կողմէն միւսը անցնելու հարկադրուած ամբոխին կողմէ: Աւելի ուշ վերանորոգուեցան ուրիշ կամուրջներ, գրեթէ բնականոն դարձնելով քաղաքին երթեւեկը: Իսկ ամէնէն կարեւոր կամուրջին, Pont Lafayetteի բացումը, որուն համար տեղական թերթ մը կը կոչէր «Ռոնի կեդրոնական դուռը», տեղի ունեցաւ Յուլիս 14ի առաւօտ: Քաղաքապե—

տութիւնը մնաց կառուցման հանդիսութիւնը կազմած էր Ազգ. տօնին պաշտօնական արարողութեանց յայտագրին: Ահա ճիշդ հոդ է ամբողջ իմաստը շինարարական աշխատանքին: Փառք բանուորական ստեղծագործութեան: Ահա յեղափոխութիւն մըն ալ այդ, քանի որ կը տանի նոյն նպատակին՝ մարդկային բարօրութեան: Քաղաքապետը, կուսակալը, որ զգեստաւորուած էր իր ամէնէն պաշտօնական տարազներով եւ բարձր անձնաւորութիւններ չէշտեցին հսկայական աշխատանքին իմաստը: Երկու գործաւորական մեծ թաղամասեր, Villeurbanne եւ Vaise, դարձեալ իրարու կը կապուին մէկ չուանով: Հանրակառքերու վեց գիծեր կը վերսկսին իրենց երթեւեկը, անվիճելի դիւրութիւնը ընծայելով աշխատանքի աշխարհին: Place des Cordeliers, քաղաքին ճիշդ կեդրոնը, կամուրջին դիմաց, որ Լիոնի համար է այն է ինչ որ Place de l'Opéraն Փարիզի համար, կը վերագտնէ իր նախկին խանդավառութիւնը:

... Ու իմ հայեացքս, խոյս կուտայ պահիկ մը վրփրադէզ Ռոնէն ու կ'երթայ սաւառնիլ մինչեւ Մայր Արաքս ու տենչանքի եւ կարօտի յոյզերով, կ'երեւակայէ տեսնել հոն կառուցուած ուրիշ կամուրջներ, կամուրջներ փառազարդ, այս անգամ հայկական բազուկներով:

ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

սոնք ըմբոստացած էին բանի աշխատանքին դէմ):
Ուրեմն համագումար 37.521 դոհեր:

Ամբաստանեալը ճառեր խօսելով, ըսած է. — «Կ'ուզէի ձեզի հետ ըլլալ, բաժնել ձեր տառապանքները. դուք Ֆրանսայի համար կ'աշխատիք: Մառէշալը հպարտ է ձեզմով»: Պ. Պիւսիէօ ինքզինքը պաշտպանելու համար յայտարարեց.

— «Երբ Լավալ առաջարկեց այս պաշտօնը, մտածեցի մերժել: Բայց Լավալ ըսաւ.—Իրաւունք չունիք մերժելու»: Մենք ալ տեսակ մը զինուորներ ենք: Եւ համակերպեցայ: Մեզի հրաման կուտան, մենք ալ կը խոնարհինք: Երբեք միտքէս չանցաւ թէ կը դաւաճանեմ Ֆրանսայի: Ես կը ծառայէի իմ պետերուս հրամաններուն»:

Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ ոստիկանութեան վերատեսուչը գինարբուքներ կը սարքէր իր տիկնոջ հետ, պաշտօնեաները խրախուսելու համար: Երբ անոնք դիտել կուտային թէ Լոնտոնի անթելը ծանր պատիժներ կը սպառնայ, Պիւսիէօ կ'ըսէր. — «Հոգ մի ընէք, քաղաքականութիւն է: Այսպէս կ'ըսեն եւ ուրիշ բան կ'ընեն: Ամէն պարագայի մէջ ձեր պետերը, մառէշալը, Պ. Լավալ եւ ես ինքս կը պաշտպանենք ձեզ»:

Ամբաստանեալը ուզեց ապացուցանել թէ ինք տեղեկութիւն չունէր հայրենասէրներու կրած չարչարանքներէն եւ ըսաւ.— «Մեր շնորհիւ, այլ եւս պատանդներու գնդակահարում տեղի չունեցաւ 1942էն մինչեւ ազատագրումը»: Իր կարծիքով, պարզ «ահաբեկիչներ» էին անոնք որ կը գնդակահարուէին իբրեւ պատանդ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԶՕՐ. ՄԻԽԱՅԼՈՎԻՉ եւ իր ութ մահապարտ ընկերները գնդակահարուեցան չորեքշաբթի առտու, ազգ. ժողովի նախագահութիւնը մերժած ըլլալով ներումը: Պատիժը գործադրուեցաւ մահավճիռէն 48 ժամ վերջ, բոլորովին գաղտնի: Կառավարութիւնը պարզապէս գնդակահարութեան լուրը հաղորդեց օտար թղթակիցներուն, առանց մանրամասնութիւններ հաղորդելու: Մահապարտներուն թիւը 11 էր, բայց երկուքը դատուեցան ի բացակայութեան: Կ'ըսուի թէ մահապարտները փոխադրուած էին Թոփճիտար, այն վայրը ուր Գերմանները կը գնդակահարէին Եուկոսլաւիոյ հայրենասէրները: Նախ հրացանի բռնուած է Միխայլովիչ, առտուն ժամը 4ին, յետոյ միւսները: Ամբողջ գործողութիւնը տեւած է 40 վայրկեան:

ԱՄԲՈՂՋ ՊԱՂԵՍՏԻՆԸ անշարժութեան դատապարտուեցաւ չորեքշաբթի օր, հրէական գործադուլին առթիւ, որ սարքուած էր իբրեւ բողոք 2000 ազգակիցներու արգելափակման դէմ: Գործադուլը սկսաւ առտուան ժամը 9ին: Ազատ ձգուած էին միայն թերթերը, հիւանդանոցները եւ ուրիշ կենսական սպասարկութիւններ: Թէլ-Ավիվ կը գտնուէր «հրէական կառավարութեան» ձեռքին տակ: Բոլոր պատերուն վրայ յայտարարութիւններ փակցուած էին, հրէական պետութիւն հռչակելով Պաղեստինը:— Անգլօ-ամերիկեան մասնաւոր յանձնաժողովը ծրագիր մը կը մշակէ, Պաղեստինը արաբ-հրէական պետութեան մը վերածելու համար:

300 ԳԵՐՄԱՆ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐ, որոնք Համպուրկի մէջ տուներ կը շինեն անգլ. զինուորներու ընտանիքներուն համար, ըմբոստացան առջի օր, յայտարարելով թէ իրենց տրուած ուտելիքը խոզերն անգամ չեն կրնար ուտել: Ցուցարարները խռչտանգեցին իրենց բնակած կայանին բժիշկը, սպառնալով սպաննել, եթէ չբանար ուտեստի շտեմարանները: Յետոյ մտան շրջակայ պարտէզները, պտուղներ եւ բանջարեղէններ գողնալով: 1 ամսուան մէջ այս երկրորդ ըմբոստութիւնն է որ կը ծագի Համպուրկի մէջ: Յունիսին ալ 4000 հոգի բողոքի ցոյցեր սարքեցին, երբ հրաման տրուեցաւ պարպել 30000 բնակարաններ, անգլ. բանակի պաշտօնէութեան յատկացնելու համար: Այս դէպքերուն ղեկավարները մինչեւ հինգ տարի բանտարկութեան դատապարտուեցան:

25 ԱՌ ՀԱՐԻՒՐ ՅԱՒԵԼՄԱՆ մասին կատարուած բանակցութիւնները անելի մը յանգեցան վերջին պահուն, խոր տարակարծութիւններ ծագած ըլլալով գործատէրերու եւ Աշխատանքի Դաշնակցութեան ներկայացուցիչներուն միջեւ: — Աշխ. Դաշնակցութեան հրահանգով, բանուորական հինգ մեծ թափօրներ պիտի կազմուին այսօր, ուրբաթ, Փարիզի գլխաւոր պողոտաներուն վրայ, 25 առ հարիւր յաւելում, գիներու կրճատում, սեւ շուկայի դէմ պայքար եւն. պահանջելով:

ՄԻՍԻ ԽՆԴԻՐԸ կը մնայ միշտ առկախ: Պարենաւորման Նախարարը որոշեց Մարսէյլի մէջ փորձել իր ծրագիրը,— շաբաթը 150 կրամ թարմ միս պետական սակագնով, 150 ալ ազատ վաճառելի: Նախարարական խորհուրդը վերջնական որոշում պիտի տար երէկ, տագնապը լուծելու համար:

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆ օրէնքին գործադրութիւնը 1947 յունուար 1ին յետաձգելու առաջարկ մը ներկայացուցած էր Ժողովրդական Շարժումը (M. R. P.): Ազգ. Ժողովին աշխատանքի Յանձնաժողովը 15ի դէմ 19 ձայնով մերժեց այս առաջարկը:

50.000 ՀՈԳԻ ցոյց մը կատարեցին Թրիէսթէի մէջ, մերժելով այդ շրջանին միջազգայնացումը եւ պահանջելով Եուկոսլաւիոյ կցել զայն: Պելկրատի Ազգ. Ժողովին մէջ ալ փոխ-վարչապետը ճառ մը խօսելով, յայտարարեց թէ Եուկոսլաւիա կը մերժէ ընդունիլ Զօրսերու Խորհուրդին տուած որոշումը:

ԱՆԳԱՄՐՏ ԱՐՁԱԿՈՒԵՑԱՒ Ռուսիոյ խորհրդային դեսպանատան պաշտօնատարներէն տեղակալ Ռէյտին, որ ձերբակալուած էր իբրեւ լրտես:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ անգլիական եւ ամերիկեան շրջանները միացնելու համար բանակցութիւններ սկսան չահակիցներուն միջեւ, համաձայն Պ. Պըրնսի հրահանգին: Հաւանական է որ ի վերջոյ Ֆրանսա եւ Խ. Միութիւնն ալ մասնակցին այս բանակցութեանց: — Մոսկուայի անթելը կը բողոքէ Գերմանիան դաշնակցային պետութեան վերածելու ծրագրին դէմ:

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ Յանձնաժողովը որոշեց որ երկրորդ ընդհ. ժողովը կոչուի Հանրապետութեան Խորհուրդ, նախկին Ծերակոյտին տեղը բռնելու համար:

ՄԷԿ ՄԻԼԻԱՌ 800 ՄԻԼԻՈՆ ֆրանք ծախք կը նախատեսուի, Մարսէյլի նաւահանգիստներուն վերանորոգման համար:

ԱՆԳԼԻՈՅ 12.000 ՓՌԱՊԱՆՆԵՐԸ ժողով գումարելով, որոշեցին չենթարկուիլ պարենաւորման նախարարին որոշման (կրճատում հացի): Նոյն իսկ յանձն կ'առնեն բանտ երթալ խմբովին:

ԵԹՈՎՊԻԱ մնացած Իտալացիները հետզհետէ կը վտարուին: Իտալական ստացուածքներն ալ գրաւուած են:

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ զինուոր մը թակարդն իյնալով սպաննուեցաւ Թրիէսթէի մէջ, երկու հոգի ալ վիրաւորուեցան:

Յարգանքի երեկոյ

ԱՒ. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 80ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Շավիլի «Րաֆֆի» Երիտ. Միութեան կողմէ, 20 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, Շավիլի քաղաքապետարանի սրահը: Կը նախագահէ Պ. Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ, կը խօսի Պ. Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ: Արտասանութիւն եւ ընթերցում Ահարոնեանէն: Գեղարուեստական բաժին, ղեկավարութեամբ Պ. Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի: Մուտքը ազատ է:

ՎԱԼԱՆՍԻ Կապոյտ Խաչի դաշտահանդէսը Յուլիս 21ին, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, «Baume des Bois» իգեղատեսիլ անտառին մէջ որ բացառաբար տրամադրուած է Կապոյտ Խաչին համար: Գեղարուեստական ճոխ բաժին, հայկական ու եւրոպական պարեր նուագի ընկերակցութեամբ, գոհացում տալու համար սպասէր երկսեռ երիտասարդներուն: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ: Անձրեւի պարագային պատսպարանը ապահովուած է:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ.— Տէր եւ Տիկին Յովսէփ եւ Յովհաննէս Ուզունեան եղբայրները եւ Քրիստափոր եւ Շաքէ Ուզունեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն Հ. Յ. Դ. Փարիզի Կեդր. Կոմիտէին, Վիէնի եւ Ալֆորվիլի ենթակոմիտէներուն, Ալֆորվիլի Հ. Մ. Ը. Մ.ին եւ բոլոր այն ընկերներուն եւ բարեկամներուն որ անձամբ եւ նամակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց եղբօր եւ հօր՝ ՀՄԱՅԵԱԿ ՈՒԶՈՒՆԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

Հայկական Հերոսամարտի Օրը Խանասորի արշաւանքի տարեդարձին առթիւ

Յուլիս 28 Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Շավիլի անտառին մէջ (դերեզմանատան քով): Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ, հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ Կ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ:

Առտուն Շավիլի հայ մատուռին մէջ կը կատարուի հոգեհանգստեան պատարագ, հայկական ազատագրութեան ճամբուն ինկած մեր բոլոր հերոսներու յիշատակին: Կը պատարագէ Արժէն Ա. Քահանայ Սիմէօնեանց: Երգեցողութիւնները կը վարէ Պ. Պօղոս Գույումճեան: Ժամը 4ին այցելութիւն Խանասորի արշաւանքի հրամանատար ԻՇԽԱՆ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆԻ ՇԻՐԻՄԻՆ:

Սէն Լազարէն, Մոնփառնասէն երկաթուղի, փոխ տը Սեվռէն հանրակառք: Իջնել Puits Sans Vin: Մատուռին հասցէն, 4 rue Trois Champtiers, Chaville:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ Փարիզի մասնաճիւղին ընկերական հաւաքոյթը, տարեշրջանի փակման առթիւ, երկուշաբթի, 21 Յուլիս, ժամը 20.30ին, Studio Caumartin:

ՄԱՐՍԷՅԼ - ԿԱՐՏԱՆ.— Հ. Յ. Դ. «Նիկոլ» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները եւ Նոր Սերունդի Վարանդեան խումբը ամբողջ կազմով այս կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, ընկերվարականներու սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Ֆր. Կապոյտ Խաչի ընդհ. ժողովը՝ 23 Յուլիս, երեքշաբթի, ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ԻՍԻԻ ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ անդամուհիները այս շաբաթ, ժամը 8.30ին, Խրիմեան դպրոցը: Օրակարգ՝ օդափոխութեան կայանի խնդիր: Ներկայ կ'ըլլայ Տիկին Ա. Թադէոսեան:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պուլ. Օտոոյի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Խատիսեան խումբի դաշտահանդէսը, այս կիրակի, Նաճարեաններու ագարակին մէջ, Սէնթ Անթուան, Campagne Roseraire, la Bastide: Պիտի ներկայացուի «ՈՒՇ ԼԻՆԻ, ՆՈՒՇ ԼԻՆԻ» օփերէթը»:

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Մարսէյլէն Պ. Մանուկ Մըլըեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ եղբօրը՝ Պ. Աւետիս Մըլըեանի, Ամերիկա:

Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Իսիի մասնաճիւղը 500 ֆրանք կը նուիրէ Հ. Յ. Դ. Վեթերաններու Ֆոնտին, Բժ. Յ. Տէր Դաւթեանի մահուան առթիւ:

ՇԱՎԻԼԷՆ Պ. Յակոբ Աբէլեան փոխան ծաղկեփունջի 200 ֆրանք կը նուիրէ Հ. Յ. Դ. Վեթերաններու Ֆոնտին, Օր. Հռիփսիմէ Պօղոսեանի ընդ Պ. Գէորգ Սալըրեանի նշանախօսութեան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ կիրակի, 14 Յուլիս, Քաշան:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կապոյտ Խաչի Պոմոնի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Սաթենիկի եւ զաւակներուն, իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ ԲԺ. ՅՈՎՍԷՓ Տ. ԴԱՒԹԵԱՆի մահուան առթիւ:

ՄԱՐՍԷՅԼ - ՍԷՆ ԼՈՒ Ֆր. Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը կը ներկայացնէ ՍՕՍ ԵՒ ՎԱՐԴԻԹԵՐԸ, Յուլիս 20ին, շաբաթ ժամը 8.30ին, Սալ Մազընոյի մէջ, 88 rue d'Aubagne:

ՇԱՎԻԼ.— Ուշադրութիւն: Դաշտային մեծ հանդէս կազմակերպուած Հայ Արիներու (սկաուտ) եւ գայլիկներու խումբերուն կողմէ, Յուլիս 21ին Շավիլի անտառին Պազ-Աղբիւրին մօտ:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH - Fondé 1925 R. C. S. 376.284

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆ. Տար. 750, Ճամս. 400, Արտասահման 1000 Ֆրանք

Samedi 20 JUILLET 1946 Շաբաթ 20 ՅՈՒԼԻՍ

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4754-Նոր շրջան թիւ 393 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՓՈԹՈՐԻԿ՝ ՀԱՅԿ. ԴԱՏԻՆ ԱՌԹԻՒ

Նոր փոթորիկ Թուրք մամուլին մէջ, Յուլիս 1ի հրապարակային ժողովին առթիւ, որ տեղի ունեցաւ մասնակցութեամբ Ֆրանսացի բարեկամներու :

Փրփո՛ւր կը տեղան բոլոր թերթերը, առանց հոսանքի խտրութեան: Այս անգամ անիծելով ոչ միայն Հնչակ - Դաշնակները, այլեւ համայնավարները :

Մարդիկը այնքան իրար անցած են որ, կը յաւակնին միեւնոյն ատեն դաս տալ Ֆրանսական կառավարութեան :

— « Բարեկամութեան առաջին պայմանն է արգելք հանդիսանալ մեր հողային ամբողջութեան դէմ կատարուած ոտնձգութեանց: Կը սպասենք որ ֆրանսական կառավարութիւնը լուսաբանէ այս գործին ներքին ծալքերը եւ բարեկամաբար շարժելով, արգիլէ ամէն ցոյց եւ գործունէութիւն որ խոտոր կը համեմատին Միացեալ Ազգերու գաղափարին հետ»: (*կիսապաշտօնական «Ուլուս», Անգարա, 8 Յուլիս*) :

Ուրիշ թերթ մը, «Սոն Թէլէկրաֆ» կը բացատրէ թէ Փարիզի ցոյցը « ազդարարութիւն մըն է Թուրք ժողովուրդին համար եւ պէտք է բանայ իր աչքերը, տեսնելու համար սպառնացող վտանգը»:

Այս առթիւ, խրատներ ընդդիմադիր հոսանքներուն եւ մասնաւորապէս Ճէլալ Պայարի (Նախագահ Դեմոկրատ կուսակցութեան).

— « Վտանգ կայ. թէ արտաքին եւ թէ ներքին վտանգ: Հայրենակիցներ, իրարու հետ մի կռուիք, մի խաբուիք գրգռութիւններէն եւ մի մոռնաք թէ չափազանց փափուկ շրջանի մը մէջ կ'ապրինք եւ ազգովին պարտաւոր ենք արթուն կենալ» :(7յուլ.):

Նոյն թերթը տարբեր գլուխի մը տակ պատմելով հայկական կուսակցութիւններու ծնունդն ու զարգացումը, կ'ազդարարէ.

— « *Ծախուած «չանթաժիստ»ները պարտաւոր* են սանձել իրենց լեզուն: Թուրքիա չի վախնար թափառաշրջիկ «չանթաժիստ»ներէն: Կարմիր ֆաշական համայնավարները կ'ուզեն մեզի դէմ յարձակումի մղել Դաշնակները եւ Հնչակները» :

Երրորդ մը, «Սոն Փոստա», կը պատմէ.

— « Մոսկուա Ֆրանսայի համայնավարներուն հրամայած է կարգ մը մաղթանքներ ընել Թուրքիոյ Հայերու մասին: Այս հրամանին հպատակելով, անոնք ալ պահանջեր են Կարսն ու Արտահանը Ռուսիոյ տալ, Կիլիկիոյ (Ատանա) շրջանին ինքնավարութիւն շնորհել: Կը նշանակէ թէ Ֆրանսայի մէջ ձայն բարձրացուցած է ոչ թէ ֆրանսացի համայնավարը, այլ նոյնինքն կարմիր Մոսկովը» :

Մինչ բոլորը այսպէս թոյն կը սրսկեն, զարմանազան մանրամասնութիւններով, հին ադուէս մը, Հիւսէյին Ճահիտ, խմբագրականով մը կը փառաբանէ Հայերը, «Թանին»ի մէջ (8 Յուլիս) :

Նկարագրելով Փարիզի ցոյցը, զայն կը կոչէ «կարմիր ֆաշական պոռչտուք մը», եւ երբեք պատասխանատու չի բռներ Ֆրանսացի ժողովուրդը կամ կառավարութիւնը: Ընդհակառակն, ջերմ համակրանք յայտնելով, կը ճգնի ապացուցանել թէ «նոյնիսկ Ֆրանսայի գլխուն փորձանք են համայնավարները »:

Եւ նետը կ'ուղղէ Խ. Միութեան դէմ: «Թուրքիոյ դէմ ուղղուած այդ չարաշուք ձայնը այս անգամ թէեւ Ֆրանսայէն կ'արձագանգէ, բայց մենք գիտենք որ Մոսկուան է անոր բուն ակը»:

Այս ոչինչ: Խմբագրականին ամէնէն համով - հոտով մասը Հայերուն յատկացուած է:

— « Այս առթիւ կ'ուզենք շեշտել թէ թշնամիներուն այդ գործունէութիւնը չի կրնար գէշ ազդեցութիւն գործել սիրոյ, վստահութեան եւ եղբայրութեան զգացումներուն վրայ զոր կը տածենք մեր հայրենակիցներուն հանդէպ : Ապարդիւն մնալու դատապարտուած է բոլշեւիկներու ձեռնարկը, որ կը ձգտի խախտել մեր եւ Հայերուն յարաբերութիւնները» :

Այս տողերուն իմաստը հասկնալու համար, կը բաւէ ըսել թէ առաջին անգամ չէ որ Հիւսէյին Ճահիտ դիմակ եւ դրիչ կը փոխէ : Թուրքթերթերն անգամ իր երեսին կուտան այս անվիճելի մեղքը, ընտրական պայքարին առթիւ:

Այս տեսակ ռազմախաղ մըն ալ փորձեց Լոզանի բանակցութեանց ատեն, երբ Թրքական պատուիրակութիւնը արիւն—քրտինք մտած էր, խորտակելու համար Սեվրի դաշնագիրը:

Արթնութիւն, արթնութի՛ւն: Եւ աշխատանք: Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐ ...

Կատարեալ շարժանկար՝ Պոլսոյ վերջին թըղթաբերը: Հնչուն եւ խօսուն:

Շռնդալից խորագիրներ բոլոր թերթերուն ճակատը, երեսփոխանական ընտրութեանց առթիւ, որ տեղի կ'ունենան վաղը, կիրակի:

Սպառնալիք եւ հայհոյանք: «Ես քու...»: Ատրճանակ, դաշոյն, բիր, բռունցք, մտրակ, — Ո՞ր մէկը կ'ուզէք :

Ծաղկաքաղ մը; եթէ ախորժակ ունիք :

— « Հանրապետութեան նախագահը պիտի սպաննեմ, վարչապետը պատառ - պատառ պիտի ընեմ», ըսեր է խոհարար մը: Երբ ձերբակալեր են, միտքն ինկեր է ծամօթ բանաձեւը,— «Գինով էի»:

— « Դեմոկրատ կուսակցութիւնը քանդիչներու եւ վրէժխնդիրներու շարժում մըն է: Անոնք կ'ուզեն քանդել Հայքը, ի գին ամէն բանի. հոգ չէ թէ անոր փլատակներուն տակ մնան իրենք»: (*Ֆալիհ Րըֆքը Աթայ, խմբագրապետ կիսապաշտօնական «Ուլուս»ի*) :

— Մերսինի կուսակալը դատի յանձնեց ընդդիմադիր թերթ մը որ ըմբոստութիւն կը քարոզէր:

— Իզմիրի մէջ, ժողովի մը առթիւ կռիւ ծագեցաւ երկու երիտասարդներու միջեւ, եւ մէկը շիշով մը վիրաւորեց հակառակորդը: Ներկաները երկու ճակատի բաժնուեցան եւ շարունակեցին կռիւը, աթոռներ, սեղաններ, շիշեր եւ գաւաթներ տեղացնելով .

— Դարձեալ Իզմիրի մէջ, երբ Դեմոկրատ կուսակցութեան նախագահը առանձին նստած էր սըրճարան մը, հինգ վեց հոգի, զինուած ատրճանակներով եւ ճոկաններով, պաշարեցին զայն: Մարդը կուսակցութեան կեդրոնը ապաստանեցաւ: Բայց չորս հոգի ետեւէն հասան դաշոյնները քաշելով եւ վիրաւորեցին փախստականը, յետոյ բիրերով զարկին գլխուն եւ գետին փռեցին:

— Կեսարիոյ մէջ գաւառակի մը կառավարիչը պատռեր է Դեմոկրատ կուսակցութեան պատուիրակին անդամատետրը, յետոյ գիւղապետին սենեակը թխելով ծեծ մը քաշել տուեր է: Դարձեալ գոհ չմնալով, իր պաշտօնատունը տարած, հոն ալ սփոց մը քաշեր է:

— Գարշըեաքայի մէջ (նախկին Քորտէլիօ, Իզմիր), դաշունահարման նոր դէպքեր պատահեցան:— Անգարայէն 35 ոստիկաններ ղրկուեցան Ատանա, ուր ծանր դէպքեր պատահած են.— Թիրէի մէջ (Իզմիր) գիւղացիները պահականոց կը հրաւիրուին եւ ծեծ կ'ուտեն: Գիւղացիները սկսած են այլուր գաղթել :

— Քըրքլար էլիի կուսակալը հրամայեր է գիւղացիներուն ծեծել Դեմոկրատ կուսակցութեան անդամները :

Չի՞ բաւեր այսօրուան համար :

ՎԱՀԷ

Ցուցահանդէսը Ա. կարաւանը Յուլիս 25ին

Սելանիկէն ղրկուած անհատական նամակէ մը (11 Յուլիս թուակիր) կը տեղեկանանք թէ Յունաստանի ներգաղթի Ա. կարաւանը պիտի մեկնի Յուլիս 25ին: Շոգենաւը երկու տեղ կանգ պիտի առնէ, Պիրէոս եւ Սելանիկ: Նոր Յունաստանի շրջանի ներգաղթողները նաւ պիտի մտնեն Սելանիկէն, Հին Յունաստանէն գացողները՝ Պիրէոսէն:

Կը հրաժարին

ԿԱՐՏԱՆ (*Մարսէյլ*) — *Ստորագրեալներս, խորապէս վրդովուած Ազգ. Ճակատի պառակտիչ գործունէութենէն, կը ներկայացնենք մեր անդառնալի հրաժարականը այդ Միութենէն :*

Գեղամ Պօղոսեան, Պօղոս Հէպոյեան, Մկրտիչ Մաթօսեան, Յակոբ Տէր Ղազարեան, Մելքոն Աստուրեան, Սեդրաք Աբրահամեան, Սիմոն Անթօեան, Մարգար Ղարիպեան, Յովսէփ Մրմրեան, Կարապետ Գասպարեան, Աստուր Մաթօսեան :

ՎԱԼԱՆՍ — *Համաձայն Հ. Յ. Դ. Արեւմտ. Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէին յունիս 24 թուակիր յայտարարութեան, հրապարակաւ կը յայտարարենք թէ մեր այն ընկերները՝ որ կը մասնակցէին Հայ Ազգ. Ճակատին, կը հրաժարին հաւաքաբար:*

Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷ

«ՆԵՂՈՒՑՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ ՆՈՐԷՆ ՊԻՏԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒԻ»

Պոլսէն կը հեռագրեն Յուլիս 18 թուականով. — *Նախագահ Իսմէթ Ինէօնիւ ձայնասփիւռ ճառ մը խօսելով, հրաւիրեց Թուրք ժողովուրդը կիրակի օր իրենց քուէն տալ Հալքի: Այս առթիւ շեշտեց թէ Տարտանէլի խնդիրը եւ Պոլսոյ ապահովութեան հարցը նորէն սեղանի վրայ պիտի գան անկասկած: Բացատրելով թէ անհրաժեշտ է ամբողջութեամբ անվթար պահել Թուրք բանակին ուժը, հակառակ տնտեսական դժուարութեանց, նախագահը յայտարարեց թէ Թուրքիա սիրելով հանդերձ խաղաղութիւնը եւ ուզելով զայն ամրապնդել արագօրէն եւ վերջնապէս, պատրաստ է պատրաստ ըլլալ ի հարկին պաշտպանելու իր իրաւունքները եւ հողային ամբողջութիւնը :*

ՅԱՌԱՋ.— *Աւելորդ է ըսել թէ այս հայրենասիրական կոչը կապ ունի ընտրական պայքարին հետ, որուն սաստկացումը ծանր մտահոգութիւն կը պատճառէ Թուրքիոյ վարիչներուն: Մինչեւ անգամ կարծողներ կան թէ վաղուան ընտրութեանց մէջ մեծամասնութիւն կրնայ շահիլ Դեմոկրատ կուսակցութիւնը, որ տրամադիր է լեզու գտնելու Խ. Միութեան հետ եւ ատոր համար ալ կ'ամբաստանուի իբրեւ ռուսասէր:*

Տալատիէ եւ համայնավարները ճակատ ճակտի Ազգ. Ժողովին մէջ

Փոթորկալի նիստ մը եւս Ազգ. Ժողովին մէջ, Տալատիէի ընտրութեան վաւերացման առթիւ : Համայնավարները, որոնք բուռն պայքար մը բացած էին անոր թեկնածութեան դէմ, քանի մը անգամ խանգարելով անոր ատենախօսութիւնները, կը պահանջեն չեղեալ հռչակել ընտրութիւնը : Նախկին վարչապետը, որ տարիներէ ի վեր կ'ամբաստանուի իբրեւ «Միւնիխի մարդը», հինգշաբթի օր չորս - հինգ ժամ խօսեցաւ, պաշտպանելու համար իր քաղաքականութիւնը: Ձեռքին տակ ունէր հաստափոր թղթածրար մը, եւ յաճախ բռունցքը սեղանին կը զարնէր, ծանր մեղադրանքներ ուղղելով համայնավարներուն դէմ: Այս վերջիններն ալ պատասխանեցին նոյն ուժգնութեամբ, մինչեւ իրիկուան ժամը 8: Ժխորը այնքան սաստկացած էր որ, նախագահը հարկադրուեցաւ քանի մը անգամ ընդհատել նիստը: Վիճաբանութիւնները շարունակուեցան երէկ, ուրբաթ:

Նախկին վարչապետը, որ երէկ «Վոքլիւզի ցուլը» կը համարուէր, իսկ այսօր դաւաճան կը հռչակուի, ճառն սկսաւ հետեւեալ յայտարարութեամբ.— «Ուրեմն ես Միւնիխի դաւաճանն եմ, այն մարդը որ Հիթլէրի ծախեց Ֆրանսան: Եթէ անպատասխանի ձգէի այս կարգի յարձակումները, վատ մը պիտի ըլլայի:Պիտի պատասխանեմ եւ պիտի յարձակիմ իւրաքանչիւր կէտի վրայ»:

Ցնտոյ բառ առ բառ կարդաց զեկոյցը անգլեւ-Ֆրանսական խորհրդաժողովի մը ուր յայտարարած էր թէ՝ իր համոզումով Հիթլէրի վերջնական նպատակն էր կործանել Չեխոսլովաքիան: Ուստի կը թելադրէր աւելի սերտ համաձայնութիւն մը հաստատել Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ: Չէյմպըրլէն պատասխանած էր թէ ինք նոյն տեսակէտները չունի Հիթլէրի դիտաւորութեանց մասին:

Վերլուծելէ վերջ Լեհաստանի եւ Խ. Միութեան դիրքը այս հիմնական հարցի մասին, Տալատիէ հարցուց .

— *«Ֆրանսա կրնա՞ր առանձին որոշում տալ, որուն հետեւանքը պիտի ըլլար նոր պատերազմի մը մէջ նետուիլ: Առանց գիտնալու թէ օգնութիւն պիտի ստանա՞նք թէ ոչ, ստիպուած էինք ստանձնել կարգ մը պատասխանատուութիւններ, եւ ստանձնեցինք: Ի՞նչ էր Ֆրանսայի զինուորական կացութիւնը այդ միջոցին: Քառամեայ ծրագիր մը գործադրուելու վրայ էր, բայց դժբախտաբար դանդաղեցաւ զանազան պատճառներով: Անգլիա մեր տրամադրութեան տակ կրնար դնել միայն երկու զօրաբաժին, երեք շաբաթէն, իսկ չորս զօրաբաժին՝ երկու ամիսէն: Ֆրանսա չէր կրնար պատերազմ մղել առանձին: Չեխական կառավարութիւնը գիտէր այդ: 1938 Սեպտ. 17ին Չեխոսլովաքիա պատրաստ էր Գերմանիոյ յանձնելու երկրամաս մը ուր կը բնակէին 800—900.000 հոգի: Հիթլէր կը պահանջէր հանրաքուէ կատարել, իբրեւ արմատական լուծում: Պատերա՞զմ էր այս: Ֆրանսա չգտաւ այն աջակցութիւնը զոր ամէն կերպով իրաւունք ունէր սպասելու: Ես այն տեսակէտէն չէի թէ Հիթլէր սնամէջ սպառնալիքներ կ'ընէ: Փոթորիկ խումբեր կազմուած էին, յարձակելու համար Սեպտեմբեր 30ին: Անոնք հրաման ստացած էին արդէն: Միւնիխէն վերադարձիս, ես չծածկեցի մտահոգութիւններս երեսփ. ժողովին առջեւ, միեւնոյն ատեն շեշտելով թէ անհրաժեշտ է զինուիլ եւ պատրաստուիլ ահարկու դէպքերու : Երբ համայնավարները կ'ըսէին.— «Իսկ խաղաղութի՞ւնը», ես կը պատասխանէի թէ խաղաղութիւնը կրնայ պահպանուիլ միայն ուժեղ սպառազինութեամբ: Քանի մը շաբաթ վերջը, Ռընոյի*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԿՈՆԴԱԿԸ

Բ.

Հոգով ուրախ եմ նաեւ, որ Սփիւռքի գաղթական, արիւնաքամ ու տանջուած հայ ժողովրդի բեկորները յուսադրելը, մխիթարելը, դաստիարակելն ու նոցա հոգեպէս զօրացնելը՝ ՔԵԶ է վիճակուած։ Մաղթում եմ Տիրոջը, որ արեւշատութիւն պարգեւէ ՔԵԶ եւ մարմնով ու հոգով զօրացնէ, որ՝ իբրեւ երկրորդ Մովսէս, Սփիւռքի հայ ժողովուրդը Աւետեաց երկիր առաջնորդես, որպէսզի իբրեւ ազգ ամբողջանանք, հոգեւոր, ազգային եւ պետական կեդրոն ստեղծենք ի մխիթարութիւն համայն Ազգի եւ Հոգեւոր դասի։

Տիրաւանդ ողջոյնս նաեւ ՁԵԶ՝ Ամենապատիւ Տ. ԿԻՒՐԵՂ Պատրիարք Հայոց Երուսաղէմի եւ Հայրական Օրհնութիւնս միաբանական Ուխտիդ։ Ս. Երուսաղէմի Պատրիարքական ԱԹՈՌԸ իր սրբազան վայրերով, ուր ծնուել է աշխարհի Փրկիչը, որ եղել է Նորա մկրտութեան սրբազան աւազանը, ուր հնչել է Փրկչի աւետարանը, ուր լսուել է Նորա կենդանի ու կենարար քարոզը՝ Հայ ազգի պարծանքն է, Հայ Եկեղեցու եւ նորա հօտի Սրբութիւն Սրբոցը։ Դէպի այդ նուիրական վայրերը դարձած է նաեւ համայն քրիստոնեայ աշխարհի աչքը։

Հայ Եկեղեցու եւ քրիստոնեայ աշխարհի այդ նուիրական Սրբութիւնների պահպանութեան ու պայծառութեան համար է, որ Դուք՝ Ս. Յակոբեանց միաբանական Ուխտիդ հետ՝ օր ու գիշեր տքնում էք։ Աստուածային խնամքն ու հովանին եմ հայցում Ձեր եւ Ուխտիդ վերայ, որպէսզի սրբութեամբ զօրանաք, քրիստոնէական ջերմեռանդութեամբ աճիք եւ կենդանի օրինակ հանդիսանաք բոլոր այցելու ուխտաւորներին, որպէսզի նոքա պատկառանքով յիշեն Ս. Տեղերն ու Միաբանութիւնդ եւ քրիստոնէական հաւատով զօրացած ու վերածնուած՝ դառնան իրենց վայրերը։ Մաղթում եմ Բարձեալին, որ Ս. Յակոբեանց վանքն իր ժառանգաւորաց դպրոցով քրիստոնէական կրօնի քարոզութեան սերմնարան եւ լուսատու ջահ հանդիսանայ ՀԱՅ ժողովրդի համար եւ սերտ կապ պահպանէ Ս. Էջմիածնի եւ Մայր Հայրենիքի հետ, ինչպէս ցարդ։

Տիրաւանդ ողջոյնս նաեւ ՁԵԶ՝ Ամենապատիւ Տ. ԳԷՈՐԳ Արքեպիսկոպոս, Տեղապահ Կ. Պոլսի Պատրիարքական Աթոռի, հոգեւոր դասիդ եւ Եկեղեցական Վարչութեանդ և Հայրապետական Օրհնութիւնս հօտիդ։ Ցաւ է ՄԵԶ Եկեղեցուդ փառաւոր անցեալի եւ հօտիդ բարգաւաճ ու բարեկեցիկ վիճակի փոխարէն՝ տեսնել այսօր փոքրացած հօտդ հոգեպէս եւ նիւթապէս անմխիթար վիճակի մէջ։ Առաւել եւս ցաւ է, որ փոքրաթիւ հօտիդ մէջ գոյութիւն ունին իրերամերժ տրամադրութիւններ, որի հետեւանքով պառակտուած է ՄԵՐ սիրելի հօտը։ Սիրոյ, ներողամտութեան եւ համբերատարութեան ոգին է ՁԵՐ բռնելիք ուղին հանդէպ ժողովրդեան. իսկ հօտիդ՝ մեր Հայրական յորդորն է՝ ղեկավարուել ոսկեգիր Եղիշէի կեանքի իմաստութեան բովից առած խօսքերով՝ «Զուգութիւն է մայր բարեաց, անզուգութիւն ծնող չարեաց»։ Որպէս Ամենայն Հայոց Հայրապետութեան Ներկայացուցիչ՝ ՁԵԶ վերայ ծանրանում է պարտականութիւն Հայ Եկեղեցու կանոններն ու կարգերը անխաթար պահպանել եւ՝ ի պահանջել հարկին՝ խոհեմութեամբ, իմաստութեամբ, բայց եւ՝ հետեւելով մեր Ս. Հայրերին՝ քրիստոնէական արիութեամբ ընթանալ։

Մաղթում ենք Ամենակարողին պարգեւել ձեզ Հոգի իմաստութեան եւ խոհեմութեան, Հոգի հանճարոյ եւ արիութեան, որ անդատապարտ մնաք Աստծոյ, Ձեր խղճի եւ Ազգի ու Եկեղեցւոյ առաջ։

Ողջունում եմ նաեւ ՁԵԶ՝ Հայ. Եկեղեցու սրբազան Առաջնորդներիդ, որ գլուխ էք եկեղեցու և տեսուչ ժողովրդեան եւ՝ Տիրաւանդ պատուէրի համաձայն՝ պարտաւոր էք «Նախ առնել եւ ապա ուսուցանել»՝ արդարութեան եւ ճշմարտութեան ուղիով ընթանալ, օրինակ հանդիսանալով վիճակներիդ սրբագնագործ պաշտօնէութեան եւ բարեպաշտ ժողովրդեան։

Արթուն հսկողութիւն ունեցէք եկեղեցիների վերայ, որ Աստուծոյ տունը վայելուչ եւ բարեկարգ վիճակի մէջ լինի եւ այնտեղ հնչեցրէք հաւատացեալների ականջին՝ ՓՐԿՉԻ կենսատու եւ կենարար խօսքը ի մխիթարութիւն եւ ի դաստիարակութիւն։ Սփիւռքի սրբազան Առաջնորդներ, քաղցրաբարոյ եւ հեզահամբոյր բնաւորութեամբ եւ կիրթ վարուեցողութեամբ կապեցէք ՄԵՐ տարագիր ժողովրդի սիրտը ՁԵԶ հետ, սիրով վառեցէք ու շաղկապեցէք Ս. Էջմիածնի եւ մեր Հայրենիքի, Խորհրդային Հայաստանի հայրենի յուշարձանների հետ ի մխիթարութիւն եւ ի շինութիւն նոցա։ Յորդորեցէք ՁԵՐ հօտը կուսակցական պայքարներից հեռու կենալ. նոյնպէս նաեւ թշնամական ելոյթներից ու արարքներից՝ մեր Մայր Հայրենիքի՝ Խ. Հայաստանի եւ նրա հարազատ ու հաւատարիմ կառավարութեան հանդէպ։ Այլ որ կարեւորագոյնն է՝ ըստ Աւետարանի անձնադիր հովիւ եղէք ՁԵՐ հօտի, որ ՁԵՐ ձայնին լսեն եւ ՁԵԶ հետեւեն, որպէսզի յափշտակիչ գայլերն անկարող լինեն փախցնել նոցա ՁԵՐ փարախից։

Ողջոյնս նաեւ ՁԵԶ՝ Հայ ժողովրդի ներկայացուցիչներիդ՝ Թեմական Պատգամաւորական ժողովի եւ Թեմական Խորհրդի անդամներիդ եւ այլ ազգային-եկեղեցական Վարչութիւններիդ, դուք կոչուած էք ազգային-եկեղեցական գործերը ղեկավարելու՝ հետամուտ լինելու, որ հայ մարդը՝ Հայրենիքի ապագայ քաղաքացին՝ եւ հայ կինը՝ հայ մատաղ սերնդի անմիջական դաստիարակիչը՝ կրթենան եւ սիրեն իրենց մայրենի լեզուն, հայրենի պատմութիւնն ու գրականութիւնը, ճանաչեն իրենց փառապանծ նախնիքներին, տեսնեն նոցա հերոսական ու անձնուէր պայքարը ազգային անկախութեան, ազգի գոյութեան համար եւ յանուն Քրիստոնէութեան մեծ գաղափարների։ Նոյնպէս նաեւ նոցա կուլտուրական եւ կրթական նուաճումները՝ գիտութեան մանաւանդ գեղարուեստի ասպարէզներում, որպէսզի՝ օտար երկնքի տակ, զօրեղ կուլտուրայի ազդեցութեան ենթակայ՝ պահպանեն իրենց ազգային ինքնագիտակցութիւնը եւ անձոյլ մնան։

Հայրական ողջոյնս եւ Հայրապետական Օրհնութիւնս նաեւ ՁԵԶ՝ Քահանայք, Աստուծոյ Տաճարի պաշտօնեայք, դուք էք Տիրոջ հօտի անմիջական հովիւը. ՁԵԶ են դիմում եկեղեցական սրբազան Խորհուրդների եւ Ծէսերի կատարման համար. ՁԵԶ են հաւատում իրենց սրտի գաղտնիքները. ՁԵՐ առաջ են բաց անում իրենց բարոյական եւ նիւթական կարիքները։ Դուք էք, որ անարգել ելումուտք ունէք ՁԵՐ ծխերի տները։ Ուստի յորդորում եմ ՁԵԶ՝ սիրով եւ անթերի կատարել ՁԵՐ պարտականութիւնները, որ սահմանել են Եկեղեցու Ս. Հայրերը. առանց ծուլութեան կատարեցէք աւուրական ժամասացութիւնը, հրապարակային քարոզութեամբ կենդանի պահեցէք հօտիդ հաւատը եւ տրամադրեցէք բարեպաշտական եւ աստուածահաճոյ գործերի։

Ցիրուսաւանդ ողջոյնս եւ Հայրապետական Օրհնութիւնս նաեւ Ձեզ՝ Ազգային բարերարներիդ եւ բարեգործական ու աստուածահաճոյ հաստատութեանց Ղեկավարներիդ։ Ցիշեցէք եւ փառք տուէք աշխարհի բարիքների առատաձեռն պարգեւատուին եւ Ձեր դրամը, որ Աստուծոյ աջակցութեամբ եւ Ձեր քրտնաջան աշխատանքի շնորհիւ էք վաստակել, գործ դրէք ո՛չ միայն անհատական վայելքի, այլ առաւելապէս ազգի պատուի եւ փառքի բարձրացման եւ՝ նորա մշակոյթի զարգացման, ինչպէս նաեւ նորա տնտեսական կեանքի բարելաւման համար։

(Մնացեալը յաջորդով)

Շթութկարթի հայկական գաղթակայանը

ԽՄԲ. — Ճամբորդի մը միջոցաւ ստացանք նոր թերթ մը, «Տարագիր», որ կը հրատարակուի Ցուֆէրհազէրնէի (Շթութկարթ) հայկական գաղթակայանի վարչութեան կողմէ։ Առաջին թիւէն (8 յունիս 1946) կ'արտատպենք հետեւեալ գրութիւնը, որ կը պատկերացնէ գաղթակայանին ներկայ վիճակը.—

Տարի մը առաջ, այս օրերուն, Գերմանիոյ զանազան կողմերը եւ առանձնապէս հարաւ-արեւմտեան շրջանին մէջ տեղաւորուած Հայերը մատնուած էին շատ անորոշ վիճակի մը։ Հիթլերական լուծէն ազատագրուած միլիոնաւոր օտարականները հետզհետէ կը համախմբուէին քեմփերու մէջ և զինուորական իշխանութիւններն ու «ՈՒՆՐՐԱ»ն կը ստանձնէր անոնց հոգատարութիւնը։ Բոլոր ազգութիւնները կ'ունենային իրենց համախմբման կայանները, ուրկէ աստիճանաբար կը փոխադրուէին իրենց երկիրները, կամ, տարբեր կարգադրութեանց ակնկալութիւններով, կը մնային քէմփերու մէջ։ Հայերը միայն, որոնք ոչ վերադառնալու երկիր ունէին, ոչ ալ իրենք իրենց հաւաքաբար հոգալու միջոցներ, մնացած էին անճար ու անպաշտպան։

Տեղ-տեղ զանազան խմբաւորումներ, մասնակի ճիգերու շնորհիւ, յաջողեր էին ապահովել գրաւման իշխանութեանց բարոյական ու նիւթական աջակցութիւնը, բայց ամբողջութեան համար որեւէ հիմնական ձեռնարկ կատարելու ճանապարհը չէր բացուած մեր առջեւ։ Մտահոգութիւնները բազմաթիւ էին ու բազմատեսակ։ Ցրուած ու անկազմակերպ վիճակի մը շարունակութիւնը կրնար անախորժ անակնկալներու առջեւ կեցնել երկու հազարի հասնող Հայերու մեծ մասը։ Այս վիճակը շարունակուեցաւ այսպէս մինչեւ յուլիս, երբ քանի մը հայրենակիցներու եւ մասնաւորապէս Պ. Արսէն Թափալցեանի նախաձեռնութեան շնորհիւ, կարելի եղաւ Հայլպրոնի շրջակայքը հաւաքուած քանի մը հարիւր Հայերով ստեղծել մեր այսօրուան քէմփին կորիզը։

Փոխադրուելով Շթութկարթ, Հայլպրոնէն եկողները այնտեղ գտան Ռոթվայլէն եկող բազմութիւն մը եւ բոլորը մէկ, ի մի գալով, քանի մը օրուան փնտռտուքներէ վերջ, համախմբուեցան Էսլինկէնի մօտերը, «Պրիւլ» անունով կոչուող գործատան պատկանող տախտակաշէն տաղաւարներուն մէջ։

Սա արդէն հայկական քէմփն էր, սկիզբները 600ի մօտ բնակիչներով, որոնց թիւը 1—2 ամիս վերջը 1000ը անցաւ։ Կը մնար այժմ ապահովել հոգատար իշխանութեանց հետաքրքրութիւնն ու աջակցութիւնը, ինչ որ հնարաւոր դարձաւ նոր ճիգերու եւ դիմումներու, ինչպէս նաեւ բարեացակամ օտարականներու օժանդակութեան շնորհիւ։ Էսլինկէնի «ՈՒՆՐՐԱ»ն եւ առանձնապէս անոր Ֆրանսացի տնօրէնը, Պ. Ռընէ Փէնդօն տիւ Սէլ, ինչպէս նաեւ քաղաքի ամերիկեան հրամանատարը, անմիջապէս ճանչցան քէմփի փաստական գոյութիւնը եւ ստանձնեցին անոր հոգատարութիւնը։

Քէմփը մնաց այնտեղ մինչեւ անցեալ տարուայ հոկտեմբեր 19ը, երբ զինուորական իշխանութեանց կարգադրութիւնով եւ բնակարաններու անյարմարութեան նկատառումով, փոխադրուեցաւ Շթութկարթի Քանշթաթ արուարձանը եւ տեղաւորուեցաւ «Ցունքերքազէրնէ» անունով ծանօթ ընդարձակ զօրանոցներուն մէջ։

ՔԵՄՓԻՆ ՆԵՐԿԱՅ ՎԻՃԱԿԸ

Քեմփի բնակչութեան թիւը ներկայիս կը հասնի 1367ի։ Ընդհանուր ղեկավարութիւնը կը գտնուի «ՈՒՆՐՐԱ»յի ձեռքը, իսկ ներքին աշխատանքները կը վարէ քեմփի հայկական վարչութիւնը, որուն ղեկավարն է Պ. Արսէն Թափալցեան։ Մինչեւ անցեալ ապրիլ, «ՈՒՆՐՐԱ»յի կողմէ քեմփի տնօրէն նշանակուած էր Պ. Թ. Միլիկան (Ամերիկացի), որուն հեռանալէ վերջ տնօրէնութիւնը ստանձնած է «ՈՒՆՐՐԱ»յի Շթութկարթի շրջանին տնօրէն Պ. Մաք Նիլ (Սկովտիացի), քեմփին մէջ իբրեւ մնայուն փոխանորդ ունենալով Պ. Ուիլեըմ տ'Օրթը (Անգլիացի)։

Քեմփին մէջ ստեղծուած են համայնքի մը առօրեայ կեանքին համար անհրաժեշտ բոլոր յարմարութիւնները։ Կայ դարմանատուն՝ բժիշկներով եւ հիւանդապահներով, ինչպէս նաեւ բուժարան-հիւանդանոցով։ Ունինք վարժարան՝ նախակրթարանի եւ մանկապարտէզի բաժիններով, եկեղեցի, թատերասրահ, ակումբ, խաղադաշտ եւն։ Վարժարանին մէջ 200է աւելի երախաներ կը ստանան ուսում եւ կրթութիւն, տասնեակ մը ուսուցիչներու հսկողութեան տակ։

Ամէն կիրակի եւ տօն օրերուն տեղի կ'ունենան եկեղեցական արարողութիւններ։ Թատրոնն ունի իր մնայուն թատերախումբը, նուագախումբը եւ պարախումբը, որոնք յաճախ կ'ունենան իրենց ելոյթները։ Քեմփին մէջ բացուած են նոյնպէս կօշկակարատուն, դերձակատուն, աւտօ-մեքենաներու եւ ռատիօ-գործիքներու դասընթացքներ, կարժ եւայլն։ Ունինք ֆութպոլի, վօլի պօլի եւ պասկէթ պօլի խումբեր, որոնք շատ պատուաբեր մրցումներ ունեցած են մինչեւ այսօր օտար խումբերու հետ։ Կայ նաեւ սկաուտական կազմակերպութիւն մը, որ դեռ եւս սաղմնային վիճակի մը մէջ կը գտնուի։

Քեմփն ունի իր ներքին ընկերական դատարանը, որ ներկայացած առիթներով կը զբաղի յանցաւորներու արարքներով ու երբեմն կը սարքէ հրապարակային դատավարութիւններ։ Քեմփին մէջ կը տիրէ օրինակելի մաքրութիւն, այնքան որ բազմաթիւ անգամներ քեմփը այցելած զինուորական բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ եւ այլ քննիչ մարմիններ, միշտ գովեստով խօսած են այս մասին։ Դրուատական տողեր ալ հրատարակուած են «ՈՒՆՐՐԱ»յի կեդրոնական պաշտօնաթերթին եւ գերմանական մամուլին մէջ։

Բացի տնօրէնէն եւ անոր փոխանորդէն, քեմփին մէջ կը պաշտօնավարեն նաեւ «ՈՒՆՐՐԱ»յի ուրիշ պաշտօնատարներ՝ առողջապահական, բարեկեցութեան եւ պարենաւորման ճիւղերու մէջ։ Գործակցութիւնը եղած է միշտ ներդաշնակ «Ունրրայ»ի եւ հայկական ներքին վարչութեան միջեւ։

Այս բոլոր մանրամասնութիւնները նորութիւններ չեն անշուշտ քեմփի բնակիչներուն համար։

Կը գրենք այս տողերը, որպէսզի մեր թափառական կեանքի պատմութեան անցընենք նաեւ մեր այսօրուան կեանքը, իր գլխաւոր գծերով։

Վաղը պիտի փակուի անշուշտ այս ժամանակաւոր կայանը եւ անկէ պիտի մնայ միայն յիշատակ մը։ Ահա այդ յիշատակը վառ պահելու պիտի ծառայեն եւ այս պարբերաթերթը, եւ քեմփի մասին գրուած այս տողերը։

«ՊՐԻՒՍԷԼԻ Արքայական Գեղարուեստից Ակադեմիայի բարձրագոյն կարգի աշակերտներէն՝ Արաքս Տէրոսկի, զաւակը Թերթիս աշխատակից՝ Հ. Տէրոսկիի, ամավերջի քննութեանց առթիւ Նկարչութեան (Peinture) ճիւղին մէջ Ա. մրցանակ շահած է, մասնաւոր գնահատանքով։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐԶՊԵՏԸ, լուսաւոր էջեր 1914—1918ի շրջանէն, Ա. եւ Բ. հատոր։ Գրեց՝ Ղազար Ջարըդ։ Տպ. Ազատ, Պէյրութ։ Գին 8 շիլին։

Ներգաղթի Բ. կարաւանը մեկնեցաւ յանկարծ

ԹՈՅՆ ԵՒ ԱՑԼԱՍԵՐՈՒՄ ...

(Սեփական թղթակցութիւն «Յառաջ»ի)

Սիրելի Յառաջ,

Ժամը առաւօտեան չորսն է (3 Յուլիս), չորեքշաբթի, ընդոստ կ'արթննամ։ Փողոցներու մէջ երգ, պար, աղմուկ ու հաճելի եղանակներ։Կ'անդրադառնամ, յանկարծ, որ այս ժամուն իսկ, 200 Հալէպցի ընտանիքներէ (մօտաւորապէս 1200 հոգի) բաղկացած Բ. կարաւանը կը մեկնի դէպի Պէյրութ, անկէ փութով ճամբայ ելլելու համար դէպի Պաթում։ Մինչեւ երէկ առաւօտ, ո'եւէ լուր չկար այս առտուան մեկնումի մասին։ Համաձայն նոյն իսկ լրագրներ Հմայեակ Խաչատուրեանի եւ Հմայեակ Ցարութիւնեանի, ու դարձեալ՝ համաձայն Ներգաղթի Տեղական Կոմիտէի անդամներուն, Բ. կարաւանը պիտի մեկնէր 8 Յուլիսին (5 օր վերջ)։

Երէկ կէսօրէ վերջ, յանկարծ նոր հրահանգ մը, թէ « Ներգաղթողներու Բ. կարաւանը պիտի մեկնի վաղը առաւօտ, ժամը 4ին »....։

Կ'երեւակայես անդրադարձումները։ Ամբողջ Նոր Գիւղի հայութիւնը ոտքի էր երէկ, — կատարեալ անտիրութիւն, թշուառութիւն եւ շուառում։Եթէ ըսեմ թէ 200 կարմիր ոսկի արժող տուն մը ծախուեցաւ 100ի, ու 60 սուրիական արժող մահճակալ մը 13 սուրիականի, կրնաս երեւակայել՝ թէ ինչ ղալմաղալ ստեղծուած էր, ու ի՜նչ կորուստներու ենթարկուեցան մեկնողները։ Իբրեւ արդարացում կ'ըսեն թէ « շոգենաւը սպասուածէն օրէն առաջ հասած է », կարծես աշխարհի վրայ գոյութիւն ունեցած չըլլար ո'չ հեռախօս, ո'չ ալ հեռագիր....։

. Ինչ որ է։ Իրարու վրայ լեցուեցին քամիոններու մէջ, որովհետեւ Երկաթուղիի Ընկերութեան պաշտօնէութիւնը գործադուլ ըրած էր, — կարելի չէր այդ գծով փոխադրել մեկնողներն ու իրենց գոյքերը։ Վայրկեան մը դուրս նետուեցայ, դիտելու համար պարզուած պատկերը,— անգամ մը եւս ցուեցայ՝ Հայ ըլլալուս....։ Կոխ, ծեծկռտուք, հայհոյ, — « Այս ի՞նչ կազմակերպութիւն է »....։ Ու տակաւին, հազար ու մէկ արդար ընդվզում եւ անլուր խօսքեր։ Լեցուեցին իրարու վրայ, անտառնի պէս, եւ ժամը 4էն մինչեւ 11, արեւուն տակ խաշելէ վերջ, ճամբայ ինկան։ Մանրամասնութիւնները կրնաք երեւակայել։

Ողբերգութեան միւս երեսը շա՜տ աւելի կըսկծալի է սակայն։— Գրեր էի, թէ սիրտ բղկտող բաներ կը պատահին, եւ լրագրները ուղղակի թոյն կը սրսկեն, տակարկելով կարգ մը միամիտ եւ թշուառ հայորդիներու հայրենաբաղձութիւնը։ Ցիշեր էի մէկ երկու պարագայ, եւ այսօր կ'աւելցնեմ նորեր։—Ընդունելով կարգ մը երիտասարդ ուսուցիչներ եւ արհեստաւորներ, եւ մօտիկ ընելէ վերջ անոնց մեկնումի բաղձանքը, երկու լրագրները ՊԱՅՄԱՆ դրած են պարսաւագրել ստորագրել Դաշնակցութեան դէմ, տեղական մամուլի մէջ։ Շատեր, զզուանքով առած քալած են, բայց մէկ-երկու թշուառներ, այսօր կը պառկին «Եփրատ»ի Ա. էջին վրայ (4. 7. 1946), ամբողջ ողբերգութիւն մը պարզելով մեր աչքին առջեւ։ Զեմ ըմբռներ, թէ ինչո՞ւ եւ ինչպէ՞ս այսքան կը գռեհկանայ մարդկութիւնը, եղբայր եղբօր դէմ թշնամացնելու աստիճան։ Մեր բարի ծաղիկները չեն գոհացած սակայն այդքանով, ու հիմա կ'աշխատին ամէն գնով քայքայել Հալէպի Հ.Մ.Ը.Մ.-ը, որ հազար հինգ հարիւրէ աւելի անդամ կը համրէ, եւ պարծանքն է Մերձ. Արեւելքի հայութեան։ Տեղական աղբանոցը, «յառաջիմակա՛ն» լպիրշ բանսարկութիւններով լեցուն է ամէն օր, ու հրապարակ ինկած են բոլոր քառորդ հոգիով հայ մարդիկը՝ պատանիներ եւ երիտասարդներ որսալու համար։

Եւ մենք կը նախընտրենք լռել այս բոլորին դէմ, երբ կը տեսնենք օրէ օր խորացող խրամատը։ Օ՜, — քաւ լիցի —, մենք ենք մեղաւորները, որ կը հաւատանք միասնականութեան բոլոր ողորմուկ ձայներուն....։ Կը խորհիմ թէ իմաստութիւն չեն այսքան վերապահութիւնն եւ համբերութիւնը, երբ ջուրը ջրաղացն առեր է ու կը տանի....։

Մ.

Սեվրի Ս. Մուրատեան վարժարանի թէյասեղանը

14 Յուլիս կիրակի կէսօրէ վերջ, Սեվրի Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանին մէջ տեղի ունեցաւ բարի գալուստի թէյասեղան » մը, ի պատիւ վարժարանին տեսուչ Հ. Սահակ վրդ. Տէր Մովսէսեանի եւ մատակարար Հ. Խաչատուր վրդ. Վրթանէսեանի, որոնք վերջերս եկած էին Վենետիկէն՝ Մխիթարեան Միաբանութեան կողմէ պաշտօն ստանձնած ըլլալով անհրաժեշտ ձեռնարկներն ընելու, կարելի եղածին չափ շուտ վերաբանալու համար վարժարանը, որ փակ կը մնայ 1939էն ի վեր։ Կազմակերպողն էր Մուրատ - Ռափայէլեան նախկին աշակերտներու Միութիւնը ։

Հանդէսը տեղի ունեցաւ եռեւի պարտէզին մէջ, ուր սեղաններ ու աթոռներ բերուած էին դուրսէն (վարժարանի կահ – կարասիներու մեծագոյն մասը բռնագրաւուած ըլլալով պատերազմի ընթացքին) եւ բարձրախօսներ դրուած էին։

Բացումը կատարուեցաւ «Բամ Փորոտան»ով, երգուած Շահմուրատեանի կողմէ (ձայնագիր), որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս։ Բացման խօսքն ըսաւ Սէվրի վարժարանի 1937ի շրջանաւարտներէն Պ. Վահան Թահմազեան, որ բարի գալուստ մաղթեց երկու վարդապետներուն, որոնք եկած են վերաշինելու կիսաւեր վարժարանը եւ յայտնեց թէ նախկին աշակերտները իրենց կողքին են՝ աջակցելու համար կատարուելիք ձեռնարկներուն։

Պ. Գրիմիքէլ, Վենետիկի Մուրատ - Ռափայէլեանի 1906ի շրջանաւարտներէն, իր երախտագիտական զգացումները յայտնելէ վերջ Մխիթարեան Միաբանութեան, ըսաւ թէ ռումբ մը ինկած է այս վարժարանին վրայ։ Ռումբերը կրնան քանդել նիւթական շէնքը, սակայն բարոյական շէնքը կը մնայ միշտ կանգուն, որքան ատեն որ Հայուն սրտին մէջ վառ է հայրենասիրութիւնը եւ սէրը՝ հանդէպ հայ մշակոյթին եւ գրականութեան։ Ջանանք փութացնել վարժարանին վերաբացումը։

Յետոյ խօսք առաւ Հ. Սահակ վրդ. Տէր Մովսէսեան, որ ըսաւ թէ երբ Հ. Խաչատուրի հետ միասին Փարիզ հասան, վարժարանին աւերակ վիճակը տեսնելով տխուր զգացումներ ունեցան։ «Սակայն ուրախալի եւ մխիթարական պարագաներ ալ տեսանք, որ քաջալերեցին մեզ, ինչպէս Ֆրանսահայ գաղութին աւելի բարգաւաճ վիճակը բաղդատմամբ պատերազմէն առաջուան տարիներուն, անոր աւելի եռանդագին զգացումները հանդէպ հայրենիքին։ Մեր մատաղ աշակերտները գտանք մեծցած, զարգացած եւ դիրք գրաւած։ Մեծապէս յուզուեցանք՝ երբ անոնք եկան յայտնել մեզի թէ իրենց ամբողջ կորովով ու խանդով կ'ուզէին աջակցիլ մեզի եւ աւելի մեզ ափոփեց։ Ամէն չարիքի մէջ բարիք մը կայ։ Մխիթարեան Միաբանութենէն հրահանգ ստացած ենք վարժարանը վերաբանալու։ Միայն Փարիզի համար չէ այս դպրոցը, այլ բոլոր գաղութներու համար — Հնդկաստան, Իրան, Պալքաններ եւայլն։Հայ ժողովուրդի պատմութիւնը շատ լաւ ուսումնասիրած ըլլալով, անոր տոկունութեան մասին շատ լաւ գաղափար ունիմ։ Անիկա տասն անգամ կը կործանի, սակայն 11րդ անգամին կը վերականգնի՝ աւելի զօրաւոր եւ աւելի կենդանի։ Աշխարհի բոլոր ազգերուն մէջ միայն հայ ազգն է որ առաւելագոյն չափով ցոյց կուտայ իր կենսունակութիւնը,ամօթի դաս կուտայ Եւրոպացիին, որ խստութեամբ վերաբերուեցաւ իրեն հանդէպ։

« Այս ժողովուրդը որ դարերու ընթացքին այնքան եկեղեցիներ ու վանքեր կառուցած է, մշակոյթի կեդրոններ հիմնած է, կոչուած է աւելի բարձր դիրքեր գրաւելու։ Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանի կարեւորութիւնը միայն այն չէ որ հայերէն կը սորվեցնէ, այլ այն՝ որ իր աշակերտներու հոգիին մէջ կը ներարկէ ցեղային արժանիքներու գիտակցութիւնը, հայկ. մշակոյթի եւ քաղաքակրթական արժէքներու սէրն ու հայ ծնած ըլլալու հպարտութիւնը։ Մեր աշակերտները կրնան վաղը հայերէնը մոռնալ, սակայն հայութեան ոգին այնքան խոր կը թափանցէ անոնց սրտերուն մէջ, որ կարելի չըլլար ջնջել զայն. մէկ կողմէ տոհմային լեզուն, միւս կողմէ տոհմային դաստիարակութիւնը — որոնք կը կազմեն հայ ազգը ։ Ուր որ հայկ. հաստատութիւն մը կայ, մեզի համար ուխտատեղի է»։

Այդ միջոցին սկսած տեղատարափ անձրեւ մը ընդհատեց Հ. Սահակի ճառը։ Ժողովուրդը հաւաքուեցաւ վարժարանի սրահին մէջ, ուր շարունակեց տեսուչ վարդապետն իր խօսքերը ․

— « Վերջերս Հայաստանէն Վենետիկ հասան Խ. Հայաստանի Գիտական Ճեմարանի անդամ Աբով եւ օգնականը՝ Անուշաւան Տէր Գրիգորեան, որոնք իբրեւ նուէր մեզի բերին Հայաստանի մէջ հրատարակուած զանազան գրքեր, որոնց շարքին բանասիրական աշխատանքներ, բազմահատոր բառարաններ։ Անոնք մեզմէ խնդրեցին Հայաստանի մատենադարաններուն ողջոյնը հաղորդել արտասահմանի հայութեան։ Մեզի բերին նկարները 50 հայ զօրավարներու եւ ըսին թէ 150 հայ զօրավարներ կան — որոնց 50ը Խ. Միութեան դիւցազն հռչակուած են։ 120 տարուան մէջ Պալքանները այնքան չեն յառաջդիմած՝ որքան Հայաստանը 28 տարիէ ի վեր։ Հրաւիրեցին Միաբանութիւնս որ վանք հաստատէ Հայաստանի մէջ, ըլլայ Սեւանայ կղզին ուր իր տեսիլքն ունեցած էր Մխիթար Աբբայ, ըլլայ Սանահին կամ այլուր։ Հայաստանի ժողովուրդը, ըսին անոնք, կը պաշտէ Մխիթարեան Միաբանութիւնը, ձեր տեղը հոն է։ Ալիշանի աճիւնը պէտք է փոխադրենք Հայաստան, որպէսզի ժողովուրդը ուխտի երթայ անոր գերեզմանին ։ Գրաբարը պարտաւորիչ դարձած է բոլոր անոնց համար, որ ուսումնասիրական աշխատանքներու կը նուիրուին։ Հայ աղջիկ մը իր աւարտական ճառին նիւթ ըրած է Հ. Արսէն Բագրատունիի «Հայկ Դիւցազն»ը որ նոյնիսկ մեզմէ շատերուն համար դժուար հասկնալի է. պաշտպանած է իր թէզը Ատենութիւն Իսահակեանի ներկայութեան եւ մրցանակի արժանացած »։

Եզրակացնելով, Հ. Սահակ ըսաւ․— «Մեր ազգը մեծ ապագայ ունի իր առջեւ, շնորհիւ իր շինարար գործունէութեան, մտքի թռիչքին եւ ստեղծագործ հանճարին »։

Վերջին խօսողն եղաւ Հրանտ Սամուէլ, որ Հայ Գաղթականաց Խորհուրդի եւ «Յառաջ»ի կողմէ բարի գալուստ մաղթելով երկու վարդապետներուն, վեր հանեց այն կարեւոր դերը, զոր Մխիթարեանները կատարած են անցեալին մէջ ոչ միայն կորուստէ փրկելով եւ դուրգուրալից պահելով հայ գրականութեան գոհարներն ու գանձերը — որոնցմէ շատերը ի սպառ կորսուած են Թուրքիոյ մէջ — այլեւ իրենց հրատարակութիւններով մեծ նպաստ բերած են հայ բանասիրութեան, պատմութեան ու մշակոյթին։ Անոնք կրթական մարզին մէջ եւս մեծ ծառայութիւններ մատուցած են հայ ժողովուրդին, ժամանակին Պոլսոյ եւ ուրիշ հայաշատ քաղաքներու մէջ վարժարաններ բանալով, իսկ ներկայիս բացի Վենետիկի Մուրատ Ռափայէլեանէն, դպրոցներ ունին Հալէպի, Եգիպտոսի եւն. մէջ։

Փարիզի Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանը, ըսաւ, մէկ դարու պատմութիւն ունի արդէն, առաջին անգամ բացուած ըլլալով Փարիզի մէջ ճիշդ հարիւր տարի առաջ։ 1870ի Ֆրանքօ-գերման պատերազմին հետեւանքով փակուեցաւ, ու պէտք եղաւ սպասել 58 տարի, մինչեւ որ 1928ին Սեվրի մէջ վերաբացուեցաւ։ Դարձեալ պատերազմի մը պատճառաւ փակեց իր դուռները, բայց այս անգամ կէս դար չսպասեցինք զայն վերաբանալու համար։ Երկու վարդապետները եկած են այսօր պատերազմէն աղէտեալ այս կրթական յարկին վէրքերը դարմանելու, խարխլած պատերը վերաշինելու եւ անոր մէջ ընդունելու հայրենի ուսման, ազգային դաստիարակութեան ծարաւի հայ պատանիները, որոնց թիւը անհամեմատ շատցած է վերջին տարիներս։ Ազգապահպանման եւ մեր ցեղի ինքնապաշտպանութեան համար կարեւոր ազդակ մըն է այս վարժարանը։Եթէ քանի մը հարիւր հայորդիներ կարենանք փրկել օտարացումէ, անիկա պիտի ըլլայ մեր եւ իրենց վաստակը։

Վերջացնելով, Հրանտ Սամուէլ յայտարարեց թէ իր ներկայացուցած հիմնարկութիւնը եւ «Յառաջ»ը պատրաստ են բարոյական ամէն աջակցութիւն ընծայելու այս ազգօգուտ ձեռնարկին։ Մխիթարեան միաբանութիւնը եւ Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի տեսչութիւնը մեր մօտ պիտի գտնեն ամէն բարեացակամութիւն, յաջողութեամբ ի կատար ածելու համար իրենց ծրագրած գործը։

Օդը բացուած ըլլալով, հանդիսականները կրկին հաւաքուեցան պարտէզի սեղաններուն շուրջ, ուր մնացին մինչեւ ուշ ատեն, լսելով Շահ Մուրատեանի անմահ երգերը — Կոմիտասի «Անտունի»ն, «Միրանի ծառ»ը, «Կուժն առայ», յետոյ նաեւ «Բարձր սարեր» եւ ուրիշ հայրենաշունչ երգեր ։

Վարժարանի նորոգութեան ծախքերը հայթայթելու համար եռանդով գործի լծուած են արդէն նախկին սաներն ու անոնց ծնողները։ Մեծ յոյս կայ որ շուտով հաւաքուի անհրաժեշտ գումարը։ Հանդէսէն վերջ արդէն կը խօսէին կարեւոր նուիրատուութեանց մասին ։

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

Ո՞Վ Է ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՆ

ՎԱԼԱՆՍ — Սիրելի «Յառաջ», աւելի քան տասը ամիս առաջ, 1945 Սեպտ. 27ին իբրեւ սրտցաւ Հայ, եւ ոչ կուսակցական, թղթակցութիւն մը ուղղած էի խմբագրութեանդ, ցաւ յայտնելով որ Հ. Ա. Ը. Միութիւնը (Հ. Ա. Ճ.) փոխանակ միութիւն եւ համերաշխութիւն քարոզելու, քայքայիչ աշխատանքի լծուած է, բայց «Յառաջ»ի մէջ տեղ չունեցաւ այդ գրութիւնս։ Երբեք չեմ ցաւիր, որովհետեւ վստահ գիտեմ որ յանուն համերաշխութեան լռեցիք, այն յոյսով թէ Հ. Ա. Ը. Միութիւնը պիտի սթափի։

Բայց ցաւալի է ըսել որ մարդիկ հայրենասիրութիւնը վաճառքի հանած են։ Ֆրանսայի ազատագրումէն անմիջապէս վերջ, առանց կուսակցական խտրութեան կազմուեցաւ Հ. Ա. Ճ. եւ յետոյ Հ. Ա. Ը. Միութեան վերածուեցաւ։ Ինծի պէս հարիւրաւոր ոչ-կուսակցականներ ուրախացան տեսնելով որ այլեւս պայքար չկայ, Դաշնակցական, համայնավար, ռամկավար բոլորն ալ եղբայրացած են, մոռնալով երէկուան ըսի բաները ։

Այդ ուրախալի երեւոյթէն քաջալերուելով, անդամագրուեցանք եւ շատ անկեղծ աշխատեցանք, անդամներուն թիւը բարձրացնելով 250ի։ Եւ սակայն ցաւալի է ըսել որ Հ. Ա. Ճ.ի Կեդր. վարչութիւնը հրապարակաւ եւ ներքնապէս սուտ եւ շինծու պայքարի մը սկսաւ։ Շատերէն միայն մէկ օրինակ բաւական է։ Կեդր. վարչութիւնը իր մէկ անդամը շրջան դրկելով, նախկին Հօկի անդամներով գաղտնի ժողով կը գումարեն։ Այդ ժողովին մէջ Կեդր. վարչութեան ներկայացուցիչը, Ա. կ'ըսէ․—«Ընկերներ, ես եկած եմ խօսելու շատ լուրջ խնդրոյ մը շուրջ, հրջաբերականով անյարմար

գտանք տեղեկացնել: Մէկ ամիսէն նոր շրջանի համար վարչական ընտրութիւններ պիտի ըլլան, աշխատեցէք որ վարչական կազմը, այսինքն քարտուղարը եւ գանձապահը մեր նախկին Հօկի անդամներէն ըլլան» եւ․․․։

Առոր վրայ Հօկի անդամները սկսան սեւ աշխատանքի: Մենք, ոչ – կուսակցականներս առա

կտրած, Դաշնակցական տղաքը յանուն գաղութի միասնականութեան եւ ներդաշնակ ու Թրքահայ Դատի շատ պաղարիւն մնացինք, մինչեւ այս վերջին Թրքավարի մատնութիւնը: Այդ պարոնները թող գիտնան թէ իրենց դիմացը ժողովուրդ մը կայ, որ կրնայ դատել սեւն ու ճերմակը:

Հայրենասէր

գործարանները կը գրաւէին եւ ընդհ. գործադուլ կը հռչակուէր »:

Գ. Տալատիէ ապա մանրամասնօրէն պատմեց 1939ի սկիզբը կատարուած զինուորական բանակցութիւնները Լոնտոնի, Փարիզի եւ Մոսկուայի միջեւ, որ ի վերջոյ յանգեցան ռուսեւգերման դաշինքին :

ՌՈՒՍԵՒԳԵՐՄԱՆ ԴԱՇԻՆՔԸ

—«Ֆրանսական կառավարութիւնը ուժ կուտար ոչ միայն Խ. Միութեան դիրքին, այլեւ անոր խիստ պահանջներուն: Ռուսերը մինչեւ անգամ կը պահանջէին որ Ֆրանսա եւ Անգլիա զինուորական աջակցութիւն ապահովեն պալքաններուն եւ պալթեան պետութեանց, եթէ նոյնիսկ անոնք մերժէին: Ֆրանսա հաւանեցաւ այդ պահանջներուն, որքան կարելի էր, համդարտեցնելու համար Խ. Միութիւնը եւ պնդեց որ Անգլիան ալ հաւանի: Երբ զինուորական պատուիրակութիւնները Մոսկուա ղրկուեցան, Վորոշիլով կ'առաջարկէր որ կարմիր բանակը անցնի լեհական հողէն եւ կ'աւելցնէր որ եթէ այդպէս չըլլայ, համաձայնութիւն չի կրնար կնքուիլ: Լեհաստան կը մերժէր այս առաջարկը, վախնալով որ ռուս զինուորները կրնային տեւականապէս մնալ իր հողին վրայ: Օգոստոս 21ին կանչեցի լեհական դեսպանը, բացատրելու համար կացութիւնը: Միեւնոյն օրը հեռագրեցի Մոսկուայի զինուորական պատուիրակութեան նախագահին որ ստորագրէ համաձայնութիւնը: Այս հեռագիրը ղրկուեցաւ գիշերուան ժամը 8—9ին: Յաջորդ օրը մեր զօրավարը կ'այցելէր Վորոշիլովի, որ խնդրած էր հանդիպիլ իրիկուան ժամը 6ին: Այս տեսակցութեան առթիւ նոր պահանջներ կը դրուէին եւ Վորոշիլով կը խնդրէր որ զինուորական պատուիրակութիւնները ժողով չգումարեն քանի մը օր: Ինչո՞ւ այս յետաձգումը: Շատ չանցած գերման պաշտօնական գործակալութիւնը կը հաղորդէր թէ Ռիպպընթրոփ ճամբայ ելած է դէպի Մոսկուա, ոչ-յարձակման դաշինք մը կնքելու համար: Արդարեւ, 1939 Օգոստոս 23ին Ռիպպընթրոփ կ'ընդունուէր Քրէմլինի մէջ եւ կը ստորագրուէր ոչ–յարձակման դաշինք մը որ իրականին մէջ միդասկցութեան դաշինք մըն էր, բաժան - բաժան ընելու համար այդ անբախտ երկիրը որ միշտ մերժած էր Հիթլէրի արբանեակը դառնալ: Հիթլէր կը յայտարարէր թէ պիտի երթայ Սթալինի ձեռքը սեղմել ռուսեւգերման նոր սահմանագլուխին վրայ: Խաղաղութեան դէմ դաւաճանութի՞ւն էր այս թէ ոչ: Ֆրանսական կառավարութիւնը ի՞նչպէս պատասխանատու կրնայ ըլլալ այս կացութեան: Իրականին մէջ, խորհրդային կառավարութիւնը երկու տեսակ բանակցութիւններ կը կատարէր. մէկը՝ մեզի հետ, միւսը՝ գաղտնապէս՝ Գերմանիոյ հետ»:

Նախկին վարչապետը այստեղ բարձրացնելով ձայնը, ուղղակի յարձակեցաւ համայնավարներուն վրայ: Կարդաց շատ մը հատուածներ համայնավար թերթերէն, որոնք կը փառաբանէին ռուսեւգերման դաշինքը: Պատմեց թէ ինչպէս Մորիս Թորէզ քանի մը օր վերջը հեռացաւ իր գունդէն: (ծիծաղներ աջակողմէն): Կարդաց հատուածներ «Իւմանիթէ»ի 1940 Մայիսի թիւերէն, ուր կը ձաղկէին «անգլեւֆրանսական աշխարհակալութիւնը»: Ուրիշ հատուած մը՝ 1940 յունիսի գաղտնի «Իւմանիթէ»էն որ բուռն կերպով կը յարձակէր գօր. տը Կոլի վրայ, զայն կոչելով «գործակալ բրիտանական աշխարհակալութեան»: Պատմեց թէ ինչպէս, Ֆրանսայի ճակատամարտին սաստկագին պահուն, կը խափանուէին Ֆարման գործարանին մեքենաները եւ վառօդի գործարանի մը աշխատանքները: Միեւնոյն ատեն թռուցիկներ կը ցրուէին ամբողջ երկրին մէջ: Այո, ես լուծեցի համայնավար կուսակցութիւնը, որ յետոյ իր դիրքը փոխեց, երբ Հիթլէր յարձակեցաւ Խ. Միութեան վրայ » :

ԽՄԲ.— Յաջորդով՝ համայնավարներուն պատասխանը եւ ուրիշ տեղեկութիւններ :

– Ի՞նչ պիտի ուտենք

Պարենաւորման նախարարը հետեւեալ տեղեկութիւնները հաղորդեց մամուլի ներկայացուցիչներուն.— Քանի մը օրէն շաքարը 150 կրամ միս պիտի բաժնուի սակագինով, (140 — 150 ֆրանք), 150 կրամ ալ ազատ վաճառելի: Առաջին փորձերը տաժանելի պիտի ըլլան, բայց կացութիւնը հետզհետէ պիտի բարուոքի: Կաթ.— Պէտք չէ մոռնալ կաթնտու անասունները եւ անհրաժեշտ է աւելցնել արտադրութիւնը: Երախաներու մահը 22 առ հարիւրի բարձրացած է, իբրեւ հետեւանք կաթի տագնապին.— Հաւկիթ.— Պիտի վերաքննուի ներկայ դրութիւնը, որ մասամբ ազատ է: Պիտի ջանանք հաւկիթ ներածել Մարոքէն.— Ծխախոտ.—

Գիները կը բարձրանան: Կացութիւնը պիտի բարուոքէր, եթէ Արժանթին յարգած ըլլար իր յանձնառութիւնները: Ամէն պարագայի մէջ, գիները թեթեւօրէն պիտի բարձրանան.— Ձէթ.— Օրէնք մը պիտի առաջարկուի, ուժ տալու համար քօլցայի մշակութեան: Սեննեկալ առաւելիտ չճարեց այս տարի:— Գինի.— Հունձքը բացառիկ է: Ամսական երեք լիտրի չափը պիտի պահուի, կը յուսանք վեց լիտրի բարձրացնել քանի մը շաբաթէն (20 ֆրանքի).— Հաց.— Ցորենի հունձքը շատ լաւ է. բայց եւ այնպէս պէտք է սպասել, բաժնեչափը աւելցնելու եւ տեսակը բարուոքելու համար:— Շաքար.— Բաժնեչափը պիտի պահուի եւ ծանուցուած յաւելուածական բաժինները պիտի տրուին: Հետզհետէ պիտի ջնջուին արձանագրութիւնները, ամէնէն առաջ՝ միսի համար: Հոկտեմբերէն սկսեալ, միայն երկու տեսակ պարենատոմսեր պիտի հաստատուին,— հաց եւ զանազան ուտեստներ: Սեւ շուկան խափանելու համար, պիտի վերաքննուի ճաշարաններու կանոնագիրը, պիտի վերակազմուի վերստուգիչ ոստիկանութիւնը, ամենախիստ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին յանցաւորներուն դէմ, սկսելով մեծաքանակ վաճառականներէն եւն.:

Նախարարական խորհուրդը հաւանութիւն յայտնեց Պ. Ֆարժի ծրագրին, որ շատ մը միջոցներու կարգին կը տրամադրէ նաեւ մահապատիժ՝ սովարարներուն դէմ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԱՐԱՅԻ կուսակալին՝ Թանտողանի մահը հաղորդած էինք անցեալ շաբթու: Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն կ'իմանանք թէ անձնասպան եղած է եւ ոչ թէ սպաննուած, իր անունը խառնուած ըլլալով Անգարայի ծանօթ ոճիրին :

ՀԱՑԻ ԿՐՃԱՏՈՒՄԸ վճռապէս պիտի գործադրուի Անգլիոյ մէջ, Յուլիս 21էն սկսեալ, հակառակ փռապաններու եւ տանտիրուհիներու բողոքին: Խստօրէն պիտի պատժուին անոնք որ կ'ընդդիմանան: Անսաստող փռապանները ալիւր պիտի չստանան, ինչպէս յայտարարեց պարենաւորման նախարարը երեսփ. ժողովին մէջ, փռապաններուն հետ բանակցելէ վերջ: Չըրչիլ ալ վիճաբանութեանց մասնակցելով, ուրախութիւն յայտնեց որ «նախարարը ողջ առողջ կը վերադառնայ փուռէն»: Նախարարը բացատրեց թէ Օգոստոս 31ին միայն ութ շաբթուան ցորեն պիտի ունենան, թէ շաբաթը 100.000 թոն կը սպառեն, բայց Օգոստոսէն վերջը 200.000 — 300 հազար թոն պիտի կրնան ամբարել եւ Հոկտեմբերին կը յուսան վերահաստատել բաժնեչափը :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ անթելը կը մեղադրէ թէ Գերմանիոյ բրիտանական շրջանին մէջ նացիները կը վերակազմուին եւ կը վերադինուին, անգլ. իշխանութեանց հաւանութեամբ: Այս առթիւ հատուածներ կը յիշէ գերիներու նամակներէն:— Խ. Միութիւնը մերժեց Անգլեւսաքսոններու բողոքը, Աւստրիոյ ճարտարարագործական հաստատութեանց գրաւման դէմ: Բռնագրաւումներուն գումարը կը հասնի 22 միլիոն տոլարի:

ՓԱՐԻԶԻ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐԸ հակայական ցոյցեր կատարել սկսան երէկ իրիկուն, համաձայն Աշխատանքի Դաշնակցութեան հրահանգին, պնդելով 25 առ հարիւր յաւելման վրայ:

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ Փէթէն - Լավալի գործակիցներէն Ռընէ Պոնֆուա, մամուլի վերատեսուչը եւ Ռօշա, արտաքին նախարարութեան ընդհ. քարտուղարը: Երկուքն ալ փախած են:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ ձերբակալուեցաւ աւազակ մը որ 33 միլիոն ֆրանք գողցած էր Նիսի նամակատունէն, ուրիշներու հետ:

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հեռագրեն թէ մերժուեցաւ ծայրագոյն ձախերու առաջարկը՝ հաշտութեան մասին:

ԸՆԴՀ. ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ կը սպառնայ վեր ի վայր հրջել Իտալիոյ ներքին կացութիւնը: Գործադուլները կը սարքուին բողոքելու համար Թրիէսթէի միջազգայնացման եւ ֆրանքեւիտալական սահմանագլուխին սրբագրութեան դէմ: Կառավարութիւնը զինուորներ պիտի ղրկէ :

ԾԱԽՈՒ Է ՋԱՒԱՐԻ (ՊՈՒԼՂՈՒՐ) ԳՈՐԾԱՐԱՆ ՄԸ, օժտուած ամէն տեսակ մեքենաներով : Ունի տուն, ագարակ՝ 9 հէքթար տարածութեամբ եւ ուրիշ յարմարութիւններ: Դիմել «Յառաջ»ի միջոցաւ :

Դաշտահանդէս, վաղը

Նախաձեռնութեամբ ՀԱՅՆԻԻ Հայր. Միութեան, վաղը, Կիրակի, Շավիլի անտառին Պաղ Աղբիւրին մօտ:

Յարգանքի երեկոյ

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 80ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Շավիլի «Րաֆֆի» Երիտ. Միութեան կողմէ, 20 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, Շավիլի քաղաքապետարանի սրահը: Կը նախագահէ Պ. Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ, կը խօսի Պ. Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ: Արտասանութիւն եւ ընթերցում Ահարոնեանէն: Գեղարուեստական բաժին, ղեկավարութեամբ Պ. Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ: Մուտքը ազատ է :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ Փարիզի մասնաճիւղին ընկերական հաւաքոյթը, տարեշրջանի փակման առթիւ, երկուշաբթի, 21 Յուլիս, ժամը 20.30ին, Studio Caumartin:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Ֆր. Կապոյտ Խաչի ընդհ. ժողովը՝ 23 Յուլիս, երեքշաբթի, ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պուլ. Օտտոյի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Խատիսեան խումբի պաշտահանդէսը, այս կիրակի, Նաճարեաններու ագարակին մէջ, Սէնթ Անթուան, Campagne Roseraire, la Bastide: Պիտի ներկայացուի «ՈՒՇ ԼԻՆԻ, ՆՈՒՇ ԼԻՆԻ» օփերէթը»:

Սկաուտական դաշտահանդէս

Շավիլի անտառին մէջ Հայ Արիներու եւ Արենուշներու կողմէ, սկաուտական խաղեր, երգեր եւ պարեր, ներկայացումներ եւն.: Ծուխ պիւֆէ: Այս կիրակի, 21 Յուլիս, Շավիլի անտառին Պաղ աղբիւրին մօտ .

Հաղորդակցութիւն.— Օթօպիւս, Pont de Sèvresէն առնել եւ իջնել Au Puits Sans Vin, Gare Montparnasse - Chaville R. G., Gare Invalides - Chaville Velizy: Հետեւիլ նշաններուն որ հանդէսին վայրը կ'առաջնորդեն :

Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԴԱՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆ հազար ֆրանք կը նուիրէ Վեթ. Ֆոնտին, ողբացեալ Բժ. ՅՈՎՍԷՓ ՏԷՐ ԴԱՒԻԹԵԱՆԻ մահուան առթիւ:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ֆր. Կապոյտ Խաչի Պոմոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Պ. Շաւարշ Թաշճեանի, որ ողբացեալ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԱՄԱՏՈՒՆԻԻ մահուան առթիւ 500 ֆրանք նուիրած էր փոխան ծաղկեպսակի: Շնորհակալութիւն նաեւ Տիկ. Զաթիկեանի որ 5000 ֆր. նուէր բրաւ Պոմոնի Կապոյտ Խաչին :

Ուշադրութի՛ւն կօշկակարներուն

Ունինք կաշիի վաճառատուն Crepin եւ Tannerie: Ձեր բոլոր գնումներու համար դիմեցէք Յ. Գ. Փափազեան վաճառատունը, 223 rue Tolbiac, Paris(13), Tél. Gob. 64-54: Բաց է ամէն օր ժամը 8էն 12 եւ 14էն 18, գոց է ուրբաթ եւ շաբաթ օրերը: Հաղորդակցութիւն՝ métro Tolbiac, Place d'Italie, Glacières:

ՅՈՒՆԱՀԱՅ Ս՚ՃԱՐԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

29 rue Peletier, Paris (9), հեռ. Taitbout 64-48

Métro Richelieu Drouot կամ Notre Dame de Lorette

Ախորժաբեր եւ զովացուցիչ ըմպելիներ, մատչելի գիներով: Նշանաւոր կիթառիստ Ժորժ Գոմինէաս (Georges Cominéas). կ'ընդունի, կը նուագէ ու կ'երգէ ի պատիւ իր յաճախորդներուն: Այցելեցէք անգամ մը, մնայուն յաճախորդ դառնալու համար :

Կ'ՈՒԶՈՒԻ երիտասարդ տղայ մը որ փափաքի դերձակութիւն սորվիլ: Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. Գորգիկեանի, 31 Route de Choisy, Ivry s) Seine:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՃԱՇԱՐԱՆ

Տնօրէններ ԳԼԷՄԱՆ ԵՒ ԳՕՓԱՐԱՆԵԱՆ

6 rue Maubeuge, Paris (9), Métro Cadet, Notre Dame de Lorette: Tél. TRU. 85-47

Առաջնակարգ օղի եւ ամէն տեսակ ըմպելիներ, ընտիր աղանդեր, պոլսական կերակուրներ եւ անուշեղէն: Ընդարձակ եւ օդաւէտ սրահ: Ամէն երեկոյ ժամը 7էն սկսեալ քէմանչիստ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ, ուտի ԱԼՖՕՆՍ եւ երգիչ ԱՐԹԱՔԻ կը նուագեն եւ կ'երգեն հայկական եւ արեւելեան երգեր: Գոց է Չորեքշաբթի օրերը:

Պիտի՛ք փնտռողներուն

Այր եւ կնոջ ամէն տեսակ պիժամաներ, հին ապրանք, փիճաները քրոմէ եւ ամբողջական: Նաեւ բանտէմ: Յարմար գիներ: Դիմել Նշանեանի, 15 Ave. Mathurin Moreau, ժամը իրիկուան 5էն 8: Մէթրօ՝ Պօլիվար կամ Քոնպա :

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH - Fondé 1925 R. C. S 376 224

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.. GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Dimanche 21 JUILLET 1946 Կիրակի 21 ՅՈՒԼԻՍ

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4755-Նոր շրջանի թիւ 394 , Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ֆր

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՏՂԱՔԸ

Կիլիկեան Միութիւնը Դշ. օր գինեձօն մը սարքած էր, ի պատիւ երիտասարդ գրագէտի մը, անոր առաջին վէպին հրատարակութեան առթիւ: (Արեւելքի Տղաքը, Կ. Փօլոտեան):

Կարգով խօսեցան խումբ մը հիւրեր, մեծ մասով գրող – բրող եւ հեղինակ:

Շնորհաւորանքի խօսքերէն զատ, յայտնուեցան զանազան տեսակէտներ, գրքին բովանդակութեան եւ արժէքին, գրական հրապարակին, երիտասարդ գրագէտներու պարտականութեանց եւ ուրիշ բաներու մասին:

Որքան կրցանք հետեւիլ, ուղերձները աւելի շատ քարոզչական հանգամանք ունէին: Եւ տեսակ մըն ալ դառնութիւն կը մատնէին:

Մէկդի դնելով մանրամասնութիւնները, կ'ուզէինք անգամ մը եւս բանաձեւել կարգ մը տեսակէտներ: Ոչ թէ նոր գրքի մասին, որ մեր նիւթէն դուրս է, այլ անոր հրատարակութեան առթիւ:

Նախ՝ հարկ է ջերմապէս շնորհաւորել բոլոր անոնք որ Արեւելքէն այս ափերն ինկած կամ ուրիշ ցամաքներու վրայ նետուած, կը շարունակեն գրական վարուցանը, հակառակ բոլոր յուսախաբութեանց եւ խոչընդոտներուն:

Դիւրի՛ն է,— «Եղբայր, գրեցէ՛ք» ըսել, երբ կը գտնուիս լուսացնցուղ այլ խորթ, լպրծուն պողոտաներու վրայ: Կտրուած՝ հայրենի հողէն եւ ջուրէն: Հայաստանի լուսնկայէն ինչպէս արեւէն:

Եւ սակայն կը գրեն : Ահա քանի տարի է որ կ'արտադրեն անվհատ, Սէնի ափերէն մինչեւ Սուրիա – Լիբանանի հիւղաւանները: Մինչեւ Իրան եւ Ատլանտեանէն անդին:

Եթէ բարեխիղճ եւ գրահմուտ քննադատ մը ուզէր կշռել այդ արտադրութեանց տեսակարար ծանրութիւնը, Հայկական Արտասահմանը չէր որ պիտի կարմրէր: Ընդհակառակն :

Հատորներ կան որ ամբողջ դանձ մը կ'արժեն, իրենց յղացումով, խորութեամբ եւ գեղարուեստական մշակումով: Նոյնիսկ լեզուական հարստութեամբ և նրբութեամբ: Արձակ թէ ոտանաւոր:

Վայրերան, միականի բանդէտներ կը կարծէին թէ ստեղծագործութեան աւիշը պիտի ցամքի տարուէ տարի: Մինչդեռ աւելի զօրացաւ տարադրութեան վերջին տասնամեակին: Եւ դեռ կրնայ տեւել, կը բաւէ որ Արեւելքի Տղաքը մնան հաւատարիմ՝ իրենց կոչումին: Մանաւանդ այս արի ժողովուրդին եւ անոր հասուն, հոսուն, ծիրանի աշխարհաբարին:

Ցաւակապէս կը չեչտենք այս վերջին պարագան, երկու հիմնական պատճառներով:

Կը թուի թէ մեր «ուսումնականները» առանձին դասակարգ մը կազմեր են իրենք իրենց մէջ : Տեսակ մը միաբանութիւն՝ կտրուած ժողովուրդէն:

Լեզուն ալ, զոր կր գործածեն, շատ քիչերուն համար գիտակցութեան եւ հպարտութեան աղբիւր մը կր կազմէ: Անոնք մեծ մասով պատրաստ են իւրացնելու միւս բարբառը, ինչպէս տեսանք տարիներու ընթացքին:

Ուշադրութի՛ւն,— եթէ այս աշխարհաբարը օր մը պիտի ծիւրի ու մեռնի, առաջին պատասխանատուները պիտի ըլլան Արեւելքի Տղաքը : Եւ առաջին զոհերն ալ՝ իրենք:

Որեւէ պատրուակ չի կրնար ստիպել մեզ որ անձնատուր ըլլանք ամէն գնով:

Արժէքներ կան որոնց պիտի փարինք մոլեռանդօրէն: Առանց դաւանանքի, դասակարգի կամ տարիքի խտրութեան :

Այլապէս, ինչ որ Հայկական Արտասահման կը կոչենք, պիտի դառնայ ողբալի ծաղրանկար մը: Ցիշատակն ալ՝ խորապէս խոցելի :

Ո՛վ որ կ'երթայ, պէտք է միայն տանխեփական ժառանգութիւնը: Իսկ մնացողը անձնապանութեան դիմած կ'ըլլայ, եթէ տքայ կէս ճամբան :

Արեւելքի արեան է որ մեզ պիտի պահէ Արեւմուտքի աղջամուղջին մէջ: Միշտ աշխոյժ եւ ինքնաբաւ :

Բոլորս ալ բոնի աքսորականներ ենք օտար ափերու վրայ, եւ մեր տեւականութեան ճամբաները մենք պիտի հարթենք, տոկալով, խոկալով, արտադրելով :

Սպառեցա՞ւ մեր շունչը,— տարադիր բազմութիւններն են որ պիտի տուժեն:

Եւ այն ատեն, մեր վրայ լացող մը անգամ պիտի չունենանք :

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ՄԵՌԱ՞Ի » ԹԷ «ՍԱՏԿԵՑԱՒ»

Աշխատակից մը դիտել կուտայ․

— « Մեր գեղը անասուններուն համար *սատկեցաւ* կ'ըսէին, իսկ մարդոց համար՝ *մեռաւ* : Բայց, մասնաւորապէս կաթնտու եւ մսացու անասուններուն համար «սատկեցաւ» բառը անարգական համարուելով, իրենց բերանը վրայ չէր երթար եւ անոր տեղը կը գործածէին հետեւեալ ախանչելի ձեւը,— «անդանակ եղաւ»: Քանի անգամ է *Յառաջի* մէջ կը կարդամ, հիւլէական ռումբի փորձերուն առթիւ,— 'Խոզերը, այծերը եւ ուրիշ անասուններ խումբ խումբ կը մեռնին» եւն: Սխալ չէ՞ :

Պատասխան — Այս պարագային՝ ոչ:

Բնական ընթացքով մահ մը չէ եղածը: Այդ անասունները ենթադրեալ «զինուորներ» էին: Շատերը՝ համազգեստով: Յատկապէս ընտրուած՝ հիւլէական ռումբի փորձերուն համար: Եւ անոնց զոհ գացին: Մէկ մասը ոչնչացաւ անմիջապէս , միւսները՝ *կը մեռնին* հետզհետէ, երկու երեք շաբաթ վերջը:

Ճիշդ այդ պատճառով ալ, տմարդութիւն պիտի ըլլար ըսել՝ «սատկեցան»: Տեսակ մը «օ՜խ ըլլայ»:

Կը յիշէք անշուշտ որ Անգլիոյ եւ Ամերիկայի մէջ բողոքներ ուղղուեցան խորհրդարանին եւ նախագահ Թրումընի, այս «անմեղ» անասուններուն զործածութեան դէմ: Նոյնիսկ հանդիսաւոր աղօթքներ կատարուեցան: Եւ վերջապէս առաջարկուեցաւ մահուան դատապարտուած մարդիկ գործել, փոխանակ անասուններու :

Մենք այդ բարեպաշտներէն չենք: Բայց, բնազդաբար խորշելի կը գտնենք «սատկեցաւ»ը :

Հիւլէական ռումբը եւ անոր փորձերը քաղաքակրթեալ բարբարոսութիւններ են: Իսկ զոհերը՝ արժանի կարեկցութեան :Ասուն ըլլան թէանասուն:

Անշուշտ պարագաներ կան ուր «սատկեցաւ»ը բուն բառն է: Առանց վերապահութեան:

Օրինակ՝ Հայաջինջ Սարսափներու հեղինակները, Թալէաթէն մինչեւ կեսարիա - Տէր Զօրի Ջէքին կամ Սեբաստիոյ Մուամմէրը, Ճէմալ Ազմին կամ Պէհաէտտին Շաքիրը եւ միւսները :

Հիւլէական ռումբին անասուն – զոհերը պատարագ մը անգամ կ'արժեն, այս երկոտանի երէշներուն քով :

ՎԱՀԷ

ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ՏՈՒՆ
(«ԱՐԻՒՆՈՏ ՅՈՒՇԵՐ» ՇԱՐՔԻՑ)

Բարիքներով լի հայրենական տուն,
Ի՞նչպէս մի վայրկեան աչքերիս առաջ
Քո սիրտը լափեց բոցերի լեզուն՝
Փոեյով շուրջդ մոխիր ու հառաչ:

Եւ քանի՜ աչքեր՝ բիբերին արտասուք —
Քո ողջակէզին սեւեռած մի պահ
Հեծկլտացինք լուռ․․․ եւ դառն լացով
Ճանապարհ ընկանք դէպի անապատ :

Իղձ ու երազանք առ յաւէտ բանտած,
Զրկանքների մէջ, աշխարհից անլուր․․․
Եւ այդպէս հասակ նետեցի անդ ատ՝
Օտար ափերի խորք շնչին հլու :

Անցայ ծէգէ - ծէգ՝ կախարդապատիր
Ծովանոյշների հեքիաթով դիւթուած ,
Տեսայ սէրը սուտ, փառքը խաբկանքի —
Եդեմից էլ պերճ Եւրոպան տեսայ :

Ազատ հովերում այս պատրանապատ
Զգտայ ոչ մի սփոփի անկիւն ,
Քեզ պէս փարովի, քեզ պէս հարազատ՝
Հայրենական տուն ․․․ Անեղ մոխրակոյտ ․․․

ԳՈՐԵԱՆ

Կը հրաժարին

ԹՈՒԼՕՆ — Ստորագրեալներս, անդամ Ազգ. Ճակատի, կը հրաժարինք համաձայն Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէի յայտարարութեան: Թորոս եւ Արմենակ Տօքումեան

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Այսօր, կիրակի, տեղի կ'ունենան Թուրքիոյ երեսփ. ընտրութիւնները, միաստիճան եւ ուղղակի քուէարկութեամբ: 23 տարիէ ի վեր առաջին անգամ է որ ընդդիմադիր հոսանքներ ալ կը մասնակցին: Պայքարը շատ բուռն է, ինչպէս հաղորդած ենք օրը օրին: Ընտրութեանց պիտի մասնակցին հինգ - վեց ընդդիմադիր հոսանքներ, որոնց ամէնէն զօրաւորն է Դեմոկրատ կուսակցութիւնը , նախագահութեամբ նախկին վարչապետ Ճէլալ Պայարի: Քուէարկուներուն թիւը կը հասնի մօտ տասը միլիոնի: Դեմոկրատները շատ զօրաւոր են Իզմիրի շրջանին մէջ, ուր Ճէլալ Պայար առաջին դիմադրական ճակատը սարքած էր, օտար դրամատեն: Եթէ կուսակցութիւնը յաղթէ, հաւանական է որ հանրապետութեան նախագահ ընտրուի մառէշալ Ֆէվզի Չաքմաք, որ մեծ համարում կը վայելէ իբրեւ մէկը երեք ազգ. հերոսներէն (միւսները՝ Մ. Քէմալ եւ Իսմէթ Ինէօնիւ): Բայց եւ այնպէս Հալքը շատ զօրաւոր է, իր ձեռքն ունենալով ամբողջ վարչական մեքենան եւ բանակը: Պոլսոյ ինը կարեւոր օրաթերթերէն հինգը Հալքի փառքը կ'երգեն :

Ազգ. Ժողովը պիտի ունենայ 465 անդամ: Շատեր կը կարծեն թէ ընդդիմադիրները պիտի կրնան առ նուազն 150 աթոռ շահիլ:

Փարիզեան թերթերն ալ մասնաւոր յօդուածներով կը պարզեն Թուրքիոյ ներքին կացութիւնը, այս ընտրութեանց առթիւ: Ընդհանուր տպաւորութիւնն այն է թէ Թուրքիա կը գտնուի անկիւնադարձի մը առջեւ: Ամէն պարագայի մէջ, ստիպուած է որոշ զոհացում տալ ժողովրդապետութեան պահանջներուն, կանխելու համար արտաքին վտանգները:

Տալատիէի ընտրութիւնը վաւերացուեցաւ

Ազգ. Ժողովը հինգշաբթիէն մինչեւ ուրբաթ առտուան ժամը 4 վիճաբանելով, 443 ներկաներու վրայ 311 ձայնով վաւերացուց Տալատիէի ընտրութիւնը: Դէմ քուէարկած էին 132 երեսփոխաններ, գրեթէ բոլորն ալ համայնավար: Ընկերվարականները, ժողովրդականները եւ միւս հոսանքները թեր քուէարկելով հանդերձ, յայտարարեցին թէ անհրաժեշտ կը գտնեն քննիչ յանձնաժողովի մը կազմութիւնը, ճշդելու համար Ֆրանսայի պարտութեան պատասխանատուութիւնները, ինչպէս առաջարկած էր ընկերվարական կուսակցութիւնը:

Վիճաբանութեանց ընթացքին, Տալատիէ երեք անգամ խօսք առաւ, շատ բուռն յարձակումներ կատարելով համայնավարներուն դէմ: Իր առաջին յայտարարութեան վրայ, որ տեւեց չորս ժամ, նոյնքան խօսեցաւ համայնավար կուսակցութեան ներկայացուցիչը, Ֆլորիմոն Պոնթ, ամբաստանելով նախկին վարչապետը թէ դաւաճանած է իր պարտականութեան, ստորագրելով Միւնիխի համաձայնութիւնը, «ամէնէն սեւ դաւադրութիւնը խաղաղութեան եւ ժողովրդապետութեան դէմ, յօշոտումը բարեկամ ժողովուրդի մը» : Միւնիխի համաձայնութեամբ Գերմանիոյ յանձնուեցան Չեխոսլովաքիոյ ամրութիւնները, հետեւաբար եւ Մաժինոյի գծին դաշնակիցները: Այդ համաձայնութեան հետեւանքով Ֆրանսական կզզիացաւ եւ ջախջախուեցաւ: «Միւնիխը եղաւ նոր Սատովա մը որ պիտի առաջնորդէր նոր Սըտանի մը: Այն ատեն Գերմանիան տէր էր զինուորական տեսակէտով»: Այս առթիւ բանախօսը յիշեց Քայթըլի պատասխանները Նիւրընպէրկի ատեանին առջեւ եւ չեշտեց թէ Միւնիխի համաձայնութիւնը բարձրացուց Հիթլէրի վարկը: 1939ին Գերմանները Փրակա մտան եւ Չեխոսլավաքիան սրբուեցաւ Եւրոպայի քարտէսէն: «Ինչո՞ւ չգացիք չփնտռեցիք Սթալինը, փոխանակ զինուորական պատուիրակութիւն մը ղրկելու: Տալատիէ չէր ուզեր Խ. Միութեան զինակցութիւնը: Անգլեւֆրանսական զինուորական պատուիրակութեանց բոլոր բանակցութիւնները գիտակցաբար դէպի անել մը կ'առաջնորդէին ։ Բանակցութիւնները չորս ամիս տեւեցին եւ առաջին նիստէն իսկ Ֆրանսայի ներկայացուցիչները մերժեցին որոշ յանձնառութիւններ ստանձնել : Տալատիէ եւ Չէյմպըրլէն կը յուսային թէ պատերազմը պիտի պայթի Խ. Միութեան եւ Գերմանիոյ միջեւ եւ թէ որեւէ պատրուակով պիտի կրնան իր վիճակին ձգել Խ. Միութիւնը: Գերմանական յարձակումէն քանի մը շաբաթ առաջ կը պատրաստուէին ռմբակոծել Կովկասի նաւթահորերը: 1939 Օգոստոսին Տալատիէ կը խափանէր «Իւմանիթէ»ն, յետոյ կը լուծէր համայնավար կուսակցութիւնը , յարձակելով բոլոր բանուորական կազմակերպութեանց վրայ» եւն.:

Իրմէ վերջը խօսեցաւ նաեւ Պ. Ժաք Տիւքլօ , համայնավար կուսակցութեան քարտուղարը, որ միեւնոյն մեղադրանքները կրկնելով, յայտարարեց.

— « Պ. Տալատիէ այստեղ եկած է ճերմկնալու համար: Մենք լուացարարութեան հաստատութիւն մը չենք: Արտասահմանը տարօրինակ գաղափար մը պիտի կազմէ մեր մասին, եթէ տեսնէ որ կը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ՀԱՐՑ ԿՈՒՏԱՄ ՁԵԶԻ, ՏԻԿԻՆՆԵՐ ԵՒ ՊԱՐՈՆՆԵՐ»

(I ASK YOU, LADIES AND GENTLEMEN,)

By Leon Z. Surmelian.

Ամէն անգամ որ ազգի մը տաղանդաւոր մէկ զաւակը կը գրէ ուրիշ ազգի մը լեզուով եւ կը գասուի անոր գրագէտներուն շարքը, ամբողջ ազգը եւ պաշտօնական քննադատութիւնը կ'ախոյեան որ ծաղիկ մըն ալ պակսեցաւ ազգային անուէն: Արդար է, անտարակոյս ախտանքը: Տաղանդ մը նոյնքան հազուագիւտ է որքան չնաշխարհիկ ծաղիկ մը:

Բայց, կարելի՞ է միեւնոյն բանը խորհիլ Լեւոն Սիւրմէլեանի մասին, որուն գիրքը, «Հարց կուտամ ձեզի, Տիկիններ եւ Պարոններ», գրուած է անգլերէն: Անմիջապէս կրնանք ըսել ո՛չ: Վերածէ այս գիրքը հայերէնի, ան նոյնքան հայկական գրականութեան կը պատկանի որքան եթէ հայերէն գրուած ըլլար: Իր զուտ ազգային նկարագրով, պատմութիւնով, բարքերով, տառապանքով, Թուրքով Հայու յաւերժական ոգիին արտացոլացումն է:

Գիրքը ոդիսականն է Տրապիզոնցի մանուկի մը՝ որ հազիւ բացուած վարդի պէս կեանքի լուսաշող առաւօտին, կ'ենթարկուի անիմանալի տառապանքներու, Հայոց պատմութեան ամէնէն ահարկու թուականին, երբ ամբողջ ազգ մը կ'առաջնորդուէր դէպի սպանդանոց:

Հազար ինը հարիւր տասնըհինգ: Նման արարքի մը հեղինակը չի կրնար պատկանիլ մարդկային ընկերութեան: «Մաամաւոր ազգ մը, ժողովուրդ մը չէ, կ'ըսէ, Ուիլիըմ Սարոյեան իր յառաջաբանին մէջ, այլ Չար Ոգին (evil): Այդ մանուկները ոչ ոքի չարիք հասցուցած էին, եւ սակայն Չար Ոգին ուզեց փճացնել զանոնք»:

Սիւրմէլեան արուեստագէտի մը սուր տեսողութեամբ պատմութեան, բարքերու եւ մարդոց մէջ յատկանշական բոպէները եւ գիծերը տեսնելու եւ վերարտադրուելու շնորհն ունի: Մինչ անդին Չար Ոգին դարանակալ կը սպասէր պատեհ առիթին փճացումի իր դաւադիր ծրագիրը գործադրելու, Հայերը կ'ապրէին իրենց հի՜ն հի՜ն, լա՛ւ օրերը, երբ ամէն բան քաղցր էր, թովիչ: Հայկական մեծ պահքերը, տէրտէրները՝ տնօրհնէքով, Ռոմալուսան, Զատիկները, եւ այս բոլորը վարպետի վրձինով նկարուած:

Սիւրմէլեան կը սկսի իր յիշողութիւնները 8 տարեկանին, երբ իր ուսանող մօրեղբայրը կը վերադառնայ Փարիզէն հիւանդ ու շատ չանցած կը մեռնի: Ահա թէ ինչպէս կը նկարագրէ ընտանեկան սուգի դասական անձնաւորութիւնը, մեծ մայրիկը.—

«Մեծ մայրիկս սեւեզր թաշկինակը չարժելով կը խօսէր մեռելին հետ ամէնէն գեղեցիկ լեզուովը որ երբեք լսած ըլլամ: Անոր խօսքերը մահուան գեղօններու շարք մըն էին, զրուցերգ մը մայրական ամենախոր սիրոյ եւ անմխիթար վշտի. անոր կեանքի դէպքերը յիշեցուց, անոր ըրածները երբ երախայ էր, թէ ինչպէս հայրը եւ մօրեղբայրները սպաննած էին Չարդին, ան նկարագրեց իր ընտրած հարսնցու գեղեցիկ աղջկան հմայքները եւ հեկեկանքի այս մասը ամէնէն շատ ազդեց վրաս»:

Մօտիկ անցեալի Հայոց պատմութիւնը, թէեւ կարճ ժամանակով (1908—1915) իր ուրոյն դիմագիծը ունեցաւ: Ամէնուրեք, գաւառները թէ Պոլիս կ'եռար հայ կեանքը նոր թափով: Սիւրմէլեան շրջանին այդ գոյնը (couleur de Temps) պատկերալից կերպով կը վերարտադրէ: Հայ յեղափոխականներու անդուսպ եռանդը մէկ կողմէն, իր «Ազատամարտ»ով, պահպանողականներու չափաւորութիւնը միւս կողմէ իր «Բիւզանդիոն»ով: Մօրեղբայր Լեւոնը կը պատկանէր Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան եւ Տրապիզոնի մէջ ղեկավարող դէմք էր: Հայրս միայն «Բիւզանդիոն» կը կարդար եւ «Արիք Հայկազունք» կ'երգէր: Անոնք չարունակ կը վիճէին: Իսկ անդին Իթթիհատականները նարտ կը խաղային յեղափոխականներուն հետ, դաղտնի դաւադրելով անոնց դէմ: «Մեծ պետութիւնները մեր կռնակն են, կ'ըսէր մօրեղբայրս, Ռուսիան համաձայնութիւն կնքած է Թուրքիոյ հետ Արեւելեան նահանգներու բարենորոգման համար: Քեռի Ռուսը պիտի գայ...»:

Բայց վատօդի հոտը կը մօտենայ: Հայոց աշխարհի հորիզոնին վրայ սեւ սեւ ամպեր կը խտանան: «Այդ տարին արեւն ալ կը խաւարի: Չարագուշակ է, կ'ըսեն: Աստուած պահէ»:

Թրքական «Գարակէօզ» թերթը կը գրէր.—«Եթէ կ'ուզես Տարտանէլի վիճակը գիտնալ, Հայու մը երեսը նայէ»: Մինչ Թուրքերը գաղտնապահ էին, մինչեւ իրենց մանուկները, Հայերը շատ, շատ կը խօսէին:

Օր մըն ալ խուզարկութիւններ եւ չարաշուք ազդարարութիւն մը.—«Կը հրամայենք Տրապիզոնի գաւառի ամէն Հայու հեռանալ մէկ շաբաթէն ... Միայն առնել ինչ որ կրնան կրել ...»:

Մահաշուք ուրուականէն հալածուած հօտի մը պէս, ահուսարսափի մատնուած հայ ժողովուրդը կ'աշխատի տեղաւորել նախ մանուկները, Յոյներու կամ ամերիկացի միսիոնարներու քով: Սիւրմէլեանի մայրը կը ղրկէ մեծ տղան Յոյներուն՝ իսկ պզտիկը, Զաւէնը (հեղինակը) ամերիկեան դպրոցը:

—«Միսիոնարներու դրան առջեւ ծնեցաւ մայրս եւ համբուրեց զիս: Շրթները կը դողային: Փորձեց բան մը ըսել, բայց զսպեց ինքզինքը: Գլուխս ձեռքերուն մէջ առաւ եւ նորէն համբուրեց ճակատէս:— Ներս գնա, սիրելիս եւ խաղայ տղոցը հետ: Կը զգայի որ ատիկա ըսել չէր ուզեր ... Բայց բերանս չբացած դարձաւ եւ դէպի կառքը գնաց: Կառապանը մտրակեց եւ կառքը հեռացաւ: Ուզեցի մայրի՛կ պոռալ եւ ետեւէն վազել, բայց բան մը չըսի, տեսայ որ թաշկինակը աչքերուն կը տանէր եւ ուսերը կը շարժէին: Խեղճ մայրս կը հեկեկար ինծի համար: Եւ ատիկա եղաւ մեր վերջին բաժանումը»:

Ու կը սկսի ոդիսականը: Շուտով կ'արգիլուի միսիոնարներուն հայ մանուկներ պահել: Կ'ապաստանի Յոյնի մը տունը, ուր կը գտնուէին նաեւ քոյրերը, ուրկէ նորէն կը հանուին: Բոլոր մանուկները միասին կը հաւաքուին Հայու մը պարապ տան մէջ, հոն կը գտնէ զարմիկները եւ մօրաքոյրը: Շատ չանցած ամէնը մէկ ճամբայ կը հանեն: Ճամբան աներեւակայելի զժնդակ տեսարաններ կը յաջորդեն մէկը միւսին: Դիակներ գետին մէջ, արիւն դետափը: Ի տես այս բոլորին «մեզմէ ոչ ոք կը խօսէր, լուռ կը քալէինք, մեր դէմքերուն վրայ էր մահուան հանդիսաւորութիւնը»: Ցան-կարծ, ճիչեր, ողբեր եւ օգնութեան աղաղակներ: Մահն էր միակ փրկութիւնը: Կը փորձեն խմել միասին առած թոյնէն. բայց ազդեցութիւն չի գործեր, քանակը բաւարար չէր: Մանուկները կը տարուին գերեզմանոցներու չուկան ծախուելու տեղանց դրամի: Արմատախիլ ծաղիկի եւ բունազուրկ թռչունի պէս առանձին անհունին մէջ կը կառչի հոն ուր կը նշմարէ հաւանականութիւն մը փրկելու իր պոկուած կեանքը: Կը մնայ Ճէվիզլիք, մինչեւ որ օր մը փախչելով ինքզինք կը գտնէ Տրապիզոն, այլեւս մեռած քաղաքը: Կ'երթայ տեսնել սեփական տունը, որ պարապ է ու գերեզմանի մը տխրութիւնն ունի:

Մ. ՄԱՆՆԻԿ

(Մնացեալը յաջորդով)

Գ Ե Ղ Ա Կ Ա Ն

— Մարի, Միշէլ, շուտ, ելէք: Ցատկեցէք բալիկներս, հօրարը կ'երթայ, ձայն տուաւ հարս Աղաւնին, երբ տակաւին արշալոյսը նոր էր բացուած:

Ուրախութեան կանչերով ու թռվռալով թռչուններու ձագերու պէս, վար կը նետուին՝ մահճակալներէն:

Տասը վայրկեանը բաւական կ'ըլլայ՝ հագուելու, լուացուելու ու նախաճաշելու համար:

Երէկ իրիկուընէ իրենց խոստում էր տրուած, որ հեռուէն իրենց եկած հօրարին հետ պտոյտի պիտի երթային այդ առտու:

Ու հիմակ, անոնք զինովցած իրենց ուրախութենէն, նախաճաշը կիս-կատար կը ձգեն եւ ոտքի կը ցատկեն, փարելով մէկն աջիս ու միւսն ալ ձախիս:

Իրենց մատղաշիկ ու մուտ թաթիկները ափերուս մէջ սեղմած՝ կը մեկնինք տունէն՝ անցնելով գեղին փողոցներէն:

Գեղի փողոցներ, լեցուն հաւ ու ձագերով, բադ ու բադիկ, հնդկահաւեր ու սագեր, բեռցուած սայլեր ու ամէն, ամէն բաներով բանուկ, ինչ որ կը գտնուի գեղերուն մէջ:

Կը քալենք նեղլիկ փողոցներէն: Միշելին ձեռքի ճպոտը ճամբայ բանայ կուտայ մեզի, թառ-մառ հանելով բոլոր թեւաւորները:

Թուխսերը կոթ-կոթալով ու իրենց մանտրտիկ ձագերուն ճըւ-ճըւոցով դէպի աջ կը սահին: Անոնց ետեւէն կը վազեն բադիկները՝ տորտորելով իրենց տունը: Սագերը գիրուկ ու ձգախէժէ տոտիկնե-րով, պըթպըթալով ու լողկտալով, իրենց գլուխները բարձր բռնած նեղ ու հնացած փողոց մը կ'ամփոփուին: Հնդկահաւերը կաս-կարմիր ու կէտկէտուն՝ ուղտահանդոյն ճիտերով ճլոփ, ղլոփ կանչերով կը քշուին մեր առջեւէն փողոցին երկայնքն ի վայր:

Միշէլին ճպոտ կը չաչէ անդադար: Ան չափ կուտայ կարծէք բոլոր թեւաւորներու կանչերուն ու աքաղաղներու գիլ ու կերկերուն երգերուն:

Գեղի փողոցներ, թրիք ու աղբ ամէն դի: Տուներուն առջեւներ աղբոտցներ, որոնց հոտը ինծի համար այնքան հարազատ է...: Եթէ քաղքցի մը անցնէր այս փողոցներէն, քիթը պիտի բռնէր անպայման եւ, աս արեւհոդի. շինականներուն ծիծաղը շարժէր:

Սակայն ինծի համար այնքան հարազատ են: Կրնամ ըսել, նոյնիսկ սիրելի, այս փոքրիկ գեղն իր նեղ, ծռիկ - մռիկ ու կարճլիկ, թրիքի հոտով օծուն փողոցները:

Սիրտս կը խաղայ ու անգիտակցօրէն կ'անշարժանամ գեղին ծայրը տունի մը առջեւ: Մտքերս ետ փախած են մինչեւ ո՞ւր, մինչեւ ո՞ւր...: Գիտե՛մ թէ չեմ գիտեր: Մարին ու Միշէլը կը քաշեն թեւերէս ու գիտակցութեան կը բերեն:

— Քալէ, հօրար, հոն աղուոր թութեր կան.— երկուքը միասին կը խօսին ինծի, միշտ քաշելով թեւերէս:

Կ'ըսեն թէ՝ գեղը խաւար է...: Այսուշնե՞ր: Լոյսն ու շողը գեղն է: Երգն ու ծիծաղը գեղն է: Մարմարի պէս մաքուր ու անբիծ սիրտերհոս կըրնաք գտնել միայն: Խաղաղ ու երջանիկ կեանքը նորէն գեղն է որ կուտայ մարդուս: Աշխատանքին ու վաստակին էն արդարը գացէք գեղերուն մէջ փնտռեցէք: Կեանքը հոս համակ քաղցրութիւն է: Կեանքը հոս՝ գեղին մէջ՝ տոհմիկ է ու անմեղ:

Զեփիւռը այնքան քնքոյշ է ինչպէս իր չուշանարոյր աղջիկները: Արեւն այնքան ջերմ է ու ոչ նեղացուցիչ՝ ինչպէս իր շինական կորիճները:

— Քալէ, հօրար, հոն, աղուոր, հասած թութեր կան ...:

Մարին վեց ու Միշէլն ալ չորս տարու է: Սակայն Միշէլը արքենի է ու հասակով քոյրիկին չափ՝ ու անկէ աւելի ուժեղ:

Ինծի առաջնորդ եղած են այսօր, քանի որ ես իրենց գեղն եմ եկած: Ու զիս կը քաշեն, կը տանին սա նեղ ճամբան ի վար, որուն առընթեր կը հոսի նաեւ բարակ ու յստակ առուակ մը պաղուկ:

Ու մենք կը քալենք գեղին արեւոտ ճամբաներէն: Կ'երթանք, լուռ ու սահուն առուակին հետ միասին: Մարիին ու Միշէլին մուտ թաթիկները միշտ ափերուս մէջէն: Իսկ գեղին մանր քարերով հիւսուած ու անծեփ, երջանկարոյն տնակները աչքերուս մէջ:

Գեղէն բաւական հեռացած ենք: Առուակը մեզի հետ է միշտ ու անբաժան: Կը նստինք առուեզերին՝ կանանչ խոտերուն վրայ: Միշտ կողքերէս անբաժան են սա երկու անուշիկ արմէնորդիները: Թեւերս անոնց ճիտերուն՝ կը պատմեմ իրենց՝ գեղին հէքեաթը երէկուան...: Անոնք ինծի մտիկ կուտան լուռ, խոհուն մարդոց նման: Համբերութեամբ ու երկար:

— Հապա ո՞ւր են հիմակ, մեր մեծ մայրիկն ու մեծ հայրիկը.— երկուքը միասին կը հարցնեն:

— Անոնք... հիմակ...: Կը լռեմ ասկէ անդին, հէքեաթին թելը փրցնելով: Դժգոհ, ոտքի կը ցատկեն ու բոպիկնալով կը մտնեն սառնորակ առուակը:

Այս անգամ Միշէլին կակուղ ճպոտը իմ ձեռքս է: Ես ալ իմ կարգին,— ինչպէս ինքը ըրաւ գեղին փողոցներէն անցնելու ատեն թեւաւորներուն — կը մտրակեմ, թեթեւօրէն ձաղկելով իրենց մերկ սրունքները, քշելով զիրենք առուակէն ի վեր, մինչեւ որ դուրս կ'ելլեն պաղ առուէն:

— Թութը հոն է, հօրար, տե՛ս,— մատիկովը ցոյց կուտայ Միշէլ — ալէ՛, երթանք հոն:

— Կեցիր, կ'ըսեմ, թեւերուս մէջ բանտարկելով զինքը, կեցիր, անգամ մը խնձոր ուտեմ... վերջը կ'երթանք թութ ուտելու:

Ու կը բանամ մուտ ու կլոր թեւերէն մին:

— Կեցիր, նախ՝ պարտէզ մը շինեմ: Կծիկ մը կ'ընեմ թմպուլիկ թեւը, «պարտէզ» մը շինելով: Մարին, կեցած մեր կուշտին, ուշի ուշով կը հետեւի գործողութեան, մանկական անոյշծիծաղով: Ինքը՝ Միշէլ, խոշոր ու մեղրիկաչուկները մէյ մը թեւին կը նետէ ու «պարտէզ»ին կը նայի, ու մէյ մըն ալ դէմքիս կը յառէ, լուռ, ու շունչը բռնած ու հետաքրքրութեամբ կը սպասէ թէ՝ ի՞նչպէս խնձոր պիտի ուտեմ ...:

— Հիմակ, կ'ըսեմ ես քնքշութեամբ, այս պարտէզին մէջ խնձորենի մը տնկենք: Ահա մեծցաւ խնձորենին: Տեսէք խնձորենիները վրան, կարմրուկ ու հասուն: Կեցէք, հատ մը ես ուտեմ առաջին անգամ, ըսելով, կլոր թուշիկը ակռաներուս տակ կ'առնեմ:

— Տեսա՞ք, խնձորը կերայ: Ա՜հ, ինչ համով էր, կ'ըսեմ ու գործողութիւնը կը վերջացնեմ:

Քոյր ու աղբար կը քրքջան, կը խնդան կոկորդալիր ու կ'իյնան մարգին վրայ, ծափելով ու ցնծալով:

Այժմ կարգը եկած է թութ ուտելուն: Թզուկ հասակներով թթենիները, որոնք բազմաթիւ են յորենի արտին թումբն ի վար, այնքան առատ են բռնած, որ տերեւները աւելի քիչ կ'երեւան քան թէ թութերը:

Ցածլիկ ճիւղ մը ձեռք կ'անցընեմ վերէն, ու մէկ ոստումով կը բարձրանամ վեր: Ճիւղերուն տրուած թեթեւ հարուած մը՝ կարկուտի պէս կը թափին: Վայրկենական կը սպիտականանայ մարգագետինը թանձր վերմակի մը պէս: Միշէլն ու Մարին «ա՜յ, այ» կանչերով ու ձեռքերով ալ իրենց գլուխները պաշտպանելով կարկուտի պէս տեղացած թութերէն, (Նարդունի, ո՞ւր ես...), վեր-վեր կը ցատկռտեն ուրախ, զուարթ:

Կ'ուտենք առատօրէն: Կէս օրը կը մօտենայ: Հոն կը դառնանք նոյն ճամբով՝ պաղուկ առուակին եզերքներովը:

Երբ տուն կը հասնինք, երկուքը մէկ, անհամբեր ու ուրախութեան ճիչեր արձակելով խոհանոց կը վազեն, «խնձոր»ին ու «պարտէզ»ին պատմութիւնը ընելու համար իրենց մօրը՝ հարս Աղաւնիին:

Ա՜հ, մանկութի՛ւն, մանկութի՛ւն, ոսկի աշխարհ, ոսկի հէքեա՜թ ...:

Ն. ՇԻՆԱԿԱՆ

ԳՈՒՏ 'Մ ՏԻՏԱՂ

Միջազգայնացնենք հայերէնը

Ուրիշ ճար չկայ, բարեկամներ: Պէտք է տարածենք եւ միջազգայնացնենք Հայոց լեզուն:

Ամէն ճիգ թափենք, որ ան պարտադիր դառնայ բոլոր երկիրներու, մանաւանդ «Զօրաւոր»ու եւ «Քսան մէկ»երու ժողովներուն մէջ:

Մեր Դատին համար զօրաւոր միջոց մըն է այս ձեռնարկը: Կը թելադրեմ Հայկ. Դատի Յանձնախումբին որ նկատի առնէ զայն, իր մօտակայ նիստերէն մէկուն մէջ: Նախ թեթեւցնելու համար Ա. Զօպանեանի գործը, որ օրուան 24 ժամերուն տասներկուքը ստիպուած է ժողովներու եւ հանդէսներու նախագահութեան յատկացնել, իսկ մնացածն ալ նուիրուած է Ազգային Դատին: Թէեւ ինքը մշտակայ երիտասարդ, դժգոհութիւն չունի այդ բաներէն, բայց մենք անխիղճ ըլլալու չենք՝ ազգովին անոր ուսերուն վրայ նստելու համար: Ինքն ալ պէտք ունի քնանալու, գրելու, կարդալու եւ նարտ խաղալու ...

Եթէ մենք օտարներուն պարտադրենք մեր լեզուն, Պ. Զօպանեան գոնէ կ'ազատի մեր Դատին պարագաները մանրամասն Ֆրանսերէնի թարգմանելու տաղտուկէն, ինչպէս եւ հայ գրական կտորներ ֆրանսացնելու տաժանքէն: Նոյնպէս, Զիթունիին Սասունցի Դաւիթն ալ զերծ կը մնայ ֆրանսական տարազ կրելու պարտադրանքէն ...:

Երկրորդ կարեւոր պարագան: Կարգ մը յօդուածագիրներ, որոնք փաստերու տարափով կ'ուզեն դիմակազերծ ընել մեր Թուրք «բարեկամ»ները եւ անոնց անիրաւութիւնները պոռայ աշխարհի ժողովուրդներուն եւ ջոջերուն երեսին, այդ բանին համար միակ գործիքը իրենց մայրենի լեզուն՝ հայերէնը ունին, որով այդ լեզուով ալ կը տողեն իրենց բողոքները եւ իրենց պարտքը կատարած մարդու սրտի գոհունակութիւնով կ'երթան տուն՝ իրենց բարեխառն սուրճը խմելու, սպասելով որ իրենց գրածները խռովք յառաջ բերեն դիւանագիտական աշխարհին մէջ ի նպաստ Հայկ. Դատին եւ ի հեճուկս Թրքական նենգամտութեան ...

Կ'երեւակայենք որ բոլորը հայերէն կը կարդան ու կը հասկնան, երբ մեր նորափետուր սերունդն իսկ «Արմէնիէն» բառին «Հայ» նշանակելը չի գիտեր...

Կը գրենք ու պոռանք մենք մեզի, «Թուրքերը դաւանանած են Դաշնակիցներուն»՝ երէկ եւ այսօր:

Պիտի զաւաճանեն անոնք այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեան:

«Պատերազմի միջոցին, գերման լրտեսներու բոյն դարձուցած էին իրենց երկիրը, երբ Դաշնակիցները արիւն – քրտինք կը թափէին մարտի դաշտումը: Իրենց ծաղիկ երիտասարդութիւնը բիւրաբիւր կ'իյնային գերմանական գնդակներէն: Քաղաքներ ու գիւղեր կը փլէին ու հարիւր հազարներով անմեղներ փլատակներու տակ փոշիի կը վերածուէին՝ այն թնդանօթներէն, որոնք ամրացուած էին Թուրքիոյ կողմէ իր գերման բարեկամին տրամադրուած քրոմով:

- Այս ծառայութիւններու փոխարէն, Դաշնակիցներու կողմէ իբրեւ պախշիշ՝ «Թուրքերուն տրուած էին առատ դրամ եւ զէն ու զինամթերք»:

Եւ, Մր. Չըրչիլ առանց աչօք - բացօք տեսնելով, «Թուրքիան զիս հիւանդ ըրաւ», հառաչած էր դառնացած՝ «բարեգութ» հօր մը պէս ...

Կ'արժէ՞ Թուրքին խաթրը կոտրել այս չպիտոյ բաներուն համար...:

Այս բոլորը մենք «Հայր Մեր»ի պէս գոց գիտենք: Եւ գիտենք տակաւին բաներ, որ աշխարհի գլխուն մազերը փուշ փուշ կրնան ընել, եթէ աշխարհ գլուխ ունի եւ եթէ այդ գլուխը դիւանագէտի գլուխ չէ...

Այս ճշմարտութիւնները «Զօրաւ»երու հասկցնելու համար, պէտք է հայ լեզուն պարտադրենք անոնց կամ գոնէ Հայոց ներկայացուցիչը աթոռ մը ունենայ իրենց ժողովին մէջ...

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

ՈՒՌԵՆԻԻՆ

Հոն կը կանգնի պարտէզին մէջ գլխահակ
Վայելչագեղ, թարմ ոստերով ուռենին,
Իր ստացած տերեւները կը սարսին
Բոլորտ, թեթեւ, մեղմ զեփիւռին շունչին տակ:

Իր վայրահակ, ցանցառ ոստերն օդապար
Կ'ընդելուզուին ճանանչներովն արեւին,
Ու յուսեղէն ժանեակներ մերթ կը հիւսուին
Ըստուերին մէջ, սաղարթներուն ներքեւ ի վար:

Խայտաբղէտ հոծ բստուերն իր ոտքին տակ
Աշխոյժ սիւգին խռովայոյզ համբոյրէն,
Տերեւներուն յուզմունքին հետ համօրէն,
Կը վէտվէտի, կը ծըփծըփայ շարունակ:

Թիթեռնիկներ պար կը բռնեն հոլաթեւ
Իր պլպլուած ճուղերուն մէջ սիրուն,
Մինչ թռչուններ կը գեղգեղեն օրն ի բուն,
Երգերնուս, պատրաքներուս տալով թեւ:

Աչքերս անդուլ ու ակամայ կը յառին
Այդ հերարձակ լքեալ կոյսին մենաւոր,
Որ յուշքերով, ցնորքներով հեշտօրօր
Ցաւ կը դիւթէ սիրահարներն գեղեցկին:

Մ. ՄԻՍՔՃԵԱՆ

Բողոքականները եւ Աշխարհաբարը

ԽՄԲ.— Յուլիս 7ին Պոլսոյ մէջ հանդիսաւորապէս տօնուեցաւ Հայ Աւետարանական եկեղեցւոյ հաստատութեան հարիւրամեակը: (Ցունաստանի մէջ ալ տօնուեցաւ Մայիս 26ին): Այս առթիւ կ'արտատպենք ողբացեալ Հրանտ Ասատուրի հետեւեալ գրութիւնը, որ քաղուած է իր անտիպ մէկ աշխատութենէն, «Պատմութիւն Աշխարհաբար գրականութեան».—

Թէեւ 1821էն ի վեր Հայոց մէջ գտնուած էին բողոքականութիւն ընդունողներ, սակայն 1831ին է որ ամերիկեան միսիոնարական յանձնախումբը որոշեց Թուրքիոյ Հայոց մէջ բողոքականութիւն քարոզել կանոնաւոր կերպով:

1831ին միսիոնարները հաստատուեցան Պոլիս, երկու տարի վերջ արդէն սկսած էին իրենց քարոզութիւնները: 1833ին առաջին անգամ բողոքականութիւն ընդունող Հայը եղաւ Փէշտիմալճեանի աշակերտներէն Յովհաննէս Տէր Սահակեան, քիչ ետքը Սենեքերիմ Տէր Մինասեան եւ Սարգիս Յովհաննէսեան կը հետեւին անոր օրինակին:

1834ին Պ. Էճէր Ամերիկացին Իզմիր կը հաստատուի իբրեւ տնօրէն ամերիկեան տպարանին, որ տարի մը առաջ Մալթայէն հոն փոխադրուած էր: Իբրեւ թարգմանիչ Իզմիր գացած էր Նախկին եպիսկոպոս Դիոնեսիոս Կարապետեան, որ Նափոլիի պետութեան հիւպատոս եղած էր Սայտայի մէջ, բողոքականութիւնը ընդունելէ ետքը: 1834ին ալ Սարգիս Յովհաննէսեան գացած էր Իզմիր, իբրեւ թարգման:

Ամերիկացիներու տպարանէն երկու աշխարհաբար գիրք հրատարակուած են մինչեւ 1838. առաջինն է «Քերականութիւն Անգլիերէն լեզուի», հայերէն բացատրուած եւ 1835ին տպուած. երկրորդն է «Եղանակ» օրացոյցը, 1837ին տպուած:

1838ին Ամերիկացիներու տպարանը անհատական ձեռնարկի վերածուեցաւ եւ անցաւ Գ. Կ. Կրիֆիթի եւ միջոց մըն ալ Հօման Հալլօքի:

1838ին տպուած են «Առաջնորդ Ծնողաց», «Զբօսարան Մանկանց», «Բանալի Ընթերցման» (այբենարան), «Հեգարան», «Դաւանութիւնք Պայպաիթք»ի եւայլն: Այս դպրոցական եւ կրօնական գործերուն թարգմանիչները եւ պատրաստողներն են հաւանօրէն Դիոնեսիոս Կարապետեան եւ Սարգիս Յովհաննէսեան:

1839 Յունուար 1ին Հօման Հալլօքի տպարանէն կը սկսի հրատարակուիլ «Շտեմարան Պիտանի Գիտելեաց» հանդէսը, պատկերազարդ, Սարգիս Յովհաննէսեանն է (մեռած 1845ին) անոր գլխաւոր թարգմանիչը, մինչեւ 1842ի վերջը:

1844 Յուլիսէ 1846 Յուլիս «Շտեմարան» երկրորդ շրջան մը ունեցաւ (Ե. եւ Զ. տարի), ապա դադրեցաւ 7 տարի եւ 1854 Յունուար 1ին սկսաւ հրատարակուիլ Պոլիս. 1855ին ստացաւ Նաեւ «Աւետաբեր» անունը եւ կը շարունակուի մինչեւ այսօր:

«Շտեմարան» կը պարունակէ կրօնական յօդուածներ, որոնք բողոքականութեան տարածման կը ձգտէին, կրօնապատմական եւ աշխարհագրական տեղեկութիւններ, բարոյական առածներ եւն.:

Սարգիս Յովհաննէսեան ընտիր աշխարհաբար մը կը գրէ եւ մեծ խնամք ցոյց կուտայ լեզուն մաքրելու եւ կոկելու:

1839ին Հօման Հալլօքի տպարանէն հրատարակուած է նաեւ «Եղանակ» օրացոյցէն վերջը կարեւոր գրուածք մը որ կը պարունակէ շահեկան տեղեկութիւններ ժամանակին հայաբնակ քաղաքներուն վրայ եւ որուն վերնագիրն է. «Մրագրութիւն ճանապարհորդութեան Պարոն Ա. Սինեքերիմայ Տէր Մինասեան Կ. Պոլսեցւոյ յամի Տեառն 1836):

Այս գրութեան հեղինակն է Տոքթ. Սենեքերիմ Տէր Մինասեան որուն վրայ կ'արժէ քանի մը կենսագրական տեղեկութիւններ տալ:

Սենեքերիմ Մայր եկեղեցւոյ քահանաներէն Տէր Մինասի որդին էր, ծնած Գումգաբու 1808—1810 թուականներուն:

Գումգաբու Մայր վարժարանին աշակերտ եւ ապա ուսուցիչ կ'ըլլայ եւ հոն կ'աշակերտէ Գրիգոր Պատուելի Փէշտիմալճեանի 1829ին. իր դասընկերը եղած է հոն Յովհաննէս Տէր Սահակեանը: Սենեքերիմ Տէր Մինասեան 1833ին բողոքականութիւնն ընդունելով 1834ին ուսուցիչ կարգուեցաւ Պոլսոյ բողոքականներու վարժարանին եւ 1836ին իբր թարգման ընկերացաւ Միսիոնար Տուայթի՝ ճամբորդելով Անատոլու: Այդ ճամբորդութեան նկարագրութիւնն է ահա որ կը գտնենք «Եղանակ»ին մէջ: Գաղափար մը տալու համար իր ոճին վրայ դնենք հոս քանի մը տող իր գրուածքէն. –

« Եւդոկիա կամ Թօքաթ. աս քաղաքին արեւմտեան հարաւային եւ արեւելեան ցից լեռներով պատած եւ տուներն ալ մէջտեղը եղած ձորին մէջը եւ լեռներուն երեսը շինուած ըլլալուն, գեղեցիկ տեսք մը ունի, մանաւանդ անոր հիւսիսային դին ընդարձակ ձորը, որ պարտէզներով զարդարուած ըլլալուն զուարճալի տեղ մը եղած է»:

1837ին Սենեքերիմ կը մեկնի Ամերիկա եւ Նիւ Եորքի բժշկական համալսարանին առաջին հայ ուսուցիչը կ'ըլլայ, երեք տարի ետքը կը վկայուի եւ 1844ին Պոլիս կը դառնայ: Հոս կը վերադառնայ Հայ. Եկեղեցւոյ գիրկը եւ կը վախճանի 1853ին:

1840ին Կրիֆիթ կը վերստանձնէ տպարանին տնօրէնութիւնը եւ մինչեւ 1853 կը հրատարակէ Իզմիրի մէջ 50ի մօտ աշխարհաբար հատորներ, որոնցմէ յիշենք.—«16րդ դարուբողոքականութեան պատմութիւնը» պատկերազարդ, «Քրիստիանոսի ճամբորդութիւնը» Պընեանի, «Երգարան հոգեւոր երգեր» ու կարգ մը դասագիրքեր, ինչպէս «Իմացական փիլիսոփայութիւն», «Աստղաբաշխութիւն», Քրիստոնէական ու շատ մրն ալ կրօնական եւ բարոյական խնդիրներու վրայ գրուած հատորներ:

Բոլոր այդ գիրքերը բաւական կոկիկ աշխարհաբար գրուած են: Ահա օրինակ մը 1841ին տպուած «Համառօտ Աստղաբաշխութիւն»էն. —

« Արեւը մէկ մեծ գունտ մը է ու մեր գիտցած ամէն բանէն ալ շատ մեծ է: Երբ ոք առանց գիտակի կը նայինք անոր, մեզի կ'երեւայ թէ իր տրամագիծը մէկ կամ երկու ոտնաչափէն էվել չէ »:

Աներկբայ այդ բոլոր գործերուն մէջ ամէնէն ուշագրաւ աշխատութիւնն էր «Աստուածաշունչ»ի աշխարհաբար թարգմանութիւնը որ տեւեց 1844էն 1848 եւ տպագրուեցաւ Զմիւռնիա, Կրիֆիթի տպարանը՝ չորս հատորով:

Ասոնցմէ կը տպուին սակաւաթիւ օրինակներ զորս Էլիաս Րիկզ կը ղրկէր ժամանակի հայ բանասէրներուն եւ լեզուագէտներուն, անոնց կարծիքը առնելու համար եւ կ'երեւայ թէ շատ անգամ հարկ եղած սրբագրութիւնները կատարուելէ ետք, 1853ին ամբողջ չորս գիրքերուն սրբագրութիւնները կատարուելէ ետք մէկ հատորով տպուեցաւ վերջնապէս:

Այս թարգմանութիւններուն մէջ մեծ դեր ունի հայագէտ Իլիաս Րիկզ, ամերիկացի միսիոնար մը: Այս անձը մասնաւորապէս ուսումնասիրած էր հայ լեզուն եւ1847ին հրատարակած էաշխարհաբարի քերականութիւն մը անգլիերէն լեզուով:

« Քերականութիւն մը հայերէն լեզուի որ կը խօսուի Պոլսի եւ Անատոլուի մէջ », հեղինակ՝ Էլիաս Րիկզ, Իզմիր տպուած, Կրիֆիթի տպարանը: Նոյն տարին նոյն տպարանէն հրատարակեց նաեւ 6000 աշխարհիկ բառերու հաւաքածոյ մը՝ (Բառագրքոյկ վեց հազար բառերու որոնք կը գործածուին արդի հայերէնի մէջ բայց չեն գտնուիր հայերէն բառարաններու մէջ »:

Հաւանական չէ սակայն որ Րիկզ ինք կատարած ըլլայ Աստուածաշունչի այս թարգմանութիւնը եւ ահա ինչ կը գրէ այս մասին Միհրան Յովհաննէսեան որ Բողոքականաց գործերուն նկատմամբ մօտէն տեղեկութիւն ունի, բողոքական հասարակութեան պատկանելով ինք ալ. —

«Րիկզ իբր առաջնորդ եւ ընկեր առաւ Անդրէաս Փափազեան քաջ հայկաբանը ... Նոյն իսկ կարելի է ըսել թէ իր վերին հսկողութեան տակ Անդրէաս Փափազեան եւ Աւետիս Վարժապետ թարգմանութիւնը կատարեցին:

Տոքթ. Րիկզ, որ հայ լեզուի ոգւոյն անձնապէս թափանցած էր եւ հետզհետէ թարգմանուած մասերը ժամանակակից հայկաբաններու քննադատութեան կ'ենթարկէր, պարզապէս դատաւորի դեր կատարեց, թող չտալով որ իր թարգմանները իրենց գրագիտական ճաշակին զոհեն ընդհանուր լեզուին շահը:

Պէտք է ըսել թէ «Աստուածաշունչ»ի այս թարգմանութեան մէջ ժողովրդեան խօսած լեզուն կարելի եղածին չափ քերականական ձեւի մը տակ կը ներկայանայ եւ թարգմանիչները ջանք բրած են հոն լեզուի միութիւն դնելու: Իրենցմէ առաջ Ն. Զօհրապեան թարգմանած էր «Աւետարան»ը 1825ին, ինչպէս տեսանք եւ էրզրումցի Զէնոբ ամբողջ «Նոր Կտակարան»ը, որ 1841—42ին տպագրուած էր Իզմիր, « Անգլիացւոց «Աստուածաշունչ»ի Ընկերութեան » կողմէ:

Կրիֆիթի տպարանը 1853ին Պոլիս փոխադրուեցաւ ուր Ճոնսընի, Տէ Քասարոյի ու Զըրչիլի տպարաններէն ալ Բողոքականներու ձեռքով հրատարակուած էին արդէն քանի մը բարոյական եւ կրօնական գիրքեր աշխարհաբար գրուած:

Երբ աչքէ անցընենք համառօտ ցուցակը բողոքական տպարաններու հրատարակութեանց մինչեւ 1860, պիտի տեսնենք թէ բոլոր ատոնք պարունակութեան տեսակէտով զուրկ են ոեւէ գրական կարեւոր նշանակութենէ: Բայց աներկբայ նոր լեզուին զարգացման տեսակէտով իրենց անուրանալի դերը ունեցած են:

ՀՐԱՆՏ ԱՍԱՏՈՒՐ

ճերմկցնենք այն գերեզմանները որոնց մասին կը խօսէր զօր. Կամլէն Լոնտոնի մէջ: Մենք միակն էինք որ Միւնիխի համաձայնութեան դէմ քուէարկեցինք եւ պատմութիւնը իրաւունք տուաւ մեզի: Կարելի չէ քուէ տալ Տալատիէի, առանց քուէ տալու Միւնիխի համար»:

Տալատիէ իր երկրորդ եւ երրորդ ճառերուն մէջ ծանր խօսքեր ուղղեց համայնավարներուն դէմ: Ըսաւ թէ 1938ին Մորիս Թորէզ կը թելադրէր համաձայնիլ բոլոր անոնց հետ որ խաղաղութիւն կ'ուզեն, Իտալիոյ հետ՝ հակառակ Ֆաշական դիկտատուրային, նոյնիսկ Հիթլէրի Գերմանիոյ հետ, թէ Հիթլէրի իշխանութեան հասնելէն քանի մը օր առաջ պայքար կը թելադրէր Վերսայլի դաշնագիրը ջնջելու, Սարի շրջանը պարպելու: Ալզաս Լոռէնի ժողովուրդին ինքնորոշման իրաւունք տալու համար: «Ռիպպընթրոփ Մոսկուայէն մեկնեցաւ Լէնինի շքանշանով, իսկ ես վռնտեցի Ապէցը որմէ արտօնութիւն ուզեր էիք «Իւմանիթէ»ն վերահրատարակելու համար»: (Այստեղ շատ ծանր լուտանքներ փոխանակուեցան երկու կողմերուն միջեւ): «Սուրից, որ այն ատեն ձեր դեսպանն էր Փարիզի մէջ...»: Այստեղ համայնավարները ուժգնօրէն բողոքեցին եւ Նախագահը պահանջեց Տալատիէէն ետ առնել բառ մը որ չէ հրատարակուած թերթերուն մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

25 ԱՌ ՀԱՐԻՒՐ ՅԱՒԵԼՄԱՆ մասին սկզբունքով համաձայնութիւն գոյացաւ տնտեսական խորհուրդին մէջ: Վերջնական մանրամասնութիւնները պիտի ճշդուին երեքշաբթի օր, Նախարարական խորհուրդին կողմէ: Յաւելումները պիտի հաշուեն աշխատավարձքի միջին սակին վրայ, իւրաքան-չիւր գործի համար առանձին: Օրինակ, Փարիզի մէջ հասարակ բանուորին նուազագոյն աշխատավարձքը ժամը 20 Ֆրանք ըլլալով, իսկ առաւելագոյնը՝ 23 Ֆրանք, յաւելումը պիտի ըլլայ 23×25: 100=5.75 եւն.: Մինչ այս համաձայնութիւնը կը գոյանար տնտեսական խորհրդաժողովին մէջ, հարիւր հազարաւոր բանուորներ հսկայական ցոյց մը կը կատարէին Փարիզի մէջ, թափորներ կազմելով հինգ տարբեր կէտերէ: Բազմութիւնը կ'աղաղակէր,— «Կը պահանջենք մեր 25 առ հարիւրը: Մաքրագործո՛ւմ: Ապրուստը աժանցուցէք: Պատժեցէք դաւաճանները» եւն.: Այս առթիւ բուռն ճառեր խօսեցան աշխատաւորական եւ արհեստակցական Միութեանց ներկայացուցիչները եւ կարդացուեցաւ Պ. Ժուհօյի մէկ նամակը, որ կ'ըսէր թէ «վաղուան կարգուսարքին հիմը պէտք է կազմէ քիչ մը ընկերային արդարութիւն»:

ԱՆԳԼԻՈՅ ՓՈՍՏԱՆՆԵՐԸ որոշեցին համակերպիլ կառավարութեան որոշման — հացի կրճատում — եւ ընդունիլ կտրօնները: Անհամար պոչեր կազմուած են փուռներուն առջեւ:

ՀՈՒՆՁՔԵՐՈՒ մասին գոհացուցիչ տեղեկութիւններ կը հասնին արեւելեան Եւրոպայէն: Պուլկարիոյ ցորենի հունձքը այս տարի 2ուկէս անգամ աւելի պիտի ըլլայ, բաղդատելով անցեալ տարուան հունձքին հետ որ փճացած էր երաշտի հետեւանքով: Բայց արտածում կարելի չէ, նկատի առնելով կարմիր բանակին պահանջները: Ռումանիոյ հունձքը կը հաշուեն 2.000.000 թոն, մինչ անցեալ տարի 1.100.000 էր: Կը կարծուի թէ կարելի պիտի ըլլայ մաս մը հատուցումներուն յատկացնել: Գետնախնձորի հունձքը՝ 1.500.000 թոն: Յունաստանի հունձքը կը հաշուեն 700.000 թոն: Անցեալ տարի 393.000 թոն էր: Պէտք է ամսական 30.000 թոն եւս ճարել, դուրսէն, պահելու համար ներկայ բաժնեչափը: Խ. Միութիւնն ալ բաւարար հունձք մը կը սպասէ, թէեւ երաշտը մեծ վնասներ պատճառած է շատ մը շրջաններու, մասնաւորապէս Ուկրայնայի, Քուպանի եւ Խրիմի մէջ:

ՄԻՍԻ ՆՈՐ ԲԱՇԽՈՒՄԸ պիտի սկսի Օգոստոսին,— 150 կրամ սակագնով, 150 կրամ ազատ վաճառելի:— Շաքարի յաւելուածական բաժին մը (500 կրամ) պիտի ստանան Սէնի բոլոր բնակիչները, յուլիսի վեցամսեայ թերթիկին 0 կտրօնով: E, J1, J2, J3 պարենատոմսերն ունեցողները պէտք է արձանագրուին յուլիս 19էն 24, հաւկիթ ստանալու համար յուլիսի SA կտրօնով:

Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ Գերմանիա պիտի վերադարձնէ 120.000 գերիներ, յառաջիկայ երեք ամիսներու ընթացքին:

ԾԱԽՈՒ ՀԱՆՈՒԱԾ ԵՆ Գերմանիոյ հռչակաւոր Ֆարպըն հաստատութեան 35 գործարանները:

ԼԻՈՆԻ ԿԷՍԹԱՓՈՅԻՆ անդամներէն տասը մահուան դատապարտուեցան: Մահապարտներուն մէջ կը գտնուի Հանէսեան կամ Օհաննէսեան անուն մը: Թերեւս տպագրական սխալ է: Միւս բոլոր ամբաստանեալներն ալ բանտարկութեան, ազգային անպատուութեան եւ գոյքերու գրաւման դատապարտուեցան:

ՀԻՆԳ ՏԱՐԻ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԵԱՆ եւ ազգ. անպատուութեան դատապարտուեցաւ գաղթավայրերու նախկին կառավարիչ մը, Լէոն Քայլա:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ անթէլը եւ թերթերը կը բացատրեն թէ Ֆրանսա մտահոգութեան մատնուելու պատճառ չունի, եթէ Խ. Միութիւնը տարբեր ծրագիր մը կ'առաջարկէ Գերմանիոյ մասին, մերժելով անոր անդամատումը եւն.:

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐՈՒ Դաշնակցութիւնը, որ նոր կազմուեցաւ Փարիզի մէջ, իր առաջին նիստը գումարեց առջի օր, նախագահութեամբ Պրաքի (ընկերվարական): Կազմակերպութեան նպատակն է պաշտպանել ժողովուրդներու ազատութիւնը եւ միջազգային ժողովրդապետութիւնը: Կը մասնակցին բոլոր քաղաքական հոսանքներու եւ բոլոր դաւանութեանց ներկայացուցիչները:

ՎԻԷՆՆԱՅԻ մէջ Ռուսերը ձերբակալեցին ընկերվարական երեսփոխան մը, Կրուպըր: Բնակարանը խուզարկուելով զէնքեր գտնուեցան:

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐԸ կը սաստկանան Իտալիոյ մէջ: Երկու հարիւր թերթեր դադրեցան Հռոմի, Միլանոյի եւ Թորինոյի մէջ: Միայն Վատիկանի թերթը կը ծախուէր փողոցներուն մէջ:

ԳԱՂՏՆԻ ԶԷՆՔԵՐՈՒ եւ հիւլէական ուժի հըսկայական գործարան մը պիտի շինուի Նիւ Եորքի մէջ, հովանաւորութեամբ պատերազմական նախարարութեան եւ ինը մեծ համալսարաններու:— Հիւլէական ռումբի 5րդ փորձը պիտի կատարուի Յուլիս 24ին: Պայթիւնը այնքան ուժգին պիտի ըլլայ որ պիտի կրնայ օդին մէջ նետել գրահաւորները: Առջի օրուան նախափորձին ատեն արկած մը պատահեցաւ:

ՄԻԼԻՈՆԱՒՈՐ ՍԹԵՐԼԻՆ արժողութեամբ գոհարեղէններ եւ ուրիշ թանկագին հարստութիւններ երեւան հանուեցան Գերմանիոյ մէջ, անգլ. իշխանութեանց կողմէ: Կէսթափօ աւարի տուած էր այս անբաւ հարստութիւնները, ամբողջ Եւրոպայի մէջ:

ՀԱՅ. ՄԱՐԶԻԿԻ ՄԸ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ.— Մեր երիտասարդ հայրենակիցը, Պ. Փանոս Եազուպեան որ հեծելանիւի մրցման համար Մանչէսթըր գացած էր, վերադարձաւ առջի օր: Ֆրանսա՛յէն հինգ մարզիկներ կը մասնակցէին, մեր հայրենակիցը շահած է առաջինը՝ Ֆրանսայէն: Երէկ անթէլը խօսեցաւ այս մասին:

Մեր հայրենակիցը շատ գոհ մնացած է անգլիարնակ Հայերու ցոյց տուած քաջալերանքէն եւ հրապարակաւ իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ անոնց: Եազուպեան 20 տարեկան է եւ մեծ ապագայ կը խոստանայ:— Լրատու

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Հ. Յ. Դ. «Եգիպտացի» կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ողբացեալ վեթերանին՝ Բժ. ՅՈՎՍԷՓ ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆի մահուան առթիւ, Այրի Տիկին Ս. Տէր Դաւթեանի եւ զաւակներուն: Այս առթիւ 1000 Ֆր. կը նուիրէ Վեթերաններու Ֆոնտին:

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ Անտոք կոմիտէն իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ վեթերան ընկեր ԲԺԻՇԿ Յ. ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ, Տիկին Սաթենիկ Տէր Դաւթեանի, զաւակներուն եւ բոլոր ազգականներուն: Այս առթիւ Վեթերաններու Ֆոնտին կը նուիրէ 1000 Ֆրանք:

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ.— Տէր եւ Տիկին Երուանդ Համալեան իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք իրենց ներկայութեամբ եւ հեռագիրներով պատուեցին Օր. Եւփիմէի հարսանեկան հանդէսը:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ CIRCULAIRE ՄԵՔԵՆԱՆԵՐՈՒ կամ ուրիշ հիւսուածեղէնի (Bonnetterie) մեքենաներու վրայ: Դիմել ՄԵԼԻՔԵԱՆի, 17 rue des Gravilliers, Paris (3), (métro Arts et Métiers կամ Rambuteau):

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ, Յուլիս 21ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցւոյ մէջ պիտի կարդացուի Ամ. Հայոց Կաթողիկոսի անդրանիկ Կոնդակը, իսկ Յուլիս 28ի Վարդավառի կիրակին պիտի կարդացուի Կաթողիկոսին հայ ժողովուրդի բոլոր խաւերուն ուղղած առաջին օրհնութեան կոնդակը: Հայ հասարակութիւնը կը հրաւիրուի ներկայ ըլլալ:

ՏԻԿԻՆ ՍԻՄԷՕՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՈՒՐՈՎ ցաւով կը յայտնէ թէ իր ամուսինը՝ Պ. ՍԻՄԷՕՆ ՄԱՐՔՕՎԻՉ ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՈՒՐՈՎ մեռաւ rue Violetի դարմանատան մէջ Յուլիս 9ին: Թաղումը կատարուեցաւ Père Lachaiseի գերեզմանատունը:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ Բժ. Յ. Տէր Դաւթեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի 2000 Ֆրանք կը նուիրէ Իսի Ֆր. Կապոյտ Խաչի դարմանատան, որ անոր ջերմ խնամքին յանձնուած էր տարիներով:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ Տիկին Ազնիւ Աւագեան Մարաշի գիւղերէն (ամուսնացած Պ. Արամ Վէխեանի հետ (Արսլանպէկցի): Պատերազմէն առաջ կը բնակէին 35 rue Palikao, Paris (20): Իմացնել եղբօրը Խաչեր Կէտիկեանի, Juan José Deherera 146, Montevideo, R. O. U.

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները, այս չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 7.30ին, Café Noaillesի ներքնասրահը: Կարեւոր օրակարգ:

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ Փարիզի մասնաճիւղին ընկերական հաւաքոյթը, տարեշրջանի փակման առթիւ, երկուշաբթի, 21 Յուլիս, ժամը 20.30ին, Studio Caumartin:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ երիտասարդ տղայ մը որ փափաքի դերձակութիւն սորվիլ: Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. Գորդիկեանի, 31 Route de Choisy, Ivry s) Seine:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN FRANCE

HARATCH · Fondé 1925 R. C. S. 376.284

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆ. Տար. 750, Վեցամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Mardi 23 JUILLET 1946 Երեքշաբթի 23 ՅՈՒԼԻՍ

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4756-Նոր շրջան թիւ 395 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 ֆր

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԹՐՔԱԳԱՏՈՒՄ

Նորէն աչք մը Պոլսոյ Թուրք մամուլին վրայ, որ կը շարունակէ թոյն սրսկել, Հայկական Դատին առթիւ :

Ինչպէս հաղորդած էինք շաբաթ օր, Թուրքերու վրայ ծանր տպաւորութիւն գործած է Փարիզի Հրապարակային ժողովը (1 Յուլիս), որուն կը մասնակցէին Ֆրանսացի բարեկամներ ալ :

Ժողովին առաջին հետագիրը ուղղած էր Անատոլուի գործակալութիւնը, հետեւեալ բովանդակութեամբ (5 Յուլիս).

— « Փարիզի համայնավար կուսակցութիւնը վերջերս տուած է կարգ մը որոշումներ, որոնք կը շահագրգռեն Թուրքիան : Այդ որոշումներուն մաս կը կազմեն ապահովել Կարսի եւ Արտահանի կցումը Ս. Հայաստանի հանրապետութեան, Հայերու կրած դժբախտութեանց (զուլում) մասին զգացական եւ գաղափարական պատճառաբանութիւններով, ինչպէս նաեւ աշխատիլ ապահովելու Կիլիկիոյ ինքնավարութիւնը եւ անկախ Քիւրտիստանի մը կազմութիւնը : Այսպէս, Թրքահայաստանի Պաշտպանութեան Կոմիտէ անունին տակ Փարիզի մէջ հիմնուած կազմակերպութիւնը Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան օժանդակութեամբ Յուլիս 2ի երեքշաբթի օրը(?) սրճարանի մը մէջ(?) հաւաքուելով , որոշած է աղերսագիր մը ներկայացնել Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան եւ Չորս Մեծերու արտաքին նախարարներուն, պահանջելով Կարսի եւ Արտահանի կցումը Ս. Հայաստանի» :

Հետագիրը յիշելով այս ժողովին մասնակցողներուն անունները, նշանաւոր գիւտեր ալ կ'ընէ : Օրինակ, Ժիւմթէն Կոտառը կը դառնայ... խմբագրապետ՝ «Իւմանիթէ»ի :

Յետոյ, կը պատմէ թէ մեծ ժողով մը տեղի ունեցած է «դարձեալ համայնավար կուսակցութեան աջակցութեամբ եւ Դաշնակ ու Հնչակ միութիւններու մասնակցութեամբ : Համայնավար թերթերը յանձնառու եղած են պաշտպանել հայկական տեսակէտը» :

Ապա գիւտ մը եւս,— « Հայ մեծահարուստներէն Մաթոսեան եւ Էգնաեան նոյն կոմիտէին ազդեցիկ անդամներէն են» :

Մեծահարուստներու օժանդակութեան այս պատմութիւնը այնքան դամուած է Թուրք խմբագիրներու գլուխներուն մէջ որ, «Սոն Թէլէկրաֆ» հէքեաթներ կը հիւսէ. — Իբրեւ թէ Եգիպտոսի հայ հարուստները կ'օգնեն Դաշնակներուն եւ Հնչակներուն, եւ «ծախսոտ թրքեմնի իշխանը , Մաթոսեան Փարիզի Ֆրանսացի համայնավարներուն հետ խորհրդակցելով, Հայկական խնդիրը յառաջ կը քշէ» :

Տեղեները գաղափար անգամ չունին թէ դրամը ջուրի պէս կը հոսի այս ժողովուրդին ծոցէն, երբ խնդիրը կը վերաբերի հայրենիքի փրկութեան կամ բարօրութեան :

Գալով հայկական պահանջներուն, Թուրք թերթերը անգամ մը եւս կը յայտարարեն թէ «մէկ Հայ իսկ չկայ Կարսի եւ Արտահանի մէջ» (Ճիւմհուրիյէթ) : Թէ «մինչ անվիճելի է Կարսի, Արտահանի եւ Ատանայի (Կիլիկիա) Թուրք ըլլալը, մեծապէս կասկածելի է Ալզաս-Լոռէնի, Քորսիքայի եւ Նիսի Ֆրանսական ըլլալը» (Թանվիր) :

Ահա թէ ո՛րքան լրբացած են աւարառուները, որոնք միեւնոյն ատեն կը շարունակեն չոյել հայ «վաթանտաշ»ները, ինչպէս Օսմ. Սահմանադրութեան շրջանին :

Այս այլանդակ արտայայտութիւններն ալ կ'ապացուցանեն թէ որքան մտահոգութիւն կը տիրէ Անգարայի մէջ, հայկական եւ վրացական պահանջներուն առթիւ :

Անշուշտ վարդեր չեն փռուած մեր ճամբուն վրայ : Մենք ալ ունինք լուրջ մտահոգութիւններ, երբ կը տեսնենք Մեծերու յարաճուն մրցակցութիւնը եւ փոխադարձ չկամութիւնը՝ որ եւ է քաղաքական հարցի առթիւ :

Բայց ունինք մէկ մխիթարութիւն,— Տարիներէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, ամբողջ հայ ժողովուրդը կը պահանջէ միեւնոյն բանը,— ամբողջացում հայրենի հողերու : Դաշնակ - Հնչակ , համայնավար կոմիտէները պարզապէս արտայայտիչներն են այդ կամքին, որ ամէն բանէ առաջ կը բխի տարրական արդարութեան պահանջէն :

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԷԿՆ ՈՒ ԱՅՍՕՐԸ

Այս անգամ տարօրինակ ծիծեռնակ մըն է որ կը տրտնջայ.

— « Սիրելի Յառաջ, անցեալը ձգեր էք, թերթը կը լեցնէք հանդէսներու նկարագրութիւններով : Ձեր գիտեր, հին սերունդը բոլորովին մեռա՞ւ, թէ ա՛լ արժէք չունին իրենց գրածները : Ի՞նչ լաւ կ'ըլլար եթէ իմանայի ձեր միտքը եւ բատ այնմ շարժէի» :

Ու կը ներփակէ յօդուած մը, պատկերացնելու համար Հայութիւններու դերը յեղափոխական շարժումներուն մէջ :

Ընկերը — բանուոր — երեւի ժամանակ չէ գտած ամէն օր եւ ամբողջովին կարդալու թերթը :

Այո՛, երբեմն հանդէսներու նկարագրութիւնները իրար կը հրմշտկեն, թերթին լայնկեկ սիւնակներուն մէջ : Բայց, ո՛րքան յուշեր ու փուշեր՝ անցեալէն, ուրիշ բազմազան եւ բազմաթիւ յօդուածներու հետ :

Ճիշդ է որ նոր սերունդը խորապէս կ'ազդուի յեղափոխական քաջագործութիւններէն, որոնք նոր աշխարհ մը կը բանան իր առջեւ :

Բայց, պէտք է պահել հաւասարակշռութիւնը :

Բոլորովին նոր աշխարհ մըն է որ կը գալարուի մեր աչքերուն առջեւ : Հարկ է հետեւիլ շարժումին : Մանաւանդ որ Եւրոպա կը բնակինք :

Հինին հետ՝ նորը : Աւելի շատ նորը : Այլապէս, պիտի տրորուինք յորձանքին մէջ :

Երէկուան յիշատակները յարգելով, պարբերաբար արծարծելով հանդերձ, պիտի չմոռնանք ներկան եւ ապագան, իրենց այնքան բազմակողմանի պահանջներով եւ հրահանգիչ գիտելիքներով :

Անցեալ փառքերը բաւական չեն կանգուն պահելու մանաւանդ երիտասարդութիւնը :

Անոր համար զոյգ գիրք մըն է հայկական արդիական անգամ,— Հայաստան, արմատախիլ բազմութիւններ եւ մնացեալը :

ՎԱՀԷ

ՀԻԹԼԷՐԻ ԵՒ ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ 1942 Ապրիլ 28ի տեսակցութեան մասին կարգ մը վաւերագիրներ հրատարակեց Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարութիւնը : Այս փաստաթուղթերը կը հաստատեն թէ Մուսոլինի պահանջած է Թունուզը, Քորսիքան եւ 6000 քառ. քիլոմեթր հող բուն Ֆրանսայէն : Այդ օրը երկու դիկտատորները այնքան լաւատես են եղեր որ, Հիթլէր ըսեր է թէ Դաշնակիցները պիտի չկրնան զօրք հանել եւրոպական ցամաքին վրայ, երբ վերջանան Գերմանիոյ պատրաստութիւնները, երեք ամսէն : Յետոյ յայտարարեր է.— Եթէ Առանցքը յաջողի ամիսը 600.000 թոննաւ ընկղմել, Մեծն Բրիտանիա պիտի քաշուի պատերազմէն : Թուրքիա հետզհետէ կը մօտենայ Առանցքին, իբրեւ հետեւանք վախի եւ Ռուսիոյ հանդէպ մնուցած ատելութեան եւն. : Երկու Առաջնորդները համաձայներ են յետաձգել Հնդկաստանի եւ արաբ ժողովուրդներու անկախութեան հռչակումը, մինչեւ որ Առանցքին բանակները տեղաւորուին Կովկասի հարաւակողմը :

Ի՞՛ՆՉ ՊԻՏԻ ՈՒՏԵՆՔ — Յուլիս 22էն 28ի շաբթուն պիտի բաժնուի 150 կրամ խոզեղէն Յուլիսի B8 (100 կրամ) եւ BD (50 կրամ կտրօններով : Երկարաձգուած են Մայիսի CA (100 կրամ թարմ միս), Յուլիսի B6 եւ BC (100 եւ 50 կրամ խոզի միս), Յուլիսի B5 (100 կ.խոզեղէն) ,Մայիսի CB եւ Յուլիսի CA (100 կ. ձիու միս) կտրօնները : — Օգոստոս 1ին երբ գործադրուի միսի բաշխումի նոր կանոնագիրը, սակագնով որոշուած 150 կրամը հաւանաբար պիտի ծախուի 140 ֆրանքի, իսկ ազատ վաճառելի 150 կրամը՝ 250—300 ֆրանքի : Ազատ վաճառումը պիտի կատարուի առաջին բաշխումին յաջորդ օրը : Եզան միս պիտի ծախուի երկու օրերն ալ ,իսկ անոնք որ հորթի եւ ոչխարի միս կ'ուզեն, աւելի սուղ պիտի վճարեն : Պարենաւորման նախարարը իր վերջնական ծրագիրը պիտի յայտնէ Յուլիս 25ի ժողովէն վերջը, որուն պիտի մասնակցին արտադրողները, մսավաճառները, սպառողները, արհեստակցական միութեանց եւ ընտանեկան կազմակերպութեան ներկայացուցիչները : Մսավաճառները որոշած են դադրեցնել 150 կրամ սակագնով եւ 150 կրամ ազատ վաճառումի կանոնը, եթէ տեսնեն որ վնաս կ'ընեն :

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ Տիժոնի կէսթափոյին անդամներէն 21 հոգի : Ուրիշներ ալ՝ 20 տարուան թիապարտութենէ մինչեւ մէկ տարի բանտարկութեան եւ ազգ. անպատուութեան : Տասնըհինգ ամբաստանեալներ եւս մահուան դատապարտուեցան ի բացակայութեան :

ՅԱՐՏԱՆԷԼԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ ՊԻՏԻ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԻ

Մոնթրէօյի պայմանագրին տասնամեակը լրացաւ Յուլիս 20ին : Անոր վերաքննութեան համար որ եւ է առաջարկ պէտք է ներկայացուի մինչեւ Օգոստոս 9 : Ինչպէս դիտել կուտայ «Թայմզ» , մինչեւ հիմա ստորագրող պետութիւններէն ոչ մէկը դիմում կատարած է այս ուղղութեամբ : Ստորագրողներն են Աւստրալիա, Մեծն Բրիտանիա, Պուլկարիա, Ֆրանսա, Յունաստան, Ռումանիա , Խ. Միութիւնը, Եուկոսլաւիա, Թուրքիա եւ Ճափոն (այս վերջինը՝ վերապահութեամբ) : Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը, որ չէր մասնակցած Մոնթրէօյի ժողովին, գործօն շահագրգռութիւն կը ցուցնէ այս անգամ : Ութ ամիս առաջ, 1945 Նոյեմբեր 7ին արտաքին նախարարը, Պ. Պըրնս ծանուցագիր մը ուղղեց այս մասին, եւ, անսովոր բան ըլլալով, անոր բովանդակութիւնը հանրութեան հաղորդեց երբ դեռ ստացուած չէր Թուրքիոյ պատասխանը : Ծանուցագիրը կ'առաջարկէր ,— Նեղուցները բաց պէտք է ըլլան բոլոր առեւտրական նաւերուն առջեւ, խաղաղութեան թէ պատերազմի ատեն, միշտ բաց պէտք է ըլլան Սեւ Ծովու պետութեանց մարտանաւերուն առջեւ :Որոշ տարողութենէ մը վեր, ոչ - Սեւ Ծովեան պետութեանց մարտանաւերը կրնան անցնիլ միայն Սեւ Ծովեան պետութեանց հաւանութեամբ, կամ եթէ այդ մարտանաւերը կը գործեն յանուն Միացեալ Ազգերու : Եւ վերջապէս, Ճափոնի տեղը պէտք է անցնին Մ. Նահանգները, իբրեւ ստորագրող պետութիւն :

Ամերիկեան ձեռնարկը յատկապէս առաջարկ մը չէր վերաքննելու Նեղուցներու պայմանագիրը. ուստի Թուրքերը, ողջունելով հանդերձ Մ. Նահանգներու շահագրգռութիւնը, ժամանակ խնդրեցին ստուգելու անգլիական եւ ռուսական տեսակէտները : Երկու շաբաթ վերջը, Անգարայի անգլիական դեսպանը յուշագիր մը կը ներկայացնէր , պարզելով իր կառավարութեան տեսակէտը վերաքննութեան մասին : Յուշագիրը կ'ըսէր թէ Անգլիա համաձայն է վերաքննութեան, եթէ ուրիշ ստորագրող պետութիւն մըն ալ ձայնակցի. բայց կը շեշտէր թէ խնդիրը սրտիպողական չէ : Մինչեւ այսօր ալ այս է բրիտանական տեսակէտը :

Գալով Խ. Միութեան դիրքին, միայն ենթադրութիւններ կ'ըլլան : Փոցտամի մէջ որոշուած էր որ բրիտանական, խորհրդային եւ ամերիկեան կառավարութիւնները իւրաքանչիւրը առանձին յուզէ վերաքննութեան խնդիրը, ուղղակի դիմելով Թրքական կառավարութեան : Միայն ամերիկեան կառավարութիւնն էր որ այդպէս ըրաւ : Կը թուի թէ Խ. Միութիւնը արդէն կատարած է իր պարտականութիւնը, պայմաններ դնելով Թուրքեւռուս բարեկամական դաշնագրի վերանորոգման համար, 1945 Յունիսին ներկայացուցած ծանուցագրով : Այդ պայմաններն էին.— 1. Պէտք է խարիսխներ տրամադրել Խ. Միութեան, որպէսզի կարենայ մասնակցիլ Նեղուցներուն պաշտպանութեան, Թուրքիոյ հետ.— 2. Պէտք է վերաքննել Մոնթրէօյի պայմանագիրը :

Ռուսական ծանուցագիրը յայտնապէս կը ձգտէր գլուխ գլխի բանակցիլ Թուրքիոյ հետ, որ կը նախընտրէ կլոր սեղանի (միջազգային) մեթոտները, ինչպէս նախատեսուած է Մոնթրէօյի պայմանագրով, ստորագրուած՝ Պ. Լիթվինովի կողմէ : Եթէ Խ. Միութեան դիրքը նոյնը կը մնայ, դժուար է նախատեսել թէ ո՛վ պիտի ստանձնէ վերաքննութեան նախաձեռնութիւնը, մինչեւ Օգոստ. 9:

Գերմանիոյ ճակատագիրը

Միացեա՞լ թէ բաժանեալ

Գերմանիոյ ամերիկեան զինուորական կառավարիչը, զօր. Մքնարնի, Յուլիս 20ին յայտարարեց Դաշնակիցներու Վերստուգիչ Խորհուրդին առջեւ թէ իր կառավարութիւնը պատրաստ է միանալու միւս երեք պետութիւններէն մէկուն կամ բոլորին, տնտեսական մէկ միութեան վերածելու համար Գերմանիան : Ամերիկեան կառավարութիւնը այս ծրագիրը մշակած է անոր համար որ, իր համոզումով Գերմանիան այլեւս չի կրնար կառավարուիլ «չորս օդարգել բաժիններով » , առանց տնտեսական փոխանակութեան, եւ եթէ այսպէս շարունակուի, հետեւանքը պիտի ըլլայ ընդհանուր կազմալուծում : Զօրավարը շեշտեց թէ Մ. Նահանգները պատրաստ են բանակցելու չորս պետութիւններէն ո եւ է մէկուն հետ, հաւասարութեան հիման վրայ, որ եւ է ատեն : Իր կառավարութեան կարծիքով, Գերմանիոյ ո՛չ մէկ շրջանը ինքնաբաւ է, մինչդեռ եթէ երկու կամ երեք շրջաններ միանան իբրեւ տնտեսական ամբողջութիւն, կացութիւնը պիտի բարւոքի : Ամերիկեան պատուիրակութիւնը պիտի առաջարկէ վարչական կարգադրութիւններ ընել ելեւմուտքի, փոխադրութեանց, հաղորդակցութեան, ճարտարագործութեան եւ արտաքին առեւտուրի ճիւղերուն մէջ, անտեսապէս միացնելով գրաւեալ շրջանները :

Գերմանիոյ անգլիական շրջանին քաղաքական

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ՀԱՐՑ ԿՈՒՏԱՄ ՁԵԶԻ, ՏԻԿԻՆՆԵՐ ԵՒ ՊԱՐՈՆՆԵՐ»

(I ASK YOU, LADIES AND GENTLEMEN,)

By Leon Z. Surmelian.

(Բ. եւ վերջին մաս)

Փրկարար փարոսը կը նշմարուի։ Ռուսերը գրաւած են Տրապիզոնը։ Վտանգը հեռացած է։ Տղան կը ղրկուի Պաթում մեծ մօրաքրոջ մը մօտ ուր վեց ամիս մնալէ վերջ, յանկարծ նամակ մը եղբօրմէն ու կը վերադառնայ Տրապիզոն։ Ողջ են նաեւ քոյրերը։ Ուրականին աւերները հողիներուն մէջ՝ հեղեղէն վերջ՝ բացուող երկնքին վրայ ծիածանի բարի ժպիտն է այս հանդիպումը։

— «Պէտք է ձեր վրէժը լուծէք, անտարակոյս, կ'ըսէ Մխիթարեան հայր մը, իրենց ուսուցիչը, երբ վրէժի բնազդական մղումով քանի մը ընկերներով կը յարձակին Թուրք բեռնակիրի մը վրայ ու արիւնլուայ կ'ընեն, բայց Քրիստոսի պէս վրէժխնդիր եղէք՝ բարձրանալով եւ պատիւ բերելով ձեր դպրոցին եւ ձեր ազգին, որ քաղաքակիրթ աշխարհը ձեզ ցոյց տայ եւ ըսէ, ասոնք նոր ճիւղերն են այն հին ծառին զոր Թուրքերը տապալեցին, բայց իր արմատները չկրցան քանդել, նորէն աճեցաւ եւ ծաղկեցաւ։»

Ռուսական Յեղափոխութեան պատճառով ռուս զինուորները Տրապիզոնէն կը քաշուին։ Անոնց հետ կ'երթայ դպրոցն ալ. բայց քանի մը ամիսէն Զաւէն կը դառնայ Պոլիս եւ կղրկուի Արմաշի վանքը որ հիմա որբանոցի է վերածուած։ Տրապիզոնցի մանուկը աճած՝ պատանի է, ենթակայ փիլիսոփայական հարցերու յաճախանքին։

— «Կը փափաքէի որ կարելի ըլլար մարդը բարձրացնել փնքն-աստուածներու կատարելութեան եւ անմահութեան»։ Դասերէն վերջ երկրագործական գործնական աշխատանքներ կը կատարեն։ Զարիքը նորէն կը հալածէ. այս անգամ քէմալական աղէտը, ու երկրագործական դպրոցը կը մեկնի Հայաստան։ Սրբազան հողին հասած՝ բոլորը մէկ կը ծնրադրեն եւ կը համբուրեն։ Նոյն իսկ չոգեկառքին սոյլը ամէնէն քաղցր նուագն է իրենց։ Ահա Արագածը եւ ահա մեծ եւ պզտիկ Արարատները արքայական զոյգի մը նման որ կ'իշխեն յամպարէ եւ սուտակէ թագաւորութեան մը վրայ։ Ալեքսանդրապոլի որբանոցին մէջէ, աշխարհի ամէնէն մեծը՝ 30.000 որբերով։ Մոսկուայի մէջ ռուսեւթուրք դաշինք կը կնքուի, Կարս, Արտահան Թուրքիոյ կը ձգուին։ Ազգային մտահոգութիւններ ունի Սիւրմէլեան եւ կ'ըսէ՝ կարմիրներու կարմիրը պիտի դառնայի, եթէ միայն կարմիր դրօշը ծածանէր Արարատի վրայ, Կարսի բերդին վրայ, Վանի հին դղեակին վրայ։»

Կը վերադառնայ Պոլիս ուրկէ վերջնապէս կ'անցնի Ամերիկա երկրագործութիւն ուսանելու։ Որովհետեւ կ'ուզէ ուսանիլ եւ գրել մարդկութեան աւետարանը, «Երկրագործութիւնը որպէս ուղիղ ճանապարհ»։

Գիրքին վերջընթեր գլուխը, «Հարց կուտամ ձեզի, Տիկիններ եւ Պարոններ», կը յիշեցնէ ճամբորդ մը որ բազմաթիւ խոչընդոտներէ վերջ կը հասնի բարձր լերան գագաթը, կը նայի չուրջը, կը նայի վար, կը տեսնէ անդունդը, կը տեսնէ խորխորատները եւ կը տեսնէ հեռո՜ւն իր մեկնակէտը։Ո՜րքան քաղցր էր այդ մեկնակէտը, որ մանկութիւնն էր։ Ու վերյիշումներ Տրապիզոնէն։ Անհետացած բայց անմահ կեանքը կը յաճախէ մեղմացած եւ ոսկեզինացած երանգներով, անչափելի անցեալին երազանման մշուշին մէջէն... «Բայց այս գիշեր Նոր Տարի է, կը յիշեմ հայրս իր դեղարանին մէջ եւ մեր տունը, անկարելի պիտի ըլլայ խօսիլ մօրս մասին, երբ անկէ միգամած ակնարկ մը բռնէի չորս մարթինի պիտի խմէի մէկը միւսին ետեւէն... Ձեզի եմ, Տիկիններ եւ Պարոններ, ի՞նչ կ'ընէիք դուք Նոր Տարուան գիշերը աղատ եւ երջանիկ Ամերիկայի մէջ երբ դպրոցական ընկերներդ, վշտի, ուրախութեան, անօթութեան եւ թշուառութեան ընկերներդ, երազ տարիքիդ երազող ընկերներդ բոլորն ալ կորսուած են... երբ դպրոցական ընկերուհիներդ մեռած են եւ անոնց ոսկորները անթաղ են, գերի են, մոռցուած իրենց իսկ ազգէն... Ալքոլամոլ չեմ, բայց տասներկու ամիսը մէկ անգամ պէտք է խմեմ Ամանորի գիշերը, մոռնալու համար անցեալը»։

Գիրքը կը վերջանայ մանկութեան աստուածացումովը։ Բարի աշխարհը կը վերածնի մանուկներուն մէջ։ Ասոնց մէջն է որ տեղի կ'ունենայ ցեղին հրաշալի յարութիւնը...

Գիրքը դէպքերու եւ դրուագներու չոր շարահիւսութիւն մը կրնար ըլլալ, եթէ Սիւրմէլեան չունենար արուեստագէտի շնորհ, բանաստեղծական ոճ եւ գունագեղ լեզու։ Օտար ընթերցողը ապրելով հայկական ողբերգութիւնը, պիտի ծանօթանայ Հայկական Դատին, բարքերուն, պատմութեան, աւանդութեան եւ իղձերուն։

Այս գիրքը կը թափանցէ էութեանդ խորը եւ անդուդական է միջազգային չափանիշով։

Մ. ՄԱՆՆԻԿ

Նախնիքներուն փառքը

Վեց տարուան տառապալից ու գերութեան շրջանէ մը վերջ Լիոնը սկսաւ շունչ առնել կրկին։ Անկախ ժողովրդային խրախճանութիւններէն, որ կատարուեցան ազատագրութեան եւ զինադադարի տարեդարձերուն առթիւ, անցեալ շաբթու ալ տեղի ունեցան օդանաւային տօնակատարութիւնները, Պռօնի ընդարձակ կայանին վրայ, ինչպէս 1910էն ի վեր։ Անշուշտ շատ բան է փոխուած այդ թուականէն ի վեր, ու երէկի նախնական օդանաւերուն տեղ այսօր մարդատար եւ «շրջուն բերդեր» կը ճեղքեն երկինքը։ Բայց ժողովուրդին համար մեծ հաճոյք է դիտել լարախաղացութիւններն ու գլխիվայր շրջումները փոքր օդանաւերուն ինչպէս եւ «օդի մկրտութիւնները» նորերուն, որոնք իրեն կը յիշեցնեն Ֆրանսայի կորսնցուցած օդային փառքերը։ Ու բազմութիւնը կը ծափահարէր խելայեղ։

Մտաւորական ու գեղարուեստասէր տարրն ալ սկսած է խլրտիլ, իբրեւ կռուան ունենալով տեղիս ապագայ ընտրանին, ուսանողական տարրը՝ ըմբոստ, ազատատենչ ու հայրենասէր։ Անոնցմէ քանինե՜ր ինկան Դիմադրական պայքարի ընթացքին...

Հակառակ բոլոր վերիվայրումներու, բարքերու աղճատումին, պոռնկագրութեան եւ 100 սուոնոց ածան-կարապետ սիրավէպերուն, դասական գրականութիւնը դեռ իր պատուաւոր տեղն ունի։

Ներկայ եղայ Թէաթրը Սէլէսթէնի մէջ, Գեղարուեստից վարժարանի եւ Երաժշտանոցի աշակերտութեան տարրական քննութեանց։ Երիտասարդներ ու դեռատի աղջիկներ յուզումով ու զգացումով կ'արտասանէին կամ կը ներկայացնէին կտորներ Ռասինէն, Քոռնէյլէն, Մոլիէռէն, Հիւկօէն եւն։ Եւ ունկնդիրներն ալ առաւելապէս երիտասարդ-երիտասարդուհիներ էին։

Իրաւունք ունէր Պ. Էռիօն, երբ դպրոցական տօնին առթիւ կը յայտարարէր Սալ Ռամօի մէջ.— «Ֆրանսայի հմայքը աշխարհի մէջ, այլեւս կը կայանայ միայն իր բարոյական ուժին մէջ»։

Ու խոստովանինք որ Ֆրանսա, մասնաւորաբար Լիոնը, այդ ուղղութեամբ շատ բան կը պարտի Էռիոյի։ Ահա Ֆուռվիէռի բլուրի հռոմէական մեծ թատրոնին պեղումները, որոնց նախաձեռնարկը ինքն է եղած, իբրեւ օժանդակ ունենալով նոյն ժամանակի Ռօնի նահանգապետը, Պ. Պօլաէռ։ Այս պեղումները սկսած 1831ին, 1887ին եւ վերջապէս 1933ին Լիոնի պատմա-գրականութեան համալսարանի դասախօսներէն փրոֆ. Ուիլիմիէի անմիջական հսկողութեան տակ, ու քանի մը անգամներ ընդհատուած, լրացան այս գարնան, ուր առաջին ներկայացումները տեղի ունեցան վերջերս։

Ֆուռվիէռի այս պատմական ու հնաւուրց բլուրը յաճախակի պեղումներու է ենթարկուած, որոնք ըստ Փրոֆ. Ուիլիմիէի, կրկնակի շահեկանութիւն կը ներկայացնեն — պատմական եւ հնաբանական։ Անոնք կը ձգտին ա) լուսաբանել քրիստոնէութեան մուտքը Կալլիայի (Gaule) մէջ եւ բ) լոյս աշխարհ բերել հռոմէական յիշատակարանները։ Բայց Ռընանի արտայայտութեամբ «այս սրբավայրի պեղումներուն հիմնական նպատակն է եղած» Մարտիրոսներու Ամփիթատրոնը գտնել։

Լիոն մարտիրոսներու պատմութիւն մը ունի, տեղի ունեցած Քրիստոսի 177 թուականին։ Դէպքէն անմիջապէս վերջ Լիոնի եւ Վիէնի քրիստոնեաները նամակ մը ղրկելով Ասիոյ իրենց եղբայրներուն, կը նկարագրեն տեղի ունեցած մարտիրոսացումները։ Այդ դէպքը առաջին յիշատակողն է յոյն պատմիչ Եզովբոս (Դ. դար) եւ Ֆրանսացի Կրէկուար տը Թուռ եպիսկոպոսը (Զ. դար)։ Ասոնք երկուքն ալ մարտիրոսները երեք դասի կը բաժնեն.— անոնք որ բանտին մէջ մեռան, օր. Փոթէնի եպիսկոպոսը. անոնք որ Հռոմի քաղաքացի էին, օրինակ, Վէթ[լիւս Էփակաթիւս՝ գլխատուեցան. եւ վերջապէս վեց հոգի, որոնց մէջ պատանի գերի Պլանտինը, վայրի գազաններու առջեւ նետուեցաւ, ամփիթատրոնին մէջ։

Ահա այս վերջին շէնքին վայրն է որ դարերէ ի վեր ի զուր կը փնտռեն հնագէտները։ Տարակարծութիւններուն վերջ մը տալու համար, 1933ին վճռուեցաւ ի գին նիւթական հսկայ զոհողութեանց վերսկսիլ պեղումները, եւ փոխանակ մեր յիշած Ամփիթատրոնին, մէջտեղ ելաւ մեծ թատրոն մը։ Ըստ Փրոֆ. Ուիլիմիէյի «Մարտիրոսներուն Ամփիթատրոն»ը պէտք է գտնուի Ռիւ Պիւտոյի շրջակաները։ Ու Ֆուռվիէռ իր ամբողջական գաղտնիքը չէ յայտնած տակաւին։

Հռոմէական այս բացօթեայ թատրոնը ունի 108 մէթր 50 ս.մ. տրամագիծ եւ կարելի է բաղդատել Առլի եւ Օռանժի թատրոններուն հետ, որոնց իւրաքանչիւրին տրամագիծն է 102 եւ 103 մեթր. մինչ Վիէնինը եւ Օթիւնինը (Autun) կը հասնէին 116էն 148 մեթրի։

Միւսներուն նման աս ալ ունի չորս մասեր.— Caveaն, Orchestreը, բեմը եւ մուտքերը եւ կարգ մը ուրիշ մասեր, որոնք մասնագիտական հանգամանք ունենալով մեր նիւթէն դուրս կը մնան։

Պեղումներու ընթացքին երեւան հանուած կաւէ անօթներէն եւ երեսունի չափ դրամներէն յայտնի կ'ըլլայ, որ անոնք Օգոստոս կայսրէն Դիոկղետիանոս, մեծ մասն ալ Մարկոս-Աւրելիոսէն Ֆաուսթինի շրջանները կ'ընդգրկեն։ Ուրեմն թատրոնը գոյութիւն ունէր Բ. Դարուն եւ շինուած թերեւս Ա. դարուն։ Նորոգութիւններու ենթարկուած է ու կը կրէ հրդեհի հետքեր։ Կարող էր պարփակել 7.000 հանդիսատես։ Մարմարինէ նըրբատաշ սիւներն ու գոյնզգոյն խճաքարէ սալարկումը արդի ճարտարապետութեան հետ կրնան մրցիլ. այնքան գեղեցիկ են անոնք ու ակնապարար։

Երկհազարամեայ այս թատրոնին մէջն է որ, չեմ գիտեր քանի դար վերջ, առաջին անգամ ըլլալով ներկայացուեցաւ Եսքիլէսի «Պարսիկները», ներկայութեամբ Պ. Էռիոյի, նախարարներու եւ բարձրաստիճան անձնաւորութիւններու. իսկ քանի մը օր վերջն ալ Ռասինի հոյակապ ողբերգութիւնը, «Բրիտաննիկուս», Գոմէտի Ֆրանսէզի խումբին խաղարկութեամբ, հնաւուրց բեմազարդերով ու տարազներով։

Կը յիշեմ յուզումը զոր զգացի երբ, 1924ին Ակրոպոլիսի բարձունքը Հելլէն աստուածներու տաճարներուն ուխտի գացի եւ աչքերուս կայլակները դժուարաւ կրցայ զսպել, շուրջիններուս ծիծաղելի չըլլալու համար։ Նոյն յուզումն ունեցայ ե՛ւ այստեղ։ Ռոքս հազիւ դրած առաջին աստիճանին ու ամբողջ «Բրիտաննիկուս»ի խաղարկութեան ընթացքին, մտամփոփ փոխադրուած երկու հազար տարի դէպի ետ, ուր Ներոն կատաղութեան նոպայի մը մէջ կը սպաննէր իր եղբայրը։

Որոտընդոստ ծափեր ու բացագանչումներ հսկայածաւալ հանդիսատեսներուն կողմէ։

Ու գաղափարներու լծորդութեամբ կը տարուիմ մեր Աշխարհը, ուր դարե՜ր, դարե՜ր առաջ իմ սքանչելագործ նախնիքներս իրենց քրտնաշաղախ բազուկներով հոյակապ տաճարներ ու մենաստաններ են կառուցաներ, Արեւելքի լոյսը Արեւմուտք տարածելու համար։ Ու ծունկի եկած այդ խնկաբոյր յիշատակարաններուն առջեւ, իրենց ոսկեղինիկ բարբառով կը հարցնեմ. «Ճանաչել զիմաստութիւն եւ զխրատ, իմանալ զբանն հանճարոյ...»։

ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՀԱԲԵԼԵԱՆ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԿՈՆԴԱԿԸ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Ազգի մեծութիւնը նրա ստեղծագործող ոգու եւ այդ ոգու ստեղծած արգասիքների արժանաւորութեան մէջ է կայանում։ Հայ ազգը անցեալում ստեղծագործել է եւ իր ստեղծագործութեան յուշարձանները կազմում են այսօր Հայութեան փառքն ու պատիւը եւ նորա բարոյական արժէքն՝ օտար կուլտուրական ազգերի առաջ։ Նոյնը պահանջւում է նաեւ ներկայից, որի ստեղծագործողը՝ հայ հանճարը պիտի լինի, իսկ գործի մարմնացնողը՝ հայ մեկենասը։

Բարեգործութիւնը մարդկային կեանքում մեծ դեր է խաղացել, մանաւանդ փոքր ազգերի եւ յատկապէս մեր կեանքում, որ աշխարհի ամէն կողմը ցաք ու ցրիւ ընկած Հայութեան բեկորներ ունինք՝ նիւթական եւ հոգեւոր բազմատեսակ կարիքների ենթակայ եւ աջակցութեան կարօտ։ Ազգային մեծ բարերարներ, ՁԵՐ կատարելիք գիտակցական եւ նպատակայարմար բարեգործութիւնը ոչ միայն պիտի նպաստէ՝ Հայ ժողովրդի տնտեսական կարիքները հոգալով՝ ազգային փառքի ու պատուի բարձրացման ուղին հարթելու՝ աստուածահաճոյ եւ կրօնական ասպարէզի բարեգործութեամբ ազգապահպանման եւ ազգային միութեան գործն ապահովելու, այլ եւ ձեր նոր ձեռնարկները անհուն մխիթարութեան աղբիւր պիտի հանդիսանան նաեւ ՁԵԶ համար, կանգնելով երկրի վրայ անջնջելի յուշարձաններ՝ ՁԵՐ համարեան եղբայրների սիրտը շահող եւ երկնքում՝ ՏԻՐՈՋ գութը շարժող։

Մեր դաղութահայութիւնը, որ պատրաստւում է ներգաղթի՝ դէպի օրէցօր վերելքի ճամբով ընթացող Հայրենիքը՝ ի. Հայաստանը, մեծ աջակցութեան է կարօտում եւ անհրաժեշտ կարիքի առաջ է կանգնած, վերակենդանացող հնադարեան պատմական հաստատութիւնը՝ ՀԱՅ ժողովրդի Սրբութիւն Սրբոցը՝ Ս. Էջմիածինը նիւթական հիմնական բաղայի է կարօտում, որ իր այսօրուայ եւ ապագայի կուլտուրական հաստատութիւնները՝ Ճեմարանը, Տպարանը, Մատենադարանը, Թանգարանը եւ այլն պահպանել ու զարգացնել կարենայ, որոնք եղել են եւ են ԱԶԳԻ ապահով գոյութեան հիմքերը եւ նորա փառքն ու պատիւը։

Հայրական ողջոյնս եւ Հայրապետական Օրհնութիւնս ՁԵԶ՝ Մամուլի ներկայացուցիչներիդ, Հայ ժողովրդի հրապարակային դաստիարակներիդ։ Ձեր պարտքն է միշտ վառ պահել հայ ժողովրդի հոգու մէջ այն գաղափարները՝ որոնք հիմք են կազմում ազգային ինքնագիտակցութեան եւ զարգացման. ըստ այսմ՝ քարոզել հայ եկեղե-

ցու միասնականութեան, ազգային միութեան, հայրենասիրութեան, համերաշխ գործունէութեան գաղափարները, որոնք՝ հայ լեզուի եւ նրա անցեալ պատմութեան հետ՝ միակ միջոցներն են հայ ժողովրդի անձոյլ մնալուն: Պարտականութիւն ունիք նաեւ ՄԵՐ ներկայ Հայրենիքի՝ Խ. Հայաստանի գիտութեան, գեղարուեստի, գրականութեան եւ տեխնիկայի վերելքը պատկերելու, որի կենդանի եւ ականատես վկաները հանդիսացան Ազգային Եկեղեցական Ժողովի պատգամաւորները: Սոյնպէս նաեւ այսօրեայ այնտեղ ապրող հայ ժողովրդի հերոսական ոգին նշելու եւ քաջալերելու, որ այնքան փայլուն արտայայտուեցաւ Հայրենական մեծ պատերազմում եւ որի շնորհիւ, հայ ժողովրդի անցեալ փառքի շինութեան վերայ նոր աղիւս դրըւեցաւ: Փառք եւ պատիւ ապրող հերոսներին եւ աստուածային օրհնութիւն պատուով զոհուածներին, որոնք մարմնով մեռած, բայց հոգով կենդանի են, որոնց հերոսութեան յիշատակը յաւիտեան կը մնայ մեր սրտերում ;

Հայրական ողջոյնս նաեւ ՁԵԶ՝ հայ Տիկիններ եւ Օրիորդներ, կեանքի ղեկավար միտքը չէ միայն, այլեւ սիրտը եւ առաւել եւս սիրտը: Բազմաթիւ դարեր սահել անցել են, մարդու միտքը զարգացել է եւ մարդու ստեղծագործող մտքի եւ աշխատունակ ձեռքի շնորհիւ՝ արտաքին աշխարհը կատարելագործուել է, որի հետեւանքով բազմատեսակ նիւթական բարիքներ են ստեղծուել, բայց մարդն ինքը ապերջանիկ է մնացել: Ինչո՞ւ, որովհետեւ ՓՐԿՉԻ ոգին, սիրոյ եւ մարդասիրութեան ոգին չի իշխում մարդկանց սրտում ;

Հայ Տիկիններ եւ Օրիորդներ, դուք՝ որ Աստուածային գերագոյն շնորհին էք արժանացել եւ սիրոյ ու մարդասիրութեան քաղցր ու քնքոյշ զգացմունքներով օժտուել, հանդէս եկէք ձեր հոգու այդ թանգարժէք գանձով, որպէսզի մտքով հարուստ մարդը դառնայ նաեւ սրտով հարուստ եւ մարդկային կեանքը իրապէս երջանիկ դառնայ :

Բոլոր դասակարգերից յետոյ ՔԵԶ եմ դառնում, իմ սիրելի Հայ ժողովուրդ, Հայրական ողջոյնս եւ Հայրապետական Օրհնութիւնս շնորհելով ՔԵԶ: Անցան պատմական տառապալից օրերդ, գալիս են ուրախութեան եւ մխիթարութեան օրեր՝ — Միթէ՞ մխիթարական չէ, որ դարերի յոյսերդ այսօր իրականացած ես տեսնում՝ ունիս սեփական Հայրենիք եւ հարազատ ու ազգային Պետութիւն: Միթէ՞ մխիթարական չէ, որ դարերի ընթացքում մշտապէս աւերուող չէն քաղաքներիդ եւ հարուստ գիւղերիդ փոխարէն՝ եւ անընդհատ թշնամուց սրախողխող եղող եղբայրներիդ փոխարէն աւերակներից ու մոխրից յարութիւն առնող չէն քաղաքներ ու գիւղեր ես տեսնում, օրէց օր կուլտուրապէս յառաջադիմող եւ ազգաբնակութեամբ աճող, եւ կուլտուրապէս՝ հաւասար մակարդակի վերայ կանգնած ՌՈՒՍ մեծ ազգի քաղաքների եւ գիւղերի: Միթէ՞ մխիթարական չէ, որ օրէցօր հայրենի երկրից վերանում է ագիտութիւնը եւ անկուլտուրականութիւնը, անէանում է յետամնացութիւնը եւ նորա փոխարէն՝ թագաւորում է գիտութիւնն ու գեղարուեստը իր բոլոր ճիւղերով : Միթէ՞ մխիթարական չէ, որ այսօր ունենք անուանի գիտնականներ՝ անդամներ Խ. Միութեան գիտութեան ճեմարանի, որոնց անունները ՌՈՒՍ մեծ գիտնականների անունների հաւասար ծանօթ են եւրոպական գիտական աշխարհին կամ առաջնակարգ գեղարուեստագէտներ հաւասար ՌՈՒՍ գեղարուեստագէտներին:

Միթէ՞ մխիթարական չէ, երբ տեսնում ես ազգիդ վարած հերոսական պայքարը՝ Միութենական ժողովուրդների շարքում՝ ընդհանուր եւ իր սեփական Հայրենիքի ազատութեան համար եւ բռնութեան ու սարկացման դէմ, որ աշխարհի հիացմունքն է յուզում: Մի՞թէ մխիթարական չէ լսել մեր քաջ զաւակների ամէն օր հերոսացող նորանոր անունները, որոնք հարստացնում են եւ վսեմացնում մեր ազգի հնադարեան հերոսական պատմութիւնը եւ բարձր պահում ՀԱՅ ժողովրդի պատիւը :

Միթէ՞ մխիթարական չէ տեսնել, որ Ռուս ժողովրդի նման մի հերոս ժողովուրդ եւ Խ. Միութեան նման մի հզօր եւ արդարադատ Պետութիւն անձնուիրաբար կանգնած է քո պատմական արդար դատը պաշտպանելու :

Այո, մխիթարական է. եւ ՄԵՆՔ՝ թէ որպէս Պետ Հայ Եկեղեցու եւ թէ որպէս Խ. Հանրապետութիւնների Միութեան սոսկ քաղաքացի, խորապէս մխիթարուած ենք եւ վստահօրէն յայտարարում ենք թէ՝ մխիթարուած է նաեւ թէ ՄԱՑՐ երկրի եւ թէ ՍՓԻՒՌՔԻ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ :

Մաղթենք ՓՐԿՉԻՆ, որ իր բազմաչարչար վկայի՝ Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի հրաշակերտած Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինը Հայ մարտիրոս ժողովրդի Սրբութիւն Սրբոցը, անսասան պահէ: Ինչպէս նաեւ Տանն Կիլիկիոյ, Ս. Երուսաղէմի եւ Կ. Պոլսի Աթոռները, իբրեւ հաւատոյ հաստատութեան կոթողներ, որպէս հոգեւոր դաստիարակութեան կեդրոններ եւ իբրեւ ազգապահպանման սիւներ:

Աղօթենք ՏԻՐՈՋԸ, որ այցելու եւ հովանաւոր լինի իր փոքրիկ, բայց հաւատարիմ հօտին, հայ ժողովուրդին՝ եւ նրա ազգային գիտակցութեամբ նոր զարթած հոգուն կենսունակութիւն եւ ստեղծագործող զօրութիւն պարգեւէ :

Աղօթենք Բարձրեալին, որ իր ամենազօր ԱՋԸ հովանի պահէ մեր նորածին ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ վերայ եւ նորա կեանքը յարատեւ անէ :

Շնորհք եւ խաղաղութիւն լինի ընդ ՁԵԶ եւ ընդ ամենեսեան. ամէն:

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ
ԳԷՈՐԳ Զ.

Սոյն Օրհնութեան անդրանիկ կոնդակը գրուեցաւ Ապրիլ 1ին 1946 թ. Հայկական տոմարով ՌՅՂԵ. Ս. ԷՋՄԻԱԾԻՆ :

Մեր բժիշկը

Բժ. Յովսէփ Տէր Դաւթեան Շավիլի մէջ ալ անուն հանած էր իբրեւ ամէնէն լաւկեաց, համեստ անձը:

Իր արտաքին երեւոյթով բնաւ չէր յայտներ թէ մէկն էր հին ժամանակի հին ընկերներէն, գիտակից իր պաշտօնին, պարտականութեան եւ կոչումին.

Ազգասիրութիւնը այնքան չեշտուած էր իր մէջ, որ կ՚ըսեն թէ ուսանողութեան շրջանին անգամ մը դպրոցէն փախած էր, Րաֆֆիի թաղումին մասնակցելու համար: Խորապէս տարուած էր մեծանուն յեղափոխական գրողին գործերով եւ անկէ ի վեր քալած էր այդ ճամբով, անմահն Քրիստափորի, Ռոստոմի եւ Զաւարեանի հետ:

Գծագրուած էր այդ շնորհը իր դէմքին վրայ եւ կը հաղորդէր մեզ, ամէն անգամ երբ ներկայէր մեր ընկերական ժողովներուն:

Պաշտելի քուրմն էր ան մեր հաւաքոյթներուն ալ, իր ոսկեայ լռութեամբ, առանց պաշտօնական նախագահութեան տիտղոսի որմէ միշտ կը խուսափէր :

Ան բժշկութիւնը սորված էր աղքատներուն համար միայն, անոնց ծառայելու ազգասիրաբար եւ ոչ թէ օգտուելու, ինչպէս շատ շատեր: Թէեւ ինք կը տուժէր, բայց բարի ու արդար անունը կը մնար իրմէ վերջ...

Ո՜րքան ջերմ հաւատացող մըն էր հայրենիքի ազատութեան գաղափարին: «Մենք կ՚երթանք, մեզմէ վերջ եկողները կը տեսնեն»:

Անոր ցաւը ունէր միշտ իր սրտին, անկէ հեռու մնալով, կարօտը քաշելով անոր օդին ու ջուրին..

Թերեւս ունէր նաեւ ուրիշ ցաւեր, ո՞վ գիտէ. հոգեկան վիշտեր: Բայց մարդու բան չէր ըսեր, չէր խօսեր, չէր պատմեր: Ինքը միայն գիտէր, իրեն կը պահէր...

Եւ այդ ցաւերովը սրտին, գիշեր մըն ալ ուշատեն յանկարծ կ՚իյնար, առանց մնաք բարովի :

Իրմով անհետանալու վրայ է ու կ՚անօսրանայ ծերակոյտի շարքը մեր մեծ ընտանիքին: Բայց թող հրճուի իր հոգին, որովհետեւ իր ետեւ կը թողու բազմութիւն մը հաւատաւոր, որ ուխտած է մնալ արթուն պահակը հայ ժողովուրդի արդար Դատին եւ անոր ազատ կամքին:

Այս կարճ տողերը՝ իբրեւ համեստ ծաղկեփունջ մը անմեռուկի, իր անմոռանալի յիշատակին :

ՄԷՆ - ՍԷ

ԿՈՉ ՄԱԼԱԹԻԱՑԻՆԵՐՈՒ

ՎԱԼԱՆՍ — Մալաթիոյ Կրթասիրաց Ընկերութեան Ֆրանսայի շրջանը աշխարհաւեր պատերազմէն վերջ վերակազմուած ըլլալով, իր անդրանիկ պատգ. ժողովը գումարեց Վալանս, 13—14—15 Յուլիսին: Կը մասնակցէին բոլոր մասնաճիւղերը 18 պատգամաւորներով եւ շրջանային առժ. յանձնախումբը իր կազմով, ինչպէս եւ բազմաթիւ ունկնդիր հայրենակիցներ, զանազան վայրերէ :

Ժողովը երեք օրուան ընթացքին համերաշխ մթնոլորտի մէջ տարաւ շինիչ աշխատանքներ ու տուաւ լաւագոյն որոշումներ : Որոշուեցաւ հայ մամուլի միջոցաւ կոչ ուղղել Ֆրանսայի շրջանի իր բոլոր հայրենակիցներուն անխտիր, որ ներգաղթին ի նպաստ ծրագրուած մէկ միլիոն տոլարի հանգանակութեան մասնակցին առատաձեռնօրէն, թելադրելով միաժամանակ որ ցարդ ներգաղթի չարձանագրուող հայրենակիցներ անմիջապէս արձանագրուին, որպէսզի կարենան մաս կազմել յառաջիկայ Ֆրանսայէն մեկնելիք կարաւանին:

Անհուն գոհունակութեամբ կուզանք յայտնել սփիւռքի բոլոր Մալաթիացիներուն թէ Ֆրանսայի շրջանը իրերհասկացողութեան գեղեցիկ ժեստով մը վերջ տուած է Կրթասիրացի մէջ ծագած երբեմնի տարակարծութեանց ու այսօր բոլորուած է միութեան վսեմ խտէալին շուրջ: Քաղցր է մեզ յուսալ որ Ամերիկայի եւ Սուրիոյ մեր հայրենակիցները պիտի հետեւին Ֆրանսաբնակ իրենց եղբայրներու օրինակին, վերջ տալով պառակտումին եւ փոխադարձ հասկացողութեամբ անգամ մը եւս պանծացնեն Կրթասիրացի վեհ անունը:

Կեցցէ հայ ոժղովուրդը, կեցցէ մեր սիրելի հայրենիքը՝ Խ. Հայաստան եւ կեցցէ Մալաթիոյ Կրթասիրաց ընկերութիւնը:— Դիւան 9րդ համագումարի :

Քաջ գիտենք մենք

« Քաջ գիտենք մենք, որ ամէն մէկ Դաշնակցականի մէջ, թագնուած հայրենասէր մը կայ »:

Գլխարկները վա՛ր, այս հիմնական ճշմարտութեան առջեւ ;

Ո՞վ է որ կը յանդգնի այսօր, կասկածի տակ դնել վերը յիշուած վկայութիւնը, իրենց իսկ բերնով արտասանուած:

Դաշնակցականին համար հայրենասիրութեան երկու չափ եւ կշիռ գոյութիւն չունի: Ան յաւակնութիւն ալ չունի հայրենասիրութեան մենատէրը դառնալու, բայց միեւնոյն ատեն, երբե՛ք չի թոյլատրեր որ մետասաներորդ ժամու հայրենասէրներ քարոզ կարդան իրեն, ազգասիրական կեղծ զգացումներէ տարուած: Հլու հետեւակներ, որոնք ի վիճակի չեն անգամ զանազանելու հայրենասիրութիւնն ու... մատնութիւնը, եւ յաճախ իրարու հետ կը շփոթեն զայն: Օրինակ՝ Մարսէյլի ծանօթ «ժուռնալ»ը:

Ինչպէս կ՚երեւայ, « Հառաջդիմութիւն»ը իր անպատեհութիւններն ալ ունի: Այն աստիճան որ ուրիշը միշտ կը ջանան տեսնել իրենց հայելիին մէջէն:

Եթէ կերպարանափոխումները նորաձեւութիւն են եւ անհրաժեշտութիւն շատերուն համար, թող չզարմանան ուրեմն, երբ այդ նոյն « թագնուած հայրենասէր»ը յանկարծ կը փոխուի եւ տարբեր կերպարանք կը ստանայ:

Հայելիիդ դէմ դիմաց
Թէ ինքզինքդ չես ճանչցած,
Ճանչցիր թէ ո՞վ է կանգնած
Կերպարանքիդ դէմ դիմաց:

Ն.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՆՈՐԱԿԱԶՄ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Քանի մը ամիսէ ի վեր քաղաքս հաստատուած է յայտնի երաժշտագէտ Վ. Սարգսեան, որ մէկէ աւելի հայաշատ կեդրոններու կողմէ իրեն եղած հրաւէրներու մէջէն ընտրած էր Մարսէյլը:

Նախաձեռնութիւնը կը պարտինք Փրատոյի եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան, որ ուզած է օժտել եկեղեցին փորձ ղեկավարով մը, անոր խնամքին յանձնելու համար բազմաձայն երգեցողութիւններուն կազմակերպումը, ինչ որ մեր երգչապետին պատեհութիւնը պիտի տայ, կը յուսանք, երեւալու նաեւ աշխարհիկ բեմի վրայ: Արդէն կազմած ու սկսած է մարզել երկսեռ երգչախումբ մը 80 հոգիէ բաղկացած, որուն կը մասնակցին, նորահասներու հետ, կարեւոր թիւ մը իր նախկին աշակերտներէն:

Հինգշաբթի իրիկուն լսեցինք ընդհ. փորձ մը, վերջինը ամառնային արձակուրդէն առաջ, որ տեղի ունեցաւ ծնողներու խուռներամ բազմութեան մը ներկայութեան:

Ծանօթ էր մեզի Վ. Սարգսեանի մեթոտով եւ խնամով աշխատելու դիւրութիւնը: Չզարմացանք ուրեմն տեսնելով որ ամենակարճ ժամանակի մը մէջ, համերգի մը յայտագիրը լեցնելու չափ նիւթ սպառած էր ան, Կոմիտասէն, Եկմալեանէն, եւ իրմէ: Խօսք առին այս առթիւ նախ Պ. Վ. Սարգսեան, յաջորդաբար՝ երգչախումբին կողմէ Պ. Բ. Սիմիթեան, Կրօն. Ընկերակցութեան կողմէ Պ. Ե. Արմէն եւ ծնողներու կողմէ Պ. Տ. Փիրանեան: Լսեցինք նաեւ ղեկավարին բացատրութիւնները երգուած կտորներու մասին: Բայց օրուան տաքը նպաստաւոր չէր երկարելու ճառերը, ինչ որ լաւ ըմբռնած կ՚երեւար խումբին ատենապետը, Պ. Յ. Մալաքեան: Այս առթիւ հրապարակաւ նուիրագործուեցաւ «դպրապետ»ի տիտղոսը այս վերջինին որ եկեղեցւոյ հիմնարկութենէն ի վեր անձնուիրաբար ստանձնած էր եր երգեցողութիւններուն ամբողջ հոգը:

Հակառակ բեմին անյարմարութեան եւ հեղձուցիչ տաքին, խումբը կրցաւ պատուով դուրս գալ եւ ցոյց տալ այն արժէքը որուն կը ձգտի հասնիլ: Մեր խմբավարներուն մէջ Սարգսեան մէկն է որ գաղտնիքն ունի խմորելու իր խումբերը եւ ստանալու անոնցմէ իր ամէնէն նուրբ եւ անսպասելի քմայքներուն արձագանգը, ճիշտ ինչպէս դաշնակահար մը կամ ջութակահար մը կը տիրապետէ իր նուագարանին եւ կը խօսեցնէ զայն, համաձայն վայրկեանի զգացումներուն:

Նկատելի էր որ խումբը դեռ բաւական ժամանակ չէ ունեցած հասնելու համար այդ խմորումին, ճկունութեան այն չափին զոր մենք վարժուած ենք տեսնել Սարգսեանի տիրական ձեռքին տակ, իր նախկին խումբերուն մէջ: Մեղադրանք մը չէ որ կ՚ընենք դեռ նոր մարզուող խումբի մը համար որ, ինչպէս իմացանք ղեկավարին զեկուցումէն, մինչեւ վերջին օրերը նորեկ անդամներ արձանագրած է իր մէջ: Ունի թարմ ուժեր ու տակաւին անտաշ ձայներու հետ խառն բաւական ընտիր տարրեր կնոջական ձայներու մէջ մանաւանդ: Իրենց մեներգներով ուշագրաւ էին Օր. Սիմոնեան, Հա-

ցագործեան, Սահակեան եւ Գօյանեան, ինչպէս նաեւ Տիկ. Զ. Մուրճօն:

Օգտուելով դաղարէն, ուզեցինք լսել ղեկավարին կարծիքը իր նոր խումբի մասին եւ գտանք զինք միշտ նոյն խառնըպահանջ Սարգսեանը, քիչ մը ընկճուած Փիզիքապէս, որ կը տագնապի ամէնէն պզտիկ Թերութեան համար իսկ: «Քանի տարիները կ'անցնին, ըսաւ, այնքան աւելի կը կարծրանայ մշակելի հողը եւ աւելի շատ քրտինք կը պահանջէ: Խօսքս արտասահմանի այն շատաններուն համար է ուր նորահաս սերունդը զրկուած է օրինակ, Մերձաւոր Արեւելքի մեր հոծ գաղութներու ընձեռած դիւրութիւններէն, միջնակարգ ազգային դպրոցներու պակասին պատճառով: Երկսեռ երիտասարդութիւն մը կայ հետաքրքիր ու պատրաստ՝ տոհմիկ արուեստով ոգեւորուելու, բայց իր եռանդը ուղիղ չի համեմատիր միշտ երգչական կամ ձայնական տեսակէտով ներկայացուցած որակին հետ: Առաջձը չէ ուրեմն որ կը պակսի այնքան որքան որակը. մանաւանդ արական ձայներու մէջ: Ցաւալից եմ Թէեւ, բայց պէտք է խոստովանիլ որ դժուար. է այդ պակասը մեղմել մարզանքի ուժով միայն »:

Իմանալով որ մտադիր էի տպաւորութիւններս գրկել «Յառաջ»ի, կը խնդրէ ինձմէ աւելցնել Թէ արձանագրութիւնները բաց են մինչեւ վերամուտ, ընտիր ձայներու համար: Կ'աճապարեմ հրաժեշտ առնել, տեսնելով որ շատեր կարգի կը սպասեն շնորհաւորելու համար զինքը, այն խոստմնալից եւ արդէն գեղեցիկ արդիւնքին համար զոր կրցած է ձեռք բերել մէկ երկու ամսուան նախափորձէ մը ետք:

ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏՈՒՀԻ ՄԸ

Հայկական Հերոսամարտի Օրը Խանասորի արշաւանքի [illegible]րձին առթիւ

Յուլիս 28 Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Շավիլի անտառին մէջ (գերեզմանատան քով): կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ, հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ Կ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ:

Առտուն Շավիլի հայ մատուռին մէջ կը կատարուի հոգեհանգստեան պատարագ, հայկական ազատագրութեան ճամբուն ինկած մեր բոլոր հերոսներու յիշատակին: Կը պատարագէ Արսէն Ա. Քահանայ Սիմէօնեանց: Երգեցողութիւնները կը վարէ Պ. Պօղոս Գույումճեան: Ժամը 4ին այցելութիւն Խանասորի արշաւանքի հրամանատար ԻՇԽԱՆ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆԻ ՇԻՐԻՄԻՆ:

Սէն Լազարէն, Մոնփառնասէն երկաթուղի, Փոն տը Սեվռէն հանրակառք: Իջնել Puits Sans Vin: Մատուռին հասցէն, 4 rue Trois Champtiers, Chaville:

խորհրդականը եւ ընդհ. հրամանատարին փոխանորդը Լոնտոն գացին, խորհրդակցելու համար կառավարութեան հետ, ամերիկեան ծրագրի մասին, որ հիմնուած է Փոցտամի համաձայնութեան վրայ: Անգլիա եւս համաձայն է Գերմանիոյ չորս շրջաններուն տնտեսական միութեան: Եթէ Խ. Միութիւնը նորէն մերժէ, Անգլիա իր գրաւած շրջանը պիտի կազմակերպէ այնպէս որ բեռ չըլլայ անգլիացի հարկատուներուն վրայ: Այս ծրագրով, բրիտանական շրջանին ճարտարագործութիւնը պիտի վերակազմուի, եւ տեղական պէտքերը հոգալէ վերջ, աւելցածը պիտի արտածուի: Միեւնոյն ատեն, Անգլիացիները այլեւս մեքենաներ եւն. պիտի չղրկեն ռուսական շրջանը, իբրեւ հատուցում: Ամերիկացիները արդէն դադրեցուցած են այդ առաքումները:

Անգլեւսաքսոն ծրագիրներուն գործադրութեամբ, անգամ մը եւս պիտի հաստատուի Թէ Փոցտամի համաձայնութիւնը խզուած է, Թէ կարելի չէ գործակցութիւն հաստատել արեւմտեան պետութեան միջեւ եւ Թէ Գերմանիոյ ապագային համար պայքարը անխուսափելի է մէկ կողմէ Խ. Միութեան եւ միւս կողմէ Անգլիոյ, Մ. Նահանգներուն եւ Ֆրանսայի միջեւ: Ինչպէս կ'երեւայ, Մոսկուա կ'ուզէ իր գրաւած շրջանը վարել բոլորովին անկախ, հովանաւորելով գերման համայնավար կուսակցութիւնը որուն մէջ ձուլուած են ընկերվարականները:

Թրքական ընտրութիւնները

Կիրակի օր տեղի ունեցան Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովին ընտրութիւնները: Տեղեկութիւններ կը պակսին արդիւնքի մասին:

Ընտրական պայքարը սաստկագոյն աստիճանին հասած էր վերջացող շաբթուն եւ առ նուազն չորս հոգի սպաննուեցան: Ընդդիմադիրները կ'ամբաստանէին կառավարութիւնը Թէ խիստ ճնշումներ ի գործ կը դնէ, խափանելու համար իրենց ազատ քուէարկութիւնը: Պոլսոյ զինուորական հրամանատարը ազդարարեց Թէ բանակը Թոյլ պիտի չտայ որ անկարգութիւններ պատահին: «Ճիւմհուրիյէթ» կը գրէր Թէ 300 պահեստի ոստիկաններ ղրկուած են Իզմիրի շրջանը, ուր երեք հոգի սպաննուած են: Պոլիսը եւ Իզմիրը ամէնէն զօրաւոր կեդրոններն էին Դեմոկրատ կուսակցութեան համար որ կազմուեցաւ 1945 Դեկտեմբերին, նախագահութեամբ նախկին վարչապետ Ճէլալ Պայարի: Իզմիրի շրջակայ գիւղերէն մէկուն արճարանին մէջ սպաննուեցան երեք հոգի, որոնց մէկը Դեմոկրատ կուսակցութեան նախագահը: «Ազգ. Վերելքի» մէկ անդամն ալ Պոլսոյ մէջ սպաննեց ոստիկան մը որ կեցուցած էր զինքը, Թուղթերը հարցնելու համար:

Նախագահ Իսմէթ Ինէօնիւ վերջին պահուն կոչ մը ուղղելով ժողովուրդին, անհրաժեշտ կը գտնէր իր կառավարութեան պահպանումը, իբրեւ ապահովութիւն մը միջազգային կացութեանառջեւ «որ տագնապալի է ամբողջ աշխարհի եւ մանաւանդ մեր երկրին համար»: Այս առթիւ կառավարութեան ներկայացուցիչները եւ բարեկամթերթերը դիտել կուտային Թէ Խ. Միութիւնը կը խրախուսէ Ճէլալ Պայարը: Այս վերջինը կը պատասխանէ Թէ «Թուրք ազգը երբեք գործիք չէ եղած ո եւ է մէկուն»:

[illegible] ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ մէջ հանրաքուէ պիտի կատարուի Սեպտեմբեր 8ին, ճշդելու համար երկրին վարչաձեւը,— հանրապետութիւն կամ միապետութիւն: Ազգ. Ժողովին ընտրութիւնը պիտի կատարուի Հոկտեմբեր 27ին: Անգլ. կառավարութիւնը անգամ մը եւս իր դժգոհութիւնը յայտնեց Պուլկարիոյ, դիտել տալով Թէ չէ յարգած Մոսկուայի համաձայնութիւնը եւ Թէ ընդդիմադիրներուն համար այնպիսի պայմաններ դրուած են որ անոնց մասնակցութիւնը կեղծիք մը պիտի դառնար: Այս առթիւ Պ. Պէվին դժգոհութիւն յայտնեց նաեւ ընդդիմադիր հոսանքներու եւ անոնց մամուլին դէմ հաստատուած արգելքներուն համար:

ՀԱՄԵՍՏ ԳԱՂՈՒԹ ՄԸ

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻՒԻ.— Երկար ժամանակէ ի վեր պաղութիս մէջ գտնուած հայութեան Թիւը այսօր կը հասնի 714 հոգիի: Մեծ մասը տեղաւորուած են երեք գործարաններուն մէջ, Կրամօն, Բիրէլի եւ մետաքսի գործարանները: Առեւտրականներու Թիւը շատ քիչ է: Ունինք ազգ. եկեղեցական միութիւն եւ Ս. Գ. Լուսաւորիչի մատուռը, մօտաւորապէս 20 տարիէ ի վեր, շնորհիւ Պ. Խ. Գարիպեանի: Մատուռին առաջին քահանան է Տէր Ցուսիկ Ասլանեան, որուն Փարիզ մեկնելէն վերջը, իրեն յաջորդեց Թաթուլ քահանայ, յետոյ Հմայեակ վրդ. Պաղտասարեան որ յանկարծամահ եղաւ: Վերջին հովիւը, Վարդան քահանայ Թամկոչեան հրաժարեցաւ: Այժմ ունինք առժամեայ ուսուցիչ մը, Պ. Գ. Գարիպեան, մինչեւ որ յարմար ռեւէ մէկը գտնուի: Գաղութս ունի վեց կազմակերպութիւններ, Ազգ. Միութիւն, Ազգ. Ճակատ՝ Կ. Խաչով, Աւետարանական եկեղեցի, Հ.Մ.Ը.Մ.ի Փութպոլի խումբը շնորհիւ Պ. Ա. Պալեանի եւ Յ. Սիմոնեանի, որոնք կը մարզեն հայ երիտասարդները, ունենալով իրենց յատուկ դաշտը:

Գաղութիս մեծամասնութիւնը կը կազմեն Սթանօզցիները որոնք ունին իրենց Հայր. Միութիւնը հիմնուած 1927ին, մօտ 100 անդամներով: Պատերազմի պատճառով Միութիւնը վեց տարիէ ի վեր դադրեցուցած էր իր գործունէութիւնը, բայց յետոյ վերսկսաւ: Յուլիս 14ին դաշտահանդէս մը ունեցանք, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, Ա Լա Փլէնի ծառերուն մէջ, նախագահութեամբ Պ. Յ. Հաճի Հարոնեանի: Հանդէսը բացուեցաւ «Մարսէյյէզ»ով եւ «Արիք Հայկազունք»ով: Երգեցին տիկիններ Արմենուհի Սիմոնեան, Լուսվարդ Մաթէոսեան, Օր. Ս. Սարաֆեան, Օր. Ս. Պէրպէրեան, Ա. Մուրատեան (Պէլմոնէն), մեծ յաջողութեամբ: Պ. Կղեմէս Գասապեան նուագեց հայերէն հին ու նոր երգեր, իր շուրջն ունենալով խումբ մը երիտասարդներ: Նախագահը այս առթիւ բացատրեց Միութեան նպատակը: Պէլմօնի երգիչ խումբը երգեց երկու հայկական երգեր: Տեղի ունեցան արտասանութիւններ Պ. Պ. Ս. Հաճի Ստեփանեանի եւ ոփքրիկն Հ. Պըչաքճեանի կողմէ: Վիճակահանութեան Ա. Բ. Թիւերը շահեցան Պ. Յ. Սարաֆեան եւ Օր. Ս. Պէրպէրեան: Պարերը շարունակուեցան մինչեւ ժամ 21: Աւետարանական եկեղեցւոյ երգչախումբը երգեց «Տէր ողորմեա»ն: Հանդէսը փակուեցաւ Ֆրանսերէն եւ հայերէն քայլերգներով: — Մ. Յ. Գասապեան

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ հրէական կազմակերպութիւնները մինչեւ հինգշաբթի պայմանաժամ տուած են, արձակելու համար յունիս 29ին ձերբակալուած 2000 Հրեաները: Եթէ գոհացում չստանան, պիտի դադրեցնեն ամէն գործակցութիւն բրիտանական իշխանութեանց հետ:

ԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆԸ կը սաստկանայ Ռուրի շրջանին մէջ, հետզհետէ անհամբեր դարձնելով բնակիչները, ինչպէս կը հաստատեն անգլ. Թերթերը: Էսսէնի հանքածուխի հաստատութեանց գերման տնօրէնը յայտարարեց Թէ «քաղաքական եւ տնտեսական աղէտ մը պիտի պայթի, եթէ աւելի ուտելիք չտրամադրուի»: Ըստ նաեւ Թէ Ռուրի շրջանին բնակիչները չարաչար տուժած ըլլալով Դաշնակիցներու օդարշաւներէն, պատրաստ են լսելու ամէն տեսակ խոստումներ, գործադրելի ըլլան Թէ ոչ: Ռուրի հանքագործներուն ուտելիքը 3000 գոլ է, բայց իրենց ընտանիքներուն բաժինը՝ միայն 1000 գոլ, երբեմն ալ 700: Բնակարանի նեղութիւնն ալ աննկարագրելի է:

ՖՐԱՆՍԱ 235 միլիառ տոլար հատուցում պահանջեց Ճափոնէն, Ծայր. Արեւելքի պատերազմին մէջ կրած վնասներուն համար:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ մէջ ցոյցերը եւ յարձակումները կը շարունակուին Անգլիացիներու դէմ: Բրիտանական կառավարութիւնը ուժգին բողոքագիր մը ուղղեց այս առթիւ, «անԹոյլատրելի» գտնելով եգիպտական կառավարութեան ընթացքը: Բողոքագիրը միեւնոյն ատեն կը գանգատի Թէ Եգիպտոսի կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք չէ առած, արգիլելու համար Երուսաղէմի միւֆթիին քաղաքական գործունէութիւնը:— Գահիրէի Թերթերը կը գրեն Թէ Եգիպտոսի կառավարութիւնը դժգոհութիւն յայտնած է Խ. Միութեան, համայնավարներու գործունէութեան առթիւ: Պ. Մոլոթով պատասխանած է Թէ Խ. Միութիւնը «որ եւ է կապ չունի Եգիպտոսի համայնավարական գործունէութեան հետ »:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. ԱՐԱՄ ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովը՝ այս չորեքշաբթի իրիկուն, ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները, այս չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 7.30ին, Café Noaillesի ներքնասրահը: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ֆր. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Պօմոնի մասնաճիւղի դպրոցական տարեվերջի հանդէս եւ պարահանդէսը՝ 27 Յուլիս Jardin de Ripertի մէջ Ch. de St. Julien, No. 293: Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Դիւրամատչելի պիւֆէ:

ՎՐԻՊԱԿ.— Կիրակի օրուան «Ուռենին» բանաստեղծութեան մէջ, Գ. տողին առաջին բառը պիտի ըլլայ «իր օղայած» եւ ոչ Թէ ատացած:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH - Fondé 1925
R. C. S. 376 264

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Mercredi 24 JUILLET 1946 Չորեքշաբթի 24 ՅՈՒԼԻՍ

ԺԸ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4757-Նոր շրջան թիւ 396 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ֆր

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԹՆՃՈՒԿԸ

Հաշտութեան խորհրդաժողովին առթիւ, որ պիտի բացուի Յուլիս 29ին, Փարիզ, միջազգային մամուլը լայնօրէն կը քրքրէ գերմանական հարցը: Մանաւանդ որ, Անգլեւսաքսոնները արդէն գործի ձեռնարկած են, տնտեսապէս միացնելու համար իրենց գրաւած շրջանները:

Անոնք չատոնց է որ կը հետապնդեն այս ծրագիրը,— տնտեսապէս մէկ ամբողջութիւն համարել Գերմանիան, հակառակ պարագային անխուսափելի է ընդհանուր կազմալուծումը: Կ'ուզեն որ Գերմանիան ինքնաբաւ դառնայ, եւ ոչ թէ բեռ մը՝ դրաւող պետութեանց համար:

Փարիզի վերջին ժողովին մէջ, Պ. Մոլոթով կանխահաս նկատեց այս առաջարկը: Այնպէս որ միւսները առանձին պիտի կազմակերպեն իրենց շրջանները, ինչպէս յայտարարեց ամերիկեան հրամանատարը:

Եւ թերթերը փութացին բացատրել թէ խրզ-ուած է Փոցտամի համաձայնութիւնը:

«Տէյլի Հէրըլտ», Անգլիոյ աշխատաւորական օրկանը, նոյնիսկ չատ ծանր չէր գտներ «փլուզում» բառը: Ուրիշ թերթ մը, «Եորքշըր Փոստ», պահպանողական, բացէ ի բաց գրեց թէ Խ. Միութիւնը կ'ուզէ համայնավարական գաղթավայրի մը վերածել արեւելեան Գերմանիան, իր նպատակներուն ծառայեցնելու համար զայն:

Շատերու կարծիքով, այսպիսի քաղաքականութեան մը հետեւանքը պիտի ըլլայ երկուքի բաժնել ոչ միայն Գերմանիան, այլեւ ամբողջ Եւրոպան:

Այն ատեն պիտի կազմուէին երկու ճակատներ, ինչ որ երբեք նպաստաւոր մթնոլորտ մը չի կրնար ստեղծել Եւրոպայի վերակազմութեան եւ խաղաղութեան համար:

Արդա՞ր են այս մտահոգութիւնները:

Ժամանակն է որ պիտի պատասխանէ:

Առ այժմ, կը գտնուինք դիւանագիտական մենամարտի մը առջեւ: Չորս Մեծերէն իւրաքանչիւրը իր առանձին տեսակէտներն ունի գերմանական հարցին կարգադրութեան մասին:

Անգլեւսաքսոնները միացեալ ճակատ կազմելով հանդերձ, իրենք իրենց մէջ ալ տարակարծութիւններ ունին: Խորհրդային պատուիրակութիւնը Փարիզի ժողովին մէջ կարդաց յայտարարութիւն մը որ մեծ զարմանք պատճառեց Ֆրանսայի: Արդարեւ, Մոսկուան համաձայն չէ որ Գերմանիան անդամատուի, Հռենոսի եւ Ռուրի շրջաններուն անջատումով: Նոյնիսկ չի հաւանիր որ Սարի շրջանը դրուի Ֆրանսական իշխանութեան տակ:

Մ. Նահանգները յանձն առին 40 տարուան բարձրացնել Գերմանիոյ համար ծրագրուած դաշնագիրը. բայց Մոլոթով նորէն առարկեց եւ խնդիրը մնաց առկախ: Անգլիան ալ որոշ պատասխան չտուաւ այս հարցին:

Տակաւին ուրիշ բարդ հանգոյցներ, որոնք դժուարալուծելի թնճուկի մը կը վերածեն գերմանական հարցը:

Այս կացութեան առջեւ, իւրաքանչիւր երկրի մամուլ միշտ յանցաւոր կը նկատէ դիմացինը:

Անգլեւսաքսոն թերթերը հրապարակաւ կ'ամբաստանեն Խ. Միութիւնը, իբրեւ պատասխանատու այս անելին: Եւ զարմանքով դիտել կուտան թէ Մոսկուա իր ուզածին պէս անդամատելէ վերջ արեւելեան Գերմանիան, հիմա ջատագով կը հանդիսանայ անոր հողային ամբողջութեան:

Խորհրդային մամուլն ալ իր կարգին կը մեղադրէ Անգլիան եւ Մ. Նահանգները:

Դեռ անցեալ օր Ռիւթէրի թղթակիցը կը հեռագրէր թէ Խ. Միութիւնը «կասկածանքով եւ մտահոգութեամբ կը դիտէ իր պատերազմի երկու ընկերներուն քաղաքական արարքները»: Այն տպաւորութիւնը կը տիրէ թէ Անգլիա եւ Մ. Նահանգները կը դաշնակցին Ռուսիոյ դէմ եւ «Անգլեւսաքսոն» բառը բաւական անհաճոյ իմաստ մը ունի, Ռուսերուն համար կը նշանակէ «անգլեւսաքսոն խմբակցութիւն»:

Մէկ խօսքով, Մոսկուան միշտ այն կասկածն ունի թէ արեւմտեան ճակատ մը կը կազմուի Խ. Միութեան դէմ, տեսակ մը «առողջապահական գօտի»: Հիւլէական ռումբի խնդիրն ալ կը սաստկացնէ այդ կասկածը, քանի որ Մ. Նահանգները չեն ուզեր յայտնել գաղտնիքը:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ.

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ...

Թուրքիոյ վարչապետը, Սարաճօղլու, ճառ մը խօսելով ընտրական պայքարին առթիւ, պարզեր է կառավարութեան կատարած գործերը՝ պատերազմի ընթացքին եւ մինչեւ այսօր:

— « Դրամական տագնապը լուծելու համար, մէկ անգամուան համար միայն ունեւորութեան տուրք (վարլըք) գանձեցինք »:

Ո՛րքան սրտառուչ է, աս «մէկ անգամուան համար»ը: Զիմեղա՞նք, թեթեւցնելու համար բարբարոսութիւն մը որուն առթիւ գերմանական թերթերն անգամ զարմանք յայտներ էին:

Իբրեւ թէ ընդհանուր էր տուրքը: Բայց, անոր ահաւոր ծանրութիւնը կրեցին ոչ-Թուրքերը, Հայ, Յոյն եւ Հրեայ:

Տուրքերը կը նշանակուէին արտակարգ յանձնաժողովներու միջոցաւ, որոնք 15 օր պայմանաժամ կը սահմանէին, վճարելու համար:

Երկրորդ եւ երրորդ ազդարարութենէն վերջ, հարկատուին ունեցած - չունեցածը աճուրդի կը հանէին, ի հաշիւ պարտքին, իսկ հարկատուն ալ կ'աքսորէին Էրզրում կամ ուրիշ նահանգ մը, քար կոտրելու համար:

Կիներուն ալ փողոցները աւլել կուտային, Պոլսոյ թէ գաւառներու մէջ:

Այսպէս հաստատուեցան անլսելի տուրքեր, 5—10.000, 50.000, 3-4 հարիւր հազար ոսկիէն մինչեւ մէկ միլիոն ոսկի, անմիջապէս վճարելի:

Ո՛րքան 400.000նոցներու տունը, խանութը եւ կահ-կարասիները ծախուեցան Անատոլուէն փոխադրուած փոթուրլու աղաներու, ընդամէնը 40—50 հազար ոսկիի...

Աքսորականը պիտի ստանար 250 դրուշ օրավարձ, որուն 125 դրուշը ուտեստին կը յատկացնէին, մնացեալը՝ տուրքին:

Ա՛լ դուք հաշուեցէք թէ քանի՛ հարիւր տարի պէտք է ապրէր այդ մարդը, վճարելու համար մնացեալ պարտքը,— 360.000 կամ 250.000 ոսկի:

Այս աւարառութեամբ կարելի եղաւ ճարել 4—500 միլիոն ոսկի, որ անմիջապէս հալեցաւ:

Ճիշդ է որ ի վերջոյ ներում շնորհուեցաւ: Բայց վերադարձողները արդէն մոխիրի վրայ նըստած էին:

Ոչ թէ « մէկ անգամուան համար» . այլ մի-անգամ ընդ միշտ:

Առանց հաշուելու տանջանքներէն, ցուրտէն, անօթութենէն մեռածները:

ՎԱՀԷ

Կը հրաժարին

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Համաձայն Հ. Յ. Դ. Արեւմտ. Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէին Յունիս 24 թուակիր յայտարարութեան, հրապարակաւ կը հրաժարինք Հ. Ա. Ճակատէն : — Կարապետ Պոլիկեան, Արամ Պետիկեան:

ԼԵՀԵՐԸ ԿԱԽԵՑԻՆ Փոզնանի նախկին մարզպետը, Արթիւր Կրայզէր (Գերմանացի), որ պատասխանատու կը համարուէր հազարաւոր Լեհերու սպանութեան: 100.000 հոգի կը դիտէին կախաղանը:

ԻՏԱԼԻՈՅ պանդոկներու, սրճարաններու եւ ճաշարաններու վարչութիւնները որոշեցին ընդհ. գործադուլ հռչակել:

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԱՏԵԱՆԸ երէկ սկսաւ դատել նախկին վարչապետ Ցըանտէնը, որ 56 օր նախարար եղած էր Փէթէնի կառավարութեան մէջ:

ՏԱՐԱԳԻՐ ՄԸ, Ժոռժ Եողէփովիչ, վերջերս նամակ մը ուղղած էր վարչապետին, սպառնալով օդը հանել Փարիզի փապուղին (Մեթրօ) եւ յետոյ անձնասպան ըլլալ, եթէ բնակարան մը չճարեն իր ընտանիքին համար: Ձերբակալուած ատեն հաստատուեցաւ որ իսկապէս պայթուցիկ նիւթեր պահած էր: Դատավարութեան ատեն ամբաստանեալը յայտարարեց, աչքերը արցունքով լեցուն.— «Ի՞նչ ընէի, չեմ կրնար գողնալ կամ սեւ շուկայ ընել: Սպառնալիքս գործադրելու միտք չունէի»: Դատապարտուեցաւ 2000 ֆրանք տուգանքի, յետաձգումով:

300.000 ՀՈԳԻ ներկայ եղան օդանաւային մարզանքներուն, Վիլլաքուպլէի մէջ, կիրակի օր:Ամէնէն կարեւոր ցուցադրութիւնն էր այս, 1938էն ի վեր:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ԱՆԳԼ. ԶԻՆ. ԿԵԴՐՈՆԸ ՕԴԸ ՀԱՆՈՒԵՑԱՒ

60 Մեռեալ, բազմաթիւ վիրաւորներ

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն Յուլիս 22 թուականով.— «Քինկ Տէյվիտ» (Դաւիթ Թագաւոր) պանդոկը, ուր կը գտնուէին բրիտանական սպայակոյտին գրասենեակները, օդը հանուեցաւ այսօր, ռումբերու պայթումէն: Առաջին ռումբը որ դըրուած էր կառքի մը տակ, պայթեցաւ պանդոկին յարակից վաճառատան առջեւ: Երբ ոստիկանութիւնը քննութիւններ կը կատարէր հետաքրքիր բազմութեան մը առջեւ, երկրորդ ռումբ մը պայթեցաւ պանդոկին մէջ, քանդելով շէնքին այն մասը ուր կը գտնուէին բրիտանական սպայակոյտին եւ Պաղեստինի կառավարիչին քարտուղարութեան գրասենեակները: Առաջին լուրերու համաձայն, մեռած են 60 հոգի, վիրաւորուած՝ նոյնքան (ուրիշ հեռագիր մը վիրաւորներուն թիւը կը հաշուէ 140): Զոհերուն մէջ կը գտնուին բարձրաստիճան սպաներ, արաբ, հրեայ եւ անգլիացի պաշտօնատարներ: Երուսաղէմի անթելը 15 վայրկեանը անգամ մը կը հաղորդէ զոհերուն թիւը:

Քանդուած պանդոկը Միջին Արեւելքի ամէնէն մեծ պալատներէն մէկն էր: Վերին յարկերուն մէջ տեղաւորուած էր բրիտանական բանակին սպայակոյտը, որուն հրամանով վերջերս բազմաթիւ Հրեաներ ձերբակալուեցան եւ խիստ խուզարկութիւններ կատարուեցան հրէական կեդրոններու մէջ, մեծաքանակ զէնքեր երեւան հանելով:

Պայթումէն 15 վայրկեան առաջ պանդոկին հեռաձայնի պաշտօնեան լուր առաւ թէ շէնքը պիտի պայթեցնեն եւ պէտք է հեռանայ: Աղջիկը անմիջապէս տարածեց լուրը եւ շատեր հեռացան, բայց ուրիշներ կարեւորութիւն չտալով մնացին: Երբ ջղագրգիռ բազմութիւնը կեցած էր պանդոկին շրջակաները, 18 երիտասարդներ, որոնց վեցը Արաբներու պէս հագուած էին, երեւցան նրբանցքի մը մէջ: Ականատեսներ կ'ըսեն թէ անոնք դուրս կ'ելլէին խոհանոցէն եւ պանդոկին ամէն կողմերէն: Անգլիացի սպայ մը կը վկայէ թէ երբայեցերէն կը խօսէին: Հազարապետ մը ձայն տուաւ այդ երիտասարդներուն, ատրճանակը քաշելով: Արաբներու պէս հագուած երիտասարդները կրակ բացին, բայց վրիպելով իր վրայ խոյացան եւ պատին զարկին, ատրճանակները քաշելով: Ցետոյ խումբ մը ահաբեկիչներ մտան Լա Ռէժանս ակումբը, պանդոկին այն թեւին տակ ուր կը գտնուէր բրիտանական սպայակոյտը: Անտեղ ռումբեր տեղաւորեցին եւ իրենց փախչելէն մէկուկէս վայրկեան վերջը տեղի ունեցաւ ահաւոր պայթիւնը: Ականատեսներ կը պատմեն թէ վեց հոգի նետուեցան կառքի մը մէջ որ կը սպասէր քիչ անդին: Ամբողջ շէնքը սարսեցաւ պայթումին ուժգնութենէն: Պատշգամները ջարդուփշուր եղան: Մարմարի հսկայ կտորներ օդին մէջ նետուեցան 60 ոտք բարձրութեամբ: Սպաներ, զինուորներ եւ քաղաքացիներ մնացին աւերակներուն մէջ: Երկու անգլիացի սպաներ, երբ քննութիւն կը կատարէին առաջին պայթումէն վերջը, ուժգնօրէն նետուեցան յարակից շէնքին վրայ, 30 եարտ անդին եւ մեռան զարհուրելի ցնցումէն: Դանիացի թղթակից մը ուշաթափ ինկաւ, Ռիւթէրի թղթակիցը գետին փռուեցաւ, ամերիկեան թերթի մը թղթակիցը ծանրապէս վիրաւորուեցաւ: Այրեր եւ կիներ իրար խառնուած էին, պանդոկէն դուրս նետուելու համար: Հաղորդակցութիւնները դադրեցան:

Անգլիոյ վարչապետը մասնաւոր յայտարարութիւն մը պիտի ընէ այս դէպքի մասին: Պաշարման վիճակ հրատարակուեցաւ Երուսաղէմի մէջ:

Թուրքիոյ ընտրութիւնները

150 ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ

Պոլսէն հասած առաջին հեռագիրներու համաձայն, ընդդիմադիրները բաւական մեծ յաջողութիւններ շահած են կիրակի օրուան ընտրութեանց մէջ, հակառակ բազմաթիւ խստութեանց: Իսմէթ Ինէօնիւ վեցերորդ տեղը կը բռնէ Անգարայի նահանգին 17 երեսփոխաններուն մէջ: Վարչապետ Սարաճօղլու վերընտրուած է Իզմիրի մէջ: Դեմոկրատները մինչեւ 100 կը հաշուեն իրենց շահած աթոռները, իսկ անկախները՝ 50 երեսփոխան, 460ի վրայ: Վերջնական արդիւնքը պիտի հաղորդուի հինգշաբթի օր: Ընդդիմադիրները կը յայտարարեն թէ կառավարութիւնը ճնշումներ բանեցուցած է: Մաւէշալ Ֆէվզի Չաքմաք բողոքագիր մը ուղղեց Պոլսոյ ընտրական յանձնաժողովին, գանգատելով թէ իրեն տրուած քուէները՝ իբրեւ անկախ երեսփոխան, փոխանցուած են իր հակառակորդին: Դեմոկրատ կուսակցութեան Պոլսոյ շրջանին նախագահը, Քէնան Էօնէր, կ'ըսէ թէ կառավարութիւնը եւ Հալքը քուէհամարը յետաձգած են 24 ժամ, մինչդեռ պայման դրուած էր որ կատարուի կիրակի գիշեր: «Մենք վստահ ենք թէ Պոլսոյ քուէներուն 85 առ հարիւրը մեզի կը պատկանէին,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԾԱՂԿԵՓՈՒՆՋԵՐ

Վերջին տարիներս մահուան մանգաղն առատ հունձք կատարեց արտասահմանի եւ Հայաստանի մեր շարքերում ։

Թէեւ ես եւ գրիչը լաւ բարեկամներ չենք, բայց Թոյլ եմ տալիս ինձ նրա օգնութեան դիմել ծաղկեփունջ հիւսելու շիրիմների համար, որոնք ո՞վ գիտէ, աշխարհի մէկ վեցերորդի որ անկիւնումն են ընկած։ Առըվհետեւ այս էջերում գուժուեց մահը Քաջազնունիի, Ս. Տիգրանեանի, Ս. Թորոսեանի եւ ուրիշներու, առանց տեղը եւ պարագաները ճշդուելու ։

Ա.— ՍԱՀԱԿ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Անհուն կսկիծով կարդացի մահագոյժն իմ սիրելի ընկերոջ, Սահակ Թորոսեանի ։

Օ՜, Աստուած իմ, ինչ հրաշալի մարդ էր Սահակը։ Տիպարն Արարատեան դաշտեցի հայ մտաւորականի, բարձրահասակ, հաճելի արտաքինով, արդարամիտ, անվախ եւ վեհանձն։ Ճեմարանում դեռ «եղբայր» Սահակը, ինչպէս կոչում էին դասարանների աշակերտները լսարանների ուսանողներին, պաշտուած էր երիտասարդ ընկերներից եւ ուր ալ լինէր շրջապատուած էր սիրոյ մԹնոլորտով։ Ամէնքը գիտէին, որ նրա մէջ չկար նշոյլն անգամ կեղծիքի կամ դիւանագիտութեան։ Երբ մի կարծիք էր պաշտպանում, դա ճշմարտութեան ու տրամաբանութեան կարծիք էր։ Բնութիւնը օժտել էր նրան հռետորական ձիրքով։ Կը խօսէր յստակ եւ բուն նիւթի մասին։

Գործի մէջ ես նրան ճանաչեցի, երբ ընտրեց Երեւանի Նահանգային գործավար ընկեր Սմբատ Խաչատրեանից վերջ։ Իր ամբողջ թանդով նա ձեռքերի մէջ սեղմեց խարխլուած մի նաւի ղեկր, որպիսին էր 1918 Թուի սկզբին Նախկին կայսրութիւնից մնացած իշխանութեան այդ օրգանը ։ Լի բուռն հայրենասիրութեամբ, նա յոյս ունէր որ անցեալում այնքան հմայք ունեցող նահանգապետի պաշտօնում նա կարող է օգտակար լինել իր սիրելի ժողովուրդին։ Դիմում, հեռագիր, պահանջ, հայցում ամէն կողմ զինուորական, պարենաւորման, դրամական եւ այլ օժանդակութեան, որպէսզի մարէ նահանգի այս ու այն վայրում ծագող ազգամիջեան կուի հրդեհը, կերակրէ գաղթականութիւնը, ապահովէ անտէր մնացած ստացականութեան ու պաշտօնէութեան ապրուստը։ Իբրեւ «Գոլոս Նօարոդա» թերթի խմբագիր եւ նահանգային աշխատանքի կոմիսար այդ շրջանում ես ամէն օր այցելում էի նրան։ Երբեմն միասին քննութեան էինք դնում գաւառական կենդրոնները ու տեսնում էի անզօրութեան մաշող յուսախաբութիւնը, որ աստիճանաբար աճում էր նրա մէջ ։ Բայց նա չարունակում էր պայքարիլ ։ Ընդունում էր բարձրաստիճան պաշտօնեաներին, մեծամասնութեամբ ռուս, եւ տալիս էր խիստ հրահանգներ, զինուորագուրկ զօրավարներին հրամայում էր ույժ ուղարկել Կողբ, Նախիջեւան, Զանգեզուր, հանրային անդորրութիւնը վերականգնելու։ Ու քանի դնում, կացութիւնը վատթարանում էր ։

Այնուհետեւ տեղի ունեցան ծանօթ դէպքերը ։ Երեւանի Հայոց Ազգ. Խորհուրդը, Նախագահութեամբ Արամի լուծեց բոլոր պաշտօնատուններն, դրանց թւում եւ նահանգապետութիւնը, տէր դարձաւ ամբողջ իշխանութեան մինչեւ անկախ Հայաստանի կառավարութիւն կազմուիլը։ Սահակ Թորոսեանը ժրաջան ու խոստմնալից անդամներից մէկն եղաւ այդ կառավարութեան։ Նա եղաւ առաջին խառն կառավարութեան —Դաշնակցական— Ժողովրդական կուսակցութիւնների՝ խնամատարութեան նախարարը ։

Երբ Հայաստանի Խորհուրդի Դաշնակցական խմբակցութեան մէջ քննութեան դրուեցաւ խառն դահլիճի սկզբունքը, ընկերների մեծամասնութիւնը յոռետես արտայայտուեցաւ նրա հնարաւորութեան մասին։ Մի փոքրամասնութիւն, Սահակն էլ նրա մէջ, պնդեց նրա անհրաժեշտութեան վրայ։ Փոքրամասնութեան երեք ներկայացուցիչներին, Ս. Թորոսեանին, Ա. Ղազարեանին եւ տողերիս գրողին յանձնարարեցին բանակցիլ Սամսոն Յարութիւնեանի (Ժողովրդական) ու նրա ընկերների հետ այդ մասին։

Ի զարմանս շատերի համաձայնութիւն գոյացաւ։ Ամենավիճելի խնդրի համար լուծում գըտնուեցաւ։ Արտաքին գործերի նախարարութիւնը, որ ըստ Ժողովրդականների անպատճառ իրենց պիտի յանձնուէր, Դաշնակցականի վերապահուեցան, պայմանով որ օգնականը լինի Ժողովրդական եւ նախարարը որ եւ է կարգադրութիւն չանի առանց օգնականի գիտութեան ։

Խառն «կօալիսիոն» կառավարութեան անկումից վերջ, Սահակը խնամատարութիւնից անցաւ աւելի դժուարին նախարարութեան—պարենաւորման։ Այդ երկու վարչական ճիւղերը կառավարութեան միշտ էլ լեցուն են լինում զեղծարարներով բոլոր ազգերի մէջ. Նոյնն էր եւ Հայաստանում ։ Սահակի պէս անբերեխղճութեան կատաղի թշնամին էր պէտք, որպէսզի կեղտոտ ձեռքերը դուրս քաշուէին նրանց միջից։ Փնննադատներն ու բամբասողները —այդպիսիներ բազմաթիւ էին Հայաստանում, անգործութեան մատնուեցան, երբ Սահակը որբի կամ հացի նախարար եղաւ։ Գիտէին, որ նա պետական գործը վարում է նախ եւ առաջ ամենայն բարեխղճութեամբ ու աչալրջութեամբ։ Ծնճղուկների վրայ թնդանօթ չէր կրակում, այլ կապարով լեցուն որտի հրացան ։

Մայիսեան ապստամբութեան օրերին, կուսակցութեան Գերագոյն Մարմինը որոշեց երկրի ամբողջ իշխանութիւնն իր ձեռքն առնել եւ խորհրդարանին երեք ամսով դադար տալ։ Այդ որոշման շուրջ եղան բուռն վիճաբանութիւններ, Դաշնակցական խմբակցութեան մէջ, որից կախուած էր նրա օրինականացումը։ Սահակը հակառակ արտայայտուեցաւ եւ անդրդուելի մնաց իր տեսակէտի մէջ ։

1921 Ապրիլի 2ին, երբ խորհրդային իշխանութեան դէմ ապստամբած ուժերը թողին Երեւանը եւ քաշուեցան դէպի Գառնի ու ապա Զանգեզուր ու Պարսկաստան, ես չտեսայ Սահակին մեր շարքերում։ Կամովին թէ ակամայ – չգիտեմ ։ Հրազդանի աջ ափին Արարատ - Աշտարակ ճակատի ապստամբական ուժերը գերի ինկան 11րդ կարմիր բանակի ձեռքը, նահանջի ճանապարհ չունենալով։ Թւում է թէ Սահակն այդ ժամանակ Աշտարակում էր։ Բայց թերեւս Երեւանումէր ու այնտեղէլմնաց, չուզենալով մինակ ձգել իր երիտասարդ կինը — Հեղինէն։

Ցեղկոմի իշխանութիւնը վերահաստատուելուց վերջ Սահակը բռնեց բանտի ու աքսորի ճանապարհն ու այլեւս ազատութեան երեսը չտեսաւ ։ Չեկիստների համբերութիւնը չսպառուեց նրան հարցաքննելու, Թելադրելու կուսակցութենէն հրաժարուել, խորհրդային կարգուսարքին միանալու յայտարարութիւն անել եւ այլ դաւէհկութիւններ։ Սահակը մնաց այնպէս, ինչպէս էր — իր համոզմունքի պաշտպան, արդարամտօրէն ու հպարտութեամբ։ Ոչ մի տառապանք նրան չընկճեց, մինչեւ անգամ իր ընտանիքից զրկուիլը ։

Աղնիւ ընկեր Սահակ, համբոյր հոգեկան քու անշուք շիրիմդ։ Երանի թէ թաղուած լինէիր հայրենի հողի մէջ, Արարատի ստուերի տակ։ Ափսո՜ս, որ քեզ նմանները, որոնք զանձ են մի ժողովուրդի համար, անխնայ տրորւում են յիմարների կրունկների տակ, յանուն աղանդամոլութեան ...

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ԳՐԱՒՈՒՄԸ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔ ՄԸ)

1917 Յուլիս 25ին, Խանասորի արշաւանքի քսանամեակը Խանասորի դաշտին մէջ, մեր նահատակ ընկերներու շիրիմներուն քով տօնելէ վերջ, երեք հարիւր զինեալ ձիաւորներով, հարիւրի չափ ուխտաւորներու հետ ուղեւորուեցանք դէպի Աղբակ գաւառի Ս. Բարդուղիմէոս վանքը։

Խանասորի դաշտէն մինչեւ Աղբակ, ճամբան քարքարոտ էր ու նեղ, «Երիցաձոր»ին լայնութեամբ, բայց երկու կողմէ պաշտպանուած սեպաձեւ բարձր ժայռերով։

Ձորին վերջաւորութեան կը գտնուի Բարթուղիմէոս Առաքեալի նահատակութեան վայրը։ Անհաւատները սուրբը կոթնցուցեր են հսկայ ժայռի մը եւ սպաննած։ Սուրբի մարմնին ձեւով քարը հալեր, փոսացեր է, կ՚ըսէ աւանդութիւնը։

Մենք տեսանք այն մարդակերպ փոսը, որ ժայռի պորտին վրայ արձանակերպ կեցած էր, բռնութեան սարսուռը տարածելով չորս դին։

Անկէ արդէն կ՚երեւար Ս. Բարթուղիմէոսի վանքը, բարձր բլուրի մը վրայ, դարերու կնիքը ճակտին, իբր դարերու հայ պատմութիւնը մարմնացնող յուշարձան մը։

Նահատակութեան վայրէն քանի մը քայլ անդին Աղբակի գետն է, որ ոլորապտոյտ կ՚առաջանար սղոցաձեւ կտրելով արօտատեղիները, տեղ-տեղ հեզասահ ու շատ անգամ բարձունքէն որոտագոռ դահավիժելով։

Նահապետական կամուրջէն անցանք եւ փոշոտ, նեղ ճամբով մը բարձրանալ սկսանք։

Մեր աջ ու ձախ կողմերը արօտատեղիներ էին եւ մարգագետիններ, իսկ մեր դէմը բլուրներու շղթաներ։

Վանքի պարիսպներուն վրայ եռուզեռ կար, Վանք գիւղի գիւղացիներ եւ Բարթուղիմէոս վանքի վանականները մեզ կը դիտէին ։

Մեր խումբը սկսաւ երգել. —

Աջից Վարդանը, ձախից Իշխանը,
Գրաւենք Աղբակ, տարածենք սարսափ,
Փա՜ռք Դաշնակցութեան։

Տարիներ առաջ երգին այդ մասը պոռոտախօսութիւն, ցնորք կը համարուէր « հայ իմաստուններ »ու կողմէ։ Բայց տարիներ վերջ, 1917ին արդէն իրականութիւն մըն էր։

Երջանիկ էինք, որ մեզ վիճակուեցաւ Աղբակի գրաւումը։

Մեր խանդավառութիւնը անսահման էր։

Անցանք Վանք փոքր գիւղի հողաշէն հիւղակներու առջեւէն։ Արատ մը նկատեցինք թրքական մաքսատունը նոր կացութեան ու վանքին հանդէպ, ու մոխրակոյտի վերածուեցաւ թրքական բռնադրաւումները, զեղծումն ու կաշառակերութիւնը նուիրագործող այդ շէնքը։

Զանգակները ղօղալ սկսան, վարդապետ մը, քահանայ մը եւ քանի մը տիրացուներ խունկ ու մոմով եւ «Հրաշափառ» երգելով դիմաւորեցին մեզ։

Խումբին առջեւէն արարական կարմիր նժոյգ մը հեծած, Ատրպատականի Առաջնորդը, « Սալմաստի Հայոց Զինուորական Մարմնի » անդամները, Սամսոն Խանն ու բժիշկ Վ. Յովհաննէսեանը վար իջան ձիերէն, որոնց հետեւեցան նաեւ զինուորները։

Ներս մտանք վանքին բակը, ուխտաւորները գրաւեցին սենեակները, Առաջնորդը իր հետեւորդներով մտաւ եկեղեցին աղօթեց, ապա դուրս գալով գնաց իրեն համար պատրաստուած սենեակը հանգստանալու ։

Զինուորները տեղաւորուեցան վանքէն դուրս գտնուած հրապարակին վրայ, իսկ ձիերը տեղաւորուեցան վանքի եւ գիւղին ախոռներու մէջ։

Թէեւ Խանասորի դաշտ, Աղբակ, Խօշապ, Հայոց Ձոր գաւառները, Վան, Ոստան ու Շատախ եւ այլ գաւառներ գրաւուած էին Հայերու կողմէ, քրտաբնակ ու թրքական բազմաթիւ գիւղեր աւերակ էին ու մայի, բայց լեռնային քանի մը շրջաններու մէջ, յաճախ կ՚երեւային քիւրտ-թրքական հրոսախումբեր։ Իսկ մեզմէ ոչ շատ հեռու, քրտաբնակ Գարահիսար գիւղը, իր անառիկ համարուած դիրքին պատճառով եւ բազմաթիւ կրակի կուռողներ ունենալով, դեռ կանգուն կը մնար։

Այդ իսկ պատճառով զգուշական միջոցներ ձեռք առնուեցան, դժբախտ անակնկալներէ զերծ մնալու համար։

Վանքի բակին մէջ օճախները կը պլպլային եւ կրակներու վրայ կ՚եռային, կ՚եփէին մատաղները։

✕

Յաջորդ օրը պատարագիչը Առաջնորդն էր, որ պիտի նախագահէր Խանասորի և Աղբակի դաշտին մէջ նահատակուած վանեցի 800 երիտասարդներու հոգեհանգստեան արարողութեան ու սգատօնին։

Ընթրիքէն վերջ, ուխտաւորները գացին սենեակներու մէջ քնանալու, իսկ զինուորները փաթթուած իրենց կապուտցիներով, երկնցան սալայատակին վրայ ու վանքին հանդիպակաց բլուրի կանանչներուն մէջ։

Լուսինը կամաց կամաց իր պայծառ դէմքը դուրս կը հանէր ճերմակ ամպերու ետեւէն, արծաթի գոյն ու փայլ տալով ձորակին երկարութեամբ գծագրուած գետակին։ Հեռուէն կ՚երեւային Շամբինանի ձիւնապատ լեռները, որոնց ստորոտը ապաստանած էին Վասպուրականի զանազան շրջաններէն, պարտուած ու լեզապատառ փախած թուրք եւ քիւրտ խուժանները։

Գետի հոսանքն ի վար, աջ կողմի վրայ, ձիւնապատ լեռան մը պէս կեցած էր կաւիճի լեռնահանքը։ Բարակ հով մը, թեթեւ շրշիւնով մը, շոյելով խոտերու եւ ծաղիկներու գագաթները, սուլելով կ՚անցնէր նորահաս ցորեններու արտերէն։

Հայրենի աշխարհի բոլոր անկիւնները ունին կախարդական խորհրդաւորութիւն մը։ Հոն, գիշերուան լռութեան մէջ անգամ, ամէն ժայռ, ամէն կիրճ, ձոր ու սար, քարերն անգամ յուշարձան են, պատմագիրք, ողբասաց կամ յաղթանակի շեփորում ։

Վանքի պարիսպին վրայ նստած, վանքին ոտքերուն տակ խորացող գեղեցիկ հովիտը կը դիտէինք, Գեղամ Թադէոսեանի եւ Ջիբրայիլ Վարդանեանի հետ (Սալմաստի Հայոց Զինուորական Մարմնի անդամներ)։

Լուռ էինք երեքս ալ։ Քունը փախած էր մեր աչքերէն ։

Գեղամը մտովի վերյիշումներ կը կատարէր Խանասորի արշաւանքին զոհուած իր մտերիմ ընկերներու անցեալէն։

Ջիբրայէլը իր ծննդավայրի կարօտէն, երկար տարիներ տառապած, իբրեւ իր բնագաւառը գրաւող հրամանատարներէն մէկը, այժմ իր մկրտութեան սեղանին մօտ ու սրբավայրին մէջ, արծուի աչքերով հեռուները կը դիտէր ու կր հսկէր։

Իսկ ես, զինուորական պարտականութեանս հետ, այդ պահուն ունէի նաեւ որդիական սրբազան պարտականութիւն մը, որ արիւն կը քամէր սրտէս։

Աչքերս յառած դէպի Պաշգալէ տանող ճամբան, երեւակայութեան մէջ խորասուզուած էի։

Ու դէպքեր, դէմքեր շարժանկարի պէս արագօրէն ու խիստ պարզ եւ մանրամասն գծագըրուած կը սահէին տեսողութեանս առջեւէն։

Հազիւ մէկ քիլոմեթր հեռուն՝ կռիւ կար, անհաւասար կռիւ։ Անմահն եւ անմահ Աւետիսեան (Մ. Թէրլէմէզեան) եւ իր խումբը, զինուած եւ անզէն, 800 վանեցի երիտասարդներ, պաշարուած բազմահազար «ասքեար»ներով, ոստիկաններով եւ քիւրտ ցեղերով, օրհասական կռիւ կր մղէին։ Թշնամին կը սեղմէր պաշարման օղակը, միշտ օգնական խումբեր և ռազմամթերք ստանալով, մինչ մերինները իրենց վերջին փամփուշտները կը կրակէին, շատեր իրենց դաշոյնները մերկացուցած, առաջ խոյանալով, հերոսական անվեհերութեամբ մահ կուտային, մահ կը ստանային։ Ուրիշներ իրենց անգործածելի հրացանները ժայռերուն վրայ

Մտահոգ Թուրքիան

Թուրքիոյ երեսփ. ընտրութեանց առթիւ, եւրոպական թերթերը երկար յօդուածներ կը նուիրեն այդ երկրի ներքին եւ կուսակցական կեանքին: Ֆիլիփ Լարայն La Tribune des Nationsի մէջ կը պատմէ ընդդիմադիր կուսակցութիւններուն ծագումը: Ազգային Մեծ Ժողովի բացման առթիւ, 1945 Նոյեմբերին, Թրքական հանրապետութեան նախագահը, Իսմէթ Ինէօնիւ ինքն էր որ կ՚ըսէր թէ ընդդիմադիր կուսակցութիւն մը պէտք է մեզի: Եւ երկու ամիս վերջ, Ճէլալ Պայար կը կազմէր այդ մեծ ընդդիմադիր կուսակցութիւնը:

Բայց ահա եօթը ամիս անցած է եւ իրերը փոխուած են: Նախագահը՝ Իսմէթ Ինէօնիւ, «Պալքանեան Քոմիթաճի» կը կոչէ ընդդիմադիր կուսակցութիւնը եւ կ՚ամբաստանէ զայն իբրեւ օտարներու ձեռքը խաղալիկ: Ի՞նչ անցաւ դարձաւ: Արդեօք ան ինքզինք վարչաձեւին թշնամի՞ յայտարարեց, որոշեց բարենորոգումնե՞րը ջնջել եւ Նախա - Աթաթիւրք շրջանին վերադառնալ, թէ Խ. Միութեան հետ համաձայնութեան մը գալու կուսակից եղաւ, հողային զիջումներ ընելու գնով: Ատոնց ոչ մէկը: Դեմոկրատ կուսակցութեան ծրագիրը յեղափոխական ոչ մէկ բան ունի Ժողովուրդի կուսակցութեան (Հալքի) նման, ան ալ ինքզինք կը հռչակէ հանրապետական, աշխարհական, ազգայնական ու պետական եւ չի ճանչնար դասակարգերու պայքարը:

Դեմոկրատ կուսակցութիւնը հանրապետական է, բայց կ՚ընդունի թէ հանրապետութիւնը իբրեւ վարչաձեւ շատ աւելի նուազ հեղինակաւոր է քան ներկայ վարչաձեւը: Ազգայնական է, բայց լայն ազգայնական: Պետական է, բայց անոր պետականութիւնը շատ աւելի սահմանափակ է քան Ժողովուրդի կուսակցութեանը: Ան կը պահանջէ խիստ սեղմումներ հոն ուր պետութիւնը տէրն է և արտադրողը. (հանքերու, անտառներու, երկաթուղիներու, ինչպէս եւ մասնաւոր ճարտարարուեստի մէջ): Դեմոկրատ կուսակցութիւնը, ինքն իրեն դասակարգի հանգամանք չտալով հանդերձ, կը յենու առեւտրական դասակարգին վրայ, ինչպէս եւ այն բոլոր մեծ եւ միջին հողային կալուածատէրերուն որ կուսակից են որոշ տնտեսական ազատականութեան եւ հակառակ՝ պետական հսկողութեան:

Դեմոկրատ կուսակցութիւնը կը պահանջէ ջնջել բոլոր այն օրէնքները որ ամբողջավար, միահեծան (totalitaire) ներշնչում ունին (մամուլի օրէնք, ընկերութիւններու, հաւաքոյթներու, ոստիկանութեան) որ վերջին տարիներուն քուէարկուեցան եւ որ Թրքական Հանրապետութեան սահմանադրութեան հակառակ են: Բոլոր ատոնք յեղափոխական չէին եւ վարչաձեւին ներկայ ձըգտումներուն հետ կը ներդաշնակէին:

Առաջին կասկածները Դեկտեմբեր 4ին եղան, երբ ցուցարարները Թուրքիոյ երեք ձախ թերթերուն տպարանները քանդեցին, ոստիկանութեան աչքին առջեւ, կասկածելով թէ համակրութիւն ունէին Խ. Միութեան հետ:

Հալքը, ինչպէս ամէն կուսակցութիւն, որ երկար եւ դեռ իշխանութեան գլուխ կը գտնուի, մաշած կը կարծեն: Վերէն ղեկավարուած վարչական մեծ մեքենայի մը վերածուած ըլլալով, կորսնցուցած էր շփումը զանգուածներուն հետ:

Իսմէթ Ինէօնիւի ուզած ընդդիմադիր կուսակցութիւնը պէտք է շատ տկար ըլլար որ իրական վտանգ մը չներկայացնէր: Ընտրութիւնները 1947ին յետաձգելը վտանգաւոր ձեռնարկ մը պիտի ըլլար: Պէտք էր շուտ գործի լծուիլ, մանաւանդ որ ընդդիմադիր կուսակցութիւնը կը զօրանար եւ կը պահանջէր կատարել խոստացուած բարենորոգումները այն օրէնքներուն որ հանրային ազատութիւնը կը կաշկանդէին:

Իսմէթ Ինէօնիւ փութացուց ընտրութիւնները 1947 Մարտէն 1946 Յուլիսին, եւ մեկնեցաւ Անգարայէն ընտրական լայնպայքարիմըձեռնարկելու համար, առարկելով թէ աշխարհ շփոթ շրջան մը կը բոլորէ, թէ Թուրքիա կրնայ ստիպուած ըլլալ կենսական որոշումներ առնել, թէ պէտք է ներկայ խաղաղ վիճակէն օգտուիլ ընտրելու համար ուղղակի քուէարկութեամբ (Ժողովը մինչեւ ցարդ երկաստիճան էր): Ժողով մը որ ներկայացնէր ազգը եւ որ թոյլ տար այս դժուարին րոպէներուն արտաքին եւ ներքին սեղմ քաղաքականութիւն մը:

Ծանր հարուած մը եղաւ սաւկա Դեմոկրատ կուսակցութեան համար: Ան չէր կրնար կազմակերպուիլ չորս ամսուան մէջ: Միւս կողմէ ալ ճընշիչ օրէնքները ի զօրու են եւ ազատութեան գաղափարը չէ հաստատուած տակաւին Թուրքիոյ մէջ:

Ընդդիմադիր կուսակցութիւնը խորհրդակցելէ վերջ, որոշեց չմասնակցել քաղաքապետական ընտրութեանց, իսկ մասնակցիլ օրէնսդրական ընտրութիւններուն, եթէ 1947ին տեղի ունենային: Այս որոշումը գէշ կերպով ընդունուեցաւ Իսմէթ Ինէօնիւի կողմէ, որ ըսաւ թէ ընդդիմադիրները կ՚ուզէին կառավարութեան վարկը կոտրել աշխարհի եւ հանրային կարծիքին առջեւ:

Ժողովուրդի կուսակցութեան արտակարգ Պատգ. Ժողովը իր ծրագրին մէջ մտցուց այնպիսի փոփոխութիւններ որ թոյլ կուտան տեղծել դասակարգերու կուսակցութիւններ: Ասիկա յառաջդիմական քայլ մըն է, բայց Դեմոկրատները կ՚ըսեն թէ բաւարար չէ: Հաստատութեան մը մէջ փոփոխութիւն մը տեղի ունեցած չէ:

գործուած է այն ոգիով որ կը կենդանացնէ վարչաձեւը: Վերջին դէպքերը ցոյց կուտան որ նման փոփոխութիւն մը տեղի ունեցած չէ:

×

Ժաք Կռանչ, թղթակիցը Le Dauphiné Libéréի (16 յուլիս) պարզելով ներկայ կացութիւնը, կ՚ըսէ թէ երրորդ կուսակցութիւնը, Ազգ. Վերելք, որ վերջերս կազմուած է, շատ աւելի աղմկարար է: Ան կը պահանջէ 100.000 բնակիչին մէկ պատգամաւոր (որ կ՚ընէ 180 պատգամաւոր), չորս տարուան համար ընտրուած, Ծերակոյտի մը կազմութիւնը 40 անդամով: Հանրապետութեան նախագահին պաշտօնավարութիւնը պէտք չէ հինգ տարին անցնի: Ինէօնիւ հասկցաւ թէ ասիկա իրեն դէմ ուղղուած էր:

Հալքը, որուն կը յարին պաշտօնեաները, եթէ կ՚ուզեն աստիճանի բարձրացում ունենալ, սպաները, վաճառականները, միայն60.000 անդամ ունի: Դեմոկրատները՝ 12.000, իսկ Ազգային Վերելքի կուսակցութիւնը 6.000 անդամ:

Արտաքին քաղաքականութեան մէջ բոլորը միակամ են: Անատոլուի ամէնէն պարզ հովիւէն մինչեւ Պոլսոյ ամէնէն հարուստը պատրաստ է ինքզինքը զոհելու, պահելու համար ազգային հողին ամբողջականութիւնը:

Ռուսերը անոնց համար ժառանգական թշնամի են: Ամէն առենէ աւելի Թուրքիան հիմա դէպի Արեւելք կը նայի, որ վտանգով լեցուն է եւ ուր կը բնակին դժգոհ փոքրամասնութիւններ:

Խ. Հայաստանն էր որ սկսաւ դնել իր պահանջները ուզելով Կարսը, Արդուինը եւ Արտահանը: Յետոյ պահանջեց Թրքահայաստանի հողերը մինչեւ Էրզրում, հարաւէն սահման ունենալով Վանայ լիճը: Վրաստանն ալ իր կարգին պատրաստ էր Թուրքիայէն ուզելու Սեւ ծովու ափերը, մինչեւ Տրապիզոն:

Խ. Հայաստան իր պահանջները դրած ատեն կը հիմնուի այն իրողութեան վրայ որ խնդրոյ առարկայ նահանգները Ռուսիոյ կը պատկանէին մինչեւ 1919 եւ թէ Թուրքերը օգտուելով պարագաներէն խլեցին իրմէ: Թուրքերը կը պատասխանեն թէ Ռուսերը իրենք խլած էին այս նահանգները 1856ի Խրիմի պատերազմէն վերջը, երբ իրենց այնպիսի հատուցում պարտադրած էին որ երկիրը չէր կրնար վճարել. ուստի ձգեցին Կարսը, Արդուինը եւ Արտահանը:

1945ին Սարաճօղլու այս հարցին խառնեց Անգլիան, որպէսզի ճնշումը դադրի: Բայց անկէ ի վեր աւելի խիստ կերպով վերսկսած է:

Հիւլէական ռումբի Բ. փորձը

Հիւլէական ռումբի երկրորդ ռազմափորձերը պիտի կատարուին այսօր, չորեքշաբթի ժամը 20.35ին,Պիքինիի ծովալիճին մէջ,եթէ օդային պայմանները նպաստաւոր ըլլան: Փորձի ենթարկուելու համար, խմբուած տորմիղը կը բաղկանայ 87 զանազան նաւերէ:

Թերթերը կը գրեն թէ, այս անգամ ռումբը պիտի պայթի ծովու մակերեսէն վեց մեթր խորութեամբ:

Յուլիս մէկի փորձը ձախողանք մը թուեցաւ շատերուն համար, սակայն Յառաջի նոյն թիւին մէջ մեր նախատեսած արդիւնքը գրեթէ նոյնութեամբ իրականացաւ: Մեր տեղեկութիւնը հիմնուած էր տրամաբանական եւ գիտական կարելիութիւններու վրայ: Իրապէս, այդ պայմաններուն տակ պայթող ռումբ մը հազիւ իր ունեցած զօրութեան մէկ հինգ հարիւրերորդով էր որ կըրնար ճնշել իր անմիջական շրջափակին մէջ գըտնուած նաւերուն վրայ: Մինչեւ իսկ ըսուեցաւ թէ ռումբը որոշուած բարձրութենէն շատ աւելի վերէն է որ պայթած է եւ քանի մը գիտնականներ 500 մեթրի չափ մըն ալ տուին:-Բայց շրջած մէկ նաւը ինքնին ապացոյց մըն է որ՝ պայթումը տեղի ունեցած է ծովու մակերեսէն քանի մը տասնեակ մեթր վերէն:

Այսօրուան փորձին համար, թերթերուն տըրուած տեղեկութիւնները որքան ալ վիճելի ըլլան, Պիքինիի աւազանը այդ վայրին մէջ իր ունեցած 40 մեթր խորութեամբ պահանջուած յարմարութիւնը չի ներկայացներ: Որովհետեւ, արձակուած վիթխարի զօրութիւնը, իր ամբողջ ուժանակութիւնը կարենալ արտաբերելու համար պայթուցիկը շատ աւելի խորասուզուած պէտք է ըլլայ, եւ բնական է յատակը եւս համեմատաբար խորունկ:

Սուզուած ռումբին վերեւ գտնուած վեց մեթր ջուրի թեթեւ խաւին պատճառով, անոր արտադրած զօրութիւնը իսկոյն կը կոթնի իր ներքեւ գտնուած 40—6=34 մեթր թանձրութեամբ ջրակոյտին եւ յետոյ անոր ներքեւ կազմող հողամասին: Այսպէսով, պայթումին միաժամանակ կ՚ըներանայ զսպանակի ուժ մը որ՝ մեծապէս կը նքացնէ իր զօրութիւնը եւ փոխանակ ընդծովեայ ըլլալու մակերեսային կ՚ըլլայ: Այս պայմաններու մէջ, եթէ փորձարկուելիք նաւերը պայթումի վայրին շատ մօտը չեն, աւելի պիտի ենթարկուին շըրջելու քան խորտակուելու, ջուրի - մուրճ հարուածով:

Եթէ ռումբը չենթարկուի մակերեսը ալեկոծող ուժին, նախատեսուած արուեստական միջոցներով, այն ատեն իր արտադրուած ուժ օդին մէջ պայթած ռումբին եռապատիկը պիտի ըլլայ, նըւազ տարածուն, սակայն առաւելապէս ցնցող եւ խորտակող ալիքներու ծնունդ տալով փշրելով եւ խորտակելով նաւերու պողպատէ կառուցուածքը: Ամէն պարագայի մէջ, բացի սուզանաւերէն, մակերեսային նաւերու խորտակուած կամ շրջած մասին թիւը միջին հաշիւով չի կրնար 5 — 6ը անցնիլ: Անկարելի է սուզանաւերու մասին գաղափար յայտնել, առանց գիտնալու իւրաքանչիւրին գտնուած խորութիւնը եւ վայրը, մինչ նաւերը բոլորը ծովուն մակերեսին վրայ կը ծփան:

Այս անգամ, արտադրուած տաքութիւնը ենթակայ է չքանալու: Ջրասոյզ պայթուցիկ մը որքան ալ զօրաւոր ըլլայ, դարձեալ անկարելի է որ իր ջերմութեան ուժի կարողութիւնը ամբողջութեամբ արտադրէ: Թէեւ, կարգ մը գիտնականներ չվարանեցան մինչեւ Գիտական կաճառին տեղեկագիր ղրկել, երեւակայելով թէ մեծ վտանգ մը կը կազմէ ջուրը, քանի որ իր երկու տարրաղադրիչ մասերէն մին՝ ջրածինը պայթուցիկ մըն է, իսկ թթուածինը կիզիչ մը:

Այս փորձին հետեւանքը եթէ արդիւնաբեր չըլլայ առաջինին նման, անոր սպառնացած վտանգը ցամաքի վրայ կը մնայ միշտ անհարեկիչ:

ԿՐՕՆ ՁԱԼԸՖԵԱՆ

փշրելով, ակռաներով թշնամիի կոկորդը կը խածնէին:

Մեռնենք յուսալով, մեռն է ապագան,
Մեռնենք, բայց կեցցէ՛, կեցցէ՛ Հայաստան...

Երգը մարտադաշտ կը դղրդացնէր լեռ ու ձոր:

Ահա հայրդ, զոռաց վիրաւորներէն մէկը, խեծի դառնալով: Երիտասարդ մը գնդակներու տեղատարափին տակ առաջ խոյացաւ թշնամիի վիրաւորուած մէկ ձիուն վրայ բեռցուած փամփուշտները խլելու: Ան փամփուշտով լի պարկը շալկած դարձաւ իրենց դիրքերը, բայց ինկաւ: Ընկերները խաչակնքեցին իր դիակին վրայ, վերարկուով մը ծածկեցին զայն ու դիրքերը մտան: Հետզհետէ ինկան ուրիշ շատեր: Եօթը Հայեր միայն ազատեցան:

Երիտասարդը հայրս էր, փամփուշտները խըլեց, բայց իր կեանքը զոհեց, այդպէս ալ էր իրողութիւնը:

Ես այդ պահուն միայն տեսայ հայրս, վասն զի մկրտութեանս օրը իր մահուան գոյժը հասած էր մօրս:

Սարսուռ մը ցնցեց զիս: Քնացած չէի, բայց տեսիլքի մը ականատես, չէի նշմարեր ընկերներս, որոնք զարմանքով զիս կը դիտէին ու կը ծխէին:

— Ծխէ՛, դուն ալ ծխէ, ըսաւ Ջիբօն, գլանիկ մը երկնցնելով:

Անխօս ծխեցի ու նորէն տեսիլքներու մէջ պիտի իյնայի, եթէ Ջիբօի առաջարկը զիս հրապուրելով, թարմութիւն եւ ոգեւորում չպատճառէր:

— Տղե՛րք, էդ չանորդի Գարահիսար գիւղը մինչեւ ե՞րբ պիտի անառիկ համարուի եւ փշի պէս մեր աչքը ծակէ: Պետօն ու Մարտիկը իրենց դերեզմաններէն մեզի կը նային եւ կ՚անիծեն: Ինչո՞ւ համար են այս զէնքերը: Ե՞րբ պիտի լուծուի մեր հարազատներու վրէժը: Ասկէ աւելի լաւ առիթ ու պատեհութիւն չի կրնար ներկայանալ, յարձակինք Գարահիսարի վրայ ու քանդենք այդ քրտական միակ բոյնն ալ:

Ջիբօի խօսքերը կենդանութիւն տուին, լարեցին մեր ջիղերը:

— Ռուսական երկու գունդեր եւ վաշտ մը Խազախներ ջախջախուելով փախան Գարահիսար լերան ստորոտէն. մեր այս տկար ուժերով ի՞նչ կրնանք ընել, միջամտեց Գեղամը, աւելցնելով նաեւ որ՝—մենք ընդհանուր հրամանատարէն հրահանգ ալ չունինք այդպիսի ձեռնարկի մը համար եւ ծանր պատիժներու պիտի ենթարկուինք:

— Պէտք ջանանք գաղտնի պահել մեր յարձակումը, եթէ յաջողինք, իսկ պարտութեան պարագային, ի՞նչ պատիժ է, որ պիտի սարսափեցնէ մեզ, առարկեցի ես: Հօրս վրէժի ձայնը կը գոռար սրտիս մէջ:

Վիճաբանութիւնը երկար տեւեց: Վանքի եւ գիւղի աքաղաղները միաբերան կանչել սկսան, վանահայր Վահրամ վարդապետ Կնանչեան իր խուցին մէջ բարձրաձայն հաղաց ու հազուիլ սկսաւ:

Յարձակումը մեր կողմէ վճռուած էր, կը մնար գիւղացիներու միտքերը չօշափել եւ տրամադրութիւնները հասկնալ: Այդ պարտականութիւնը Գեղամին յանձնուեցաւ:

(Մնացեալը յաջորդով)

Ա. ՏԱՐԱԳԻՐ

բայց հիմա չենք կրնար նախատեսել թէ ինչ պիտի ըլլայ վերջնական արդիւնքը»։ Ճէլալ Պայար, Դեմոկրատ կուսակցութեան նախագահը, կծու յայտարարութիւն մը հրատարակեց որով կ՚ըսէ թէ Իսմէթ Ինէօնիւի կառավարութիւնը խիստ ճնշումներ ի գործ դրած է իր կուսակցութեան անդամներուն դէմ։ Բազմաթիւ քուէարկուներ ձերբակալուած են, շատեր հեռացուած՝ քուէտուփերէն, ուրիշներ սպառնալիք ստացած են թէ պիտի պատժուին, եթէ քուէ տան Դեմոկրատներուն։

Նոր հեռագրի մը համաձայն, շատ մը դէպքեր պատահած են կարգ մը նահանգներու մէջ։ Քուէարկուներու թիւը շատ մեծ եղած է, եւ 75 առ հարիւրը կ՚անցնի կարգ մը քաղաքներու մէջ։

✕ Մոսկուայի գործակալութեան Պոլսոյ թղթակիցը կը հեռագրէ թէ բազմաթիւ ապօրինութիւններ կատարուած են կառավարութեան կողմէ, ընտրութեանց առեն, թէ քուէարկութեան գաղտնիքը չէ յարգուած, թէ քուէտուփերը փողոցներու մէջ, տուներու առջեւ, հանրային պարտէզներու կամ կառատուններու մէջ դրուած են եւն.։ Մոսկուայի անթելն ալ կ՚ըսէ թէ բազմաթիւ ականատեսներ բաժնուած են Իսմէթ Ինէօնիւէն, չհանդուրժելով անոր մենատիրութեան եւ անկարողութեան։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

25 ԱՌ ՀԱՐԻՒՐ ՅԱՒԵԼՄԱՆ մասին իր խորհրդակցութիւնները լրացուց տնտեսական խորհրդաժողովը, նախագահութեամբ վարչապետ Պ. Պիտոյի։ Ժողովը միաձայնութեամբ որոշեց ընդունիլ 25 առ հարիւր յաւելումը, առանց բարձրացնելու գիները։ Նախարարական խորհուրդը երէկ, երեքշաբթի, քննեց այս թելադրութիւնները։ Վերջնական որոշումը պիտի հաղորդուի պաշտօնապէս։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ համայնավարներու գործունէութեան առթիւ, մինչեւ 3000 հոգի ձերբակալուած են, համաձայն վերջին լուրերու։ Առջի օր ձերբակալուեցան 11 ուսանողներ եւ բանուորներ, իբրեւ մեղսակից Աղեքսանդրիոյ անգլ. զօրքին դէմ կատարուած յարձակման, որուն հետեւանքով 30 հոգի վիրաւորուած էին։ Կալանաւորները անդամ են Եգիպտոսի Երիտասարդական Միութեան, որ պատերազմի միջոցին կը գործէր իբրեւ Փաշական կազմակերպութիւն եւ որուն նախագահը բանտարկուած է։ Իրազեկներ կ՚ըսեն թէ այս կանանչ շապիկաւորները այժմ դարձած են համայնավար եւ մեծ դեր կը կատարեն բոլշեւիկեան գործունէութեան մէջ, խափանելու համար անգլեւեգիպտական բանակցութիւնները։ Կալանաւորներէն վեցը խոստովանած են շատ մը բաներ։

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐՆԵՐՈՒ հրատարակութիւնը պահանջեց Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը։ Իտալական դաշնագրով, այդ երկիրը պիտի ունենայ միայն 250.000 զինուոր, 200 օդանաւ, երկու զրահաւոր, վեց փոքր յածանաւ, չորս թորփիլահալած, 16 թորփիլանաւ եւ 20 փոքր նաւեր։ Արգիլուած է սուզանաւ պահել։ Այս փոքր տորմիղին համար պիտի կրնան պահել միայն 2500 սպայ եւ զինուոր։ Դաշնագիրը կը տրամադրէ ընկղմել բոլոր սուզանաւերը, մինչեւ երեք ամիս։

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ, ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԵՒ ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ դաշնագիրներու մասին շատ մը տարակարծութիւններ կը տիրեն Չորս Մեծերուն միջեւ։ Իւրաքանչիւրը իր կողմը կը տաշէ, քաղաքական թէ տնտեսական խնդիրներու մէջ։ Դաշնագիրները իրարու կը նմանին շատ մը տեսակէտներով։ Օրինակ, երեք պարտուած ազգերն ալ իրաւունք չունին հաստուցում պահանջելու իրենց կրած վնասներուն համար։ Խ. Միութիւնը պալքանեան ազգերուն բարեկամութիւնը շահելու համար, կը հաւանի որ անոնք միայն մէկ երրորդ համեմատութեամբ հատուցում վճարեն։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ամերիկեան շրջանին հրամանատարութիւնը արգիլեց ռուսական շրջանին թերթերը եւ գիրքերը, նկատելով որ Ռուսերը թոյլ չեն տար ամերիկեան շրջանի հրատարակութեանց մուտքը։ Արգելքը պիտի շարունակուի, մինչեւ որ Չորսերը ընդունին ազատ փոխանակութիւնը չորս շրջաններուն մէջ։

ՆԻՒՐԸՆՊԷՐԿԻ ատեանին առջեւ, Անգարայի նախորդ դեսպան Ֆոն Փափէնի փաստաբանը յայտարարեց թէ ան ամէն ճիգ թափած էր 1932-ին, որպէսզի Հիթլէր իշխանութեան գլուխ չանցնի։ Ֆոն Փափէն առաջարկած է Հինտէնպուրկի գինու զօրութեամբ գործել, եթէ նոյնիսկ սահմանադրութիւնը խախտի եւ քաղաքացիական պատերազմ ծագի։ Փաստաբանը այս առթիւ պատմեց թէ Փափէն յաջողած է Հրեաները պաշտպանել հիթլէրական իշխանութեան առաջին տարիներուն։

ՀԱՅԻ ԿՐՃԱՏՄԱՆ առթիւ, մեծ դժգոհութիւն կը տիրէ Անգլիոյ մէջ։ Պարենաւորման նախարարը սուլուեցաւ ամբոխին կողմէ։ Հացագործ մը ինքզինքը կախեց։ Գոչերը անտանելի հանգամանք ստացած են։

ՊՈԼԻՎԻՈՅ ՄԷՋ (Հարաւ. Ամերիկա) ապստամբութիւն մը ծագելով, 130 հոգի սպաննուեցան, 2000 հոգի վիրաւորուեցան։ Ապստամբները գերի բռնելով հանրապետութեան նախագահը, պատշգամէ մը վար նետեցին։ Ամբոխը ոտքի տակ առաւ դիակը, յետոյ հագուստները հանեց, կառքի մը մէջ դրաւ եւ մեծ հրապարակը դնելով երկու անգամ կախեց փողոցի լամբարի ձողէն։ Յետոյ հրասայլի մը մէջ դնելով ցուցադրեց փողոցէ փողոց։

ՔՍԱՆԻ ՉԱՓ ՀԱՅԵՐ դրամով թուղթ կը խաղային քանի ամիսէ ի վեր, Պուլվառ Պոն Նուվէլի «Օ Պուքէ» սրճարանին մէջ, հազարներ ցնծալով։ Գաղտնի ոստիկաններ յանկարծ ներս մտնելով, բոլորը մէկ ձերբակալեցին եւ դրամները գրաւեցին։ Յետոյ ամէն մէկուն ինքնութիւնը ճշդելէ վերջ արձակեցին։

ՄԱՐԱՋԱԽՏ ԺՈՒԿՈՎ ՇՆՈՐՀԱԶՈՒՐԿ?

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Մարաջախտ Ժուքով՝ կարմիր բանակի ընդհ. հրամանատարը, որ Պերլին կը գտնուէր, նշանակուած է հրամանատար Օտեսայի պահակազօրքին։ Այս լուրը մեծ զարմանք պատճառած է անգլիական շրջանակներու մէջ։ Անհաւատալի է, կ՚ըսեն կարգ մը թերթեր, որ Մոսկուայի, Սթալինկրատի եւ Պերլինի յաղթականը այսպիսի անկում մը ունենայ։ Օպզըրվըր» այս առթիւ կը յիշէ Թուխաչեվսքիի պարագան։

Իրազեկներ դիտել կուտան թէ Ժուքովի շնորհազրկումը ամիսներու պատմութիւն է։ Սթալին իրեն յանձնած էր Գերմանիոյ ջախջախիչ պարտութենէն անմիջապէս վերջ խորհրդային բանակին կարգապահութիւնը ամրապնդելու պաշտօնը, «Օպզըրվըր»ի կարծիքով, աւելի լուրջ պատճառներ կան այս անակնկալ շնորհազրկումին։ Մէկ տարիէ ի վեր տեսակ մը մրցակցութիւն տեղի կ՚ունենայ համայնավարկուսակցութեան կեդրոնին եւ բանակին միջեւ։ Պատերազմի ամբողջ տեւողութեան կարմիր բանակը համակրանքի եւ հիացման գլխաւոր առարկան էր, իսկ կուսակցութիւնը տեսակ մը օժանդակ կազմակերպութիւն անոր կողքին։ «Փրավտա»ն, կուսակցութեան պաշտօնաթերթը խանդավառ յարգանք ու գովեստ կը շռայլէր բանակին ղեկավար ուժերուն։ Այս յորդառատ գովեստները կրնան շփացուցած ըլլալ այն զօրավարները որոնք իշխանութիւնը իրենց ափին մէջ առնելու երազներ կը սնուցանէին։ Պատերազմէն վերջ, սակայն, կուսակցութիւնը կ՚աշխատի վերագրաւել իր նախկին դիրքը։ Այս կէտին մէջ, ի հարկէ կուսակցութիւնը՝ կը վայելէ Սթալինի հեղինակութիւնն ու աջակցութիւնը։

ՊՈՒԷՎԱՆ, — Սիրելի «Յառաջ», Պուէվանի հիւանդանոցին մէջ պատսպարուած աւելի քան տասնեակ մը հայ հիւանդներս մեր խորին երախտագիտութիւնը կը յայտնենք Կապոյտ Խաչի Պանեօ Բաշանի մասնաճիւղին բոլոր անդամ անդամուհիներուն, որոնք տասնըհինգ օրը անգամ մը կ՚այցելեն մեզի, բերելով իրենց հետ նիւթական օժանդակութիւն եւ բարոյական սփոփանք։ Միշտ կը հարցնեն մեր վիճակը, գոհացում տալու համար։

Հիւանդներու կողմէ
Ղ. Շ.

ՄԱՐՍԷՅԼ — Պոմոնի Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» Ենթակոմիտէի եւ Նոր Սերունդի «Քրիստափոր» խումբի ընկեր-ընկերուհիները խորին վշտով կը սգան մահը մեր վեթերան ընկերոջ՝ Բժ. ՅՈՎՍԷՓ ՏԷՐ ԴԱՒԻԹԵԱՆԻ եւ իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ընկերուհին Սաթենիկին եւ զաւակներուն։ Նոյն առթիւ իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն նաեւ Կապոյտ Խաչի Պոմոնի Մասնաճիւղի ընկերուհիները։

ՊԵՏ. ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ Կեդր. վարչութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Պ. Գաբրիէլ Համբարձումեանի, որ իր հանգուցեալ եղբօր՝ Պ. Միհրդատ Համբարձումեանի յիշատակին 5000 ֆրանքի նուէր մը ըրեր։ Նմանապէս, խորին շնորհակալութիւն Պ. Միհրան Յովնանեանի, որ իր զաւկին՝ Պ. Յարութիւնի ամուսնութեան առթիւ հազար ֆրանք նուիրած է։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԳԻՐՔԵՐ

ԼՈՒՍԱԲԵՐ. Այբբենարան 70 ֆր., Ա. տարի 80 ֆրանք, Բ. տարի 100 ֆր.։ ԼՈՒՍԱՂԲԻՒՐ քերական՝ 30 ֆր., Քերական – Ընթերցարան՝ 60 ֆր.։ ԲԱՐԻ ԼՈՅՍ Քերական – Ընթերցարան 60 ֆր., Ա. տարի 80 ֆր.։ ՄԵՂՐԱԳԵՏ Տարր. Բ. Փարիզի տպ. 75, ամերիկեան տպ. 100 ֆր.։ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ Հ. եւ Զ. Աստուր՝ Նախապատրաստ. գիրք՝ 65 ֆր.։ Արարատ Ա. տարի 75, Բ. տարի 125, Գ. տարի 200 ֆրանք։

Դիմել ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ, 51 rue Mr. le Prince, Paris (6), (Chèque - Postal 1278-35), ուր պիտի գտնէք նաեւ արտասահմանէն ստացուած նոր գիրքեր։

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

Հայկական Հերոսամարտի Օրը Խանասորի արշաւանքի տարեդարձին առթիւ

Յուլիս 28 Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Շավիլի անտառին մէջ (գերեզմանատան քով)։ Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻ եւ Նոր Սերունդի Անդրանիկ խումբին կողմէ, Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ Կ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ։

Առտուն Շավիլի հայ մատուռին մէջ կը կատարուի հոգեհանգստեան պատարագ, հայկական ազատագրութեան ճամբուն ինկած մեր բոլոր հերոսներու յիշատակին, ինչպէս նաեւ հանգուցեալ Բժ. Յ. Տէր Դաւիթեանի։ Կը պատարագէ Արսէն Ա. Քահանայ Սիմէօնեանց։ Երգեցողութիւնները կը վարէ Պ. Պօղոս Գույումճեան։ Կէս օրէն վերջ դաշտահանդէս, անտառին մէջ, ճոխ պիւֆէ, գեղարուեստական բաժին։ Ժամը 4ին այցելութիւն Խանասորի արշաւանքի հրամանատար ԻՇԽԱՆ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆԻ եւ ԲԺ. Յ. ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆ շիրիմներուն։

Սէն Լազարէն, Մոնփառնասէն. երկաթուղի, Փոն տը Սեվռէն հանրակառք։ Իջնել Puits Sans Vin։ Մատուռին հասցէն, 4 rue Trois Champtiers, Chaville։

ՑՈՒՑԱՏԵՍԻ

Հ. Յ. Դ. ԱՐԱՄ ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովը՝ այս չորեքշաբթի իրիկուն, ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼ — Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները, այս չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 7.30ին, Café Noaillesի ներքնասրահը։ Կարեւոր օրակարգ։

ՏԱՐՕՆ – ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայր. Միութիւնը կը տօնէ Տարօնի հերոսամարտը, Օգոստոս 4ին, Իսի լէ Մուլինօ, 45 rue de la Défense հայկական սրահին մէջ։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ՄԱՐՍԷՅԼ — Մեկնումի պատճառով ծախու է չորս յարկանի տուն մը Մարսիլիոյ կեդրոնական մէկ թաղամասին մէջ։ Դիմել Տիկին Սրբուհի Յակոբեանի, 82 rue Longue des Capucines, Marseille։

ՄԱՐՍԷՅԼ — ՖՐ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Պոմոնի մասնաճիւղի դպրոցական տարեվերջի հանդէս եւ պարահանդէսը՝ 27 Յուլիս Jardin de Ripertի մէջ Ch. de St. Julien, No. 293։ Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Դիւրամատչելի պիւֆէ։

ԼԻՈՆԷՆ Սամսոնցի Երամ Զէյպէկեան կը փնտռէ Տէր եւ Տիկին Յակոբ եւ Եւգինէ (ծնեալ Կէնճեան) Կէօվշէնեան։ Պատերազմէն առաջ կը գտնուէին Քոնսթանցա (Ռումանիա)։ Իմացնել Mr. Yeram Zeibekian, 46 rue Doyen Caillemer, Villeurbanne, (Rhône) France։

ԿՈՒԶՈՒԻ երիտասարդ տղայ մը որ փափաքի դերձակութիւն սորվիլ։ Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. Գորգիկեանի, 31 Route de Choisy, Ivry s) Seine։

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH · Fondé 1925 · R. C. S. 376 284

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Jeudi 25 JUILLET 1946 Հինգշաբթի 25 ՅՈՒԼԻՍ

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4758-Նոր շրջան թիւ 397 , Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԿԸ ՓՉԵՆ ՈՒ ԿԸ ՓՉԵՆ...

Հիմա որ վերջացած են Թուրքիոյ երեսփ. ընտրութիւնները, արտաքին աշխարհը անհամբեր կը սպասէ Նորընտիր Ազգ. Ժողովին գումարման: Ամէնէն առաջ՝ Խ. Միութիւնը եւ Մեծն Բրիտանիա:

Ժողովրդապետութեան մարզանք մըն էր որ կատարուեցաւ, 23 տարուան մենատիրութենէն վերջը, գոհացում տալու համար օրուան պահանջներուն:

Կը մնայ գիտնալ թէ ո՛րքան պիտի տեւեն տրուած հաւաստիքները, որոնց սիրայօժար թարգման հանդիսացան ծախու գրիչներ, Եւրոպայի թէ Ամերիկայի մէջ:

Ընտրական պայքարը այնքան սաստկացած էր վերջին շաբաթներու ընթացքին որ, արիւն ալ թափեցաւ, ինչպէս հաղորդեցին հեռագիրները:

Կուսակալներ եւ կառավարիչներ ծեծել տուին իրենց հակառակորդները: Ոստիկաններ եւ զին-ուորներ «հսկեցին բարեկարգութեան», մտրակները շաչեցնելով կամ հրացանի բուները իբրեւ բիր գործածելով: Իզմիրի մէջ գիւղացի մը չիտակ պահականոց առաջնորդուեցաւ, վասն զի պոռացած էր թէ «չապիկ - վարտիք չունինք»:

Ասոնք ոչինչ: Պայքարին ամէնէն նշանակալից երեւոյթը կը կազմէր քաղաքական տեսակէտներու ընդհարումը,— Խ. Միութեա՞ն թէ Անգլիոյ հետ:

Հալքի ճառախօսները ամէն տեղ կը յայտարարէին թէ նոր կուսակցութիւնը, Դեմոկրատ, Ռուսիոյ շահերուն կը ծառայէ: Այս փափսուքը անոր համար որ, Մոսկուայի անթելը եւ մամուլը անխնայ կը ճաղկէին Հալքը, դիտել տալով թէ չեղած է Մ. Քէմալի կտակէն եւ անուղղակի խրախուսելով Դեմոկրատ կուսակցութիւնը:

Այս մեղադրանքներուն առթիւ, անգամ մը եւս կատղեցաւ Հիւսէյին Ճահիտ, Թունալից խմբագրական մը հրատարակելով Խ.Միութեան դէմ:

Խմբագրականը կը բռնէ վեց սիւնակ: Բա – ռե՞ր, բառեր որոնց ամէն մէկուն վրայ տասն անգամ պիտի մտածէր, քանի մը տարի առաջ.

— « Մոսկուայի ձայնը հետզհետէ կը սաստկանայ, իր դիւային եւ խորամանկ խաղերը յաբանօւն կը դառնան: Որովհետեւ կարմիր փաշաները կտրած են իրենց վերջին յոյսերը, հասկնալով թէ պիտի չկրնան Թուրքիան իրենց ափին մէջ առնել: Ուստի կը փութան մեզի դէմ ելլել իրենց տգեղ, վայրագ եւ անզգամ դէմքերով: Մենք դատապարտուած ենք յաւիտենապէս փակելու մեր աչքերը, եթէ երբեք մտիկ չընենք գիշատիչ անասունին կերտացող ակռաները:

Ասիկա անթելի հրատարակութիւն չէ, այլ ռուսերթուրք պատերազմ: Ռուսերը ննգամիտ քաբոզութիւններ կը կատարեն, որովհետեւ չեն կրնար զէնքի փարիլ: Անոնք կ'ուզեն ոչ թէ գնդակով, այլ սուտերով եւ սադրանքներով հարուածել: Անոնք կ'ուզեն որ հայրենիքը մեր ձեռքով յանձնենք իրենց եւ Իրանին, Պուլկարիոյ, Պալթեան պետութեանց նման գերութեան մատնուինք, մեր երկիրը հուրի եւ սուրի մէջ մնայ»: (*Թանին*, 13 Յուլիս):

Կարելի՞ է այս բոլորի մասին խօսիլ, առանց յիշելու Նեղուցները, Կարս - Արտահանը եւ մնացեալը: «Ռուսերը ջնջելով բարեկամութեան դաշինքը, պայման դրին որ իրենց յանձնենք Նեղուցները եւ արեւելեան նահանգները »:

Եւ կնամարդի վայնասուն մը.

— « Դեմոկրատ կուսակցութիւն, ըսէ՛, ըսէ՛, մեզի՞ հետ ես թէ Մոսկուայի կողմնակից: Կարսը, Արտահանը, Նեղուցները եւ Իսթանպուլը բոլշեւիկներուն տալ կ'ուզե՞ս...»:

Կառավարական միւս թերթերն ալ շարունակ նեղացուցիչ հարցումներ կ'ուղղեն Ճէլալ Պայարի կուսակցութեան:

Այս վերջինը առաջին օրէն իսկ յայտարարեց թէ հաւատարիմ կը մնայ Թուրքիոյ հողային ամբողջութեան եւ անկախութեան սկզբունքին: Բայց միւսները գոհ չեն, եւ աւելի բացորոշ, վճռական պատասխան կը պահանջեն: Անոնք հրապարակաւ ալ յայտարարեցին թէ Դեմոկրատները օտար դրամ կը ստանան:

Կարճ խօսքով, լաբիւրինթոսի մը վերածուած է Թուրքիոյ ներքին կեանքը: Եւ ապահովաբար աւելի պիտի խառնակուի, երբ գործի ձեռնարկէ Նորընտիր Ազգ. Ժողովը, որուն մէջ ընդդիմադիրները կը կազմեն չոչափելի թիւ մը, 100—150 երեսփոխան կամ աւելի, 465ի վրայ:

Շ.

Օ Ր Ը Օ Ր Ի Ն

« ԿՈՆՏՐՌԵՒՈԼՈՒՑԻՈՆ »

Անցեալ օր «Սովետական Հայաստան» ամսագրին մէկ թիւը կը թղթատէի (Նոյեմբեր 1945):

Կարմիր մատիտը ձեռքս, առաջին իսկ յօդուածէն — ճառ մը — հաւաքեցի հետեւեալ խիճերը.—

էկոնոմիկա, կուլտուրա, զոռով, կոնկրետ, ռեւոլուցիոն – դեմոկրատական, ինտելիգենցիա, ռեւոլուցիոն - դեմոկրատներ, պարտիա (կուսակցութիւն), բուրժուա - նացիոնալիստական Դաշնակցութիւն պարտիան, իմպերիալիստական, կոնտրռեւոլուցիոն (հակայեղափոխական), կատաստրոֆ, ռեսպուբլիկա, զավթեցին (բռնագրաւել, յափշտակել. Թուրքերէն՝ զապթ իթմէք*),զավթիչ, ռեվոլուցիոն շարժում, Ֆետերատիվ ռեսպուբլիկաներ, ռացիոնալ, բազա (տես Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին կոնդակը), պլան, ռեսպուբլիկայի հիդրոէներգետիկ ռեսուրսները (Հանրապետութեան ջրա-ելեկտրական կամ ջրային ուժի աղբիւրները), կասկատ (ջրվէժ), ագրեսոր (Նախայարձակ) եւն.:*

Շատ մը բառեր՝ քանի մը անգամ կրկնուած:

1908—1912ին, երբ Կովկասէն մտաւորականներ կը հասնէին Պոլիս, յաճախ կը վիճէինք: Շատերը մէկ պատասխան ունէին.

— Դա գիտական դերմինոզիա (յատկաբանութիւն) է, չի կարելի այլ կերպ ասել:

Չեմ գիտեր թէ վերը արտատպուած բառերէն ո՞րը գիտական է:

Որո՞ւն արեւը խափանած կ'ըլլանք, եթէ անոնց հայերէնը գործածենք:

Եւ երեւակայել որ այս մարդիկը շատ յաջող գիւտեր ալ ունին,— ժամկէտ, շինանիւթ եւն.:

Վախնամ այս դիտողութիւնս ալ «կոնտրռեվոլուցիոն» համարուի:

ՎԱՀԷ

Կը հրաժարին

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սէն Ժէռոմի Հ. Յ. Դ. «Հայաստան» ենթակոմիտէի ընկերները, անդամ Հայ Ա. Միութեան, համաձայն Հ. Յ. Դաշնակցութեան Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէի Յունիս 24ի յայտարարութեան հաւաքաբար կը հրաժարինք այդ կազմակերպութենէն, բոլոր պատասխանատուութիւնը ձգելով իրենց վրայ:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ, (Մարսէյլ).— 18 ամիս համբերելէ վերջ, յանուն համերաշխութեան, եւ խորապէս ազդուած իրենց պառակտիչ գործունէութենէն, կը հրաժարիմ Հ. Ա. Ը. Միութենէն (Հ. Ա. Ճ.), համաձայն Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Կ. Կ.ի 24 Յունիս թուակիր յայտարարութեան:

Յակոբ Խ. Մկրտիչեան

Պ. ՖԼԱՆՏԷՆ, որ ինն անգամ նախարար եղած է, չորս ժամ ճառ խօսեցաւ Գերագոյն Ատեանին առջեւ, հերքելով իրեն դէմ եղած ամբաստանութիւնները: Ըսաւ թէ «իր խիղճը մաքուր է իբրեւ Ֆրանսացի: Ես այն մարդն եմ որ առաջարկեցի զինուորական միջոցներ ձեռք առնել, երբ Հիթլերի զօրքը Հռենոս մտաւ: Եթէ այն ատեն այսպէս գործած ըլլայինք, ամէն բան լաւ պիտի ընթանար: Երեք տարի վերջը, Միւնիխի համաձայնութեան ատեն, կը խոստովանիմ թէ ես հեռագիր մը ուղղեցի Հիթլերի, շնորհաւորելով զայն որ պահպանեց խաղաղութիւնը: Բայց հեռագիրներ ուղղեցի նաեւ միւս վարչապետներուն: Կը խոստովանիմ թէ յայտարարութիւններ փակցնել տուի Փարիզի պատերուն վրայ, յորդորելով որ Ֆրանսացիները չխաբուին եւ պատերազմի չմասնակցին: Այդ բոլորըն ըրի, որովհետեւ այն ատեն Ֆրանսան կորսնցուցած էր իբրեւ Եւրոպայի ոստիկան գործելու պատեհութիւնը: Ուրիշ բան չէինք կրնար ընել, եթէ ոչ խուսափիլ պատերազմէն»: Ամբաստանեալը յետոյ պատմեց թէ ինք Վիշիի կառավարութեան արտաքին նախարարութիւնն ստանձնեց, որովհետեւ հաւաստիք ստացած էր թէ Փէթէն թշնամական գործեր պիտի չկատարէ Անգլիոյ դէմ եւ Ֆրանսա ի վերջոյ պիտի շարունակէ կռիւը Գերմանիոյ դէմ: Ֆլանտէն բանտարկուած է 25 ամիսէ ի վեր: Դատավարութեան առթիւ իբրեւ վկայ կանչուած է նաեւ Պ. Չըրչիլ, որ փոխանորդ նշանակած է իր որդին:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՄԵԾ ԴԷՊՔԸ

Հեղինակները՝ Հրեայ ահաբեկիչներ

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն Գշ. օրուան թուականով.— *Այսօր անծանօթ սուրհանդակ մը հեռագրական գործակալութեան մը գրասենեակը մտնելով, նամակ մը յանձնեց որով կը խոստովանին թէ հրեայ ահաբեկիչներ էին «Դաւիթ արքայ» հիւրանոցը պայթեցնողները: Նամակը ղեկոյց մըն է հրէական գաղտնի կազմակերպութեան՝ Իրկուն Զվայի կողմէ որ ունի 5000 անդամներ եւ կը ճգնի հրէական պետութիւն մը հաստատել Պաղեստինի մէջ, ահաբեկչական մեթոտներով: Վարիչն է 36 տարեկան երիտասարդ մը, Մէնահիմ Պէկին, նախկին տասնապետ մը լեհական բանակէն: Երկու հազար սթերլին պարգեւ սահմանուած է, այս ահաբեկիչը բռնելու համար: Ղեկոյցը կ'ըսէ.*

— « Իրկուն Զվայի զինուորները յարձակեցան բրիտանական զրահման բանակի կեդրոններուն վրայ, կռուելով զինուորներու եւ ոստիկաններու հետ: Պաղեստինի կառավարական գրասենեակներուն ողբերգութեան պատասխանատուները հրեայ զինուորները չեն. անոնք իրենց պարտականութիւնը կատարեցին քաջութեամբ եւ անձնազոհութեամբ: Պատասխանատուները Անգլիացիներն են, որոնք անտեսեցին մեր ազդարարութիւնը եւ մերժեցին պարպել շէնքը »:

Ղեկոյցը կը պատմէ թէ պանդոկին մէջ ռումբեր տեղաւորուելէ անմիջապէս վերջը, հեռաձայնով ազդարարութիւններ ուղղուեցան պանդոկին վարչութեան, թերթերու եւ ֆրանսական հիւպատոսարանին որ պանդոկին մօտն է: Ասկէ զատ, անվնաս ռումբ մը պայթեցուցին փողոցին մէջ, պանդոկին դիմացը, որպէսզի վարձակալները եւ շրջականներու ժողովուրդը հեռանան: Ղեկոյցին համաձայն, 22վայրկեան ազդարարութիւն եղած է:

Արաբական Գերագոյն Կոմիտէն բողոքի հեռագիր մը ուղղեց Լոնտոն, ահաբեկչական գործունէութեան դէմ: Բողոքագիրը կ'ըսէ թէ պիտի ստիպուին իրենց բոլոր ուժերը շարժման մէջ դնել, եթէ բրիտանական կառավարութիւնը արմատական միջոցներ ձեռք չառնէ ահաբեկչութեան դէմ:

ԱՆԳԼԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին Գշ. օրուան նիստին մէջ, վարչապետը յայտարարեց թէ բռնի արարքները չեն կրնար ազդել կառավարութեան վրայ, ելք մը փնտռելու համար Պաղեստինի հարցին լուծման: Այս առթիւ խաօրէն ձայնից գործուած ոճիրը, որ ամէնէն ծանրն է, ամիսներէ ի վեր: Հասած տեղեկութեանց համաձայն, սպաննուած են 41 հոգի, վիրաւորուած՝ 53, անհետացած՝ 52: Վարչապետը մանրամասնութիւններ հաղորդելով դէպի մասին, յայտարարեց.— «Կառավարութիւնը կը խորհրդակցի Մ. Նահանգներուն հետ, ապագար կարգադրութեան մը յանգելու համար: Ծրագիրը պիտի ներկայացուի թէ Արաբներուն եւ թէ Հրեաներուն»: Ելմտական Նախարարն ալ այս առթիւ հաղորդեց թէ 17.750.000 սթերլին ծախսած են Պաղեստինի համար, վերջին վեց ամիսներուն ընթացքին, մինչեւ մարտ 31:

Խորհրդարանի հրեայ անդամներէն մէկը հաւանութիւն յայտնելով վարչապետին յայտարարութեան, առաջարկեց հրաւիրել Անգլիոյ Հրեաները եւ Սիոնական կազմակերպութեան անդամները որպէսզի հրապարակաւ եւ առանց վերապահութեան դատապարտեն այս «ամարդի բռնութիւնները»: Ուրիշ հրեայ երեսփոխան մըն ալ ձայնակցեցաւ այս առաջարկին:

× Վերջին լուրերու համաձայն, Երուսաղէմը սուգի մէջ է: Բոլոր գործերը դադրած են: Խանութները եւ գործարանները հինգ ժամ փակուեցան, առաջին զոհերու յուղարկաւորութեան առթիւ: Անգլիացի զինուորները խիստ խուզարկութիւններ կը կատարեն, ահաբեկիչներ եւ զէնք փնտռելով: Շատ մը կասկածելիներ բանտարկուած են, բայց բուն դաւադիրները չեն գտնուած տակաւին:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

*20.000 ՄԱՐԶԻԿՆԵՐ, տղայ եւ աղջիկ, թափօր մը կազմեցին Մոսկուայի մէջ, ի ներկայութեան Սթալինի եւ 100.000 հանդիսականներու: «Իւմանիթէ»ի թղթակիցը խանդավառութեամբ նկարագրելով այս շքերթը, կ'ըսէ թէ այս երիտասարդները Մոսկուա եկած էին հազարաւոր քիլոմեթր հեռուէն, «*Հայաստանի նախկին գաղութներէն*, Ուզպէկիստանէն, Մոլտավիայէն, Էսթոնիայէն, Քըրկըզներու երկրէն, Ուկրայնայէն կամ բուն Ռուսաստանէն »:*

ԴՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԵՑԱՆ Ֆօն Կրաֆ եւ կինը, որոնք մահուան դատապարտուած էին, Մայիս 17-ին, իբրեւ պատասխանատու 26 հայրենասէրներու սպանութեան, Շաթուի մէջ: Երկուքն ալ թոյլ չտուին որ կապեն իրենց աչքերը:

ՍՈՒՐԻՈՅ ֆրանսական դպրոցները պիտի վերաբացուին սեպտեմբերին, համաձայն օտար վարժարաններու կանոնագրին:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԶՐՈՅՑ ԱԿԱՆԱՒՈՐ ՔԱՂԱՔԱԳԷՏԻ ՄԸ ՀԵՏ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԵՒ ԴԱՏԻ ՄԱՍԻՆ

Անգլիացի քաղաքական շատ ծանօթ անձնաւորութիւն մը, որուն հետ աւելի քան քսան տարուան բարեկամութիւն մը ունիմ, թէյի կը հրաւիրէ զիս անցեալ օր իր բնակարանը, մտերմիկ զրոյց ունենալու համար, մեր ժողովուրդը շահագրգռող հարցերու շուրջ: Բարեկամս որ բաւական մօտէն կը ճանչնայ մեզ ու վերջին քառասուն տարուան ընթացքին հանդիպած է, ի պաշտօնէ, մեր շարք մը հանրային գործիչներուն, կղերական թէ աշխարհական, կը հաւատայ թէ մեր տեսակցութիւնը դիւանագիտական հանգամանք պիտի չունենար ու երկուքս ալ կարծիքներ պիտի փոխանակէինք ամենայն անկեղծութեամբ:

Տարիքոտ է բարեկամս: Իր մազերը ճերմկած են հանրային կեանքին փոթորիկներուն մէջ: Մտաւորական մարդ, լաւատեղեակ է բրիտանական միջազգային քաղաքականութեան բոլոր երեւոյթներուն: Սերտ յարաբերութիւններ ունեցած է միշտ օրուան ղեկավար շրջանակներուն հետ, պահպանողական թէ ընկերվարական, եւ հպարտութեամբ կը յիշէ որ արքայական պալատն ալ բաց է իր առջեւ:

— Ի՞նչ է ձեր կարծիքը մեր ներկայ պահանջներուն մասին, հարցուցի, իբրեւ նախաբան:

— Գիտէք անշուշտ որ մեծ համակրութիւն ունիմ ձեր ժողովուրդին հանդէպ եւ իմ ուժերուս սահմանին մէջ աշխատած եմ օգտակար դեր մը կատարել: Ձեր քաղաքական դատին մասին խօսելէ առաջ, պիտի ուզէի կարգ մը դիտողութիւններ ընել, իբրեւ սրտցաւ բարեկամ:

— Խնդրե՛մ, չորս ականջով պիտի լսեմ ձեզի:

— Ներեցէք, եթէ անմիջապէս ըսեմ որ դուք շատ միամիտ ժողովուրդ էք եւ ձեր Դատը արժեւորելու եւ պաշտպանելու եղանակներուն բոլորովին անծանօթ էք:

—Շատ ջախջախիչ է այդ յայտարարութիւնը: Ի՞նչպէս այդ եզրակացութեան յանգեր էք:

— Ահաւասիկ, դուք ձեր պատեանին մէջ կըծկուած էք ու որեւէ կապ ու յարաբերութիւն չունիք արտաքին աշխարհին հետ: Ժամանակին քաշուած էիք Հայկական Բարձրաւանդակը, Վան, Մուշ, Սասուն, Կարին եւայլն, ու ո՛չ մէկ ճիգ կ'ընէիք ընդլայնելու ձեր հորիզոնը կամ գործունէութեան ասպարէզը: Կ'ընդունիմ թէ օրուան պայմանները այնպէս դասաւորուած էին որ դուք հնարաւորութիւն չունէիք այդ «բանտէն» դուրս գալու: Ու հետեւանքը եղաւ այն որ մենք, Եւրոպացիներս, երբեք պատեհութիւն չունեցանք ձեզ ճանչնալու:

— Բայց Եւրոպացիներ կուգային մեր երկիրը ջարդերը տեղեկագրելու եւ քրիստոնեայ կոչուած Արեւմուտքին գութը հրաւիրելու համար ...

— Այո՛, կուգային, եւ դուք այդքանը բաւական կը նկատէիք ձեր հայրենիքը, ձեր պատմութիւնը մեզի ծանօթացնելու համար: Այս կէտին մէջ դուք գործած էք ձեր սխալներուն մեծագոյնը:

— Ի՞նչ կը սպասէիք. որ ընէինք երբ ձեր «աղնուական» բարեկամը նաքազամ ի ձեռին դարանակալ կը սպասէր, իսկ դո՛ւք, քաղաքակրթեալ Եւրոպացիներդ, քրիստոնէական քարոզներով մեզ փնացնելու կ'աշխատէիք...

— Եթէ դուք սովորութիւն ըրած էք ամէն քարոզի ականջ կախելու եւ ըստ այդ քարոզներուն ձեւաւորելու ձեր ուղղութիւնը, յանցաւորը մենք չենք. բայց մի՛ աճապարէք, ես տակաւին ամէն բան չըսի...

— Շարունակեցէք, խնդրեմ:

— Կը կրկնեմ, դուք շատ միամիտ ժողովուրդ էք: Ցիշեցի ձեր անցեալի սխալներուն առաջինը. այս առաջին ու մեծագոյն սխալը կը կրկնուի նաեւ այսօր: Փոքր երկիր մը ունիք հիմա, մեծ պետութեան մը հովանիին տակ: Նորէն նոյն սխալը: Այսօր ալ կծկուեր էք ձեր սահմաններուն մէջ ու դարձեալ արտաքին աշխարհը ոչ մէկ նոր բան կ'իմանայ ձեր մասին: Այսօր Եւրոպան շատ աւելի քիչ բան գիտէ հայ ժողովուրդին մասին քան ասկէ 40—50 տարի առաջ:

— Ցանցանքը մե՞րն է, երբ դուք հինգ-տասը տարին անգամ մը կը փոխէք ձեր համակրութեան կամ հետաքրքրութեան առարկան...

— Մենք մեր հաշիւները ունինք, իսկ դուք, ինչպէս կ'երեւայ, այդ հաշիւներէն բան չէք հասկնար: Թիւրիմացութիւն թող չստեղծուի ձեր մտքին մէջ, երբ կը խօսիմ ձեր պատեանէն, ձեր սահմաններէն դուրս գալու անհրաժեշտութեան մասին: Ըսել կ'ուզեմ պարզապէս որ դուք նախաձեռնութիւնը չէք ունեցած ձեր պատմութիւնը, ձեր մշակոյթը, ձեր արուեստն ու գրականութիւնը մեզի՝ Եւրոպացիներուս ծանօթացնելու: Ու կը սպասէք որ մենք ձեր ետեւէն գանք, մենք ձեզմով հետաքրքրուինք:

— Մեր կացութիւնը տարբե՞ր պիտի ըլլար, եթէ դուք քիչ մը աւելի ճանչցած ըլլայիք մեր արժէքները, մեր ժողովուրդը...

— Անշո՛ւշտ. քաղաքական դատի մը յաջողութիւնը առաւելապէս կախուած է այն համակրութենէն զոր այդ դատը կամ այդ դատին տէր ազգը կը վայելէն մեր ժողովրդական խաւերէն ներս: Իսկ այդ համակրութիւնը ապահովելու համար անհրաժեշտ է որ խնդրոյ առարկայ ժողովուրդը ծանօթ ըլլայ իր պատմութեամբ եւ մշակոյթով: Դուք չէք հաւատար քարոզութեան (propagande) կատարած կարեւոր դերին: Դուք չէք հաւատար որ նախ պէտք է հողը պատրաստել, յետոյ պահանջ ներկայացնել:

— Եթէ չեմ սխալիր, ժամանակին շատ խօսուած ու գրուած է մեր մասին, մեծ թիւով համակիրներ ալ ունէինք 1918ին...

— Այո՛, խօսուած ու գրուած է ձեր ջարդերուն մասին. բայց դժբախտութիւնը հոն է որ այդ գրողներն ու խօսողներն ալ չէին ճանչնար ձեզ. քանի մը հատուկտոր տեղեկութիւններ ունէին այս կամ այն համայնագիտարանէն փրցուած եւ որովհետեւ ձեր հարցը օրուան նիւթ էր — աւելի ճիշդ — Թուրքիան օրուան նիւթ էր, մարդիկ կը գրէին ու կը ճառէին ձեր մասին. ու դուք կը հաւատայիք թէ այդքանով կրնայիք իրականացնել ձեր բաղձանքները...

— Կարծեմ թիւրիմացութեան մէջ էք. մենք մեր բոլոր լաւածին ու տեսածին հաւատացած չենք երբեք. հաւատացած էինք միայն մէկ բանի — որ Եւրոպան պատուի եւ բարոյականի ըմբռնում ունէր ու պիտի չլքէր իր առաջադրած նպատակներուն համար իր կողքին կռուող փոքր ժողովուրդ մը: Թոյլ տուէք ըսելու որ այսօր մեր այդ մանկունակ միամտութիւնն ալ փարատած է. կը կարդանք, մտիկ կ'ընենք ու մեր ճամբան կը շարունակենք, հակառակ ամէն խոչընդոտի:

— Աւելցնեմ որ ձեր ճամբան շատ փշոտ է, եթէ ոչ վտանգաւոր: Ձեր գլուխը առեր կ'երթաք. ո՞ւր, դուք ալ չէք գիտեր. մենք կը հետեւինք ձեր մամուլին. կը տեսնենք ձեր վէճերը, ամուլ, ապարդիւն: Կը տեսնենք թէ ինչ ուղղութեամբ կը քալէք. համակրութիւններ ունիք. ու նաեւ ատելութիւններ: Ո՛չ չափ ունիք ոչ սահման այդ երկու երեւոյթներուն մէջ: Բարեկամներու պէտք ունիք, բայց ամէն բան կ'ընէք հակակրութիւն ստեղծելու համար...

— Գիտի չուզէի որ դուք շարունակէիք մնալ այն տպաւորութեան տակ թէ մեղաւորը միշտ մենք ենք եղած, իսկ անմեղը Եւրոպան, ու մասնաւորաբար, Մեծն Բրիտանիան: Այո՛ մենք ունեցած ենք մեր սխալները, ունինք մեր ներքին վէճերը, բայց անարդար է որ այդբոլորը պատրուակ ընէիք ձեր ձեռքը՝ կատարուած անժխտելի անիրաւութիւնը արդարացնելու համար: Ծանօթ էք մեր պատմութեան վերջին յիսնամեակին. ի՜նչ շռայլ խոստումներ, ի՜նչ հաւաստիքներ, ի՜նչ ճառեր եւ ի՜նչ դաշնագիր. եզրակացութի՞ւն — լքում մետասաներորդ ժամուն ու տեսակ մը արհամարհանք 1923էն ասդին: Եւրոպան ի՞նչ տուաւ հայ ժողովուրդին: Մի՛ հարցնէք ինծի թէ հայ ժողովո՞ւրդը ինչ տուաւ իր կողմէ, որովհետեւ դուք գիտէք թէ մենք որքան հաւատարիմ եղանք ձեզի եւ ինչ նուիրումով կռուեցանք ձեր կողքին երկու պատերազմներու ընթացքին ...

(Մնացեալը յաջորդով) ԺԻՐԱՅՐ

ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ԳՐԱՒՈՒՄԸ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԴԱՂՏՆԻՔ ՄԸ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Առտուն վանքն ու գիւղը տօնական կերպարանք առած էին: Վանքին կոչնակները եւ զանգակները պատմական Աղբակ գաւառին վերածնունդը կ'աւետէին:

Մատաղի բոյրով լեցուած էր վանքի շրջափակը: Երգ ու նուագ, ուրախութեան աղաղակներ ամենուրեք:

Մենք երեքս, առանց նախաճաշի, դուրս ելանք վանքէն ու դիմացի բլուրին վրայ մեր յարձակման ծրագիրը պատրաստել սկսանք, ապա Գեղամը զրկեցինք զինուորներու քով, հարկ եղածը իմանալու:

Մատաղի պղինձները պարպուած էին, երբ վանք վերադարձանք: Ժամը 10ին պիտի այցելէինք 1896ի Վանի դէպքին առթիւ, Վանէն - Աղբակ կըռուելով եկած ու նոյն դաշտին մէջ, մեզմէ մէկ քիլոմեթր հեռու նահատակուած ութ հարիւր երիտասարդներու գերեզմաններուն:

Քիչ վերջը եկաւ նաեւ Գեղամը, ժպտադէմ եւ կենսուրախ: Մօտեցանք իրեն:

— Տղոց տրամադրութիւնը շատ բարձր է, առաջարկը միաձայնութեամբ ընդունուեցաւ: Մեր զինուորները պատրաստ են վրէժխնդրութեան եւ ամէն զոհողութեան:

Նահատակներու գերեզմաններուն վրայ ճառ խօսելու պարտականութիւնը Զինուորական Մարմնին կ'իյնար:

Ուստի, իբրեւ մեր ճառերուն եզրակացութիւն, պատրաստեցինք հետեւեալ բանաձեւը.—

« Այս թանկագին զոհերը, մեր արիւնակից, մեր եղբայրներ եւ ընկերներն են, առոնք հայրենիքի ազատութեան համար զոհուեցան: Սակայն դեռ կանգուն կը մնայ Գարահիսար գիւղը: Հոն ապաստանած մեր այս հարազատները կոտորող Թուրքքրտականխուժանները վաղը նորանոր կոտորածներ պիտի կազմակերպեն: Ցորչափ կանգուն է Գարահիսարը, ազատագրուած այս շրջանները անապահով կը դառնան եւ հայ շինականը պիտի չկրնայ վերադառնալ եւ շէնցնել իր պապերու արիւնով ու քրտինքով ոռոգուած դաշտերը:

Այս նահատակներու վրէժը պէտք է լուծուի, որքան շուտ այնքան լաւ: Պատրա՞ստ էք ծանր զոհաբերութեանց: Զինուորներ, երդուընցէք ուրեմն այս գերեզմաններուն վրայ»:

Որոշեալ ժամուն զինուորները կարգի կեցած, ուխտաւորներու ուղեկցութեամբ յառաջացան դէպի նահատակներու գերեզմանները:

Վանքէն գետեղը իջնելով, մարգագետինները կոխելով հասանք սրբավայրը:

Բլուրի մը լանջին, կակաչներու, վայրի մեխակներու եւ «ախպէրանց արուն» կոչուած ծաղիկներով շրջապատուած ճերմակ հսկայ քար մը, չորս տապանաքարերու մեծութեամբ կը ներկայացնէր անմահ Աւետիսեանի դամբարանը: Անոր շուրջ, տասնեակ մը անտաշ քարերը՝ մնացած նահատակներու հանգստարանը:

Քանի մը բարի Քիւրտեր հաւաքելով նահատակներու ոսկորները հոն գետեղած եւ քարեր դրած էին, դէպքէն վերջ:

Չէ՞ որ, ըստ քրտական աւանդութեան՝ պէտք է յարգել կռուի մէջ հերոսական պայքարով նահատակուածները:

Հոգեհանգստեան արարողութենէն ու ճառերէն վերջ, կարդացինք մեր բանաձեւը:

Զինուորները միահամուռ գոռացին.— « Համաձայն ենք, կ'երդնունք մեր կեանքը զոհել, այս սուրբ նահատակներու վրէժը լուծելու համար »:

Ներկաները սակայն, անտեղեակ մնացին դաղտնիքին,եղածըպարզ ձեւական արարողութիւն մը, հանդիսութեանց մաս մը համարելով:

Բոլորս մէկ խոնարհեցանք, համբուրեցինք սուրբ հողը ու վերադարձանք վանք:

Երկու օր վերջ, Առաջնորդն ու մեզի ընկերացող ուխտաւորները ճամբու դրինք մինչեւ պարսկական սահման, Քէհնա-Շահարի մօտերը ու վերադարձանք Բարթուղիմէոս Առաքեալի վանքը:

Ամէն մարդ պատրաստութեան մէջ էր: Զէնքերը մաքրուած, փամփուշտները բաժնուած: Ձիերու թամբն ու սանձը, ապանդակն ու կրծկալը կանոնաւորուած: Բոլորս ալ ունէինք մօսին հրացան 300ական փամփուշտով, յիսուն հոգի մաուզեր ատրճանակ ալ ունէին 200 փամփուշտով: Մեր տրամադրութեան տակ կը գտնուէին երկու թեթեւ գնդացիր եւ 10 ձեռնառումբեր: Ճանապարհի եւ երեք օրուան համար պարէն պատրաստուած էր, կը պակսէր հմուտ ուղեցոյց մը (վալատ), Գարահիսարի ճամբաներուն եւ գիւղի մուտքերուն լաւատեղեակ:

Մինչեւ Զուխ Կեաստւկի լեռները կը բարձրանայինք Գարահիսարցի Քիւրտ մը որսալու համար, մինչեւ որ օր մը երեք զինուած ճամբորդներ ձերբակալուեցան մեր պահակներու կողմէ, երկուքը Թուրք, մէկը Քիւրտ:

Քիւրտը մերժեց իր օժանդակութիւնը, յայտարարելով թէ պատրաստ է մեռնելու, բայց իր գիւղը թշնամիին չի կրնար մատնել:

Երկու Թուրքերը, որ Գարահիսար տեղափոխուած էին Անդրանիկի կողմէ Գաշգալէն գրաւուած օրը, խոստացան մեզ անվտանգ մինչեւ գիւղի շրջակաները տանիլ:

Յուլիս 30ի գիշերը ճամբայ ինկանք դէպի Գարահիսար գիւղը: Լուսաբացին իջանք ձիերէն, ձիերը ձգեցինք ձորը պահակներու հսկողութեամբ եւ հետիոտն բարձրացանք մարդաձեւ ժայռերէն մագլցելով եւ միակ նեղ ու քարքարոտ կիրճէն անցնելով:

Երկու Թուրքերը առաջնորդեցին մեր խումբը մինչեւ գիւղին պարիսպները:

Թանձր խաւարը դեռ կը ծածկէր շրջակայ լեռները:

Ամէն կողմ լուռ էր: Քաղցր քունի առենն էր:

Մենք կը գտնուէինք իր ստորոտէն 850 մեթր բարձր լեռնադագաթին վրայ, որ լեռնադաշտ մը կը ձեւացնէր, իր մէջ պարփակելով 1200 ընտանիք, բազմաթիւ սպառազէն կորիճներով:

Գիւղը պաշարելէ ետք, յարձակման հրամանը տրուեցաւ եւ ամէն կողմէ լսելի դարձան հրացաններու եւ երկու թեթեւ գնդացիրներու ճարճատիւնն ու տրաքոցը:

Քնացած պահակները յանկարծակիի եկած փախան դէպի գիւղի կեդրոնները: Թէեւ մեր դիրքերը անապահով էին, բայց կը հսկէին գիւղին վրայ եւ ամէն շարժում տեսանելի կը դառնար:

Քրտախօս զինուորներու միջոցով յայտարարեցինք թէ՝ անզէն տղամարդոց, կիներուն եւ երախաներուն պիտի խնայենք եւ անգամ մըն ալ երգեցինք.—

Մի վախենար, հանգիստ կեցիր, պաեի ջան,
Կանանց երբեք ձեռք տալու չէ վրէժխնդիր ֆաշ
փիտան:

Մեր զինուորներէն մաս մը մտաւ գիւղը:

Կատղած արջերու նման դուրս թափեցան Քիւրտ ու Թուրք զինուածները եւ երբեմն խիստ նեղ վիճակի մատնեցին մեզ:

Մինչեւ կէսօր, կատաղի կռիւը երկուստեք զոհեր խլեց:

Կէսօրէ վերջ, թշնամին վհատած, քանիցս գրոհ տուաւ դէպի Սարայ տանող ճամբան, նահանջելու համար: Մաս մը զինեալներ փախան այդ ուղղութեամբ, ժայռերէն գլտորելով ու մացառներուն տակէն սողալով:

Արեւը հեռղհեռէ հրաժեշտ կուտար ձորերուն եւ բլուրներուն: Անհրաժեշտ էր արեւամուտէն առաջ վերջացնել գործը: Վերջին գրոհ մը եւս եւ գիւղը անձնատուր եղաւ:

Գիւղին մոլլան եւ հինգ ծերերը աղուհացով դիմաւորեցին մեզ, յանձնելով 200 հրացան, աղաչելով եւ պաղատելով որ մեր խոստումը յարգենք, խնայենք կիներուն, երախաներուն եւ անզէններուն:

Ժամ մը վերջ, գիւղի բնակչութիւնը հաւաքուեցաւ մզկիթի եւ քովընտի շէնքերուն մէջ եւ խուզարկուեցան միւս տուները, մարագները եւ ախոռները:

Փողոցներու մէջ դեռ կը լուէին վիրաւորներու հեծկլտուքները: Իբրեւ պաշտպան՝ վստահ որ գիւղը այլեւս անզօր է յարձակման դիմելու, ուժեղ պահակախումբեր ղրկուեցան դէպի Սարայ տանող ճամբան եւ գիշերը անքուն հսկեցինք:

Պետօի, Մարտիկի եւ Աղբակի 800 նահատակներու վրէժը լուծուած էր ու մեր զոհերը թշնամիի հետ համեմատելով, աննշան էին,— 8 մեռեալ եւ 13 վիրաւոր: Թշնամին թողած էր 700 դիակ եւ 650 վիրաւոր:

×

Լուսաբացին, մեր ձիաւորներէն հարիւրակ մը ղրկուեցաւ փախչողները հետապնդելու, եւ քանի մը գերիներով վերադարձաւ: Պարզուեցաւ որ որեւէ վտանգ չսպառնար փախչողներէն եւ սկսանք գիւղի պարպումը կազմակերպել:

Երեք օր վերջ 1500 Քիւրտեր (անզէն տղամարդիկ, ծերեր, կիներ եւ մանուկներ) իրենց անասունները բեռցած անհրաժեշտ մթերքներով, անկողինով եւ հագուստով ճամբայ ինկան դէպի Աղբակ, անկէ ալ Սալմաստ եւ Ուրմի երթալու համար: Մեր կարգադրութեամբ, Քիւրտերէ կազմուած հրձիգ խումբ մը հրդեհեց գիւղը, կատարեալ մոխրակոյտի վերածելով «անառիկ» Գարահիսարը:

Բլուրի յանջին, ուր նահատակուած էին անմահն Պետօն ու Մարտիկը, իրենց խումբերով, իբր յուշարձան՝ կար հսկայ, սեւ ժայռ մը: Հոն՝ հողին յանձնեցինք նաեւ մեր նոր զոհերը ու հրաժեշտ տուինք:

Ուրախ էինք որ մեր պարտքը լիովին կատարած էինք եւ անմեղ Քիւրտի մը քիթը չէր արիւնած:

Գարահիսարի անկումին լուրը շուտով տարածուեցաւ եւ դայթակղալից դէպք մը համարուեցաւ տխրահռչակ ցարական զօրավար Չերնօզուբովի կողմէ: Ան Վան - Ատրպատական շրջանի նորընտիր ընդհանուր հրամանատարն էր, հայատեաց եւ քրտասէր, որ քրտական յատուկ քաղաքականութիւն կը վարէր:

Զուր անցան իր ջանքերը, դէպքին հեղինակները գտնելու եւ գնդակահարելու համար:

Սրբազան գաղտնիքը, մինչեւ այսօր ալ անլուծելի մնացած է: Թող երդմնազանց չհամարուիմ: Որովհետեւ տասնեակ տարիներ են անցեր, զօր. Չերնօզուբով ու ցարը շատոնց փոշի դարձեր են:

Արշաւանքը կազմակերպողներէն Զիբրայել Վարդանեան Տիլիմանի մէկ կռուին վիրաւորուելով, թշնամիին ձեռքը ինկաւ եւ խողխողուեցաւ: Գեղամ Թադէոսեան մեռաւ բծաւոր ժանտատենդէն, Նորքի մէջ (Երեւան):

Զինուորները մեծ մասով դադրած են շնչելէ:

Ցարգանքի եւ երախտագիտութեան խօսքս ըսելու համար է որ՝ գաղտնիքին ծալքերը կը բանամ:

Ա. ՏԱՐԱԳԻՐ

ՄԱՄՆԱՃԻՒՂ ՄԸ ԵՒՍ

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ (Մարսէյլ) — Մայիսեան պայծառ օր մըն էր որ ընտանեկան նախաճաշ մը սարքուեցաւ հայ մայրերու կողմէ ծարմ կաթով, յետոյ հացկերոյթ մը: Անվերջ երգուեցան ազգային յեղափոխական երգեր, արտասանուեցան ընտիր կտորներ հայ գրագէտներէ: Լսեցինք նաեւ սրտագին ճառեր, մինչեւ իրիկուան ուշ ատեն: Այս մթնոլորտին մէջ ծնաւ Թաղիս Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը 16 ընկերուհիներով: Սրտաբուխ նուէրներ եղան մասնաճիւղին: Հերթական ժողովներուն մէջ միշտ կ'արձանագրենք նոր անդամուհիներ: Կրկնապատկուած եւ անցած է անդամուհիներուն թիւը, Միութեան պատգ. ժողովէն վերադարձող մեր ընկերուհին, Տիկին Ազարեան իր զեկուցումը տալով, պարզեց Կապոյտ Խաչին գործունէութիւնը: Տիկին Ազարեան պատգամաւորի ճանապարհածախսը ամբողջութեամբ նուիրեց մասնաճիւղիս: Մեր խորին շնորհակալութիւնները այս առթիւ: Մասնաճիւղը կ'աշխատի լաւ մնջիկ:

Վարչութիւն

ՑԱՂԿԱՓՈՒՆՋԵՐ

Բ. Սիրական Տիգրանեան

Հայաստանի Հանրապետութեան Արտաքին Գործերի, ապա Հանրային Կրթութեան նախագահ, փոխ-նախագահ Խորհրդարանի, մեռած Խ.Ս.Հ.Մ. մէջ: Մէկը չորս հայ իրաւաբաններից (միւսները՝ Ց. Սաղաթէլեան, Պապաջանեան, Տէր Աւետիքեան), որոնք ներկայացրել են Անդրկովկասի հայութիւնը Պետական Դումայի չորս կազմերից որ եւ է մէկում: Այդ բարձր հաստատութեան ամբիոնից Ս. Տիգրանեանի արտասանած ճառը կրթական նախարարութեան նախահաշւի մասին՝ ժամանակին մեծ գնահատանքի արժանացաւ ռուս մամուլի կողմից:

Վերին աստիճանի զուսպ, քաղաքավարի եւ բարեխիղճ անձնաւորութիւն էր մեր այս յարգելի ուսուցիչը: 1906ին, Ներսէսեան դպրոցի եօթներորդ դասարան-ուսուցչանոցում նա մեզ հոգեբանութիւն էր դասախօսում: Փաստաբանութեան նշոյլ անգամ չունէր. երբեք ջանք չէր անի ինքնիրեն առաջ նետել, փայլել այս կամ այն առթիւ, չունեցածը ունեցածի տեղ ծախել: Ընդհակառակն: Զնայած իր անուան համբաւին, բարձր զարգացման, օրէնսգիտական կարողութեան ու ռուսերէնի տիրապետութեան՝ հաւաքոյթների մէջ մի կողմ քաշուած լուռ կը նստէր, մինչեւ որ իր կարծիքը հարցնէին կամ խնդրէին այս ու այն պարտականութիւնը վրան առնել:

Նա չէր ճգնում խօսելիս ոգեւորել, բռնկել իր ունկնդիրներին. ճառերը սառնարիւն էին, միաձայն, առանց ամպի ու արեւի, բայց լցուած, ճշտուած սպառիչ պատճառաբանութիւններով եւ սրանց հիմնաւորումներով, որոնց վերջին եզրակացութեան համար մի յայտարարի բերելը միայն նրա կարողութեանը մատչելի էր:

Երբ հարց տայիր, պատասխանելուց առաջ կը խորհէր, նօսր մօրուքը ձեռքին դէպի բերանը տարած եւ գլուխը խոնարհած: Գունատ ու լայն ճակատով, յետ սանտրուած ու մինչեւ վիզարմատ իջնող մազերով այդ գեղեցիկ գլուխը յատուկ տպաւորուած է յիշողութեանս մէջ: Այս տողերը գրելիս կարծես նա կանգնած է իմ առջեւ, մտածեցի իրեն յատուկ կեցուածքի մէջ:

Մաքուր, ազնիւ, բարձր մարդ, ի՜նչպէս հալածողներդ չհասկացան, որ քեզ նման հաղուագիւտ հայրենասէր մտաւորականին կարելի է միայն յարգել ու մեծարել, թէեւ դու Դաշնակցական ես եղել: Բանտը չէր քո տեղը, այլ դատարանը, դպրոցն ու պաշտօնատունը: Պէտք է ասել, որ Սիրական Տիգրանեանը աւելի հանրային ու պետական գործիչ էր քան կուսակցական: 1920ի Մայիսեան այսպէս կոչուած ապստամբութիւնից յետոյ Բիւրօ-կառավարութիւնը Ցովակիմ Բուդաղեանին եւ ինձ ուղարկեց Ալեքսանդրապոլ, քննելու գործունէութիւնը Շիրակի Կենտկոմի, որի թուլութեանն էր վերագրւում ապստամբների երեւանելը, դումարել Շրջանային ժողով ու ընտրել տալ տեղական կուսակցական պատասխանատու նոր մարմին: Մեզ հետ էր եւ Շիրակի Նահանգապետ Կ. Սասունին: Շրջանային ժողովի կողմից Դ. Մ.-Դ.եան եւ ես ներկայացանք Ս. Տիգրանեանին խնդրելով թոյլ տալ իր թեկնածութիւնը դնել Կ.Կ.ի համար: Հակառակ մեր թախանձանքին, նա մերժեց, ասելով, որ ինքը կուսակցական սեւ աշխատանք տանելու անընդունակ է, բայց պէտք եղած ժամանակ, եթէ հրաւիրուի, կուգայ Կոմիտէի ժողովին իր կարծիքը յայտնելու, մանաւանդ որ Ալեքսանդրապոլցի է ու նախանձախնդիր սիրած քաղաքի Մարմնի յաջողութեան: Թւում է թէ իրօք նա կապուած էր Ալեքսանդրապոլին, ուր գտնւում էին իր հայրական տունն ու հարազատների մի բազմութիւն, որոնց մէջ հռչակաւոր եղբայրը՝ Նիկողայոս Տիգրանեանը, տաղանդաւոր կոյր երգահանն ու դաշնակահարը: Անուշադրութեան չմատնելով վերջինիս թախանձանքը՝ խորհրդային իշխանութիւնը վերջ ի վերջոյ բանտից ազատ ձգեց նախկին նախարարին, բայց մինչեւ մահ անդիտացաւ նրա գոյութիւնն ու պէտք չտեսաւ օգտագործելու նրա իմացական հարստութիւնն ու հանրային փորձառութիւնը:

Նիրհիր հանգիստ, յարգելի ընկեր, թող թեթեւ լինի աճիւնիդ վրայ հողը հայրենիքի, որի հանդէպ դու լրիւ կատարեցիր քո պարտականութիւնը: Մենք, քո գաղափարակից ընկերներդ, աշխարհի բոլոր ծէգերից խոնարհւում ենք շիրիմիդ առջեւ ու մեր հոգիների մէջ պահում քո յիշատակը:

. . . .

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԲԱԶՄԱՎԷՊ, թիւ 3—5 (1946 Մարտ, Ապրիլ, Մայիս): Բացառիկ թիւ նուիրուած Գրիգոր-Պետրոս Աղաջանեան կաթողիկոս - պատրիարքի կարտինալութեան բարձրացման: Պատկերազարդ: Տարեկան բաժնեգին 6 տոլար: Հասցէ.— Rédaction de la Revue «Pazmaveb», St. Lazare, Venise (Italie):

Գիտական անդուլս

4000 ՄԵԹՐ ԾՈՎՈՒՆ ՏԱԿ.— Փրոֆ. Փիքար, որ նախապէս օդի բարձրագոյն խաւերուն մէջ գիտական հետազօտութիւններ կատարած էր, մտադրած է մօտերս ընդծովեայ խուզարկութիւններ փորձել իր հաւատարիմ աշխատակցին՝ Մ. Քօսինսի ընկերակցութեամբ:

Այս առաջին անգամը չէ որ գիտնականները ծովերու խորութեան մէջ քննութիւններ կը կատարեն: Ասկէ առաջ, Ուիլլեմ Պիպ Ամերիկացին ծովին խորը իջած էր մետաղէ գունդով մը, որ պարանով մը բռնուած էր, սակայն պարանը փրթելու վտանգին մէջ գտնուելով, գիտնականը չյաջողեցաւ 900 մեթրէն աւելի խորը իջնել, ինչ որ համեմատաբար աննշան արդիւնք մը տուաւ: Միւս կողմէ՝ լոյսի հայթայթումը անբաւարար էր, թափանցելու համար շրջապիւռ ջուրին մթութեան մէջ, որ 500 մեթրէն սկսած էր անթափանց դառնալ:

Ուղորդները 70 մեթրէն աւելի խոր չեն կրնար իջնել ջուրին ճնշումին պատճառաւ, մինչդեռ փրոֆ. Փիքառ իր ընդծովեայ գունդով կը յուսայ 4000 մեթր խորութեան հասնիլ: Ընդծովեան պիտի բաղկանայ ծփանէ մը՝ որ 7 մեթր երկայնութիւն, 3 մեթր լայնութիւն եւ 4 մեթր բարձրութիւն ունեցող նաւակի մը ձեւը պիտի ունենայ, խցիկէ մը՝ որ ծփանին տակը պիտի զետեղուի եւ պիտի ունենայ 2.10 մեթր տրամագիծ, եւ ընդունարանէ մը՝ լեցուած երկաթի խարտուքով, որ նաւախիճի դերը պիտի կատարէ: Ամբողջ կազմածը, որ տոկուն պողպատէ պիտի շինուի, պարապ վիճակի մէջ պիտի կշռէ 15 տակառաչափ, իսկ բեռնաւորուած՝ 40 տակառաչափ, միասին հաշուելով վառելանիւթը եւ նաւախիճը:

Խցիկը պիտի կրնայ իր մէջ առնել երկու մարդ, պիտի օժտուի պզտիկ պատուհաններով, որոնք փոխանակ ապակիի կամ միքայի, պիտի գոցուին թափանցիկ կերպընկալ նիւթով մը, որ պիտի դիմադրէ 15.000 մեթր սոսկալի ճնշումին, որուն պիտի ենթարկուի ընդծովեան 4000 մեթր խորութեան մէջ: Գալով երկաթէ խարտուքին, որ նաւախիճի դերը պիտի կատարէ, իր ընդունարանին մէջ անշարժ պիտի մնայ ելեկտրա - մագնիսի մը միջոցաւ: Ելեկտրական հոսանքին ընդհատումով, նաւախիճը դուրս կը թափի եւ ընդծովեան կը սկսի ջուրին երեսը բարձրանալ:

Ինչ կը վերաբերի լուսաւորութեան՝ ծփանին երկու ծայրերուն վրայ, դուրսի կողմէն, պիտի զետեղուին երկու լուսարձակ լապտերներ, որոնք իրենց լոյսը պիտի տարածեն ուղղահայեաց, վերէն վար, ընդարձակ տարածութեան մը վրայ: Խցիկը բոլոր կամս մութ պահելով, դիտողները իրենց կայանին մէջ լոյսի շլացումէն պիտի չնեղուին, եւ պիտի կրնան յստակօրէն տեսնել, ինչ որ կ'անցնի կը դառնայ դուրսը ջուրին մէջ, եւ ի հարկին լուսանկարել զանոնք: Ուիլլեմ Պիպ կը գանգատէր տեսողութեան նուաղութենէն, ինչ որ արդիւնք էր լուսամուտ փարոսի խցիկին ներքնակողմը դրուած ըլլալուն, որուն հետեւանքով լոյսը պատուհանէն դուրս հորիզոնական ձեւով կը տարածուէր:

Փրոֆ. Փիքար մեծ հաւատք ունի իր փորձերուն յաջողութեան մասին, որովհետեւ այժմէն ամէն ինչ նախատեսած եւ մանրակրկիտ ուսումնասիրած է: Փորձերը տեղի պիտի ունենան քանի մը ամիս վերջ, Կուինիայի ծովախորշին մէջ, Արեւմտեան Ափրիկէ, նախ 2000 մեթր խորութեան մը մէջ, յետոյ 3000 եւ վերջապէս 4000 մեթր: Շոգենաւ մը ընդծովեան պիտի առաջնորդէ դէպի փորձին վայրը եւ պիտի հսկէ գործողութիւններուն վրայ:

ՀԻՒԼԷ ՌՈՒՄԲԻ վերջին փորձերու ատեն, տեսնուեցաւ որ փորձի համար վար դրուած կենդանիները ռումբերու պայթումէն թեթեւապէս վիրաւորուած էին, եւ շատերը կը շարունակէին իրենց սովորական կեանքը: Արդ, փորձերէն քանի մը շաբաթ վերջ, կենդանիներուն մեծագոյն մասը սկսաւ խմբովին մեռնիլ, իրենց արեան կարմիր գնդակներուն ջնջման հետեւանքով, ինչ որ արդիւնք էր ճառագայթագործօն տարրերուն ազդեցութեան: Կը կարծուի թէ արեան այդ խանգարումը, որ քանի մը ժամէն մահ կը պատճառէ, ենթակայ է թըխտումի շրջանի մը որոշ տեւողութեան: Հետեւաբար, կը հաստատուի թէ հիւլէ ռումբին ճառագայթագործօն ազդեցութիւնը ենթադրուածէն շատ աւելի վտանգաւոր է, քանի որ կենդանիներուն 75 առ հարիւրը մինչեւ այսօր մահացան:

ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ ՈՒԺԸ ճարտարարուեստի մէջ գործածելու համար Անգլիոյ մէջ փորձեր կը կատարեն տեսակ մը թանձր ջուրով, որ սովորական ջուրի երեւոյթը ունի եւ զայն կրխառնենիւրանիոմի հետ: 93 սանթիլիտր տարողութիւն ունեցող այդ ջուրը, որ 1500 անգլ. ոսկի կ'արժէ, պատճառ կ'ըլլայ որ իւրանիօմի մետաղը տեւական ուժի ալիքներ արձակէ: Հիմա, գիտնականները կ'աշխատին այդ մեթոտով հիւլէական մարտկոցներ շինել, զանոնք կիրարկելու համար ճարտարարուեստի մէջ, եւ շարժման մէջ դնելու շոգենաւերու պտուտանիւները:

Հ. ՏԷՐՈՒՍԿԻ

Հաշտութեան դաշնագիրները

Ամերիկեան թերթ մը, «Նիւ Եորք Հէրըլտ», ձեռք անցուցած ըլլալով հինգ պետութեանց հաշտութեան դաշնագիրներուն պատճէնները, հրատարակեց հիմնական մասերը: Արտաքին գործերու նախարարն ալ համաձայն էր որ հրատարակուին, թէեւ միւս պետութիւնները տարբեր տեսակէտ ունին:

Ահաւասիկ գլխաւոր կէտերը.—

Իտալիա.— Բանակին թիւը պիտի ըլլայ 185 հազար, (առ առաւելն 250.000), ոստիկանութեան թիւը՝ 65 հազար: Նաւազներուն թիւը՝ 25 հազար: Օդանաւ՝ 200 ռազմական եւ հետազօտիչ, 150 փոխադրիչ: Օդաչու՝ 25.000:

Ռումանիա.— Բանակին թիւը՝ 120.000: Նաւատորմ՝ 15 հազար թոն, 5000նաւազներով: Օդանաւ՝ 150 հատ, 8000 օդաչուներով:

Պուլկարիա.— Բանակին թիւը՝ 55.000: Նաւատորմին՝ 7250 թոն, 3500 նաւազներով: Օդանաւ՝ 90 հատ, 5000 օդաչուներով:

Հունգարիա.— Բանակ՝ 65.000 հոգի, օդանաւ՝ 90 հատ, 5000 օդաչուներով:

Ֆինլանտա.— Բանակ՝ 34.000, նաւատորմիղ՝ 10.000 թոն, 4500 նաւազներով: Օդանաւ՝ 80 հատ, 8000 օդաչուներով:

× Հակառակ այս յայտնութեանց, Անգլիոյ արտաքին նախարարը պահանջեց որ դաշնագիրներու բնագիրները չհրատարակուին առ այժմ: Բազմաթիւ թղթակիցներ նախարարութեան դիմեցին, պահանջելով բնագիրները եւ բողոքելով ամերիկեան թերթին անգաղտնապահութեան դէմ, իբրեւ նախատինք մը Միացեալ Ազգերուն հանդէպ:

Դաշնագիրներուն բնագիրները արդէն հաղորդուած են 21 ազգերու, որոնք պիտի մասնակցին հաշտութեան խորհրդաժողովին, ինչպէս եւ հինգ թշնամի պետութեանց, որպէսզի ուսումնասիրեն:

Պ. Պէվինի կարծիքով, հաշտութեան յապաղումը օրհնութիւն մըն է, որովհետեւ ժամանակի ընթացքին կիրքերը կը հանդարտին եւ կարելի կ՚ըլլայ խուսափիլ սխալներէ:

× Զօր. Քէօնիկ, Գերմանիոյ ֆրանսական շրջանին հրամանատարը, հրահանգեց Սարի նահանգին կցել 11 գիւղախումբեր՝ Հռենոսի շրջանէն, տնտեսական եւ վարչական նկատումներով:

× Մառէշալ Թիթօ տակաւին կը յուսայ թէ կարելի պիտի ըլլայ Եուկոսլաւիոյ կցել Թրիէսթէի շրջանը: Դաշնակից հրամանատարութիւնը որոշեց խիստ միջոցներ ձեռք առնել, բարեկարգութիւնը ապահովելու համար: Ազգարարութիւնը կ՚ըսէ թէ «այլեւս միտք չունինք համոյք պատճառելու ամէնուն, ինչպէս անցեալին մէջ»: Այս առաջադրութեամբ, պիտի մաքրագործուին արհեստակցական Միութիւնները եւ ոստիկանութիւնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

25 ԱՌ ՀԱՐԻՒՐ ՅԱՒԵԼՄԱՆ ծրագիրը առջի օր քննուեցաւ նախարարական Խորհուրդին մէջ, առանց վերջնական եզրակացութեան մը յանգելու: Կարգ մը նախարարներ համաձայն չեն նոյնութեամբ ընդունելու տնտեսական խորհրդաժողովին առաջարկը, որ կը տրամադրէ 20 — 21 առ հարիւր յաւելում, միջին հաշուով: Պ. տը Մանթօն, ազգ. տնտեսութեան նախարարը, վնասակար կը դտնէ 15 առ հարիւրէն աւելի յաւելում կատարել, (կամ 19 առ հարիւր, միասին հաշուելով ընտանեկան նպաստները): Իր կարծիքով, հունձքերը չատ յաջող են այս տարի (44 միլիոն կենդինար փոխան 22 միլիոնի), այնպէս որ գիները պիտի իջնան: Թերթերը կը գրեն թէ վարչապետն ալ համաձայն է այս տեսակէտին, ինչպէս եւ նախորդ վարչապետը, Պ. Կուէն (ընկերվարական): Համայնավարները կը պնդեն 25 առ հարիւրի վրայ: Խորհրդակցութիւնները կը շարունակուին, վերջնական համաձայնութիւն մը գոյացնելու համար: Ճարտարագործական արտադրութեան նախարարը, Պ. Մարսէլ Փօլ (համայնավար) պահանջեց կաղին գինը բարձրացնել 27 առ հարիւր, ելեկտրականութեան գինը՝ 40 առ հարիւր:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՐԵՍՓ. ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆՑ արդիւնքը պաշտօնապէս չէ հաղորդուած տակաւին: Հեռագրի մը համաձայն, Հալքը մեծամասնութիւն շահած է Թուրքիոյ 63 նահանգներէն 46ին մէջ, իսկ Դեմոկրատ կուսակցութիւնը՝ միայն քանի մը նահանգներու մէջ: Պոլսոյ, Անգարայի եւ Իզմիրի արդիւնքները ճշդուած չեն տակաւին: Կը կարծուի թէ Դեմոկրատները 65 աթոռ շահած են նորընտիր Ազգ. Ժողովին մէջ որ կը բաղկանայ 465 անդամներէ: Ընդդիմադիրները կը շարունակեն ուժգին բողոքներ ուղղել, խարդախութիւն եւ ճնշում վերագրելով կառավարութեան:

ՄԻԼԱՆԻ Թովիկօ քաղաքին մէջ բանուորները գործադուլ հռչակելով, կառավարիչը գերի բռնեցին եւ տփոց մը քաշեցին փողոցին մէջ: Նախապէս աւարի առած էին UNRRAի մթերանոցները:

ՑԱՒՈՎ կ՚իմանանք թէ մեր աշխատակիցներէն Բժ. Լեւոն Գրիգորեան դժբախտութիւնն ունեցած է կորսնցնելու իր եղբայրը՝ ՎԱՐԴԱՆ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ, 46 տարեկան: Մեր ողբացեալ բարեկամը Պէյրութի Ամերիկեան դեղագործ. համալսարանը յաջողութեամբ աւարտելէ վերջ, հաստատուած էր նոյն քաղաքին մէջ: Ժամանակին գիտ մըն ալ ըրած է, որուն մանրամասնութիւնները չենք յիշեր: Տարիներ առաջ եռանդով կը մասնակցէր նաեւ հանրային գործունէութեան, իբրեւ Դաշնակցական: Մեր խորին ցաւակցութիւնները իր եղբօր եւ պարագաներուն:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ Սեվրանի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տիկ. Ս. Տէր Դաւթեանի, իր ողբացեալ ամուսնոյն Բժ. Ց. ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

Հ. Կ. ԽԱՉԻ Փորթ տ՚Իթալիի մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Տիկին Սաթենիկ Տէր Դաւթեանի եւ զաւակներուն, իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ ԲԺԻՇԿ Ց. ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆի մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղկեպսակի 500 (հինգ հարիւր Ֆր.) կը նուիրէ Հ. Ց. Դ. Վեթերաններու Ֆոնտին: Ստանալ «Յառաջ»էն:

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ կազմակերպուած Մարսէյլի Տարօն - Սալնոյ Ձորի Հայր. Միութեան կողմէ, այս կիրակի ամբողջ օրը, Սէն Անտրէի «Պէլվէտէր» պարտէզին մէջ: Առնել Փլաս տ՚Էքսէն 25 թիւ հանրակառքը եւ իջնել վերջին կայարանը:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ.— Այրի տիկին Ն. Պալեան, Տէր եւ Տիկին Օհանեան կը ծանուցանեն թէ իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն, հօր եւ աներհօր Պ. ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆի մահուան քառասունքի առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի Պուլվառ Օտտոյի սուրբ Յակոբ մատուռին մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Մեկնումի պատճառով ծախու է չորս յարկանի տուն մը Մարսիլիոյ կեդրոնական մէկ թաղամասին մէջ: Դիմել Տիկին Սրբուհի Յակոբեանի, 82 rue Longue des Capucines, Marseille:

ՆԻՍԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻՆ համար կ՚ուզուի փորձառու ուսուցչուհի մը: Գրել զանձապետի հասցէին՝ M. Yéramian, 6 rue Cafarilli, Nice:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— ՖՐ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Պօմոնի մասնաճիւղի դպրոցական տարեվերջի հանդէս եւ պարահանդէսը՝ 27 Յուլիս Jardin de Ripertի մէջ Ch. de St. Julien, No. 293: Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Դիւրամատչելի պիւֆէ:

ՊՕՏՈՒՐԵԱՆ ՕՆՆԻԿ կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Երուանդ Պօտուրեան: Միասին եղած են 1924էն 35 Սերայի ամերիկեան որբանոցը, յետոյ եղբայրը ղրկուած է Եգիպտոս: Կը խնդրուի եգիպտահայ թերթերէն արտատպել: Լուր տուողին վարձատրութիւն: Իմացնել Onnik Bodourianի, 13 rue Trévise, Paris (9):

ՆԻՒՐԸՆՊԷՐԿԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ Յուլիս 23ի նիստին մէջ, Գերմանիոյ նախկին արտաքին նախարարին՝ Ֆոն Ռիպպենթրոփի փաստաբանը բուռն ճառ մը խօսեցաւ Ֆրանսայի եւ միւս արեւմտեան պետութեանց, ինչպէս եւ Վերսայլի դաշնագրին դէմ: Ըսաւ թէ Ֆրանսան է պատասխանատուն Վերսայլի դաշնագրին. «միայն Ֆրանսան որ անգամ մը եւս կ՚ուզէր մշտնջենաւորել Ռիշըլիէօյի քաղաքականութիւնը, զգետնել Գերմանիան, եթէ ոչ միանգամ ընդ միշտ բնաջնջել»:

Տ. ՊԸՆԵՐԸ ՋՆՋԵԼՈՒ ծրագիր մը մշակուած է, որ կը տրամադրէ ամսական 20 լիտր վառելանիւթ արտօնել բոլոր ինքնաշարժներուն եւ այս փորձը շարունակել մինչեւ տարուան վերջը:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Dameme – 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

Հայկական Հերոսամարտի Օրը Խանասորի արշաւանքի տարեդարձին առթիւ

Յուլիս 28 Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Շավիլի անտառին մէջ (գերեզմանատան քով), կազմակերպուած Հ. Ց. Դ. ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻ եւ Նոր Սերունդի Անդրանիկ խումբին կողմէ, հովանաւորութեամբ Հ. Ց. Դ. ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ Կ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ:

Առտուն Շավիլի հայ մատուռին մէջ կը կատարուի հոգեհանգստեան պատարագ, հայկական ազատագրութեան ճամբուն ինկած մեր բոլոր հերոսներու յիշատակին, ինչպէս նաեւ հանգուցեալ Բժ. Ց. Տէր Դաւթեանի: Կը պատարագէ Արսէն Ա. Քահանայ Սիմէօնեանց: Երգեցողութիւնները կը վարէ Պ. Պօղոս Գույումճեան: Կէս օրէն վերջ դաշտահանդէս, անտառին մէջ, ճոխ պիւֆէ, գեղարուեստական բաժին: Ժամը 4ին այցելութիւն Խանասորի արշաւանքի հրամանատար ԻՇԽԱՆ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆի եւ Բժ. Ց. ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆ շիրիմներուն:

• Սէն Լազարէն, Մոնփառնասէն երկաթուղի, փոխ տը Սեվրէն հանրակառք: Իջնել Puits Sans Vin: Մատուռին հասցէն, 4 rue Trois Champtiers, Chaville:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Ց. Դ. Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՏԱՐՕՆ – ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայր. Միութիւնը կը տօնէ Տարօնի հերոսամարտը, Օգոստոս 4ին, Իսի լէ Մուլինօ, 45 rue de la Défense հայկական սրահին մէջ: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քղիի հայրենակցական Միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Սէնթ Անի. վարժարանը:

ԿՐԹԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ թանգարաններու վարչութիւնը կը խնդրէ ծանուցանել թէ, այսօր, հինգշաբթի, առտուան ժամը 10—12 եւ իրիկունը 14էն 16 Château de Versaillesի մէջ մամուլին պիտի ներկայացուին Ֆրանսայի պատմութեան յատկացուած սրահները, ԺԷ. ԺԸ. դարեր եւ 1815էն մինչեւ այսօր:

ՄԵԾ ՆՈՐ ԳԻՒՂԻ Վերաշինաց Հայր. Միութեան փարիզեան շրջանի ընդհ. ժողովը՝ այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին՝ Մանուշեան ակումբը, 8 rue Maubeuge, Paris (9): Կիսամեայ տեղեկատուութիւն եւ ընտրութիւն նոր կեդր. վարչութեան:

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH - Fondé 1925

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆ. Տար. 750, Եամս. 400, Արտասահման 1000 ֆ. աւբ

Vendredi 26 JUILLET 1946 Ուրբաթ 26 ՅՈՒԼԻՍ

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4759-Նոր շրջանի թիւ 398 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ՝ 3 ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՄԲԵՐԷ, ՄԻՆՉԵՒ ՈՐ...

Այսօր պիտի կարդաք երկրորդ եւ վերջին մասը այն չահեկան տեսակցութեան, զոր մեր Լոնտոնի աշխատակիցը ունեցած է անգլիացի լաւատեղեակ անձնաւորութեան մը հետ։

Լման քառասուն տարի շփում ունեցած ըլլալով հայկական շրջանակներու հետ, այս անպաշտօն դիւանագէտը տեսակ մը հեղինակութեամբ կը խօսի։ Եւ դասեր ալ կուտայ, բարեկամաբար...

Ան եղած է նաեւ Պոլիս, եւ, շատ մը բաներու կարգին, ծանօթ է Պանք Օթոմանի դէպքին։ Անշուշտ բացասական պիտի ըլլար իր կարծիքը, իբրեւ Թունդ պահպանողական։

Բայց այս չէ հիմնականը։

Մասնաւորապէս ծանրանալով հայ ժողովուրդի ներկայ վիճակին, անոր տենչերուն եւ քաղաքական գործունէութեան վրայ, բրիտանացի դիւանագէտը բացէ ի բաց մեր երեսին կուտայ մեր միամտութիւնը։ Եւ կը յայտարարէ կարգ մը կոպիտ ճշմարտութիւններ, որոնք շատ աւելի կ'արժեն քան երբեմնի «հայասիրական» ախորժալուր եղանակները։

Նախ, անուղղակի կը Թելադրէ որ գոհանանք ներկայ Հայաստանով, փոխանակ նոր հողեր պահանջելու։ Ի պատասխան մեր աշխատակցին չեշտակի հարցումներուն, կը յորդորէ.

— « Պէտք է սպասել։ Մինչ այդ, կը թելադրեմ լռութիւն, խոհեմութիւն եւ չափաւորութիւն ձեր բոլոր շարժումներուն մէջ։ Մեծագոյն բաղձանքս է որ աւելի դառն յուսախաբութիւններ չկրէք այս անգամ»։

Եւ նորէն կոպիտ ճշմարտութիւն մը.

— Միայն այսօր չէ որ բարեկամներ չունիք այս երկրին մէջ։ Չունէիք երէկ ալ, 1915ին, 1918ին, եւ 192( )ին կամ հազիւ թէ քանի մը հոգի։

Սեվրի դաշնագրին ստորագրութիւնն անգամ հեգնութիւն մըն է իրեն համար։ «Օրուան դէպքերուն ազդեցութեան տակ առնուած քայլեր, որոնց գործադրութեան միայն դուք կը հաւատայիք...»։

Մնացեալը հոգեշահ քարոզ է,— ծանօթացուցէք ձեր մշակոյթը, բարեկամութիւններ մշակեցէք ձեր դրացիներուն հետ։ «Ձեր շահը կը պահանջէ բարեկամ մնալ ռուս ժողովուրդին»։

Ամէն պարագայի մէջ, պէտք է շնորհապարտ ըլլալ որ չի կեղծեր։ Եւ մանաւանդ, կը հասկցնէ թէ մեր պահանջները չեն համապատասխաներ բրիտանական շահերուն։ Գոնէ առ այժմ։

Եզրակացութի՞ւնը,— համբերել։ Ինչպէս ուրիշներ ալ թելադրած էին, զանազան առիթներով։

Հայ ժողովուրդը նոր չէ որ պիտի սորվի համբերութեան առաքինութիւնները։ Անոր գոյատեւման եւ յարատեւութեան գաղտնիքներէն մէկն ալ այդ առաքինութիւնն է։

Բայց, համբերութիւնն ալ սահման չունի՞։

Քրիստոս անգամ չկրցաւ համբերել շատ մը տառապանքներու եւ խաբէութեանց։

Ահա կը համբերենք 1895էն ի վեր, առանց աւելի հեռ երթալու։

Համբերեցինք, երբ վատօրէն ջուրը ձգեցին 1895ի մայիսեան Բարենորոգումներու ծրագիրը, արիւնածարաւ բռնակալութեան մը կատաղութեան յանձնելով մեզ։

Համբերեցինք 1914—1920ին, երբ, ջախջախիչ յաղթանակէ մը վերջ, վիթխարի կայսրութիւններ ծունկի բերին, իսկ Թրքական ճղճիմ ուժերուն առջեւ ծունկի եկան (Լօզան)։

Եւ ահա կը համբերենք այսօր ալ, երբ աշխարհասասան պատերազմի մը հաշուեյարդարը կը կատարեն, արդարութիւն եւ ազատութիւն խոստանալով բոլորին։

Ո՞ւր է մեր բաժինը այդ հաշուեյարդարին մէջ։

Գետերով հայկական արիւն ալ խառնուեցաւ, թէ 1914—18ի եւ թէ վերջին պատերազմին մէջ։

Գին չունի՞ այդ արիւնը։

Ինչո՞ւ անարդար կը համարուի մեր նուազագոյն պահանջը,— Ուիլսընեան սահմաններ, երբ մօտ մէկ միլիոն տարագիրներ ափ մը հողի կարօտ կը քաշեն, 25 տարիէ ի վեր։

Բախտակից ժողովուրդներ շատոնց տիրացան իրենց ազատութեան եւ հայրենիքին, իսկ մենք տակաւին բարեմիտ քարոզներ կը լսենք։

Համբերենք,— բայց մինչեւ ե՞րբ...

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ԱՐԱԶՆ ԵԿԱՒ ... »

Ներս մտայ խմբագրատունէն, սուլելով ու ըլուըլացնելով Յ. Յովհաննէսեանի մէկ երգը.

Արազն եկաւ լափին տալով,
Ժեռ քարերին ափին տալով ...

— Օրհնա՛ծ, բսաւ Վահէ, ո՞ւր էիր։ Ամառ կայ, ամառնումը չկայ, կ'ըսէ մեր գիւղացին։ Այնպէս ալ անունդ կայ, ձայնդ չկայ։ Լուր ունի՞ս որ հարսնացաւ *Ցառաջը*, գտաւ ... իր կէսը,— չորս էջով կը հրատարակուի շաբաթները ի վեր։

— Վահէ՛ ջան, պատերազմին ժանգը մաքրելու գացեր էի կեռասով ու ծիրանով։ Շուքս երկարեցի մինչեւ Նիսի կռնակը՝ Փայանս, Զոմունիքը ողջունելու։ Անցայ Տրակինեանէն հովի պէս, Մարսէյլէն՝ ծովի ալիքի պէս, Կարտանէն՝ փոթորիկի պէս, քիչ մը խաղացի եւ ակռաներովս աղացի Ավինեոնի որթառատ այգիներուն մէջ, բարձրացայ վեր մինչեւ Վալանսի հովիտը՝ թանկագին ընկերներս տեսնելու համար, մտայ Վիէնի ձորը՝ իմ գիւղիս երաժշտական կարօտախանձ խօսակցութիւնը լսելու համար, պահ մը կանգ առի Լիոնի կաղնիին հովանիին տակ, յետոյ այցի գացի Տէսինի առիւծներուն եւ Ս. Շամոնի ծիծեռնակներուն, անցայ Ռօան՝ հազորդն ունելու։ Այսպէս, պատերազմէն ի վեր գրեթէ միշտ եամբորդութեան մէջ, ժանգերս թափելու համար։

— Վերջացա՞ն թափառումներդ, տիտիկ պիտի ընե՞ս այսուհետեւ։

— Միտք չունիմ ոլիկներս շարժելու այլեւս, բայց ժիրայրը Լոնտոն կը կանչէ զիս, — զէշ չըլլար երթալ անգամ մը տեսնել խրոխտ Ալպիոնը, ջուխտ մը դառն խօսք ունիմ իրեն։ Յետոյ մեծ երազ մը,— պատմութեան եւ հեթանոս քաղաքակրթութեան սիրահար՝ կ'ուզեմ տեսնել երկիրը, ուրկէ մեկնեցան հռովմէական լեգէոնները, կամուրջ նետելու համար Հայոց արքունական գետին՝ Արազի վրայ (այն ատեն՝ Երասխ)։ Կ'ուզեմ տեսնել նաեւ տունը Մխիթարի, որու գործին վրայ հիացող մըն եմ, այդ Գործը այժմ արդիականացնելու եւ համահայկական Սփիւռքի քաղաքականութեան մը վերածելու կողմնակից։ Վերջապէս կ'ուզեմ ցատկել Եգիպտոս, «Արիք Հայկազունք» երգելու համար դամբարաններուն առջեւ անպարտելի Փարաոններուն, այսօր փոշի, մինչ ես՝ տրուպմնացորդաց, Արտաւազդեան շղթային բեկորը ձեռքիս մէջ տակաւին կենդանի։ Յետոյ անցնիլ Երուսաղէմ, քրիստոնէութեանս երիթացեալ ձորձը նետելու համար Ցիսուսի մկնտ ոսկորներուն վրայ։ Յետոյ յառաջանալ դէպի հիւսիս, իմ հայրենապաղձ ու կարօտակէզ ժողովուրդիս ուսերուն վրայէն՝ դիտելու համար Կիլիկիոյ նարնջենինե՛րը ... կանաչափառ Կիլիկիոյ նարնջենինե՛րը ոսկեգոյն, հրեշտակներու դէմքերուն պէս կլոր, ու վա՛ռ, ու փարփա՛ռ, Հայկազանցերիտասարդներուն բռունցքներուն պէս վրիժառող եւ սպառնացայտ, օ՛...

Ցանկամ տեսնել զիմ Կիլիկիա ...

— Յետո՞յ ...

— Այսպէս լեցուած, ուռնացած, պոռթկալու աստիճան յորդազեղ, յետոյ պիտի վերադառնամ՝ երգելու համար

Արազն եկաւ լափին տալով,
Ժեռ քարերին ափին տալով ...

Վաղը կը պատմեմ թէ ի՛նչ պիտի երգեմ այդ երգով, ի՛նչ պիտի դնեմ այդ երգին մէջ,— «Գետի մը փիլիսոփայութիւնը»։

ԱՐԱԶ

Կը հրաժարի

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ստորագրեալս, անդամ Ազգ. Ճակատի, կը հրաժարիմ այդ Միութենէն, համաձայն Հ.Յ.Դ. Կեդր. Կոմիտէի Յուն. 24 Թուակիր յայտարարութեան։

Մեսրոպ Նարոյեան

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ ԳԱՑՈՂՆԵՐՈՒ օտար դրամի քանակը նորէն սահմանափակուեցաւ։ Անոնք որ Անգլիա կ'երթան, կրնան առնել միայն 5 սթերլին, մինչդեռ վերջերս կը ստանային օրական 3 ոսկի, 15 օրուան այցելութեան մը համար, հինգը՝ կանխիկ, մնացեալ 40ը չէքով, գանձելի Անգլիոյ մէջ։ Պելճիոյ համար սահմանուած է 500 պելճիական ֆրանք, Զուիցերիոյ համար՝ 50 զ. ֆրանք։ Դիւրութիւններ պիտի տրուին ուսանողականներուն։

ՅԱՒԱԼԻ ԱՐԿԱԾ ՄԸ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ ԹՈՒԼՈՆ

Երէկուան Թերթը տպուած էր արդէն, երբ ստացանք հետեւեալ տեղեկութիւնը, հեռաձայնով.

— Յաւալի արկած մը խոր յուզումի մատնեց գաղութը, մասնաւորապէս Պոմոնի շրջանը։ Ֆրանսահայ Երիտասարդական Միութեան Պոմոնի մասնաճիւղը դաշտահանդէս մը կազմակերպած էր անցեալ կիրակի օր։ Քառասունի չափ երիտասարդներ ու երիտասարդուհիներ կը վարձեն Ժան Պէվիրճեանի բեռնակառքը եւ առտուն կանուխ ճամբայ կ'ելլեն դէպի Թուլոն, մօտակայ գիւղի մը մէջ զուարճանալու համար։ Գիւղին հազիւ քանի մը հարիւր մեթր մնացած, կառքը, որ շատ ծանրաբեռնուած էր ու արագօրէն կը սուրար, յանկարծ իր հաւասարակշռութիւնը կը կորսնցնէ վըտանգաւոր ու զարձդարձիկ ճամբուն վրայ ու կը գլորի փոսի մը մէջ, երեք մեթր բարձրութենէ մը։ Վիրաւորուած են 28 հոգի։ Ծանր վէրքեր ստացողները անմիջապէս փոխադրուեցան Թուլոնի հիւանդանոցը, իսկ մնացեալներ Մարսէյլ վերադարձան շոգեկառքով։ Կառավարը Հայ մըն էր։ Առ այժմ մեռեալներ չկան եւ կը յուսացուի որ բոլորն ալ դարմանուին շուտով։

Ահաւասիկ ծանրապէս վիրաւորուածներուն անունները.— Օր. Իվոն Ճգնաւորեան, 30 տարեկան, Յովհաննէս Ճգնաւորեան, 38 տարեկան, Ռօզէթ Համբարձումեան 23 տարեկան, Ժան Պէվիրճեան 19 տարեկան, Մարգրիտ Բրուտեան 13 տարեկան, բոլորն ալ Պոմոնէն։

Ուրիշ մանրամասնութիւններ կը հաղորդեմ յաջորդով։

Ընդծովեայ հիւլէ-ռումբն ալ փորձուեցաւ

Հիւլէ - ռումբի հինգերորդ փորձը կատարուեցաւ չորեքշաբթի գիշեր ժամը 22.35ին (փարիզեան ժամ), այս անգամ ծովուն տակէն։ Կոնաձեւ ջրասիւն մը բարձրացաւ մինչեւ 1500—2500 մեթր, փրփուր եւ կապոյտ շոգի մը արձակելով։ Երբ շոգին ցնդիլ սկսաւ, օդանաւերը ստուգեցին որ տակաւին 5—10 մարտանաւեր ջուրին երեսը կը մնան։ Ասոնց մէջ էին «Նեվատա» զրահաւորը, 29.000 թոն տարողութեամբ, երեք ծանր յածանաւեր եւ օդանաւակիր մը։ Պայթումէն ութ վայրկեան վերջը երկու մեթր բարձրութեամբ ալիքներ խուժեցին Պիքինի կղզիին վրայ։ Մանրամասնութիւններ կը պակսին բուն արդիւնքի մասին։ Պայթիւնը կը լսուէր անթելով, Ամերիկայի, նոյնիսկ Անգլիոյ մէջ։ Ձայնը աւելի շատ հովի մը սուլոցին կամ ալիքներու փշալումին կը նմանէր քան պայթումի աղմուկին։

X Պ. Կրոմիքօ, Ապահովութեան Խորհուրդին ռուսական պատուիրակը, Յուլիս 24ին հաղորդեց թէ իր կառավարութիւնը կը մերժէ ընդունիլ ամերիկեան պատուիրակութեան Թելադրութիւնները, հիւլէական ռումբի հսկողութեան մասին։ Ամերիկեան պատուիրակութիւնը կ'առաջարկէր որ Ապահովութեան Խորհուրդին իրաւասութիւն տրուի գործադրելու տրուած որոշումները, երբ հիմնապէս բռնաբարուին ապահովութեան կանոնները։ Կ'առաջարկէր նաեւ որ Հինգ Մեծերը այս պարագային չգործածեն իրենց վեթոյի իրաւունքը։

Խորհրդային պատուիրակութիւնը չաբաթներ առաջ պահանջած էր միջազգային դաշնագիր մը կնքել, օրէնքէ դուրս հռչակելով հիւլէական զէնքերը եւ ոչնչացնել բոլոր հիւլէական ռումբերը, դաշնագրին գործադրութենէն վերջ, երեք ամսուան ընթացքին։ Մոսկուա չընդունիր միջազգային հսկողութեան սկզբունքը եւ կ'առաջարկէ որ իւրաքանչիւր պետութիւն ինք ազատօրէն գործադրէ տրուելիք որոշումը, իր երկրին սահմաններուն մէջ։

Թրքական ընտրութեանց խայտառակութիւնները

Պոլսէն կը հեռագրեն Յուլիս 24 թուականով.

— Դեմոկրատ կուսակցութեան վարիչները այսօր բողոքեցին կառավարութեան, ընտրութեանց առթիւ կատարուած ապօրինութեանց դէմ որոնք մեծ զայրոյթ պատճառած են։ Բողոքագիրը կ'ըսէ թէ Դեմոկրատները մէկ աթոռ իսկ չեն շահած Իզմիրի մէջ որ իրենց միջնաբերդն է։ Կացութիւնը լարուած է Իզմիրի մէջ։ Դեմոկրատները արտօնութիւն խնդրեցին հրապարակային ժողով մը գումարելու հոն վաղը, հանդարտեցնելու համար կուսակցութեան անդամներուն յուզումը։ Տակաւին չեն հրատարակուած ընտրութեանց պաշտօնական արդիւնքները։ Կուսակցութեան բանբերը կը յայտարարէ թէ իրենց հաշիւներուն համաձայն Իզմիրի քուէներուն մեծ մասը Դեմոկրատները տուած էին։

Մեծ զայրոյթ կը պատճառէ քուէարկութեանց արդիւնքին ծանուցման յետաձգումը։ Անպաշտօն տեղեկութեանց համաձայն Դեմոկրատները շահած

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԶՐՈՅՑ ԱԿՆԱՌՈՐ ՔԱՂԱՔԱԳԷՏԻ ՄԸ ՀԵՏ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԵՒ ԻՐ ԴԱՏԻ ՄԱՍԻՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

— Եթէ մենք չըլլայինք, ո՞ւր պիտի տեղաւորէիք Սուրիոյ 200.000ի հասնող հայութիւնը ։

— Եթէ դուք չըլլայիք, մենք 200.000 Հայեր իրենց հողերէն դուրս տեղաւորելու հողն ալ չէինք ունենար. որովհետեւ եթէ դուք չօգնէիք մեր թըշնամիներուն, մենք այսօր կ'ունենայինք մեր սեփական հայրենիքը արեւմտեան Հայաստանի հողերուն վրայ...

— Համբերութիւն պէտք է ունենաք. այսօրուան Հայաստանը բաւական չէ՞ ձեր համրանքին համար...

— Վճռապէս կը յայտարարեմ որ բաւական չէ ոչ իր տարածութեամբ, ոչ ալ իր արտադրական կարողութեամբ։ Մնաց որ, հարցումի այդ ձեւը շատ անպատշաճ է։ Մենք կը պահանջենք վերադարձը մեր պատմական հողերուն։ Մեր ունեցածը այնքան քիչ է որ ուրիշներուն բաշխելու տրամադրութիւն չունինք։ Այդ առատաձեռնութիւնը թող ուրիշ ազգեր ընեն։ Ինչո՞ւ ծուռ աչքով կը նայիք մեր Դատին ու մեր պահանջներուն վրայ...

— Խնդիրը ձեր կարծածին չափ պարզ չէ. Հայաստանի հողերուն ընդարձակումը կը նշանակէ Թուրքիոյ քայքայումը...

— Որուն անշուշտ չէք հանդուրժեր...

— Բնականաբար ոչ. դուք գիտէք թէ ինչ կարծիք ունինք մենք այդ մասին։ Կը նշանակէ նաեւ ուրիշ բան ...

— Այդ մէկն ալ գիտենք. ուրեմն դուք կը սպասէք որ մենք զոհենք մեր շահերը, մենք մոռնանք մեր իրաւունքները, որպէսզի այդ «բանը» չպատահի .

— Անկեղծօրէն ըսելով, ճիշդ այդ բանն է որ կը սպասուի ձեզմէ։ Մենք չենք ուրանար ձեր պատմական իրաւունքները ։

— Ջուրանալը բաւական չէ։ Ի՞նչ դրական քայլեր առնուած էին ժամանակին կամ ի՞նչ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին ապագային — ապագայ ըսելով կը հասկնամ յառաջիկայ Հաշտութեան Խորհրդաժողովը — գոհացնելու համար ժողովուրդ մը որուն մասին դուք անձամբ շատ առիթներով ըմնահատութեամբ արտայայտուած էք ։

— Ես ի վիճակի չեմ անշուշտ իմ խմացածներս կամ անձնական ենթադրութիւններս հրապարակաւ յայտարարելու։ Ինչպէս գիտէք, ոչ նախարար եմ, ոչ ալ պետական պաշտօնատար։ Ի հարկէ հազարումէկ առիթ ունիմ տեղեկութիւններ քաղելու, օրուշ ծրագիրներ իմանալու։ Շատ անգամներ խօսած եմ ձեր Դատին մասին, ու շատ ծանօթ անձերու հետ։ Դուք գիտէք թէ որոնց կը յաճախեմ ու ովքեր կան իմ անմիջական շրջապատիս մէջ։ Գիտէք թէ ինչ տեսակ անձերու սեղանակից կ'ըլլամ, ինչ ընդունելութիւններու կը մասնակցիմ, ո'րդեսպանատուները կ'այցելեմ։ Տակաւին անցեալ օր ձեր մասին արտայայտուեցայ Արքունիքին մէջ...

— Անհունօրէն երախտապարտ եմ այդ բացառիկ պատիւին համար...

— Կը ցաւիմ սակայն ըսելու որ դուք կը մնաք բոլորովին անծանօթ այդ շրջանակներուն։ Ո՞վ է յանցաւորը, դուք, որովհետեւ, ինչպէս ըսի քիչ առաջ, տակաւին չէք ըմբռնած թէ քարոզչական աշխատանքը որքան ազդու զէնք մըն է քաղաքական հարցեր լուծելու համար։ Ինչո՞ւ ամսաթերթ մը չէք հրատարակեր այստեղ, ինչո՞ւ անգլերէն լեզուով հայանպաստ հրատարակութիւններ չունիք։ Մի մոռնաք որ այսօրուան վարիչ շրջանակներուն մէջ կան դէմքեր որոնք պատանիներ էին 1918—1920ին. հետեւաբար ոչ մէկ բան գիտեն ձեր մասին։ Պատճա՞ռը, ձեր անհոգութիւնը եւ քէնը..

— Այդ բառերով չէ որ պիտի կրնայիք բացատրել մեր այսօրուան ուղղութիւնը։ Ընդհակառակն՝ մեր ժողովուրդը կը հետեւի ձեր լեզուին ամէնէն սիրուն ասացուածքներէն մէկուն — once bitten twice shy: *Մեր աչքը այնքան վախցած է, մեր լեզուն այնքան այրած է, ու այնքան յուսախաբութիւններ կրած ենք որ ...*

— Պատմական ժողովուրդի մը համար անվայել է այդ յուսահատութիւնը ։

— Մերինը յուսահատութիւն չէ, այլ դառնութիւն։ Մնաց որ, դիւանագիտութիւնը — առնելով այս բառը իր ամէնէն կոպիտ իմաստով — մեր առաքինութեանց մաս չի կազմեր։ Մենք կեղծել չենք գիտեր, նոյնիսկ ի նպաստ մեր Դատին. մենք տարբեր ըմբռնում ունինք քաղաքագիտութեան մասին ...

— Սխալ է այդ ուղղութիւնը։ Օրինակ մը տամ ձեզի. շատ անգամներ կրկնած եմ ձեզի թէ կը սիրեմ հայ ժողովուրդը։ Մի զարմանաք, եթէ ըսեմ որ Թուրքերուն ալ ըսած եմ թէ կը սիրեմ զիրենք ։ Ինչո՞ւ չէ ...

— Ուրեմն դուք ալ կ'ընդունիք թէ մենք բոլորովին տարբեր ժողովուրդներ ենք, մենք ու Եւրոպացիներդ ։

— Ճիշդ առոր համար ալ կորսնցուցած էք ձեր պայքարը, գոնէ մինչեւ այսօր։

— Կորսնցուցած ենք, թերեւս. բայց չենք կորսնցուցած կռուելու մեր ընդունակութիւնն ու կորովը, որովհետեւ չորս հազար տարի է կը կռուինք պահելու համար մեր ինքնութիւնն ու ազգային արժէքները։ Ու կը կարծեմ թէ բաւական ճամբայ կտրած ենք այդ ուղղութեամբ ...

— Այո՛, մեծ, շատ մեծ բան է որ դուք կրցած էք պահել ձեր գոյութիւնը, ձեր մշակոյթը, ձեր եկեղեցին, ձեր լեզուն, հակառակ բոլոր հալածանքներուն ու դժուարութեանց ։

Այս ընդհանուր խօսքերէն վերջ, ուզեցի վաւերական նորութիւններ լսել բարեկամէս օրուան անմիջական հարցին — Հայկ. Դատին — մասին եւ յանկարծ հարցուցի.

— Ի՞նչ տպաւորութիւն ստեղծեցին անցեալ Սեպտեմբերին արտաքին նախարարներու խորհրդաժողովին եւ Ցունուարին Միացեալ Ազգերու ժողովին ներկայացուած մեր յուշագիրները՝ ձեզի ծանօթ շրջանակներու մէջ։

— Բովանդակութիւնը անակնկալ չէր անշուշտ, բայց պահանջին բնոյթն ու տարողութիւնը զարմանք պատճառեցին. մանաւանդ Դաշնակցութեան կողմէ ներկայացուածները, յայտնի է որ համազգային է շարժումը ...

— Այո, մեր քաղաքական Դատը մէկ է եւ անբաժանելի—ներկայ Հայաստանին վերադարձնել Ուիլսընեան սահմանները։

— Իրագործելի բաղձանք չէ առայժմ, ինչպէս հասկցուցի քիչ առաջ։

— Յուշագիրները օրակարգի վրայ դրուեցա՞ն որ եւ է ատեն։

— Փոքրիկ եղան կարծեմ շահակից պետութեան մը կողմէ, բայց ապարդիւն ...

— Ի՞նչպէս կը բացատրէք Անգլիոյ Արտաքին նախարարին փետրուար 21ի յայտարարութիւնը թէ «ժողովուրդներու այնպիսի տեղափոխութիւն մը կատարուած է որ ազգային խնդիր կարելի չէ յարուցանել». «տեղափոխութիւն» բառը երբէ՞ն ի վեր հոմանիշ է «ջարդ» բառին՝ ձեր լեզուին մէջ..

— Շատ բարակը մի փնտռեր ...

— Ես բարակը փնտռող չեմ, բայց մենք ժողովուրդ ունինք մեր ետին, համեստ բազմութիւններ որոնց համար «քաղաքական անհրաժեշտութիւնը» եւ դիւանագիտական լեզուն չինարէնի չափ անհասկնալի են։ Ապրիլին սգահանդէս կատարուեցաւ Փարիզի մէջ ու սրտցաւ հայրենակիցներ դառնօրէն արտայայտուեցան Արտաքին Նախարարին այդ խօսքերուն առթիւ ...

— Ձեզ մեղադրեր...

— Որ եւ է փաստ կա՞մ, ձեզի ծանօթ, որ Խորհրդային Միութիւնը դրաւոր ու պաշտօնապէս պահանջած ըլլայ մեր հողերուն կցումը մեր այսօրուան հանրապետութեան ...

— Միայն Փոցտամի ժողովին ատեն (1945 Յուլիս), ու այն ալ բերանացի.— Կարս, Արտահան, ուրիշ ոչինչ .

— Արդի՞ւնքը ...

— Պէտք է սպասել։ Մինչ այդ, կը թելադրեմ լրջութիւն, խոհեմութիւն եւ չափաւորութիւն ձեր բոլոր շարժումներուն մէջ։ Կը դանդատիք թէ մենք ձեզ լքած ենք, մոռցած ենք ձեր Դատը, ձեր իրաւունքները։ Մեծագոյն բաղձանքս է որ աւելի դառըն յուսախաբութիւններ չկրէք այս անգամ ։ Կը գանգատիք թէ բարեկամներ չունիք այս երկրին մէջ։ Բարեկամներ չունէիք երէկ ալ, 1915ին, 1918-ին, 1920ին կամ հազիւ թէ քանի մը հոգի ։

— Հապա ի՞նչպէս եւ ինչո՞ւ ստորագրեցիք Սեվրի դաշնագիրը, 88րդ յօդուա՞ծը ...

— Օրուան պայմաններու անմիջական ազդեցութեան տակ առնուած քայլեր որոնց գործադրութեան միայն դուք կը հաւատայիք. ձեր ամէնէն յայտնի բարեկամներէն մէկը լորտ Հ... գործակից Լորտ Ճորճի, ցաւով կ'ըսէր ինծի այդ օրերուն որ Հայերը շատ բան կը պահանջեն, ու շատ բան կը սպասեն ...

— Բայց չէ՞ որ խոստացաք պատերազմի ամէնէն տաք շրջանին ...

— Երախայի պէս մի խօսիք. մոռցէք հին օրերը։ Ձեր քաղաքական Դատը մեզի ներկայացնելէ առաջ խօսեցէք մեզի ձեր մշակոյթին մասին. այդ ձեւով է միայն որ համակրութիւն եւ քաջալերութիւն կրնաք գտնել։ Բարեկամութիւններ մշակեցէք բոլոր դրացի երկիրներուն հետ։ Ձեր շահը կը պահանջէ բարեկամ մնալ ռուս ժողովուրդին ...

— Ատիկա մեր քաղաքականութեան գլխաւոր առանցքն է ներկայիս. ոչ մէկ տարակարծութիւն այդ մասին մեր քաղաքական հոսանքներուն միջեւ։ Հայ եւ ռուս ժողովուրդները բարեկամ պիտի մընան միշտ ։

— Շատ բարի, բայց անշուշտ ասիկա չի նշանակեր որ պիտի մոռնաք մնացեալները...

— Վերջին հարցում մը — Ներգաղթի շնորհիւ Հայաստան կրնան երթալ բաւական թիւով Հայեր յառաջիկայ տարիներու ընթացքին։ Արտասահմանի մէջ ունինք մօտ մէկ միլիոնի համրանք մը, ի՞նչ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին մնացեալներուն քաղաքացիական դիրքը ապահովելու համար այս կամ այն երկրին մէջ..

— Ճիտակը ըսելով ոչ մէկ տեղեկութիւն ունիմ այդ մասին, բայց կը հասկնամ ...

ԺԻՐԱՅՐ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀԱՐԱՒ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

Անոնք որ Արժանթին կ'երթան

ԽՄԲ. — Ինչպէս պատերազմէն առաջ, այս անգամ ալ միտումներ կան որ կ'ուզեն Հարաւ. Ամերիկա երթալ, բախտ փնտռելու համար, փոխանակ օգտուելու Ներգաղթէն։ Այդպիսիներուն ուշադրութեան կը յանձնենք հետեւեալ թղթակցութիւնը. —

Երբ ամբողջ եւրոպական ու ասիական տարածութիւններու վրայ անօթութեան եւ թշուառութեան անողոք հոգր կապարի մը ծանրութեամբ կը ճնշէ բազմամիլիոն ժողովուրդներու վրայ, շատ բնական է, որ հազարաւորներու աչքը դէպի Հարաւային Ամերիկայի հեռաւոր ափերը յառէին, անկէ սպասելով փրկութեան միջոցները։

Անոնք որ բարեկամներ կամ այլ միջոցներ ունին, մասամբ կ'օգտուին այս երկիրներու տընտեսական բարգաւաճ կացութենէն, իսկ ուրիշներ ամէն հնարաւոր միջոցներու կը դիմեն, կերպ մը ապաստան գտնելու համար հիւրընկալ այս ափերուն վրայ։

Ոչ միայն անհատական, այլ եւ հաւաքական ջանքեր կ'ըլլան, գաղթականներու հոծ բազմութիւններ այս կողմերը տեղաւորելու համար։

Սակայն եւ այնպէս, հակառակ ամէն տեսակ պաշտօնական ու այլ կարգի դիմումներուն, շարք մը փորձեր ապարդիւն կ'անցնին, որովհետեւ յատկապէս արժանթինեան ներգաղթի մարմինները շատոնց ի վեր սեղմած են նորեկներու մուտքը իրենց սահմաններէն ներս։

Եւ ասիկա, հակառակ անոր որ այս երկրի ծովածաւալ տարածութիւնները աւելի քան որեւէ այլ հանրապետութիւն մը հրամայական պահանջ մը ունին նորեկներու ։

Ոչ միայն հազարաւոր, այլ հարիւր հազարաւոր ուժերու կենսական անհրաժեշտութիւն մը կայ։ Կը պակսին տարրական աշխատաւորներ, մասնագէտներ, այլ մանաւանդ հողագործներու հուժկու բազուկներ։

Անոնք որ, այս կամ այն ձեւով կը յաջողին նիւթական ու այլ միջոցներով կերպ մը այս երկրին սահմաններէն ներս անցնիլ, պէտք է լաւատեղեակ ըլլան թէ ժամանակաւոր հիւրեր են եւ ուշ կամ կանուխ հաշուետու պիտի ըլլան օրէնսդրութեանց։

Իսկ օրինական մուտքի համար անհրաժեշտ է լրացնել օրինական պայմաններ։

Ինչպէս ծանօթ է, վերջին ժ[illegible]նակաշրջանին օրուան իշխանութիւնները մեկ[illegible]ցին պետական պաշտօնական դիմումներ, որով կ'ուզէին զանգուածային ներգաղթ մը կատարել, եւ Արժանթինի մէջ տեղաւորել եւրոպական այս կամ այն պետութիւններու մէջ ցրուած զինուորական այն ուժերը, որոնք քաղաքական բուռն տարակարծութեանց հետեւանքով չեն ուզեր իրենց հայրենիքը վերադառնալ ։

Այս ուղղութեամբ ծանօթ է Իտալիա ապաստանած շուրջ քսան հազար լեհ ռազմիկներու դիմումը, որ առայժմ առկախ կը մնայ։ Արժանթին մասնաւոր երաշխիքներ կը պահանջէ՝ որպէսզի ներգաղթի այս տարրերը հոս ժամանալէն վերջ հողագործութեամբ զբաղին։ Այսինքն ըլլան այն պիտանի ուժերը որոնք գիւղական աշխատանքներու համար օգտակար կրնան ըլլալ։

Արժանթին պէտք ունի միայն անոնց, որ այս երկիրը հասնելով ոչ թէ քաղաքներու մէջ կը խըռնուին, բնակարանային նոր դժուարութիւններ պատճառելով, այլ ուղղակի անծայրածիր արժանթինեան տափաստանները կը ծաւալին՝ բերրի հողը մշակելու, անասնաբուծութեան զարկ տալու, գիւղատնտեսական վերելքը կրկնապատկելու համար։

Իսկ այս տեսակէտով առայժմ իբր ցանկալի տարր կը նկատուին Իտալիոյ գիւղացիները, որ ինչպէս պատերազմէն առաջ, այժմ եւս կը մնան ներգաղթի հիմնական ուժը։ Անոնք են որ սպանիական բազմաթիւ այլ գաղթականութեանց հետ զօրավիգ հանդիսացան այս երկրի տնտեսական վերելքին։ Լատինական այս ցեղերու բազմութիւններն են որ տարիներու յարատեւ ու տքնաջան աշխատանքով հիմնաքարը դարձան անասնաբուծութեան, հողագործութեան եւ ընդհանրապէս գիւղատնտեսական աշխատանքներու զարգացման -թեան։

Ասկէ զատ, ստեղծուած է նաեւ ազգայնական հոսանք մը, որուն համաձայն կառավարութիւնը կը նախընտրէ հիւրընկալել ամէն անոնք որ իրապէս ցեղային մերձեցում մը ունին այս երկրի ազգաբնակչութեան հետ։ Պատերազմի ընթացքին բազմաթիւ օտարականներու ապօրինի մուտքը այժմ աւելի քան երբեք արթնցուցած է տեղական իշխանութիւնները։ Մանաւանդ որ այդպիսիները միայն առեւտրական զբաղումներ փնտռելով, օգտակար չեն կրնար ըլլալ գիւղատնտեսական ծրագիրներուն։

Մինչեւ որ նոր օրէնքներ չմակուին, ներգաղթի համար պիտի արտօնուին անոնք միայն, որոնք ֆիզիքական իրենց ուժով կրնան իրապէս օգտակար դառնալ այս երկրի գիւղական աշխատանքներուն։

ՍՄԲԱՏ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԸ

ԽՄԲ.— Անակնկալ մը՝ այս յօդուածը: Գրողը, Պոլսեցի, որ տարիներէ ի վեր Փարիզ կը բնակի, մասնակցած է խանասորի պատմական արշաւանքին: Կը հրատարակենք նոյնութեամբ. —

Ես, որ ականատես էի, անձամբ, այդ անմոռանալի ճակատամարտին, մինչեւ այսօր ալ յուզումով կը յիշեմ զայն. կարծես թէ՝ երէկ էր պատահած, մինչդեռ 49 տարի է անցած...

Խանասորի դաշտը տարածուած է երկու սարերու մէջտեղ, մէկ կողմը՝ Դերիկայ սարը, միւս կողմը Արաուլն է: Դաշտը կը սկսի հիւսիսէն, որ կը տանի դէպի Աղբակ եւ Վան, իսկ հարաւի ճանապարհը՝ դէպի Պարսկաստան:

Այս դաշտը միակ ճանապարհն է, որ՝ Հայաստանէն Պարսկաստան կը տանի: Հոն շարուած էին Շարաֆի 250 վրանները հիւսիսէն դէպի հարաւ, այնպէս որ, Հայաստանէն եկողը պարտաւոր էր անցնիլ նախ Շարաֆի երեք սպիտակ վրաններու առջեւէն եւ յետոյ 250 սեւագոյն, ամբողջ Մազրիկ ցեղի վրաններու ճամբով, որոնք շարուած էին դէպի Պարսկաստանի ուղղութիւնը: Այսպէս էր պատրաստեր Շարաֆը իր թակարդը, որսալու համար հայ անպաշտպան գաղթականները:

1896—97ին ամենօրեայ կոտորածներու, կեղեքումներու, առեւանգումներու տարին, Հայաստանի հալածական հայրենակիցները մէկ ելք կը գտնէին, Թուրք եւ քիւրտ ոճրագործներու ձեռքէն ազատուելու մէկ միջոց,— գաղթել Պարսկաստան, եւ այնտեղէն ալ Ռուսաստան, իրենց հարազատ հայրենիքը եւ ինչքը ձգելով գազաններուն ձեռքը:

Բայց այդ արիւնկզակ Շարաֆը, այդ վամպիրը, Թունաւոր մամուկի նման իր ոստայնը լարած Խանասորայ դաշտին մէջ, կը հետապնդէր իր որսը, սպաննելով, կողոպտելով, իսկ գեղեցիկ կիները եւ մատղաշ աղջիկները իր հարէմը քշելով: Քանի՜ քանի անգամներ աղաղակած էին որ դադրեցնէ իր հալածանքները, բայց ճիւաղը Համիտի խօսքերով, խոստումներով քաջալերուած, կարեւորութիւն չէր տար եւ կը շարունակէր իր ոճիրները:

Ահա այդ էր գլխաւոր պատճառը, որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը պատրաստեց Խանասորի արշաւանքի ծրագիրը, ցոյց տալու համար թէ թշուառ գաղթականներն ալ պաշտպան մը ունին, որ կրնայ իրենց վրէժը լուծել:

Այնտեղ, Սալմաստի մէջ, մեր Փէտայի քաջերը, տասնեակներու խումբեր կազմած, կը սպասէին, այդ նշանա[?]ւոր օրուան ...:

Մեր առաջին [?]տասնեակի գլխաւոր պաշտօնն էր արտասահմանէն եկած բոլոր փամփուշտները մաքրել, իւղերը սրբել, ճաթած կամ աւրուած փամփուշտները զատել, եւ այդ պակաս փամփուշտներով նշանառութեան փորձեր կատարել ամբողջ օրը: Աստր շնորհիւ էր որ մեր տասնեակին անդամները անվրէպ նշանառուներ էին եւ բոլորն ալ զարգացած երիտասարդներ:

Ահաւասիկ անոնց անունները — բոլորն ալ ծանօթ՝ հայկական յեղափոխութեան պատմութեան մէջ:

Առաջինը Եփրեմն *էր, Կուկունեանի այն ընկերներէն, որ Սիպերիայէն փախած էր եւ 3 ամիս քալելով հասած մինչեւ Պարսկաստան, մասնակցելու մեր արշաւանքին: Այդ երկար ճամբորդութենէն ոտքերը ուռեր էին, ուստի ստիպուեցաւ ձիաւորներու հետ մասնակցիլ, իսկ արշաւանքէն վերջ մնաց Թէհրան եւ մեծ դեր կատարեց այնտեղ: Երկար ատեն Իրանի յեղափոխութիւնը վարելէ վերջ, սպաննուեցաւ իր պարսիկ ընկերոջ կողմէ:*

Երկրորդը, Սարգիս Օհանջանեանն *էր (Ֆարհատ) որ Հայաստանի մէջ քանի քանի ճակատամարտներու մասնակցած էր եւ մեծ դեր կատարած յեղափոխական շրջանին:*

Երրորդը, Թռուցիկ Գէորգը, *Թիֆլիսցին, ուսուցիչ, ճեմարանը աւարտած, որ վերջը Պուլկարիոյ մէջ գործօն դեր կատարեց, պատիւ բերելով մեր կազմակերպութեան:*

Չորրորդը Կրետացին *էր, բնիկ Ղզլարցի, որ Կրետէի յեղափոխութեան միջոցին կ'ուզէր կամաւոր երթալ, Թուրքերուն դէմ կռուելու համար, բայց, մեր արշաւանքին մասնակցեցաւ: Աստր համար էր որ Կրետացի կը կոչէինք: Դժբախտաբար, այդ վսեմ եւ ազնիւ հերոսը, որ արշաւանքի առտուն իմ ձախ կողմս էր, ճակատէն մէկ գնդակով սպաննուեցաւ, Շարաֆի վրաններէն տասը քայլ անդին:*

Հինգերորդը Սաղաթէլ խանն *էր, որ այդ նոյն առտուն ճակատամարտի մէջ, սրունքէն մեծ վէրք մը ստացած էր: Շարաֆի ձիերէն մէկուն վրայ բեռցուցինք եւ ուղարկեցինք Արաուլի սարալանջերը, այդ օրուան լուսաբացէն երկու ժամ առաջ, դէպի Խանասորի դաշտը: Նոյն իրիկունը զինագործ Կարօի հետ միասին պիտի նահատակուէին երկուքն ալ:*

Վեցերորդը եւ եօթներորդը Միրզայեան *երկու եղբայրներ, Թեհրանցի,* Ախա *եւ* Յովսէփ: *Վերջինը Թեհրանի մէջ մաքսատան կարեւոր պաշտօնեայ էր, ազնիւ հայրենասէրներ երկուքն ալ:*

Ութերորդը, Արշակը, *Նիկոլ Դումանի փոքր եղբայրը, որ Թախանձագին խնդրած էր եղբօրմէն, մասնակցելու համար:*

Իններորդը, Փոքր Կարօն, *Հաշտարխանցին, որ արշաւանքէն վերջ Պոլիս էր գացած, այնտեղ, ուրիշ յեղափոխական ընկերներու հետ եւ միասին կախաղան էին բարձրացած:*

Տասներորդը ես էի, խանասորցին, *այս տողերը գրողը: Հաւանաբար միակն եմ որ ողջ եմ մնացեր եւ ահա կը փորձեմ նկարագրել արշաւանքը, մօտ կէս դար վերջը:*

×

Խանասորի Արշաւանքը...

1897 Յուլիս 25ին լուսնալու գիշերը, մեր երկու հարիւր յիսուն հայդուկներու գունդը եւ յիսուն ձիաւորներու ջոկատը ամբողջ գիշերը քալելով, Սալմաստէն դէպի Թուրքիոյսահմանը անցնելով, Արաուլ սարի լանջերէն կ'իջնէինք հանդարտ քայլերով Խանասորի դաշտի ուղղութեամբ: Թէեւ աստեղազարդ, բայց խիստ մութ էր այդ գիշերը: Հեռուէն հազիւ կը նշմարուէին վրանաձեւ շուքեր միայն:

Արշալոյսին մօտ երկու ժամ էր մնացեր, երբ մեր յիսուն ձիաւորներու ջոկատը մեզմէ բաժնուեցաւ, դաշտին արեւմտեան կողմը, իսկ մեր տասնեակը կ'ուղղուէր դէպի հիւսիսային կողմը, ուր հեռուէն կը նշմարուէին Շարաֆի երեք սպիտակ վրանները: Իսկ Մազրիկ ցեղի սեւագոյն վրանները, երկու հարիւր յիսուն, շարուած էին դէպի հարաւ:

Մեր առաջին տասնեակը խումբին առջեւէն կ'երթար. իսկ մնացեալ քսանըչորս տասնեակները անոր կը հետեւէին:

Արշալոյսին հազիւ մէկ ժամ էր մնացեր, երբ մեր առաջին տասնեակը, յամր քայլերով, առանց ազմուկ հանելու, գաղտագողի կը մօտենար Շարաֆի երեք սպիտակ վրաններուն:

Նիկոլ Դուման յիսնապետի դերը ունէր այդ օրը, իսկ Վարդանը ընդհանուր հրամանատարի:

Արաուլ սարէն իջնելով մեր բանակը այնպիսի դիրք մը բռնեց որ մեր առաջին տասնեակը միայն տասը քայլ հեռու էր Շարաֆի վրաններէն, իսկ վերջին քսանեւհինգերորդ տասնեակը 40—50 քայլ հեռու: Այնպէս որ հարաւէն մեր ձիաւորներու գնդակները եւ արեւելքէն մեր արձակած գնդակները խաչաձեւ կը զարնէին եւ այդ ձեւով արձակուած գնդակներէն հրաշքով միայն կարելի էր ազատիլ: Տարաբախտաբար այդ հրաշքը տեղի ունեցաւ նոյն օրը:

Լուսինը վաղուց ծածկուած էր արեւմտեան սարերու ետեւը: Հակառակ աստեղազարդ երկնքին պլպլումներուն, անկարելի էր զանազանել մեր մօտին հրացաններուն կապտագոյն նշանակէտերը, թէեւ բոլորս անվրէպ նշանառուներ էինք:

Արշալոյսը դեռ չէր բացուած, մեր առաջին տասնեակը հազիւ մօտեցած էր տասը քայլ Շարաֆի վրաններուն, յարձակման փողը դեռ չէր հնչած, Աղբակի կոտորածներու, Հայաստանի աւերակներու վրէժի ժամը հասած էր...:

Յանկարծ, կարծես բնազդ մը արթնցուց բոլորը: Աքլորները սկսան կանչել, հարիւրաւոր ձիերը խրխնջել, շուները հաջել: Քիւրտերը «հաւա՛ր, հաւա՛ր» պոռալով իրենց խոր քունէն արթնցան: Այդ տարօրինակ, անսովոր գոռում — գոչումի ձայները, մեզ ժամանակ չձգեցին մէկ վայրկեան եւս սպասել, յարձակման փողը հնչելուն:

Մեր առաջին տասնեակը սկսաւ կրակել: Գնդակները կ'իյնային Շարաֆի այդ երեք վրաններուն վրայ: Մենք հազիւ տասը քայլ հեռու էինք:

Մեր հրացաններու ձայներէն ամբողջ գունդը սկսաւ կրակել, առանց հաշուելու փամփուշտները:

Այդ անդադար հրացանաձգութենէն հրացաններու խողովակները այնքան տաքցեր էին որ անկարելի էր ձեռք դպցնել:

Երբ այդ հրացանաձգութիւնը դադրեցաւ առաւօտ էր եւ Մազրիկ ցեղի վրանները կը վառէին:

(Մնացեալը յաջորդով) ԽԱՆԱՍՈՐՑԻ

«Իսկէնտէրունը կ'ուզենք»...

(Մասնաւոր թղթակցութիւն Յառաջի)

Այն շրջանին, երբ Անգարայի մէջ տեղի կ'ունենային Թուրքեւլիբանանեան շփումներ, ընդհանուր համոզում էր՝ թէ Թուրքիա պիտի ուզէ խօսք առնել Սուրիայէ, թէ կը հրաժարի Իսքէնտէրունի մասին իր բոլոր պահանջներէն:

Բանակցութիւնները վերջ գտան, եւ Լիբանանի Նախագահը վերադարձաւ: Յանկարծ, Սուրիական մամուլի մէջ ծայր տուաւ յարձակում մը՝ Թուրքիոյ եւ Թուրք թերթերու վրայ, երբ մանաւանդ Սուրիոյ վարչապետ Սաատալլահ Ճապրի, յայտարարեց Յունիս 26ին.

— « Ո՛չ ոքի պարտականութիւն տուած ենք սուրիական խնդիրներով զբաղելու: Թուրքիոյ եւ Սանճաքի հանդէպ մեր դիրքը ծանօթ է, եւ ոեւէ փոփոխութիւն չկայ կացութեան մէջ»:

Հիմնուելով այս յայտարարութիւններուն վրայ, ահա թէ ինչ կը գրէ Դամասկոսի «Էլ-Իսթիքլալ Էլ Արապի» թերթը.

— *« Ալէքսանտրէթի խնդիրը՝ մահու եւ կենաց հարց է մեզի համար: Մեր դժբախտութիւնն եւ մարդկային քաղաքակրթութեան ամօթը կը կազմէ ներկայի կացութիւնը այդ հողամասին, որ բռնօրէն խլուեցաւ մեզմէ:*

« Եթէ Թուրքերը կը կարծեն՝ թէ մոռցանք Սանճաքը, չարաչար կը սխալին: Քաղցր խօսքերով եւ փայփայիչ յայտարարութիւններով՝ կարելի չէ կատարուած իրողութիւն մը հարկադրել մեզի, երբ նկատի ունենանք մանաւանդ, թէ Իսքէնտէրունով կորսնցուցինք ոչ միայն բերրի հողամաս մը, այլեւ մշակութային, քաղաքական եւ զինուորական մեծ առաւելութիւններ, եւ Միջերկրականի մեր կարեւորագոյն նաւահանգիստը:

«Սանճաքի արաբ, հայ եւ քիւրտ բնակչութիւնը՝ գրեթէ զէնքի ուժով հեռացաւ, եւ ընտրութիւնները խարդախուեցան ուղղակի, երբ հանրաքուէ տեղի ունեցաւ:

«Կը ցաւինք միայն Իրաքի վրայ որ հաշտուեցաւ կատարուած իրողութեան հետ: Ատեն է, որ Արաբական Դաշնակցութիւնը անդրադառնայ կացութեան լրջութեան, եւ ոչ միայն Սուրիոյ, այլ արաբական աշխարհի շահերուն համար իսկ, չհրաժարի Սանճաքի շուրջ իր պահանջներէն: Չենք գիտեր, թէ Իրաք ինչ պիտի խորհէր մեր մասին, եթէ մենք ալ, մեր կարգին, համաձայնըլլայինք՝ որ Թուրքիա կցէ Մուսուլը իր հողերուն, ու Իրան՝ գրաւէ Պասրան....: Կը թուի թէ Թուրքիոյ նպատակն է շահիլ Լիբանանը, Իրաքը եւ Արաբ այլ երկիրները, առանձին ձգելու համար Սուրիան, եւ հարկադրելու՝ որ համակերպի ստեղծուած կացութեան: Ոճրագործութիւն պիտի ըլլար այդպիսի քայլ մը»:

Իսկ Լաթաքիոյ թերթերէն «Էլ – Լա'ի Էլ-Քավմի» կը գրէ նոյն թուականով (28- 6 46).

— *« Թուրք մամուլը, լորձնաշուրթն կը փառաբանէ Թուրքեւարաբ եղբայրակցութիւնը, գաւառն մորթի տակ պարտկելով գայլի ախորժակներ: Կը թուի, թէ կ'ուզեն մոռնալ Թուրքեւսուրիական տարակարծութիւնները, ու նսեմացնել մանաւանդ Սանճաքի կցումը Թուրքիոյ:*

« Չենք գիտեր, թէ ինչպէ՞ս կարելի է ճառել Թուրքեւարաբ բարեկամութենէ մը, երբ անարդարօրէն խլուած կը մնայ մեր հայրենի հողերուն կարեւոր մէկ մասը:

« Թուրքեւարաբ բարեկամութիւն մը խնդրոյ առարկայ իսկ չի կրնար ըլլալ, երբ չէ վերադարձուած Սանճաքը: Մենք պէտք չունինք այս ձեւի բարեկամութեան մը: Մեր Թուրք դրացիները պէտք է լաւ գիտնան, թէ Իսքէնտէրունը աւանդ մըն է, մեզի յանձնուած: Ու մենք, գերագոյն պարտականութիւնն ունինք այդ աւանդը փոխանցելու սերունդէ սերունդ »: Մ.

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԸ ՍԵՎՐԱՆԻ ՄԷՋ

ՍԵՎՐԱՆ.— Կիրակի, 21 Յուլիս, տեղի ունեցաւ Թր. Կապոյտ Խաչի Սեվրանի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը: Օրակարգն էր.— 1. Հաշուետուութիւն, 2. Օգափոխութեան կայան.— 3. Նոր վարչութեան ընտրութիւն: Կը նախագահէր Շրջ. վարչութեան քարտուղարուհի Տիկին Ա. Թադէոսեան:

Հրաժարեալ վարչութեան ատենադպրուհի Տիկին Ա. Քէօսէեան ներկայացուց վարչութեան բարոյական եւ նիւթական գործունէութեան վեցամսեայ հաշուետուութիւնը: Գլխաւորաբար յիշեց թէ 38 մեծ ու փոքր մանչեր եւ աղջիկներ համախմբուած Կ. Խաչի ծաղկոցին մէջ, հայեցի դաստիարակութիւն կը ստանան եւ դասերուն կը հետեւին մեծ ուշադրութեամբ, մինչդեռ քանի մը ամիս գրեթէ անտարբեր էին: Գալով նիւթական հաշուետուութեան, վեց ամսուան ընթացքին մասնաճիւղը մուտք ունեցած է 101.978 *ֆրանք, ելք՝* 71.996.50, *պատրաստ դրամ* 29.981.50, *առանց հաշուելու գոյքերը: Ընդհ. ժողովը իր գոհունակութիւնը յայտնելով քուէարկութիւն կատարուեցաւ եւ ընտրուեցան հետեւեալ ընկերուհիները.— Տիկիններ Վ. Յովհաննէսեան (ատենապետուհի) եւ Ա. Քէօսէեան (ատենադպրուհի, վերընտրուած), Օր. Ա. Ոսկանեան (գանձապետուհի), Տիկիններ Մ. Կիւլեան եւ Վ. Անտոնեան խորհրդականներ:*

Այս առթիւ նորընտիր վարչութիւնը քաջալերուելով իրենց եղած վստահութենէն իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ իր բոլոր ընկերուհիներուն եւ կը խոստանայ նոր առաջադրութիւններով աւելի եւս մղում տալ գործին: Թղթակից

ՄԺԵՂՆԵՐՈՒ ԴԷՄ պատերազմ յայտարարեցին Գերմանիոյ ամերիկեան շրջանին զինուորական իշխանութիւնները: Բժշկական տեղեկագրի մը համաձայն, ճահճատենդի դէպքերը 9 առ հարիւրէն բարձրացած են 28 առ հարիւրի, մէկ շաբթուան ընթացքին: Օդանաւ մը մժեղասպան փոշի պիտի ցանէ մժեղներով լեցուած ճահիճներու եւ լիճերու վրայ, իսկ հրասայլերն ալ քարիւղի խառնուրդ մը պիտի սփռեն: Մասնաւոր կայաններ պիտի հաստատուին, միեւնոյն նպատակով:

50.000 *ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐ թափօր մը կազմեցին Վարաշաւայի մէջ, Վիսթուլայի նորաշէն կամուրջին բացման առթիւ: Այս առթիւ ցոյցեր եղան յանուն ժողովրդապետութեան ազատութեան:*

էն 66 աթոռ, անկախները՝ չորս, իսկ Հալքը՝ 395: Բողոքներ հասած են Տրապզոնի, Պրուսայի եւ Զանկըլըի Դեմոկրատներէն որոնք կը գանգատին թէ չեն կրցած ճշգրիտ քուէհամար ստանալ կառավարութեան նշանակած ընտրական պաշտօնեաներէն: «Ճիւմհուրիյէթ» կը գրէ թէ ցուցակագրութիւնները խարդախուած են:

Երուսաղէմի պայթումին վերջը

Վերջին լուրերու համաձայն, պեղումները կը շարունակուին Երուսաղէմի Քինկ Տէյվիտ պանդոկին աւերակներուն մէջ, զոհեր գտնելու համար: Մինչեւ հիմա ստուգուած տեղեկութեանց համաձայն, մեռած են 52 հոգի, անհետացած՝ 72: Հիւանդանոց փոխադրուած են 46 ծանր վիրաւորներ:

Հրէական մամուլը հրապարակաւ կը ձաղկէ ահաբեկչական գործունէութիւնը: Հաւանական է որ մաքրագործումներ կատարուին «Հականա» կոչուած գաղտնի կազմակերպութեան մէջ: Անգլիական կառավարութիւնը որոշեց զինուորական ամենամեծ գործողութիւնը կատարել Պաղեստինի հոգատարութենէն 23 տարի վերջը, ոչնչացնելու համար ահաբեկչական գործունէութեան բոյները: Խիստ խուզարկութիւններ պիտի կատարուին, պահուած զէնքերը գտնելու համար: Կառավարութիւնը Սպիտակ Տետրակ մը հրատարակեց, որ հետեւեալ տեղեկութիւնները կը պարունակէ հրէական գաղտնի կազմակերպութեանց մասին.— 1. Հականան կը գործէ Հրէական Գործակալութեան քաղաքական հակակշռին տակ, բռնութիւններ կատարելու համար, իբրեւ դիմադրական ճակատ.— 2. «Իրկուն Զվայ Լէումի»ն, շատ աւելի վտանգաւոր, ռումբեր նետելու մասնագիտութիւնն ունի: Այս կազմակերպութիւնն էր որ առեւանգեց հինգ անգլիացի սպաներ, իբրեւ պատանդ.— 3. Սթէրնը կատարեալ հրոսախումբ մըն է, յանդուգն առաջադրութիւններով.— 4. «Քօլ Իսրայէլ»ը (Զայն Իսրայէլի) հրէական Դիմադրական Ճակատին գաղտնի տեղեկատուն է, որ հրահանգներ կը հաղորդէ անթելով:

Ապրուստը նորէն կը սղէ

25 առ հարիւր յաւելման մասին համաձայնութիւն չէ գոյացած տակաւին: Առջի օր ալ բուռն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան նախարարական խորհուրդին մէջ եւ որոշուեցաւ երկուշաբթի օր Ժողովի հրաւիրել աշխատավարձքերու յանձնաժողովը: Սկզբունքով ընդունած է յաւելումը, բայց կարծիքները կը տարբերին յաւելման սակի եւ գործադրութեան եղանակներու մասին: Վարչապետը եւ ելմտական նախարարը կ'ուզեն որ յաւելումը սահմանափակուի 19 առ հարիւրով: Համայնավարները եւ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը կը պնդեն 25 առ հարիւրի վրայ: Այս վերջինը նիստի հրաւիրեց իր Ազգ. Խորհուրդը, ուժ տալու համար իր պահանջին: Հողագործական նախարարը, ընկերվարական, կ'առաջարկէ որ իր ընկերները քաշուին դահլիճէն: Նախարարական խորհուրդը համաձայնեցաւ հետեւեալ կէտերուն վրայ.— Վերահաստատել հաւասարակշռութիւնը ճարտարագործական եւ հողագործական գիներուն միջեւ.— Աւելի լայն բաշխում արտադրութեանց, որպէսզի կարելի ըլլայ անհրաժեշտ պիտոյքները հրապարակ հանել աժան գնով.— Միջոցներ ձեռք առնել ապահովելու համար այդ նիւթերուն կանոնաւոր բաշխումը, հսկելով գիներուն վրայ: Միեւնոյն ատեն, հակառակ գիները պահելու ճիգերուն, կառավարութիւնը համաձայն է որ հացին գինը բարձրանայ մինչեւ 14 ֆր.ի (պիտի ջնջուի պետական նպաստը որ 15 միլիառ ֆրանք արժած է անցեալ տարի): Բայց կը յուսացուի որ հացին տեսակը եւ քանակը բարւոքին ձմեռ, շնորհիւ նոր հունձքին առատութեան: Երկաթուղիներու գիները պիտի աւելնան 10 առ հարիւր ճամբորդներու, 30 առ հարիւր ապրանքներու համար: Կաթին գինը 9 ֆրանք պիտի ըլլայ Օգոստոս 1էն, իսկ 11 ֆրանք Հոկտեմբեր 1էն սկսեալ: Կազին գինը պիտի աւելնայ 27 առ հարիւր, ելեկտրականութիւնը՝ 40 առ հարիւր, որովհետեւ կառավարութիւնը կը սպառնայ ջնջել պետական նպաստը: Արդէն ջնջուած են միսին եւ շաքարին նպաստները: Կաթին սահմանուած նպաստը պիտի աւելնայ 3 ֆրանք, ջնջելով կարագին նպաստը:

Կառավարութիւնը 1112 սահմանեց ցորենին գինը: Հողագործական Դաշնակցութիւնը վճռապէս մերժեց, անբաւական գտնելով այս գինը եւ պահանջելով 1220 ֆրանք: Այս առթիւ սպառնալիք մըն ալ կ'ընէ, ազատ ձգելով իր անդամները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ Խ. Միութիւնը հզօր նաւատորմիղ մը կը կառուցանէ: Արդէն իսկ հարիւրաւոր նոր նաւեր աւելցած են,— 112 մարտանաւեր՝ 1939ին, 168 հատ ալ 1940ին:— Մոսկուայի անթելի խօսնակներէն Միխայլով ատօրէն քննադատեց անգլիական քաղաքականութիւնը, «որ կը ջրախուսէ ապակեդրոնացեալ

Հ. Յ. Դ. «ԱՐԾԻՒ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԷՆ

Խանասորի արշաւանքի տարեդարձը

Կը տօնէ մեծ պատրաստութեամբ Bourg la Reineի Salle de la Municipaleի մէջ: Կիրակի, 4 Օգոստոս, ժամը 2.30էն մինչեւ գիշերուան 11:

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ, ԵՐԳ, ՊԱՐ, ՆՈՒԱԳ եւն: Տոմսերը ապահովեցէք նախօրօք, դիմելով «Յառաջ»ի, Հրանտ Սամուէլի գրատունը, եւ «Արծիւ»ի ընկերներուն: Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ: Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Առնել Porte d'Orléansէն 188 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Place Condorcet, Bourg la Reine, եւ կամ մէթրօ Ligne de Sceaux եւ իջնել Bourg la Reine կայարանը:

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻՆ տարեդարձին առթիւ, նախաձեռնութեամբ Նոր Սերունդի եւ հովանաւորութեամբ Կրընոպլի Ենթակոմիտէի, այս կիրակի Սէսէնի բարձունքին վրայ: Ժամադրավայր Սքուար տէ Փոսթ: Մեկնում ժամը 9ին:

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ, Խարբերդի Շէյխ-Հաճի Երիտ. միութեան կողմէ, այս կիրակի, ամբողջ օրը Գամբանեը Ռօզըրի լէ Փէն, Սէնթ Անթուան, Պ. Նաճարեանի օդասուն պարտէզին մէջ: Գեղարուեստական ճոխ եւ խնամուած բաժին, ժամը 2էն սկսեալ: Պիտի ներկայացուի «ԵՐԵՔ ՔԱՋԵՐ»ը: Տաւուլ - զուռնա: Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով, փափաքողները կրնան ճաշերը միասին բերել: Քաղաքէն առնել Փլաս տ'Էքսէն 26 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Նախկին Օդթրուայի առջեւ:

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ.— Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկերուհի Սաթենիկի եւ զաւակներուն, ամուսնոյն եւ հօր Բժ. Յ. ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղկեպսակի 1000 ֆրանք կը նուիրէ, Կապոյտ Խաչի օդափոխութեան կայանին:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԳՐՔԵՐ

ԼՈՒՍԱԲԵՐ Այբբենարան 70 ֆր., Ա. տարի 80 ֆրանք, Բ. տարի 100 ֆր.: ԼՈՒՍԱՂԲԻՒՐ քերական՝ 30 ֆր., Քերական – Ընթերցարան՝ 60 ֆր.: ԲԱՐԻ ԼՈՅՍ Քերական - Ընթերցարան 60 ֆր., Ա. տարի 80 ֆր.: ՄԵՂՐԱԳԵՏ Տարր. Բ. Փարիզի տպ. 75, ամերիկեան տպ. 100 ֆր.: ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ Հ. եւ Զ. Աստուր՝ Նախապատրաստ. գիրք՝ 65 ֆր.: Արարատ Ա. տարի 75, Բ. տարի 125, Գ. տարի 200 ֆրանք:

Դիմել ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ, 51 rue Mr. le Prince, Paris (6), (Chèque - Postal 1278-35), ուր պիտի գտնէք նաեւ արտասահմանէն ստացուած նոր գիրքեր:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆԻ

Արեւմուտքի տղան (վէպ)

215 էջ, գին 150 ֆր.: Հեղինակի հասցէն՝ Poladian, 92, Bd. Gén. Nollet, La Rosière, Marseille:

Նկարազարդուած Բ. Պօտոսեանէ: Կը ծախուի Փարիզ, Հր. Սամուէլ, Պարսամեան եւ Բալուեան գրատուները, Մարսէյլ, Ծերիկեան գրատուն:

Գերմանիոյ ծրագիրը: Առանց Ռուրի Գերմանիան չի կրնար գոյութիւն ունենալ իբրեւ անկախ պետութիւն: Անգլիացիները կը ջանան ինքնավար պետութիւններ ստեղծել»:

ՖԼԱՆՏԷՆ վերջացուց իր պաշտպանողականը Գերագոյն Ատեանին առջեւ, մնացեալը իր փաստաբաններուն ձգելով: Բացատրեց թէ 56 օր արտաքին նախարար ըլլալով, իր դերն եղաւ հակազդել Լավալի, զոր խորապէս կ'ատէր: «Արկածախնդիրներ դէպ ի անդունդ քշեցին ծերունի մարէշալին կառավարութիւնը: 1942 նոյեմբեր 10էն այլեւս կարելի չէր օրինաւոր կառավարութիւն ունենալ, բայց մինչեւ այն ատեն կը յուսայինք»: Դատաւորութենէն առաջ սրահ մտաւ Զըրչիլի տղան, ջերմապէս ողջունելով ամբաստանեալը: Իբրեւ վկայ պիտի լսուէր երէկ: Ֆլանտէն վերջացնելով, ըսաւ թէ «ոչ միայն իմ, այլեւ զաւակներուս պատիւը կը պաշտպանեմ: Ես բոլոր ուժովս ընդդիմացած եմ գործակցութեան»:

ՓԱՐԻԶ - ՊՈՌՏՕ երկաթուղին չի բանիր, ռազմանիւթի վակոն մը պայթած ըլլալով Ծաթէլրոյի մօտ: Շրջակայ տուները ծանր վնասներ կրեցին: Վիրաւորներ ալ կան:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

Հայկական Հերոսամարտի Օրը Խանասորի արշաւանքի տարեդարձին առթիւ

Յուլիս 28 Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Շավիլի անտառին մէջ (գերեզմանատան քով): Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻ եւ Նոր Սերունդի Անդրանիկ խումբին կողմէ, Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ Կ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ:

Առտուն Շավիլի հայ մատուռին մէջ կը կատարուի հոգեհանգստեան պատարագ, հայկական ազատագրութեան ճամբուն ինկած մեր բոլոր հերոսներու յիշատակին, ինչպէս նաեւ հանգուցեալ Բժ. Յ. Տէր Դաւթեանի: Կը պատարագէ Արժէն Ա. Քահանայ Սիմէօնեանց: Երգեցողութիւնները կը վարէ Պ. Պօղոս Գույումճեան: Կէս օրէն վերջ դաշտահանդէս, անտառին մէջ, ճոխ պիւֆէ, գեղարուեստական բաժին: Ժամը 4ին այցելութիւն Խանասորի արշաւանքի հրամանատար ԻՇԽԱՆ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆԻ եւ ԲԺ. Յ. ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆ շիրիմներուն:

Սէն Լազարէն, Մոնփառնասէն երկաթուղի, Փոն տը Սեվրէն հանրակառք: Իջնել Puits Sans Vin: Մատուռին հասցէն, 4 rue Trois Champtiers, Chaville:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Շավիլի Մասնաճիւղի վարչութիւնը 500 ֆրանք կը նուիրէ Հ. Յ. Դ. Վեթերաններու Ֆոնտին, ողբացեալ Բժիշկ ընկեր Յ. ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆի յիշատակին: Ստանալ «Յառաջ»էն:

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Իսի լէ Մուլինոյէն Պ. Յովսէփ Գալուստեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ իր եղբօր՝ Պ. Ա. Գալուստեանի, Ամերիկա:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ.— Այրի տիկին Ն. Պալեան, Տէր եւ Տիկին Օհանեան կը ծանուցանեն թէ իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն, հօր եւ աներհօր Պ. ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆի մահուան քառասունքի առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի Գուլվառ Օտտոյի սուրբ Յակոբ մատուռին մէջ:

Պիտի՛ւէք փնտռողներուն

Այր եւ կնոջ ամէն տեսակ [illegible]իւքլէթներ, հին ապրանք, փիէնները քրոմէ եւ ամբողջական: Նաեւ թանոէմ: Յարմար գիներ: Դիմել Նշանեանի, 15 Ave. Mathurin Moreau, ժամը իրիկուան 5էն 8: Մէթրօ՝ Պոլիվար կամ Քօնպա:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Մեկնումի պատճառով ծախու է չորս յարկանի տուն մը Մարսիլիոյ կեդրոնական մէկ թաղամասին մէջ: Դիմել Տիկին Սրբուհի Յակոբեանի, 82 rue Longue des Capucines, Marseille:

ՆԻՍԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻՆ համար կ'ուզուի փորձառու ուսուցչուհի մը: Գրել գանձապետի հասցէին՝ M. Yéramian, 6 rue Cafarilli, Nice:

ՊՕՏՈՒՐԵԱՆ ՕՆՆԻԿ կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Երուանդ Պօտուրեան: Միասին եղած են 1924էն 35 Սերայի ամերիկեան որբանոցը, յետոյ եղբայրը ղրկուած է Եգիպտոս: Կը խնդրուի եգիպտահայ թերթերէն արտատպել: Լուր տուողին վարձատրութիւն: Իմացնել Onnik Bodourianի, 13 rue Trévise, Paris (9):

ՄԱՐՍԷՅԼ.— ՖՐ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Պոմոնի մասնաճիւղի դպրոցական տարեվերջի հանդէս եւ պարահանդէսը՝ 27 Յուլիս Jardin de Ripertի մէջ Ch. de St. Julien, No. 293: Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Դիւրամատչելի պիւֆէ:

ԿՈՒԶՈՒԻ երիտասարդ տղայ մը որ փափաքի դերձակութիւն սորվիլ: Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. Գորգիկեանի, 31 Route de Choisy, Ivry s) Seine:

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH · Fondé 1925 · R. C. S. 376.284

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Samedi 27 JUILLET 1946 Շաբաթ 27 ՅՈՒԼԻՍ

ԺԸ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4760 - Նոր շրջան թիւ 399 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ ՄԻԱԿԱՄ

Հաշտութեան խորհրդաժողովին մօտալուտ գումարման առթիւ (29 Յուլիս), հրապարակային ժողով մը եւս գումարուած է Գոսթընի մէջ, Յուլիս 7ին, նախաձեռնութեամբ Հայկ. Դատի Յանձնախումբին: Ներկայ եղած են 3000 հոգի :

Ճառեր խօսած են ականաւոր ծերակուտականներ,— Ուօլշ, Կրին, Մըք Մահոն եւ ուրիշներ : Յետոյ բանաձեւ մը քուէարկուելով, ղրկուեր է Նախագահ Թրումընի, միւս Երեք Մեծերուն եւ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան :

Տարակոյս չկայ թէ միւս գաղութներուն մէջ եւս համանման ձեռնարկներ կատարուած են կամ պիտի կատարուին, ստեղծելով յարաճուն եւ ծաւալուն հոսանք մը դէպ ի կանանչ սեղանները:

Փարիզի մէջ եւս նոր յուշագիր մը կը պատրաստուի, թարմացնելու համար յիշողութիւնները:

Որքան ալ անպատ ըլլան պարագաները, ո՛չ մէկ ընկրկում: Պէտք է զարնել բոլոր դուռները, ուղղակի թէ կողմնակի:Բոլոր կարելի միջոցներով:

Որքան գիտենք, Անգլիոյ արտաքին նախարարը, Պ. Պէվին, որ այնքան այլանդակ յայտարարութիւններ ըրաւ անցեալ փետրուար 21ին, Կարս-Արտահանի մասին, նոր սկսած է ուսումնասիրել Հայկական խնդիրը:

Կ'ուզէինք յուսալ թէ՝ այդ ուսումնասիրութեան շնորհիւ, այլեւս տեղի չի տար նոր եւ աւելի տխուր թիւրիմացութեանց:

Մենք ի՞նչ ուժ ենք որ խանգարենք իրենց կայսերական շահերը:

Մինչդեռ, շատ բան կախուած է իրենց պայծառատեսութենէն եւ կամեցողութենէն, չխափանելու համար մեր արեւը:

Եթէ Զօրս Մեծերը իսկապէս արդարութիւն եւ խաղաղութիւն պիտի հաստատեն, տարրական տրամաբանութիւնը կը պահանջէ երբեք բաց վէրքեր չձգել :

Ինչ կը վերաբերի ներքին՝ բուն հայկական ճակատին, մէկ հիմնական սկզբունք.—

Միակամ՝ արտաքին աշխարհին առջեւ: Միակամ՝ աւելի կամ երբեք :

Բարեկամ թէ թշնամի լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւին մեր բոլոր շարժումներուն եւ ներքին վէճերուն: Կը կարդան մեր թերթերն ու մնացեալը:

Որ եւ է ճեղք՝ այս ճակատին վրայ, պիտի ծառայէր թշնամին խնդացնելու: Իսկ բարեկամին՝ պատրուակներ ստեղծելու :

Վերջին ընտրական պայքարին առթիւ, Թուրքերը անլուր նախատինքներ տեղացին փոխադարձաբար: Արիւն ալ թափեցին: Բայց, պայքարի ամէնէն մոլեգին պահերուն անգամ, չմոռցան ազդարարել, պաշտօնական բերաններով: Ճառերով ու թերթերով:

— « Հայրենակից, մի՛ մոռնար որ արտաքին վտանգ մը կայ որ աչք տնկած է մեր արեւելեան նահանգներուն, Իսթամպուլին, Ատանային եւ Նեղուցներուն: Մի՛ մոռնար նաեւ որ գաղտնի ձեռքեր մտած են մեր մէջ»: (Քենազիմ Գարապէքիր):

Երբեք տրամադրութիւն չունինք յորդոր կարդալու ո եւ է մէկուն :

Մեր մտածումներն է որ գրի կ'առնենք: Ինչպէս ամէն օր:

Զենք ալ հետաքրքրուիր թէ ո՛վ ի՛նչ կը փսփսայ, հրապարակաւ կամ ժողովասրահի մը չորս պատերուն մէջ:

Անոնք որ իրենց կարդացածը կը հասկնան, օր մը կը սթափին, անշուշտ:

Ուրեմն լարել բոլոր ճիգերը՝ միշտ վառ պահելու համար մեր պահանջները: Զվհատիլ՝ եթէ նոյնիսկ այս անգամ ալ ուզեն անտեսել կամ յետաձգել :

Ինչպէս Ներգաղթը, Հայկ. Դատին հետապնդումն ալ հրաշքով չէ որ պիտի կատարուի:

Երկուքն ալ կը պահանջեն տոկուն, տեւական, բազմակողմանի աշխատանք: Պաշար եւ քրտինք: Ապա նաեւ լայն կապեր, ամէն ուղղութեամբ :

Ճամբուն կէսը կտրած ենք արդէն, համաձայնելով միեւնոյն բանաձեւին վրայ: Առանց հոսանքի խտրութեան:

Փորձենք մնացեալն ալ հարթել, միակամ ձայն բարձրացնելով ի սփիւռս աշխարհի:

Կը գտնուինք շատ բարդ եւ փափուկ շրջանի մը մէջ :

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԱՍԽ ԳԵՏԻՆ ՓԻԼԻՍՈՓԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Հայոց արքունական այս գետը, ինչպէս կը կարդամ փրանսերէն աշխարհագրական մեծագրութեան մը մէջ, զանազան անուններ ունի՝ համաձայն ժողովուրդներու ազգային կամ ինչական տարբերութեանց: Ոմանք (Հայերը եւ Հնդկէրէններ) կը կոչեն Արաքս, ասկէ թերեւս աղաւաղուած՝ Ռաֆսի, ոմանք (Արաբները եւ Պարսիկները) Արաս, ասկէ՝ հայ գաւառաբարբառով՝ Արազ կամ Արազի, (թերեւս ճիշդ է ըսել բոլորը աղաւաղուած՝ Արաքս անունէն, եւ դեռ ըստ Լէնկթիմուրի կենսագիրին՝ Ուրուս (եթէ սխալ չէ կարդացուած Արասը), ասկէ՝ աղաւաղուած՝ Ռոս, իսկ ըստ Հաֆըզի փրանսացի մէկ թարգմանիչին՝ Երէս, մինչ ըստ Խորենացիի՝ Երասխ:

Հայաստանի այս մայր գետին անունով՝ իր եզերքներուն վրայ ծաղկած բոյս մըն ալ կը կոչուի արաքսեան, զոր Հելլէններ կ'անուանեն *միտպարթենոս*, թարգման[...] յոյսերը առող»:

Երասխի մա[...] ստակութիւններ կամ նկարագրութիւններ ունին Վիրգիլիոս, Պլինիոս, Լուկանոս, Դիոդորոս Սիկիլիացի, Ստատիոս, Ստրաբոն, Հերոդոտոս եւ ուրիշներ, ինչպէս եւ ժամանակակից ճանապարհորդներ (Շարտէն, Թավէրնիէ): Իսկ մեր պանծալի Խորենացին կը գրէ. «Երասխ եատեալ զգարանձաւս լերանց՝ անցանէ ընդ խոխոմաձիգս եւ նեղս, տեղգի՞ն դղրդչմամբ ի-ջանէ ի դաշտն» (Ա. ԺԲ.): Իր ջուրերովը կշտացած արաքսեան դաշտը, այսպէս, կը դառնայ դրախտային, այնքան որ պարսիկ երգիչն իսկ՝ Հաֆըզ կ'երգէ. «Ո՛ զեփիւռ, երբ անցնիս Արաքսի եզերքներէն, ցած իջիր եւ համբուրէ՛ հողը; եւ երկրին տուր քու մշկահոտ շունչդ»: (Այստեղ պէտք է խոստովանիլ որ Արաքս անունով ուրիշ գետեր ալ կան, ինչպէս համանուն գետ մը Պարսկաստանի մէջ):

Մեր ժամանակակից բանաստեղծները, դժբախտաբար, չեն ըմբռնած «Մայր- Արաքս»ի էական եւ իսկական յատկանիշները: Գամառ Քաթիպա կամ Յ. Յովհաննիսեան միլամաղձութիւն միայն տեսած են անոր «պղտոր» ալիքներուն մէջ կամ մեր ազգային պատմութեան մշուշը: Ի՞նչքան գեղեցիկ է, սակայն, լատին գրողին տուած նկարագիրը.— Երասխ նախ հանդարտ եւ վեհափառ, առանց զառում - գոչումի, կը հոսի Հայաստանի դաշտերուն մէջէն, բայց երբ կը մտնէ կիրճերու մէջ ուր իր անկողինը կը նեղնայ ու կը սեղմուի,կը սկսի զայրանալ, փրփրիլ, պատէ պատ կը զարնէ ալիքները, կը նետուի յառաջ, ահագին աղմուկով կը գահավիժի վար, դէպի ազա՛տ դաշտերը:

Շարտէն, իր Ճանապարհորդութեանց մէջ (Բ. հատոր, էջ **309**). «Մեծ եւ արագավազ գետ մըն է Երասխ, որ հետզհետէ կ'ուռի իր անկողինին մէջ անանուն եւ բազմաթիւ վտակներու ջուրով: Քանիցս կամուրջներ շինած են վրան, Ջուլֆայէն վեր եւ այլուր, բայց հակառակ զանգուածեղ եւ ամրանիստ այդ շինութեանց՝ ինչպէս ցոյց կուտան կամարները, ոչ մէկ կամուրջ դիմացած է գետին բախումներուն եւ հարուածներուն: Այնքան կատաղի է եւ զայրալից, որ՝ մանաւանդ երբ ձիւնհալքը կը սկսի, ոչ թումբ կը թողու, ոչ ալ կամուրջ, կը քանդէ կը տանի: Իր արագավազքը եւ ահաւոր դղրդիւնը զարմանք կը պատճառեն ճամբորդներուն »:

Աւելի գեղեցիկ վկայութիւն մը Պոմպոնիոսէն. «Այնքան կատաղի է Արաքսը, որ գահավէժ նետուելու ժամանակ՝ կը թռչի կարծես մէկ լծվար երկարութեամբ օդին մէջէն եւ իր առկախ ջուրերուն յորձանքին ուժով՝ կը մնայ առանց անկողինի, յետոյ կամար կը կազմէ, վար կ'իջնէ եւ կը խաղաղի, եւ այլեւս լուռ, գրեթէ անշարժ, կը սահի, կը սողոսկի դէպի ծով»:

— Արա՛զ, կ'ըսէ Վահէ Քոլէս, ուսումնասիրութի՞ւն կը գրես թէ տոմս...

— Կեցիր, ինչպէս **roman - fleuve**ներ կան, այնպէս ալ այս տոմսը գետացեալ, յորդեալ՝ ի վերջոյ պիտի տեսնես թէ ի՛նչպէս պիտի պայթի, ո՛ւր պիտի պայթի, որո՛ւ գլխուն պիտի պայթի: *Գիլար*-*տոյի* ձեւով տոմս գրելու այս եղանակին մասին՝ ուրիշ առթիւ: Վաղը կը տեսնես թէ Արաքս մայր գետը ո՛ւր եւ որու գլխուն պիտի թափի:

ԱՐԱԶ

Ներգաղթը եւ Ռումանիոյ Հայերուն ճիգերը

Պուքրէշէն կը գրեն յուլիս 13 թուականով.—

Գրեթէ երկու ամիսէ ի վեր Ռումանիոյ մայրաքաղաքը կը գտնուին Հայաստանէն հասած երկու պատուիրակներ, որոնք կը զբաղին ներգաղթի կազմակերպութեամբ: Պատրաստութիւնները վերջացած ըլլալով, ներգաղթը իրականութիւն պիտի դառնայ շուտով :

Ռումանիայէն Հայաստան պիտի մեկնին 2000 հոգի, միմիայն «Նանսէնեան» հպատակներէն : Յուլիս 17ին կը մեկնին հազար հոգի Կոստանցայէն, ուր ռուսական շոգենաւ մը կը սպասէ այս նպատակով: 15—20 օր վերջն ալ՝ միւս հազարը պիտի մեկնին:

Պուլկարիայէն ալ Հայաստան պիտի մեկնին 3600 հոգի, երկու անգամով :

Ռումանահայ գաղութը նիւթական մեծ զոհողութիւններ ըրաւ ներգաղթողներուն աջակցելու համար: «Ատաղձի Ֆոնտ»ի հանգանակութեան շնորհիւ կարելի եղաւ գնել 150 վակոն ատաղձ, որ պիտի յատկացուի Հայաստանի մէջ նոր բնակարաններու շինութեան: Ատաղձի գնումին, աղքատ ներգաղթողներու զգեստաւորման եւ անոնց մինչեւ Պաթում փոխադրութեան համար ռումանահայ գաղութը հաւաքեց աւելի քան մէկ միլիառ 300 միլիոն լէյ: Ասկէ զատ մեր գաղութը Հայաստան կը ղրկէ նաեւ մէկ միլիառ լէյէ աւելի արժէքով բժշկական թանկագին գործիքներ, դեղօրայք եւ 40 մահճակալ՝ ամբողջական կազմածով: Այս հիւանդանոցը պուքրէշահայ գաղութը պատերազմի ընթացքին կազմակերպած էր, ռումէն վիրաւոր զինուորներու համար: Ասկէ զատ տրամադրելի կայ մէկուկէս միլիառ լէյի գումար մը, Հայաստանի մէջ բամպակի մնացորդներէ հիւսուածեղէնի գործարան մը հիմնելու նպատակով, ինչ որ նորութիւն մը պիտի ըլլայ այնտեղի համար: Այս գործարանը մեր հիւսուածեղէնի գործարանատէրներէն նուէր մըն է հայրենիքին համար: Գործարանատէրերուն կողմէ ներկայացուցիչ մը ղըրկուած էր Հայաստան, վերադարձին յարմար տեսնուեցաւ այս նուէրը ընել :

Ներգաղթողներուն մեծամասնութիւնը կօշկակարներ են եւ իրենց մէջ կան լաւ դիրքի տէր անձեր (5—600 միլիոն լէյ ունեցողներ), որ տուն տեղ ծախելով կ'երթան: Եթէ անշարժ գոյքերը ծախելու կարելիութիւններ ըլլային, աւելի մեծահարուստներ ալ կան որ կը փափաքէին մեկնիլ, սակայն անոնք կը սպասեն գալ տարուան: Ներկայիս հրապարակին վրայ դրամական մեծ տագնապ մը կայ եւ գործերը հետզհետէ կը դժուարանան: Հարկային դրութիւնն ալ մեծապէս խստացած է:

ԵՐԵՔ ԻՆՔՆԱՎԱՐ ՇՐՋԱՆ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

ԱՐԱԲԱԿԱՆ, ՀՐԷԱԿԱՆ, ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ

Ամերիկեան թերթերը կը գրեն թէ անգլօ-ամերիկեան պատուիրակութիւնները ծրագիր մը յօրինած են, որով կ'առաջարկեն երեք ինքնավար շրջաններու բաժնել Պաղեստինը,— արաբական, հրէական եւ անգլիական: Կը սպասուի անգլիական եւ ամերիկեան կառավարութեանց վերջնական հաւանութեան :

Այս ծրագրին համաձայն, որ պիտի ներկայացուի արաբ եւ հրեայ վարիչներուն, 4000 քառ. մղոն, այսինքն Պաղեստինի տարածութեան մօտ 40 առ հարիւրը պիտի դառնայ արաբական ինքնավար պետութիւն, 20 առ 100ն ալ, որ երկրին ամէնէն բարեբեր մասը կը կազմէ, հրէական : Հարաւային Պաղեստինի մնացեալ մասը, մեծ մասով անապատ, պիտի վերապահուի Անգլիոյ, յառաջիկային արաբական կամ հրէական շրջաններուն կցուելու հաւանականութեամբ:

Հրէական շրջանը պիտի պարունակէ ծովեզերեայ մասը Եաֆայէն Հայֆա, այս վերջին քաղաքէն տարածուելով մինչեւ Յորդանան գետը: Դաշնակցային կառավարութիւն մը պիտի հովանաւորէ արաբական եւ հրէական պետութիւնները: Երուսաղէմը պիտի դառնայ միջազգային քաղաք, *ընդ հովանեաւ խնամակալ կառավարութեան մը : Ծրագիրը, որ երէկ՝ յանձնուած պիտի ըլլար անգլ. եւ ամերիկեան կառավարութեանց, կը նախատեսէ նաեւ անգլիացի մարզպանի մը անդամակցութիւնը դաշնակցային կառավարութեան մէջ : Այս պաշտօնատարը վեթոյի իրաւունք պիտի ունենայ երկու նահանգային կառավարութեանց մէջ, ինչպէս եւ պիտի կրնայ օրէնքներ առաջարկել կամ պարտադրել: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Անգլիա եւ Մ. Նահանգները համաձայն են այս ծրագրին, բայց գործադրութիւնը պիտի սկսի այն ատեն երբ Արաբները եւ Հրեաները վերջնական հաւանութիւն յայտնեն: Ծրագիրը որ եւ է տրամադրութիւն չի պարունակեր 100.000 Հրեաներու ներգաղթի մասին: Կ'ըսուի թէ դիտմամբ յետաձգուած է այս պարագան, մինչեւ որ բանակցու -*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ինչպէս նախորդով յիշեցի, այդ մութ գիշերուան մէջ, մեր կապտագոյն հրացաններու խաղովակներուն գոյնը անհնարին կը դարձնէր որոշել մեր նշանակէտները: Քիւրտերէն ողջ մնացողներ եղան հրաշքով, եւ այդ հրաշքէն օգտուելով կարողացեր էին փախչիլ մեր դէմի սարը եւ կրակել մեր վրայ, այստեղ:

Մինչ Խանասորի դաշտին մէջ, վրանները կը վառէին, այնտեղ, դեռ կային, ոչ բոլորովին սպաննուած Քիւրտեր, վիրաւոր: Անոնց վերջին պարգեւ մը կուտայինք դաշոյնի կամ գնդակի հարուածով, թէեւ չէինք ուզեր սպաննել, ոչ կիները, ոչ ալ երեխաները, բայց այդ խառնիճաղանճ տագնապի պարագային, հակառակ մեր կամքին, չէինք կարող զանազանել թէ որո՞ւ կ'ուղղէինք մեր հրացաններու գնդակները այդ մթութեանը մէջ:

Մեր առաջին տասնեակի նպատակն էր այդ ղաղանը ձեռք ձգել ողջ կամ սպաննուած:

Մեր առաջին տասնեակի դիրքը շատ մօտ էր, բայց վրանները մեզ կը ծածկէին, եւ չէինք կրնար տեսնել միւս կողմը: Որո՞նք կը փախչէին այդ մթութեանը մէջ: Մէկ րոպէ նշմարուեցաւ որ՝ երկու վրաններու մէջէն մարդ մը սպիտակ վարտիքով, շապիկով կը փախչի: 40 — 50 քայլ հեռացած էր արդէն, հաւանական է որ, Շարաֆն ըլլար, բայց անկարելի եղաւ հրացանիս նշանակէտը որոշել, այդ կապտագոյն խաւարին մէջ: Թէեւ երկու անգամ գետինը ինկաւ, բայց նորէն ոտքի ելաւ եւ անհետացաւ մութին մէջ: Կարծեմ վիրաւորուեցաւ երկու անգամ, բայց կ'երեւի չէր սպաննուած ղազանը:

Այժմ մեր ամբողջ հայդուկները ուրախ էին, որ մասամբ մեր վրէժը լուծեր էինք, Աղրակի Վանի, ռճիրներու, կոտորածներու վրէժը: Այդ օրուան մեր ուխտը մասամբ կատարուած էր:

Հրացանաձգութիւնը դադրած էր: Բժիշկը կը խնամէր վիրաւորները: Մեր տասնեակը երկու ընկերներու կորուստը կ'ողբար այդ օրը, մէկը՝ Կրետացին՝ միւսը Պարսկաստանցի Սաղաթէլը:

Այդ իրիկուն լուսինը պայծառօրէն կը լուսաւորէր: Հեռուէն, Խանասորայ դաշտին մէջ Քիւրտերու աւերակ, մոխրացած վրաններու ծուխերը երկինք կը բարձրանային:

Ցանկարծ, մեր հանդչած սարերու եռեւի բարձունքէն նշմարեցինք խումբ խումբ Քիւրտերու գլուխներ: Հաւաքի լուրը հասած էր եւ երփրի խորերէն քրտական ջոկատներ, զինուած, ձիաւոր, ամէն տեսակ խումբերով կը յառաջանային դէպի մեզ, պաշարելու: Անոնք Շարաֆի օգնութեան հասեր էին, բայց Մազրիկ ցեղին հետքը վրաններու ծուխերուն եւ արիւններուն մէջ գտան:

Մեր ծրագիրը արդէն իրագործուած էր եւ մեր փամփուշտի պաշարը կէս առ կէս սպառած, պէտք էր խնայել:

Բժիշկ Օհանեանը կը խնամէր մեր վիրաւոր ընկերներու վէրքերը: Սաղաթէլ խանի վէրքը արիւնաքամ էր ըրած այդ քաջ եւ ազնիւ երիտասարդը, այլեւս յոյս չկար փրկելու զայն մահուան ճիրաններէն: Այդ միջոցին նշմարեցինք մեր սարի վերեւէն Քիւրտերու գլուխներ: Անոնք մեզ կը տեսնէին լուսնի լուսով: Մեր հրամանատար Վարդանը հրամայեց,— « Գնդակ չարձակել »: Բայց կարելի՞ էր լուռ կենալ, քանի որ մէկ վայրկեանէն, անոնք մեր վրայ յարձակելու կը պատրաստուէին:

Լուսինը իր վերջին շողքը կը շողար մեր վրայ, կարծես կ'ուզէր վկայ ըլլալ մեր այդ օրուան նահատակներուն: Ցիշեցի Պատկանեանի տողերը. —

Քա՞ր է քո սիրտը եւ խիղճդ մեռա՞ծ,
Քանի՞ արիւններ, քանի՞ կոտորած,
Տեսար, լռեցիր եւ դարձեալ պայծառ,
Հայ երկրի վրայ կապո՞ւմ ես կամար:

Կարծես հայ երկրին լուսնակը կ'ուզէր մատնել մեզ այդ գիշեր...:

Ձեմ գիտեր, ի՞նչ բնազդ դրդեց որ հրացանս ուղղեմ Քիւրտի մը դէմ:

Այդ առաջին հարուածը սթափեցուց մեր ընկերները, հակառակ Վարդանի հրամանին, որպէս զի տղերքը պատրաստ ըլլան կռուելու, յանկարծակի չգան:

Մենք բոլորս ալ սկսանք կրակել քրտական դիրքերու վրայ, երկու կողմէն ալ սկսաւ տաքհրացանաձգութիւնը:

Պէտք է յիշել նաեւ թէ Քիւրտերու դիրքերը իրենց համար շատ նպաստաւոր էին: Անոնք բարձրէն դէպի ցած մեր վրայ կը կրակէին:

Ծակատամարտը հետզհետէ սաստկացաւ, եւ այնպէս տաքցաւ կռիւը, որ այլեւս չէի զգար թէ ի՞նչ վիճակի մէջ եմ: Այդ անթիւ գնդակներու մէջ բոլորովին մինակ էի մնացեր եւ անվնաս, առանց վիրաւորուելու:

Լուսինը չատոնց ծածկուած էր արեւմտեան կողմի սարերուն ետեւը, ես մութին մէջ կը կռուէի առանց ընկերոջ: Ցանկարծ սթափեցայ. տեսայ որ Կարօն (Զօրեանը) զինագործ, առանձին էր մնացած Քիւրտերու մէջ եւ վագրի նման կը կռուէր եւ մահ սփռէր բոլորտիքը: Մինչ մեր գունդի ընկերները արդէն հեռացեր էին պատերազմի դաշտէն, ձգելով որ Քիւրտերը մութին մէջ իրար կոտորեն:

Երբ Կարօն ալ ինկաւ, սթափեցայ, զգացի որ այլեւս աւելորդ էր առանձին մնալս եւ սկսայ դէպ ի վերադարձի ճանապարհը ուղղել քայլերս:

Հրացանաձգութիւնը սոսկալի էր: Քիւրտերու անթիւ գնդակներու սուլոցը կը լսուէր չորս կողմըս: Բարեբախտաբար, առանց որեւէ վէրք ստանալու կրցայ սարին ստորոտը իջնել, միշտ դէպի Հարաւի կողմը ուղղուելով: Խիտ մացառներու մէջէն կրցայ ելք մը գտնել: Երբ հասայ այնտեղ, խոր մթութեան մէջ, մացառներու եղրին նշմարեցի մարդու մը ստուերը: Հեռուէն «Մեր Հայրենիք» սուլեցի: Անոնք ալ նոյնը պատասխանեցին. մօտեցայ եւ տեսայ որ մեր հերոս Նիկօլն էր ընկերոջ մը հետ: Հարցուցի Նիկօլին թէ ո՞ր ուղղութեամբ պէտք էր երթալ: Ցոյց տուաւ ճամբան, դէպի Հարաւ:

Ուրեմն, իմ բռնած ուղղութիւնս ճիշդ էր եւ շարունակեցի ճամբաս:

Այդ խոր մթութեան մէջ բաւական երկար ճամբայ երթալէ վերջ, հասայ աւերակ հայ գիւղ մը: Հեռուէն նշմարեցի երկու մարդանման բատուերներ, որոնք «Մեր Հայրենիք» սուլեցին: Անոնք ալ ինձ նման տեղին անծանօթ, վերադարձի ճամբան կը փնտռէին: Այս անգամ ես եղայ ուղեցոյց եւ երեքս միասին ուղղուեցանք դէպի Հարաւ:

Քիւրտերը մեզ թակարդի մէջ ձգելու համար քանի մը հայերէն բառեր կը գործածէին. — « Եկ, ախպէր Հայեր », փոխանակ՝ «Մեր Հայրենիք»ը սուլելու, անծանօթ ըլլալով մեր պայմանաւորուած սուլումին, իսկ մենք մէկ գնդակի հարուածով կը պատասխանէինք անոնց:

Այժմ երեքս միասին կը յառաջանայինք, այդ աստեղազարդ բայց խիստ մութ գիշերը: Բայց այդ հարաւի ուղղութիւնը անապասելի վիճակի մը մատնեց մեզ: Լայն գետի մը պատահեցանք, որ մեր ճամբան կը կտրէր արեւելքէն արեւմուտք, իսկ մենք դէպի Հարաւ երթալու համար պէտք էր այդ ջուրէն անցնէինք: Բարեբախտաբար ամառ ըլլալուն, ջուրը նուազած էր: Երեքս մինչեւ մեր ուսերը թրջելով, ջուրէն անցանք հագուստներով: Քնատ, յոգնած, թրջուած դողալով շարունակեցինք մեր ճամբան:

Մինչեւ երկու ժամի չափ քալելէ վերջ, արթնատ, յոգնած, թրջուած, դողալով շարունակեցինք դէպի Սալմաստ:

Հեռո՜ւն, Հարաւի կողմը, բարձունքի մը վրայ կը նշմարուէր խումբ մը: Մեր հայդուկներն էին եւ մեզի կը սպասէին: Մինչեւ կէս օր այդտեղ սպասեցինք ուրիշ ընկերներու, բայց աւա՜ղ, մենք էինք վերջինները: Մեր պակաս ընկերներու թիւը կը հասնէր տասնեւինի ...

Խումբ մը ֆէտայիներ ցած ձայնով սկսան երգել այդ առտուն.

Ելանք գնացինք բարձունք տեսանք,
Արաւլն ու Տէրիկայ սարեր,
Սարայի դաշտը, Խանասորը,
Պիք Տէրէն, Տոգման Տէրէն.

Կարկուտ տեղաց Խանասորայ դաշտումը,
Ֆէտայիներ Դաշնակցական վրէժ առին այն օրը,
Մի ժամուան մէջ Մազրիկ ցեղը ջնջուեցաւ,
Խանասորայ կանաչ դաշտը, կարմիր արեամբ
ներկուեցաւ:
Աման Աստուած, ֆէտայիք եկաւ, ո՞ւր փախչենք,
Ասաց, որդին կրծքին սեղմած, լեղապատառ
Քրտուհին:

Զը կա՛ր Կարօն, չը կա՛ր Խաչը,
Կրետացին այն օրը,
Տասնեւինը ընկերներ են,
Կատարեցէք մեր տօնը:
Ցուլիս ամսուն քսանըհինգին,
Կատարեցէք մեր տօնը:

Իսկ դու, հայ վաճառական ! Մինչ զբաղած էիր քու դրամներու հաշիւովը, Եւրոպայի կամ Ամերիկայի մէջ, այնտեղ, Թուրքիոյ կամ Ռուսաստանի բանտերուն եւ աքսորավայրերուն եւ ճակատամարտներու մէջ հարիւր հազարներ զոհուեցան այն Հայաստանին համար որով կը պարծենաս այժմ :

ԽԱՆԱՍՈՐՑԻ

«ԿԱՐԿՈՒՏ ՏԵՂԱՑ...»

Ո՞վքեր էին զէն ի ձեռին, տուն տեղ թողած իրենց ետին, լեռներ, ձորեր չափչփեցին ու թըշնամւոյն դէմ վազեցին.

Ո՞վքեր էին որ ուխտեցին իրենց կարճ կեանքի գնով փրկել Հայուն պատիւն թանկագին, որ հըլլայ ան Թուրքին դերին.

Մեր հերոսները:

Ո՞վքեր էին որ խոյացան գնդակներու կարկուտին տակ՝ Մուշէն Զէյթուն եւ Խանասոր, դէպի Սասուն, Գարահիսար ու Եդեսիա, Վասպուրական ու մինչեւ Բաշ - Աբարան...:

Մեր հերոսները:

Հայոց ցեղի ռազմիկ զաւակ, ուր մտանդ կար իր գոյութեան, մոռցած էր ան իր անձնականն ու կուրծք տուած ուժերու դէմ իրմէ շատ վեր, կը հարուածէր զինուած սիրով գաղափարի ամուր հոգւով ...

Անուններն անոնց բոլոր հոս չենք յիշեր. բոլոր անոնց անցած դարձած, բոլոր յայտնի եւ մանաւանդ անյայտ եւ անանուն հերոսներուն, աստանդ ինկած ափի արանց մարտիկներուն:

Անոր համար որ եթէ հարկ ըլլայ յիշել զանոնք մի առ մի, կը վախնանք որ մին կամ միւսը մոռցուին:

Եթէ անոնք չեն գրուած դեռ հայկական Պանթէոնի ճակատը, բայց մինչ այդ կը մնան մեր սիրտերուն խորը անջնջելի եւ ոսկեղէն տառերով:

Հայկական Ազատագրութեան մեհեանի սուրբերն են անոնք, մեր հերոսները քաջարի:

Ո՞վ կրնայ չափել անոնց քաջութիւնը ու անվեհեր ընթացքը իրենց ֆիզիքական, մանաւանդ բարոյական յաղթանակի չափանիշով:

Կ ա ր կ ո ւ տ տ ե ղ ա ց . . .

Անձնուէր հոգիներ, « անձինք նուիրեալք » սուրբ գործին որ եռանդ ու բոց կ'արծարծէր խոնարհ մշակին սրտին մէջ, ազգին ծառայելու, անոր համար զոհուելու միակ գաղափարականով:

Ո՞վ կը ներշնչէր իրենց այդ առաքելութիւնը, ո՞վ կը խթանէր իրենց զօրութիւնը, որուն փարած ճամբայ կ'իյնային, գիտնալով որ շատ փշոտ ու երկար էր ան եւ լի խութերով...

Այն ազգը որ հերոսներ չէ ունեցած չի կրնար տեւել:

Հերոսներու առջեւ ո՛չ մէկ արգելք, եւ ոչ մէկ թումբ գոյութիւն ունի: Անոնք կը ծնին միեւնոյն աստղին տակ, միեւնոյն նշանաբանով, մահուան եւ ազատութեան մէջ տարուբեր, ինչքան ալ կարկուտ տեղայ իրենց գլխուն եւ փայլակ, կայծակ երկինքէն իջնեն ու մութ-մութ ամպեր ծածկեն հորիզոնը...

Ծունր դնենք իրենց անշիրիմ գերեզմաններուն առջեւ: Շատ շատերը չենք գիտեր ո՛ր երկրի ո՛ր անկիւններն են կորսուած: Խոնարհինք անոնց աճիւններուն առջեւ, անոնց բոլորին անունով այստեղ մեր մօտ գտնուող Անդրանիկի եւ Արղութեանի գերեզմաններուն այցելութեան առթիւ, ուխտելով անոնց գործին հաւատարիմ մնալ եւ հետեւորդ, որպէսզի ծնին նոր օրերու նոր հերոսներ, նոր քաջեր՝ զէնքի, գրչի կամ լեզուի:

Ցիշենք, Հայեր, Ցուլիս ամսու 25ը, եւ նման բոլոր տարեդարձները, որպէսզի վառ մնայ ազգին ամբողջական ազատագրութեան գաղափարը ժողովրդի սրտերուն մէջ, ընդդէմ ամէն տեսակ բռնութեանց:

ՄԷՆ-ՍԷ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Երջանկութիւն

(ԱՒԱՆԴԱՎԷՊ)

Անուանի թագաւոր մը հրաման արձակեց, որ իր թագաւորութեան մէջ գտնուած բոլոր իմաստուններն ու բանաստեղծները ներկայանան իրեն: Երբ հրաւիրեալները հաւաքուեցան, թագաւորը հարցուց.

— Ինչի՞ մէջ է երջանկութիւնը:

Մէկը անմիջապէս պատասխանեց :

— Այն բանի մէջ, որ մենք կարենանք տեսնել քու աստուածային դէմքը եւ զգալ...

— Փորեցէք ատոր աչքերը, անտարբերութեամբ հրամայեց թագաւորը: Ցաջորդը :

— Երջանկութիւնը իշխանութեան մէջ է: Դուն, թագաւոր երջանիկ ես, պատասխանեց երկրորդը:

— Սակայն ես տարիներէ ի վեր կը տառապիմ թութքէ եւ չեմ կրնար ազատիլ : Քաշեցէք եղունգները: Երրորդը:

— Հարուստ ըլլալու մէջն է երջանկութիւնը, ով աստուածային, վարանումով պատասխանեց երրորդը:

— Ես հարուստ եմ, սակայն կարօտ երջանկութեան: Բաւական է քեզ գլխիդ ծանրութեամբ մէկ ձոյլ ոսկի :

— Օ՜, թագաւոր... ծնրադիր համբուրեց թագաւորի ծիրանի քղանցքը :

— Դուն կը ստանաս զայն:

Ապա հրամայեց զանձապահին.

— Իր գլխի ծանրութեամբ մէկ ձոյլ ոսկի կծկեցէք վզին եւ ծովը նետեցէք այդ աղքատը, սրտնեղած գոչեց թագաւորը: — Չորրորդը.

Այդ ժամանակ փորի վրայ սողալով մօտեցաւ ցնցոտապատ ու տենդահար աչքերով մէկը:

— Ո՜վ թագաւոր, ես քեզմէ բան կը խնդրեմ. անօթի եմ, կշտացուր զիս եւ ես յաւիտեան կը փառաբանեմ քու անունը: Ատոր մէջն է երկնքիս ալ երջանկութիւնը:

Թագաւորը զզուանքով նայեցաւ անոր, ապա հրամայեց :

— Կերակրեցէք պայթելու աստիճան եւ երբ պայթի՝ եկէք եւ յայտնեցէք ինծի:

Եկան դարձեալ երկու հոգի. մէկը, որ զօրաւոր ըմբիշ մըն էր վարդագոյն մարմնով ու նեղ ճակատով՝ պատասխանեց հառաչելով .

ՏԱՔ ՈՒ ՊԱՂ

Երանի՜ հոգիով աղքատներուն

Վերջին չոնդալից լուրը՝ քանի մը տողով անշուշտ, Քալիֆօրնիայէն, — Պէքինկի փորձերուն հետեւանքով ինկած այծերուն եւ խոզերուն յիշատակին, հոգեհանգստեան պատարագ պիտի մատուցուի: Դրօշները կէս պիտի կախուին եւ մասնաւոր փողերով պիտի հաղորդուի ամբողջ աշխարհին այդ բացառիկ սուգի օրը:

Հասարակ սուգի օր մը չէ այս, այլ հիմնական փոփոխութիւն մը մարդկային կեանքին մէջ: Մէկ խօսքով՝ խղճահարութի՜ւն:

Յատուկ պատրաստութիւններ տեսնուած են այդ օրուան առթիւ: Մարդկութեան ընդհանուր սուգի օր նկատելով, յուշարձան մըն ալ պիտի կանգնեն, ովկիանոսին մէջ, ճիշտ նահատակաց վայրը:

Այս ուղղութեամբ ձեռնարկներ կատարուած են արդէն «Մեծերու»ն եւ պէտք եղած վարկերն ալ քուէարկուած են:

Սկզբունքով համաձայնութիւն մը չատոնց գոյացած է, միայն թէ պայքարը սկսած է, դամբանախօսի ընտրութեան առթիւ եւ աւելի սաստկացած, շատ աւելի փափուկ խնդրոյ մը շուրջ. «Տիկնայք, պարոնա՞յք թէ, ատունք, անասունք»:

Բոլորն ալ կ'ուզեն խօսիլ բացառիկ նշանակութիւն ունեցող այդ օրուան առթիւ:

Դամբանականը արդէն մշակուած է եւ ամէն պետութիւն իրաւունք ստացած է ազատ արտայայտուելու, եւ նախադասութիւն մը աւելցնելու, համաձայն ժողովրդապետութեան սկզբունքներուն:

Նախագահը, որուն ընտրութեան շուրջ ահագին աղմուկ ծագած էր, իր բացման խօսքով վեր պիտի հանէ կենդանիներու դժհարիրող ողին, պիտի բացատրէ անոնց անձնուիրութիւնը,— թէ ի՜նչեր կը քաշեն մարդկային ճանկներու ձեռքէն եւ պիտի բացագանչէ. — «Ինկա՜ն անոնք, ինկա՜ն որպէսզի ապրի մարդկութիւնը: (Ի՜նչ արդարութիւն): Անյայտ շիրիմներու առջեւ կը խոնարհինք այժմ, մեր աչքերը արտասուքի մէջ խեղդելով, կ'աղաղակենք.— Ապրի՜ն անասունները որ միշտ պատրաստ՝ զոհուելու, փորձի ենթարկուած են, որպէսզի փրկեն մարդկութիւնը: Բայց աւա՜ղ...

Ամենամեծ գիտունները անգամ կը խոնարհին այս փաստին առջեւ:

Կրնա՞ք ցոյց տալ մարդկութեան մէջ մէ՛կը, որ յանձն առնէր զոհուիլ կենդանիներուն համար:

Մարդկութիւնը ուրիշ պարապ բաներու համար, միշտ զոհած էր իրեն նմանները, առանց նոյնիսկ կանգ առնելու մեծածախս դումարներու, մարդկային կորուստներու առջեւ:

Ուրախ ենք որ այսօր մարդկութիւնը կենդանիներուն մէջ կը տեսնէ իր նմանը եւ կ'ուզէ դարմանել գործուած անարդարութիւնը, կանգնելով պատուական յուշարձան մը եւ յայտարարելով ընդհ. սուգի օր մը:

Այսօր կը սգանք մասնաւորաբար այծերուն եւ խոզերու կորուստը: Անոնք յառաջապահ դիրքի վրայ էին եւ ինկան հերոսաբար: Կենդանիներու մէջ, թէեւ խորութիւն չէի ուզեր դնել, բայց ստիպուած եմ յիշել հոս նաեւ մուկերու զոհաբերութեան անսահման ոգին: Անոնք հանդուրժեցին ամենայն պաղարիւնութեամբ այդ մարդասպան ու կենդանասպան փորձերուն, իրենց մորթին վրայ կրելով ամբողջ ծանրութեան մը ահաւոր բաժինը: Գունափոխումները թէեւ յատուկ են մարդկային ճանկերուն, բայց մարդը վարպետ եւ ճարպիկ գոյն փոխող, չհանդուրժեց եւ ուզեց մուկն անգամ տեսնել իրեն յար եւ նման: Եւ փորձերէն մուկն ալ դուրս եկաւ գունափոխուած:

Գազանակեր մարդկութի՞ւն թէ մարդակեր գազաններ:

Ուրախ ենք այժմ վերջապէս յայտարարելու որ աստն թէ անասուն, մէկ նպատակ կը հետապնդեն... Խաղաղութի՜ւն»:

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Թուրքերը առաջարկած են հետեւեալ նախադասութիւնը աւելցնել դամբանականին վրայ.

— «Երանի՜ հոգիով աղքատներուն»:

ՄԵՂՐՈՒ

Լիբանանի հոգերը

ԽՄԲ.— **Front National** անցեալ շաբթու շարք մը թղթակցութիւններ հրատարակեց Սուրիոյ եւ Լիբանանի մասին: Հատուած մը վերջին մասէն, որ կը նկարագրէ Պէյրութի վիճակը.—

Կը կարծուէր թէ Մօտաւոր Արեւելքը իր առատութեան շնորհիւ ամէնէն քիչ ազդուածներէն պիտի ըլլար, պատերազմի հետեւանքով յառաջ եկած տնտեսական տագնապէն: Բայց ահա երկու տարի անցաւ այն օրէն ի վեր որ թնդանօթները լռեցին, եւ պատկերը հակառակն է: Ներկայիս աշխարհի ամէնէն սուղ քաղաքներէն մէկն է Պէյրութը: Ապրանքներու գիները առասպելական համեմատութիւններ առած են: Լաւ ճաշ մը կ'արժէ մինչեւ 2700 ֆրանք: Ընտիր ապրանքներու մրցում մը կայ, կարծես, Լիոնի մետաքսեղէնէն, Ամերիկանի ձկնկիթէն (խավեար). Փարիզեան անուշահոտութեններ մինչեւ նախապատերազմեան ըմպելիները: Փարիզեան հագուստ մը մինչեւ 50.000 ֆր. կ'արժէ:

Միջազգային քաղաք մըն է Պէյրութ: Փողոցներուն մէջ ամէն լեզու կը խօսին,— ռուսերէն, իտալերէն, անգլերէն, ֆրանսերէն: Հոն է տակաւին Դաշնակիցներու սպայակոյտը իր պսպղուն կառքերով: Զինուորական իշխանութիւնը 50.000 Լիբանանցիներ ունէր իր ծառայութեան տակ որոնց բոլորն ալ ցրուեց: Միայն Թայաքի օդակայանը 6000 գործազուրկ մէջտեղ ձգեց:

Շահադիտութիւնը խիստ ընդհարացած է մասնաւորաբար ոսկիի, թմրեցուցիչներու եւ զէնքերու վրայ: Իսկ միւս կողմէ անսահման թշուառութիւն մը կը տիրէ: Ջուրին մէջ խաշած կաղամբով եւ բանջարեղէնով սնանող ժողովուրդ մը կայ: Պետական պաշտօնեայ մը 90 ոսկի ամսական կ'առնէ եւ 100 ոսկի տան վարձք կուտայ: Հանրային սպասարկութիւնները եւ մեծ ընկերութիւնները գործադուլ կ'ընեն: Պէյրութը երեք շաբաթ առանց հանրակառքի մնաց: Հրէական խանութներուն մէջ երկու ռումբ պայթեցան, իսկ սիոնական արտադրութիւններու դէմ պոյքոթ կ'ընեն:

Ազգային խորհրդանշաններու առատութիւն մը կայ ամէն կողմ: Երեսփոխանները իրենց կառքին առջեւ կիտրոն կը դնեն:

Լիբանանը կրկնակ մշակոյթ մը ունի,— միջերկրականեան եւ արաբական: Երիտասարդութիւնը ֆրանսական դաստիարակութիւն առած է, իսկ անխափան արաբացումը լաւագոյն պետական պաշտօնեաները կը դասազրկէ:

Գլխաւոր հարցը որ Լիբանանեան լեռնաշղթային միւս կողմն է, կը կոչուի Արաբական Դաշնակցութիւն: Յայտնի չէ թէ որքան ատեն պիտի կըրնայ դիմանայ, մէկուկէս միլիոն ունեցող պետութիւն մը որ օժտուած է խորհրդանշան բանակով մը, արեւմտեան մշակոյթով մը եւ կրօնքով մը, 40 միլիոննոց արաբ զանգուածին դէմ:

Ալ Մաարի կ'ըսէր օր մը.— «Մենք կը գտնուինք Ասորիոյ վիճակին մէջ երբ Անգլիա յայտարարուեցաւ: Անտարակոյս կրօնական համանմանութեան խնդրին մէջ, մեր կրօնքը որոշ դեր մը պիտի կատարէ: Բայց միթէ Լիբանանի մէջ Մարոնի մեծամասնութիւն գոյութիւն ունի՞, մենք որ խլամ ֆրիպոլսով մը մենք մեզ բեռնաւորեցինք: Բազմածին խլամը բազմածին ալ է: Մեծ պատրիարքը՝ Հոյէք նախատեսելով վտանգը կը քարոզէր թէ հայկական մեծ գաղթականութիւն մը պէտք էին բերել: Անոր ծրագիրը չյաջողեցաւ, իսկ մենք ալ անսասան արաբական օրինապահութիւն մը ունինք: Քոյր հանրապետութեան՝ համար մեր տնտեսական գիջումները անհամար են: Թող Մեծ Սուրիոյ մը խնդիր չհանեն: Բանաձեւ մը որ դժբախտաբար գերման մեծ Բայխը կը յիշեցնէ եւ որ կը նախատեսէ Իրաքի - Սուրիոյ - Անդրյորդանանի եւ Լիբանանի ծոցին մէջ հալած, մասնաւոր օրէնք մը Մարոնիներու համար: Դուք յանցանքներ ունեցաք. քաղաքական պաշտօնեաներու առատութիւնը այնքան վնաս տուաւ որքան զանգակատուներու պայքարները երկրի մը մէջ ուր զանգակատուները եւ մինարէները կը պայքարին: Բայց Ֆրանսացի հիւպատոս մը, արժանաւոր եւ կարող, իր պատուոյ չքախումբով թանկագին վըկայ մը պիտի ըլլար:

— Երջանկութիւնը զօրութեան մէջ է, Թագաւոր:

Իսկ միւսը, գունատ ու վտիտ մարմնով բանաստեղծ մը, որու դէմքին վրայ հիւանդագին կարմիր բիծեր էին նկարուած, ըսաւ.

— Երջանկութիւնը առողջութեան մէջ է, ով Թագաւոր:

Թագաւորը վշտափայլ ժպիտով պատասխանեց.

— Եթէ ես կարողութիւն ունենայի փոխելու մեր ճակատագիրը, այն ժամանակ դուն, ով բանաստեղծ, ներշնչումդ կ'աղերսէիր աստուածներէն, իսկ դուն, ըմբիշ, որ Հերակլէսի կը նմանիս, բժիշկներու մօտ կը վազէիր նիհարցնող դեղահատներու համար: Գացէք խաղաղութեամբ:

—Ո՞վ կայ դեռ այդտեղ, հարցուց Թագաւորը:

—Մահկանացու մը, հպարտօրէն պատասխանեց եօթներորդը, որ զարդարուած էր յասմիկէ ծաղիկներով:

— Անէութեան մէջն է երջանկութիւնը, ով Թագաւոր:

— Գլխատեցէք այս մարդը, յուլօրէն հրամայեց Թագաւորը:

— Ամենաողորմած Թագաւոր, ես այդ չէի ուզեր ըսել, գթա ինձ, ողբաձայն աղաղակեց դատապարտեալը եւ իր դէմքը, որ քիչ առաջ վարդի գոյն ունէր՝ յասմիկի ծաղիկներէն ալ աւելի ճերմկցաւ: Բայց Թագաւորը յօրանջելով պատասխանեց.

— Տարէք եւ գլխատեցէք, Թագաւորի հրամանը լերան պէս հաստատ է:

Եկան դարձեալ ուրիշներ: Մէկը երկու բառ միայն ըսաւ.

— Կնոջ սէրը:

— Լաւ, տուէք ասոր հարիւր կին եւ աղջիկներ, բայց հետը միասին նաեւ դաւաթմր թոյն եւ երբ կուգայ օրը, եկէք եւ յայտնեցէք ինծի, որ երթամ նայիմ իր դիակը:

Միւսն ըսաւ.

— Երջանկութիւնը անոր մէջ է, որ իմ իւրաքանչիւր ցանկութիւնը անմիջապէս կատարուի:

— Իսկ ի՞նչ է քու ցանկութիւնը. հարցուց Թագաւորը խորամանկ ժպիտով:

— Ի՞մ: — Այո, քու:

— Թագաւոր, չափազանց անակնկալ է քու հարցը:

— Ողջ ողջ թաղել դետնի տակ:

Ահա իմաստուն մը եւս: Դէ, դէ, մօտեցիր, թերեւս դուն կ'ըսես թէ ո՞ւր է երջանկութիւնը:

Իմաստունը, որ կատարեալ իմաստուն էր՝ մեղմաձայն պատասխանեց.

— Երջանկութիւնը մարդկային մտքի սքանչելիքին մէջն է, Թագաւոր:

— Ա՜... Մարդկային մտքի՞: Ի՞նչ է սակայն մարդկային միտքը:

Բայց իմաստունը ժպտեցաւ կարեկցոտ, առանց պատասխանելու: Այն ժամանակ Թագաւորը հրամայեց բանտարկել զայն գետնափոր խաւար զնտանի մէջ, ուր ոչ լոյս կ'իջնէր վերեւէն եւ ոչ ալ մարդկային ձայնի ամենափոքր հնչիւն մը: Եւ երբ մէկ տարի վերջ Թագաւորի մօտ բերին զայն, կուրացած էր, խլացեր եւ հազիւ կրնար ոտքի վըրայ կանգնիլ:

Թագաւորը հարցուց.

— Դէ, դու այժմ ալ երջանի՞կ ես:

— Այո, ես երջանիկ եմ: Նստած իմ քարէ զնտանի մէջ, ես գիս կ'երեւակայէի եւ Թագաւոր եւ հարուստ ե՛ւ սիրահարուած ե՛ւ կուշտ եւ անօթի, եւ այդ ամէնը իմ միտքը կուտար ինձ:

— Ի՞նչ է միտքը, բացագանչեց Թագաւորը սրտնեղած ու զարմանքով: Իմացիր ուրեմն, որ հինգ վայրկեան վերջ ես քեզ կը գլխատեմ եւ կը թքնեմ քո զզուելի դէմքին: Տեսնենք թէ կ'ազատէ՞ քեզ քու միտքը: Բայց ո՞ւր կը մնան այդ ժամանակ քու միտքերը, զոր վատներ ես այս երկրի վրայ:

Իմաստունը բոլորովին անվրդով պատասխանեց.

— Ցիմա՛ր, անմահ է միտքը:

Թարգմ. ԱՆԴՐԱՆԻԿ

ԱԼ. ԿՈՒՊՐԻՆ

ՀԱՅԱՆՊԱՍՏ ՅԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Լոնտոնէն կը գրեն մեզի.—

Anglican - Armenian Circleը թէյասեղան մը սարքած էր Յուլիս 12ին, ի պատիւ Երուսաղէմի անկլիքան եպիսկոպոսին Dr. Seton - Stewartի: Հանդէսին կը նախագահէր Sir Ronald Storrs, Կիպրոսի նախկին կառավարիչը: Ներկայ էին Անգլիացի բարեկամներ: Գաղութին «երեւելիները» չափէն աւելի փոլիթիքոս, բացակայ էին դժբախտաբար: Համակրանքի խօսքեր արտասանուեցան ի նպաստ Հայ. եկեղեցիին ու մեր մշակութային արժէքներուն, թէ եպիսկոպոսին եւ թէ ներկայ Անգլիացիներու կողմէ:

Գաղութին կողմէ խօսեցաւ Գ. Ժ. Միսաքեան, որ բարի գալուստ մաղթելէ վերջ, շնորհակալութիւն յայտնեց այն բարեկամական համակրութեան համար զոր Ամենայնհայոց կաթողիկոսին ընտրութիւնը ստեղծած էր Անգլիոյ մէջ: Յետոյ շեշտեց երկու քոյր Եկեղեցիներու միջեւ մտերմիկ կապ մը հաստատելու անհրաժեշտութիւնը եւ աւելցուց — Դաւանական տարբերութիւններ բնականաբար միշտ ալ գոյութիւն պիտի ունենան. իւրաքանչիւր եկեղեցի պիտի պահէ իր անկախութիւնը իր գործունէութեան ասպարէզին մէջ: Բայց քանի որ թէ Անկլիքան եւ թէ Հայ. Եկեղեցին ներշնչուած են միեւնոյն իտէալներէն, վստահ եմ որ նպատակներու այս ներդաշնակութիւնը չի կրնար չստեղծել հասարակաց գետին մը, ուր երկուքն ալ պիտի գործակցին յանուն իրենց ներկայացուցած ժողովուրդներու բարօրութեան: Ու արդէն այդ առաջադրութեամբ էր որ կազմուած էր Anglican – Armenian Միութիւնը անցեալ տարի»:

Հանդէսէն վերջ Sir Ronald փափաք յայտնեց համակրական երկու բառ հրատարակել տալ հայ մամուլին մէջ: Ու ձեր թղթակցին յանձնեց հետեւեալ մաղթանքը, խնդրելով որ բոլոր հայ թերթերը —անխտիր— անկիւն մը յատկացնեն անոր.—

A word of greeting and of lifelong affection for the people of Hayastan — particularly those in Paris who gave me such a warm welcome many years ago. Good luck and prosperity attend them all.

RONALD STORRS

Arachnort in England

Թարգմ.— Ողջոյն եւ մշտնջենական խանդաղատանք Հայաստանի ժողովուրդին, մասնաւորապէս Փարիզի Հայերուն որոնք այնքան ջերմ ընդունելութիւն մը ըրին ինծի տարիներ առաջ: Յաջողութիւն եւ բարօրութիւն կը մաղթեմ բոլորին:

Րօնըլտ Սթօրս, «Առաջնորդ».

թիւնները վերջանան Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն միջեւ ։

Անգլ. թերթերը կը գրեն թէ արաբ եւ հրեայ ներկայացուցիչները մօտերս ժողովի պիտի հրաւիրուին Լոնտոնի մէջ, քննելու համար այս խնդիրները։ Հրաւէրներ ղրկուած են Արաբական Դաշնակցութեան եօթը անդամներուն,— Եգիպտոսի, Իրաքի, Սուրիոյ, Լիբանանի, Սէուտի Արաբիոյ, Եէմէնի, Պաղեստինի եւ Անդրյորդանանի ։ Ամերիկեան կառավարութիւնն ալ պիտի հրաւիրուի։

Հաշտութեան խորհրդաժողովը

Երկուշաբթի օր կը բացուի հաշտութեան խորհրդաժողովը Փարիզի մէջ։ Այս ժողովը մեծապէս կը տարբերի Վերսայլի խորհրդաժողովէն որ տեղի ունեցաւ նախորդ Մեծ Պատերազմէն վերջ, որովհետեւ ոչ սկզբնական ոչ ալ վերջնական դաշնագիրներ պիտի մշակուին ։

Չորս Մեծերը, որոնք դաշնագիրներ կը մշակեն ամիսներէ ի վեր, պիտի խմբագրեն եւ վերջնապէս ստորագրեն զանոնք, լսելէ վերջը միւս 17 ազգերուն տեսակէտները, թէեւ անոնք ալ պիտի հրաւիրուին ստորագրելու։ Բայց, եթէ նոյնիսկ միւս ազգերը մերժեն, դաշնագիրները ի զօրու պիտի ըլլան ։

Վերսայլի մէջ, մասնակցող 32 ազգերը բոլորն ալ կը մասնակցէին դաշնագիրներու խմբագրութեան, թէեւ այն ատեն ալ Չորս Մեծերը (Անգլիա, Մ. Նահանգներ, Ֆրանսա եւ Իտալիա) շատ գործ տեսան մասնաւոր խորհրդակցութիւններով։

Բշ. օրուան Փարիզի խորհրդաժողովէն առաջ հետեւեալ գործողութիւնները կատարուած են.—

1. Զինադադարի պայմաններ պարտադրուեցան Առանցքին արբանեակ պետութեանց,— Իտալիոյ, Ռումանիոյ, Հունգարիոյ, Պուլկարիոյ եւ Ֆինլանտայի։ Այսպէս, Անգլիա եւ Մ. Նահանգները որոշեցին այն պայմանները որոնց համաձայն պիտի կառավարուի պարտուած Իտալիան, մինչեւ հաշտութեան դաշնագրին կնքումը։ Խ. Միութիւնը զինադադարի պայմաններ պարտադրեց պալքանեան պետութեանց եւ Ֆինլանտայի համար։ Իւրաքանչիւր պարագայի մէջ երեք պետութիւններն ալ ստորագրեցին ինչ որ մշակած էին միւսները ։

2. Յետոյ, Փոցտամի խորհրդաժողովը որոշեց որ Չորս Մեծերու արտաքին նախարարները կանոնաւորապէս ժողով գումարեն։ Այժմ պիտի գումարուի հաշտութեան ժողովը մասնակցութեամբ 17 ազգերու որոնք նշանակուած են Անգլիոյ, Խ. Միութեան եւ Մ. Նահանգներուն կողմէ եւ որոնք ամէնէն աւելի նպաստած են Առանցքին պարտութեան։ Փարիզի խորհրդաժողովէն վերջը, Չորս արտաքին նախարարներու Խորհուրդը նորէն պիտի գումարուի, վերջնական ձեւ տալու համար դաշնագիրներուն ։

Խորհրդաժողովը պիտի չքննէ Գերմանիոյ, Ճափոնի, Աւստրիոյ եւ Քորէայի խնդիրները, որովհետեւ տակաւին դաշնագիրներ մշակուած չեն այս երկիրներուն համար։ Այդ գործը պիտի կատարուի աւելի վերջը, եւ դաշնագիրները պիտի ներկայացուին 21երու նոր ժողովի մը։ Երբ դաշնագիր կնքուի այդ չորս երկիրներուն հետ, չի նշանակեր թէ Դաշնակիցներու գրաւումը պիտի վերջանայ։ Չորս Մեծերէն զատ, Փարիզի խորհրդաժողովին պիտի մասնակցին Չինաստան, Աւստրալիա, Պելժիա, Սպիտակ Ռուսիա, Պրազիլիա, Քանատա, Չեխոսլովաքիա, Եթովպիա, Յունաստան, Հնդկաստան, Հոլանտա, Նոր Զելանտա, Նորվեկիա, Լեհաստան, Հարաւ. Ափրիկէ, Եուկոսլաւիա եւ Ուկրայնա։ Ուրիշ պետութիւններ ալ կը պահանջեն մասնակցիլ.— Օրինակ՝ Եգիպտոս, Ալպանիա, Մեքսիկա, Լիւքսէնպուրկ եւն.։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱՑՈՅՑԸ պիտի գործադրուի Օգոստոս 10էն՝ ճամբորդներու համար, 15 առ հարիւր յաւելումով։ Քիլոմեթրի գինը պիտի բարձրանայ 1.50 ֆրանք Գ. կարգի, 1.95 Բ. եւ 3 ֆրանք Ա. կարգի համար։ Այս առթիւ պիտի վերահաստատուին վճարովի աշխատանքի անհատական տոմսերը, արձակուրդի երթուդարձի տոմսերը, խմբակցութեանց եւ վճարովի արձակուրդներու հաւաքական տոմսերը, ինչպէս եւ ժողովներու յատուկ կառախումբերը։ Զեղչերը պիտի ըլլան 20—40 առ հարիւր։ Ապրանքի փոխադրութեան յաւելումը պիտի ըլլայ 35 առ հարիւր, գործադրելի Օգոստոս 1էն։ Կազի խորանարդ մեթրը պիտի բարձրանայ 5 ֆրանք 80ի, ելեկտրականութեան քիլովաթը՝ 3ի ։

ԺՈՂՈՎՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՔԱԼԷ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ, կ'աւետէին կարգ մը թերթեր, գլուխն ըլլալով կիսապաշտօնական Le Mondeը, կիրակի օրուան ընտրութիւններէն վերջը։ Արդ, Պոլսէն կը հեռագրեն թէ ընտրութիւններէն 48 ժամ վերջը, զինուորական հրամանատարը հրահանգ մը հրատարակեց այն թերթերուն դէմ «որ կը վրդովեն հանրային անդորրութիւնը»։ Ուրիշ խօսքով, անոնք որ կասկածներ կը յայտնեն ընտրութեանց վաւերականութեան մասին, պիտի համարուին խռովայոյզ տարրեր։ Ուրեմն վերջ գտած է «մամուլի ազատութիւնը» որով այնքան կը պարծենար Անգարայի կառավարութիւնը։ Հալէպի հաւատարիմ թերթերը արդէն շատոնց հասկցուցած էին այս ելքը։ Անոնք ընդդիմադիրները կ'ամբաստանէին թէ դրամ կը ստանան «թշնամիէն», այսինքն Ռուսերէն։ Մինչդեռ չկայ ո եւ է Թուրք որ պաշտպանէ ռուսական տեսակէտը, ցորչափ Մոսկուա հողային պահանջներ կը դնէ։ «Դէպի ժողովրդապետութիւն յառաջխաղացութիւնը» կը սահմանափակուի հետեւեալ արդիւնքով,— 60—70 ընդդիմադիր, որոնք դիւրաւ լռութեան պիտի դատապարտուին մեծամասնութեան մօտ 400 երեսփոխաններուն կողմէ։ Ուրեմն բան մը չէ փոխուած։ Նորէն «էսկի թաս, էսկի համամ», ինչպէս կ'ըսեն Թուրքերը իրենք ։

ՄԱՀԱՊԱՏԻԺ պահանջեց ընդհ. դատախազը, Վասսառ, ոստիկանութեան նախկին վերատեսուչին՝ Պիւսիէռի համար, կրակոտ ճառով մը։ «Վերատեսուչ ոստիկանութեան, ի՞նչպէս յանձն առիք այդպիսի պաշտօն մը գերման սուիններուն ծայրով։ Այդ պաշտօնին մէջ կա՛մ պէտք եղածին պէս պիտի չկրնայիք ծառայել Գերմաններուն, կա՛մ պիտի հեռանայիք, եւ կամ մնալով պիտի դառնայիք դաւաճան։ Միայն «մասնաւոր վաշտերու» պարագան բաւական է ձեզ դատապարտելու։(Կարդալով ամբաստանեալին մէկ օրակարգը).— Այս տեսակ օրակարգ մը քառասուն կառափնատ կ'արժէ»։ Դատախազը շեշտելով թէ ամբաստանեալը չէր կրնար անտեղեակ ըլլալ գործուած վայրագութեանց, կարդաց երկար ցանկը հայրենասէրներու որոնք յետոյ Գերմաններուն յանձնուած էին, գնդակահարուելու համար։ «Ի՞նչ կրնաք ընել, Պիւսիէռ, մեռեալներու այս բանակին դէմ։ Միայն մէկ Ֆրանսացի մեռեալ կը բաւէ ինծի։ Դուք ուղեղն էիք, եւ ուղեղը աւելի յանցաւոր է քան բազուկը։ Ի՞նչ կ'ապացուցանեն ձեր հարիւր պաշտպան վկաները իմ համր վկաներէս միայն մէկուն դէմ»։ Ճառը տեւեց երկու ժամ ։

ՖԼԱՆՏԷՆԻ դատավարութեան առթիւ, ամբաստանեալին ի նպաստ վկայեց Չըրչիլի տղան, յայտարարելով թէ ան «հարիւրին հարիւր հակառակ էր Գերմաններուն, հարիւրին հարիւր Դաշնակիցներուն հետ»։ Ուրիշ վկաներ եւս լսուելէ վերջ, ընդհ. դատախազը «ազգային անպատուութեան» վճիռ պահանջեց ամբաստանեալին համար, Ֆրանսացիի մը վարկին անարժան համարելով մասնակցիլ Վիշիի կառավարութեան, որ արդէն բացառիկ եւ ցեղային օրէնքներ հրատարակած էր եւ կը գործադրէր ։

Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ մէկ միլիառ տոլար փոխ խնդրած էր Մ. Նահանգներէն։ Նախագահ Թրումըն յայտարարեց թէ այս փոխառութիւնը չեն կրնար տալ այս տարի, որովհետեւ Արտածման-ներածման դրամատունը տրամադրելի ունի միայն 800 միլիոն տոլար, որուն 500 միլիոնը պիտի տրուի Չինաստանի ։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ռուսական շրջանին գործարաններուն մէջ զէնք եւ ռազմանիւթ կը շինուի Խ. Միութեան համար, համաձայն անգլ. եւ ամերիկեան կառավարութեանց ստացած լուրերուն։ Այս առթիւ դիտել կուտան թէ Փոցտամի համաձայնութեամբ Գերմանիոյ բոլոր զինագործարանները պիտի խափանուէին, մինչդեռ կը շարունակեն գործել։ Ռուսերը մերժած են քննիչ յանձնախումբի մը առաքումը։

ՀԻՒԼԷ-ԲՈՒՄԲԻ նոր փորձին առթիւ, վերջին տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ երեք մարտանաւեր անմիջապէս ընկղմած են, ուրիշ երկու նաւեր ծանրապէս վնասուած։ Առջի օր ընկղմեցան Սարակոթա օդանաւակիրը, 27.000 թոն եւ Նակաթօ յածանաւը, 30.000 թոն։ Պիքինի կղզիին ջուրերը լեցուած են ելեկտրական հոսանքով։ Երթեւեկը արգիլուած է 3—5 օր։ Թերթերը կը գրեն թէ իբրեւ նշանակէտ գործածուած 75 նաւերէն տասը ծովամոյն եղած են ։

ԱՆՕԹՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ են Գերմանիոյ Տիւսէլտորֆ եւ Քէօլն քաղաքները (անգլ. շրջան)։ Բժիշկները կը յայտարարեն թէ ստամահութիւնները յաճախադէպ կը դառնան եւ թէ «անմիջական աղէտ մը» կը սպառնայ ժողովուրդին։ Հիւանդութիւնները հետզհետէ կ'աճին եւ բանուորները չեն կրնար աշխատիլ։ Օրական ուտեստը հազիւ 1000 զոլ կ'արժէ։

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ մէջ ալ սովի վախ կայ։ Առնուազն երկու միլիոն թոն արմտիք պէտք է հասցնել այս տարուան վերջին վեց ամիսներուն համար, այլապէս ահաւոր համեմատութիւններ պիտի ստանայ սովը։ — Ամերիկեան թերթերը կը գրեն թէ UNRRAն հազիւ 300 միլիոն տոլար ունի 1947ի համար, մինչդեռ առ նուազն 750 միլիոն պէտք է միայն Եւրոպան կերակրելու համար։

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ կը հեռագրեն թէ միսի վաճառման նոր կանոնը որոշ գոհացում կուտայ ժողովուրդին։ Քաղաքին 900 մսավաճառներէն 80ը կըրցան թարմ միս ծախել, վեց ամսուան դադարէ մը վերջը։ Ազատ վաճառելի միսը արժած է 290 ֆր։— Լը Մանի մէջ եզան միս կը ծախուի 99 ֆրանքի, փոխան 125 ֆրանքի (սակագնով)։

Հայկական Հերոսամարտի Օրը Խանասորի արշաւանքի տարեդարձին առթիւ

Յուլիս 28 Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Շավիլի անտառին մէջ (գերեզմանատան քով) ։ Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻ եւ Նոր Սերունդի Անդրանիկ խումբին կողմէ, Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ Կ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ։

Առտուն Շավիլի հայ մատուռին մէջ կը կատարուի հոգեհանգստեան պատարագ, հայկական ազատագրութեան ճամբուն ինկած մեր բոլոր հերոսներու յիշատակին, ինչպէս նաեւ հանգուցեալ Բժ. Յ. Տէր Դաւթեանի։ Կը պատարագէ Արսէն Ա. Խախանեայ Սիմէօնեանց։ Երգեցողութիւնները կը վարէ Պ. Պօղոս Գույումճեան։ Կէս օրէն վերջ դաշտահանդէս, անտառին մէջ, ճոխ պիւֆէ, գեղարուեստական բաժին ։ Ժամը 4ին այցելութիւն Խանասորի արշաւանքի հրամանատար ԻՇԽԱՆ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆԻ եւ ԲԺ. Յ. ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆ շիրիմներուն ։

Սէն Լազարէն, Մոնփառնասէն երկաթուղի, Փոն տը Սեվրէն հանրակառք։ Իջնել Puits Sans Vin: Մատուռին հասցէն, 4 rue Trois Champtiers, Chaville:

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻՆ տարեդարձին առթիւ, նախաձեռնութեամբ Նոր Սերունդի եւ հովանաւորութեամբ Կրընոպլի ենթակոմիտէի, այս կիրակի Սէյսէնի բարձունքին վրայ։ Ժամադրավայր Սքուար տէ Փոսթ։ Մեկնում ժամը 9ին։

Այրի Տիկին Ժօզէֆ Քիւրքճեան, ամբողջ ընտանիքը եւ բարեկամները խորին ցաւով կը ծանուցանեն մահը՝

Պ. ՅՈՎՍԷՓ ՔԻՒՐՔՃԵԱՆի

որ մեռաւ Յուլիս 24ին, 49 տարեկան հասակին մէջ։

Թաղումը կը կատարուի այսօր, շաբաթ, 27 Յուլիս, Notre Dame de Bonne Nouvelle, ֆրանսական եկեղեցին, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Bagneux - Parisienի գերեզմանատունը։

Հաւաքուիլ հանգուցեալին բնակարանը ժամը ճիշդ 2.15ին, 273 rue St. Denis։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— ՖՐ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Պօմոնի մասնաճիւղի դպրոցական տարեվերջի հանդէս եւ պարահանդէսը՝ 27 Յուլիս Jardin de Ripertի մէջ Ch. de St. Julien, No. 293։ Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Դիւրամատչելի պիւֆէ։

Հայ - Բոյժ

ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺի հինգ տարուան հաւաքածոն սպառած է, եւ չենք կրնար այլեւս գոհացում տալ խնդրանքներուն։

ՀԱՅ ԲՈՅԺի պակասաւոր հաւաքածոն (10 թիւ պակաս), անկազմ, կը ծախուի մեր մօր 1000 ֆրանք ։

ՀԱՅ - ԲՈՅԺի հետեւեալ թիւերը կը պակսին մեզի,— թիւ 2, 20, 24, 39, 46։ Անոնք որ մեզի կը հայթայթեն այս թիւերը, կը ստանան հատոր մը մեր հրատարակութիւններէն (կանխաւ բաժանելով) կամ մէկ տարեկան ՀԱՅ - ԲՈՅԺ նոր շրջանէն։

Դիմել 17 rue Damesme, PARIS։

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e

Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH - Fondé 1925 - R. C. S. 376 284

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Dimanche 28 JUILLET 1946 Կիրակի 28 ՅՈՒԼԻՍ

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4761-Նոր շրջան թիւ 400 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — Գին՝ 3 ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՅՈՒԼԻՍ ԱՄՍԻ 25ԻՆ...

Նորէ՞ն յիշատակի տօն։ Ինչո՞ւ չէ։

Ամէնէն հզօր ժողովուրդն ալ պիտի ժանգոտէր, շատ բան պիտի կորսնցնէր իր բարոյական դիմագծէն, եթէ մոռացութեան տար իր պատմական յիշատակները, մշակոյթի կամ ազգ. պաշտպանութեան ճակատին վրայ։

Այդպիսի յիշատակ մըն ալ՝ Խանասորի Արշաւանքը, որուն տարեդարձը կը տօնուի այսօր Փարիզի, եւ յաջորդաբար՝ ուրիշ վայրերու մէջ։

Եւ այս բոլորը՝ ինքնաբերաբար։

Ամէնքս ալ բաւական ան գիտէք այս արշաւանքի մասին։ Այս շաբթուան ընթացքին հրատարակեցինք երկու կարեւոր յուշեր։ Մէկը՝ թանկագին վկայութիւնը 75 տարեկան հայրենակցի մը որ մասնակցած է կռիւին։

Անշուշտ շատ մը պարագաներ չեն համապատասխաներ «Կարկուտ տեղաց»ի բոցավառ նկարագրութեան։ Ամէն ժողովուրդ ալ կը սիրէ խտացնել գոյները, մանաւանդ երբ հարցը կր վերաբերի արի արանց գործերու։

Անդրանիկի եւ ուրիշ հերոսներու նուիրուած երգերուն մէջ ալ չէ՞նք հանդիպիր գունագեղ պատկերներու։

Այս բոլորին մէջ, մանրամասնութիւնները չեն որ արժէք ունին, այլ բուն խորհուրդը,— կռի՛ւ, յանուն ինքնապաշտպանութեան եւ ազատութեան։

Խանասորի արշաւանքը մինչեւ այսօր ալ կը պահէ իր բացառիկ հանգամանքը։

Պէտք է ետ երթալ մինչեւ 49 տարի — մինչեւ 1897, կշռելու համար անոր իրական ծաւալը եւ խորութիւնը։

Կատարեալ մարտական կազմակերպութիւն մը, 250—280 քաջերով։ Համախմբուած՝ աշխարհի զանազան մասերէն։ (Նոյնիսկ Պոլսէն)։ Զօրախումբ մը՝ բաղկացած ամէն դասակարգէ,— մտաւորական, ազնուական, արհեստաւոր, բանուոր, սպայ, զինուոր, բժիշկ եւ ճարտարագէտ։

Եւ այս բոլորը սպառազինուած՝ օրուան ամէնէն պիտանի զէնքերով, որոնց հայթայթումը, ինքնին, կը կազմէ ամբողջ ոդիսական մը։

Ձեռնարկին յանդգնութիւնը եւ յաջողութիւնը հիացում պատճառած էին նոյնիսկ օտար—գերման եւ ռուս — թղթակիցներու, որոնց նկարագրութիւնները մինչեւ այսօր ալ կը պահեն իրենց ուժը։

Հայրենասիրութիւն, անձնուիրութիւն, քաջութիւն, զարնելու եւ զարնուելու վճռականութիւն։ Առաքինութիւններ որոնք հետզհետէ զարգացան, տարիներու ընթացքին, ի վերջոյ յանգելու համար բազմաթիւ հերոսամարտներու եւ բուն պատերազմական գործողութեանց։

Հէքեաթներ չեն Վասպուրականները, Շ. Գարահիսարները, Ուրֆաները, Տարօնները եւ մնացեալը։ Մինչեւ Սարդարապատ եւ Գարաքիլիսէ։

Դարերու ընթացքին թմրած ռազմական ոգին էր որ կը գործէր բոլոր ճակատներուն վրայ։ Կը թրծէր, կը պնդացնէր Հայկական Բազուկը։

Մինչեւ Խանասոր, ինչպէս աւելի առաջ, թըշնամին վարժուած էր անպատիժ չաչեցնելու իր մտրակը եւ շողացնելու իր դաշոյնը։ Մինչեւ ընտանեկան բոյներու մէջ խրելով իր արիւնաթաթախ թաթը։

Խանասորները, ինչպէս աւելի առաջ եւ վերջը, եկան ապացուցանել թէ այս ժողովուրդին զաւակներն ալ գիտեն արժեցնել «ակն ընդ ական»։ Գիտեն պաշտպանել իրենց պատիւը, կեանքը եւ ազատութիւնը։ Գիտեն խորտակել ոճրածին գլուխները եւ սանձել արիւնազանգ ախորժակները։

Այնքան որքան թոյլ կուտան իր ուժերը։

Ուժի փորձ մըն ալ՝ Խանասորը, պատմական շրջանի մը մէջ, երբ Եւրոպան մեզ կը ճանչնար պարզապէս իբրեւ խաչապաշտ կամ խանութպան ժողովուրդ մը։

Իսկապէս կարկուտ մըն էր որ տեղաց արիւնարբու ցեղի մը գլխուն։ Եթէ կարելի չեղաւ լրիւ գործադրել ամբողջ ծրագիրը, արշաւանքին պատճառած ահուսարսափը բաւական էր, իբրեւ ազդարարութիւն։

Երգին մէկ տողը միայն,— «Եաման Աստուած, Ֆէտան եկաւ, ո՞ւր փախչինք»,— ամբողջ պատմութիւն մը կ'արժէ։

Ֆէտայինե՛ր,— մեր Դիմադրական Ճակատը։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԱՍԽ ԳԵՏԻՆ ՓԻԼԻՍՈՓԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Բ.

Եւ այժմ վկայութիւն մը, մեր անմա՛ն գրաբարով (Հիւրմիւզ), Երասխի նկարագրի մասին. «Հեզ ի սկզբան, եւ ապա զայրացեալ հոսէ ահագին խոխոջմամբ, մինչեւ աւերել զկամուրջս, որպէս եւ զկամուրջն կառուցեալ ի Մեծին Աղեքսանդրէ կործանեաց։ Այլ ապա Օգոստոս ամրագոյն կառոյց զնովաւ կամուրջ անկործանելի»։

Արդարեւ, այնքան ահեղ, այնքան հզօր եւ անընկճելի՜ է Երասխը։

Պատմական, աշխարհագրական եւ նիւթական անճշդութիւններ կան վկայութեանց մէջ։ Նախ չեմ հաւատար, որ Մեծն Աղեքսանդր բարձրացած ըլլայ մինչեւ Արաքս՝ կամուրջ նետելու համար վրան, երկրորդ չեմ հետաքրքրուեր թէ ինչո՛ւ Կորբուլոնի բանակը չկրցաւ անցնիլ Արաքսէն (փըրկուեցաւ միայն Արտաշատի կամուրջով, հոն ուր Հրազդան կը միանայ Երասխին), երրորդ թերեւս չափազանցութիւն է ըսել թէ Շարտէնի նաւը 500 քայլ սուրաց մէկ վայրկեանի մէջ։ Աւանդութիւններ են ասոնք, ինչպէս հակայ սարփինայ մը կազմող Ջրվէժը։ Բայց բոլոր այդ աւանդութիւնները կուգան սահմանել փիլիսոփայութիւն մը,— Երասխի փիլիսոփայութիւնը։

Ըմբոստութեան ոգին, որ կը հսկէ Արաքսիոյ դաշտերուն վրայ (անունը կ'առնեմ Հերոդոտոսէն), չի հանդուրժեր լատինական կամուրջներուն։ Կը քանդէ, կը խորտակէ եւ կը կործանէ ինչ որ շինած են օտար ձեռքերը։ Կը մերժէ համակերպութեան խորհուրդները եւ կ'արհամարհէ «հռովմէական խաղաղութիւնը», այնքան որ կը կատղի Ներոն եւ կը հրամայէ ըմբոստ Արաքսը դնել «լատինական կամուրջի մը տակէն հոսելու համակերպութեան մէջ» (Ստատիոս, Sylves, Ա. 79)։ Հայերը կը ստիպուին քաշուիլ՝ իրենց նահանջի սարսափելի նետարձակութեամբ (որ պատմականօրէն հայկական ռազմագիտական եղանակ մըն է), վրէժ լուծելով հռովմէական լեգէոններէն։ Բայց, կ'ըսէ սքանչելի աւանդութիւնը, գետը, որ կը հրճուէր իր վզին վրայ նետուած հայկական մայրաքաղաքներու քայքայմանեակով, կը ցնցէ մէջքը եւ կր քանդէ համակերպութեան կամուրջը։ Եւ Հռովմի մէջ այս հայ գետին անունը շուտով կը դառնայ խորհրդանշան մը ըմբոստութեան, եւ երբ Ստատիոս «չամբուշ» կ'անուանէ Երասխը (Sylves, Ե. 141), իր այդ ակնարկը կ'ուղղէ Հայաստան աշխարհի այն ոգիին, որ թշնամի է ստրկութեան։ Եւ վերջապէս, երբ Վիրգիլիոս կ'երգէ.

... Եւ Երասխայն ի կամրջաց ըմբոստ հունճ,

կ'ակնարկէ այն ոգիին, որ ընդունակ չէ ծնրադրութեան,— բայց գրաբար թարգմանութիւնը յաջող չէ այստեղ, կարդացէ՛ք լատիներէնը, կուռ եւ վեհափառ.

... pontem indignatus Araxes.

Կարդացէ՛ք ֆրանսերէնը, յստակ եւ ուժեղ.

l'Araxe indigné de son pont.

Ա՜խ, որքա՛ն գեղեցիկ է, այստեղ, indigné բառը,— Երասխն է, որ կը զայրանայ, կ'ըմբոստանայ, կը ծառանայ իր վրայ նետուած կամուրջին համար, ճիշտ ինչպէս Հայկազանց իշխաններու աչխէտ ձին կը զայրանար, կ'ըմբոստանար, կը ծառանար՝ երբ իր վրայ կը հեծնէր օտար ծանրութիւն մը։

Եւ Հռովմ, իր պատմութեան մէջ արձանագրելով կամուրջ-քանդող Արաքսի աւանդութիւնները՝ իբրեւ փոխաբերութիւն կամ խորհրդանշան, կը վկայէր ի փառս հայ ըմբոստ, յեղափոխական եւ մինչ ի մահ անընկճելի ոգիին։

... Թո՛յլ տուր, Վահէ՛ ջան, վերջին տոմսով մը ներկայացնել այստեղ թէ ո՛վ կը մարմնացնէ Երասխի կամուրջ-քանդող ոգին՝ այս մեր օրերուն, կամուրջ քանդելու օրինակով մը։

ԱՐԱՋ

Կը հրաժարին

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ստորագրեալներս, անդամ Հ. Ա. Ճակատին, երկար համբերեցինք հաւատալով թէ համագործակցութիւնը վեր է ամէն բանէ, բայց այսօր կը տեսնենք որ անոնց գործը որոմ ցանել, եւ մատնութիւն կատարել է։ Մեզ կը մնայ ուրեմն հրապարակաւ մեր անդառնալի հրաժարականը տալ նոյն խմբակցութենէն։

Սիմոն Շահիկեան, Կ. Տէր Կարապետեան, Գ. Ամերիկեան։

Խանասորի արշաւանքի հերոսներու յիշատակին

«Իմ է վրէժխնդրութիւն եւ ես հատուցից»։ Վրէժխնդրութիւնն իմն է և ես կը հատուցանեմ։

Սաղմոս.

Իսրայէլի Աստուածն է այստեղ սրտոտ, կայծակ եւ կարկուտ թափողը։ Վրիժառութիւնն ինձ է պատկանում եւ ես հատուցանելու եմ — ամէնքն ալ պատժելու, ոչնչացնելու եւ խորտակելու եմ...

«Մի կալ հակառակ չարին» — Չարին հակառակ չըլլաս, այլ եղիր անյիշաչար, ներիր եղբօրդ, ընկերոջդ, անգամ թշնամուդ։ Սա ալ քրիստոնէական Աստուածն է յորդորում։ Նիւթական զրկանքի համար արիւն չվոթես. Նիւթը՝ մարդու կեանքից բարձր չէ, չարժէ, որ դրա համար դու կեանքդ տաս կամ մի ուրիշին կեանքից զրկես։ Եւ Հայն այդպէս է միշտ վարուել։ Նա զէնք չի բարձրացրել, երբ նրա գոյքն են խլել, կամ տունն ու տեղը թալանել... Սակայն երբ անպատուել են նրան, ոտնակոխ արել նրա օջախի սրբութիւնը, առեւանգել իւր սիրելիներին կամ հարազատներին, շօշափել իւր Ազգի եւ Հայրենիքի պատիւը կամ իւր իրաւունքը, խեղդել արդարութեան եւ ճշմարտութեան ձայնը — այն ժամանակ նա առաջնորդուել է Հին Կտակարանի Աստուծոյ պատուէրներով — կայծակ, սրտոտ ու կրակ էդարձել ու վրէժխնդրութեան ոգիով լցուած պատժել է իր թշնամիներին...

1897 Յուլիս 25ին տեղի ունեցած Խանասորի արշաւանքը աստուածային վրէժխնդրութեան մի հատուցումն էր, ուղղուած քրտական Մազրիկ արիւնարբու ցեղի եւ նրա արիւնռուշտ ցեղապետ Շարաֆ բէյի դէմ որ դեռ 1894ին մեծ քանակութեամբ Հայեր էր կոտորել, իսկ 1896ին բնաջնջել էր արմենական Աւետիսեանի առաջնորդութեամբ Վանից փախած հարիւրաւոր խաղաղ ժողովրդի, Ս. Բարթուղիմէոս վանքի շրջակայքում...

Նոցա այս ոճրագործութիւնը ոչ միայն չէր պատժուած, այլ եւ պատիւների էր արժանացած։

Եւ արդ՝ պէտք է ցոյց տրուէր աշխարհի հզօրներին, որ Հայը ստրուկ չէ, նա գիտէ պատուով ապրել. ազնիւ, հերոսական մահը գերադասել անազնիւ, ստրկական կեանքից... Եւ կազմակերպւում է Խանասորի արշաւանքը՝ Վարդանի եւ Իշխանի — Յովսէփ Արղութեանի — հրամանատարութեամբ։ Բայց, այս յանդուգն ձեռնարկը յղացել էր գլխաւորապէս Նիկոլ Դումանը եւ նրա վճռական, կազմակերպիչ ոգու եւ տենդային աշխատանքների արդիւնքն էր...

Յուլիս 25ի գիշերը Քիւրտերը կրեցին իրենց չարաչար եւ արժանի պատիժը՝ մեծ թւով սպանուածներ եւ նիւթական վնասներ ունենալով... Հայերը հայրենի հողի վրայ թողեցին 19 քաջեր... 19 նահատակներ Հայոց աշխարհի բոլոր անկիւններից։ Գեղեցիկ են Լեւոն Աթարբէգեանի սրանց նուիրած տողերը.— «Յարգանք ձեզ, սրտի մարդիկ։ Ձեր անշնչացած դիակների առջեւ խոնարհում ենք մեր գլուխները... Մի սիրտ ունէիք, այն էլ փոհ բերիք ժողովրդի ազատութեան Ս. Գործին։ Հայ աշխատաւոր դասի մաքուր զաւակներ, ժողովրդի հեծեծանքը ձեր սրտում միայն արձագանգ գտաւ։ Դուք գնացիք սրբելու նրա արցունքները ու ընկաք։ Ընկաք, որ ձեր մատաղ արիւնով ոռոգուած Մայր-Հայրենիքը ծլի ու ծաղկի. մեռաք, որ մի ամբողջ ժողովուրդ ապրի։ Յարգանք ձեզ, տղերք ջան»։

Խանասորի արշաւանքի քառասուն եւ իններորդ տարին մեր գլուխը խոնարհենք հայութեան այդ ազնիւ զաւակներու, մեր հերոսներու անմահ յիշատակին առջեւ, որոնք ընկան քաջի մահով հայ ժողովրդի ազատագրութեան սուրբ ճամբուն վրայ... Իրենց հայրենիքի կարօտը քաշելով, իղձերը իրենց սրտերում։

Մեր անհուն համակրանքի կաթիլ արցունքներից, մեր լուսագոյն յոյզերից ու գերագոյն զգացմունքներից փունջ մը վարդ, գեղանի պսակ մը հիւսենք ու զարդարենք մեր բոլոր հերոսներու եւ նահատակներու մաքուր եւ անբիծ ճակատը։

ԱՐՍԷՆ ԱՒ. ՔԱՀ. ՍԻՄԷՈՆԵԱՆՑ

25 ԱՌ ՀԱՐԻՒՐ ՅԱՒԵԼՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ցոյցեր կատարուեցան Մարսէյլի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ։ Աշխատանքի նախարարը, Ա. Քռուազա (համայնավար) կ'առաջարկէ 21 առ հարիւր ընդհանուր յաւելում, 30 առ հարիւր անոնց համար որ նուազագոյն աշխատավարձքը կը ստանան համաձայն 1945 մարտի սակացոյցին, 13 առ հարիւր անոնց որ նոր գործի կը մտնեն։ 1947 Մարտ 1էն սկսեալ պիտի վերահաստատուին հաւաքական պայմանագրութիւնները։ Այս բոլոր խնդիրները պիտի քննուին երկուշաբթի օր, աշխատավարձքերու յանձնաժողովին մէջ։

ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԵԱՆ նախկին վերատեսուչը, Ֆիւսիէռ, որուն համար մահապատիժ պահանջած էր ընդհ. դատախազը, դատապարտուեցաւ ցկեանս թիապարտութեան եւ գոյքերու գրաւման։

ՀԱՑԱՐ ՀՈԳԻ ձերբակալուեցան Պաղեստինի մէջ, Երուսաղէմի վերջին դէպքին առթիւ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՄԻՏՔ ՄԸ,— Ճ. Գ. ՇՕ

Անգլիական ժամանակակից գրականութեան ամէնէն ուժեղ ու ականաւոր դէմքը՝ Ճորճ Պէրնըրտ Շօ, Յուլիս 26ին լրացուց իր՝ կեանքին 90րդ տարին: Ծագումով Իրլանտացի, լոյս աշխարհ եկած է 1856 Յուլիս 26ին, ան չքաւորին է չատ համեստ ընտանիքի մը, թէեւ իր նախահայրերէն մէկը կը նկատուի Օլիվըր Քրոմուէլ: Միակը չէ իր գերդաստանին մէջ այսքան երկարակեաց: Մեծ մայրը, տասնըհինգ զաւակներու տէր, ապրեցաւ 88 տարի: Կ՚ըսեն թէ ոչ մէկ գիծ կայ իր խառնուածքին մէջ իր հօրմէն որ ձախողած առեւտրական մը եղաւ ու մանաւանդ երեւելի խման:

Բացառիկ դէմք է Ճ. Գ. Շ. ո՛չ միայն իր հայրենիքէն ներս, այլեւ միջազգային գրականութեան համաստեղութեան մէջ: Կը գրէ աւելի քան եօթանասուն տարիէ ի վեր ու ոչ մէկ արտաքին նշան կայ տակաւին ենթադրելու համար թէ իր իմացական կարողութիւնը հասած է իր վախճանին: Ընդհակառակն այս բազմահմուտ ու բազմերանգ գրական գործերու հեղինակը, կը պահէ տակաւին իր մտքի պայծառութիւնն ու կրակը անհաւատալի ուժգնութեամբ: Բնականաբար իր Ֆիզիքական կազմը աստիճանաբար կը հիւծի, կը փլի տարիներու բեռան տակ, ինչպէս ինքն ալ կը խոստովանէր, անցեալ տարի, իր հատորներէն մէկուն երրորդ անգամ գրի առնուած յառաջաբանին մէջ.

— « Ո՛չ այնքան տաղանդաւոր եմ, ո՛չ ալ այնքան բանգէտ որքան մարդիկ կ՚ենթադրեն: Քաղաքական գործերու հասկացողութեան մէջ միջինէն վար չեմ. բայց կեանքիս 89րդ տարւոյն մէջ անգամ այնքան անկարող եմ վարելու միլիոններու ճակատագիրը որքան տասը տարեկան տղեկ մը: Ֆիզիքապէս հետզհետէ կը սպառիմ. զգայարանքներս, շարժական կարողութիւններս, յիշողութիւնըս վտանգաւոր չափերով պիտի հիւծին, եթէ յամառիմ երկարել կեանքս: Եւ սակայն, կը թուի թէ միտքս տակաւին ընդունակ է ուսանելու եւ հետաքրքրութիւնս սուր առաւել քան երբեք: Եթէ կեանքը տար ինծի մարմին մը այնչափ զօրաւոր որչափ միտքս է, ու եթէ ես սորվէի թէ ինչ պէտք է ուտեմ, ինչպէս պէտք է հագուիմ ու ինչպէս պէտք է վարուիմ մարդոց հետ, կրնամ ես ալ օրին մէկը մտնել քաղաք. ապարէզէն ներս, պետական պաշտօնեայի մը նման՝ յառաջիկայ հարիւր տարուան ընթացքին նախարար ըլլալու ակնկալութեամբ »:

Շօ Լոնտոն կը փոխադրուի տակաւին չատ երիտասարդ: Ապրուստի անմիջական մտահոգութիւնը կրնար յանկարծ շուկայ նետել զինքը: Բայց յամառօրէն գիտակից իր թաքուն ընդունակութեանց ու ապագայ կոչումին, կը մերժէ առեւտրական ասպարէզին խաբուսիկ հրապոյրները: Վճռած է իր «հացը հանել» միմիայն մտաւորական աշխատանքներով: Կը սկսի գրել կարճ նորավէպեր: Գրական այդ նախափորձերը կ՚անցնին գրեթէ աննշմար: Յամառ ու յարատեւող է սակայն, նկարագրով, ինչպէս իր ցեղին բոլոր զաւակները: Հարաւային Իրլանտայի մէկ գիւղաքաղաքէն հասնող պատանիի մը համար Լոնտոնը բոլորովին նոր աշխարհ մըն է, հարուստ իր կարելիութիւններով: Կը հաստատուի այնտեղ՝ զարգանալու եւ գրելու նպատակով: Շօ կը նախընտրէ մայրաքաղաքին մտաւորական եռուզեռը Աքսֆըրտի կամ Քէյմպրիճի համալսարաններուն սահմանափակ շրջապատէն: Արթնամիտ, եռանդուն ու փառատենչ, այդ առաջին օրերուն իսկ կը նախատեսէ այն լայն հորիզոնը որ կը բացուի, ընդունակ երիտասարդի մը համար, այդ լոյս քաղաքին մէջ: Պէրնըրտ Շօ ինքնիրեն պիտի սորվի այն բոլորը զոր ուրիշները կը սորվին դպրոցներուն ու համալսարաններուն մէջ՝ չոր ու ցամաք կրթական ծրագիրներու գերի:

Յաջորդական տարիներու ընթացքին իր փառայեղ մուտքը անգլիական գրական մեհեանէն ներս, կը հաստատէ թէ որքան արդար էին իր լաւատեսութիւնները:

Պէրնըրտ Շօ բազմահմուտ մտաւորական մըն է ու միանգամայն փիլիսոփայ: Համոզումով ընկերվարական, բայց ոչ համայնավար: Գիտուն է բառին լայն առումով, բայց դրապաշտ դպրոցը (posititivisme) որ բազմաթիւ հետեւորդներ ունեցաւ Անգլիոյ մէջ 19րդ դարու վերջին քանի մը տասնեակ տարիներուն, տեղ չունի իր գիտականհամակրութեանց մէջ: Աւելի խորհրդապաշտ քան նիւթապաշտ իր փիլիսոփայական ըմբռնումներով, կը հաւատայ Արարչի մը գոյութեան եւ ստեղծագործութեան բարեշրջական օրէնքին ինչպէս Տարուին: Իր ամէնէն գլխաւոր տեսակէտներէն մէկն է այն որ մարդ արարածը պիտի ազատի, միլիոնաւոր տարիներու վախճանին, այն մաէն որ իր արտաքին կառուցուածքն է, հասնելու համար հոն ուր գոյութիւն ունի միայն իմացականութիւնը, բոլորովին անկախ ու ազատ նիւթէն:

Եւ սակայն Ճ. Գ. Շ. հնադարեան ճգնաւոր մը չէ: Ունի գեղեցիկին ըմբռնումը ինչպէս կը վկայեն իր գործերը ու մանաւանդ կեանքը: Գիտցած է սիրահարիլ յայտնի դերասանուհիի մը որուն ուղարկած իր բազմաթիւ նամակները արձակի գլուխ գործոցներ են:

Պէրնըրտ Շօ թատերագիր է ու ամէնէն կարկառուն հեղինակը այդ հրապարակին վրայ: Ունի ինքնատիպ տեսակէտներ թատերական արուեստի մասին:

Ինչ կը վերաբերի իր հակակրութեանց եւ ատելութիւններուն, պէտք է ըսել որ ծայրայեղութեան տիպարն է ան: Կը հարուածէ անգթօրէն ու չի խնայեր ոչ մէկուն: Դէմ է բոլոր ընկալեալ սովորութեանց ու ըմբռնումներու: Չի հանդուրժեր յաւակնութեանց, թէեւ չափ չունի նաեւ իր յաւակնութիւնը: «Ես ու Շէյքսփիր» կամ ինչ որ ես կ՚ըսեմ այսօր, ուրիշներ պիտի ըսեն հարիւր տարի վերջը»: Սրամիտ է ու հեգնող ու չատ չար, երբ կը քննադատէ կամ կը խնդայ: Կը սիրէ որ խօսին իր մասին, թեր ու դէմ. յարձակողական նոյնիսկ իր կատակներուն մէջ:

1943ին ամերիկեան թերթի մը թղթակցին կը յայտարարէր թէ «Հայերը չատ տաղանդաւոր ժողովուրդ են, կը ջարդուին տարեր մէյ մը, ջարդը «առողջ» կը պահէ զիրենք»: Պատասխան մը տրուեցաւ իրեն այս տողերը գրողին կողմէ, բողոքելու համար զաւեշտի այս անվայել ձեւին դէմ: Թերթը որուն ղրկուած էր այս պատասխանը, կը գրէր հետեւեալը.— «Կարեւորութիւն մի՛ տաք. իր ուզածն ու փնտռածն ալ ճիշդ այդ է, որ իրմով զբաղինք »:

Դժբախտաբար իր գործերը բոլորովին անծանօթ են հայ ժողովուրդին ու եթէ չեմ սխալիր, ոչ մէկ բան թարգմանուած է իրմէ:

Կ՚արժէ կարդալ զինքը, որովհետեւ Պէրնըրտ Շօ միջազգային գրականութեան հսկաներէն մէկն է եւ չատ բան կայ իր գործերուն մէջ ուսումնասիրութեան արժանի:

ԺԻՐԱՅՐ

ԱՅՑԵԼՈՒՆ

Յանկարծ, անզուսպ յուզումով ոտքի ելաւ, նայուածքը ամուսնին աչքերուն՝ յառած: Դէպի դուռը մօտեցաւ, կարծես պատրաստ զայն լայնօրէն բանալու: Կասկած չունէր թէ, դուրսէն ականջին հասած քայլերու շշուկը՝ պատերազմի ճակատը մեկնած զաւակին ոտքի ձայներն էին:

— Զե՞ս լսեր, Հրանդը կը վերադառնայ, կըմկմաց, ուրախութենէն վերջին բառերը լրացնելու գրեթէ անկարող, ու դուռը բանալու շարժում մը ըրաւ:

— Մի՛ բանար, մի՛ բանար, սաստեց Սարգիսեան դողդողաձայն: Վճռապէս հրամայելով որպէսզի այդ տեղէն անմիջապէս հեռանայ:

Աչքերուն մէջ, երջանկութեամբ դեռ ղեղուն, կինը զարմացած՝ կարծես նայուածքովը կ՚աղերսէր, ականջ դնել մօտեցող քայլափոխերուն որոնք համեստ տնակին ճեղքերէն ներս կը մաղուէին յստակօրէն:

Անոնց խռովիչ թափերը կը շարունակուէին իրենց մտերիմ ու կարօտագին կշռոյթը անձրեւել, հոն՝ դրան եռին քարացած երկու էակներու սիրտերէն ներս:

Լախտահար մէկու մը նման, յուշաթափ վիճակէն տակաւ արթննալով, Սարգիսեանի սիրտը անբացատրելի կսկիծով լեցուեցաւ: Հպարտութեանը մէջ դառնօրէն վիրաւոր, մտքին մէջ ամէն տեսակ վրդովիչ ենթադրութիւններ մարմին կ՚առնէին, իր էութիւնը կը սարսէին: Հայրենիքի պաշտպանութեան համար, Հրանտը, պատերազմի ճակատն էր: Սակայն հիմա, ինք իբրեւ հայր, կարող չէր, որ եւ է կերպով համոզիչ բացատրութիւն տալ, գիշերուան այս ուշ վայրկեանին, առանց լուրի, առանց պատճառի, անոր դէպի տուն վերադարձին....: Եթէ կասկածները ճիշտ ըլլային... եթէ դասալիք էր... յետոյ...:

Աչքերը սեւեռած մնացին ծխանին անկիւնը դեռ կայծկլտող կոճղի մը վրայ, որ այդ բոպէին վար խուժող հոսանքէն կեանք կ՚առնէր, բոցի վառարթուն լեզուներ հիւսելով բոլորտիքը:

Այդ լեզուներէն մէկը, կարծես յանկարծ կ՚աճէր, կը մեծնար, խոհերուն վրայ՝ անցեալ օրերու փոթորիկին արիւնահով հնոցը վառելով:

Հիմա՛ երէկը՝ երբ իր ազգին դարաւոր գոյութիւնը փրկելու, զայն մահացնելու համար դիւային ջանքեր կը կատարէին, անսահման մղձաւանջի պէս մտքին առջեւն էր: Օրհասի ցուրտ սկզբի նման, վերստին տաժանքի ու տանջանքի օղակները իրարու կը ձուլուէին, կուրծքին վրայ կը ծանրանային:

Կ՚ապրէր երիտասարդ օրերը, այս անգամ իրականէն աւելի անողոք: Որովհետեւ հիմա, կը զգար թէ երակներէն պարպուած էր այն գեղեցիկ հուրը, որ զինք առաջնորդած էր կատարուող այն դժոխային տռամին մէջէն, ուր քաջերու ըմբոստ շունչին տակ, ու հերոսներու կողերէն ժայթքող արիւնին օծումով, հեռաւոր հորիզոնին վրայ Հայու յաւերժական երազը կը փայփլար, դարաւոր նոյն ջինջ ու պայծառ յոյսը օրօրելով:

Նայուածքը ինկաւ ձեռքերուն վրայ, որոնք՝ վտանգի առջեւ անբաժան սիրահարներու նման, իրարու պլլուած, անճառելի աղապատանքով մը կը դողդողային: Դաստակներուն վրայ սփռացած վէրքերու ճերմակ երիզները, կը սկսէին խորունկ ցաւով կոտտալ: Հոն, շուք ու ձեւ կ՚առնէր երբեմնի երկաթէ անողոք անուրի մը ժանգոտ շրջագիծը: Վէրքերէն ծծող արիւնոտ թարախին մէջ, կարծես որդի գլուխներ կը տատանէին, յափրացած մարմինները քսելով կոտտացող միսին ծալքերուն մէջ:

Կ՚ապրէր անցեալի բանտի օրերը...: Վիզին ու ոտքերուն փաթթուած շղթան, օձի մը նման նորէն կեանք առած, կը լզէր, ակռաներու ժանգը պարպելով արիւնոտ պալարներուն վրայ:

Հոգին սկսաւ հեծել: Վերստին յիշեց այն հրէշութիւնը որ ամբողջ իր չարիքը արձակած էր դաշտերու ու լեռներու վրայ, գիւղերու ու քաղաքներու մէջ: Ազգ մը կը սպաննէին ու անոր զաւակները, ստուեր առ ստուեր, կը շարժէին առաջ, արիւններու մէջ, կեանքի ու արեւին ճամբաներէն բաժան: Հոս, մահափայտերու վրայ օդին մէջ ճօճուն: Հոն, անանուն հանգրուան մը հասնելու յոյսով, բացուող անդունդին առջեւ, մահուան դէմ երկար ոդորումով: Աղին, դժո՛խք, դժո՛խք ....:

Սակայն ի՞նչ էր եղած իր դերը այս ահաւոր փոթորիկին մէջ: Փայլակի նման ծաւալեցաւ իր յիշողութիւնը: Հոգին շողաց:

Սարգիսեան ուրախ ու վառ աչքերով կը դիտէր ուղին որ հիմա լոյսէ ծիրերով կը պայծառանար: Անսահման ի՜նչ եռանդով ու նուիրումով քալած էր անոր մոխրացած ամայութեան վրայ, ըլլաբազան ըմբոստութեան վրէժի դրօշը պարզած դէպի շքեղագոյն վաղուան հեռաւոր եզերքները հասնելու համար ...

Բանտէն՝ աքսոր: Անկէ անդին ազատագրումի ի՜նչ հրաշալի յարութիւն: Կռի՛ւ, կռիւ ամէն ուղղութեամբ: Յետոյ յաղթական երթ դէպի հայրենիք ... :

Աչքերը խոնաւցան յիշելով այն վայրկեանը երբ բղկտուած ոտքերը կոխեցին հայրենի հողին վրայ, առատ հունձքի խուրձերուն մէջ կորսուած: Ազատագրուած էր այդ հողը իր ու, իրեններուն պայքարով: Գրկած, համբուրած էր զայն, արցունքներով ողողելով անոր մասնիկները, ուր՝ դարերուն մէջէն, նախնիքներու աճիւնները կը սպասէին այդ ջերմ դիրկընդխառնումին ....:

Անկէ ասդին իր կեանքի հէքեաթը բիւրեղի պէս վճիտ էր: Ամուսնացած, լուրջ աշխատանքի լծուած՝ կը շէնցնէր իր հայրենիքը, Երեւանի մօտ, նորաշէն գիւղի մը մէջ իր բոյնը չինելով :

Սակայն այսօր, մութին մէջէն, թշնամին մոլեգնօրէն, նորէն իր անողորմ թաթը կ՚երկարէր իր հայրենիքը ճանկռտելու, արիւնոտելու համար: Իր միակ զաւակը, ուրիշներու հետ ճակատը վազած, կը կռուէին, պատուար կը կանգնէին, որպէսզի թշնամին ջախջախուի ու վերստին հըրճուանքը վերադառնայ տխրացած դուռներու սեմէն ներս :

Խոհերու այս վշտածիր խաղացքը հազիւ թէ մտքին մէջ մարմին կ՚առնէր, սիրտը կծկուեցաւ այն անողոք կարելիութեան դէմ, որ տղուն մօտեցող քայլերուն արձագանգը րոպէ մը առաջ իր հոգիէն ներս փոթորկած էր:

Ամօթապարտ՝ նայուածքը սառեցաւ կնոջը աչքերուն մէջ ... :

Ռանաձայնը արդէն սեմին վրայ էր, ու դուռը շարժեցաւ հապշտապ հարուածներու տակ:

Ուրախութենէն խելայեղ, կինը անմիջապէս բացաւ զայն, իր զաւակը գրկելու պատրաստ: Թեւերը խաչափայտի նման, օդին մէջ կախ մնացին:

Դրան սեմին վրայ, յաղթանդամ անծանօթ մը կեցած էր, ներս մտնելու մտերմական կեցուածքով:

Անխօս ու ապշահար, երկուքն ալ կը դիտէին զայն, խարկանքի այս տարօրինակ խաղին առջեւ շուարած:

Կծու հովի հոսանք մը ներս խուժեցաւ, ծխանին կուտակուած մոխիրները տակն ու վրայ ընելով :

Այցելուն սկսաւ խօսիլ:

— Ընկե՛ր Սարգիսեան, ճակատէն կուգամ: Զաւակէդ շա՛տ, շա՛տ կարօտի բառեր ունիմ: Կը ղրկէ ձեզ սրտանց :

— Ընկեր, թշնամին կը նահանջէ՞...

— Անտարակոյս, այո: Տղադ քաջ է, չատ քաջ է: Ան հաղորդ անցեալի պայքարներուդ նուիրական շունչին, վագրի պէս կը կռուի ուրիշներու հոգւոյն: Կը վազեն յառաջ: Թշնամին խաւար ամպի պէս կը հեռանայ սահմաններէն: Այսօր մեր ազգը ոտքի է, փշրած իր դարաւոր շղթան ...

— Կը վերադառնա՞յ շուտ, ձայնեց կինը, շրթները դողդոջ :

— Յաղթութի՞ւնը, այո, չատ շուտ, չատ շուտ: Անծանօթ մութ ճամբաները պիտի բացուին այլեւս: Ցեղըկրկին պիտի միանայերկնելու համար իր ազատ ապագան: Ընենք կեանքի շարժումները: Իրենց խորագոյն անցեալէն, նախնիքները՝ մեզի ուխտի են եկեր...:

Այցելուն պահ մը լուռ մնաց: Աչքերը կարծես լեցուեցան: Ու աւելցուց, քանի մը քայլ առնելով:

— Ուշ է: Երթամ: Տակաւին ուրիշներու ալ լուրեր ունիմ հաղորդելու: Բայց, Հրանդը, ըսաւ, որ չմեկնած ձեզ անպատճառ համբուրեմ: Ահ, որքան անուշ է այս վայրկեանը: Որքան գոհ պիտի մնայ հիմա ...:

Հազիւ խօսքը վերջացուցած, ան արդէն կորսուած էր մութին մէջ, ետին դուռը մեղմօրէն փակելով ....:

Սարգիսեան ու կինը սահմռկած դուրս վազե-

ՊՈՒՑ'Մ ԾԻԾԱՂ

Հոգեհանգիստ այծերուն համար..

— Անշուշտ, Փարիզի Հայոց եկեղեցւոյ մէջ տեղի պիտի ունենայ, չէ՞…

— Սխալ ու չար ենթադրութիւն: Փարիզի Հայոց եկեղեցին, առայժմ ժամանակ չունի այծերու կամ ոչխարներու համար խունկ ու մոմ սպառելու: Հազիւ կը հասնի իր հաւատացեալներու եւ իր բաժանորդներուն պասպրանքին: Մանաւանդ իր ծրագիր - կանոնագրին մէջ, այծերու անդամակցութեան մասին տեւէ յօդուած գոյութիւն չունի: Ապագային թերեւս…:

Հիմակուհիմա լուրը կուգայ հիւլէառումբի հայրենիքէն՝ Ամերիկայէն, Փարիզի ամենալուրջ թերթերէն մէկուն միջոցաւ.—

« Սան - Ֆրանչիսկոյի Դաշտի հովիւները Պիքինիի հիւլէառումբի փորձի միջոցին սպաննուած այծերուն համար, *յիշատակի արարողութիւն* մը պիտի կատարեն 19 Յուլիսին: Սոյն արարողութիւնը պիտի ծանուցուի փողահարութիւնով: Այդ առթիւ դրօշակները կէս պիտի պարզուին (ի նշան սուգի)… »:

Ահա լուրը կարճ ու կտրուկ: Եւ ըսել թէ մարդիկ դէպի վայրենութիւն կը դիմեն: Իրար կը կոտորեն: Անգութ են… Որքա՜ն մեծ սխալ եւ մեղանչում: Փաստը հակառակը ցոյց կուտայ:

Կենդանիներու մասին այսչափ յարգ ու պատիւ տուող մարդեր կան աշխարհումս, այն ալ հովիւ դասակարգէն: Ի՞նչ վեհանձն են անոնք, մարդոց հովիւներուն առաքինութեան դաս կրնանտալ:

« Ծիծաղելի է, պիտի ըսէք, մօրուսակիր քանի մը այծերու համար փողահարութիւնով եւ դրօշապարզումով արարողութիւն կատարել, երբ անդին միլիոններով մարդիկ անյիշատակ կը կորսուին »:

Բայց հաւատացէ՛ք, Քրիստոս իսկ մատ պիտի խածնէր ,կենդանիներուհանդէպ ցոյց տրուած այս մեծ սիրոյ առջեւ:

Բարեբախտաբար, Հիթլէր ողջ չէ, ապա թէ ոչ պիտի զղջայ մարդկային բարոյականի այս անկումին առջեւ:

Ան, փոխանակ այծերու վրայ եւ մարդկային կեդրոններէն հեռու տեղերու մէջ փորձելու հիւլէռումբի զօրութիւնը, ուղղակի քաղաքներու վրայ կամ աւելի մարդաշէր ըլլալու համար, պատերազմական կամ քաղաքական «յանցաւորներու» վրայ պիտի կատարէր այդ փորձը: Այծերուն պիտի խնայէր երբ իր երկրին հարստութիւնը, որոնք կրնային ապագային չաեմարաններէ լեցնել:

Թուրքերն ալ պիտի հետեւէին իրենց վարպետին: Անոնք ալ փոխանակ այծերու, կեավուրները *պիտի յատկացնէին այդ փորձին՝ աղուոր մը կողոպտելէ ետքը զանոնք…*

Բայց դեմոկրատ վարիչներուն խելքը չի հասնիր այս նրբութիւններուն:

Վերի այծապատիւ ձեռնարկը, կարգ մը հարցումներ կը ցցէ մեր միտքին մէջ: Օրինակ, այդ դերզգայնիկ արարողութեան ընթացքին, սգակիր այծեր ներկայ պիտի ըլլա՞ն հոն: Դամբանականները մարդո՞ւ լեզուով թէ այծերէնով պիտի խօսուին :Այծերուերաժշտախումբը պիտի մասնակցի՞:

Այծերը, ի նշան սուգի, սեւ փողկապներ պիտի կրե՞ն իրենց վզին չուրջ:

Ներկաները, որ մեծ մասով հովիւներէ, այծերէ ու թերեւս ոչխարներէ եւ հորթերէ պիտի բաղկանան, ձեռքի սեղմումով ցաւակցութիւն պիտի յայտնե՞ն սգակիր այծերուն:

Կառավարութիւններու կողմէ ներկայացուցիչներ պիտի գտնուի՞ն հոն: Սոյն հանդիսութենէն ետքը, Այծերու Ընդհ. Միութիւնը բողոքի հեռագիր պիտի տա՞յ Զօրսերու Ժողովին …

Անշուշտ, հանգուցեալ այծերուն ընտանիքները պիտի չմոռնան հոն ներկայ կրօնաւորներուն եւ տիրացուներուն առատ ժամուց վճարելու պարտականութիւնը, որպէսզի այս վերջինները, հանդիսաւոր եւ ողբաձայն չեշտով կարդան աղօթքները ու յստակ եւ հասկնալի կերպով արտասանեն լուսահոգիներուն անուն - մականունները …

Թերթերու թղթակիցները, անկասկած ներկայ պիտի ըլլան այդ տեղ՝ հեռաձայնով մանրամասն հաղորդելու համար իրենց ընթերցողներուն, վեր հարցումներուն պատասխանը:

Հաւատացէ՛ք, կը նախանձիմ Ամերիկայի այծերուն եւ յարգանք կը զգամ Ս. Ֆրանչիսկոյի հովիւներուն հանդէպ, որոնք արժանի են, իբրեւլիազօր անդամ, մասնակցելու Ազգերու Խաղաղութեան Ժողովին :

Պիտի չփափաքէի՞ք ամերիկացի այծերու դրօշին տակ մտնել եւ անոնց համայնքին պատկանիլ, փոխանակ օրէնքէ դուրս եւ իրաւունքէ զուրկ հայմաթլոս, *անհայրենիք ածական չալկած՝ թափառելու քաղաքակիրթ երկիրներու պողոտաներուն վրայ …*

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

ԱՇՆԱՆ ԱՒԵՐԸ

Աշունը եկաւ դալուկ ու դեղձան՝
Ծանրացաւ շուքով դաշտերի կրծքին ,
Ծառեր գեղուղէշ նորից մերկացան —
Տերեւ ու սաղարթ հրաժեշտ լացին:
Քամին քնութեան պատգամը կարդաց ,

Լեռ, բլուր համակ միգով ծրարուեց ,
Այնքան գուրգուրած իղձերն իմ յանկարծ
Ցիրուցան եղան տերեւների պէս …

ԳՈՐԵԱՆ

ցին: Ի զուր փնտռեցին հեռացող այցելուին սուրերը գիշերուան թանձրութեան մէջ: Քայլերու ոչ իսկ շշուկ մը կար: Հովի փափուկ շունչ մը կ'անհետանար երազախառն ու անձկալի լռութեան վրայ :

Հետեւեալ առաւօտ, կանուխէն իջան փողոց, ճակատէն եկած ուրախ լուրը պատմելու: Անծանօթը, արդեօք, ուրիշներու ալ այցելա՞ծ էր: Խումբէ խումբ անցան, խօսեցան ու մտածկոտ մտիկ ըրին :

Կարգը գիւղին խենդ Յակոբին եկած էր: Ան - մնաս ապուշ մը, որուն կտրուկ ու միավանկ խօսքերը փողոցէ փողոց արձագանգ կուտային օրուան լուրերուն ու դէպքերուն խորհրդաւոր ձեւ ու գոյն տալով :

— Երէկ գիշեր, հանդիպեցայ ես այդ մարդուն, ըսաւ, աչքերը կէս մը գոցելով: Ըսի, մեր գիւղէ՞ն ես, պատասխանեց ես Արտաւազդն եմ: Ու վազեց, հեռացաւ դէպի հոն ,Արարատի ուղղութեամբ …:

Ծիծաղեցան ….:

Վայրկեան մը վերջը, չէնքի մը անկիւնը բազմութիւնը խռնուած, կը կարդար թուղթ մը զոր քիչ մը առաջ գիւղի պաշտօնեան զետեղած էր պատին վրայ :

Սարգիսեան մօտեցաւ բազմութեան: Աչք մը նետեց թուղթին վրայ: Աւելի մօտեցաւ: Անուններու ցանկ մըն էր:

Կարդաց, վերստին կարդաց: Ոտքերը կքտեցան, նայուածքը մթագնեցաւ, 'ու սկսաւ տատանիլ շանթահար ծառի մը նման: Ամփոփեց ինքզինքը, ետ քաշուեցաւ բազմութենէն առանց կարենալ նըշմարելու զինք չրջապատող բարեկամներուխումբը:

— Անուշիկ ու քաջ տղաս, ինչո՞ւ կասկածեցայ վրադ, կը կրկնէր մտքին մէջ, անմխիթար: Ու մօտենալով կնոջը,

— Մեր տղան… Թամանի ճակատը …

Չկրցաւ խօսքը ամբողջացնել: Միաձայն սկսան հեծկլտալ ու թեւ թեւի, ուղղուեցան դէպի իրենց տունը :

Դրան սեմին վրայ, դէպի ետ նայեցան, կարծես թէ մէկը կը ձայնէր իրենց ….:

Հեռուն, առտուան շողերուն տակ, Մասիսը կը փայլփլար, չուրջը սաւառնող լուռ ամպերուն մէջէն :

— Որքա՜ն գեղեցիկ ու հպարտ է ան այսօր, մրմռացին ու ներս մտան …

Դուռը դարձաւ իր ծխնիներուն վրայ ճակատագրական հծծիւնով մը …

ՉԱՐԵՀ ԳԱԶԱՉԵԱՆ

Կ Ա Ր Օ Տ

ԵՐՈՒԱՆԴ ԳԱՍԵԱՆԻՆ

— Աստուած արիւն խմող թշնամիս կարօտ չձգէ :

— Մինչեւ ե՞րբ կարօտ պիտի մնանք իրարու:

— Աշխարհիս վրայ ամէնէն դժուար բանը կարօտութիւնն է:

— Ահ, պիտի գա՞յ այն օրը, որ մեր կարօտը առնենք եւ…. :

— Վախնա՛մ, ձեր կարօտը սրտիս մէջ մնայ :

— Հայրենիքին կարօտը աչուըներուն մէջ մեռաւ :

«Կռո՛ւնկ ջան, կռո՛ւնկ ջան արտ է,
Ա՜խ, սի՛րտս կարօ՜տ է»:

Ո՜վ իմ մայրենիքիս քաղցրիկ բառը:

Բայց , ինչո՞ւ դուն այսքան դառնացած:

ալ, որուն մէջ դուն ասանկ երբեմն քաղցր ու երալ, որուն մէջ դուն ասանք, երբեմն քաղցր ու երբեմն ալ դառն հնչես, ու մեր կեանքի ամէն մէկ քայլափոխին՝ ներկայութիւնը զգացնես :

Չեմ կարծեր :

Օտար լեզուներու մէջ դուն ոչ այնհամը ունիս — քաղցր կամ դառն —, եւ ոչ ալ քեզ այնքան գործածելու պէտքը կը զգան:

Կարօտ …

Դուն տարիներ, տարիներ չարունակ թառած ես իմ շրթունքներուս վրայ: Բոյն դրած ես կուրծքիս տակ: Կախուած ես արտեւանունքներէս: Բանտարկուած ես բազուկներուս մէջ: Հոգիիս ամէնէն խորունկ ծալքերուն մէջ ես տեղ բռնած :

Ե՞րբ պիտի բաժնուիս, հեռանաս:

Դուն իմ մէջս «բարակ ցաւ»ի ես վերածուած:

Երբ կը խօսիմ,— դուն միշտ ներկայ ես:

Երբ կը մտածեմ,— դուն հոն ես անպայման:

Երբ գրիչ ձեռք կ'առնեմ տող մը գիր գրելու համար, ամէն տողի լուսանցքին վրայ կլըր հասակդ ցցուած կը տեսնեմ :

Երբ կը դիտեմ, կը նայիմ լեռներու, դաշտերու, հովիտներու ու անտառներու, երկինքին ու իր աստղերուն, լուսնկային ու արեւին, դուն միշտ հոն ես, մտած աչուըներուս մէջ, կախուած թարթիչներէս, սիրտս կը դանկտես, աղիքներս կը գալարես :

Երբ հայրենիքս, գեղս մտաբերեմ, անմիջա — պէս բազուկներ բացած կը վազես :

Երբ հեռաւոր սիրելիի մը, ընկերոջ՝ կամ բարեկամի մը մասին գրոյց ունենամ, կուրծքիս բունցքը կը խփես :

Դուն իմ դեղիս առուեզրին դաղձերուն պէս հոտաւէտ ես:

Դուն իմ անոյշ ծննդավայրիս սարերուն կաղչնաններուն պէս դառն ես:

Երբ ես, օպոպին (յոպոպ) ու բոլոր թռչուններուն մտիկ տամ ու սիրտս ճմլուի, — այդ դուն ես :

Երբ, պուրակի մը մէջ փռուած երեսանկեալ ու ոչ հոտաւէտ… ծաղիկները գրկած դէմքիս կը քսեմ,— այդ դուն ես :

Երբ, առտուն կանուխ մթնշաղին հետ աղբիւրին վրայ կեցած ցայգաբացը կը դիտեմ ու աչուըներս կը մարմրին,— նորէն դուն ես :

Երբ ցորենի արտեր դիտեմ կարմրած ու լեցուած հասկերով, որոնք կոհակ կոհակ կ'ըլլան ու կը ծփծփան, վայրկենական իմ ալ հոգիս կ'ալեկոծուի,— կրկին դուն ես :

Երբ կանանչ ու բարձրուղէշ բարտիներու օրօրուիլը կը տեսնեմ, որոնց հետ միտքս ալ մակընթացութեան ու տեղատուութեան կը բռնուի, — այդ ալ նորէն դուն ես :

Երբ կը լսեմ աքաղաղներու կանչեր, զիլ ու երկա՜ր, որ կը կարծեմ թէ մինչեւ իմ գեղս կը հասնին, րոպէապէս սրտիս թելէն մէկը կը բռնէ, միշտ դուն ես :

Երբ կը տեսնեմ հովիւ մը իր շնիկին հետ ու պաշարն ալ ուսընդանութ մախաղին մէջ , բիրը ձեռքին կեցած բլուրի մը ուսին, մարմինս ամբողջ ժաժքի կը բռնուի եւ, քաղցր, թրթռուն երգ մը հոգիս կը խռովէ,— ոհ, այդ ալ դուն ես :

Մինչեւ երբ այսպէս, ինձմէն անբաժան պիտի մնաս: Մինչեւ ե՞րբ զիս պիտի չարչարես, կերած թուչ մը հացս, խմած պուտ մը ջուրս աղիւնղի դարձնելով :

Ա՛լ բաւական է: Հեռացիր ու բաժնուէ ինձմէ: Ալ չեմ կրնար տանիլ քեզ: Չեմ կրնար տոկալ քու առթած վիշտերուդ ու վէրքերուդ: Ալ չեմ կրնար: Հոգիս մաշեցաւ: Սիրտս քամուեցաւ: Մտքիս ու հոգիիս լարերը մէկիկ — մէկիկ սկսան փրթիլ:

Օձիքս ձգէ ու գնա: Քեզ շատ կը սիրէի… բայց հիմակ ա՛լ սիրելու սիրտ չմնաց: Կ'ուզեմ միանգամ ընդ միշտ բաժնուիլ քեզմէ: Ով մայրենիքիս ամէնէն դառն ու նաեւ, ամէնէն քաղցրիկ բառը.— Կարօ՜տ *:*

Ն. ՇԻՆԱԿԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՈՒ. ՍԱՐՈՅԵԱՆԻ ՆՈՐ ԳՈՐԾԸ

Ամերիկեան Time *շաբաթաթերթը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ երիտասարդ գրագէտ Ու. Սարոյեանի նոր վէպի մասին.—* The Adventures of Walsley Jackson *(Ուէլզլի Ճէքսընի Արկածները).—*

Երկրորդ ընդհ. պատերազմը պատճառ եղաւ որ Ուիլեըմ Սարոյեանի արտադրութիւնը դանդաղի: Մինչեւ իսկ քննադատները իր 20ի մօտ վէպերուն, վիպակներուն եւ թատերգութիւններուն մէջ ծիծաղելի եւ համով կէտեր կը գտնէին: Սարոյեան որ բանակէն այլեւս արձակուած է, ներկայիս 37 տարեկան է եւ հաստատուած Սան Ֆ'րանչիսկոյի երկյարկանի համեստ բնակարանին մէջ : Ունի երկու զաւակ, որոնց Արամը 2ուկէս տարեկան, իսկ Լիւսին չորս ամսուան :

« Ուէլզլի Ճէքսըն» յետպատերազմեան շրջանին առաջին վէպն է: Այս գործը գրի առած է 36 կամ 37 օրուան մէջ, որուն մասին կ'ըսէ.— «Կարծեմ չուտափոյթ կերպով եղած բան մը իր մէջ քիչ մը աւերի արուեստ կը պարունակէ»:

Սարոյեանի «Մարդկային Կատակերգութիւնը որ չարժանկարի աշխարհին մէջ լաւ դեալին չահած էր, տարբեր գծի վրայ պիտի մնայ Ուէլզլի Ճէքսընի հանդէպ: Սարոյեան իր այս վերջին գործը մեծ դիրք մը կը նկատէ :Սակայն Սարոյեան ոճը շատ փոխած է:

Ուէլզլի Ճէքսըն Քալիֆորնիացի զինուոր մըն է որ թատերական տեսարաններ կը գրէ: Ուէլզլի տղայ հասակէն կը փափաքի իր «ընկերուհին» ունենալ: Սարոյեանի «Փոքր մարդոց» պէս Ուէլզլի ալ մեծ բաներու վրայ կ'երազէ: Ի վերջոյ Լոնտոնի մէջ կը գտնէ «Իր ընկերուհին» որ կաղանդի ծառերուն զանգակիկներու պէս կը հնչէ Սարոյեանի ոճին ընդմէջէն :

«Ընկերուհի»ն անուշիկ փոքր դէմք մը ունէր, որուն վերի շրթունքը վեր դարձած էր, իսկ կակուղ եւ դեղին մազերու խոպոպիքներ վար կ'իջնային իր ճակտին վրայ: Ան մանրակազմ եւ սալ-

տակամորթ էր, մանուկի մը ձեռքերով ու ոտքերով։ Սակայն անոր խոշոր կապոյտ աչքերն էին, որ սիրտս այրած էին, այն աչքերը, որոնք սիրունիկ պզտիկ աղջկան մըն էին այս յիմար աշխարհին մէջ», կ'ըսէ Ուէպըր իր ընկերուհիի մասին։ Յետոյ, երբ կ'ամուսնանան, կեանքը կը սկսի։

Եւրոպայի արշաւանքէն վերջ, Ուէպըր իր կնոջ կը վերադառնայ, որ յղի է։ Սարոյեան հետեւեալ տողերով կը փակէ իր գիրքը.—

« ... Եւ աշխարհը շատ գեղեցիկ է մահուան համար։ Աշխարհը ոճիրներու համար շատ անուշ է։ Մարդկային արարածներ իրար պէտք չէ մեռցնեն։ Պէտք է սպասեն Աստուծոյ, որպէսզի ան գայ եւ իր քով ապրեցնէ զանոնք »։

Մահապատիժ պահանջուեցաւ պատերազմի 21 ոճրագործներուն համար

Նիւրընպէրկի միջազգային ատեանի Յուլիս 26ի նիստին մէջ, ամերիկեան եւ բրիտանական ընդհ. դատախազները մահապատիժ պահանջեցին 21 ամբաստանեալներուն համար, Կէօրինկէն մինչեւ Ֆոն Փափէն, իբրեւ պատասխանատու 12 միլիոն զոհերու։

Մ. Նահանգներու ներկայացուցիչը, դատաւոր Ռոպըրթ Ճէքսըն, կարդաց փաստացի ամբաստանագիր մը, որ կը բաղկանայ 25.000 բառերէ, ճշդելով ամբաստանեալներուն հաւաքական եւ անհատական պատասխանատուութիւնը։ Շեշտեց թէ «այս մարդիկն էին, ուրիշ միլիոններու մէջ, այս մարդիկն էին որ միլիոններ վարելով, մէջտեղ բերին Ատոլֆ Հիթլէրը, թունաւորեցին զայն բոնի ուժի պաշտամունքով եւ փաղաքշանքով։ Անոնք սնուցին իր ատելութիւնները եւ սրեցին իր վախերը։ Անոնք լեցուն ատրճանակ մը դրին իր բընակալ ձեռքերուն մէջ»։

Պատասխանելով զանազան առարկութեանց, դատաւոր Ճէքսըն ըսաւ թէ դատական ատեանի արտայայտութիւնը չէ չորս մեծ եւ յաղթական պետութեանց եւ միւս 19 ընկերակից ազգերու միջեւ գոյացած համաձայնութեան մը։ «Այս դատավարութիւնը Նացիներուն ընծայեց պաշտպանութեան միջոցներ զոր իրենք կը մերժէին իրենց զոհերուն։ Բայց այս օրինապահութիւնը տկարութեան նշան չէ։ Նացի վարիչներուն յանցապարտութեան ապացոյցներ գտնելն անդամ անհրաժեշտ չէ։ Իրե՛նք իսկ իրենց վկայութիւններով նպաստեցին խմբագրելու իրենց յանցապարտութեան ապացոյցները։ Ոմանք ուզեցին արդարանալ իրենց «բարի դիտաւորութիւններով». բայց իրենց դիտաւորութիւնները չեն, այլ արարքներն են որ կը կազմեն իրենց ոճիրները։ Մենք ոճիր կը նկատենք որ եւ է նախայարձակում, երբ տեղի տըրուած չէ, առանց լուսաբանելու այն շարժառիթները, յոյսերը կամ յաւակնութիւնները, որոնք Գերմանիան մղեցին նախայարձակ պատերազմը օգտագործելու իբրեւ քաղաքական գործիք մը։ Մեր համոզումով, ապօրէն եւ ոճրապարտ էր Գերմանիոյ ինչպէս ուրիշ ո եւ է ազգի համար նախայարձակ պատերազմով յանցանքները շտկելու կամ հողային ընդարձակումներ ապահովելու փորձը»։

Պ. Ճէքսըն յետոյ զատ զատ ճշդեց 21 ամբաստանեալներէն իւրաքանչիւրին յանցանքը, զանոնք անուանելով հասարակ ոճրագործներ։ (Ճառը պիտի հրատարակենք ամբողջութեամբ, իբրեւ պատմական վաւերագիր)։

Բրիտանական ներկայացուցիչն ալ, Սըր Հարթլի Շոքրոս, մահապատիժ պահանջելով, ըսաւ թէ անվիճելի է ամբաստանեալներուն յանցանքը «իբրեւ հասարակ ոճրագործներ եւ իբրեւ մարդիկ որոնք համաշխարհային պատերազմ մը ծրագրեցին եւ մղեցին հակառակ դաշնագիրներու եւ խաղաղութիւնը պահպանելու խոստումներուն»։ Իր ճառը կը բաղկանար 50.000 բառերէ, լեցուն՝ ամբաստանեալներու վկայութիւններով։ Հիմնական մասերը՝ առանձին։ Խօսեցան նաեւ խորհրդային եւ ֆրանսական դատախազները։

Ի՞նչպէս պիտի բաժնուի Պաղեստինը

Երէկ հաղորդած էինք թէ անգլեւամերիկեան յանձնաժողովը ծրագիր մը մշակած է, երեք ինքնավար շրջաններու վերածելու համար Պաղեստինը,— արաբական, հրէական եւ անգլիական։

Վերջին լուրերու համաձայն, անգլիական կառավարութիւնը հաւանած է այս ծրագրին։ Այժմ կը սպասուի Մ. Նահանգներու պատասխանին։ Ծրագրին համաձայն, արաբական եւ հրէական անկախ պետութեանց սահմանները պիտի ճշդուին երկու շահակից ժողովուրդներուն մասնակցութեամբ։ Չէզոք շրջան մը, Յորդանան գետին արեւելեան եւ արեւմտեան կողմէ, պիտի դրուի Միացեալ Ազգերու հովանաւորութեան տակ։ Քրիստոնեաներու սրբատեղիները պիտի կառավարուին հաւաքաբար եւ հաւասարապէս, հռոմէական, բողոքական եւ յոյն օրթոտոքս եկեղեցիներու ներկայացուցիչներուն կողմէ (Յաւել.— Հեռագիրը չի յիշեր Հայերու անունը, անշուշտ մոռացումով)։ Եթէ համաձայնութիւն չգոյանայ սահմաններու մասին, խնդիրը պիտի յանձնուի Միացեալ Ազգերու փրաւարարութեան։ Արաբական շրջանը ունի 600.000 բնակիչ, կը պարունակէ Հէնինի, Նապլուսի եւ Ռամալլահի հողերը։ Մ. Նահանգներէն ալ պիտի խնդրուի որ ստանձնեն երկու ինքնավար պետութեանց պաշտպանութիւնը։ Զինեալ ուժ պիտի չգտնուի ո եւ է պետութեան կողմէ, ոչ ալ զինուորական, նաւային կամ օդանաւային խարիսխներ պիտի հաստատուին, պատերազմի ատեն։

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ արաբական շրջանակները բոլորովին հակառակ են այս ծրագրին, «վտանգաւոր բաժանում» համարելով զայն։ Հրեաներն ալ տրամադիր չեն երբեւար ընդունելու։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ նախագահը, Իսմէթ Ինէօնիւ, ճառ մը խօսելով, շնորհաւորեց ազգը, Ազգ. Նոր Ժողովին ընտրութեան առթիւ եւ յոյս յայտնեց թէ «կառավարական կուսակցութեան եւ ընդդիմադիրներուն հաւաքական աշխատանքը շատ արդիւնաւոր պիտի ըլլայ ներկայ եւ ապագայ սերունդներուն համար»։ Ընկերվարական «Կէրչէք» եւ դեմոկրատ «Եէնի Սապահ» թերթերը դադարման դատապարտուեցան անպայման ժամանակով։ Երկուքն ալ հրատարակեր էին ընդդիմադիր Ճէլալ Պայարի մէկ յայտարարութիւնը որ կասկածելի կը ցուցնէր ընտրութեանց վաւերականութիւնը։ Հեռագրի մը համաձայն, կառավարական շրջանակները չեն ծածկեր իրենց մտահոգութիւնը՝ մանաւանդ Ֆէյզի Զաքմաքի կուսակիցներուն եւ դեմոկրատներուն շահած յաջողութեանց առթիւ, մեծ քաղաքներու մէջ։ Սարաճօղլուի կառավարութիւնր եւ Հալքը վճռած են ամէն բան փորձել, կասեցնելու համար ընդդիմադիր հոսանքը, ամրապնդելով Հալքի ժողովրդականութիւնը որ կորսուած է մասնաւորապէս Անգարայի, Պոլսոյ եւ Իզմիրի մէջ։

ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ ՖԼԱՆՏԷՆ ազգային անպատուութեան դատապարտուեցաւ հինգ տարուան համար, բայց անմիջապէս ջնջուեցաւ այս վճիռը, նկատի առնելով որ ամբաստանեալը օգնած է Դիմադրական Ճակատին։ Այս վճիռը կը պարտին մասնաւորապէս Չըրչիլի զաւկին բարի վկայութեան։ «Իւմանիթէ» կը ծաղրէ այս «ամօթալի գթասրտութիւնը»։

ԱՄԲՈՂՋ ԸՆՏԱՆԻՔ մը չարաչար տանջուելէ վերջ սպաննուեցաւ Ռոմիէի գիւղին մէջ (Էնտրի նահանգ)։ Զոհերն են այրը, կինը եւ երկու զաւակները, 12 եւ 10 տարեկան։ Բոլորն ալ ծունկի բերելով զարկած էին ծոծրակներէն։ Խնդիրը չէ լուսաբանուած։ Կարծողներ կան թէ փախստական գերման գերիներ են մարդասպանները։

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ առթիւ, որ պիտի բացուի վաղը, կիրակի, մեր մասնաւոր թղթակցին նկարագրութիւնը՝ յաջորդով։

ԶՕՐ. ՏԸ ԿՕԼ քաղաքական ճառ մը պիտի խօսի այսօր, կիրակի։ Կառախումբերը կրկնապատկուեցան։

ՍԱՇԱ ԿԻԹՐԻ նորէն հարցաքննութեան կանչուեցաւ, նոր ամբաստանութիւններու վրայ։

750 ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼՆԵՐ պիտի դատուին Չեխոսլովաքիոյ մէջ, իբրեւ դաւաճան։ Ամենամեծ դատն է այս, այդ երկրին մէջ։

10 ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԹԵՐԹԵՐ դադարման դատապարտուեցան, հաստատուած ըլլալով թէ 50 առ հարիւր չեն ծախուիր։ Թուղթի խնայողութիւն։ Ֆրանսա ամսական 19.000 թոն թուղթի պէտք ունի, բայց տրամադրելի քանակը 15.500 թոն է։

ՈՂԲԱՑԵԱԼ ԲԺ. Ց. ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆի մահուան առթիւ ընկեր Գ. Սարգիսբէկեան 1000 Ֆր. կը նուիրէ Վեթ. Ֆոնտին, 1000 Ֆր. ալ՝ Կապոյտ Խաչին Իսի լէ Մուլինոյի գարմանատան։

Երգահանդէս ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Կիրակի **10** Նոյեմբեր, **1946**, **Gaveau**ի մեծ սրահին մէջ, ժամը **17**ին։

Դաշտահանդէս

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէի եւ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի վարչութեան կողմէ, Կիրակի 4 Օգոստոս, առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Ժօնաժի գեղեցիկ անտառին մէջ (Margue)ի սրճարանին ետեւը։ Ճոխ պիւֆէ, մատչելի գիներով։ Լիոնի եւ շրջանի ընկերներէն կը խնդրուի անցնիլ Տէսինի երկրորդ կամուրջը, ուրկէ պիտի առաջնորդուին հանդէսին վայրը։ Մանրամասնութիւնները տեղին վրայ։

Հայկական Հերոսամարտի Օրը Խանասորի արշաւանքի տարեդարձին առթիւ

Այսօր, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Շավիլի անտառին մէջ (գերեզմանատան քով)։ Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻ եւ Նոր Սերունդի Անդրանիկ խումբին կողմէ, Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ Կ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ։

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Dameme – 13e

Le Gérant : H. AGONEYAN

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH - Fondé 1925 - R. C. S 376 254

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Mardi 30 JUILLET 1946 Երեքշաբթի 30 ՅՈՒԼԻՍ

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4762-Նոր շրջան թիւ 401 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — Գին՝ 3 ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

«ՀԱՍԱՐԱԿ ՈՃՐԱԳՈՐԾՆԵՐ»

Նիւրընպէրկի Միջազգային Ատեանը ութ ամիս տքնելէ վերջ, Յուլիս 26ին լսեց դաշնակից դատախազներուն ճառերը, որոնք մահապատիժ կը պահանջեն 21 ամբաստանեալներուն համար:

Առաջին ճառերը խօսեցան ամերիկեան եւ բրիտանական ներկայացուցիչները, առաջինը՝ 25000, երկրորդը՝ 50000 բառ: Վաղը կը կարդայ դատաւոր Ճէքսընի պահանջագիրը, որ ամերիկեան սահմանադրութեամբ կը պարզէ գործուած մեղքերը, ինչպէս եւ իւրաքանչիւրին բաժինը:

Ժամանակակից պատմութեան մէջ առաջին անգամ է որ այսպիսի դատ մը կը սարքուի, դատելու համար պատերազմի մը պատասխանատուները:

Դատը աննախընթաց է նաեւ անոր համար որ, միջազգային իրաւագիտութեան մէջ ալ նախատեսուած չէ:

Դատախազները գլխաւորաբար կը հիմնուին Գրիան - Քէլլօկ դաշնագրին վրայ, ուր ոճիր կը համարուէր նախայարձակ պատերազմը: Կան ուրիշ բազմաթիւ հիմքեր ալ, ինչպէս եւ ամբաստանեալներուն պատերազմական մեթոտները, որոնք սարսեցին ամբողջ աշխարհը:

Պաշտպան փաստաբանները իրենց ճառերուն մէջ փորձեցին ապացուցանել թէ յաղթականները իրաւունք չունին դատելու, թէ այդ պարտականութիւնը կ'իյնայ գերման ժողովուրդին: Բայց մերժուեցաւ այս տեսակէտը, եւ դատավարութիւնը տեղի ունեցաւ համաձայն Դաշնակիցներու սահմանած կանոններուն:

Այս եղանակով կը ստեղծուի նախընթաց մը, որուն հետեւանքները շատ ծանր պիտի կշռեն այսուհետեւ, միջազգային դիւանագիտութեան եւ իրաւարարութեան վրայ:

Ամերիկեան դատախազը իր ճառին մէջ կը շեշտէր հետեւեալ կէտին վրայ, ոճիր նկատելով կատարուած արարքները.

— Այդ արարքները ի գործ դրուա՞ծ են համաձայն որոշ ծրագրի մը եւ դաւադրութեան մը:

Այս հարցումը, ինքնին, կը կազմէ դատավարութեան բուն հիմքը: Սկզբունք մը, որ եթէ 1914—18ի պատերազմին ընդունուած ըլլար, մեր սիրտը հեւ քիչ մը կը պաղչկէր:

Ըսել կ'ուզենք թէ մեր մէկ միլիոնին դահիճներն ալ կախաղան բարձրացած կ'ըլլային, փոխանակ փառքէ փառք սլանալու, իբրեւ «հայրենասէրներ»:

1919—20ին, երբ խումբ խումբ ջարդարարներ կը ձերբակալուէին, Պոլսոյ բրիտանական դեսպանատունը մանրակրկիտ կը հարցնէր իւրաքանչիւր ամբաստանեալի վերագրուած յանցանքները:

Այս տողերը գրողը անգամ մը առիթ ունեցած էր պոռթկալու, բրիտանական ծովակալի փոխանորդին առջեւ, որ կը վարանէր ձերբակալել յայտնի ջարդարար մը եւ Աղաօղլու Ահմէտը (Բագուի տխրահռչակ Աղայեւը).

— Մի՞շտ կը հարցնէք, տեսա՞ծ թէ լսած էք այսինչին ջարդեր կատարելը: Ահա կարճ եւ կլորուկ միջոց մը՝ լուծելու համար այս վէճը,— Հասարակ ոճրագործներ նկատել բոլոր անոնք որ պաշտօնի վրայ էին տարագրութեանց եւ ջարդերու միջոցին, իբրեւ Մեծ-եպարքոս, նախարար, ոստիկանութեան վերատեսուչ, կուսակալ, կառավարիչ, զինուորական հրամանատար եւայլն: Եթէ այս տեսակէտը չէք ընդունիր, այն ատեն մենք չենք հաւատար ձեր արդարադատութեան:

Պատասխանը խուսափողական էր:

Եւ երբեք չզարմացանք, երբ ատեն մը ազատ արձակուեցան Մալթայի 70 աքսորական - ջարդարարները, հակառակ անգլիացի ընդհ. դատախազի մը ջախջախիչ թղթածրարին:

Ուրեմն պէտք էր սպասել 20—25 տարի, աշխարհը պէտք էր նորէն հուրի եւ սուրի մատնուէր, որպէսզի մարդիկ ընդունէին այսքան տարրական սկզբունք մը, Եւրոպայի սրտին վրայ...

Մխիթարուի՞նք որ նախընթաց մը ստեղծուեցաւ, Նիւրընպէրկի դատավարութեամբ:

Բայց ի՞նչ օգուտ,— երբ, անկէ ի վեր, Թուրքիոյ «հասարակ ոճրագործները» ոչ միայն անպատիժ մնացին, այլեւ գինարբուքներ սարքեցին յաղթականներուն հետ: Եւ փառաւոր պարգեւ մըն ալ ստացան,— Տխրահռչակ Լոզա՛նը:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԱՍԽ ԳԵՏԻՆ ՓԻԼԻՍՈՓԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Գ.

Այն որ Արազ կը ստորագրէ, գիւտ մը չէ որ կ'ընէ՝ երկու տառ իր անունէն եւ երկու տառ ալ իր մականունէն առնելով եւ իրար կցելով, այլ կը մտնէ ալքը որ զինք, ի տղայ տիոց՝ եթէ ոչ յորովայնէ, կը կապէ ըմբոստութեան եւ ազատութեան գաղափարին: Աստուած - պապան խարկաւթան մը գիտէր, որ զինք ծնաւ յերան գլուխը: Վերջապէս նոյն այդ ալքն էր, որ զինք մղեց ուսումնասիրելու, համանունութեան թելադրանքով, Երասխին պատմութիւնը եւ փիլիսոփայութիւնը: Եւ այսօր իրեն համար որոշ է թէ պատմական այդ գետը, կամուրջ քանդելու աւանդութիւններով, ուրիշ բան չի խորհրդանշեր, բայց եթէ այն ահարկու ոգին, զոր ընկճելու համար մեծ ճնդութեանց կը մատնուէին հռովմէական լեգէոնները:

Այդ գետը, սիրելի՛ ընկերներ եւ հայրենակիցներ, այսօր տակաւին կը հոսի... հայ ժողովուրդին ծոցին մէջէն,— եւ մարդիկ կան, որոնք, թէեւ հռովմէական լեգէոններուն պատիւն ալ չունին՝ բայց յաւակնութիւնն ունին թէ կամուրջ պիտի կանգնեն վրան, ամէն օր փորձ մը կը կատարեն եւ թակարդներ կը լարեն:

Այդ մե՞ծ եւ կամուրջ քանդող գետը, սիրելի՛ ընկերներ եւ հայրենակիցներ, Հ. Յ. Դաշնակցութի՛ւնն է, պարծանք հայութեան: Եւ այդ գետին վրայ կամուրջ նետելու փորձը կատարողները՝ քանի մը խլէզնե՞ր:

Ի՞նչպէս չյիշեմ այն պատկերալից արդար խօսքը, զոր Ստալին արտասանեց՝ երբ Գերմանիա զինուորական մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնէր յարձակելու համար Ռուսիոյ վրայ. «Տեսէ՛ք, տեսէ՛ք, մժեղը ամուսնանալո՛ւ ելեր է փիղին հետ»:

Ե՞վ պիտի ըսէ այդ խլէզներուն, մժղուկներուն ալ տկար, թէ դուք չէք կրնար կամուրջ ձգել նոյն իսկ ջուրի այն թելին վրայ, զոր Ադամին ցնցուղով պիտի կազմէր փողոցի անծանօթ լաճը: Ձեր էշը անցընելու համար՝ կամուրջի՞ պէտք ունիք անպայման, խորհուրդ հարցուցէք Նասրէտտին Հոճային,— ձեւ մը կը սորվեցնէ ձեզի:

ԱՐԱԶ

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐ. ՏԵՂԱՊԱՀԻՆ ԴԷՄ.— «Մարմարա» կը գրէ թէ խումբ մը հայրենակիցներ պատր. տեղապահ Գէորգ արք. Արսլանեանի դիմելով, պահանջած են վերջ տալ երկամեայ ինքնագլուխ գործունէութեան: Այս առթիւ որոշուած է կազմել 12 հոգինոց յանձնախումբ մը որ մօտերս պիտի քննէ Պատրիարքարանի հաշիւները եւ միջոցներ ձեռք պիտի առնէ, ընդհ. հակակշիռ հաստատելու համար:

ՀՐԴԵՀԻ ՄԸ ՀԵՏԵՒԱՆՔՈՎ 15 հայ ընտանիքներ, 50 հոգի, թշուառութեան մատնուած են Պոլսոյ Օրթագիւղ թաղին մէջ: Մոխիր դարձած են ազգապատկան կալուած մը եւ ուրիշ հայկական տուներ, օրիորդ մըն ալ ողջ ողջ վառած է բոցերուն մէջ:

ԵՐԵՍՓ. ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆՑ առթիւ, Թուրք թերթերը Պոլսոյ Հայերուն թիւը հաշուած էին 25 հազար, Յոյները՝ 100.000: Հայերէն թերթերը 60 հազար կը հաշուեն մեր հայրենակիցներուն թիւը, ինչ որ կը համապատասխանէ իրականութեան:

ԱԹԷՆՔԻ ԹԵՐԹԵՐԸ կը գրեն թէ առաջնորդ Մազլըմեան արք. ունի դրոշմաթուղթերու թանկագին հաւաքածոյ մը որ կ'արժէ 2000 սթերլին: Կը հաւաստեն թէ Հայաստան պիտի ղրկէ այս հաւաքածոն:

ԱՐԱՄ ԿԱՑԾԱԿԻ յիշատակին հոգեհանգիստ կատարուած է Աթէնքի մէջ: Հանգուցեալը Հաճընի հերոսներէն էր, քաջ ռազմիկ: Տակաւին տեղեակ չենք մահուան պարագաներուն, ոչ ալ թուականին: Այս լուրը կը քաղենք հոգեհանգիստի ազդէն:

ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ ՌՈՒՄԲԸ օրէնքէ դուրս հռչակելու եւ բոլոր պատրաստ զէնքերը ոչնչացնելու ծրագիր մը ներկայացուց Ապահովութեան Խորհուրդին սովետական պատուիրակը, Պ. Կրոմիքօ: Խ. Միութիւնը կը պնդէ այս ծրագրին վրայ, իբրեւ նախապայման հիւլէական ուժիվերատուչման:

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

21 ազգեր պիտի որոշեն 85 միլիոն ժողովուրդի ճակատագիրը

Հաշտութեան խորհրդաժողովը բացուեցաւ երէկ, երկուշաբթի, ժամը 16ին, նախագահութեամբ Պ. Պիտոյի: Կը մասնակցին 21 երկիրներ, բազմանդամ պատուիրակութիւններով, որոնց նախագահներն են արտաքին նախարարները կամ վարչապետները: Պ. Պէվին հիւանդ ըլլալով, այս անգամ եկած է Անգլիոյ վարչապետը, Պ. Էթլի:

Ժողովին գլխաւոր գործը պիտի ըլլայ քննել հինգ նախկին թշնամի պետութեանց՝ Իտալիոյ, Հունգարիոյ, Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ, Ֆինլանտայի դաշնագիրները: Ուրիշ խօսքով, պիտի որոշեն 85 միլիոն ժողովուրդի ճակատագիրը:

Չորս Մեծերը այս ժողովին հրաւիրած են միւս 17 պետութիւնները, լսելու համար անոնց տեսակէտները եւ թելադրութիւնները: Դաշնագիրները պատրաստ են արդէն եւ պատճէնները հրատարակուեցան երէկ: Շատ մը կաշկանդումներու կարգին, դաշնագիրները համագումար 495.000 հոգինոց բանակ մը կ'արտօնեն հինգ պարտուած պետութիւններուն: Հատուցումներու ընդհ. գումարը կը հասնի 250 միլիոն սթերլինի:

Ինչպէս բացատրած ենք արդէն, երկու կարեւոր տարբերութիւններ կան այս ժողովին եւ Վերսայլի խորհրդաժողովին միջեւ.— 1. Դաշնագիրները պատրաստ են արդէն, մինչդեռ 27 տարի առաջ մասնակցող 32 ազգերը իրենք էին որ խմբագրեցին սկզբնական դաշնագիրները: Այս անգամ վերջնական դաշնագիրները պիտի խմբագրուին ոչ թէ 21երու ժողովին մէջ, այլ Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Մ. Նահանգներուն եւ Խ. Միութեան կողմէ, խորհրդաժողովէն վերջը:— 2. Գերմանիոյ դաշնագիրը պատրաստ չէ տակաւին, հետեւաբար պիտի չքննուի: Հիմնական տեսակէտները ճշդուելէ վերջ, պիտի խմբագրուի ուրիշ միջազգային ժողովի մը մէջ: Երէկ ժողովին առաջին գործը եղաւ ճշդել ձեւակերպութիւնները: Ժողովին մասնակցելու համար խնդրագիր ներկայացուցած են նաեւ Եգիպտոս, Թուրքիա, Մեքսիկա, Ալպանիա, Լիւքսէնպուրկ: Ժողովը պիտի որոշէր նաեւ հետեւեալ խնդիրը,— մնայուն նախագա՞հ մը ընտրել, թէ կարգով նախագահեն 21 պետութեանց գլխաւոր ներկայացուցիչները: Ուրիշ խնդիր մը,— որոշումները երկու երրորդի՞ թէ պարզ մեծամասնութեամբ տալ: Ժողովասրահը նեղ ըլլալով, իւրաքանչիւր պատուիրակութեան անդամներէն միայն տասը հոգի պիտի կրնան ներկայ ըլլալ մէկ նիստի մէջ:

Իրագեկներու կարծիքով, ժողովը առ նուազն 12 լիագումար նիստեր պիտի ունենայ: Ճառերը պիտի խօսին ֆրանսերէն, անգլիերէն եւ ռուսերէն: Պատուիրակ մը կրնայ իր մայրենի լեզուով խօսիլ, բայց պարտաւոր է անոր թարգմանութիւնը յանձնել երեք պաշտօնական լեզուներէն առ նուազն մէկով: Ժողովին վերաբերեալ բոլոր վաւերագիրները պիտի հրատարակուին երեք պաշտօնական լեզուներով: Սան Ֆրանչիսկոյի խորհրդաժողովին մէջ ընդունուած էին հինգ պաշտօնական լեզուներ:

Չորս Մեծերը առաջարկած են կազմել հինգ հողային եւ քաղաքական յանձնաժողովներ, իւրաքանչիւրը առանձին դաշնագրի մը համար, ինչպէս եւ երկու տնտեսական յանձնախումբեր, մէկը Իտալիոյ, միւսը՝ մնացեալ չորս պետութեանց համար: Այս յանձնաժողովներուն անդամները պիտի ընտրուին այն ազգերէն որոնք գործնապէս պատերազմի մէջ էին նախկին թշնամի պետութեանց հետ: Ասկէ զատ, չորս նախարարները առաջարկած են ընտրել ընդհանուր յանձնաժողով մը, 21 մասնակցող կառավարութեանց ներկայացուցիչներէն, խմբագրական յանձնաժողով մը եւ զինուորական յանձնախումբ մը: Վարչական գործերու բոլոր քարտուղարները պիտի ըլլան Ֆրանսացիներ, իսկ բուն խորհրդաժողովին քարտուղարութիւնը պիտի կազմուի Չորս Մեծերու եւ ուրիշ չորս պետութեանց ներկայացուցիչներէն:

«Նացիները իրաւունք չունին գթութիւն հայցելու»

Նիւրընպէրկի միջազգային ատեանին մէջ, ամերիկեան դատախազին վերջը խօսելով, անգլիական դատախազը իր կարգին մահապատիժ պահանջեց 21 ամբաստանեալներուն համար: Թերթերու թղթակիցները կը գրեն թէ ամբաստանեալները չփոթութեան մատնուեցան, լսելով այս յայտարարութիւնները: Ոչ մէկը նիշեր կ'առնէր: Նախկին մարաջախտ Քայթըլ յայտնապէս լացաւ, երբ անգլ. դատախազը կը նկարագրէր նացիական արգելարաններուն սարսափները եւ Հրեաներու զանգուածային ջարդերը: Դատախազը զատ զատ յիշեց իւրաքանչիւր ամբաստանեալի մեղքերը, պատկերալից որակումներով: Մասնաւորապէս շեշտեց թէ գեր-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՍԵՎՐԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

Մեր դրօշ-բրոշներէն, խմբագիրներէն եւ Հայկ. Դատին մասին «հեղինակաւոր» կարծիք յայտնող բանգէտներէն քանի՞ հոգի տեսած ու կարդացած են Սէվրի դաշնագիրը։ Մեր մատենադարաններէն քանի՞ հատը իրենց հատատփոր հատորներուն կողքին պատուոյ տեղը յատկացուցած են այս վաւերաթուղթին որ 1920ին կը հաստատէր ու միջազգային օրէնքով կը նուիրագործէր, 1918-ին ստեղծուած հայկական պետութեան մը իրաւական գոյութիւնը։ Այնքան բացայայտ է այս իրողութիւնը որ, միայն«այծերն ու կապիկները» կըրնան տարբեր կարծիք ունենալ։

Ահաւասիկ կարգ մը մէկրտուած ծանօթութիւններ Դաշնագրին բովանդակութեան մասին.—

Գրասեղանիս վրայ է անոր անգլերէն բնագիրը՝ հրատարակուած Արտաքին նախարարութեան կողմէ 1920ին, դաշնագիրներու շարքին 11րդը։ Լայնածաւալ բայց նիհար հատոր մըն է, ճիշտ հարիւր էջ։ Կողքը կապոյտ, ինչպէս բոլոր պաշտօնական հրատարակութիւնները Անգլիոյ մէջ։ Ունի երեք քարտէսներ։ Առաջինը կը ներկայացնէ եւրոպական Թուրքիան, Նեղուցներու գօտին, Իզմիրի շրջանը եւ մերձակայ կղզիները։ Երկրորդը՝ Ասիական Թուրքիոյ հարաւային — եւ արեւելեան— սահմաններուն մէկ մասը (Իրան), այսինքն Արարատէն դէպի հարաւ։ Սեբաստիա—Երզնկա—Կարին գծէն աւելի հիւսիս քարտէսը գլխատուած է։ Երրորդը՝ Կէլիպոլուի Թերակղզին։

Դաշնագիրը բաժնուած է 13 գլուխներու եւ 433 յօդուածներու, հետեւեալ ձեւով.—

1.— Ազգերու Դաշնակցութեան Ուխտը, 26 յօդուած։
2.— Թուրքիոյ սահմանները, 9 յօդուած։
3.— Քաղաքական մաս, 104 յօդուած։
4.— Փոքրամասնութիւններ, 12 յօդուած։
5.— Զինուորական, ծովային եւ օդային պայմաններ, 56 յօդուած։
6.— Պատերազմական գերիներու հարց եւ գերեզմաններ, 18 յօդուած։
7.— Պատժական միջոցներ, 5 յօդուած։
8.— Ելմտական հարցեր, 30 յօդուած։
9.— Տնտեսական հարցեր, 57 յօդուած։
10.— Օդային երթեւեկ, 10 յօդուած։
11.— Նաւահանգիստներ, ջրուղիներ եւ երկաթուղիներ, 46 յօդուած։
12.— Աշխատանքի վերաբերեալ հարցեր, 41 յօդուած։
13.— Զանազանք, 19 յօդուած։

Իւրաքանչիւր գլուխ ունի իր ստորաբաժանումները։

Նախաբանին մէջ կը կարդանք հետեւեալը.—

« Բրիտանական կայսրութիւն, Ֆրանսա, Իտալիա եւ Ճափոն — այս պետութիւնները այսուհետեւ ներկայ դաշնագրին մէջ պիտի յիշատակուին իբրեւ գլխաւոր դաշնակից պետութիւններ — ՀԱՅԱՍՏԱՆ, Պելճիքա, Յունաստան, Հիճազ, Լեհաստան, Փորթուգալ, Ռումանիա, Սերպ-Խրուաթ-Սլովէն պետութիւն եւ Չեխոսլովաքիա — այս պետութիւնները կը կազմեն վերոյիշեալ գլխաւոր պետութեանց կողքին, Դաշնակից պետութիւնները — մէկ կողմէն, իսկ միւս կողմէ Թուրքիա… եւ այլն։ »

Փոքր ազգերու անունները. այբուբենական կարգով դասաւորուած ըլլալուն համար է որ մեր անունը յիշատակուած է ամէնէն առաջ (Armenia)։

Նախաբանը յետոյ կու տայ լիազօր պատուիրակներուն անունները եւ իրենց պաշտօնական հանգամանքը։ Այդ շողշողուն անուններու կարգին նաեւ հետեւեալը — ՀԱՅԱՍՏԱՆի կողմէ Աւետիս Ահարոնեան՝ Նախագահ Հայաստանի Հանրապետութեան Պատուիրակութեան։ Բամբասանքի կամ չարամտութեան թող չվերագրուի, եթէ ըսեմ անմիջապէս որ մեր հայրենիքին անունով Սեվրի Դաշնագիրը ստորագրած է միմիայն Աւետիս Ահարոնեան։

Թուրքիոյ կողմէ ստորագրած են Հատի փաշա՝ ծերակուտական, Րիզա Թէվֆիք, ծերակուտական եւ Րէշատ Հալիս պէյ, Պեռնի դեսպանը։

Զանց կ'առնեմ Ազգաժողովի Ուխտին 26 յօդուածները, քանի որ այդ գլուխը անբաժան մաս կը կազմէ առաջին պատերազմէն վերջ կնքուած բոլոր դաշնագիրներուն եւ բացառիկ արժէք մը չի տար մեզ շահագրգռող վաւերաթուղթին։ Միջանկեալ յիշեմ միայն որ Թուրքիա ստորագրած չէ Ուխտը, որովհետեւ իր անդամակցութիւնը միջազգային — ու ողբացեալ — Արիսպագոսին ընդունուեցաւ 1932ին։

Դաշնագրին 27րդ յօդուածը կը ճշդէ Թուրքիոյ սահմանները — Սեւ Ծով, Յունաստան, Մարմարա, Սուրիա եւ Միջագետք։ Ինչ կը վերաբերի արեւելեան սահմանին, յօդուածը կը բացատրէ թէ վերջնական սահմանագիծը պիտի ճշտուի համաձայն 89րդ յօդուածին, որուն պիտի անդրադառնանք քիչ վերջը։ 36րդ յօդուածով Դաշնակիցները Թուրքիոյ կը թողուն Պոլիսը որ պիտի շարունակէ մնալ Թուրք պետութեան մայրաքաղաքը, բայց պայման կը դնեն որ այն պարագային երբ Թուրքիա մեղանչէ Դաշնագրին դէմ, կամ եթէ մանաւանդ չյարգէ փոքրամասնութեանց ցեղային, կրօնական ու լեզուական իրաւունքները, Դաշնակիցները իրենց կը վերապահեն այդ տրամադրութիւնները ձեւափոխելու իրաւունքը եւ Թուրքիա իր կողմէ կը հաւանի նոր կարգադրութեան։ Լոզանի անփառունակ դաշնագիրն ալ ունի այս կամ ասոր նման տրամադրութիւն մը ի պաշտպանութիւն փոքրամասնութեանց տարրական իրաւունքներուն։ Մի՛ հարցնէք, սակայն, թէ Թուրքերը ինչ ձեւ ու մեկնութիւն տուին այդ պայմանադրական խօսքերուն եւ ի՛նչ անզուգական ճէնթլմէնութեամբ վարուեցան իրենց ոչ-իսլամ քաղաքացիներուն հետ, վերջին 23 տարին։

27 անջատ յօդուածներ իրենց վեց յաւելուածներով կը շօշափեն Նեղուցներու խնդիրը։ Թուրքիա ազատ պիտի թողու Տարտանէլի կամ Վոսփորի երթեւեկը բոլոր ազգերու նաւերու ու օդային ուժերուն առջեւ, զինուորական թէ առեւտրական, պատերազմի թէ խաղաղութեան ատեն։ Թուրքիա իրաւունք պիտի չունենայ ամրութիւններ շինելու Նեղուցներու գօտիին մէջ։

Դաշնագրին այս տրամադրութիւնները «բարեփոխման» ենթարկուեցան Լոզանի մէջ 1923ին, իսկ 1936 Յուլիս 20ի Համաձայնութեամբ (Մոնթրէօ) Թուրքիա կը վերստանար Նեղուցները զինելու եւ ամրացնելու վեհապետական իրաւունքը։

ՔԻՒՐՏԻՍՏԱՆ

Համաձայն 62րդ յօդուածին, բրիտանական, ֆրանսական և իտալական կառավարութեանց կողմէ նշանակուած մասնաւոր յանձնախումբ մը ներկայ դաշնագրին գործադրութենէն վեց ամիս ետքը պիտի պատրաստէ՝ Եփրատի արեւելեան կողմը եւ Հայաստանի հարաւային սահմանագլուխէն հարաւ տարածուող քրտաբնակ շրջաններուն մէջ քրտական ինքնավարութիւն ստեղծելու առաջադրութեամբ մշակուած նախագիծ մը։ Եթէ համաձայնութիւն չգոյանայ, Յանձնախումբը խնդիրը պիտի յղէ շահակից կառավարութեանց։

ԻԶՄԻՐ. —

18 յօդուածներ կան Դաշնագրին մէջ այս քաղաքին ու շրջակայ գաւառներու մասին։ Իզմիրը պիտի պատկանի Թուրքիոյ, բայց այս վերջինը իր վեհապետական իրաւունքներու կիրարկումը պիտի փոխանցէ Յունաստանին, որ պիտի ստանձնէ քաղաքին ու գաւառներու վարչութեան ամբողջ պատասխանատուութիւնը։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ. —

Դաշնագրին երրորդ գլխուն վեցերորդ հատուածը (յօդուածներ 88. 89. 90. 91. 92. 93) ամբողջութեամբ կը վերաբերին մեր հարցին։

Կասկած չունիմ որ Հայոց ազգին բոլոր զաւակները, «զարգացեալ եւ ոչ-զարգացեալ» այլեւս գոց գիտեն 88րդ յօդուածը, իբրեւ նոր օրերու «Հայր Մեր» — Թուրքիա, համաձայն Դաշնակից պետութեանց կողմէ նախապէս տրուած որոշման, ներկայիս կը ճանչնայ Հայաստանը իբրեւ ազատ ու անկախ պետութիւն մը »։

Յօդուած **89** — Թուրքիա եւ Հայաստան, ինչպէս նաեւ պայմանագիր բարձր կողմերը կը հաւանին Մ. Նահանգներու Նախագահին իրաւարարութեան յանձնել Հայաստանի սահմաններու ճշտումը Կարնոյ, Տրապիզոնի, Վանի եւ Բաղէշի նահանգներուն մէջ։

Յօդուած **90.** — Եթէ, համաձայն վերոյիշեալ յօդուածին այս նահանգները ամբողջութեամբ կամ մասամբ փոխանցուին հայկական պետութեան, այդ պարագային Թուրքիա կը հրաժարի իր բոլոր իրաւունքներէն այդ հողերուն վրայ։ Դաշնագրին ելմտական բաժնի տրամադրութեանց հիման վըրայ է որ պիտի ճշտուի այն համեմատութիւնը զոր Հայաստան պիտի ստանձնէ Թուրքիոյ ելմտական պարտաւորութիւններէն կամ պիտի պահանջէ այն իրաւունքները որ իրեն բաժին կ'իյնան։

Յօդուած **91.** — Հողերու փոխանցումէն յետոյ մասնաւոր յանձնախումբ մը պիտի նշանակուի Թուրք եւ հայ սահմանագլուխը տեղւոյն վրայ գծելու համար։

Յօդուած **92.** — Հայաստանի, Ազրպէյճանի եւ Վրաստանի սահմանները պիտի ճշտուին շահակից պետութեանց ուղղակի համաձայնութեամբ։

Յօդուած **93.**— Հայաստան կ'ընդունի եւ կը հաւանի կնքել գլխաւոր դաշնակից պետութեանց հետ դաշնագիր մը որուն մէջ պիտի նշանակուին այն տրամադրութիւնները որոնք յարմար կը նկատուին պաշտպանելու համար ցեղով, լեզուով կամ կրօնքով տարբեր ժողովուրդներու շահերը Հայաստանի մէջ։

(Մնացեալը յաջորդով)

ԺԻՐԱՅՐ

Խաղաղութեան Ժողովը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԱՇԽԱՏԱԿԻՑԸ ԼԻՒՔՍԷՆՊՈՒՐԿԻ ՊԱԼԱՏԻՆ ՄԷՋ

Խաղաղութեան խորհրդաժողովին առթիւ Լիւքսէնպուրկի պալատը զարդարանքի մէջ է։ Պատրաստութիւններ ամէն կողմ, ընդունելու աշխարհի չորս կողմերէն եկող պատգամաւորները, դիւանագէտները, լրագրողները եւն.։

Երկու հազար կը հաշուեն մօտաւորապէս խորհրդաժողովին մասնակցողներուն եւ «դիտող»ներու թիւը, որոնց մէկ մասը արդէն հասած է Փարիզ, մնացեալն ալ հասած պիտի ըլլար երէկ, երկուշաբթի։

Փարիզի ամենամեծ եւ ամենաշքեղ պանդոկները պատրաստ են ընդունելու 21 ազգերու ներկայացուցիչները։ Ամերիկեան, անգլիական եւ խորհրդային պատգամաւորները որոշ մտերմութիւն հաստատած են արդէն, Զօրսերու ժողովին առթիւ։

Եչ օր փորձ մը եղաւ ծանօթացնելու օտար լրագրողները, խորհրդաժողովի վայրի եւ պատրաստութեանց մասին։ Հարիւրի չափ օտար թըղթակիցներ հրաւիրուած էին Լիւքսէնպուրկի պալատին բակը։ Հրաւիրուած է հայ մամուլի կողմէ «Յառաջ»ի աշխատակիցը միայն։

Հոն են զանազան ազգութիւններու լրագրողներ, նոյնիսկ մինչեւ Ծայրագոյն Արեւելքի թղթակիցները։ Մեզ կ'ընդունի Jean Marin, որ երկու խօսքով բարի գալուստ մաղթելէ վերջ, առաջնորդի մը ընկերակցութեամբ կը պտտցնէ պալատին զանազան դահլիճները։ Զարդարանք ամենուրեք։ Քանի մը բանուորներ վերջին յարդարանքն է որ կ'ընեն, ինչպէս գծագրիչի վրձինի վերջին հարուածը։

Վեց հարիւր բանուորներ քառասուն օրէ ի վեր անընդհատ աշխատած են, լրացնելու եւ վերջին փայլը տալու, այդ շքեղազարդ պալատին։

Մանրակրկիտ պատրաստութիւն։ Դիւրացնելու համար լրագրողներու աշխատանքը հեռախօսի նոր գիծեր ալ հաստատած են։ Երկու հարիւր հեռախօս, ութը վերապահուած մամուլի զանազան գործակալութեանց, 12ը պատգամաւորներուն,իսկ 46ը թղթակիցներուն։

Հեռաձայնը կապուած է գրեթէ ամէն երկրի եւ օրուան որեւէ ժամուն կարելի է հաղորդակցութիւն ունենալ, ամենայն դիւրութեամբ։

Առաջնորդը մեզ այցելել կու տայ այն դահլիճը ուր տեղի ունեցաւ «Զօրս Մեծերու» ժողովը։ Կլորաձեւ սեղան մը, շուրջ բոլորը 19 պարապ աթոռներ, որոնց վրայ հանգչած էին աշխարհի ճակատագիրը վարողները։ Վիքթոռ Հիւկոյի կիսանդրին կը հսկէ սեղանին վրայ։ Սեղանին վրայ կան 19 գրիչներ եւ կաղամար, դրուած աթոռի ուղղութեամբ։ Լրագրողները իրենց աչքերը սեւեռած են գրիչներուն վրայ։ Առաջնորդի հսկող անթարթ աչքերը սակայն զիրենք զգաստութեան կը մղէ։

— Վիքթոռ Հիւկօ կը կոչուի այս դահլիճը, կիսանդրին պատճառով։ Նստած կ'ըլլային առ հասարակ 19 կամ 20 ներկայացուցիչներ «Զորս Մեծերու» արտաքին նախարարներով։ Նոյնքան ալ ոտքի մնացած կը հետեւէին ժողովին։

Կ'անցնինք ժողովասրահէն.— ոսկեզօծ ամէն կողմ, որմանկար, արձանիկ ձեռագործ գլուխ գործոցներ եւ վերջապէս մեծ դահլիճը որ պատերազմէն առաջ Sénat (ծերակոյտ) կը կոչէին։

Լրագրողները կը բազմին։ Մեր առաջնորդը կը սկսի տեղեկութիւններ տալ։ Սրահը կլորաձեւ է։ Զօրաւոր լուսարձակներ զետեղուած են վերը, շարժանկարելու համար խորհրդաժողովը։ Լրագրողներուն յատկացուած է առաջին պատշգամբ եւն.։ — Եթէ ուշադրութիւն ընէք ձեր նստած բազկաթոռներու բարձիկներուն, պիտի տեսնէք որ թաւշեայ են եւ եթէ միւս կողմը դարձնէք, տարբեր գոյնով կաշի է…

Խարկա՞նք թէ դիւանագիտութիւն։ Մտածումս հեռուները կը սաւառնի ակամայ …

Դահլիճին մէջ կան 314 բազկաթոռ եւ մօտաւորապէս 200 նստարան ալ առաջին եւերկրորդ նեղ պատշգամբ։

Օտար Մամուլի Ընկերակցութեան ընդհանուր քարտուղարը, առիթէն օգտուելով քանի մը տեղեկութիւններ կու տայ լրագրողներուն։

— Խորհրդաժողովին ներկայ ըլլալու համար մասնաւոր մուտքի արտօնագիրներ անհրաժեշտեն։ Լրագրողներուն յատկացուած էր 240 տոմս, կարելի եղաւ բարձրացնել 300ի։ Ֆրանսական մամուլը բաւական թուով կը պահանջէ, դեսպանատուները միջամտած են եւ զանազան երկիրներէ եկող լրագրողներուն կ'ուզեն ամէն գնով, կարելի եղածին չափ շատ տոմսեր ապահովել։ Նոյնիսկ Չինաստանէն հեռագիր մը այսօր կը հաղորդէր թէ ճամբայ ելած են 8 լրագրողներ եւ դեսպանատունն ալ կը պահանջէ ապահովել անոնց մուտքը։ Այսպիսի կացութեան մը առջեւ ստիպուած ենք կըրճատել եւ թերթի խմբագրութիւններուն միայն մուտքի տոմս սահմանել։ Չենք կրնար ապահովել նոյնիսկ բոլոր թերթերը։ Նախապատուութիւն պիտի տրուի մեծ ազգերուն …

Դժգոհութիւն եւ փսփսուքները ծայր կու տան։ Կրկի՞ն նախապատուութիւն… կրկի՞ն «Մեծ»եր..

Ընդհ. քարտուղարը կը ջանայ հանդարտեցնել.

— Ի՞նչ ընենք, մօտաւորապէս երկու հազար լրագրողներ ենք, կարելի չէ բոլորին ալ գոհացում տալ։ Անոնք որ ներկայ պիտի չկրնան ըլլալ, պիտի կրնան լսել քովնտի դահլիճէն եւ հետեւիլ նիստերուն։

Կ'անցնինք գրադարանը՝ 200.000 գիրք։ (Ճիշդ Նարդունիին տեղը, կը մտածեմ)։

Զանազան դահլիճներէ կ'անցնինք, տրոնք

ԳԱՂԹԱՇԽԱՐՀԻ ՏԻՊԱՐՆԵՐ

Իբրեւ յառաջացան

Գաղթաշխարհը ունի երկու բաժանում ,հին եւ նոր: Փրկուածն ալ պտուղ Թրքական դարաւոր եւ ապիկար վարչութեան:

Համախմբուած մըն է արմատախիլ բազմութիւններու, որոնք կը յամառին կառչած մնալ հայրենի յիշատակներու եւ ազգ. աւանդութիւններու:

Զի նմանիր հզօր պետութեանց գաղութներուն: Հոն աշխարհակալը տէրն է ամէն բանի, մէջն ըլլալով բնիկները, խաղաղութեան ատեն աշխատող ձեռք, պատերազմի ատեն թնդանօթի միս:

Հայը ենթակայ է հիւրընկալ ազգի քմահաճոյքին: Կ'աշխատի անոր հաշուոյն, կը պաշտպանէ իր գտնուած երկրին հողը իբրեւ երկրորդ հայրենիք: Գաղութներու մէջ շատ բան կորսնցուցած է իր ցեղային ինքնատպութենէն:

Չէ կրցած թափանցել մեծ ժողովուրդներու առաքինութեանց բոլոր թաքուն ծալքերուն:

Ցաճախ կապկարար իւրացուցած է տեղական ունակութիւններ եւ բացասական երեւոյթներ: Ունի իր մտաւորականը, քաղքենին, դրամատէրը եւ ընչազուրկը, բոլորն ալ կաղապարուած, տեղական համապատասխան դասակարգերու կենցաղին եւ հայեցակէտներուն համաձայն:

Կազմուած են դասակարգային եւ ժողովրդական տիպարներ, որոնք ոչ լրիւ Հայ, ոչ ալ լրիւ Եւրոպացիներ կամ Ամերիկացիներ են: Դրամատէրը եւ վաճառականը եւրոպական յատկանիշներու կողքին կը պահեն իրենց ասիական խորամանկութիւնը:

Մտաւորականը եւ գիտունը կրցած են օգտուիլ հրջապատի դասերէն, եւ որոշ չափով կատարելագործուիլ: Բայց հայ գրողը, անշուշտ բացառութիւններ յարգելով, յաճախ հայերէն գրերով եւ լեզուով, կ'արտադրէ անգլերէն, ֆրանսերէն կամ յունարէն, կարծէք թէ իր գործը սոսկ թարգմանութիւն մը ըլլար:

Հայ վարպետը սորված է որ, պաշտօնեան պէտք է օրական 8 ժամ միայն աշխատի, եւ լաւ վճարուի: Աշխատաւորը վարժուած է իր շահերը պաշտպանել:

Ընդհանուր առումով դարձած ենք աւելի կարգապահ, միաբան, նուազ յանձնապաստան եւ անխորհուրդ: Քանակով շատ բան կորսնցուցած ենք այս օտար ափերուն վրայ: Շատեր ուծացած, օտարացած , անդարձ հեռացած են հայկական իրականութենէն :

Ուրիշներ անունով կամ լեզուով միայն Հայ են: Մանուկները հազիւ թէ աղճատ հայերէն մը կը գրեն կամ կը խօսին:

Բայց եթէ քանակով կորսնցուցինք, որակով շատ բան շահեցանք, շփման մէջ գտնուելով աւելի զարգացած եւ մեծ ժողովուրդներու հետ:

Եւրոպական գործարաններու մէջ հայ բանուորը սորվեցաւ գործը աժան, դիւրին եւ արագ արտադրելու ձեւը:

Առաջ ուսանողը ճարտարագէտի եւ մասնագէտի վկայականը ձեռք ձգելէ վերջ, ոեւէ միջոց չունէր գիտցածը տեղին վրայ իրապէս եւ գործնապէս կատարելագործելու, շուտով երկիր կը վերադառնար, ուր իրեն վերապահուած էր լաւ վճարուած եւ կարեւոր պաշտօն: Հիմա պարտաւորուած է Եւրոպայի մէջ իր ապրուստը ճարել եւ աշխատիլ: Եւրոպացի մեծ վարպետներու փորձառութիւնը յամրաբար իւրացուց:

Երկրագործը սորվեցաւ հողի պարարտացման գիտական մեթոտներ:

Անասնապահը տեսաւ թէ ինչ կ'ընէ եւրոպացի ագարակատէրը, կենդանիները աւելի կաթնատու, աւելի զօրեղ եւ աւելի մօտ դարձնելու համար:

Դերձակը եւ կօշկակարը դարձան աւելի նրբաճաշակ, կերպարներու ընտրութեանը եւ յղացմանը մէջ:

Սափրիչը այլեւս ակռայ չի քաշեր արեւելեան ատամնաբոյժին նման, բայց գիտէ թէ ինչպէս պէտք է յարդարել կնոջ մը մազը, անոր գեղեցկութիւնը պատշաճ կերպով զարդարելու համար:

Հեռագրողը, անթել հեռագրի մասնագէտը, հեռախօսի պաշտօնեան, բանակին մէջ սորվեցան նոր, կատարելագործուած գիտելիքներ :

Զինուորը եւ սպան ընտելացան եւրոպական բանակներու արդիական սպառազինման, պարենաւորման, հրամանատարութեան նորագոյն սկզբունքներուն: Հիմա գիտեն թէ դիրքերը ուր պէտք է որ բռնուին, ինչպէս հաղորդակցութիւնները պէտք է ապահովել երկու հարեւան զօրամասերու միջեւ: Ինչպէս կարելի է կամուրջ նետել արագօրէն գետի մը վրայ, պայթեցնել ժայռերը եւ անոնց ծոցին մէջ փորել անառիկ ամրոցներ: Եւրոպայի ռազմադաշտերուն վրայ սորվեցան նաեւ զանոնք համեմատաբար փոքր կորուստներով գրաւելու եղանակը, հրասայլ վարել, հրետանիի եւ դնդացիրի անվրէպ նշանառութիւն եւ օդանաւորդութիւն:

Հայաստան մտնող իւրաքանչիւր գաղթահայ հետը պիտի տանի օգտակար գիտելիք մը: Տեսակ մը եւրոպական պատուաստ, որուն անհաղորդ մնացած պիտի ըլլայինք, եթէ կղզիացած ըլլայինք մեր լեռներուն եւ ձորերուն մէջ:

Արտագաղթը չարիք մըն էր, որ հայրենի հրջապատէն հեռացուց բազմաթիւ Հայորդիներ: Սակայն այդ չարիքէն կրնայ ծնիլ մեծ բարիք, եթէ շուտով կատարուի զանգուածային ներգաղթը դէպի Հայաստան:

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԱՆՏՈՆԵԱՆ

Որքա՞ն ռուս կայ Ֆրանսայի մէջ

Սովետական հրամանագիրէն (Յունիս 14) ի վեր որ հպատակութիւն կը շնորհէ տարագիրներուն, ռուս գաղթականներու հարցը օրակարգի վրայ է:

Փարիզի «Ռուսաքի Նովոստի»ի թերթին տեղեկութեանց համաձայն, երկրորդ Մեծ Պատերազմին սկիզբը Ֆրանսա բնակող Ռուսերուն թիւը կը հասնէր 65.000ի, որոնց մէջ չեն ֆրանսական եւ օտար հպատակութիւն ունեցողները: 1935ին 17.000 կը հաշուէին ֆրանսական հպատակութիւն ստացողները: Բաղդատմամբ Ֆրանսա հաստատուած միւս գաղթականներուն, Լեհերու, Սպանիացիներու, Պելճիքացիներու, Զուիցերիացիներու, ռուս գաղութը շատ համեստ թիւ մը կը ներկայացնէ:

Գաղթականներուն մեծ մասը հաստատուած է Փարիզ եւ Սէնի նահանգը (37.579), մնացեալը ցրուած է Ֆրանսայի մէջ:

Աշխատանքի տեսակէտով՝ մեծ մասը բանուորներ են որ հաստատուած են Ֆրանսայի մէջ աշխատանքի պայմանագրութեամբ: 1931ին 11.000 գործաւոր կար (8000 Ռընոյին մէջ) եւ աւելի քան 6000 առեւտուրի մէջ : Ատեն մը շարժավարներուն (շօֆէօր) թիւը մինչեւ 4000ի բարձրացաւ, բայց պատերազմէն առաջ արդէն 2500ի իջած էր :

«Ռուսաքի Նովոստի»ի համաձայն, 1926 — 1946 ռուս գաղթականներուն թիւը նուազած է: Բազմաթիւ պատճառներ կան, բայց գլխաւորը մահերու գերակշռութիւնն է ծնունդներու վրայ: Մեծ մասը Ռուսերուն, որ եկան հաստատուիլ Ֆրանսա, արդէն տարիքը առած էր եւ պատերազմին եւ յեղափոխութեան պատճառով վատառողջ դարձած : Ասոր վրայ պէտք է աւելցնել ապրելու դժնդակ պայմաններն ալ: Սկիզբը շատ քիչ ծնունդ տեղի ունեցաւ: Զինուորականները իրենց կիները Ռուսիա ձգած էին, կամ տակաւին ընտանիք կազմած չէին, նկատի ունենալով ապրուստի դժուարին պայմանները :

Ռուսերը անուղղակի զոհերն են տնտեսական տագնապին որ 1930էն ի վեր գոյութիւն ունի Ֆրանսայի մէջ: Օտարներու աշխատանքի ինքնութեան թուղթերը խիստ սահմանափակ տրուելուն, երկրորդ գաղթ մը սկսաւ եւ բազմաթիւ Ռուսեր մեկնեցան Հարաւային Ամերիկա :

1939—1945ի պատերազմն ալ պատճառ դարձաւ որ Ռուսերու թիւը անգամ մը եւս նուազի : Շատ մը քաղաքական տարագիրներ որոնք ժողովրդավար եւ ընկերվարական ձգտումներ ունէին, ինչպէս եւ Հրեաները մեկնեցան Ֆրանսայէն ,հիթլերական հալածանքներէն խուսափելու համար : Ցաղթութենէն վերջ շատ քիչեր վերադարձան :

Գերմաններու սարքած զանգուածային տարագրութենէն ալ տուժեց ռուս գաղթականութիւնը : Արիականները ինչպէս եւ Հրեաները պարտադիր աշխատանքի, իսկ ընդդիմացողները կեդրոնացումի բանակները ղրկուեցան: Հարիւրաւոր երիտասարդ Ռուսեր մասնակցեցան Դիմադրական Ճակատին (F. F. I.) եւ հերոսաբար կռուեցան Ֆրանսացիներու կողքին, Ֆրանսայի եւ Ռուսիոյ ազատութեան համար:

յանձնախումբերու ժողովասրահներ պիտի դառնան վաղը եւ կը հասնինք ռատիօին: Տեղեկութիւններ այդ ուղղութեամբ ալ: Ցատուկ պատրաստութիւններ՝ մասնաւորաբար Ամերիկայէն եւ Ռուսիայէն ուղղակի լուր առնելու համար:

Մեզի կը հետեւին շարժանկարիչներ եւ պատկերահան - թղթակիցներ որոնք անընդհատ կը նկարեն մասնաւորաբար լրագրողներու հետաքրքիր բանակը :

Վերջացնելէ առաջ քանի մը տեղեկութիւններ պալատի մասին: Լիւքսէմպուրկի պալատը կառուցուած է Մէտիչիս թագուհիին օրով, 1615ին : Ճարտարապետը եղած է Սալոմոն տը Պրոս: Տարիներու ընթացքին զանազան փոփոխութիւններ տեղի ունեցած են, եւ հետզհետէ աւելի մեծցուած են, յարակից դահլիճներով, նոյնիսկ Լիւքսէմպուրկի պարտէզէն ալ տեղ առնելով :

Գրաւման շրջանին, մանաւանդ ազատագրման օրերուն վնասներ կրած է պալատը եւ նորոգուած է հիմա :

Նկատելով որ «Ցառաջ»ի ներկայացուցիչը միակն է հայկական մամուլի կողմէ, ամէն ճիգ կը թափեմ ներկայ ըլլալու Խաղաղութեան Խորհրդաժողովին :

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ցիրուցան Հայեր

Զինուորութեան ընկերներէս եւ Ալ. Տաղի հերոսներէն Արթին աղայի զաւակ Բենոյի կողմէ հրաւիրուած էի Գարժօլ, արձակուրդիս առթիւ : Դժուարին ճամբորդութենէ մը վերջ, Վառ նահանգի լեռներու մէկ խորշին մէջ գտայ Գարժօլը, հանրածանօթ իր կաշիի գործարանով: Գեղեցիկ գիւղ մըն է: Հոս տարբեր է կեանքը: Հայրենիքիս՝ Վանի գիւղը միտքս կը բերեմ, Շահպաղի Սասմայ Խաչի բլուրը, որ մանկական յիշատակներս կ'արթնցնեն: Նոյնիսկ պարտէզի եւ աշխատանքի համանմանութիւնը: Խաղաղութիւն, համերաշխութիւն :

Բենիամինի տան մէջ, Արթին աղայի հերոսուհի կնոջ նկարը որ տպուած է «Ալ. Տաղի հերոսամարտը»գրքին մէջ, իր ամուսնին հետ զէնի ձեռին, կը զարդարէ պատը : Ողջ է այս հերոսուհին , բարձրահասակ, ջիղուտ: Մարօն է, կարծես կը յիշեմ: Մայր եւ որդի երեք փոքրիկներ սեւաչեայ եւ հարսը:

Կը խօսինք անցեալէն, ներկայէն: Գարժօլէն անցնող Հայերէն ո՞ր մէկն է որ իր տունէն, իր սեղանէն առանց հաց կերելու եկած գացած ըլլայ , նոյնիսկ 4 տարուան պատերազմի օրերուն: Հիւրասէր ընտանիք մը որ շնորհիւ այս հերոսուհի տիկնոջը, պահած է երկրի բարքերը:

Գարժօլի մէջ կան 3— 4 վերապրողներ Ալ. Տաղի հերոսամարտէն, ինչպէս Համբար աղան, որու տունն ալ կ'այցելենք:

Հարցումներու տեղատարափ մը Հայաստանի եւ ներգաղթի մասին. հետաքրքրութիւն մը որուն կը պատասխանեմ, կարողութեանս չափ:

Ես ալ հարցումներ կ'ուղղեմ. — Քանի՞ ընտանիք կը գտնուիք հոս: = 25—26 ընտանիք, 100—105 անձ :

— Ի՞նչ գործով կը զբաղիք ընդհանրապէս :

— Գրեթէ բոլորս ալ կաշիի գործատիրոջ միջոցաւ Ֆրանսա եկած ենք եւ այդ գործին վրայ կ'աշխատինք, 20—25 տարիէ ի վեր:

— Արհեստաւորներ կա՞ն: = Ոչ, միայն Արամն է որ կօշկակարի խանութ մը ունի ամբողջ Գարժօլի համար:

— Սեփականատէրներ կա՞ն, տունի, պարտէզի: = Ոչ մեծ մասով :

— Դպրոց մանկապարտէ՞զ. = Ոչ , ախպարս, ոչ: Դպրոց մը բացուեցաւ եւ գոցուեցաւ, շատ կարճ ատենէն:

— Ի՞նչ կազմակերպութիւններ կան :

= Ազգային Ճակատի մասնաճիւղ մը: Հայրենակիցներ ուղարկեցին որ արձանագրուինք Հայաստան երթալու համար: Գրեթէ բոլորս ալ արձանագրուած ենք շատոնց եւ կը սպասենք: Ամսավճարները օրին կը հաւաքենք եւ կը ղրկենք: Քարտուղարն ալ մեր Բենօն է:

— Հանդէս, բանախօսութի՞ւն :

= Տեսած չենք որ ըսենք, դրամը կը ղրկենք, պատասխան չկայ, ոչ ալ հաշիւ :

— Ի՞նչ խորհուրդ կուտաս ,երթա՞նք Հայաստան: Գիտես որ հազիւ կրցանք քիչ մը շտկուիլ, տուն տեղ ըլլալ :

— Ջերմապէս՝ խորհուրդ կուտամ, փրկելու համար նոր սերունդը: Ինչպէս կը տեսնէք, ձեր երիտասարդները եւ մանուկները հայերէն չեն խօսիր իրարու հետ եւ դէշ բարքեր կը սորվին: Օր մըն ալ կը լուծուին, կը կորսուին:

— Իրաւունք ունիս ախպար, իրաւունք ունիս. այստեղ ծնած լակոտները ի՞նչպէս պիտի ճանչնան եւ յարգեն մեզ: Բայց ե՞րբ...

— Ֆրանսայի զանգուածային ներգաղթը պիտի կատարուի 1947ին:

Մանկապարտէզ մը բացուած է, բայց ձնծաղիկի կեանք իսկ ունեցած չէ... ստիպուեր են փակել, նկատի առնելով վարժապետին արկածները:

Ա. ՇԻՐՈՅԵԱՆ

ՀԱՄԵՍՏ ԳԱՂՈՒԹ ՄԸ

ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ.— Տրակինեան Թուլոնէն 60 — 70 քիլոմեթր հեռու գիւղաքաղաք մըն է եւ Վառ նահանգին կեդրոնը, 15—17.000 բնակչութեամբ : Ունի բարեխառն եւ առողջ օդ, մաքուր ջուր : Մեծ ճարտարարուեստ գրեթէ չկայ, բացի սղոցարանէ մը, 100—120 բանուորներով: Հայրենակից մը, Հաճեան ունի հանդերձեղէնի հաստատութիւն մը, 70—80 աշխատաւորներով, այր եւ կին: Կան նաեւ երեք կօշիկի աշխատանոցներ 30—40 գործաւորներով:

Ունինք 50—60 տնուոր հայութիւն մը, որոնց 15—20 տունը հայ հռովմէականներ են: Հայերը ընդհանրապէս կը զբաղին արհեստով, բանուորութեամբ, մաս մըն ալ առեւտուրով :

Հայերէնի ուսման համար ունինք դպրոց մը, որուն շէնքին վարձքը կը վճարէ սրտցաւ հայրենակից մը, Պ. Գրիգոր Լօռէնեան: 20—25 աշակերտներուն դպրոցական թոշակները կը վճարեն իրենց ծնողքները: Ամէն հինգշաբթի երեկոյ ժամը 6.30էն մինչեւ 8.30 եւ կիրակի օրերը ժամը 10էն մինչեւ 12 , հայերէնի դասեր կը տրուին: Աշա-

կերտները՝ սկսած են լաւ հայերէն կարդալ եւ ընտանեկան նամակներ գրել։ Ուսուցիչն է այս տողերը գրողը ։

Մինչեւ վերջերս իբրեւ այցելու հովիւ ունէինք Նիւթ Սահակ քահանայ Շամլըեանը ։ Տրակինեանի մէջ ալ ունինք Ազգ. Միութիւն մը, որուն պատուակալ նախագահն է յայտնի վաճառական Պ. Արփիար Հաճեան, նախագահը՝ առեւտրական

Պ. Լեւոն Կազէլեան, փոխ նախագահը՝ վաճառական Պ. Միհրան Պօզապալեան, գանձապահը՝ հաշուակալ Պ. Սիրուն Կարապետեան, քարտուղարը կահագործ Պ. Սամուէլ Քիւլահմանեան, ինչպէս նաեւ 7—8 խորհրդականներ ։

Գաղութը համերաշխ է, եւ ընդանրապէս ամէնքն ալ իրարու հետ կ'ապրին փոխադարձ յարգանքով ։ — Զարեհ Ռաֆայէլեան

ման զինեալ ուժերը կ'առաջնորդուէին ոչ թէ պատուաւոր զինուորներու, այլ բիրտ ոճրագործներու կողմէ, եւ դիմադրական ուժերը կը մաքրուէին ծայրագոյն վայրագութեամբ»։ Այս առթիւ յիշեց Լիտիչէի եւ Օրատուրի սարսափները։ Ակնարկելով բռնի աշխատանքի մեթոտներուն, նկարագրեց այդ առթիւ գործուած բարբարոսութիւնները։ «Միլիոնաւոր մարդիկ իրենց տուներէն կը քշուէին ամէնէն վայրագ մեթոտներով, կը փոխադրուէին անասունի վակոններով Եւրոպայի բոլոր մասերէն, կը գործածուէին Գերմանիոյ ագարակներուն եւ զինագործարաններուն մէջ գարշելի պայմաններու տակ։ Գրաւեալ երկիրները կը պարպէին ոճրագործութեան, գերութեան, ահաբեկումներու եւ յափշտակութեան տեսարաններ այնպիսի աստիճանով մը որ իր նմանը չունի պատմութեան մէջ»։ Բացատրելէ վերջ թէ ցեղասպանութեան ծրագիրը բանաձեւած էր Հիթլէր, դատախազը յայտարարեց.— «Ցեղասպանութիւնը սահմանափակուած չէր հրեայ ժողովուրդին կամ Գնչուներու բնաջնջումով։ Ան զանազան ձեւերով գործադրուեցաւ Եուկոսլաւիոյ, Ալզաս - Լոռէնի ոչ - գերման բնակիչներուն, Հոլանտայի, Պելժիոյ եւ Նորվեկիոյ մէջ։ Նացիները դիտակցօրէն նուազեցուցին գրաւեալ երկիրներու ծնունդները ամլացումով, որձատութեամբ եւ վիժումներով։ Եթէ ուրիշ որ եւ է ոճիր գործուած չըլլար, միայն Հրեաներու ջարդը, որուն մասնակից էին բոլորն ալ, պիտի բաւէր պատժելու այս մարդիկը։ Պատմութեան մէջ նախընթաց չունին այս սարսափները։ Տասներկու միլիոն այրեր, կիներ եւ մանուկներ մեռան Աուշվիցի եւ ուրիշ բնաջնջումի կեդրոններու մէջ, սպաննուեցան սառնասրտութեամբ։ Միլիոններ եւ միլիոններ այսօր կ'ողբան իրենց հայրերուն, մայրերուն, ամուսիններուն, կիներուն եւ զաւակներուն մահը։ Ո՞վ իրաւունք ունի գթալու այս մարդոց վրայ, որոնք դեր մը կատարած են — որքան ալ անուղղակի ըլլայ — այսպիսի ոճիրներու մէջ» ։

Երէկ խօսեցաւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչը ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՇԽԱՏԱՎԱՐՁՔԻ ԸՆԴՀ. ՅԱՒԵԼՈՒՄԸ պիտի ըլլայ 18 առ հարիւր, համաձայն նախարարական խորհուրդի որոշման։ Այս յաւելումը կրնայ հասնիլ մինչեւ 36 առ հարիւրի անոնց համար որ նուազագոյն վճարումը կը ստանան։ Այսպէս, հասարակ բանուոր մը որ ժամը 20 ֆրանք կը շահի, պիտի ստանայ 27 ֆրանք, ինչ որ կը նշանակէ 35 առ հարիւր յաւելում, անմիջապէս կամ աստիճանաբար, եթէ բանուորը նոր վարձուած է։ Մանրամասնութիւնները պիտի հրատարակուին աշխատավարձքերու յանձնաժողովին նիստէն վերջը որ տեղի ունեցաւ երէկ։ Ցորենի կենդրոնարին պիտի վճարուի 1000 ֆրանք։ Հարիւրական ֆրանք պարգեւ սահմանուած է Օգոստոս եւ Սեպտեմբերի ամիսներուն, 75 ֆրանք՝ հոկտեմբերի համար։

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ՄԷՋ կատարուած բռնագրաւումներուն դէմ բողոքագիր մը յանձնեց Մոսկուայի ամերիկեան դեսպանը։ Բողոքագիրը խմբագրուած է մասնաւորապէս ուժգին ոճով մը եւ կը հրաւիրէ Խ. Միութիւնը միանալ Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն, կանխելու համար Հունգարիոյ տնտեսական կազմալուծումը, ինչ որ հակառակ է Եալթայի համաձայնութեան։ Հեռագրի մը համաձայն, Մոսկուա 100.000 թոն ցորեն եւս պահանջած է Հունգարիայէն, յանձնելի տասը օրէն։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԸ երկու դաշնակցային պետութեանց վերածելու ծրագրին առթիւ, Հրէական գործակալութիւնը պահանջեց առժամեայ հրէական կառավարութիւն մը հաստատել։ Միեւնոյն ատեն կը պահանջէ նախապէս ընդունիլ 100.000 Հրեաներու ներգաղթը ։

ՄԻՍԻ ՎԱՃԱՌՈՒՄԸ նոր կանոնին համաձայն, Լիոնի մէջ սակագնով կը ծախուի 137 ֆրանքի, ազատ շուկայի մէջ՝ 220ի։— Ճարտարարգործական եւ առեւտրական վայրերու համար անուխի 1, 2 եւ 3 կտրօնները արժէք ունին Օգոստոս 1էն սկսեալ։

ԱՒՍՏՐԻՈՅ երեսփոխաններէն երկուքը ձերբակալուեցան Ռուսերու կողմէ, բայց յետոյ ազատ արձակուեցան։ Ուրիշ ձերբակալութիւններ ալ կատարուեցան, գերմանական գոյքերու գրաւման առթիւ ։

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ գիւղացիական կուսակցութեան անդամներէն 500 հոգի ձերբակալուեցան շրջանի մը մէջ, կեդրոնն ալ փակուեցաւ։ Եօթներորդ մասնաճիւղն է որ կը փակուի։ Կուսակցութեան նախագահն է փոխ - վարչապետը ։

ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ, Պ. Տէփռէօ, յայտարարեց թէ չուտով պիտի դադրեցնէ —Տ. Բ.ներու դրութիւնը ինքնաշարժներու համար (արտօնագիր) ։

ԹՈՒԼՈՆԻ ՆԱՒԱՏՈՐՄԻՆ խորտակման առթիւ, Գերագոյն Ատեանը սկսաւ դատել չորս ծովակալներ, Ապրիալ, Օֆան, Լապորտ եւ Մարքի։

9 ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔ յափշտակեցին քանի մը չարագործներ, գիշերանց յարձակելով երկաթուղիներու ընկերութեան Սիւֆռէնի ճիւղին վրայ։ Դաւադիրները կաշկանդեցին գիշերապահը եւ դռնապանը եւ բերանները կապելով բանտարկեցին նկուղին մէջ։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ կառավարութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առաւ Աշխատանքի Դաշնակցութեան դէմ, սպառնալով լուծել, ի հարկին։ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը մերժեց համակերպիլ, բողոքագիր մը ուղղելով Սէնտիքաներու Համաշխարհային Միութեան ։

Կիլիկեան Միութեան դաշտահանդէսը Մարսէյլի մէջ

Պօղոսեաններու ագարակին մէջ, այս կիրակի, 4 Օգոստոս, ամբողջ օրը։ Առնել Օպանեի հանրակառքը եւ իջնել ՍԷՆ Միթր Վիէօի կայարանը։ Ուտելիքները միասին բերել։ Մանրամասնութեանց համար դիմել Պօղոսեանին, 53 rue National։

Տարօնի հերոսամարտը

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ, այս կիրակի, ժամը 2էն 11, Իսի, 45 rue de la Défense, հայկ. սրահին մէջ, Issy les Moulineaux, (métro Mairie d'Issy)։Կը նախագահէ հայրենակից Պ. ՌԱՖԱՅԵԼ ՉԱՔՐԵԱՆ։ Կը խօսին ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ ՆՈՐ ՀԱՍԱԾ ԱԿԱՆԱՒՈՐ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑ ՄԸ, ԱՐՄԷՆ ՍԱՍՈՒՆԻ եւ ԽԱԶԻԿ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ։ Կ'երգեն մեր Գեղամի աղջիկը՝ Տիկին ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ, Ստեփան Պօղոսեան,Օր. Աստղիկ Տէր Պարսամեան, Օր. Քնեազեան։ Կ'արտասանեն Շաւարշ Տէր Պարսամեան, Տարօն Տօնիկեան, Խաչիկ Առաքելեան, Զօհրապ եւ Ժիրայր Մուրատեան եղբայրներ։ Հայկական նուագ ։

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ.— Մեր պանծալի հայրենիքին՝ Ս. Հայաստանի «Նոր Սեբաստիա» աւանին վերելքին եւ շինարարութեան սատարելու նպատակով՝ Համասեբաստիականի Մարսէյլի կեդրոնին հրահանգով Փարիզի մէջ եւս պիտի կազմուի Համասեբաստացիական Վերաշինաց Միութիւնը։ Առ այդ՝ Սեբաստիոյ եւ շրջանի բոլոր հայրենակիցները կը հրաւիրուին խորհրդակցական ժողովի այս կիրակի, առաւօտեան ժամը 10ին, Մանուշեան ակումբը 8, rue Maubeuge, métro Cadet։ Օրակարգ՝ կազմել Վերաշինացը եւ ընտրել վարչութիւնը։— Առժամեայ Ցանձնախումբին կողմէ Տրդատ Նշանեան

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԻՐԱՒԱԳԷՏ Պ. Առման Իւթիւճեան իբրեւ քարտուղար ընդունուած է Փարիզի Փաստաբաններու խորհրդաժողովին մէջ (Conférence des Avocats), 200 թեկնածուներու մէջէն։Ամէն տարի կ'ընտրուին միայն 12 քարտուղարներ, ինչ որ մեծ յաջողութիւն մըն է մեր տաղանդաւոր հայրենակցին համար։

ԼԻՈՆ.— Դաշտահանդէս Համախարբերդցիական Միութեան Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ, 4 Օգոստ. կիր. ժամը 10էն մինչեւ իրիկուան ժամը 9, 136 Chemin de Buers, Villeurbanneի ծառազարդ պարտէզին մէջ ։

Ա. ՌՇՏՈՒՆԻԻ «Ըմբոստութեան եւ բողոքի ձայներ» պատկերազարդ քերթուածին գինն է 50 եւ ոչ թէ հինգ ֆրանք։

Կարդացի՞ք ՄԻՋՆԱԲԵՐԴԸ

Ն. Սարաֆեանի բանաստեղծութեանց նոր հատորը։ Գին՝ 200 ֆրանք։ Հասցէ.— 20 Avenue du Petit Parc, Vincennes, (Seine)։

Պիսիքլէթ փնտռողներուն

Այր եւ կնոջ ամէն տեսակ պիսիքլէթներ, հին ապրանք, փիէսները բոլոր եւ ամբողջական։ Նաեւ բանուէլ։ Ցարմար գիներ։ Դիմել Նշանեանի, 15 Ave. Mathurin Moreau, ժամը իրիկուան 5էն 8։ Մէթրօ՝ Պոլիվար կամ Քօնպա ։

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e
Le Gérant ; H. AGONEYAN

Օր. ՀԵՐՄԻՆԷ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆ
Պ. ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ
Փարիզ Ամուսնացած 28 Յուլիս, 1946

Օր. ROLANDE CLAFFEY
Պ. ՀԱՅԿԱՍԷՐ ՍԱՐԱՃԵԱՆ
Փարիզ Ամուսնացած 27 Յուլիս 1946

Օր. ՄԱՌԻ ԼՈՒԻԶ ՄԱՍԼԱՔԵԱՆ
Պ. ՊԱՐԳԵՒ ՓԱՓԱԶԵԱՆ
Փարիզ Ամուսնացած 27 Յուլիս, 1946

Դաշտահանդէս

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէի եւ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի վարչութեան կողմէ, Կիրակի 4 Օգոստոս, առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Ժօնաժի գեղեցիկ անտառին մէջ (Margue)ի արճաբանին եռեւը։ Ճոխ պիւֆէ, մատչելի գիներով ։ Լիոնի եւ շրջանի ընկերներէն կը խնդրուի անցնիլ Տէսինի երկրորդ կամուրջը, ուրկէ պիտի առաջնորդուին հանդէսին վայրը։ Մանրամասնութիւնները տեղին վրայ։

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Բժ. Լեւոն Գրիգորեանէ 2000 ֆրանք, յատկացուելու մանուկներու օգափոխութեան ֆոնտին, ի յիշատակ իր ողբացեալ եղբօր՝ Պ. ՎԱՐԴԱՆ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆի ։

ՎԱԼԱՆՍԷՆ ընկեր Մկրտիչ Դաւիթեան 500 Ֆր. կը նուիրէ Վեթ. Ֆոնտին, խմբագրատունս այցելութեան առթիւ։ Ստանալ «Յառաջ»էն ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ.— Այրի Տիկին Իսկուհի Մարտումեան շնորհակալութիւն կը յայտնէ այն բոլոր բարեկամներուն եւ հայրենակիցներուն որ անձամբ եւ նամակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իր ամուսնոյն, Պ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԱՐՏՈՒՄԵԱՆի մահուան առթիւ ։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Մեկնումի պատճառով ծախու է չորս յարկանի տուն մը Մարսիլիոյ կեդրոնական մէկ թաղամասին մէջ։ Դիմել Տիկին Սրբուհի Յակոբեանի, 82 rue Longue des Capucines, Marseille։

Ուշադրութի՛ւն կօշկակարներուն

Ունինք կաշիի վաճառատուն Crepin եւ Tannerie։ Ձեր բոլոր գնումներու համար դիմեցէք Յ. Գ. Փափազեան վաճառատունը, 223 rue Tolbiac, Paris(13), Tél. Gob. 64–54։ Բաց է ամէն օր ժամը 8էն 12 եւ 14էն 18, գոց է ուրբաթ եւ շաբաթ օրերը։ Հաղորդակցութիւն՝ métro Tolbiac, Place d'Italie, Glacières։

Մեծ դաշտահանդէս

Հ.Մ.Ը.Մ.ՓՕՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ կողմէ այս կիրակի առաւօտեան ժամը 10էն մինչեւ երեկոյեան 9, Canal Goyի անտառին հսուն լճակի բարտիներուն տակ, Սինէմա Վարիէթէին եռեւը։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։

Եւրոպական եւ հայկական պարեր, առատ կեր ու խում, ճոխ պիւֆէ, մատչելի գիներով։ Վիճակախաղ, խիստ արժէքաւոր նուէրներով։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — Պ. Յովհ. Թովմասեան իր զաւկին ամուսնութեան առթիւ հազար ֆրանք կը նուիրէ Սէն Լուի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին, 1000 ֆրանք Սէն Լուի Նոր Սերունդին, 500 Ֆր. Վեթերաններու Ֆոնտին, 500 ֆրանք «Յառաջ»ին։ Այրի Տիկին Էլպիս Գէորգեան 500 ֆրանք կը նուիրէ Սէն Լուի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին։

ՍԷՆ ԼՈՒԻ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ մասնաճիւղը եւ Նոր Սերունդը, իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն Պ. Յովհ. Թովմասեանի եւ Տիկին Էլպիս Գէորգեանի, այս նուէրներուն առթիւ, ու իրենց ընկերուհի Քնարիկի եւ Պ. Յ. Թովմասեանի կը ցանկան երջանկութիւն ։

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH - Fondé 1925 - R. C. S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Mercredi 31 JUILLET 1946 Չորեքշաբթի 31 ՅՈՒԼԻՍ

ԺԸ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4763–Նոր շրջան թիւ 402 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 Ֆր

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

JEAN JAURÈS

Մինչդ այն պահուն երբ յաղթականները նորէն ժողովի նստած են Փարիզի մէջ, նոր պատերազմի մը հաշուեյարդարը կատարելու համար, կը լրանայ Ժօռէսի սպանութեան տարեդարձը (1914 Յուլիս 31) :

Աննման դէմք մը, եթէ այս բառը կը պահէ իր ուժը: (Ո՛րքան լեցունկեկ բառեր մաշեցան, գործածուելով տեղի-անտեղի, — հզօր, փառաւոր, հոյակապ եւն.):

Արդարեւ, աննման էր ընկերվարութեան այս առաքեալը, ե՛ւ իր անսպառ տաղանդով ե՛ւ մղած խիզախ պայքարներով :

Տեսաբան էր, բայց նաեւ տրիբուն:

Ականատեսներ կը պատմեն թէ երբ կրակոտ ճառ մը կը խօսէր քաղաքական կամ գաղափարական պայքարի մը առթիւ, յաճախ աջ ձեռքին թեւնոցը կը թափէր, տենդին ուժգնութենէն:

Այս չի նշանակեր թէ ամբոխավար մըն էր : Բառն իսկ նախատինք մը պիտի ըլլար իր պայծառ անունին համար:

Հռետոր, բայց նաեւ դիտուն: Գիտէր շարժման մէջ դնել հազարաւոր բազմութիւններ, հրահրել անոնց ոգին, բայց նաեւ սնուցանել:

Շատ քիչեր կրցած են իրեն պէս «մանրել» ընկերվարութեան բարդ գիտելիքները: Գրած թէ խօսած ատեն, պայծառ էին իր միտքերը: Մատչելի՛ ամէնէն համբակին, ինչպէս իր յաջորդներուն համար, որոնք մինչեւ այսօր ալ կը պարծենան իբրեւ իր աշակերտները :

Խօսքեր, բացատրութիւններ ունի որոնք առածի կարգ անցած են, եւ իբրեւ նշանաբան կը գործածուին: Միտքեր՝ որոնք մինչեւ այսօր ալ իբրեւ ուղեցոյց կը ծառայեն: Պատգամներ որոնց առջեւ համայնավարներն անգամ կը խոնարհին: L'Humanitéն մինչեւ այսօր ալ Ժօռէսով կ'երդնու, անոր անունը պահելով թերթին ճակատը:

Ինչպէս ուրիշ ականաւոր դէմքեր, Ժօռէսն ալ դարձած էր նշանակէտ անճոռնի զրպարտութեանց, դրդիչ սուտերու եւ խեղաթիւրումներու: Խուժանավարութեան դրօշը պարզած էր Շարլ Մոռասի թերթը, որ Ժօռէսը կ'ամբաստանէր իբրեւ գործակալ Գերմանիոյ:— «Ամէն մարդ գիտէ որ Ժօռէս կը նշանակէ Գերմանիա »:

Թշնամիները յաջողեցան թանձրացնել, թունաւորել մթնոլորտը, եւ ի վերջոյ Ժօռէսի գլուխն ուտել, խելագարի մը ձեռքով :

Ինչո՞ւ այդքան ատելութիւն, ընկերվարական առաջնորդին դէմ :

Պարզապէս անոր համար որ Ժօռէս կը ճգնէր ամէն գնով պահպանել խաղաղութիւնը: Անխնայ մերկացումներ կը կատարէր: Կը պարզէր միջազգային աշխարհակալութեան դաւերն ու կեղծիքները: Եւ այս ամէնը՝ առանց վնասելու իր հայրենիքին կենսական շահերուն:

Եւ երբ աշխարհ բռնկեցաւ 1914 Օգոստոսին, արեան գետեր հոսեցնելու համար լման չորս տարի, այն ատեն էր որ մարդիկ հասկցան թէ ո՛րքան իրաւունք ունէր: Բայց ուշ էր այլեւս :

Իր սրատեսութեան եւ արդարադատութեան ապաւինած էին բոլոր դժբախտ եւ հալածական ժողովուրդները: Եւ Ժօռէս չխնայեց իր խօսքին ու գրչին ուժը, իր տենդերական հմայքը, սփոփելու համար անոնց տառապանքը :

Իր սիրտը նոյն եղբայրական ջերմութիւնը պահեց միշտ հայ ժողովուրդին համար: Կը խօսէր, կը գրէր, բողոքի բանաձեւեր կը ստորագրէր, եւ իր թանկագին հովանին կը տարածէր Pro-Armeniaի վրայ: Չկար հայանպաստ ձեռնարկ մը որմէ բացակայ մնար :

Այդ օրերուն, 1904էն մինչեւ 1914, եթէ Փարիզը տեսակ մը հայկական վառարան դարձած էր, մեծ մասով կը պարտինք Ժօռէսի եւ ընկերներուն: Իր սպանութենէն վերջն ալ, իր ոգին էր որ շարժման մէջ կը դնէր յաջորդները :

Ո՞ւր էր որ միշտ յիշէին իր պատմական նշանախօսքը.

— «Ո՛րն է քաջութիւնը,— Ճշմարտութիւնը փնտռել եւ ըսել »:

Այդ քաջութեան, — ճշմարտութեան, արդարութեան եւ ազատութեան դատին համար էր որ զոհուեցաւ Ժօռէս :

Ո՛րքա՛ն կարօտ ենք այսօր, Ժօռէսներու հզօր ձայնին, պուտ մը արդարութիւն շահելու համար...

Շ.

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԱՇԽԱՏԱԿԻՑՆ ԱԼ ՆԵՐԿԱՅ ԷՐ

Երկուշաբթի, 29 Յուլիս, Լիւքսէմպուրկի Պալատին պարտէզը վերջացած է արդէն: Եռուզեռ ամէն կողմ: Բակը խճողուած է պատգամաւորներով եւ լրագրողներով: Հսկողութիւնը յանձնուած է հանրապետական պահակներուն : Լրագրողներուն ինչպէս նաեւ խորհրդաժողովի մասնակցող պատուիրակութեանց մասնաւոր մուտքի տոմսեր կը տրուին, ինչպէս նաեւ նշանակներ : Մամուլի ներկայացուցիչներուն բաց կապոյտ նշանակ, իսկ պատգամաւորութեանց անդամներուն գոց կապոյտ: Լրագրողները կը տրտնջան: Շատեր ձեռնունայն կը վերադառնան: Դրախտ մտնելու չափ դժուար է մուտքը եւ ձեւականութիւններն ալ անհաշուելի: «Յառաջ»ի խմբագրութեան անունով վերջապէս ես ալ մասնաւոր տոմս մը կը ստանամ: Ժողովին կը մասնակցի 26 պատգամաւորութիւններ,— Աւստրալիա, Պելճիքա, Սպիտակ Ռուսիա, Պրազիլիա, Պուլկարիա, Քանատա, Չինաստան, Ամերիկա, Եթովպիա, Ֆինլանտա, Յունաստան, Հունգարիա, Հնդկաստան, Իտալիա, Նորվեկիա, Հոլանտա, Լեհաստան, Ռումանիա, Մեծն Բրիտանիա, Չեխոսլովաքիա, Հարաւային Ափրիկէ, Ուկրայնա, Խ. Միութիւն, Եուկոսլաւիա, Նոր Զելանտա, Ֆրանսա :

Պատգամաւորներուն ինչպէս նաեւ մասնակցող լրագրողներուն դիւրութիւններ ընծայուած են, Փարիզ ժամանումին առթիւ: Պալատին մէջ երեք ճաշարաններ կան վրենց տրամադրութեան տակ: Անկէ զատ Փարիզի ամենամեծ ճաշարանները, չնչին գումարով մը պիտի կրնան գոհացնել ժողովին մասնակցողները, առանց պարենատոմսի : Գլանիկ եւ ծխախոտ անգամ պիտի տրամադրուի :

Դիւրութիւններ նոյնպէս կառք ունեցողներու, որոնց պիտի տրամադրուի վառելանիւթ :

Երկուշաբթի առտու ժամուն գրասենեակը թղթակիցներուն կը բաժնէր բացատրական գրքոյկ մը 30 էջնոց, մանրամասն տեղեկութիւններ տալով Փարիզի եւ խորհրդաժողովի մասին: Նոյն գրքոյկներէն տրուած էին նոյնպէս ժողովի մասնակցող պատուիրակներուն: Գրքոյկին կողքին վրայ կ'երեւի «Փարիզի խորհրդաժողով», վարն ալ՝ Լիւքսէմպուրկի պալատ, 29 Յուլիս 1946: Մէջտեղը կապոյտ գոյնով երկրագունդը, որուն վրայ իբրեւ խաղաղութեան խորհրդանշան կ'երեւայ սպիտակ աղաւնեակ մը ձիթենիի ճիւղով :

Եռուզեռը կը սաստկանայ, որքան ժամը կը յառաջանայ: Հսկայ բակը նեղ կուգայ այլեւս, կառքերը իրար կը հրմշտկեն, ոստիկանները պալատի սրահի մուտքին շարքի են կեցած: Հոն են խռնուած աշխարհի չորս ծայրերէն հասած լրագրողները: Շարժանկար, լուսանկար, նօթագրութիւններ: Աշխարհի աչքը այստեղ կեդրոնացած է: Պատուիրակները իրենց ուսերուն վրայ կը կրեն ծանր բեռ մը:

Ժամը երեքն է: Ուժեղ կառքերը ներս կը մտնեն մեծ դուռնէն: Պալատին գլխաւոր մուտքին վրայ կը ծածանին մասնակցող ազգերու դրօշները: Առաջին եկողը կ'ըլլայ Պելճիքայի ներկայացուցիչը, վարչապետ Սփաք, միշտ ժպտադէմ: Երեքը քառորդ անցած, Ֆրանսայի վարչապետ եւ արտաքին նախարար՝ Պիտօ: Տասը վայրկեան վերջը՝ Մոլոթովն է որ դեսպանատան կառքէն վար կ'իջնէ: Երկու վայրկեան չանցած Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը, Պըրնս, ճէնթըլմէնի երեւոյթով: Իսկ ժամը 3.30ին Անգլիոյ վարչապետ Էթլի (արտաքին նախարարը, Պէվին ծանր հիւանդ է : Լրագրողները կը խօսին արդէն իր հաւանական հրաժարականի մասին): Հինգ վայրկեան վերջ դեսպան Տաֆ Քուփըր, Քանատայի վարչապետ Մ. Քինկ եւն. եւն. : Բակին մէջ գրեթէ տեղ չէ մնացած: Ներկայացուցիչներուն մէջ աչքի կը զարնէին Հնդկաստանի պատգամաւորները, իրենց ազգային տարազով ինչպէս եւ Եթովպիոյ պատուիրակները:

Լրագրողները հետզհետէ կը հեռանան բակէն եւ կը մտնենք սրահի մէջ: Ժողովասրահի յարակից դահլիճը տրամադրուած է լրագրողներուն, սեղանները բաժնուած են ազգութեանց անուններով: Հոն են աշխարհի ամենամեծ թերթերու թղթակիցները: Ես ալ կը նստիմ սեղանի մը առջեւ: Քանի մը վայրկեան վերջ, ժամը 4ին, լրագրողներու բազմութիւնը կը խուժէ ժողովասրահէն ներս: Այդ փոքրիկ ամփիթատրին մէջ հարիւրաւոր թղթակիցներ խճողուած են եւ անհամբեր կը սպասեն :

Օրավարձերու յաւելումը

Աշխատավարձքերու Յանձնախումբը ժողով գումարելով, լսեց աշխատանքի նախարար Պ. Քռուազայի զեկուցումը, յաւելումներու մասին : Նախարարը յետոյ ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ, մանրամասն տեղեկութիւններ հաղորդելով գոյացած համաձայնութեան առթիւ: Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, ընդհ. յաւելումները պիտի ըլլան 18 առ հարիւր, փոխանակ 20 առ հարիւրի, թուաբանական հաշուով՝ 17.2 — 35 առ հարիւր: Տարբերութիւնը պիտի գոցուի 40.000էն 60.000 ֆրանքի բարձրացնելով տուրքէ ազատ համարուած գումարը եւ կրկնապատկելով ընտանեկան նպաստները: Այս յաւելումէն պիտի օգտուին 12.000.000 բանուորներ, մասնագէտներ եւ պետական պաշտօնեաներ, ինչ որ 70—80միլիառ ֆրանք պիտի աւելցնէ եւմտացոյցին վրայ:

Պաշտօնաթերթը երէկ հրատարակեց գոյացած համաձայնութիւնը: Աշխատանքի նախարարին յայտարարութեան համաձայն, սովորական բանուորի մը նուազագոյն ժամավարձը պիտի ըլլայ 27 ֆրանք, փոխանակ 20ի, ինչ որ կը նշանակէ 35 առ հարիւր յաւելում (մետաղագործութեան մէջ՝ աւելի): Այս դասակարգի բանուորներուն յաւելումը պէտք չէ անցնի 33 ֆրանքը: Մետաղագործութեան մէջ, հասարակ բանուորին նուազագոյն ժամավարձը, որ 21 Ֆր. 60 է, պիտի բարձրանայ 29.70ի եւն.:

Պաշտօնական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ այս յաւելումները պիտի չազդեն ապրուստի գիներուն վրայ, որովհետեւ ճարտարարուեստներու շահերը բաւական են կլանելու յաւելումները: Հաւանական է որ հացին գինը 14 ֆրանքի

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Չեմ գիտեր ի՞նչպէս կ'ըլլայ ես ալ անկիւն մը կը գտնեմ: Ոմանք ոտքի, ոմանք նստած աւելի ճիշդ իրը թէ նստած կը սպասենք: Ժամը 4.10ին Ֆրանսայի վարչապետ եւ արտաքին նախարարը՝ Պ. Պիտօ բացման ճառը կը սկսի: Խաղաղութեան խորհրդաժողովը բացուած է հետեւեալ խօսքերով.

— « Ցանուն Ֆրանսայի ժողովուրդին, հանրապետութեան կառավարութիւնը բարի գալուստ կը մաղթէ դաշնակից եւ բարեկամ պատգամաւորներուն, որոնք եկած են առաջին յայն խորհրդաժողովին, ճնելու համար յետ-պատերազմեան աշխարհի կարգուսարքը :

«30 տարուան մէջ, երկրորդ անգամ ըլլալով, Ֆրանսայի մէջ է որ տեղի կ'ունենան միջազգային ժողովները, ուր յաղթական ազգերը կը ջանան կերտել խաղաղութիւնը: 1914—1918 պատերազմէն վերջ, խորհրդաժողովները արգելք չհանդիսացան որ քանըհինգ տարիէն նոր պատերազմ մը չծագի, աւելի երկարատեւ եւ աւելի սարսափելի: Շատ ճիշդ է դատապարտել մարդիկ կամ քաղաքականութիւններ որ կը կրեն այս վճիռներուն պատասխանատուութիւնը: Պատմութեան կ'իյնայ դատել զանոնք: Այն հարցերը որ ձեր քննութեան յանձնուած են եւ որոնք միայն մէկ մասը կը կազմեն խաղաղութեան վերջնական կարգադրութեան, դժուար են եւ բարդ: Անոնք կը շօշափեն կարգ մը եւրոպական պետութեանց կենսական շահերը » :

Բացման ճառը, 'որ տեւեց մօտաւորապէս տասը վայրկեան, վայրկենապէս թարգմանուեցաւ անգլիերէնի եւ ռուսերէնի :

Հետզհետէ սկսան խօսիլ միւսները: Բոլորին ալ խօսածները կը թարգմանուէին երեք լեզուով:

Պըրնս առաջին կարգին վրայ է, ուր կ'երեւան նաեւ Էթլիի եւ Մոլոթովի գլուխները, իսկ իրենց պաշտօնակիցը, Պիտօ բազմած է նախագահական թիկնաթոռին վրայ :

Ճառերը եւ թարգմանութիւնները կը շարունակուին:

Ա. պատշգամէն կ'երեւին դիւանագիտական կազմի անդամները: Սրահին մէջ կը փայլին նոյնպէս բարձրաստիճան սպաներ:

Թղթակիցներու յատկացուած պատշգամը շատ նեղ կուգայ, եւ դժգոհութիւններն ալ անպակաս են: Ի՞նչ ընեն դուրսը մնացած խեղճերը: Թղթակից - լուսանկարիչները եւ շարժանկարիչները անընդհատ կը գործեն: Ժամը երեկոյեան 6ին վար կ'իջնեմ :

ՆԵՐՍԷՍ

ՓՈՔՐ ԱԶԳԵՐՈՒՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ

Խորհրդաժողովը հազիւ բացուած, Աւստրալիոյ ներկայացուցիչը, Տոքթ. Իվըթ պահանջեց որ փոքր ազգերն ալ նոյն իրաւունքները վայելեն ինչ որ մեծերը: Ուստի առաջարկեց ամէնէն առաջ քննել ժողովավարութեան կանոնները, իբրեւ հիմնական սկզբունք: Ուզեց հասկնալ թէ Չորս Մեծերէն զատ, միւս 17 ազգերը ի՛նչ դեր պիտի ունենան: Իր կարծիքով, որոշումները պէտք է տրուին պարզ մեծամասնութեամբ, մինչդեռ խորհրդային պատուիրակութիւնը կը պահանջէ 2)3ի մեծամասնութիւն: Այդ միջոցին Պ. Վիշինսկի Մոլոթովի կը թարգմանէր ճառը, բայց խորհրդային Ա. պատուիրակը անտարբեր կ'երեւար: Թերթերը կը գրեն թէ առ նուազն տասը պատուիրակութիւններ համաձայն են Աւստրալիոյ տեսակէտին:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՍԵՎՐԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Համաձայն յաջորդող 29 յօդուածներու տրամադրութեանց, Թուրքիան կը կորսնցնէ Սուրիան, Միջագետքը, Պաղեստինը — որոնք պիտի յանձնուին Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ նշանակուած պետութեանց հոգատարութեան — եւ Հիճազը որ կը հռչակուի ազատ ու անկախ պետութիւն: Յետոյ, Թուրքիա բացարձակօրէն կը հրաժարի Եգիպտոսի եւ Կիպրոսի վրայ ունեցած իր վեհապետական իրաւունքներէն: Կը ճանչնայ Մարոքի եւ Թունուզի մէջ Ֆրանսայի թեւարկութեան իրաւունքը: Այս ճանաչումը կիրարկելի կը նկատուի — Մարոքի համար, 1912 Մարտ 30էն, իսկ Թունուզի համար 1881 Մայիս 12էն: Թուրքիա կը հրաժարի նոյնպէս Լիբիայէն — որ համաձայն 1912 Հոկտեմբեր 18ի Լօզանի դաշնագրին, փոխանցուած էր Լիբիոյ սուլթանին — եւ Երկոտասան կղզիներէն որոնք կը յանձնուին Իտալիոյ:

Դաշնագրին 4րդ գլուխը կը վերաբերի փոքրամասնութեանց իրաւունքներու պաշտպանութեան — ապահովութիւն կեանքի եւ ստացուածքի, հաւաքական կամ անհատական ազատութիւն դաւանանքի եւ լեզուի: Թուրքիա կ'ընդունի 1915ի Լքեալ Գոյքերու օրէնքին անարդարութիւնը եւ չեղեալ կը նկատէ զայն: Թուրքիա յանձն կ'առնէ դիւրացնել 1914 Յունուարէն յետոյ երկրէն հեռացող քաղաքացիներու ներգաղթը եւ վերադարձնել անոնց գրաւեալ ստացուածքները (144): Ամէն թրքահպատակ, առանց ցեղի եւ կրօնքի խտրութեան, հաւասար իրաւունքներ կը վայելէ (145): Թուրքիա կը ճանչնայ օտար կրթական հաստատութեանց վկայականները եւ յանձն կ'առնէ բանալ ազատ ասպարէզները ոչ-իսլամ քաղաքացիներուն առջեւ (146): Փոքրամասնութիւնները կը վայելեն եկեղեցական ու կրթական ինքնավարութիւն եւ Թուրքիա կը յարգէ Սուլթաններուն կողմէ նախապէս տրուած բոլոր ֆերմաններն ու պերաթները: Ինչ նոր օրէնք որ պատրաստուած է այս վերջինները ջնջող կամ սահմանափակող, չեղեալ կը նկատուին (149):

Դաշնագրին Ե. գլուխը խստօրէն կը կրճատէ Թուրքիոյ զինուորական, ծովային ու օդային ուժերը — բանակ՝ 50,000, նաւատորմ՝ 7 եղերապահ ու 6 թորփիլահալած, զինուորական օդանաւ՝ ո'չ իսկ մէկ հատ:

Յաջորդ գլուխը կը տնօրինէ կարգ մը պարտականութիւններ պատերազմական գերիներու եւ գերեզմաններու խնամքի վերաբերեալ:

Զափազանց չահեկան են 7րդ գլխուն տրամադրութիւնները: Թուրքիա յանձն կ'առնէ Դաշնակից Պետութեանց յանձնել այն անձերը որոնք բռնաբարած են պատերազմի միջազգային օրէնքները, ինչպէս նաեւ անոնք որ Դաշնակից Պետութեանց հպատակներուն դէմ ոճիրներ գործած են (226—227):

Թուրքիա նոյնպէս կը հաւանի Դաշնակիցներուն յանձնել այն անձերը որ պատասխանատու կը նկատուին օսմանեան կայսրութեան հողամասերուն վրայ պատերազմի ամբողջ տեւողութեան գործուած ջարդերուն: Այս անձերը պիտի դատուին Դաշնակիցներու կողմէ նշանակուած դատարաններու առջեւ: Թուրքիա պիտի ճանչնայ այս վերջիններուն իրաւասութիւնն ու հեղինակութիւնը (230):

Դաշնագրին այս յօդուածը խմբագրողները կը հաւատա՞յին անոր կիրարկումին: Չեմ գիտեր, բայց իրողութիւնը այն է որ Մալթա աքսորուած 70 իթթիհատական ջարդարարները Սեվրի Դաշնագրին մելանը տակաւին թաց, ազատ արձակուեցան... որպէսզի Թուրքերը Անգլիացիներուն վերադարձնեն 11 անգլիացի պատանդներ՝ գլխաւորութեամբ գնդ. Րոլինսընի, հանրածանօթ հայատեաց:

Կարելի չէ պնդել թէ Սեվրի Դաշնագրին բոլոր տրամադրութիւնները անխտիր մեր սիրտը զովացնելու բնոյթ ունին: Ընդհակառակն, բարեխնա՛մ — այդ երանելի օրերուն բացատրութեամբ հայասէ՛ր — Դաշնակիցները անհրաժեշտ նկատած են որոշ կարեկցութիւն ցոյց տալ պարտուած Թուրքերուն, որպէսզի անոնք չքայքայուին տնտեսապէս: Ո'չ մէկ կասկած այս մասին, եթէ ուշի ուշով կարդանք դաշնագրին 231րդ յօդուածը:

Թուրքիա կ'ընդունի որ պատերազմ հրատարակելով Դաշնակիցներուն դէմ, մեծ վնասներ պատճառած է այս վերջիններուն, վնասներ զորս պարտաւոր է ամբողջութեամբ հատուցանել: Բայց Դաշնակիցները կ'ընդունին թէ Թուրքիոյ հասոյթները անբաւարար են այդ հատուցումները կատարելու: Հետեւաբար, նկատի ունենալով որ հողային նոր դասաւորումով Թուրքիա կը կորսնցնէ իր հասոյթներուն մէկ մասը, Դաշնակից պետութիւնները կը հրաժարին հատուցումի պահանջներէն: Դաշնակիցները նոյնիսկ յանձն կ'առնեն, կը բացատրէ յօդուածը, օգնել Թուրքիոյ:

Շատ պիտի երկարէր նամակս, եթէ մանրամասնէի դաշնագրին ելմտական ու տնտեսական պայմանները: Կը բաւէ յիշել միայն որ յաղթական պետութիւնները կը տնօրինեն ելմտական հակակշռի տակ առնել Թուրքիան: Դաշնագրին մէջ, իբրեւ յաւելուած, նշանակուած են Թուրքիոյ նախապատերազմեան պարտքերուն գումարը — մայր գումար 161.845.116 թրք. մեծաղ ոսկի, 1914 Նոյեմբեր 5ին անվճար մնացած 143.241.757: Տնտեսական պայմաններուն մէջ կը վերահաստատուին նախկին քափիթիւլասիոնները եւ յարակից դաշնագիրներն ու համաձայնութիւնները:

Զանց կ'առնեմ, տեղի անձկութեան պատճառաւ, դաշնագրին ուրիշ մանրամասնութիւնները որոնք ուղղակի առնչութիւն չունին մեր դատին հետ:

Սեվրի դաշնագիրը ստորագրուեցաւ 1920 Օգ. 10ին: Դաշնակից ու պայմանադիր 12 պետութիւններէն ոչ մէկը վաւերացուց զայն, որովհետեւ ստորագրութենէն հազիւ երեք ամիս վերջը, կացութիւնը հիմնովին փոխուեցաւ, շնորհիւ օրուան յաղթականներուն ապիկարութեան եւ ուրիշ շարք մը պատճառներու որոնց պատմութիւնը նիւթիս հետ անմիջական կապ չունի:

Սեվրին յաջորդեց Դաշնակիցներու անօրակելի նահանջը: 1923 Յուլիս 24ին Լօզանի մէջ ստորագրուեցաւ դաշնագիր մը որուն մէջ մեր անունն անգամ չկայ:

Յաղթական պետութեանց կողմէ մշակուած եւ անոնց վեհապետներուն կամ նախագահներուն անունով ստորագրուած Սեվրի դաշնագիրը կը պահէ՞ իր իրաւական արժէքը: Մեր պատասխանը դրական է անտարակոյս, քանի որ խորհրդարաններու վաւերացումը պարզապէս ձեւական է, մանաւանդ Անգլիոյ մէջ ուր անգիր սահմանադրական օրէնքով օրուան կառավարութիւնը փնքնակամ է ու քիչ մըն ալ մենատիրական իր վարչական հեղինակութեամբ: Մնաց որ, Սեվրով հաստատուած ու նուիրագործուած մեր իրաւունքները յիշատակուած չեն Սեվրին յաջորդող եւ զայն փոխարինող որեւէ վաւերաթուղթի մէջ:

Ուրեմն մենք ամուր կը կառչինք այդ Ուխտին ու կը պահանջենք մեր անառարկելի իրաւունքները: Այս մէկը իբրեւ պատասխան մեր միամտութեան վրայ խնդացողներուն:

ԺԻՐԱՅՐ

Մահապատիժի պահանջ պատերազմի ոճրագործներու դէմ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԴԱՏԱԽԱԶԻՆ ՃԱՌԸ

ԽՄԲ.— Ինչպէս գրած էինք, Յուլիս 26ին ամերիկեան եւ անգլիական դատախազներ մահապատիժ պահանջեցին 21 գերման ամբաստանեալներու համար: Ահաւասիկ դատաւոր Ճէքսընի ճառին ամփոփումը.—

Վերջին քառասնամեակը պիտի արձանագրուի պատմութեան տարեգրութեանց մէջ իբրեւ ամէնէն արիւնալի շրջանը: Երկու համաշխարհային պատերազմներու ընթացքին մեռնողներուն համրանքը աւելի մեծ է քան հին ու միջնադարեան պատերազմներու մասնակցող բանակներուն թիւը: Ոչ մէկ տասնամեակ մը ականատես եղած է այսքան խոշոր ջարդի մը, այսքան անգութ ու հակամարդկային արարքներու, ժողովուրդներու այսպիսի համատարած աքսորի դէպի գերութիւն եւ փոքրամասնութեանց այսպիսի բնաջնջման:

Հաւատաքննութեան արհաւիրքը կը ժգունի Նացիներու հալածանքին առջեւ: Եթէ չկարենանք չէզոքացնել եւ մէջտեղէն վերցնել այս բարբարոսական դէպքերուն պատճառները եւ արգիլել անոնց կրկնութիւնը, անպատասխանատու մարգարէութիւն մը ըրած պիտի չըլլանք, երբ ըսենք թէ քսաներորդ դարը կրնայ տակաւին յառաջ բերել քաղաքակրթութեան քայքայումը:

Կայ մակայն պարագայ մը որուն մասին կըրնանք ապահով ըլլալ: Ապագային մարդիկ պիտի չկրնան կասկածամտօրէն հարց տալ թէ արդեօք Նացիները առիթը ունեցա՞ն իրենց ի նպաստ արտայայտուելու: Անոնց թոյլատրուեցաւ ըսել ինչ որ կարելի էր ըսել: Անոնք ունեցան այնպիսի դատավարութիւն մը որուն նմանը իրենք, իրենց փառքի եւ իշխանութեան օրերուն, չտուին ոչ ոքի: Ամբաստանեալներուն վկայութիւնները այլեւս կասկածի չեն ենթարկեր իրենց յանցանքները: Մենք իրենց դիտաւորութեանց համար չէ որ կը դատապարտենք զիրենք, այլ այն բացայայտ արարքներուն համար զորս մենք կը նկատենք իբրեւ ոճիրներ: Իրենց դաւանանքն ու ուսուցումը կարեւոր են միայն իբրեւ փաստ իրենց շարժառիթներուն, խորհուրդներուն, դէպքերու մասին իրենց ունեցած ծանօթութեան եւ իրենց նպատակներուն:

Ամբաստանեալներուն դէմ բացուած այս դատը չափազանց պարզ է եւ կը բխի հետեւեալ երեք հարցականներէն.—

Առաջին, օրէնքով ոճիր նկատուած արարքներ տեղի ունեցա՞ծ են թէ ոչ:

Երկրորդ, այդ արարքները ի գործ դրուա՞ծ են համաձայն որոշ ծրագրի մը եւ դաւադրութեան մը: Երրորդ, ներկայ ամբաստանեալները վերոյիշեալ ոճիրներու պատասխանատուներուն մաս կը կազմե՞ն թէ ո'չ:

Ամերիկացի դատաւորը նկարագրելէ վերջ թէ Նացիները ինչպէս իշխանութիւնը ձեռք առին 1933ին եւ ինչ միջոցներով պահեցին այդ իշխանութիւնը, կը շարունակէ.

— «Սկսելով այն վայրկեանէն երբ իշխանութեան գլուխ եկան, Նացիները տենդագին ու դաղտագողի ջանքեր թափեցին — արհամարհելով Վէրսայլի դաշնագիրը — պատերազմի պատրաստուելու համար: 1933ին օդային ուժ չունէին: 1939ին ունէին 21 օդային տորմիղ՝ 2400 առաջին գծի օդանաւերով: 1933ին իրենց բանակը կը բաղկանար երեք հետեւակազօրքի ու երեք հեծելազօրքի զօրաբաժիններէ: 1939ին ունէին 51 սպառազինեալ զօրաբաժիններ: 1933ին նաւատորմը ունէր մէկ յածանաւ եւ վեց թեթեւ յածանաւ: 1939ին արդէն հետզհետէ շինած էին չորս մարտանաւեր, մէկ օդային փոխադրանաւ, վեց յածանաւ, 22 թորփիլահալած եւ 54 սուզանաւ:

Այս նոր զէնքերը գործածուեցան կարգ մը չյայտարարուած պատերազմներու մէջ այն ազգերու դէմ որոնց հետ Գերմանիա համերաշխութեան ու ոչ-յարձակման դաշինքներ կնքած էր՝ բռնաբարելով տրուած կրկնակի ապահովութիւնները:

Դատաւորը յետոյ կը բացատրէ թէ աւելորդ է մանրամասնօրէն նկարագրել Ռուսերուն դէմ գործուած զանգուածային կոտորածները, Անգլիացի եւ Ամերիկացի օդանաւորդներու գնդակահարումը՝ հակառակ Լա Հէյի եւ Ժընեւի համաձայնութեանց: Ամբաստանեալներէն Զաուքէլ յայտարարած էր, կ'ըսէ դատաւորը, որ Գերմանիա փոխադրուած օտար աշխատաւորներէն միայն 200.000ը կամաւոր կերպով գացած են:

Բոնի Գերմանիա տարուածները փոխադրուած են շոգեկառքերով առանց ջերմութեան, առանց սնունդի եւ առանց առողջապահական պայմաններու: Մեռնողները դուրս նետուած են կայարաններու, նորածին մանուկները սուրացող շոգեկառքերու պատուհաններէն դուրս նետուած են:

Դատաւորը կ'ամբաստանէ Նացիները թէ Հրեաներուն դէմ ի գործ դրած են պատմութեան մէջ նմանը չտեսնուած ու ահաւոր ցեղային հալածանք մը: Ատոլֆ Այխման, այդ չարագուշակ մարդը, որուն յանձնուած էր ջարդերու գործադրման ծրագիրը, կը հաշուէ թէ 6 միլիոն Հրեաներ բնաջինջ եղած են:

Անցնելով Նացիներու պատերազմի պատրաստութիւններտեսնելու դաւադրութեան, դատաւորը կը բացատրէ որ անոնց իշխանութեան գլուխ գալէն քանի օր վերջ, Շախթ իր տունը կը հրաւիրէ Հիթլէրը, Կէօրինկը եւ քանի չափ յայտնի գործարանատէրներ, որոնց մէջ նաեւ Քրուփ Ֆօն Պէօհլէն, Քրուփի զինարաններուն տէրը: Գործարանատէրները այնքան կը խանդավառուին որ, անմիջապէս երեք միլիոն մարքի վարկ մը երեւան կը բերեն, Նացիներուն ձեռքը պահել տալու համար երկրին իշխանութիւնը:

1933 Ապրիլին Հիթլէր կը հրամայէ Լային որ իր ափին մէջ առնէ Արհեստակցական Միութիւնները: Նոյն ամսուն դահլիճը կը կազմէ պաշտպանութեան խորհուրդ մը, եւ 1936 Մայիսին Կէօրինկ կը յայտարարէ.— «Այսուհետեւ ամէն միջոց որ ձեռք կ'առնուի, պիտի նկատուի պատերազմական քայլ մը»:

Զօրավարներուն մեծ մասը, կ'աւելցնէ դատաւորը, յօժարակամ մեղսակիցներ եղած են: Կէօրինկ, Քայթէլ, Ռատէր, Ֆրիք եւ Ֆունք հինգ գըլխաւոր ամբաստանեալներն են:

Ինչ կը վերաբերի պատերազմական գործողութեանց ընթացքին կատարուած ոճիրներուն, դատաւորը դիտել կուտայ որ Քայթէլի հրամանագրերէն մէկը կը տնօրինէր հետեւեալը — Իւրաքանչիւր զինուորի պարտականութիւնն է ի գործ դնել ամէն միջոց անխտիր, նոյնիսկ կիներու եւ երախաներու դէմ, որքան ատեն որ այդ ձեւով կ'ապահովուի յաղթութիւնը:

Գերմանիոյ մէջ ի գործ դրուած հալածանքներու եւ ահաբեկումներուն այս շարքը ո'չ մէկ տեղ այնքան յստակօրէն կը նոյնանայ պատերազմական ոճիրներու հետ որքան Հէրման Կէօրինկի վկայութեան մէջ որ ինքնագովութեան եւ յիմարութեան տարօրինակ խառնուրդ մըն էր:

Կէօրինկ իր մատը խոթած է ամէն բանի մէջ եւ, Հիթլէրէն վերջ, միակ մարդն է որ կապ հաստատած է ներկայ ամբաստանեալներուն կատարած բոլոր աշխատանքներուն միջեւ:

Դատաւորը կը պատմէ յետոյ որ Հէս, միշտ գործի վրայ էր, իր Անգլիա փախուստէն առաջ մինակը վարած է կուսակցութեան մեքենան: Ռիպպէնթրոփ, ձախողած խանութպան, պաշտօն ունէր գինիով խաբելու մարդիկ ու կը քարոզէր իրենց խաղաղասէր ու սահմանափակ դիտաւորութիւնները: Քայթէլ տկար ու կամաւոր գործիք մը, զէնք կը հայթայթէր կուսակցութեան: Քալթէնպրունէր, մեծ հաւատաքննիչ իր վրան առած էր Հէյտրիխի արիւնոտ ծիրանին՝ իսկ Ռօզէնպուրկ կը տարածէր ատելութեան վարդապետութիւնը:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՄԵԾՆ ԺՈՌԷՍԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

(Յառաջի համար գրուած)

31 Յուլիս 1914—1946 ! 32 տարի սահեր է այն թուականէն ի վեր, երբ Ֆրանսան ամէնէն աւելի պէտք ունէր Անոր: Ֆրանսական Ընկերվարութեան ամէնէն ուժեղ գլուխներէն եւ ամէնէն ազնիւ սիրտերէն որ վատօրէն կը սպաննուէր կռնակէն, երբ Փարիզի «Քրուասան» ճաշարանին մէջ չրջապատուած բարեկամներէ, կը կազմէր այն յօդուածը զոր նոյն իրիկուան իսկ կ'ուզէր գրել.— « Կոչ Եւրոպայի խղճին »: Իր երկրին եւ մարդկութեան ամէնէն սոսրին թշնամիները, իրենց դրդումներով կիսախելագարի մը զէնքին դիմեցին, մէջտեղէն վերցնելու համար Ֆրանսական ընկերվարութեան ամէնէն ականաւոր հանճարներէն մէկը:

Արտասահմանի մէջ, ինչպէս նաեւ բանուոր դասակարգին վրայ ամէնուրեք Ժոռէսի ազդեցութիւնը քաղաքական եւ ընկերային նկարագիր ունի:

Կը բաւէ յիշել որ խաղաղութեան իր վարդապետութիւնը որ եզակի եւ կրքոտ հաւատք մը կ'արտացոլացնէ, ոչ միայն հաստատուեցաւ, այլ եւ առանց վերապահութեան ընդունուեցաւ միւս երկիրներու աշխատաւորներէն, որովհետեւ շնորհիւ իր կուռ փաստարկութեանց, իր լուսաշող դնահատութեանց, ան թարգմանը հանդիսացաւ անոնց համոզումներուն եւ անոնց հակապատերազմեան դողին որոնցմով տոգորուած էին Ֆրանսացի աշխատաւորները: Ժոռէս բովանդակ աշխարհի չունեւոր բազմութիւններու խաղաղասիրական յամառ կամքը կ'արտայայտէր: Որովհետեւ ան պահանջեց երջանկութիւնը եւ արդարութիւնը աշխարհի բոլոր ժողովուրդներուն համար: Ան միջազգայնական էր: Ատով կրնանք բացատրել իր տիեղերականութիւնը:

Երբ դրպարտեցին Ժոռէսը իր երկրին մէջ, ոչ միայն Ֆրանսայի, այլ եւ արտասահմանի բանուոր դասակարգը միացաւ այս խիզախ մարդուն, որ մարդկութեան խիղճը հանդիսացաւ աշխարհաւեր պատերազմի նախօրեակին, եւ որ կ'ուզէր ամէն գնով փրկել խաղաղութիւնը որուն համար այնքան ազնուօրէն նուիրած էր իր կեանքը:

Odette Mikaélian

Վարդեր ու փուշեր

Հ. Ց. Դ. Նոր Սերունդի Լիոնի կազմը վերջացուց իր դասախօսութեանց շրջանը, արձակուրդներու առթիւ, յառաջիկայ եղանակին զանոնք վերսկսելու համար, նոյն եռանդով եւ յարատեւութեամբ: Յաջորդաբար այլազան ու շահեկան նիւթերու շուրջ խօսեցան Գ. Գ. Միսաք Միրզէ, Սողիկեան, Փողհարեան, Վարժապետեան, Խրայեան: Բացատրուած նիւթերը — Ազգային պատմութիւն ու մշակոյթ — բնականաբար մէկ անգամէն չեն ըմբռնուիր լիովին ունկնդիր պատանեկութեան կողմէ, որ նախ՝ տկար է հայերէնի մէջ, երկրորդ՝ առաջին անգամ ըլլալով կը լսէ նման դասախօսութիւններ: Բայց ականջները «լեցուիլ»ն իսկ մեծ բան կ'արժէ, ճիշտ նման լեզուի մը գործնականը սորվելու:

Շատ աւելի արդիւնաւէտ է այդ պարբերական հաւաքոյթներուն բարոյական դերը: Անոնք առիթը կ'ընծայեն ազգային ոգին ու գիտակցութիւնը վառ պահելու նորաբողբոջ երիտասարդութեան մը մէջ, որ ենթակայ հազար ու մէկ փորձութիւններու, շատ աւելի հակամէտ է կեր դառնալու այլասերումի մանգաղին:

Ուրիշ ակումբ մը, Հայ Երիտասարդաց Միութիւնը, ան ալ Ազատագրումէն ի վեր ժրաջան աշխատանքի է լծուած հայ երգն ու հայ գեղարուեստը ընտանի դարձնելով տասնեակներով երկսեռ երիտասարդներու: Քանի անգամներ այդ Միութեան երգչախումբը միջազգային հանդիսութեանց մասնակցեցաւ, յնելի ընելով օտարներուն հայ ձայնն ու հայ երգն:

Այս վարդագոյն պատկերը որքա՜ն սփոփարար ու մխիթարիչ պիտի ըլլար, եթէ մեր աչքեւ չցցուէր սեւ էջ մը, ճիշդ հակապատկերը այս խրախուսիչ երեւոյթին: Այն է, հայ լեզուի խաչակրութիւնը: Լալկան յոռետեսութիւն չէ որ կը փորձեմ, այլ կը պարզեմ դառն իրականութիւն մը, քանիցս արդէն մատնանշուած: Յաճախ առիթը կ'ունենամ անցնելու հայաշատ թաղերէ, ու տխրութեամբ կը տեսնեմ հոն, փողոցները խաղացող երախաներուն կամ մանուկներուն օտար լեզուով բարբառիլը: Կարծես հրաշք մը, անբնական դէպք մը եղած պիտի ըլլար, երբ անոնց կոկորդէն հայերէն բառ մը արտասանուիլը լսէիր: Երբեք, եւ շատ անգամ նոյնը այն պատանիներու կողմէ որ անդամ են վերոյիշեալ ակումբներուն: Այսպէս, բազմութիւններ կամայ թէ ակամայ քէն են բռներ կարծես Մայրենիքին հետ՝ փողոցի պզտիկէն մինչեւ «բարձր դասու» թաւշեայ բազկաթոռներով սրահներու մէջ:

Անցեալները ներկայ էի Լիոնի մօտակայ արուարձանի մը մէջ հայ արիներու կողմէ սարքուած դաշտահանդէսի մը: Մեր սիրտերը ուրախութեամբ լեցուեցան, երբ Զուիցերիացի պատուելի մը, վերջերս հասած Լիբանանէն, սահուն, գեղեցիկ հայերէնով բանախօսութիւն մը կատարեց: Քիչ վերջ, հոն դաշտին մէջ, հանդիպեցայ խումբ մը երիտասարդ Հայուհիներու որոնք իրարու հետ օտար լեզուով կը խօսէին: Մօտեցայ իրենց ու հարցուցի թէ հայերէն չէ՞ք գիտեր. — « Այո, գիտենք » պատասխանեցին չոր: Խնդրեցի որ, իրենց իսկ օգտին համար, խօսին մայրենի լեզուով: Անմիջապէս մեծ դժգոհութեան մը արտայայտութիւնը դրոշմուած տեսայ իրենց դէմքին վրայ, ու հեռացայ: Քանի մը վայրկեան վերջ, փորձի համար, կրկին մօտեցայ իրենց. Թելադրութիւնս ոչ մէկ արդիւնք չէր տուած: Զքնաղ էակները կը շարունակէին խօսիլ միշտ ոչ հայերէն: Բայց աւելին. տեսայ որ, երկու անգամ քսան տարեկանի մօտ կիներ... — Թերեւս մայրեր կամ քոյրեր — անոնք եւս կը ձայնակցէին իրենց՝ Մօլիէռի բարբառով... Եւ ծիծաղելի, շատ անգամ այդպէս ինքնակոչ Ֆրանսագէտներ այդ լեզուով անսխալ բառ մը իսկ չեն կրնար գրել կամ կարդալ:

Կարծես մեր իգական սեռը ա՛լ աւելի վարակուած է օտարախօսութեամբ: Իրենք իրենց Ֆրանսուհիի հովեր տուող մեր փափկասուն Հայուհիները, թող քաջ գիտնան որ հակառակ իրենց անչէչտ Ֆրանսերէնին, մենք, միամիտ կարծուածներս պիտի կրնանք զիրենք ճանչնալ հազարաւոր Մառիաններուն մէջէն, իբրեւ մեր քոյրերը, շնորհիւ իրենց սեւ սեւ աչքերուն եւ մանաւանդ իրենց հոտառութեան հոյակերտ զգայարանքին...: Բայց փակապէս երբեք այպանելի է այդ քար անտարբերութիւնը մայրենի բարբառին հանդէպ, անտարբերութիւն մը զոր պիտի դատապարտէր նոյն իսկ միջին, բանիմաց Ֆրանսացին, իբրեւ լայնամիտ: Այսօրուան պէս կը յիշեմ, տարիներ առաջ Սեվրի Մխիթարեանց վարժարանին մէջ, մեծանուն Ֆրանսացի Գ. Ժիւսթէն Կօտառի հետեւեալ խօսքերը, հանդէսի մը առթիւ, իր ճառին մէջ.

— « Հայեր, փարեցէ՛ք ձեր աւանդութիւններուն, սիրեցէք ձեր լեզուն ու զայն խօսեցէք աւելի քան երբեք. մենք սոոր մէջ պիտի տեսնենք ձեր նկարագրի մեծութիւնը որ կը պահէք ձեր ազգային սրբութիւնները ձեզի համար օտար այս միջավայրին մէջ. քանի որ մենք, Ֆրանսացիներս, նոյնը պիտի ընէինք, եթէ գտնուէինք ձեր պարագային մէջ: »

Հայաւէր ծերակուտականին նման արտայայտուած են նաեւ ուրիշ ականաւոր անձնաւորութիւններ: Մենք յաճախ տեղական լեզուն կը գործածենք տեղացիներու հետ, մեր աշխատանքին, դըլնումներուն կամ դրացնութեան առիթներով: Ցետոյ, պէտք է որ միշտ կարդանք թերթեր, հանդէսներ կամ վէպեր, օգտուելով մեր այս երկրին մէջ գտնուելէն, աւելի զարգացնելու համար մեր գիտցած Ֆրանսերէնը եւ դասընթացքներ իսկ բանալ անոր քերականութիւնը ուսուցանելու համար անոնց որ այս կամ այն պատճառով չեն կրցած զայն սորվիլ վարժարաններու մէջ, ինչպէս հոս Լիոնի մէջ, ժամանակին ողբացեալ հայրս կ'ուսուցանէր, եւ շատ օգտուողներ են եղած:

Ամէնէն մեծ դերը կ'իյնայ ծնողներուն վրայ իրենց զաւակներուն սիրել տալու համար ազգային լեզուն: Ճիգը, այո, մեծ է ու յոգնեցուցիչ, բայց այդ գոհողութիւնն ալ թանկագին է ինքնին, քանի որ պիտի ծառայէ նուիրական պարտականութեան՝ սէր ու յարգանք Մեծասքանչին հանդէպ: Այն Հայը որ չունի սէր եւ ակնածանք իր լեզուին հանդէպ, կը նմանի խակ պտուղի մը, եթէ նոյն իսկ գտնուի թագաւորին պարտէզին մէջ: Այն Հայը որ կը մեղանչէ Մայրենիքին դէմ, հայ ցեղի առեանին առջեւ դատապարտելի է ազգային անարժանութեան:

Ապազգայնացումի դէմ ինքնապաշտպանութեան առաջին զէնքը՝ մայրենի լեզուն է: Հայկեր, Վարդաններ, Անդրանիկներ եւ ուրիշ անհամար հայ հերոսներ պայքարեցան ու զոհուեցան ոչ միայն հայկական կոյս հողին պահպանումին համար, այլ եւ Հայ Լեզուի, Հայ Կրօնքի եւ հայ նուիրական աւանդութիւններու պաշտամունքի սիրոյն:

ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՑԻՐՈՒՑԱՆ ՀԱՅԵՐ

Լման մէկ տարի մեքենաներու, մուխի եւ ծուխի մէջ չարաչար պէտք է աշխատիս, որ իրաւունք ունենաս 12 օր արձակուրդի, այն ալ անբաւարար վճարումով: Ակամայ միտքս կ'իյնայ դպրոցին մէջ սորված երգ մը.

Հարուստ մարդիկ ուտեն, խմեն ,
Աշխարհի ճոխ սեղանէն,
Մենք աշխարհի խորթ զաւակն ենք
Մեզ փայ չկայ աշխարհում :

Զինակից ընկերոջ մը քով քանի մը օր անցնելէն վերջ, հակառակ իր պնդումներուն, հանրակառքը կ'առնեմ, խցիկս վերադառնալու համար: Ու կը յիշեմ «Յառաջ»ի մէկ խմբագրականը, որ կը թելադրէր տեղեկութիւններ քաղել տարագիր բազմութեանց ընկերային եւ տնտեսական կեանքի մասին :

Առաջին կայարանը՝ Լաճն լէ Փէն վար կը ցատկեմ, հակառակ խճողման, ջուր խմելու պատրուակով: Կը հարցնեմ սրճարանի տիրոջ,— Հայեր կա՞ն հոս: — Այո, մէկ որբեւայրի մը եւ զաւակ մը եւ ուրիշ ընտանիքներ.— Բանուո՞ր են թէ սեփականատէր: — Բանուոր:

Փէրթիւի չորս ընտանիք, բոլորն ալ արհեստաւոր: Լճացած կեանք:

Վիլլօր.— Բարեկամ, կը հարցնեմ, Ֆրանսացի ծերուկի մը որ կը սպասէ, այս գիւղացի՞ էք: Հայեր կան հոս:— Այո մէկ հոգի: — Ամուսնացա՞ծ է, ի՞նչ գործով կը զբաղի: — Ագարակներու մշակ: Քանի՞ տարեկան է:— 35 տարեկան:— Ուրեմն կորսուած բեկորներէն է, աւարի տրուած որբերէն: Հոգիս կը տրտմի :

Կատօնէ.— Լերան լանջին փռուած, բայց պատմական իր «Թամպուռ տ'Արքոլ» կոչուած գեղեցիկ արձանով: Ազատագրութենէն վերջ գրուեցաւ թէ ինչպէս այդ արձանը «Մաքի» գացած էր: Քանի մը ծերունիներ շարուած քով քովի, կը խօսակցին:— Կռան փէռ», հոս Հայեր կա՞ն.— Այո, դերձակ մը կայ տարիներէ ի վեր հոս է, երեք զաւակ ունի, ուրիշ մը՝ իր ազգականը Տրակինեան կօշկակար է:

Վերջապէս ճամբուս լայնքին չտեսայ գիւղ մը ուր հայ բեկորներ չգտնուին, 1—2 ընտանիք, ոչ աւելի:

Պէն տ'Օրկօն մէկ հնակարկատ ընտանիք 3 զաւակով, Քավայեօն չորս ընտանիք, հնակարկատ, բանուոր եւ պիտակավաճառ կին մը որուն ամուսինը անհետ կորսուեցաւ այս պատերազմին մէջ :

Le Tore, մէկ հնակարկատ, մայր եւ որդի:

Վերջապէս գիւղս, մէկ զաւակով: Ուրիշ ընտանիք մը երկու եղբայր ամուսնացած, երեքական զաւակներով եւ մայր մը առանձին: Բանուոր, տունի սեփականատէր, յաւէտ կորսուած :

Ֆօնթէն տը Վօքլիւզ.— Գեղեցիկ ժամադրավայր մը հարուստներուն, հռչակաւոր իր թուղթի գործարանով: 4—5 ընտանիք, մէկ կօշկակար որ Ֆրանսուհիի մը հետ ամուսնացած է. մնացեալը բանուոր, բոլորն ալ զաւկի տէր հայրեր, բայց ոչ մէկ յոյս:

Սօման.— Երիտասարդ կօշկակար մը , օտարացած: Իսկական պատկերը կ'ուզե՞ս, սիրելի «Յառաջ», կատարեալ ողբերգութիւն:

Շատ բարեւներ օրուան պոռոտախօսներուն: Աս ու ան մրոտելով չէ որ այս ազգը պիտի փրկուի: Քրտնիլ, քրտնիլ, աշխատիլ... Այո, սիրելի «Յառաջ »: — Ա. Շիրօյեան

ՀԵՏԶՀԵՏԷ ԿԸ ՎԱՐԺՈՒԻՆ

ԼԻՈՆ, 25 Յուլիս.— « Յառա՛ջ, նահատակ ցեղի անմահներ».— Հ. Յ. Դ. «Նոր Սերունդ» Միութեան Լիոնի «Սիամանթօ» խումբին անդամները, խանդավառուած իրենց առաջին քառամսեայ շրջանին յաջողութիւններով, կ'երգեն մեր կամաւորական քայլերգը իրենց անուշ ձայներով : Վայրկեան մը ապշած կը նայիմ ընկերներուս վրայ, ու կը հիանամ: Զարմանքս մեծ է, որովհետեւ մեր կազմակերպութեան առաջին օրերուն, ընկերներուս հետ հայերէն խօսած ատեն, պատասխանը կը ստանայի Ֆրանսերէն լեզուով : Իսկ այսօր, եւ կը խօսին եւ կ'երգեն մեր կայտառ երիտասարդները :

Մեր խումբին համար հայերէնի դասեր չկազմակերպեցինք. մեր տղաքը հայերէնի կրցան վարժուիլ շնորհիւ մեր երէց ընկերներու եռանդուն աշխատանքին եւ մեր ծրագիր - կանոնագրի, որուն մէջ կը շեշտուի.— «Ժողովներու ժամանակ հայերէն լեզուն պարտադիր է»:

Արձակուրդի պատճառով մէկ ամիս դադար տրուեցաւ մեր ժողովներուն եւ դասախօսութեանց: Վերջին հաւաքոյթին հարց - պատասխանի միջոցով կրցանք գիտնալ մեզի տրուած դասախօսութեանց իւրացումը: Լրիւ չենք իւրացուցած, ոչ իսկ կէսը, բայց հպարտութեամբ կրնամ ըսել որ կրցեր ենք բաւական վարժուիլ, չորս ամսուան ընթացքին :

Արձակուրդէն վերջն է, որ պիտի կազմակերպենք դասախօսութիւններ նոր նիւթերու մասին, աւելի հետաքրքրութիւն ստեղծելու համար մայ -

ընի լեզուի ու ազգային պատմութեան շուրջ :

Մեր հաւաքոյթը վերջացուցինք կրկին անգամ երգելով — « Յառա՛ջ, նահատակ »ը եւ « Մշակ բանուոր »ը : Իրարմէ կը բաժնուէինք, երբ մեր չարաճճի ընկեր Մկրտիչը երգեց — «Մենք անկեղծ գինուոր ենք», բոլորիս զարմանք պատճառելով :

Ահա, թէ ինչպէս կարելի է հայ երիտասարդը դաստիարակել հայկական ոգիով :

Թող հպարտ ըլլան այս տղոց ծնողները, իսկ անոնք որ իրենց զաւակներուն անվայել արարքները տեսնելով կը տխրին, թող հետեւին մերիններուն :— Մկրունի

բարձրանայ յառաջիկային, բայց դետնախնձորի եւ բանջարեղէններու գիները պիտի իջնան, շնորհիւ նոր հունձքի առատութեան : Ազգ. տնտեսութեան նախարարը, որ Մանթոն ճառ մը խօսելով, լաւատես յայտարարութիւններ բրաւ տնտեսական կացութեան մասին, բայց միեւնոյն ատեն հաստատեց թէ թղթադրամներու յաւելման վտանգը վերջնապէս անհետացած չէ տակաւին :

ԺԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼՊԱՆԻԱՆ հետզհետէ ռուսական միջնաբերդ մը կը դառնայ, համաձայն ամերիկեան թերթերու տեղեկութեանց : Վերջին վեց ամիսներու ընթացքին Սազէնօ կղզին, Վալոնայի ծոցը եւ Տուրացոյի նաւահանգիստը սպառազինուած են ծովեզերեայ թնդանօթներով եւ ամրոցներով, ռուս զինուորական ճարտարագէտներու կողմէ : Այս շրջաններուն կրնան մօտենալ միայն անոնք որ կապ ունին ամրութեանց հետ կամ մասնաւոր արտօնագիր ստացած են : Առ նուազն հազար ռուս մասնագէտներ կը հսկեն զինուորական խճուղիներու շինութեանց վրայ : Միեւնոյն ատեն Ռուսերը վերակազմած են ալպանական բանակը եւ օժտած արդիական սպառազինութիւններով : Նոյն աղբիւրներուն համաձայն, 10—15.000 հոգի բանտարկուած են Ալպանիոյ մէջ, եւ խորհրդային կարգուսարքը տիրաբար կ'իշխէ ամբողջ երկրին վրայ : Միայն խորհրդային շարժանկարներ կը ցուցադրուին եւ անթիլը միշտ քարոզութիւններ կը կատարէ :

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ամերիկեան եւ բրիտանական շրջանները տնտեսապէս միացնելու ծրագրին հաւանութիւն յայտնեց Անգլ. կառավարութիւնը : Այս առթիւ կառավարութեան ներկայացուցիչը յայտարարեց թէ ձեռնարկը ոչ ոքի դէմ ուղղուած է : Մոսկուայի թերթերը խստօրէն կը դատապարտեն այս ձեռնարկը :

ԺՈՐ. ՏԸ ԿՈԼ քաղաքական ճառ մը խօսելով Պառ լը Տիւքի մէջ (Լոռէն, Փուանքարէի հայրենիքը), ազդարարեց թէ խաղաղութիւնը նորէն պիտի վտանգուի, եթէ սերտ համաձայնութիւն չգոյանայ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ միջեւ : Ցետոյ ընդդիմանալով միացեալ եւ կեդրոնացեալ Գերմանիոյ ծրագրին, թելադրեց որ այդ երկիրը բաժնուի ինը դաշնակցային պետութեանց, արեւելքէն իբրեւ սահման ունենալով Օտէրը, արեւմուտքէն՝ Հռենոսը : Ռուրի «զինարան»ը պէտք է դրուի միջազգային իշխանութեան տակ, Սարի շրջանն՝ ալ տնտեսապէս կապուի Ֆրանսայի : Ռուրի ածուխը պէտք է բաժնուի գերման ժողովուրդին եւ դրացի երկիրներու միջեւ : «Եթէ այս հարցերու մասին համաձայնութիւն չգոյանայ, Ֆրանսա պէտք է վերապահէ գործելու իրաւունքը իր գրաւած շրջանին մէջ, համաձայն իր շահերուն» : Զօրավարը համաձայն է ամերիկեան ծրագրին, հիւլէական ուժը միջազգային հսկողութեան յանձնելու մասին :

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ Իսլամական Դաշնակցութիւնը վճռապէս մերժեց բրիտանական ծրագիրը, անկախութեան մասին, պնդելով իր ուխտին վրայ :

21 ԳԵՐՄԱՆ ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼՆԵՐՈՒՆ համար մահապատիժ պահանջեցին նաեւ Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան ներկայացուցիչները : Ֆրանսացի դատախազը շեշտեց թէ «բոլորն ալ կատարելապէս գիտէին նացիական վարդապետութիւնը եւ անոր՝ տիեզերական տիրապետութեան կամքը, շատ լաւ գիտէին թէ անոնք ի՛նչ հրէշային ոճիրներու կ'առաջնորդէին իրենց հետեւորդները եւ գործադիրները : Բայց կը կարծէին թէ անպատիժ պիտի մնան, որովհետեւ վստահ էին յաղթանակին վրայ եւ, յաղթական ուժին առջեւ, մոռցեր էին թէ արդարութիւն մը կայ» : Եզրակացութիւն.— «Ամբաստանեալները հասարակ ոճրագործներ են» : Խորհրդային դատախազը, Զօր. Ռուտէնքօ երէկ ալ շարունակեց իր ճառը : — Զրոյցի մը համաձայն ամբաստանեալներէն Պորման, Հիթլէրի անմիջական օգնականը, որ մեռած կը կարծուէր, վերջերս երեւցեր է Միւնիխի մէջ : Ամերիկեան գաղտնի ոստիկանութիւնը խստօրէն կը փնտռէ զայն, տունէ տուն պտտելով :

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ զեղծարարներու խումբ մը որ 400.000 հացի կեղծ տոմսեր (50 միլիոն քիլօ) քշած էր մէկ տարուան ընթացքին : Ամէն ամիս հինգ հազար կեղծ տոմսեր կը քշէին :

ԺՈՐԷՍԻ ԵՒ ԿԷՏԻ մահուան տարեդարձին առթիւ, յիշատակի տօն մը պիտի կատարուի այսօր, չորեքշաբթի, ժամը 20.30ին, Petit Journalի սրահին մէջ (21 rue Cadet) : Պիտի խօսին Լէոն Պլում, Պրաք եւ Փոլ Ռիվէ : Գեղարուեստական բաժին :— Le Populaireի տարեկան դաշտահանդէսը մեծ յաջողութեամբ տեղի ունեցաւ Սոյի զբօսատանին մէջ : Այս առթիւ ճառեր խօսեցան Léon Blum ներքին նախարարը, Պ. Ed. Depreux, եւ Փարիզի քաղաքապետական խորհուրդին նախագահը, Պ. Vergnolle : Բազմաթիւ Հայեր ալ ներկայ էին :

Հ. Յ. Դ. «ԱՐԾԻՒ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆ

Խանասորի արշաւանքի տարեդարձը

Կը տօնէ մեծ պատրաստութեամբ Bourg la Reineի Salle de la Municipaleի մէջ : Կիրակի, 4 Օգոստոս, ժամը 2.30էն մինչեւ գիշերուան 11 :

Կը նախագահէ ընկեր ՀԱԵԿ ՉՐՈՒԱՆԴԵԱՆ, կը խօսին ընկերներ ԳԵՐԱՍԻՄ ԲԱԼԱՅԵԱՆ եւ ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ : Կ'երգեն Օր. Աստղիկ Առաքելեան եւ Լիւսի Գորգիկեան : Պար՝ Օր. Հր. Գազազեան : Ընտիր ճառ ընկեր Յովակ Յովհաննէսեանի եւ իր Փրանսացի ընկերներուն կողմէ :

Տոմսերը ապահովեցէք նախօրօք, դիմելով «Յառաջ»ի, Հրանտ Սամուէլի գրատունը, եւ «Արծիւ»ի ընկերներուն : Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ : Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Առնել Porte d'Orléansէն 188 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Place Condorcet, Bourg la Reine, եւ կամ մէթրօ Ligne de Sceaux եւ իջնել Bourg la Reine կայարանը :

Տարօնի հերոսամարտը

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ, այս կիրակի, ժամը 2էն 11, Իսի, 45 rue de la Défense, հայկ. սրահին մէջ, Issy les Moulineaux, (métro Mairie d'Issy) : Կը նախագահէ հայրենակից Պ. ԱՌԱՔԵԼ ՉԱՔՐԵԱՆ : Կը խօսին ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ ՆՈՐ ՀԱՍԱԾ ԱԿԱՆԱՒՈՐ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑ ՄԸ, ԱՐՄԷՆ ՍԱՍՈՒՆԻ եւ ԽԱՉԻԿ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ : Կ'երգեն մեր Գեղամի աղջիկը՝ Տիկին ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ, Ստեփան Պօղոսեան, Օր. Աստղիկ Տէր Պարսամեան, Օր. Քենազեան : Կ'արտասանեն Շաւարշ Տէր Պարսամեան, Տարօն Տօնիկեան, Խաչիկ Առաքելեան, Զօհրապ եւ Ժիրայր Մուրատեան եղբայրներ : Հայկական նուագ :

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան ենթակոմիտէն ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տիկին Սաթենիկ Տէր Դաւթեանի եւ զաւակներուն ողբացեալ ընկեր Բժ. ՅՈՎՍԷՓ ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆի մահուան առթիւ եւ 3725 ֆրանք կը նուիրէ Վեթերաններու ֆոնտին :

✕ Իսի լէ Մուլինոյի Նոր Սերունդը խորունկ վշտով կ'ողբայ ընկեր Բժ. ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆի մահը եւ ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկերուհի Սաթենիկ Տէր Դաւթեանի եւ զաւակներուն :

Հ. Յ. Դ. «ԱՐԾԻՒ» ենթակոմիտէն ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկերուհի Սաթենիկ Տէր Դաւթեանի եւ զաւակներուն, Ընկ. Բժ. ՅՈՎՍԷՓ ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆի մահուան առթիւ :

Տէր եւ Տիկին Հրանտ Գալֆաեան ցաւով կը ծանուցանեն մահը իրենց եղբօր՝

Պ. ՅԱԿՈԲ Ս. ԳԱԼՖԱԵԱՆի

որ տեղի ունեցաւ իր բնակարանին մէջ Յուլիս 27-ին, յետ կարճատեւ հիւանդութեան :

Թաղման արարողութիւնը կը կատարուի Օգոստոս 1ին, հինգշաբթի ժամը 3ին իր բնակարանը, 4 Allée Kruger, Pavillons sous Bois, (Seine), ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը :

Eglise de Pantinէն առնել 147 թիւ autobusը եւ իջնել Eglise de Pavillons :

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի իբր այդ նկատել ներկայս :

Այրի Տիկին Ադամ Պէրպէրեան եւ ամբողջ ընտանիքը խորին ցաւով կը ծանուցանեն մահը՝

Պ. ԱԴԱՄ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆի

որ տեղի ունեցաւ Յուլիս 27ին, 71 տարեկան հասակին մէջ :

Յուղարկաւորութեան առթիւ Ս. Պատարագ կը մատուցուի այսօր, Յուլիս 31ին, առաւօտեան ժամը 10ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցին :

Կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշատակը յարգողները :

ԹՂԹԱՏԱՐԱԿԱՆ պաշտօնեաները գործադուլ հռչակեցին երէկ, երեքշաբթի, առաւօտեան ժամը 4էն 14, թոշակներու յաւելման մասին պատասխան ստացած չըլլալով կառավարութենէն :

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ վերջին պայթումին աւերակներէն մինչեւ հիմա դուրս հանուած են 87 դիակներ : Դեռ 24 անհետացածներ կան : Անգլ. հրամանատարը արգիլեց որ եւէ է մտերմութիւն Հրեաներուն հետ : Զինուորներուն արգիլուած է յաճախել հրէական սրճարանները, ճաշարանները եւ զբօսավայրերը :

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՄՍԱՑՈՒ ԱՆԱՍՈՒՆՆԵՐ հասած ենՓարիզ, ամենամեծ թիւը՝ Դեկտեմբերէն ի վեր :

Դաշտահանդէս

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէի եւ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի վարչութեան կողմէ, Կիրակի 4 Օգոստոս, առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Ժօնաժի գեղեցիկ անտառին մէջ (Margue)ի սրճարանին եւեւը : Ճոխ պիւֆէ, մատչելի գիներով : Լիոնի եւ շրջանի ընկերներէն կը խնդրուի անցնիլ Տէսինի երկրորդ կամուրջը, ուրկէ պիտի առաջնորդուին հանդէսին վայրը : Մանրամասնութիւնները տեղին վրայ :

Կիլիկեան միութեան դաշտահանդէսը Մարսէյլի մէջ

Պօղոսեաններու ագարակին մէջ, այս կիրակի, 4 Օգոստոս, ամբողջ օրը : Առնել Օպանէի հանրակառքը եւ իջնել Սէն Միթր Վիէօի կայարանը : Ուտելիքները միասին բերել : Մանրամասնութեանց համար դիմել Պօղոսեանին, 53 rue National :

Դաշտահանդէս Մարսէյլի մէջ

Ուրֆայի Հերոսամարտի 31րդ տարեդարձը

Կը տօնուի Հայր. Միութեան կողմէ : Կը նախագահէ Պ. Տիրան Թէքէեան, կը խօսին Պ. Պօղոս Գորգիկեան եւ Պ. Կ. Կարապետեան (Փարիզէն) : Կը ներկայացուի ՄԱՐՍԻԼԻԱՀԱՅ ՀԱՐՍՆՑՈՒՆ, բեմադրութեամբ Նոր Սերունդի թատերախումբի, ղեկավարութեամբ Ն. Սարգիսեանի եւ Ղ. Փիլիկեանի : Կ'երգեն Տիկին Ալիս Դաւիթեան եւ Օր. Լուիզ Հացագործեան : Կ'արտասանեն Օր. Օտէթ Սիմոն Գպրակէօզեան, Պ. Մարտիրոս Դաւիթեան : Գեղարուեստական ճոխ բաժին : Այս կիրակի, 4 Օգոստոս, Սէն Լու, Եօթնեղբայրեաններու ագարակը : Պիւֆէ եւ շիշ քէպապ :

Մուտքը ազատ է : Հանրակառք 15 եւ 18, իջնել Սէն Լու :

Դաշտահանդէս Մարսէյլի մէջ

Կազմակերպուած Համաքաղեցիական Միութեան մասնաճիւղին կողմէ, այս կիրակի ամբողջ օրը, Թռուս Լիւք, Իգնօեան եղբայրներու պարտէզին մէջ : Գեղարուեստական խնամուած բաժին : Ֆ. Եր. Միութեան Սէն Լուի մասնաճիւղը կը բեմադրէ «ԳԻՇԵՐԱԶԳԵՍՏ» քրքջալից զաւեշտը : Կ'երգէ Գեղամ Շեհրերեան, կ'արտասանէ եւ կը պարէ Եդուարդ Գարագաշ : Ճոխ եւ մատչելի պիւֆէ : Մուտքը ազատ է : Առնել թիւ 7 հանրակառքը եւ իջնել Թեռմինիւսէն մէկ կայարան առաջ :

Պաղտասար աղբար

Կը ներկայացուի Տրդատ Նշանեանի եւ Փարիզահայ բեմի լաւագոյն ուժերու կողմէ, մօտ օրէն :

Ուշադրութի՛ւն կօշկակարներուն

Ունինք կաշիի վաճառատուն Crepin եւ Tannerie : Ձեր բոլոր գնումներու համար դիմեցէք Յ. Գ. Փափազեան վաճառատունը, 223 rue Tolbiac, Paris(13), Tél. Gob. 64-54 : Բաց է ամէն օր ժամը 8էն 12 եւ 14էն 18, գոց է ուրբաթ եւ շաբաթ օրերը : Հաղորդակցութիւն՝ métro Tolbiac, Place d'Italie, Glacières :

ՎԱԼԱՆՍ.— Մարզական Միութեան դաշտահանդէսը՝ այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Quartier Montelegerի անտառին մէջ : Մասնաւոր մարզանք : Առատ եւ զուարճացուցիչ պիւֆէ : Մանրամասնութիւնները տեղին վրայ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ.— Տէսինէն Տէր եւ Տիկին Ադամեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն Տարօնի եւ Բարձր Հայքի Հայր. Միութեանց, Տէր եւ Տիկին Յ. Գեւորգեանի, Տէր եւ Տիկ. Պ. Մարկոսեանի, Տիկին Ֆ. Օվիկեանի եւ բոլոր ազգականներուն եւ բարեկամներուն որ անձամբ եւ նամակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրեցեալ զաւկին՝ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԱԴԱՄԵԱՆի մահուան առթիւ :

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Dameme – 13e

Le Gérant : H. AGONEYAN